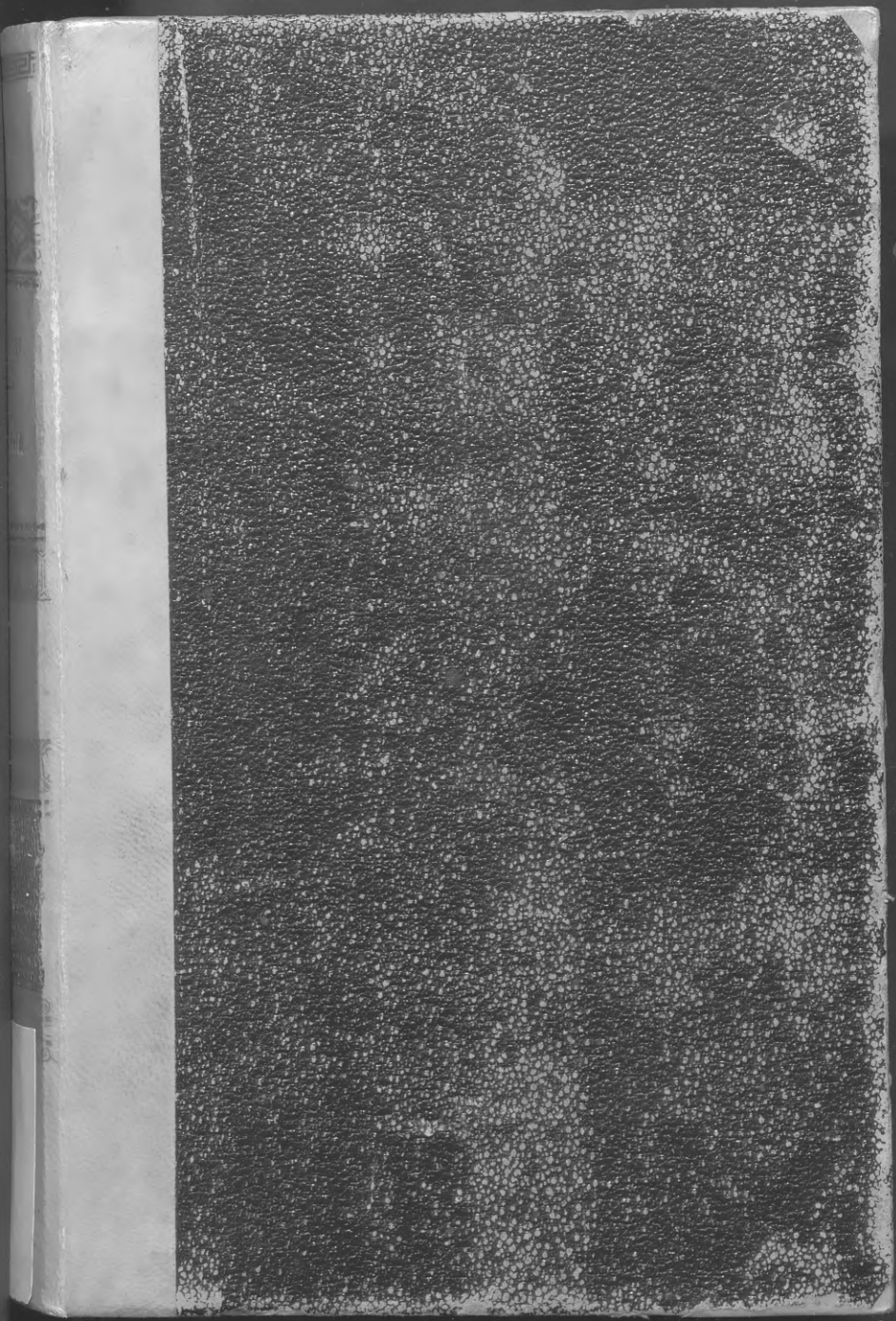
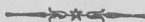

19/9
9/1

CURSUS PHILOSOPHICI

TOMUS PRIMUS

13

R

EDITOR LECTORI

Quum P. Ludovicus de Lossada philosophicum hoc opus eo tempore scripserit, quo inter sapientissimos scholasticos doctores pugna maxime fervebat; acrius nonnumquam in Thomistarum opiniones invehi videtur. Caveas tamen, ne clarissimum inde Philosophum ab Angelici Doctoris doctrina aversum putes, utpote qui semper ejus discipulum se præbet obsequentissimum. *Thomistarum* enim appellatione ab illius ætatis auctoribus non omnes donabantur Angelici Magistri sectatores, ut vocis etymon exposcere videtur; sed alumni tantum scholæ illius, quæ physicam præmotionem nonnullasque alias sententias, tamquam Divi Thomæ menti conformiores, sibi suscepit propugnandas. Cujus videlicet scholæ placitis, quum alij doctores, et numero et scientia præstantissimi, ipsius etiam sancti Thomæ auctoritate freti, abnuerent adstipulari; Thomistarum illi nomen tamquam sibi proprium vindicarunt, ac sub Thomistarum appellatione a cæteris auctoribus refutari cœpti sunt.

Hæc si præ oculis habeantur, facile intelligetur P. Lossada

jure optimo inter discipulos Sancti Thome esse recensendus; plerumque enim, ne dicam semper, Thomistas ipsius Sancti Thomæ auctoritate impugnare ac refellere solet.

Quæ idcirco te monitum volumus, suavissime lector, ne, dum in eo potissimum totam operam collocamus, ut sanæ philosophiæ studium in pristinum splendorem restituatur; adversarios nos existimes solidorum studiorum instaurationi, quam Sanctissimus Pater LEO XIII, (quem Deus sospiter), totis viribus promovere conatur. Vale.

*VENERABILI P. FRANCISCO SUAREZ Societ.
Jesu, olim Abulæ, Segoviæ, Pintia, Romæ, Complu-
ti, Salmanticae Theologiae Magistro celeberrimo, dein
Eboræ Doctoris laurea insignito, et in Regia Uni-
versitate Conimbricensi, sæpius instante Rege Catho-
lico, et Academia tota enixe flagitante, primariae
Cathedræ diu Moderatori, ac tandem Emerito, sex,
aut octo supra viginti magnorum, atque doctissimorum
Voluminum Scriptori, ab Apostolica Sede, dum vive-
ret, Doctoris EXIMII, PII, ac Divina gratia EMI-
NENTIS in Ecclesia Dei, appellatione decorato,
heroicis virtutibus, et omnimoda sanctimonia vitæ
clarissimo, et nunc, quantum humana fides assequi-
tur, in Cælis gloriosissime regnanti.*

NULLA me vacillantis animi cunctatio tenuit, Eximie Doc-
tor, ac mille nominibus venerande Pater, quominus Regalis
Collegii Salmanticensis Cursum Philosophicum tuis sub auspiciis
in lucem ederem, atque adeo caverem, necubi forsitan sub
luce maligna legeretur. Siquidem (1) «Ad locum, unde exeunt,
flumina revertuntur,» ut effatur Oraculum Divinæ Sapientiæ, non
alias oportet esse tenuium sortem rivulorum, quam ut Cursum
sterili et inamæno solo peractum, ad suum iterum fontem re-
vertentes, glorioso fine coronent, contractumque peregrini sa-

(1) Eccles., 1

poris vitium in ipsa eluant nativæ origine puritatis. Quidquid est in hoc Opere, siquid est, quod publica lux aut invideat tenebris, aut non invita suscipiat irradiandum, tuum est, o Doctor numeris omnibus Eximius, utpote de copiosissimo tuæ sapientiæ fonte, verius dicam, Oceano derivatum; cum nihil habuerim antiquius, quam celestes Suarianæ sapientiæ latices, quaqua possem, deducere meos in hortulos, et inde quantumlibet infœcundo solo beatissimam asciscere ubertatem. «Cœlestes,» inquam, latices: neque enim aliter existimare patitur aut mens omnium, qui te moralem noverunt, quive tua deinceps immortalia Scripta pervolunt; aut miraculum luce clarius, quo de tenebris ac nocte quadam Ingenii, nullo fere crepusculo, repente Sol fulgentissimus evasisti; aut ipse per se sapientiæ tuæ character, qui sibi veluti proprium asseruit, quidquid in dotes divisum eximias, Doctores alios efficit celeberrimos. Hæc fere perpetua conditionis humanæ lex est, ut nemo Sapiens primas ferat in omnibus, et aliquid in se doctissimus quisque desideret, quod invideat, quod miretur in alio; sive illud sit beatioris naturæ donum, sive clarior ex gemmeo Scientiarum cumulo margarita. Sed ea te communi lege solutum, Doctor Venerabilis, satis superque probant, quæ simul in te conveniunt, præstantissima sive naturæ, sive Gratiae munera. Quis enim ingenio sublimior, judicio maturior, penetratione profundior, eruditione paratior, differendi copia et claritate felicior? Te unum omnes Scientiarum uniones certatim exornant, tamque novo ac mirabili nexu fœderantur, ut illæsa quisque parilitate vel unicus, vel maximus appareat. Sic summus es Theologus, ut te sacræ Theologiæ Patrem admiratio Theologorum appellitet: sic in Philosophia superemines, ut te communem Magistrum subsellia salutent Philosophorum: sic in Jure Canonico regnas, ut ex te sæpius Astrææ sacratoris arcana didicisse glorientur peritissimi Canonistæ; sic in Jure Civili versaris, ut nemo te peregrinum, omnes domesticum agnoscant, et aureas Jurisprudentiæ claves tibi plane concreditas fateantur; sic cæ-

teris ingenuo dignis Ingenio Facultatibus, quoties se præbet occasio, facile ac sapienter uteris, ut omnes velut in obsequium paratas pro arbitrio moveas, quo libuerit; sic demum, quantum humana conditio patitur, extitisti omniscius, ut sicui mortaliū plenissima unquam obtigit Enciclopedia, tibi cœlitus absolutissimam obvenisse, syncerus nemo, qui te legerit ac perspexerit, ambigat. Optimo sane jure Summus Pontifex, datis quater Litteris Apostolicis honore ac benevolentia plenis, cum alias in te laudes contulit exquisitas, tum erudito in sæculo, doctissimisque viris abundante, Doctorem te nuncupavit EXIMIUM (1): quo quidem elogio summatim expressit oculatissimum Ecclesiæ Caput, quantum inter cæteros, etiam magnorum habita ratione Sapientium, proceritate mentis emineres; quamque nihil ostenderes vulgare, nihil non excellens, egregium, singulare, præstans, incomparabile, gigantæum. Hæc, et alia sublimioris energiæ perquam vivide continet appellatio DOCTORIS EXIMII: quam idcirco D. Thoma dignam Ægidius Romanus, Magno Augustino Casiodorus, imo totius Doctore Mundi Apostolo Paulo Chrisostomus arbitratus est. Illam tibi postmodum communi suffragio stabilem asseruit Respublica Litteraria, libentissime suscipiens, ac proprio comprobans obtutu Pontificium Oraculum, ejus, ut cum Vate loquar, «Pondus adest verbis, et vocem fida sequuntur.» Nec semel Christi Vicarius attestatus est tuam in Orbe Catholico celsitatem. Nam alibi, cum tua per Nuntium Apostolicum accepisset Scripta (2). «Quæ,» niquit, «ut tuæ multæ pietati, et doctrinæ consentanea sunt fuerunt nobis maxime grata: quam obrem operam tuam, ut debemus, laudamus; teque in Domino hortamur, ut Dei honori et Ecclesiæ suæ, in qua tantum Divina gratia EMINES, libertati inservire pergas. Novimus enim, quantum tua auctoritas ad extirpanda zizania valeat.» Quibus in verbis observare

(1) Paulus V. in Bræi ad P. Suar. 2 Octob. an. 1607.

(2) Idem in alio Bræi ad P. Suar. 25 August. an. 1617.

juvat, quanto vixeris fulgore notabilis in Ecclesia Dei; siquidem pro Cardinalitia purpura, quam non semel oblatam constantissime recusasti, Divina tibi gratia, teste supremo Iudice veritatis, pretiosiore contulit EMINENTIAM.

Sed nihil magis probat sapientiam tuam Cœlo amicam, aut e Cœlo delapsam, quam arctissima ipsius cum omni virtutum genere societas, sive «tuæ multæ pietatis» cum «doctrina» conjunctio, cujus merito, cum te Pontifex appellavit «Eximium,» addidit «et Pium.» Hinc te maxime præbes admirandum, quod non sanctitate minus, quam sapientia effulseris Eximius: quod Libros tot, tantosque subtilissima plenos speculatione perfecris, ut nihil, nisi Scholam, dies noctesque cogitare potuisse videaris; et simul tot, tantisque religiosi hominis virtutibus emicueris, ut per momenta singula nihil, nisi Evangelicæ perfectionis studium, voluisse te animo credi possit: quod ingenii volatu, et perspicacitate totus appareas Aquila; quodque simul Divini amoris incendio totus videre Phœnix. Sed nimirum assidua contemplatione radios ebibebas Divini Solis, qui se Lucem, et Ignem appellari voluit, Sapientia simul et Charitas. Observatus aliquando fuisti tuum intra musæum, cum inter orandum, corpore duos circiter cubitos e terra sublimis, ac velut Solari jubare circumfusus, vibratos ab imagine Crucifixi radios toto vultu et pectore susciperes. Ita profecto Christus Dominus oculis, si non auribus, visus est dicere, «Luculenter scripsisti de me, Suari:» ut hoc etiam eventu mirabili, quemadmodum in reliquis vitæ tuæ periodis et actis (quod ab aliis diligenter notatum invenio), ad similitudinem Doctoris Angelici propior accederes. Illud certe radiorum commercium, quo capiti pectus consentiebat, palam esse fecit, emissam divinitus igniti luminis copiam ad affectum pariter et intellectum pertinuisse tuum. Hinc illa Charitatis flamma, qua totis visceribus aestuabas, «Lucerna» simul «ardens, et lucens (1).» Hinc Religionis

(1) Joan., 5.

Catholicæ flagrantissimus amor, quo tum Opera reliqua, tum præcipue Defensionem Fidei adversus errores Anglicanæ Sectæ, humani vires ingenii longe supervolans, edidisti: illud, inquam, admirandum Opus, quo et Summi Pontificis approbationem promeruisti paternis Litteris expressam, et Catholicorum plausum, pariterque furorem hæreticorum undique frementium, concitasti. Hinc ardor ille martyrii pro Fide orthodoxa perferendi, qui et alias crebro, et tum vehementer erupit, cum ad nuntium Libri tui ab hæreticis in publico Londinensi foro combusti, rogum, et infamiam invidens honorificam, teneros inter gemitus Ovidianum illud occinuisti: «Sine me Liber ibis in ignem? Hei mihi! quod domino non licet ire tuo! Hinc et Ecclesiasticæ potestatis tuendæ zelus, quo primum in dissidiis Venetis, Apostolica Sede suadente, approbante, gratulante, fortius, et eruditius omnibus scripsisti; ac deinde in turbis Ulissipponensibus, grates iterum et plausus ingeminante Vaticano culmine, oppressam, vel obscuratam Ecclesiæ causam toto sapientiæ et autoritatis tuæ sustinuisti robore, vindicasti lumine, donec eidem vitam glorioso labore confectam immolasti.

Et ut cætera taceam singularia, creberrimaque virtutum heroicarum exempla, quæ litteris consignarunt Historiographi Vitæ tuæ; testes dumtaxat appello tuorum Lectores scriptorum, ut non Ingenii modo, sed cordis etiam tui temperaturam cœlestem exhibeam. Ibi tua perspicitur tenera simul, et solida pietas in Salvatorem Mundi; cujus humanum redimentis Genus, et sacratissimo pascentis corpore, mysteria, non minus dilecta, quam intellecta tibi demonstras. Incensissimus etiam erga Beatissimam Virginem Deiparam amor tuus vel characteribus ipsis calorem impertire videtur. Amantem videlicet dilexisti: nam mystica Stella maris te, tuæque sapientiæ pelagus lumine fortunavit suo, maxime postquam Salmanticense Liceum a te primum publico certamine propugnatam vidit augustissimæ Matris in gratia et meritis excellentiam supra Cœlites omnes, et vel in unum congesta cumulum merita cunctorum: quod obsequium

sibi fuisse gratissimum, V. P. Martino Gutierrez ipsamet Cœlorum Regina revelavit. Tuum quoque in Theologia mystica magisterium, præsertim cum de Oratione disseris, tanta inibi cernitur claritate, ut te non magis ex-comprehensione mentis, quam ex abundantia cordis eloqui, nemo non videat. Perpetua ibidem in Cœlites omnes observantia passim occurrit legentibus, præcipue vero in SS. PP. et Ecclesiæ Doctores. Nullum eorum Syderum usquam deseris, nullum non sibimet ipsi, et cæteris studiose concilias, aut indefesso conatu vindicas in lucem sanæ doctrinæ. Neque hos modo, sed Classicos omnes Scriptores cujuslibet nationis, Schole, professionis, mira prosequeris comitate, urbanitate, modestia. Quoties laudem merentur, liberaliter laudas. Sicubi durius loquuntur, benigna excipis interpretatione. Siquando præstat aliter opinari, aut volentes, aut non invitos dimittis, bona certe cum gratia. Insignis hæc, et nusquam interrupta modestia, sive tua propugnes, sive aliena convellas, te reddit Scholarum delicias; dum ex te dulcissimum sapientiæ nectar sumunt, nullum prorsus aculeum sibi timentes. Tanta nimirum styli suavitas decebat Ingenium princeps; quoniam Rex apum spicula vel nescit sigere, vel non habet. Sed ex te ipso juvat audire, quodnam tibi præfixeris exemplar. In eo Volumine, quod primum in lucem edidisti, et cujus ad normam exegisti cætera, sic præfaris (1): «In aliorum opinionibus, vel confirmandis, vel refutandis, D. Thomæ modestiam (quæ summa est) imitari studui. Itaque sic Authores ipsos profero, ut laus sua cuique tribuatur: sic sententias, eorum etiam, quos non probo, expono, ut quantum momenti, atque authoritatis habeat cujusque sententia, lector facillime dijudicare possit, citra cujusquam vituperationem, atque injuriam.» Præter exemplum, absdubio præ oculis etiam habuisti documentum illud Angelici Magistri (2): «Oportet amare utrosque,

(1) In Præfat., tom. 1, in 3, p.

(2) D. Thom., 12, Metaph., lect. 9.

scilicet eos, quorum opinionem sequimur, et eos, quorum opinionem repudiamus; utrique enim studuerunt ad inquirendam veritatem, et nos in hoc adjuverunt.» Ista porro disputandi peccatissima ratio, qua sine mutuo vulnere repellis ictus, eo est in te mirabilior, quo plures, et satis quidem aculcatos sustinuit adversarios doctrina tua. Quot enim et quam acres in eam insurgere censores, aut præsens vidisti, aut absens audisti, legistique? Novitatis ut minimum insimulatus es ab iis, qui te aliunde carpere non audebant: quasi non ea fuerit semper magnorum sors ingeniorum, de novitate doctrinæ traduci: quasi nunquam sit laude dignus Scriptor (1), «Qui profert de thesauro suo nova, et vetera»: quasi Doctor Angelicus, ut summus evaderet, novum sibi non aperuisset iter ingenio raro prorsus, et novo (2). «Erat enim» inquit gravis, et coætaneus Auctor) «NOVOS in sua lectione movere articulos, NOVUM modum, et clarum determinationi inveniens, et NOVAS reducens in determinationibus rationes, ut nemo, qui ipsum audisset NOVA docere, et NOVIS rationibus dubia definire, dubitaret, quod eum Deus NOVI luminis radiis illustrasset, qui statim tan certi cœpisset esse indicii, ut non dubitaret NOVAS opiniones docere, et scribere, quas Deus, dignatus esset NOVITER inspirare.» (3) Atque in eo mirabilior extitit (ut idem Auctor observat) quod tam modico tempore tot potuerit Libros perficere, «et tot NOVITATES scribendo docere.» Hæc tamen ubertas, aut seges fertilissima novitatum, quam etiam iisdem fere verbis in Angelico Doctore commendat S. Antoninus, (3) non probro, sed laudi vertitur, nec quidquam detrahit antiquitati doctrinæ. Id quod tu ipse, Venerabilis Doctor, de te simul, ac de nobilissimo exemplari tuo testaris. «In quibus rebus», inquis, «opinionem locum est, ipsius

(1) Matth., 13.

(2) Guilielm, de Thoco in vita S. Thomæ cap. 3, n. 15.

(3) Idem Guiliel., de Thoco. c. 4, n. 18.

(4) S. Antonip., 3, p. Histor., tit. 23, cap. 7. § 5, et 10.

etiam (1). Angelici Doctoris prudentiam, atque exemplum secutus, eum delectum habui, ut quæ pia, quæ gravia, quæ antiqua sunt, anteponerem iis, quæ a pietate, gravitate, antiquitate videntur abhorrere. Nec vero ænigmā cuiquam videatur, antiquitatis amica novitas; cum immortale fuerit Columbi decus Enropæis ostendere novum Orbem, in se quidem antiquum, sed nova, et catenus inaccessa navigatione detectum.

Verum huic, et aliis tuorum criminationibus scriptorum nihil, nisi modestiam, humilitatem, veritatem, verbo vel scripto rependisti; utique tanquam (2), «Doctor superioris sphæræ» (hoc te nomine insignivit Summus Pontifex Alexander VII), quo non pertingunt ventorum turbines, aut impetus procellarum. Interea tuæ contemptor gloriæ, studebas aliorum honori, Veterum præsertim, et eorum, qui Scholæ Principes habentur. Quos inter de Ingeniorum Phœnice Scoto tam præclare meritis es, ut facile appareat, quanta tibi fuerit cum Subtilissimo Doctore cognatio; satis alioqui manifesta, sive sapientiam, sive acumen, sive modestiam, sive Deiparæ Virginis amorem, sive alias magnarum virtutes animarum inter se vestras componere quis velit. Sed nemini studiosius, et amantius adhæsisti, quam Scholarum præclarissimo Soli, D. Thomæ Aquinati. Magnum hunc Angelum elegisti studiorum tuorum tutelarem; quasi tibi dictum, designato Doctore Angelico, reputares oraculum illud (3), «Præcedet te Angelus meus. Observa eum, et audi vocem ejus.» Nihil ferme doces, quo non ultro ferat ejus auctoritas: nihil ille docet, quo non ipse feraris, honore semper, sententia fere semper. Quodsi ab eo recedere quandoque deliberas (quod in re momenti, præsertim Theologica, numquam accidit), summa reverentia, imo vehementi quodam amoris tui renisu avelleris; nec nisi benedicientem pateris abire tantisper;

(1) Suar., cit. Præ fat. tom. 1, in 3. p.

(2) Abud Descamps in vit. P, Suar., p. 4, cap. 15.

(3) Exod., 23.

ut videre tunc mihi videar Suarii modestiam, cum Thomæ auctoritate quodammodo luctantem, instar tenentis Angelum Jacobo fidenter dicere (1), «Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.» Jure itaque V. P. Laurentius Aponte e sacra Clericorum Regularium Minorum familia veros inter D. Thomæ discipulos et interpretes primatum deferre tibi non dubitavit (2). «Suarez (inquit ille) sic pie, sic dilucide, sic acute, sic graviter, sic tandem modeste scripsit, ut vere primus ex discipulis, et D. Thomæ interpretibus censi ab omnibus mereatur: quibus si addas ejus sanctissimam, immaculatamque vitam (quam sic omnes scimus, vidimus, et attestamur), prorsus omni æstimatione dignissimam ejus doctrinam facies.» Hoc ego dum memoro, non possum non jucunde meminisse, quod nuper testimonium hujusce laudis hic Salmanticæ retulisti. Erecta paucis ab hinc annis, atque dotata est ad tuam doctrinam in Salmanticensi Atheneo prælegendam Cathedra perpetua, jubente Rege Catholico Philippo V, sed opera, et impensis Illustrissimi Domini D. Francisci de Perea et Porras, Archiepiscopi Granatensis; qui natus et ipse Granatæ, Doctoris Eximii natale solum non Infulis modo, sed stirpis etiam splendore, necnon ingenio, sapientia, pietate, ac flagrantissimo salutis animarum studio gloriose nobilitat, et illustrat. Actum est tunc in consessu Doctorum Sacræ Theologiæ Salmanticensium, quonam ex Libro sortiti textum oporteret, quoties Candidati prælectionibus pro Suariana Cathedra de more certarent. Qua de re aliis aliter opinantibus, affuit Dominicanus Magister, vir profundæ, notæque sapientiæ, et in Universitate primariæ Cathedræ Moderator; qui generose, ac liberaliter effusus in Suarii laudes, multis contendit, sortitionem thematicis pro Suarianæ Cathedræ candidatis non aliunde posse congruentius fieri, quam ex ipsis D. Thomæ Libris: Doctorem Eximium addictissimum fuisse D. Thomæ discipulum; nec aliam

(1) Genes., 32.

(2) Aponte in Sap., cap. 10, n. 13, hom. 32, 5, 3, n. 19.

ejus, quam Angelici Præceptoris esse doctrinam: facile proinde futurum, ut, cum prælegeretur germanus D. Thomæ sensus, ex ejusdem littera, seu verbis erutus, ipsissima Suarii doctrina Cathedram teneret, sub ejus nomine, et auspiciis erectam. Ne tamen quidquam præter morem in aliis singularium Doctorum Cathedris observatum fieret, aliter de re proposita indicatum est; statutumque, ut prælecturis pro textu esset Opusculorum Liber Eximii Doctoris. Illud, inquam, Opus egregium, quod in medio fervore controversiæ de Auxiliis Divinæ gratiæ scriptum, Societatis Jesu causam fortiter, ac feliciter sustinuit; et a Sanctissimo Clemente VIII, accurate perlectum, magnam ipsi de doctrina nostra opinionem commovit; maxime postquam eventus accessit miraculo similis. Cum enim Clemens, Opuscula Suarii legens nocte concubia, sensim obrepente sommo jaceret obrutus, accidit, ut proximæ candelæ flamma Librum invaderet: jamque in lectum audax involabat, cum excitatus fumo, ac crepitu Pontifex, et cubicularium vocitans, confestim extincto igne, Non bonum, inquit, omen, quod Suarii Liber nunc, cum ejus doctrina tantopere controvertitur, ignem tam facile concipiat, et flammis se offerat pabulum. Imo, Pater Sanctissime, retulit Cubicularius, meliora Superi: nam quod doctrinam attinet, omnino nihil ausa est temerare flamma: plures quidem absumpsit foliorum margines: sed in characteres prorsus innoxia, nullum deformavit, nullum tetigit. Miratus Clemens, rem propriis inspexit oculis; atque exinde Librum, cujus integritas in ambustis foliis patebat illustrior, chariorem, et pretiosorem habuit. Hujus igitur contextus Libri præstitutus est ad Suarianam Cathedram aspirantibus. Sed interim valere plurimum debet laudatum Magistri sapientissimi testimonium, ut doctrina Suarii ab ea, quæ vere Thomistica doctrina est, individua credatur, vel indivulsa. Fidem quoque faciat Eximius ipse Doctor; qui, jam exactæ prope finem ætatis, de «Gratia» limatissimum Opus scribens, postquam D. Thomam grandibus extulit encomiis, et ipsi Augustino supparem asseruit, ejusque doctrinæ fidelissimum sectatorem, ac

defensorem acerrimum; subjungit (1): «Quapropter, cum in aliis lucubrationibus nostris, ac Theologicis disputationibus D. Thomam semper, tamquam primum ducem, et magistrum habuerimus, ejusque doctrinam pro viribus intelligere, defendere, ac sequi conati fuerimus; in præsenti Opere multo majori studio, et affectu id præstare curabimus: speramusque cum Divino auxilio consecuturos esse, ut a vera ejus mente, atque sententia in nulla re gravi, aut alicujus momenti discedamus, non ex nostro capite, sed ex antiquis ejus expositoribus, ac sectatoribus, et ubi illi defuerint, ex variis ejusdem locis inter se collatis eam eliciendo.» Hæc de se testis locupletissimus; et in Opere quidem doctrinam scholasticam continente, quæ Societatis Scholam potissimum discernit ab aliis. Eum vero de se ipso loquentem nec falli nec fallere, crediderit facile, qui et ipsius illuminatæ mentis acumen, et candorem animi, ac vitæ sanctimoniam haud penitus ignoraverit. Quomodo magis miremur quorundam asperam, et imperitam agendi rationem, qui Suarium, et quotquot ex ejus magisterio proficiunt, non solum extra Scholam D. Thomæ peregrinari jubent, verum etiam adversarios doctrinæ vere Thomisticæ pronunciant, neque ullos esse reapse Thomistas putant; nisi quos Thomistarum nomine vulgus novit. Næ isti nimium contractis terminis definiunt Scholam D. Thomæ, cujus tamen doctrina non esset tam instar Oceani, nisi diversas nationum oras allueret; nec usque eo majestatem imitaretur Oraculorum, nisi variis interpretationibus locum daret. Sol est Scholastici Mundi Doctor Angelicus, et idcirco nullis se subtrahit aspicientibus, quocumque tandem vocitentur nomine, vel qualibet e regione litteraria spectent. Certe plurimæ sunt in Philosophia, et Theologia controversiæ, quarum pugiles utrimque se protegent, quasi parma Palladis, auctoritate D. Thomæ. Utri parti faveat Angelicus Doctor, non minus est in ambiguo po-

(1) Suar., Prolegom., 6, de Grat, cap. 6. n. 28.

situm, quam utri veritas. Utrisque igitur, aut neutris licebit esse discipulis tanti Doctoris. Passim vel inter ipsos, qui Thomistæ dicuntur, contrarias opinandi vias arripi, notissimum est. Contrariis ergo non semel incedere viis, non erit a via D. Thomæ, nec ab ejus disciplina recedere. Ast cur novas aperire vias intra Scholam amplissimam D. Thomæ fas erit Thomistis potius, etiam extra clarissimum Prædicatorum Ordinem merentibus, quam Suario, vel aliis? Numquid phisicam ad actus liberos Præmotionem amplecti (quam tamen doctrinæ Præceptoris Angelici prolem esse, præter Societatis Auctores, quamplurimi constanter inficiantur) sat illis erit, ut eo statim ipso donum interpretandi D. Thomam præ cæteris accipiant? Mirum, si hoc ferat ratio, si æquitas. Docuerint centum per annos opinionem aliquam Jesuitæ Scriptores facile centoni, conformemque menti S. Thomæ prorsus esse contenderint. Frustra est. Nondum ea doctrina censetur «probabilis in via D. Thomæ.» Exteri sunt omnes isti: nihil illis cum Schola Præceptoris Angelici. Sed prodeat Scriptor aliquis ex iis, qui sibi Thomistarum nomen attribuunt, et illam ipsam opinionem suffragio dignetur suo. Nova repente panditur «via D. Thomæ; per quam eadem opinio deinceps honorata procedat, auctaque jure Civitatis intra Scholam S. Doctoris. Exemplum ex Logica producam. Naturam Angelicam, tametsi numericæ multitudinis haud capacem, nihilominus Speciem esse prædicabilem, non multis abhinc annis sententia fuit autoritatis in Schola D. Thomæ tam solidæ, ut eam graves Thomistæ pronuntiarent (1), esse omnium discipulorum D. Thomæ, nec censendum esse Thomistam, qui oppositum senserit.» Sed jam modo, postquam nobiles e Thomistarum censu Recentiores cœperunt sentire cum Exteris, et opinioni neganti suffragari, protinus exulare desiit opinio ista; perque viam D. Thomæ fidenter incedens, documentis ejus

(1) Apud Carmelit. Complut. disp., 6. Log., q. 4, n. 39.

evasit apprimè consona. Quonam ergo fato Societatis Doctoribus accidit, ut soli cæcutiant in legendis D. Thomæ scriptis? Multi sunt, ingeniosi sunt, docti sunt, pii, synceri, veritatis amantes, errorum osores (quod nisi per summam injuriam inficias iverit nemo): profitentur præterea, in omnibus fere punctis momentosis, se D. Thomæ sensum investigare, tenere, complecti; et nihil sibi magis in votis, quam ejus esse reipsa discipulos. Quid est cur probabiliter saltem D. Thomæ sensum attingere non putantur? Sint sane, si placet, exteri Scholæ Thomistica, quam promovent Magistri quidam, oppido nobiles, sapientes, graves, quamvis non admodum antiqui, nec omniscii. Cæterum in Schola D. Thomæ non alia reperiri posse gymnasia, et nihilo fortasse minus Angelico Præceptoris grata, quorum exedræ Jesuitas Doctores tamquam domesticos excipiant; id vero est, quod bona constantique fide negamus, negabimusque usque ad consummationem sæculi. Hæc ita dixerim, Eximie Doctor, non ut solatio sint tibi, qui beatitate Cœlesti, siqua fides humanis indicis, cumulatissime donatus, nullo jam potes obloquentium murmure commoveri; sed ut indulgeam dolori meo, qui te alienum a doctrina Præceptoris Angelici vulgo existimari, non nisi pergraviter ferre valet. S. Thomam impensissime colo, diligoque; et meas hasce lucubrationes tibi dum offero, illi pariter consecrare me credo; neque enim gratius ad tanti quasi Scientiarum Numinis conspectum accedere possent, quam per manus tanti discipuli. Atque etiam idcirco, dum totus adhæreo tibi, quin illius quoque vestigiis totus insistam, nullus dubito. Sequor videlicet sequentem.

Hactenus magna tetigi sapientiæ tuæ cœlestis, ac Divinitus affusi luminis argumenta. Sed alia suppetunt, si fieri potest, mirabiliora: ut, quod Biblia sacra non modo verbatim memoria teneres, sed ea quoque reconditi sensus comprehensione, ut nulla te de Scriptura Divina quæstio vel imparatum, vel hæsitantem inveniret. Hujusce miraculi, testes inter alios, fidem fecit inconcussæ vir auctoritatis, qui et ipse doctissimus

Divinorum Voluminum interpres, cum te de locis utriusque Testamenti difficillimis sæpe consuleret, numquam sine stupore discedebat; affirmabatque passim, Suarium videri sibi majorem in Scripturæ sacræ intelligentia, quam in scholastica Theologia, quamquam in hac summus haberetur. Eodem pertinet ingens illud mentis capacissimæ prodigium, quo SS. Patrum, et aliorum scripta Doctorum, tibi, cum velles, quasi oculis intuenti fideliter aderant, præsertim vero Magni Augustini, quamvis tam multa, profunda, varia; quod tu ipse coactus es aliquando fateri. Cum enim in publica disputatione quidam tibi textum objiceret tamquam ex Augustino decerptum, et fictitiam repellenti citationem fortius et audentius insultaret; raptus amore veritatis, præsentissima tibi esse dixisti. S. Augustini Scripta omnia, teque certo scire, quæ tunc objiciebantur verba, nusquam in ejus Libris extare. Hoc, quasi arroganter, aut inconsulte dictum, doluisti quidem postmodum præ modestia; sed revocare quasi falso prolatum non es ausus. Nec fuit, qui non crederet ex iis, qui te propius noverant; ut qui passim videre poterant, te sine scripto, sine Libro, quem interim volueres, et conscribendas ex Cathedra lectiones publice tradere discipulis, et privatim amanuensibus, qui sæpe (mirum dictu!) tres, quatuorve simul, ac de materiis valde inter se diversis, atque reconditis, excipiebant, edenda in publicam lucem Opera dictare, ut posset eorum quisque de Suario dicere, quod olim de Jeremia dictante Baruch amanuensis afferebat (1). «Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos: et ego scribebam in volumine attramento.» Miraculum auget, quod ea ratione dictare posses tam docte, tam subtiliter, tanto ordine, tanta perspicuitate, tanta consequentia, tanta fidelitate in designandis innumerabilium Auctorum locis. Sed mirabilius adhuc, quod tunc simul utereris maturitate judicii tam celeri,

(1) Jerem., 36, 18.

tamque prompta disserendi felicitate, ut nihil non accuratissime dictares, atque in semel dictatis ne verbum quidem reformare tibi deinceps opus esset. Infinitus sim, si quidquid in te supra humanum eluxit, velim dicendo persequi. Pleraque brevi quadam energia significarunt Viri sapientia clari, dignitate insignes, fama celebres: quorum ore passim acclamaris (1). «Theologiæ prodigium, Vir usque ad miraculum doctus, Litterarum princeps, Hujus ætatis communis Magister, Doctor celeberrimus, religiosissimus, sapientissimus, eminentissimus, Unus pro mille, Theologiæ pater hisce temporibus, Hispaniæ decus immortale, Societatis Jesu gloria, corona, jubar excellens, Ecclesiæ Sol splendidus, Magister non solum in Theologia Scholastica doctissimus, sed etiam in Theologia mystica spiritualissimus, Sapientia incomparabilis, sed sanctitate atque heroicis virtutibus excellentior», denique «nostræ ætatis Augustinus, ac Thomas alter.» His ego te nominibus amore prosequi, ac toto pectore venerari, et colere, quantum fas est hominem nondum Sanctorum fastis adscriptum, jamdudum statui: unde et te meorum ducem studiorum, et Mecœnatem optimum jam olim propenso animo mihi designavi. Hoc itaque Philosophicum Opus, quod auspice Obedientia digessi, atque in lucem emitto, nomini tuo dicatum, ut quadam tibi juris necessitate debitum, omnino volui. Dignanter ut accipias, opto, precorque suppliciter, studii, amoris, ac venerationis pignus æternum.

Amantissimus, et observantissimus tui

IHS

Ludovicus de Lossada.

(1) Vide pro his et aliis P. Anton. Descamps in vit. P. Suar., p. 6 á cap. 1, ad 7.

PROTESTATIO AUCTORIS.

Decretis Sanctissimi Urbani VIII, libenter obtemperans, palam testor, in omnibus, sive laudibus, et elogiis, sive signis, testimoniisque sanctitatis, tam ad P. Franciscum Suarez, quam ad alios nondum in Beatorum numerum ab Ecclesia relatos, pertinentibus, quæ in hocce Alloquio nuncupatorio continentur, nolle me Sedis Apostolicæ ullo modo prævenire iudicium, nec fidei mere humanæ limites egredi. Totum vero præsens Opus, et omnia mea correctioni Santæ Romanæ Ecclesiæ profunde submitto.

*CENSURA ILLUSTRISSIMI DOMINI D. Joannis
Antonii de Lardizabal et Elorza, olim in Majori Sancti
Bartholomæi Collegio Togati, in Salmanticensi Ecclesia
Canonici Magistralis, et in alma ejusden Urbis Acade-
mia Scoti Cathedræ Moderatoris, nunc meritissimi Antis-
ticis Angelopolitani.*

Manere mihi ab Illustrissimo D. D. Silvestro García Escalona, Salmantinæ Ecclesiæ Præsule dignissimo, Regioque Consiliario, injuncto functurus, sedulô animum, operamque intendi in Librum, cui titulus est, «Cursus Philosophicus Regalis Collegii Salmanticensis Societatis Jesu in tres partes divisus», S. Rmo. P. Ludovico Lossada ejusdem Societatis, et in eodem Regali Collegio Sacræ Scripturæ Interprete compositum. Sed vero, dum Censoris personam induere jubeor, Encomiasten agere libenter cogor, et velut otiosam inde censoriam virgam abjicere, ut in plausum, inconditæ licet panegyris, palmas expediam. Quid enim me deceret Societatis Jesu discipulum (quod semper grato animo profitebor), nisi ejusdem Societatis Magistrum plausibus excipere? Ut frontem operis inspexi, illico vehemens quædam vis (innatam dicerem, ni eô usque animus tot meritis illectus eam intendisset) suffragium hilari violentiâ extorsit: ut jam inde non in rigidam censuram, sed in gratum encomium componerem judicium, hac ob oculos mentis continuô oberrante sententia: «Societatis Jesu Scriptor est, bonum opus est.» Porrô Titulus iste usque adeô opus hoc Philosophicum mihi probat, ut superfluum prorsûs quodcumque examen existimem, accurati studii, atque exactissimæ curæ, qua hujusce Societatis viri opus in lucem edendum explorant, non igna-

rus. Ipse etiam privatus Author singularissimé opus mihi commendat, quippe cujus in scribendo iudicium, ac solertiam jam olim (proh quàm libenter!) expertus sum, dum dilectissimi, semperque venerandi Magistri mei, V., inquam, P. Hieronimi Datari vitam eleganti-penicillo adumbrans, in ipsa perfectionis viam tam subtili, rectoque exaravit stilo. Verùm ne amoris studio nimium indulgere videar, Lectores quoscumque Censores advoco. Operis assumptum æstiment, consilium pendant, in scopum colliment, artificium discutiant, cuncta probatissima mirabuntur. Sané assumptum ejus indolis est, ut quamquam toties repetitum, nihil minus laudis hujus genii Authoribus pariat: quin immó, dum, quia jam veluti effœtum, arescere debére videbatur sterile hoc Palladis arvom, nullo succo, nulla amœnitate lætum; eó feracius, ingeniorum sudoribus irriguum, palmas, laurosque germinat, quibus sudantem eorum laborem detergat. Consilium illud ipsum est, quod ubique Societatis curam, operam, studium sollicitat; planiorem videlicet reddere arduum scientiarum clivum, hoc earum solidiús jacto fundamento; liberio-rem aditum facere ad recondita penetralia Sapientiæ, hac patentiús reserata janua: ut sic scopum illum attingat, tot artibus, tot laboribus quæsitum, adolescentum nempé, præsertim studiosorum, excultam institutionem. Nec artificium locum obtinet inferiorem in opere omnibus numeris absoluto: methodus accommoda et ritè digesta; stylus scité computus, sine acrimonia argutus, sine prolixitate clarus, sine obscuritate concisus; momenta rationum ponderosa; efficax argumentationum energia; cuncta denique, qualia sibi in suis operibus præscribebat Quintilianus, dum, (1) «*Nobis*», ajebat, «*prima sit virtus perspicuitas, propria verba, rectus ordo, non in longum dilata conclusio: nihil neque desit, neque superfluat: ita sermo et doctis probabilis, et planus imperitis erit:*» certé talia, quæ aridum istud Philosophiæ solum sic excolant, ut inter horrida, et spinosa [difficultatum dume-

(1) Quint., lib. 8. Instit., cap. 2, in fin.

ta, quæ sponte profert, subtilissimam etiam ingeniorum aciem punctura, hilari lanugine pullulent maturi veritatum fructus facile mentis aviditatem sequentes. Hæc tamen cuncta, quia tanto Authore minora, ipsius ingenii ludos alii forsan dicent: ego vero in eorum editione operam ipsum non luisse potius asseruerim; dum tacito mecum silentio perpendo, quam ad amulsim omnia composuerit, quam ad limam perpoliverit, quanta utilitate Dialectica contexta, qua jucunditate Physicorum arcanâ patefacta, quanta subtilitate Metaphisica explorata, et perspicuitate expedita, quo denique nitore, et sublimitate cuncta elaborata. Proh Deus immortalis! Quibus Rempublicam litterariam officiis accuratissimus Scriptor non demeretur! Ego saltem aliud non profitebor, nec aliud, sententiam rogatus, ausim pronunciare, quam dignissimum opus esse, quod omnes aveant, et habeant. Idcirco totius Censuræ summam in vota referam, quibus Physicis etiam, et Metaphisicis lucem quantocius comprecet; certus interea tum utilitatis, quam jubet sperare, tum etiam gloriæ, quam dum respuit Author, opus meretur: «feret» quippe, ut cum Barclaio loquar, (1) «multam ætatem iste liber, et gloriæ plenum Authorem ad posteros deducet.» Serabi Cantabriæ die 12. Martii. Anno 1723.

Joann. Anton. Episc. Angelopolitanus.

(1) Joan, Barcl., lib, 2 Argen.

*CENSURA REVERENDISSIMI P. M. Fr. Andreæ
Cid, Ordinis Cisterciensis Generalis Magistri, nec semel
Defnitoris etiam Generalis, Salmantini Collegii iterum
atque iterum Abbatis, totius Religionis Supremi Præsulis
honoribus decorati, in Salmanticensi Academia Doctoris
Theologi, ejusdemque Facultatis Primariam Cathedram
moderantis.*

Supremi Castellae Senatûs obtemperaturus decreto, evol-
vere cœpi, illectaeque mentis propensione trahente, ad finem
usque percurri Librum, cui titulus, «Cursus Philosophicus
Regalis Collegii Salmanticensis Societatis Jesu in tres partes
divisus», recéns elaboratum a R. P. M. Ludovico Lossada,
ejusdem Societatis Theologo, ac in praefato Collegio Sacrorum
Bibliorum Interprete. Atque, dum in Libri laudes calamus
gestiebat erumpere (nec sic effantem severum Censoris mu-
nus reputaveris neglexisse; quî etenim, rogo, probati adeo
Scriptoris labor, ut non extorqueat panegyrim, poterit subja-
cere censurae?) dum, inquam, praecœceptam sententiam
promere adigor, syncere profero, ipsam operis dignitatem á
proposito ferme abducere. Cursus namque iste, etsi Nilus jure
merito compelletur, proficuis sapientiae undis ingenia foe-
cundans, minimè tamen pellucidum fontem, qui dedit origi-
nem, latère permittit: Jesuiticae doctrinae rivulum se qui-
busque paginis et ostendit, et profitetur. Quis autem
clarissimae Societatis doctrinam elogio contendet prosequi,
quin ejus gloriam obscurare potius, quàm novo augere splen-
dore vereatur? Illius suffragium exhibere placet, cui etsi do-
mestico, nullus, ut opinor, plenissimam praestare fidem

detrectabit. Divus Franciscus Xaverius Indiarum Apostolus, Inclytumque Societatis decus, de Jesuitarum doctrina, ac litteris ita prae loquitur (1): «Confio», inquit, «que el inhabitante espíritu de el Señor enseñorea la doctrina y letras de nuestra Compañía.» Quid, quaeso, illâ doctrinâ excellentius, cui verae sapientiae spiritus dominatur? Jam tum videlicet, ut olim in mundi cunabulis, «Spiritus Domini ferebatur super aquas», super illud, inquam, omnigenae sapientiae mare magnum, quod in ipsis Jesuiticae Familiae primordiis parabatur, ut totum deinceps terrarum orbem uberrimo pervaderet affluxu nequa sui parte floribus, et fructibus felicioris aevi «terra» foret «inanis, et vacua.» Caeterum ipsius Sanctissimi Spiritus organum, Summum nempé Ecclesiae Antistitem Pium IV., auscultemus, hac de Societatis alumni verba facientem (2): «Sicut nomen Sociorum Jesu assumpserunt, ita opere, doctrina, et exemplis Dominum nostrum Jesum Christum imitari nituntur.» Hinc jam insolitum aestimaverit nemo, Illustrissimum nostrum Caramuelem peracribus hisce vocibus Jesuiticae doctrinae impositam calumniam propellere: (3). «Solem obscurum dicat noctua: et ego, qui contrarium propriis oculis video, non habeo minoris Solis radios, sed noctuam caecutire dicam... Quoniam quot radios noctua Soli, tot Jansenius Societati detraxit... Praescripta saeculo integro Societatis pietas, tanto Martyrum sanguine condecorata, et roborata, non est quae obscuretur tetro anhelitu unius, aut alterius Hollandi.»

Nec mirari liceat, Jesuadum doctrinam Solis radiis vallatam incedere, cum ipsi congenita pietate, indefessoque labore contendunt, ut Solis Ecclesiae radios, nimirum Angelici Doctoris Divi Thomae doctrinam ebibant, et distribuunt, dicente Natali Comite Inclyto Dominicano (4): «Certe Societa;

(1) San Franc. Xav., lib. 3. Epist. 4, ad Socios Romae commorantes. Apud Peralta in ejus vita, divisione 4. Genes., 1.

(2) Pius IV., in Bulla *etsi ex debito*, 13. April. 1561.

(3) Caramuel in Theolog. fundamentali, fundam. 55, § 16.

(4) Apud Theodorum Eleutherium, lib. 1, Hist. Controvers. de auxiliis. cap. 4.

tis Jesu in Thomam veneratio Theologos, quos habuit eruditissimos, criticosque sagacissimos, et gravissimos, impulit, ut in operæ Sancti Thomae inquirerent, cujus doctrinae studium lege lata ipsis injunxerat. Et fructus respondet labori, quia Jesuitarum opera beneficis istæ Sol plurimas orbis plagas illustravit, atque ab errorum nebulis liberavit. Hic attexere juvat docti, et gravis Historiæ Pontificiæ Scriptoris animadversionem peracutam. Is est Doctor Ludovicus de Bavaria (1); qui, cum inscriptionem retulisset, quam Gregorius XIII. Collegio Romano, a se magnificentissime extracto, perpetuis in aedificii fronte characteribus insculptam voluit in hæc verba, GREGOR. XIII. P. M. RELIGIONI, AC BONIS ARTIBUS; non minus vere, quam ingeniose subdit: «Y pienso yo, que es esta Inscriptcion una quidditativa definicion de lo que es la Compañía; y que el claro juicio del Pontífice no la pudo hallar más á propósito: pues á la Religion, y á las Letras todas las demas virtudes las acompañan y haciendo Gregorio Casa para estas dos, las entregó á esta Religion.»

Sublimia adeo testimonia satis superque sufficerent, ut eximia Societatis Schola clariori gloria exornata prodiret. At, ut refulgeat magis, e floribus, quæ circumdatur, ad opimos fructus, quos orbi edidit, transgrediamur; quia, ut optime monebat mellifluus P. N. Bernardus (2), «Magnum plane fertilis soli testimonium, fructuum proventus uberior.» Nullus profecto dicendi finis daretur, si quot commoda e Societatis doctrina hausit Ecclesia, vellem enumerare, quotve uberes utilitatis fructus in Christianæ Reipublicæ subsidium e Jesuitarum sapientia quotidie progerminant. Sane Sanctissimus Paulus III (3). In hunc modum Societatem alloquebatur: «Attendentes ad fructus uberes, quos in Domo Domini hactenus produxistis, et producere non desinitis, vestra Religione, Integritate, Scientia, doctrina», Gregorius XIII. haud

(1) Bavaria, en la vida de Gregor, XIII, cap 57.

(2) S. Bernard., Serm. 23, in Cantic.

(3) Paulus III., in Bulla *Cum inter*, 3. Jun. 1545.

disimiliter effatur (1): «Ac dudum» (ait) «propter Societatis tam utiles, tamque necesarias functiones, quas in Collegiis per lectiones tam bonarum Litterarum, quam Philosophiae, et Theologiae ad juventutem bonis moribus, et litteris imbuendam... Magno Dei beneficio, et Ecclesiae spirituali emolumento exercet. Nec praeterire libet Sanctum Pium V., qui rem hanc mirifice promovet. «Innumerabiles fructus» (dicebat) (2) «quos, benedicente Domino, Christiano orbi Societas Jesu, viros litterarum praecipue Sacrarum scientia... Perspicuos... producendo, felicissime hactenus attulit, et adhuc sollicitis studiis afferre non desistit, animo sapius revolventes nostro.» Opportune proinde eruditissimus Magister Gravina (3) Magnum P. Ignatium feracis vitis, frugiferaque olivae symbolo expressum voluit, sic pulchre Societatis fructus extollens. «Tanquam cooperatores» (Jesuitae) «terram humani cordis concionibus, lectionibus, catechismo excolunt.... et foliis, floribus, fructibus, hoc est, doctrina, verbo, et exemplo vividos ramos tantae vitis ostendunt... Ad hoc Sancti Ignatii, et filiorum tendit Institutum, ut... ex disputationibus, et congressibus cum Haereticis victoria reportetur. Ad olivam spectat ad alendam juventutem Scholarum, Collegiorum, et Seminariorum erectio, at divinissimorum omnium fiet litteris, et educationi adolescentium... cooperari... Passim tibi occurrent doctissimi Theologi, Scholastici, Scripturarum Interpretes.» Agmen claudat Romanus Hai (4), Benedictinae nostrae stirpis clara progenies, scopum, quem sibi Societatis sapientia praefigit, fructusque, quos satagit progignere, omnibus patefaciens, «Quid aliud» (inquit) «sonant tot in lucem a doctissimis Theologis Societatis edita volumina, tot tractatus, tot... vulgata opera, quam ut cuique tribuatur, ut errores, et vitia eliminantur, Christiana Charitas, et virtutes mortalium animis inserantur?»

(1) Gregor. XIII., in Bulla *Salvatoris*, 30. Octubre. 1576.

(2) Pius V., in Bulla *Innumerabilis*, 28. April. 1568.

(3) Gravina in Voce turturis, part. 2, cap. 30.

(4) Romanus Hai, in *Astro inextincto*, quaest. 8, num 9.

Cursum ergo istum tunc maxime commendatum exhibemus, cum Scholae Jesuiticae germanam prolem agnoscimus. At novo adhuc nomine detegitur commendabilis, nomine scilicet Auctoris, viri profecto nedum in vasto omnigenae sapientiae Oceano versatissimi, verum et morum probitate, ac Religiosa circumspectione spectabilis, cui Sancti Petri Chrysologi sententia congruentissime aptatur. «Magisterium stat de scientia; Magisterii autoritas constat ex vita.» Latissimam hercle susciperemus provinciam, si e frondibus in proceram arborem, si ex Operis elogio Auctoris in elogia arrideret conscendere; vel etiam immortales delibare laudes Collegii Salmanticensis, non e structura magis, quam splendore virtutum, doctrinaeque majestate Regalis, cujus nomine decoratur hoc Opus; illius videlicet in terris Sphaerae Coelestis, quae novis in dies dignissimis alumniis, id est, religione, ac sapientia fulgentissimis Astris, inclarescit. Praestat venerationis, et amoris ausis temperare: merito namque deridetur Astrologus, qui siderum in axe micantium numerum comperisse gloriatur. Ast injuncto muneri propius accedens, Opus istud judico publica luce dignissimum, quippe quod Sacrosantae Fidei dogmatibus maxime consonat, et Philosophiam, tum exponentium, tum addiscentium, utilitate optime consulit. Sic sentio, «salvo, etc.» Salmanticae in hoc S. P. N. Bernardi Collegio die 2, mensis Aprilis, Anno Domini 1723.

Mag. Fr. Andreas Cid.

(1) Chrysolog., Serm. 167.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS.

Ego Franciscus Paulus Mazario Provincialis Societatis Jesu in Provincia Castellana, potestate ad id mihi facta á Reverendo admodum Patre nostro Michaelae Angelo Tamburino, Præposito Generali ejusdem Societatis, facultatem facio, ut Liber, cui titulus est, *Cursus Philosophicus Regalis Collegii Salmanticensis Societatis Jesu, in tres partes divisus*, á P. Ludovico Lossada nostræ Societatis Theologo, sacræque Scripturæ Interprete compositus, et ejusdem Societatis gravium, doctorumque hominum judicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu nostra, et. Secretarii nostri subscriptas, et. sigillo nostro munitas dedimus. In hoc Regali nostro Salmanticensi Collegio, die 7 Decembris, ann 1720.

IHS,

*Franciscus Paulus Mazario.*EMMANUEL DE PRADO, *Secret.*

FACULTAS ORDINARII.

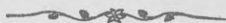
Illustrissimus Dominus D. Silvester Garcia Escalona Episcopus Salmantinus, cuilibet huius Civitatis Typographo facultatem fecit hunc Librum, cui titulus, *Cursus Philosophicus Regalis Collegii Salmanticensis Societ. Jesu, in tres partes divisus, cum Institutionibus Dialecticis ad primam partem pertinentibus* typis mandandi, Salmanticæ die 5 septembr. ann 1721.

PHILOSOPHIA RATIONALIS,

QUATENUS MAGNA, SEU MAJOR

LOGICA DICITUR.

PRÆFATIUNCULA

Si magnifica spectentur encomia, quibus Logica passim ore Sapientum prædicatur Ars artium, Organum scientiarum, Magistra mentis, veritatis explorandæ Lapis Lydius, Rationis humanæ per vastum Scibilium pelagus tutissima Dutrix, et inter ingruentes errorum turbines nitidissima Cynosura; me iudice congruunt maxime Dialecticis Institutionibus, quod Opus, parvæ Logicæ, vel Summularum titulo contentum, utilitate magis, quam nomine, vel mole grandescit. Hic ars fere tota disserendi, hic inconcussæ Regulæ traduntur, quibus instructa mens, suis quasi notis Verum ubilibet internoscat, nec facile patiatur obtrudi sibi errores veritatis larva personatos. Eadem tamen elogia merito adaptes Operi, quod aggredimur, quodque Magna, seu Major Logica idcirco vocitatur, quia et volumine grandius, et rebus ipsis, tum suis, tum ex Animastica, et Metaphysica juxta communem Scholarum methodum adscitis, longe est diffi-

cilius. Quidquid enim eo tractabimus, usum, et intellectum Logicæ artis magnopere juvat, ut experientia ipsa docebit, et generalia quædam fundamenta jacet Scientiis omnibus utilissima. Receptæ igitur insistens methodo, totum Opus sex Tractatibus distinctum dabo: quorum ultimus maxime Logicus erit, et ad perficiendas Institutiones Dialecticas necessarius: primus vero Proœmialis vocatur, et est; tum quia non pauca discutit Disciplinis omnibus præambula, et in limine cujuslibet Scientiæ prænoscenda; tum quia in eo mens nostra, priusquam Logicam docentem audiat, tantisper subsistit, et in suam reflectitur Magistræ, ut saltem de facie noverit, a qua tantopere juvatur. Quare non immerito Tractatus iste vocabitur «Logica reflexa.»

TRACTATUS PRIMUS PROOEMIALIS

DE NATURA ET OBJECTO LOGICÆ.

DISP. I

De Natura Logicæ

Cum nulla Facultas citra sui Objecti notitiam cognosci possit erit forte qui censeat, a recto ordine deslecti cum de Natura prius, quam de Objecto Logicæ differitur. Sed vero, cum ex Institutionibus Dialectic, satis constet, Facultatem istam versari circa Intellectus operationes, tanquam circa propriam materiam, ejusque proprium munus esse, præceptis, ac regulis mentem instruere, ut recte definiendo, dividendo, et argumentando rerum naturas perscrutetur, et verum a falso discernat: satis proinde notum jam est objectum Logicæ, quantum sufficit, ne præsens Disputatio in re ignota, vel incerta laboret. Aliunde, cum disceptatio de Objecto Logices subtilior sit, et implexior, commodius differetur tantillum: præstat enim, quoad fieri possit, a facilioribus inchoare.

CAPUT PRIMUM

*De Notione, Existentia, Quiditate, Utilitate, et
Origine Logicæ*

1. Facultas, quam exponere aggredimur, tribus hisce nominibus nota est: «Logica, Dialectica, Philosophia rationalis.» Nomen «Logica», a Græco «logos», cui Latine respondet «ratio», vel «sermo», trahit originem: et idcirco apte convenit Facultati, quæ rationem ex instituto limat, et sermonem perficit internum. «Dialectica» Græcum etiam etymon habet, commune cum Dialogo, quo priscis temporibus tradi, et explicari solebat. Quibusdam placet, ut hoc nomen non totius sit Logicæ, sed ejus dumtaxat partis, quæ docet ex probabilibus disserere: atque ita frequentius loquuntur Aristoteles, et D. Thomas. Alii sic nomina distribuunt, ut «Logica» dicatur, quæ agit de Syllogismo demonstrativo: «Dialectica», quæ disserit de probabili. Sed hodiernus usus, jam olim a Cicerone (1) probatus, obtinuit, ut utrovis nomine significetur ars tota, quæ magisterii rationis incumbit, et quæ ab hoc munere vocatur quoque «Philosophia rationalis.»

2. Hanc artem existere, aut possibilem esse, negarunt veteres aliqui, quibus libuit meridiana in luce caligare. Cujus paradoxii ratio esse potuit. 1: quod mentis operatio naturalis est, et proposito objecto necessaria; sed operatio naturalis, ac necessaria, non potest arte dirigi: nulla igitur ars est, quæ mentem in operando, sive in cogitando dirigat; sicut nulla possibilis est, quæ tradat syderibus normas illuminandi, aut oculis præcepta videndi. 2: quod Intellectus suapte natura tendit semper in verum, tanquam in sphaeram objectivam, cujus fines transilire non valet: ergo nulla indiget arte, ne deflectat a vero.

(1) L. de Fato, et 1, de Finib.—Vid. Conimbric., q. 4, præem.

3. Verum existentia Logices evidentior est, quam ut probationibus egeat: nisi velis, ut inanem umbram captent tot ex omni sæculo, et natione Philosophi, tot Academiæ, tot Magistri, tot discipuli, quot Logicam seu discendam, seu illustrandam susceperunt hactenus, atque in dies suscipiunt. Nec momenti sunt rationes oppositæ. «Ad» 1. Fatemur, operationes naturales, quæ semper sunt uniusmodi, nulla arte dirigi; quod probat syderum illuminatio, et oculorum visio. Ast operatio mentis, licet naturalis, indifferens tamen est, ut variis modis, nunc rectis, nunc inordinatis, eliciatur. Quamvis enim mens objectum sibi propositum necessario apprehendat utcumque, non ideo semper necessario iudicat de natura, causis, et effectis ejus; nec, si iudicet, certum modum necessario tenet. Quare negandum, quod mentis operatio sit in hoc sensu necessaria, cum sæpius imperio subsit voluntatis.

4. *Ad* 2. Si intellectus noster nunquam potest a vero deflectere, nunquam falli, aut errare poterit. Utinam id verum esset, nec falsi convictum experientia nimis quotidiana! Fallitur ergo passim, et errat proculdubio errore opposito veritati formali cognitionis: sæpe enim iudicat existere objectum, quod in re non existit; sæpe credit, aliquid esse, quod non est. Quare, ut huiusmodi vitet errores, Dialectica arte jøvatur. Dicitur tamen semper tendere in verum; quia nunquam assentitur objecto, quod non præferat aliquam veri speciem (quæ tamen ementita, et fallax esse potest), nunquam aliquid percipit, nisi aliquatenus verum sit transcendaliter; de quo alias.

5. Jam, adumbrata hactenus Logica, seu Dialectica, definitur passim a priscis, et modernis Philosophis. «Facultas recte disserendi.» Est autem «disserere», ut modo accipitur. «aliquid ignotum ex iis quæ nota sunt, patefacere», definiendo scilicet, dividendo, et argumentando: quod ex Cicerone, optimo Latinitatis Authore probant Conimbricenses (1). Huic definitioni consonant aliæ, quæ apud veteres, et modernos Philosophos circumferuntur: nempe, «Ars vera, et fal-

(1) Q. 4, Proemial., art. 1.

sa dijudicandi», seu, «veri, et falsi disceptatrix, et iudex: Facultas intellectui præscribens modum indagandæ veritatis: Recta ratio cogitandi ad veritatem inveniendam: Ars recte utendi ratione: Facultas recte definiendi, dividendi, et argumentandi»: et, ut alias omittam, «Ars directiva ipsius actus rationis, ut in ipso actu ordinate, faciliter, et sine errore procedatur»; quæ sumpta est ex D. Thoma 1. Poster. Lect. 4.

6. Ex his constat, Dialecticæ officium esse Rationem veluti formare, ne temere, confuse, perturbate, sed mature, sapienter, ordinare de re quavis proposita censeat: certamque viam investigandæ veritatis arripiat: non quod sola Dialectica recte disserat, aut disserendo quærat veritatem, hæc enim Scientiarum omnium amor est: sed quod modum, viam, et normam tradat, quibus oportet uti cæteras scientias, ut in materia cujusque propria veritatem quærant, inveniant, certisque notis discernant. Itaque scientiæ omnes recte disserunt; sed non omnes docent recte disserere. Hoc solius est Logicæ.

7. Nihilominus hanc artem, qua nihil videbatur utilius, contempsit, et irrissit olim cum sequacibus Epicurus (1) eademque, non modo ut inutilem, sed etiam ut perniciosam, et Christiano homini vitandam, condemnare visi sunt plures Ecclesiæ Patres, in hunc sensum trahentes illud Apostoli. Ad Coloss. 2: 8, «Videte, nequis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam.» Sed, his non obstantibus, utilitas Logicæ probatur in auctoritate, vel suffragio Academiarum, quotquot toto orbe florent. 2, ratione a priori: ars enim, quæ nixa principiis lumine naturæ notis, Rationem perficit, nequit non etieperutilis; sed Logica Rationem perficit, nititurque principiis lumine naturæ notis: ergo, etc. Minor quoad secundam partem constat ex Summulis: quoad primam vero probatur experientia omnium, qui non prorsus hebeti ingenio dans operam regulis Logicæ: omnes quippe Rationem expediri sentiunt, ut methodice, et perspicue discurrat, utque facile vitia detegat ratiocinii falsi, vel fallacis.

(1) Ap. Cicer., L. 2, d. ad. et sæpe alias,

8. Nec movere debet Epicuri censura, cujus opinandi modus cum in re ista, tum in aliis majoris momenti, contemptus pariter, et irrisus fuit vel ab ipsis Ethnicis Philosophis melioris notæ. «Dum Dialecticam» (inquit Cicero) (1) «contemnit Epicurus, quæ una continet omnem et perspicendi quid in quaque re sit, scientiam, et judicandi quale quidque sit, ac ratione, et via disputandi: ruit in dicendo, ut mihi quidem videtur, nec ea, quæ docet, vult ulla arte distingui.» Apostolus vero non eam damnat Philosophiam, quæ recta ratione fundetur, et doctrinæ à Deo revelatæ ancilletur, ut debet: sed illam tantum, quæ veritates Divinæ Scripturæ convellere tentet, vel per quædam principia male a paganis Philosophis statuta, vel etiam per «inanem fallaciam,» non tam ex usu, quam ex abusu Dialecticæ profectam. Videantur in eum Pauli locum PP. Cornel. a Lapide, et Benedict, Justinianus, qui simul erudite refert, et in eodem sensu explicat censuras veterum Patrum adversus Philosophiam, et interdum adversus Dialecticam, et Aristotelem ipsum nominatim.

9. Sunt tamen alii Patres, Ecclesiæ lumina, quibus Dialectica, maxime prout ab Aristotele tradita, magnopere commendatur. S. Hieronymus, tum alibi non semel hanc artem extollit; tum Epist. 103, ad Paulinum, laudat Librum Job, quod leges Dialecticæ servet. S. Augustinus Libros edidit de Principiis Dialecticæ, ac de Categoriis Aristotelis, et sæpe alias cum laude meminit ejusdem artis, præsertim lib. 2, de Doct. Christ. cap. 31, ubi Dialecticam «valere plurimum» ait «ad omnia genera quæstionum, quæ in libris sanctis sunt penetranda, et dissolvenda.» Et, ut alios omittam, Angelic. Doct. D. Thomas studiosissimus fuit Aristotelis, cujus etiam Philosophiam pæne totam aureis commentariis illustravit. Tradit quidem Dialectica varios syllogismorum dolos, et tricas; sed ut caveantur, non ut fallendi libidine fabricentur. Quare, si quis inde occasionem arripiat incautos decipiendi, aut veritatem oppugnandi, non culpa est artis, sed arte abutentis. «Igne quid utilius? si quis tamen urere tecta-comparat, audaces instruit igne manus.»

(1) Lib. 2, de Finib,

10. Sed objicies Magn, Augustini (1) censuram de regulis Dialecticis, quas ut parum utiles carpit his verbis: «Plerumque accidit, ut facilius homines res eas assequantur, propter quas assequendas ista discuntur, quam talium præceptorum nodosissimas, et spinosissimas disciplinas.» Subdit exemplum in opere deambulandi, quod inutiliter arte juvaretur; facilius enim homines ambulare discunt experiendo, quam regulas addiscendo. Unde concludit: «Ita plerumque citius ingeniosus videt non esse ratam conclusionem, quam præcepta ejus capit: tardus autem non eam videt, sed multo minus quod de illa præcipitur. Magisque in his omnibus ipsa spectacula veritatis sæpe delectant, quam ex eis in disputando, aut judicando adjuvamus.»

11. «Respond.» Censuram istam sibi adaptent quicumque in Summulis præcepta multiplicant superflua, quæ vel numquam rediguntur in usum (qualia fere sunt præcepta Reductionis Syllogisticæ), vel res per se claras minutatim, ac prolixè notant, et sârcina regularum memoriam onerant, ingenium opprimunt. Quod genus vitii non prorsus alienum puto a nostris Institutionibus. Dialect., ubi nonnihil aliorum exemplo, et consuetudini datum est. Cæterum præcepta Logicæ, sobrie, et opportune data, nullatenus ab Augustino reprehenduntur. Tum quia alioquin eodem jure, eodemque ambulationis exemplo reprehendi posset ars Rhetorica, Grammatica, et quævis alia; quod procul abest a mente Augustini. Tum quia ipsemet ante relata verba, Disciplina, inquit, «Conclusionum, et definitionum, et distributionum, plurimum intellectorem adjuvat.» Tum quia idem alibi (2) Logicam vocat «Disciplinam disciplinarum», de qua subdit: «Hæc docet docere, hæc docet discere: in hac se ipsa ratio demonstrat, atque aperit, quæ sit, quid velit, quid valeat. Scit scire: sola scientes facere non solum vult, sed etiam potest.

12. Quod attinet originem Logices, ea primum cum cæteris

(1) L. de Doct. Ch. c. 37.

(2) L., 2, de Ord., c. 13.

scientiis a Deo infusa est protoparenti Adamo, ut tenent omnes communiter cum D. Thoma (1). Probatur: quia Deus, sicut corpore, ita et anima perfectum condidit primum hominem, «Dei enim perfecta sunt opera (2): sicut ergo illi repente dedit totam corporis perfectionem, quæ per gradus ætatis comparatur posteris: ita et omnem animæ perfectionem attribuit, quam sibi nepotes studio, et labore parant, proindeque omnem rerum creaturarum scientiam: maxime cum illum consideret, ut esset Caput, Magister, et Princeps totius Generis humani, quæ munere implere non posset, nisi præditus omni disciplina, docendis, et convenienter instruendis hominibus idonea. Quod totum satis aperte docet Sacra Pagina Eccli. 17; ubi inter alia de primis parentibus. «Deus», inquit, «disciplina intellectus» replevit illos». Quænam autem verius appellabitur «disciplina intellectus», quam Dialectica? Ne tamen putes, Logicam Adamo infusam non ejusdem speciei fuisse cum nostra: quamvis enim dicatur supernaturalis quoad modum, non ita quoad substantiam, cum non fuerit ex habitibus, «per se» infusus.

13. Quia tamen decursu temporis Logica pæne tota, præsertim apud Ethnicas nationes, oblitterata est, locus fuit humanis Inventoribus, quorum opera paulatim, aut particulatim revivisceret, et quasi nova prodiret in lucem. Id quod fieri potuit modo, quem S. Augustinus (3) indicavit his verbis: «Perfecta», dispositaque Grammatica, »admonita est (humana ratio) quærere, atque attendere hanc ipsam »vim, quæ peperit artem: nam eam definiendo, distribuendo, colligendo non solum digresserat, atque ordinaverat, verum ab omni »etiam falsitatis irreptione defenderat. Quando ergo transiret ad alia »fabricanda, nisi ipsa sua prius quasi quædam machinamenta, et instrumenta distingueret, notaret, digereret, proderetque ipsam disciplinam disciplinarum, quam Dialecticam «vocant»?

14. Hanc porro inventionis palmam variis Philosophis attribuunt,

(1) I p., q., 94, art. 3.

(2) Deut., 32, 4.

(3) L. 2, de Ordin, c. 13.

seu potius inter varios dividunt Critici, et Historici, tum veteres, tum recentiores. Sed licet nonnulla Logices documenta dederint Zeno Eleates, Socrates, Plato, et alii ante Aristotelem; jure tamen optimo. Aristoteles ipse dicitur hujus artis quasi primus Inventor. Hic enim primus Dialecticam ad artis formam redegit, multis partibus auxit, perfecit, et numeris omnibus absolvit. Nam in libris Perihermenias elementa, naturam, et proprietates Enuntiationis explicat. In Topicis probabilium argumentorum locos, aut sedes copiose tradit. In Elenchis omnia sophismatum genera distincte detegit. In Categoriis notionem, aut ideas rerum generales formare docet, ad definiendum, ac dividendum aptas. Multa etiam super Definitione, ac divisione disserit sparsim in Metaphysicis, aliisque libris. Ac demum in Analyticis artem Syllogisticam, in qua neminem præluentem habuit (1), a fundamentis excitat, et mira ingenii felicitate consummat.

15. Natus est Aristoteles Stagiræ, quod oppidum est Macedoniæ, Olympiade 99, Philosophiæ studuit Athenis Platone Magistro, cujus in aula jam tum «Philosophus veritatis» audiebat. «Singulari vir ingenio, ac pæne divino», ut loquitur M. Tullius (2), in omni fere disciplinarum genere, quantum humanitus fieri potest, mire ex celluit: sed præsertim in Philosophia, qua late patet, summus evasit; adeo, ut iudicio, et plausu posteritatis, «Philosophorum Princeps», et antonomatice «Philosophus nominetur, et sit. Obiit ætatis anno 63, olympiade 114, biennio post obitum Alexandri Magni, cujus Præceptor fuerat. Quia in Lyceo, Atheniensi gymnasio, discipulus in ambulando docebat, ejus Schola nomen a deambulatione traxit et «Peripatetica» dicta est.

16. Verumtamen Aristotelis Scripta non statim publicam lucem adepta fuerunt, sed, ut memorat Strabo (3), subterraneis diu condita latebris, ac deinde privatis clausa Bibliothecis; ignota penitus, atque inedita permanserunt usque ad Ciceronis ætatem: quo tempore pri-

(1) Testatur ipse L. 2, Elench., cap. ult.

(2) L. 1, de divinat.

(3) Geograph. L. 13.

mum illa edidit Romæ Andronicus Rhodius, qui propterea primus habetur Aristotelis instaurator. Varia deinde fortuna jactatus est Aristoteles, præsertim in Europa: qua de re curiose, et erudite tractat P. Rapin tom. 1. part. 4. cap. 2. in Comparatione Platonis, et Aristotelis. Nobis hæc raptim delibasse sufficiat, ne Philosophus, quem passim allegamus, et sequimur, a Tyronibus prorsus ignoretur.

CAPUT II

De Divisione Logicæ, præcipue in Docentem, et Utentem.

1. Logica, alia Naturalis est, alia Artificialis. Naturalis est «Innatus vigor» seu «nativum lumen intellectus» ad veritatem proni, et ad apte disserendum quodam naturæ pondere inclinantis. Artificialis est «Doctrina studio et labore comparata, qua intellectus redditur promptus, et expeditus ad artificiose disserendum.» Sicut enim quædam est Rhetorica naturalis, qua aliqui diserte loquuntur, et apposite ad persuadendum, quin artis præcepta didicerint; et insuper alia est Rhetorica artificialis, quæ præceptis, ac regulis naturalem facundiam perficit: ita præter Logicam naturalem, sive innatum mentis acumen, quo interdum ignarus artis definit, dividit, et apte discurrit, inventa est Logica artificialis, quæ documentis suis ingenium perficiat, et vel acutissimos mirifice juvet, ut facilius, et citra periculum erroris ignota ex notis patefaciant.

2. Porro Logica artificialis, cui toto hoc opere adlaboramus, dividitur 1. in Actuaalem, et Habituaalem. Actualis Logica sunt Regulæ, et Præcepta disserendi, idest, dictamina, quibus Intellectus, Logice imbutus, in disserendo ducitur, ut cum ita apud se statuit «Definitio constare debet genere, et differentia.» Habitualis est Qualitas in Intellectu generata ex crebra repetitione, et probatione regularum. Divisio ista cunctis scientiis, et artibus, virtutibus etiam, ac vitiis, communis est. In omnibus quippe experimur, per actus sæpius

iteratos acquiri sensim consuetudinem, seu facilitatem permanentem ad alios ejusdem generis actus. Hæc autem facilitas censetur qualitas quædam, et appellatur «Habitus acquisitus; cujus munus est potentiam juvare, ut promptius, ac facilius repetat actus similes illis, quibus genita est facilitas ipsa. Hæc etiam divisio quodammodo convenit Logicæ naturali: nam acies ingenii est instar habitualis; dictamina vero, naturæ lumine comparata, circa modum investigandæ veritatis, sunt instar Logicæ actualis.

3. Dividitur 2, artificialis Logica, utrovis modo considerata, in Definitivam, Divisivam, et Argumentatricem, juxta tres potissimos sciendi modos: quæ divisio integralis est, nec tamen integra. Dividitur 3. in Analyticam, Topicam, et Sophisticam. Analytica tractat de Syllogismo demonstrativo, Topica de probabili, Sophistica de fallaci. Hæc etiam divisio non totius est Logicæ, sed partis Syllogisticæ. Ad illam vero revocat D. Thomas (1) veterem aliam divisionem Logices in Judicativam, et Inventivam. Aptius ex eodem D. Thoma (2) dividitur 3. Logica artificialis in tres partes, quæ triplici mentis operationi respondent. Nam quatenus tractat de Universalibus, et Prædicamentis, primam Intellectus operationem spectat: quatenus agit de Enuntiatione, pertinet ad secundam: et quatenus de Argumentatione, et Syllogismo, pertinet ad tertiam.

Logica Docens, et Utens.

4. Prædictis divisionibus accedit alia celebris, et antiqua, Logicam distribuens in Docentem, et Utentem. Docens est, quæ præcepta, et regulas disserendi tradit: Utens, quæ doctrina utitur ista, seu quæ regulas deducit ad praxim. Quousque vero se extendat Logica Utens, et quatenus a Docente distinguatur, obscura, et proluxa quæstio est

(1) In 1. Post. Lect. 1.

(2) Ibid., et 1. Perih. Lect. 1.

inter Dialecticos, tota fere de voce, seu modo loquendi. Ut tamen clarescat, breviorque fiat, prænoto 1.: «*Usus rei alicujus*» ut docet D. Thomas (1), «*importat applicationem rei illius ad aliquam operationem: unde et operatio, ad quam applicamus rem aliquam, dicitur usus ejus. Sic cantus, ad quem applicueris regulas Musicæ, erit usus Musicæ artis.*

5. Prænoto 2: *usus, alius activus est, alius passivus. Activus est applicatio rei considerata ex parte potentiæ, seu facultatis applicantis: quare illa potentia, vel facultas, quæ Musicæ regulas applicat ad cantum, erit «active utens,» seu quæ utitur regulis. Usus passivus, est operatio ipsa secundum respectum ad rem applicatam. Sic cantus ipse est usus Musicæ, quam denominat «usitatam.»* Prænoto 3.: «*uti regulis, seu «applicare regulas» alicujus artis, nihil est aliud, quam operari cum attentione, seu reflexione ad regulas, et eo modo, quem ipsæ præscribunt. Prænoto 4: cum voluntas sit, quæ cæteras potentias movet, et applicat ad operandum, ipsa est, quæ «primo, et principaliter» utitur, sive est utens; reliquæ vero potentiæ, et facultates, tum internæ, tum externæ, solum dicuntur «utentes» secundo, sive cum addito «tanquam exequentes»: quæ est etiam doctrina Div. Thomæ (2).*

6. Ex his, quæ videntur neganda nemini, firmarique possunt exemplis obviis, concluditur, omnem actum conformem regulis Logicæ, atque ex earum prævia directione factum, esse Logicæ usum, sed passivum, a quo sub hac præcisa ratione Logica non denominatur «utens,» sed «usitata:» illam vero facultatem, quæ talem actum exequitur quasi proprium, esse active «utentem» Logica. Quapropter, ut Logica sit, non solum usitata, sed utens, requiritur, quod non solum det regulas, quibus conformetur actus, verum etiam actum ipsamet exequatur ut proprium. «Exequatur,» inquam: nam, cum Logica non sit voluntas, sed habitus voluntati subjectus, non aliter valet esse «utens,» nisi titulo «exequentis;» ut constat ex notatione 4.

(1) 1. 2. q. 16. art. 1. C.

(2) Ibidem.

Varie sententiæ de Logica utente.

7. Prima igitur sententia tenet, omnes actus aliarum scientiarum, qui juxta regulas Logicæ fiunt, esse Logicam utentem. Sed communiter displicet, et merito. Nam 1, licet omnis scientia sit utens Logica (in ablativo casu), quatenus utitur doctrina Logicæ, non ideo est Logica utens: quemadmodum, licet omnis discipulus utatur doctrina Magistri, non ideo discipulus est Magister utens. 2: Physica, v. g., non est Logica; nisi velis, ut logica cum cæteris scientiis confundatur, utque divisio ejus in Docentem, et Utentem, sit divisio Scientiæ ut sic: quo nihil absurdius: ergo Physica non est Logica utens; quemadmodum quod non est homo, non est homo loquens.

8. Dices: licet habitus Physicæ non sit Logica, actus tamen quatenus artificiosus, v. g. syllogismus in materia Physicæ, poterit esse proprius Logicæ usus, a quo ipsa denominetur utens. 1: quia habitus Logicæ efficienter concurrat ad actus aliarum scientiarum, quos proinde vere exequitur, non ratione objecti, sed ratione artificii, 2: quia, esto non concurrat efficiendo, concurrat certe dirigendo; sed dirigere ad usum, vere est uti: ergo, etc. «Prob. Min.:

» tum quia juxta D. Thomam (1), «Uti» non solum est proprium «Voluntatis tamquam moventis», sed etiam «Rationis tamquam dirigentis.» Tum etiam quia eloquens oratio externa vere dicitur usus artis Rethoricæ proprius, et externa pictura propius est usus artis Pictoriæ; cum tamen artes istæ utpote in Intellectu residentes, non efficiant, sed pure dirigant opus externum. Confirmatur: D. Augustinus Dialecticum vocat Paulum Apostolum, quia regulis Dialecticis utitur: cum ergo Syllogismus Physicæ vere utatur Logicæ regulis, actus vere Logicus erit; non docens; ergo utens.

(1) Loc. cit.

9. *Resp.* Syllogismus in materia Physicæ, quatenus artificiosus, usus quidem est Logicæ, sed pasivus; estque actus vere Logicus, sed «objective», qui scilicet à Logica respicitur ut objectum; sicut homo est ens vere Physicum objective, quod scilicet Physica non efficit, sed pro objecto respicit. Nec obstant probationes oppositæ. «Ad» 1. Communis sententia, inferius approbanda, denegat Logicæ talem concursum effectivum. Sed, esto permittatur, non continuo sequitur, Syllogismum Physicum attribui Logicæ tamquam active utenti; ad hoc enim haud sufficit, quod Logica exequatur actum utcumque; sed requiritur, quod illum exequatur ut proprium, idest, quod potiores in eo partes sibi vendicet titulo concursus efficientis. Id quod non accipit Logicæ, sed Physicæ, quæ sic utitur auxiliari concursu Logicæ, ut simul cofficiat tamquam causa propria, specifica, et in suo genere principalis, sibi que totum actum vendicet ut proprium ratione materiæ, atque objecti formalis. Sic, juxta vetus eloquium, «Sol, et homo generant hominem»: et tamen homo genitus dicitur proprius, effectus hominis, non Solis.

10. *Ad 2, neg. Min.*: nam si dirigere est uti, quisquis Magister discipulum dirigit, ut recte utatur libro, calamo, cibo, potu, non poterit non ipsemet uti rebus iisdem, quod ridiculum est. Juxta D. Thomam, «uti» est proprium Rationis «tanquam dirigentis»; at non tanquam utentis: sicut «velle», et «amare» est etiam Rationis ut dirigentis, sed non ut volentis, et amantis. Id est: causæ dirigenti, qualis est quæ consilium, præceptum, regulam tradit, vere tribuitur imputatione morali usus, et executio consilii, etc.; sed ex hoc capite nunquam ipsi tribuitur tanquam utenti: quia denominatio «utentis» non refunditur in omnem causam usus, sed in eas tantum, que applicant aut exequuntur. Sic Syllogismus elicited a discipulo juxta doctrinam Magistri, huic attribuitur ut causæ dirigenti, sed non ut utenti; quia non ipse, sed discipulus est, qui doctrinam applicat, et actum exequitur.

11. Usus externus Rhetoricæ, et Picturæ, ob eandem rationem non tribuitur his artibus, ut utentibus, sed tantum ut dirigentibus. Quæ tunc utitur, est voluntas ut applicans, et lingua, vel manus ut

exequens. Quia tamen non est alia scientia, vel ars, quæ sibi talem usum vendicet ut proprium, ideo totus ille censetur proprius istarum artium, quamvis eas non denominet utentes, nisi forte in ipsis potentiis exequentibus detur aliquis habitus, hic enim erit quædam Rhetorica, vel Pictura utens accessoria, juxta dicenda inferius in secunda sententiæ nostræ conclusionem. «Ad Confirm.:» Apostolus jure dicitur Dialecticus, non præcise quia Logicæ regulis utitur, sed quia regulas ipsas noverat, et callebat optime, ut ex utendi dexteritate colligitur.

12. Secunda sententia contendit, omnem usum Logicæ in materia probabili aliarum scientiarum, sive omnes actus mere probabiles quacumque materia, præditos artificio Logico, esse Logicam utentem; secus vero, actus demonstrativos. Cujus sententiæ ratio est 1: quia syllogismus probabilis ad nullam scientiam proprie pertinet ratione materiæ: omnis quippe scientia est de necessariis, et immutabilibus, et sicut sola Demonstratione acquiritur, ita solam Demonstrationem parit: restat ergo ut ratione formæ pertineat ad Logicam. 2: quia, licet materia syllogismi probabilis utcumque pertineat ad alias scientias, cum tamen vilis, et exigui sit pretii, cedere debet formæ, sive artificio Logico, totaque proinde in dominium Logicæ transire. Sic Jure Civili cautum est, ut tabula picturæ cedat, adeo ut qui in aliena tabula pinxerit, ejus dominium acquirat. «Ridiculum est enim (1), picturam Apellis, vel Parnasii in accessionem vilissimæ tabulæ cedere.»

13. Verum hæc sententia rejicitur 1: quia si cæteræ scientiæ spoliantur omni actu probabili, cum earum pleraque Demonstrationes admodum raras habeant, nimium angustis finibus arctabuntur, dum ex adverso in immensum excrescit Logicæ peculium. Certe loquendi usus in Schola communis aliter habet: qui quæstiones, syllogismos, conclusiones de materia probabili Theologica non adjudicat nisi Theologiæ; idemque præstat in aliis scientiis. Dicunt: Logicam, utpote aliis

(1) Instit. L. 2, tit. 1, de rer. divis.

scientiis famulantem, aliis adquirere, quidquid acquirit, sicut servus acquirit domino: unde fit, ut actus probabiles, quos Logica facit suos, aliarum scientiarum proprii dicantur.

14. Sed «contra» 1.: ergo omnes actus Logicæ docentis proprie spectabunt ad alias scientias, quibus Logica prout docens maxime famulatur. «Contra» 2.: ergo non solus actus probabilis verum omnis etiam Demonstratio materiæ cujuslibet, poterit adquiri Logicæ utenti sine detrimento aliarum scientiarum, quibus Logica suas opes reddet jure servitutis. «Contra» 3.: ergo Logicæ nullum jus est ad actus probabiles alienæ materiæ; sicut servo jus nullum est ad ea, quæ domino acquirit. At hæc omnia sunt adversa iis absurda. Itaque Logica ministrat aliis scientiis, non ut ancilla, sed ut ingenua famula, cui proprium peculium habere licet.

15. Rejicitur 2, ex Aristotele docente (1), quod «ejusdem virtutis» (idest, facultatis) «est, et veri, et verisimilis consideratio:» eadem igitur scientia, quæ verum demonstrat, disserit etiam de verisimili, seu probabili, in materia propria. Id quod saltem verum esse debet, quando syllogismus probabilis non solum concludit in materia propria alicujus scientiæ, sed etiam nititur principiis ejusdem scientiæ propriis, v. g., quando probabiliter concluditur, non esse in viventibus formam substantialem subordinatam, ex illo principio: «Forma substantialis est actus primus compositi naturalis.» Tunc, inquam, cum et principium, et materia conclusionis, pertineant ad Physicam, syllogismus probabilis evadit omnino Physicæ proprius. Tum quia, ut inquit Aristoteles (2), «Si principia forte habebit, non amplius Rhetorica, vel Dialectica, sed illa erit» (scientia, vel facultas), «cujus principia possidebit.» Tum quia Dialecticæ utentis «proprium est ex principiis extraneis procedere» in materia aliarum scientiarum, ut probat, et explicat D. Thomas in 4, Mataph. Lect. 4. Syllogismus igitur proce-

(1) 1, Rhetor. ad Theodect. c. 1.

(2) Eod. Lib. cap. 2,

dens ex principiis, non extraneis, sed propriis Scientiæ Physicæ, nullo jure tribuitur Dialecticæ, sed totus debet Physicæ relinqui.

16. Rationes objectæ non urgent. *Ad 1.* Si actus probabilis, quia non est de necessariis, ad nullam pertinet scientiam; nec spectabit ad Logicam, quæ juxta adversarios scientia est. Itaque scientia, stricte sumpta, non est nisi de necessariis: at accepta sensu latiori, prout communiter accipitur, suam etiam materiam probabilem, quasi accessoriam, sibi vendicat; ut in Logica ipsa videre licet.

17. *Ad 2.* In primis negari potest sine crimine, quod materia probabilis, præsertim in rebus Theologicis, vilior sit artificio Logico. Deinde, esto sit vilior, non ideo transire debet in dominium Logicæ. Tum quia dispositio illa Juris Civilis non est regula generalis ad omnem formam artificiosam; siquidem «*Instit. eod. tit.*» sancitur, ut ædificium in alieno solo structum, acquiratur domino soli, vel areæ; utque litteræ, licet aureæ sint, membranis cedant; adeo ut si Titius in chartis, membranisque tuis carmen, vel historiam scripserit, non Titius, sed tu sis totius operis dominus. Est ergo prærogativa, et favor specialis, picturæ concessus. Tum maxime: quia artificium Syllogismi probabilis in materia Physicæ, sit a Physica ipsa habituali, sine concursu Logicæ effectivo, ut infra videbimus. Quare Logica non pingit in aliena tabula; sed regulas tradit, ut tabulæ dominus, nempe habitus Physicæ, picturam efficiat. Hic etiam objici solent Aristoteles, et D. Thomas. Sed illi non tribuunt Logicæ omnem usum probabilem in aliena materia, sed certum aliquem; ut patebit in secunda conclusione nostra.

18. Tertia sententia, ut alias omittam, nullam agnoscit Logicam utentem, præter illam, quæ Logicis præceptis utitur circa propriam materiam, idest, circa Definitionem, Divisionem, Syllogismum, etc. Hæc sententia, quæ maxime inter Recentiores nostros invaluit, non alio ex capite displicet, nisi quia genus aliud Logicæ utentis excludit, contra mentem Aristotelis, et D. Thomæ, ut mox apparebit.

Sententiæ nostræ prima conclusio.

19. Quid nobis in hac lite sentiendum, duplici conclusione patescet. Prima sit: «Logica omnino proprie dicitur, et est utens circa propriam materiam.» Probatur breviter. Logica regulas suas applicat, ac reducit ad praxim, circa propriam materiam: ergo sub hoc munere proprie dicitur, et est utens. Consequentia patet ex prænotatis num. 3, 4, 5, *Prov. Antec.* Logica disserendo tradit modum disserendi, idest, recte definiendo, dividendo, et argumentando tradit, et explicat modum recte definiendi, dividendi, et argumentandi: actus autem isti, quæ Logica disserit in materia propria, proculdubio sunt conformes regulis Logicis, et ex earum prævia directione plerumque fiunt, ut experientia testatur: sunt igitur usus, et praxis regularum. Cum ergo Logica habitualis tales actus efficiat, ut proprios, ipsa est, quæ tunc doctrinam suam applicat, ac reducit ad praxim.

20. Sed, licet conclusio ista per se videatur perspicua, impugnatur a nonnullis 1.: quia demonstratio in materia Logica est actus secundus habitus scientifici Logicæ docentis; sed actus secundus habitus scientifici proprie non est usus; alioquin actus secundus habitus Physicæ foret proprie usus, dareturque Physica utens: ergo, etc., 2.: quia demonstratio in materia Logicæ, est formaliter doctrina; sed doctrina non est usus doctrinæ: ergo talis demonstratio proprie usus non est. 3. Quia juxta D. Thomam (1), «In parte Logicæ, quæ dicitur demonstrativa, sola doctrina pertinet ad Logicam, usus vero ad Physicam, et alias scientias particulares:» idemque S. Doctor sæpe alias utentem logicam a demonstrativa distinguit: ergo Logica demonstrativum syllogismum efficiens in materia propria, non est proprie utens, sed pure docens.

(1) In 4, *Metaph. Lect. 4.*

21. His tamen facile occurritur. Ad 1. «neg. Minor:» nam quid prohibet, actum secundum habitus scientifici esse usum doctrinæ syllogisticæ, cujus præcedente directione fiat? Nec dubium est, quin demonstratio de objecto physico sit etiã usus passivus doctrinæ logicæ, ipsaque scientia Physica vere sit utens eadem doctrina, non minus quam Logica; hoc uno discrimine, quod Physica est utens regulis alienis, Logica propriis. Ad 2. «conc. Mai., dist. Min.:» doctrina, non est usus doctrinæ, a se indistinctæ, «conc. ;» a se distinctæ, et prælucentis, «neg. Minor. et Consequent.» Idem actus est doctrina, et usus respectu diversorum. Cum enim Logica definit Syllogismum, ea definitio est doctrina respectu Syllogismi, et est usus respectu regularum recte definiendi, quas observat. Pariter cum Logica demonstrat Definitionis proprietates, talis demonstratio est doctrina respectu Definitionis, et est usus respectu generalis doctrinæ recte demonstrandi, qua utitur. In hoc autem nulla est absurditatis umbra.

22. Ad 3. D. Thomas aperte loquitur de parte demonstrativa Logicæ objectiva, idest, de demonstrationibus in aliena materia, quas Logica pro objecto respicit, et in quibus ipsa non habet usum activum, sed solam doctrinam; quia non aliter ad eas concurrit, quam docendo, qualiter fieri debeant. At modo loquimur de demonstrationibus subjective Logicis, quæ scilicet sunt actus proprii Logicæ docentis: in his autem tam usus, quam doctrina, proculdubio pertinet ad Logicam, et nullatenus ad Physicam, aut alias scientias: Quo sensu Logicam utentem a demonstrativa distinguat D. Thomas, dicemus statim.

Secunda conclusio.

23. «Logica etiã extra propriam materiam est utens per extensionem, aut accessionem quamdam in parte Topica.» Probatur, et explicatur. Pars Logicæ Topica (quam Aristoteles, et D. Thomas specialiter «Dialecticam» vocant) considerari potest, vel ut docens,

vel ut utens (1). Topica docens est, quæ tradit regulas, et methodum probabiliter disserendi in qualibet materia, præsertim ex communibus Locis (unde «Topica» idest, «Localis,» dicta est), quos Locos indicavimus in Summul. cap. ult.: atque eo fine præscribit pronuntiata quædam («Maximas» vocant), singulis accomodata Locis; v. g. pro Loco «Definitionis» hanc Maximam, «Cui non convenit Definitio, non convenit Definitum;» et pro Loco Consequentis istam, «Sublato Consequenti, necesse est tolli Antecedens. De Maximis hujuscemodi fuse agit Aristoteles in Topicis, et faciliori methodo Fonseca noster Lib. 7. Institut. Dialect. a cap. 10. Hæc Topica docens, vere, et proprie Logica est, sive pars Logicæ.

24. Topica utens est, quæ probabiliter argumentatur juxta doctrinam Topicæ docentis. Hæc etiam proprie est pars Logicæ, quando probabiliter argumentatur in materia propria, ut cum probat, «Blic-tiri» esse terminum Logicum, vel non dari Figuram quartam, sive Galenicam. Dum vero extra propriam materiam argumentatur ex communibus Locis, sive Maximis, tunc dicitur «Logica utens,» non proprie, et stricte, sed per extensionem, aut accessionem. In primis, quod talis usus pertineat ad Logicam, seu Dialecticam, ab eoque dicatur Dialectica utens, constat ex Aristotele, qui passim docet, supponitque, Dialecticæ esse de quavis re proposita disserere probabiliter, et hoc sensu Dialecticam dicit nullum habere certum objectum, sed per omnia rerum genera vagari. Videatur 4. Metaph. c. 2. 1. Poster. c. 8. et 1. Rethoric. ad Theodect, c. 1. 2. 3. Constat item ex D. Thoma, cujus hæc sunt verba in 4. Metaph. Lect. 4.: «Dialectica utens est secundum quod modo adjuncto» (tradito scilicet a Dialecticâ, seu Topica docente) «utitur ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientiis. Legatur ibi, et 1. Poster. Lect. 20., atque etiam Opusc. 70, quæst. 6. art. 1.: quibus in locis tam perspicue rem istam docet, ut aliter explicari nullatenus possit.

25. Deinde, quod talis Dialectica utens non sit proprie, et stricte Logica, probatur ex ipsa objectorum diversitate. Nam Logicæ

(1) V. D. Thoin. 4, Metaph. Lect. 4.

objectum est artificium Modi sciendi, sive rectitudo operationum Intellectus: at Dialectica utens nulli certo adstringitur objecto, sed per omnia rerum genera funditur, ut nuper ex Aristotele vidimus. Quod etiam discrimen notavit D. Thomas 1. Poster. Lect. 20, ubi distinguit objectum Logicæ ab objecto Dialecticæ, dicitque, Logicam non esse de rebus communibus, sed de Syllogismo, Enuntiatione, et aliis hujusmodi, «et non procedere ad aliquid ostendendum de rebus, quæ sunt subjecta aliarum scientiarum. Sed hoc» (inquit) «Dialectica facit, quia ex communibus intentionibus probat arguendo ad ea, quæ sunt aliarum scientiarum, sive sint propria, sive sint communia.» Et paulo inferius: «Est ergo Dialectica de communibus, non solum quia pertractat intentiones communes rationis, quod toti Logicæ est commune; sed etiam quia circa communia rerum argumentatur.»

26. Cur ergo, inquis, facultas ista insignitur nomine «Dialecticæ,» seu «Logicæ utentis?» Resp. Duplici ex causa. 1.: quia syllogismi spectantes ad facultatem istam, illi sunt, qui in aliena materia concludunt ex aliqua faltem præmissa Logica: v. g. «Cui non convenit Definitio, non convenit Definitum, sed invidiæ non convenit definitio virtutis; ergo invidia non est virtus.» Ubi Conclusio est in aliena materia, sed præmissa Major est omnino Logica, et Minor etiam ex parte, Notum est autem, Conclusiones illius esse facultatis, ex cujus principiis ipsæ probantur (1). 2.: quia, si forte syllogismus probabiliter concludat in materia communi, seu nullius scientiæ propria; novo titulo adscribitur Dialecticæ utenti; eo quod materia, nullius dominio subjecta, sit primo occupantis; et tunc primo, vel unice, occupatur a Logica, ratione formæ, et artificii syllogistici, quo veluti sigillo quodam obsignatur.

27. His igitur de causis nomen «Logica,» seu «Dialectica» extensum est ad ejusmodi syllogismos ex quadam congruentia rationali. Quare tam actus ipsi, quam habitus, unde profluunt, vocari poterunt «Logica accessoria,» vel «adscititia. Sed, ut nonnullos scrupulos amoveas, «not.» 1. Sola hæc Dialectica accessoria, apud

(1) V. supra num. 14., et D. Thom. 1. p. q.

antiquos, et præsertim apud D. Thomam, dicitur «Dialectica utens:» quia Logica, licet sit «utens» intra propriam materiam, et magis proprie; simul etiam penes omnes actus est «docens» quæ denominatio prævalet ut nobilior. At in aliena materia, cum sit «pure utens,» non nisi ab hoc munere nominatur. Sic «Vegetabile» absolute dicitur de plantis, et a «Sensitivo» condistinguitur; licet omne sensitivum sit etiam vegetabile.

28. *Not. 2.* Syllogismus, ex principiis communibus concludens in materia aliarum scientiarum, si demonstrativus sit, non erit proprius Logicæ utentis, sed illius scientiæ, cujus est materia conclusionis. Ut enim inquit Philosophus. 1, Poster. c. 8., «Communicant scientiæ omnes secundum communia» (principia) «...quibus utuntur tanquam ex his demonstrantes:» quod idem confirmat D. Thomas ibi Lect. 20. Id ipsum puto de syllogismo probabili, qui ex principiis mere communibus concludat in materia, non communi, sed propria alicujus scientiæ. Principia mere communia sunt, quæ nullius particularis scientiæ proprium objectum sapiunt, sed omnibus indifferenter patent: v. g. «Totum est majus sua parte: Quæ sunt eidem æqualia, et inter se sunt æqualia.»

29. Conclusiones igitur probabiles in materia aliarum scientiarum, tum solum pertinent ad Dialecticam utentem, cum ducuntur ex principiis generalibus, non mere communibus, sed sapientibus «intentiones», quæ sunt objectum Logicæ, qualem habes supra num. 26. Audi D. Thomam in 4. Metaph. Lect. 4: «Dialecticus procedit ad ea consideranda» (communia accidentia entis) «ex intentionibus rationis, quæ sunt extranea a natura rerum: et ideo dicitur, quod Dialectica est tentativa, quia tentare proprium est ex principiis extraneis procedere.» Quodsi Dialectica dicitur esse «de communibus», ideo est, «quia circa communia rerum argumentatur», ut nos docuit idem D. Thomas num. 25; semper tamen argumentatur ex intentionibus Logicis «Generis, Differentiæ, Definitionis, Consequentis», etc.

30. *Not. 3.* Doctrinam, quam de parte Topica dedimus, eamdem fere tradunt iisdem locis Aristoteles, ac D. Thomas, de parte

Logicæ Sophistica: quæ si consideretur prout docet paralogismorum dolos, ut detegantur, vere est Logica docens; si vero consideretur ut cōficiens paralogismos in materia qualibet, dicitur «Sophistica utens» sive «Logica utens sophistice.» Sic tamen ad sensum improprium alienatur Logica, sicut homo cum dicitur «pius»: nec tam est Logica «utens», quam «abutens»; quia sophisma, saltem quod in forma peccat, magis est abusus, quam usus doctrinæ Logicæ. *Not. 4.* Apud Græcos præsertim, Logica docens dicitur «a rebus avulsa»; utens vero, «rebus concreta»: quia scilicet illa doctrinam tradit generalem, materiæ cuilibet indifferentem; hæc vero, doctrinam applicat, et contrahit ad materiam determinatam.

CAPUT III

An, et quatenus Logica Utens a Docente distinguatur?

1. Questio proposita locum habet in Logica Utente, tum intra tum extra propriam materiam, tum actuali, tum habituali. Quod attinet ad actualem intra propriam materiam, ex dictis facile duo colliges. 1: nullum esse actum Logicæ Utentis, qui non sit etiam Docentis. Nam Logica circa suum objectum semper aliquid docendo procedit: ergo omnis actus utens circa objectum Logicæ, simul est docens: sic tamen, ut sit docens, et utens respectu diversorum, semperque distinguatur ab actu, cujus doctrina formaliter utitur, ut constat ex cap. præced. num, 20. Dixi «formaliter»: quia «materialiter», aut «exerceite» poterit actus aliquis vocari usus sui ipsius, hic v. g., «Definitio est Oratio explicans essentiam rei»: docet enim, qualis debeat esse Definitio, et simul exercite observat, quod docet. Cæterum non est usus formaliter suimet: quia formalis usus præsupponit rem, cujus est applicatio: nihil autem se ipsum præsupponit.

2. Colliges 2: aliquos esse actus Logicæ docentis, qui non sunt formaliter usus, aut utentes: illa scilicet prima dictamina, quibus intellectus in hac arte initiatur, seu quibus Logica incipit adquiri: quæ

dictamina pro variis Intellectibus possunt esse varia. Alius enim incipiet ab hoc actu. «Enuntiatio est Oratio affirmans, aut negans unum de alio»: alius ab hoc, «Divisio debet Totum in suas partes distribuere»: alii etiam ab aliis. Hæc igitur prima dictamina Logicæ artificialis nullam præsuponunt regulam Logicam in eo intellectu, cui innascuntur: ergo nulla regula præexistente diriguntur: ergo nullius regulæ sunt formalis usus; siquidem omnis usus formalis cum attentione ad prælucentem regulam fieri debet. Nihilominus in actibus hisce primis reperitur usus materialis, aut quasi fundamentalis, idest, intrinseca, et passiva rectitudo, quæ conformaretur regulis Logicis, si præcessissent. Tales enim actus ut minimum continent artificium propositionis, quale prescribit doctrina Logicæ. Unde in hoc sensu fundamentalis, et improprio, nullus in Logica est actus docens, qui non sit utens.

3. Quod attinet ad Logicam habitualement utentem in materia propria, dico 1: «nullus in Logica est habitus utens formaliter, qui non sit simul docens.» Probatur: Omnis actus formaliter utens in materia Logicæ, simul est docens, ut constat ex numer. 1; ergo habitus ex actibus utentibus generatus, simul est habitus docens, et utens. Patet consequentia: nam, juxta omnes, habitus acquisitus sapit naturam actuum, a quibus gignitur, aliosque similes producit. Semper tamen quemadmodum actus, ita et habitus est docens et utens respectu diversarum Logicæ partium, v. g. docens respectu partis syllogisticæ, utens respectu partis definitivæ, et sic de aliis.

4. Dico 2: «datur in Logica habitus docens, qui non est per se utens formaliter». Probatur: dantur actus Logicæ docentis, qui non sunt formaliter utentes, ut constat ex num. 2; sed habitus ex actibus hisce genitus, eorum naturam sapere debet: ergo talis habitus erit docens, quia sit formaliter utens per se. «Objic.»: omnis habitus docens faciliat ad usum doctrinæ, quam tradit; sed omnis habitus facilitans ad usum doctrinæ, est habitus utens: ergo omnis habitus docens est utens. Unde, si primum Logicæ dictamen sit hoc. «Divisio debet Totum in suas partes distribuere»; habitus inde genitus, non solum erit docens respectu Divisionis, verum etiam utens

eadem doctrina dividendi; cum facilius ad exequendas particulares divisiones, saltem intra materiam Logicæ. Hæc objectio redibit paulo inferius, solveturque distinctius, nec non cap. sequenti. Dissipabitur etiam cap. 5, ubi de simplicitate Logicæ habitualis agemus: ibi enim opportunius decidetur quæstio in præsentī disputari solita; «Utrum» scilicet «habitus Logicæ docentis sit utens respectu doctrinæ, quam ipse tradit, intra materiam Logicam? an vero talis usus requirat habitum realiter distinctum? Utens, inquam, intra materiam Logicam: nam extra illam, quid tenendum sit, dicemus statim. Interim «dist. Mai.» : faciliat mediata, medio scilicet actu dirigente, quem producit, «conc.», faciliat immediata, exequendo scilicet usum doctrinæ, «neg. Mai.» Similiter «dist. Min.» si faciliat immediata, «conc.»; si mediata dumtaxat, «neg. Min.» et «Consequent.»

5. Sed nota, in assertionē posita solum negari, quod habitus docens, ex primis actibus Logicæ genitus, sit utens «per se.» Quia scilicet «per accidens» esse poterit formaliter utens. Nam assuetudo repetendi actus sine attentione ad regulam prælucentem, licet per se non exigit cum tali attentione operari, non tamen ei repugnat. Quare, si decursu temporis per accidens contingat, ut aliqua regula præluceat, non ideo desinet habitus operari. Explicatur. Primus Logicæ actus sit iste, «Divisio est Oratio Totum in suas partes distribuens»: adquiratur habitus illum repetendi sine attentione ad regulas: tum superveniat eidem intellectui regula ista «omnis definitio debet constare genere, et differentia.» Rogo, si cum attentione ad talem regulam definire velis divisionem ut sic, cur non poteris cum prædicto habitu sine regulis adquisito repetere actum omnino similem illi, «Divisio est Oratio», etc.? Certe actus huiusmodi non redditur difficilior ex eo quod regula definiendi præluceat. Tunc ergo producet ille habitus usum formalem, eritque formaliter utens.

Quid de Logica utente extra propriam materiam?

6. Restat Logica utens accessoria, quæ scilicet probabiliter argumentatur extra materiam propriam. Nec difficultas est de Logica actuali, seu de actibus ipsis, aut conclusionibus, quæ Logicæ utenti tribuuntur in materia aliarum scientiarum: nam proculdubio distinguuntur realiter ab actibus Logicæ docentis. Dubium ergo est de habitu, a quo procedunt, an sit realiter distinctus ab habitu Logicæ docentis? Duas hac de re sententias invenies, quæ in omni Schola patronos habent. Prima tenet, ad usum activum Logicæ extra propriam materiam, nullum habitum requiri præter habitum Logicæ docentis, qui solus a tali usu denominatur utens. Secunda ex adverso requirit habitum realiter a docente distinctum. Hanc veram reputo, etc.

7. *Prob. 1.* Usus Logicæ extra materiam propriam, non versatur circa objectum formale Logicæ docentis: ergo Logicæ docentis habitus non exequitur usum hujusmodi: ergo distinctus habitus adstrui debet, qui talem usum exequatur. Hæc secunda Consequentia patet: quia talis usus crebro repetitus, necessario generat aliquem habitum, qui deinde similes exequatur actus; «Ignorare» quippe, «ex operationibus, quæ fiunt circa res singulas, habitus ipsos emergere, nimium hebetis hominis est,» ut inquit Aristoteles (1): quare, si habitus iste non est Logicæ docentis, alius est. Prima vero Consequentia non minus perspicua videtur: quia nullius habitus efficacia extenditur ultra sphaeram, aut ambitum sui objecti formalis; ut constat, tum inductione per habitus omnium scientiarum; tum ex eo quod habitus inter se differunt secundum differentias actuum, uti docent Aristoteles (2), ac D. Thomas (3): unde, cum usus, vel actus non

(1) 3. Ethic. cap. 5.

(2) 2. Ethic. cap. 1.

(3) Ibi. Lect. 1.

respiens objectum formale Logicæ docentis, proculdubio differat specie ab ipsius Logicæ docentis actu, consequens est, ut habitum executivum postulet differentem.

8. Antecedens itaque probatur. Perinde est versari extra materiam Logicæ propriam, ac extra objectum ipsius formale; nomine quippe objecti formalis intelligitur in arte, vel scientia qualibet, aliqua ratio artificii, vel objecti scibilis, ad certum materiæ genus coarctata: cum ergo usus, de quo loquimur, versetur extra propriam materiam Logicæ docentis, nequit non extra objectum ipsius formale versari. Confirmatur, et explicatur. Objectum Logicæ formale est artificium Modi sciendi (sive dicatur ens rationis subjectivum, sive pure objectivum); sed actus Logicæ utentis extra propriam materiam, non versatur circa tale artificium, idest, non illud respicit pro objecto: ergo, etc. «Prob. Min.:» hic syllogismus v. g., «Posito Antecedenti, ponitur consequens; sed in rerum natura ponitur, sive datur ignis, ex quo sequitur calor in summo; ergo calor in summo datur in rerum natura:» hic, inquam, discursus pertinet ad Logicam utentem accessoriam, ex dictis cap. præced.: at ejus conclusio nullum respicit artificium Modi sciendi, sed veritatem detegit pure physicam, ut evidens est: ergo, etc.

9. Dices: licet objectum materiale conclusionis sit pure physicum, ejusdem tamen objectum formale, sive motivum, est idem, ac Præmissarum; nam generatim conclusionibus assentimur propter Præmissas. At objectum formale Præmissarum, saltem Majoris, est vere Logicum. Sed «contra.» Esto Major in exarato syllogismo sit actus vere Logicus, objectumque Logicum respiciat; non ita Minor, et Conclusio. Non Minor: etenim quod detur ignis in rerum natura, et quod ex igne sequatur calor in fummo, Logica nihil curat, neque ullum principium, aut regulam habet, unde quis moveatur ad assentiendum hisce veritatibus: ergo motivum, sive objectum formale talis assensus, nequit esse Logicum. Non item Conclusio: hæc etenim non movetur ex objecto Majoris utcumque, sed ex eo prout modificato per Minorem, contractoque ad materiam physicam, et Logicæ extraneam: ergo motivum Conclusionis ut tale, jam habet aliquid extraneum Lo-

giæ, cujus proinde ambitum, et sphæram objectivam egreditur. Adde quod objectum formale, ac motivum Conclusionis, non est præcise medium, unde probatur (saltem quando medium non est pure extrinsecum, ut si solum ab autoritate probatur); sed est etiam ipsamet veritas objectiva, quam detegit; ut sapienter docet, et explicat Eximius Doct. (1), nosque alibi Deo dante docebimus.

10. *Prob. 2.* Habitus Logicæ docentis est scientificus; sed habitus utens extra materiam Logicæ, non est scientificus, sed opinativus: ergo non est habitus Logicæ docentis. Major conceditur ad adversariis. «*Prob. Min.*» Habitus utens extra materiam Logicam, producit actus opinativos, seu mere probabiles; sed nullus habitus scientificus producit actus mere probabiles: ergo, etc. Utraque præmissa probanda est. Et in primis Major expresse supponitur ab Aristotele, ac D. Thoma locis citat. cap. præced. in secunda conclusione: hi quippe Philosophiæ Principes perpetuo docent, proprium esse Dialecticæ in quacumque materia «*probabiliter*» argumentari, et «*ex probabilibus*» concludere: ideoque negat, Dialecticam, qua parte est utens in materia qualibet, esse scientiam. Ratio autem est, vel quia, ut docet D. Thomas 4. Metaph. lect. 4., usus iste Logicæ nilitur «*principiis extraneis,*» quæ non sunt apta ad demonstrationes; vel etiam, quia Dialectica, licet quandoque utatur Præmissis in se certis, et forte demonstrativis, non iis utitur, quia certæ sunt, sed quia communiter putantur verisimiles, seu quia veræ videntur illis, quibuscum disputat. Idquod optime notavit P. Fonseca (2).

11. Deinde probatur Minor: Omnis habitus scientificus producit actus demonstrativos, et evidentes, et ab iisdem generatur: ergo nullus potest producere actus probabiles. «*Prob. Conseq.*»: nullus habitus producere potest actus specie diversos, et in objecto formali dissimiles iis, a quibus est genitus; sed actus probabiles specie differunt a demonstrativis, iisdemque dissimiles sunt in objecto formali, seu moti-

(1) Disp. 44. Metaph. sect. 11, n. 46 et 47.

(2) L. 7. Instit. Dial. c. 9.

vo: ergo, etc. Major tamquam principium Philosophicum habetur. Minor indubia pariter esse debet: nam motivum assensus probabilis est medium, vel incertum in se, vel propositum ut fallibile; assensus vero demonstrativi, medium prout certum, ac infallibile: in quibus mediis valde formalis est diversitas. Idcirco nemo est, qui inter scientiam, et Opinionem, non agnoscat formalem, et specificam diversitatem (1).

12. *Confirm.* 1. Habitus scientificus est virtus intellectualis, ut concedunt omnes cum Philosopho, et D. Thoma; sed actus opinativus procedere nequit a virtute intellectuali: ergo nec ab habitu scientifico. «Prob. Min.» ex D. Thoma 1, 2, q. 57, ar. 2, ad 3. ibi: «Soli illi habitus virtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur verum, et numquam falsum;» at, si actus opinativus procederet a virtute intellectuali, jam non semper ea virtute diceretur verum, et nunquam falsum, siquidem actus opinioni, tum verus, tum falsus esse potest, ut ibidem docet Angel. Doctor, et nemo negat.

13. *Confirm.* 2. Syllogismi probabiles Logicæ utentis accessoriaræ, generant habitum, non scientificum, sed pure opinativum, ac proinde distinctum ab habitu scientifico Logicæ docentis. Prob. Assumptum: siquis, nondum præditus Logica docente, tales syllogismos probabiles eliceret instinctu Logicæ naturalis, per eos acquireret habitum opinativum; quod videtur per se certum, firmarique potest auctoritate Aristotelis relata num. 7.: eundem igitur habitum acquireret, qui tales syllogismos elicit præditus Logica docente, cujus præsentia, directione, syllogismi probabiles certe non amittunt virtutem habitus generandi.

Argumenta Contraria, et Solutiones:

14. Ex Auctoribus contrariæ sententiæ, alii tribuunt habitui Logicæ docentis concursum effectivum circa usum Dialecticæ proprium

(1) Vid. Conimbric. in I. Poster. cap. 26, q. I, art. 3..

in materia qualibet: alii vero nonnisi concursum directivum, quem sufficere putant, ut habitus docens dicatur utens extra propriam materiam, quin requiratur alius habitus utens, a quo procedat efficienter usus actualis. Hic tamen posterior opinandi modus incredibilis est. Tum, qua parte docet, nullum esse habitum, a quo procedant efficienter actus Dialecticæ utentis, quantumvis illis assuescat Intellectus. Recole dicta n. 7. et 13. Tum etiam, qua parte sufficere dicit influxum directivum, ut habitus vere dicatur utens. Nam, præter dicta cap. præced. in refutatione primæ sententiæ circa extensionem Logicæ utentis, fieret inde, ut omnis consiliator, aut Legislatores, vere diceretur consiliis, aut Legibus utens, eo præcise, quod secundum consilia, seu Leges ipsius operarentur alii. Cur ergo passim dicimus, aliquos esse Medicos, Concionatores, Confessarios, qui cum optima consilia, et documenta præbeant, quibus alii proficiunt, ipsi tamen iis non utuntur? Sed undecumque nobis adversentur, argumenta nunc solvere breviter curabimus.

15. *Objic. 1.*: ubi non est nova difficultas, vincenda per habitum, non est novus habitus, hic enim nonnisi ad difficultatem aliquam superandam adstruitur: sed posita doctrina Logicæ, et habitu docente, nulla jam superest difficultas in usu doctrinæ, vincenda per habitum: ergo usus, idest, actus Logicæ utentis, nullum requirit habitum a docente distinctum. *Prob. Min.*: qui doctrinam, ac regulas possidet, in earum usu et applicatione nullam experitur difficultatem, nisi ex defectu materiæ, quam forte non habet in promptu: Sed difficultas, orta ex defectu materiæ, non est vincenda per habitum: ergo, etc. Major certa videtur: quid enim potest eum remorari, qui et regulas artis, et materiam idoneam habeat in promptu? Præsertim si regularum usus, et executio, non ad aliam potentiam, sed ad eandem Intellectivam spectet. Minor vero perspicua est: nam ad habitum Logicæ non attinet materiam quærere, sed circa ipsam aliunde oblatam facile disserere: ministratur autem materia per species intentionales, auditu, lectione, et experientia multiplici conquisitas.

16. *Ad Argument. rep. 1. admiss. Mai., neg. Min.* Ad probat. *neg. Mai.* Ratio negationum est: quia doctrinæ usus, de quo loqui-

mur, importat assensum circa objectum formale diversum ab objecto doctrinæ, ut constat ex nostris probationibus. In hoc autem assensu nova difficultas est, non præcise ex defectu materiæ, quæ ministrari, proponique potest, quin Intellectus syllogisticum examen adhibeat, et assensum præbeat; sed ex defectu etiam assuetudinis in amplectendis novis hisce motivis, ac veritatibus, præsertim more probabilibus, quæ mentis assensum incertitudine retardant. Unde parum refert, quod doctrina, et usus Logicæ spectent ad eandem potentiam Intellectivam: hæc enim variis indiget habitibus pro varietate objectorum formalium, quibus applicat regulas Logicæ; alioqui superflueret habitus aliarum scientiarum, solusque sufficeret habitus Logicus ad disserendum, seu domonstrative, seu probabiliter, in omni materia, cum speciebus studio, et experientia conquisitis.

17. *Resp. 2.*: esto non sit nova difficultas *positiva* in usu Logicæ, regulis, et materia in promptu habitis; est tamen nova difficultas *negativa*, idest, carentia novæ, majorisque facilitatis, quæ repetitis actibus acquiri potest. Notum quippe est, facilitatem, et habitum usu generari, etiam in iis rebus, in quas sunt homines a natura faciles, ac proni. Idquod in habitibus præsertim vitiosis nemo non videt, ut in superbia, ira, intemperantia, vitiisque aliis, quæ passionum impetus nimis facilia etiam sine habitu reddit. Falsum est igitur, quod habitus nonnisi ad superandas positivas difficultates adstruantur: sæpe enim ex actibus alioqui facilibus proculdubio resultat, ut facilius deinde similes actus eliciantur: tuncque, vel intenditur præexistens habitus, si jam antea circa idem objectum inchoatus sit; vel novus gignitur, si prævia facilitas proveniat a natura duntaxat, aut etiam a circumstantiis, et cognatis habitibus.

18. *Objic. 2.*: habitus Logicæ docentis facilitat ad usum regularum, ut experientia testatur: ergo eidem habitui tribuitur usus ista tamquam proprius: ergo non opus est novo habitu utente, cui tribuatur. «Dist. Antec.:

» facilitat immediate, «neg.,» mediate, «conc. Antec.:

» vel aliter, facilitat instruendo, «conc.:

» facilitat exequendo «neg. Antec.:

» Deinde «dist. prim. Conseq.:

» tribuitur eidem habitui ut dirigente, «conc.;

» ut utenti, «neg. prim. et secund. consequ.»

Explicatur solutio. *Habitus Logicæ* docentis faciliat ad usum doctrinæ, non quidem «immediate,» augendo scilicet vires Intellectus, vel ratione sui ad usum inclinando sine interventu alterius effectus; sed «mediate» duntaxat, medio scilicet actu doctrinali, quem elicit: hic enim actus, dum præluceat, ac dirigit, usum reddit faciliorem, aut minus difficilem. Hoc autem sufficit, ut illi habitui tribuatur usus, non ut utenti; sed ut dirigente: quemadmodum *Legislatori* præscribenti subditis modum recte vivendi, tribuuntur quidem, et imputantur mores subditorum *Legibus* utentium; ipse tamen non ideo dicitur «utens» legibus, nisi præterea legum doctrinam applicet ad proprios actus, quos immediate exequitur. Nisi ergo probetur *Habitus Logicæ* docentis per se immediate exequens usum doctrinæ, non probabitur utens; et adstruendus erit novus habitus.

19. *Replic.*: habitus non aliter exequitur actum, quam facilitando, nec alia de causa habitus temperantiæ v. g. dicitur concurrere ad suos actus, aut illos exequi, nisi quia faciliat ad executionem ipsorum: si ergo *Logicæ* docentis habitus vere faciliat ad usum doctrinæ, consequens est, ut illum vere exequatur. «*Resp.*» Non quidquid faciliat ad operationes aliquas, habitus est executivus ipsarum. Nam in primis una virtus moralis ad acquirendas alias faciliat: nec tamen aliarum actus exequitur. Id quod in habitibus etiam vitiosis, et in scientificis, qui propter certam inter se cognitionem, se se mutuo juvant, cernere est. Deinde dum constat, facilitatem oriri ex prævia directione, seu luce, quæ removet obscuritatis obicem, multo minus attribuenda est habitui executivo: alioquin habitus *Fidei* exequeretur actum charitatis, ad quem dirigit; et quisquis alios instruit, ut iter faciant, non posset non ipse perfectionem exequi. Tunc ergo facilitas recurrit cum habitu executivo (loquimur de habitu acquisito), quando constat, non aliunde provenire, quam ex frequenti usu, et exercitio actuum ejusdem speciei.

20. *Objic. 3.*: doctrina, et usus *Logicæ* sunt actus inter se subordinati, sicut amor Dei, et amor proximi, aut etiam desiderium, et gaudium ejusdem objecti: sicut ergo ab eodem habitu oritur amor

Dei, et proximi, nec non desiderium, et gaudium; ita ab eodem habitu Logice oriri debent doctrina, et usus. «Neg. Antec.» nam doctrina, et usus, de quo loquimur, respiciunt diversa objecta formalia: at amor Dei, et amor proximi (etiam propter Deum) nituntur eodem motivo, quod proprium est habitus charitatis: item desiderium, et gaudium ejusdem objecti, si ab eodem habitu procedunt, ideo erit, quia idem habent motivum intrinsecum, ac directum, eandem scilicet objecti bonitatem, licet illam actus desiderii præsupponat absentem, actus vero gaudii præsentem.

21. *Replie.*: idem habitus sufficit ad propositionem universalem, et ad omnes particulares, aut singulares sub ea contentas: ergo idem pariter sufficiet ad doctrinam, et usum. Patet consequentia: quia usus est actus virtualiter contentus in actu doctrinæ, sicut propositio particularis virtualiter continetur in universali. «Resp. neg. consequ.»: nam ex Antecedenti solum sequitur, quod idem sufficit habitus ad actum doctrinæ universalem, et ad omnes particulares ejusdem doctrinæ; idem v. g., qui hunc actum elicit, «Omnis definitio debet constare genere, et differentia,» elicere poterit et istos, «Definitio hominis debet constare genere, et differentia, Definitio Leonis debet constare, etc.» Et ratio est; quia isti omnes assensus reipsa respiciunt idem objectum formale, artificium scilicet rectæ Definitionis, omnesque nituntur eodem motivo bene explicandi essentiam Definiti.

22. At usus doctrinæ extra materiam Logicæ, identice importat assensum circa diversum formale objectum: quis enim non videat. objecta formalia longe diversa respici ab his actibus, «Definitio constare debet genere, et differentia, et, Homo est animal rationale,» quorum posterior continet usum prioris? Alio igitur modo continetur, propositio particularis in universali, et alio continetur usus in actu doctrinæ: nam illa est velut continentia partis in toto; hæc vero, continentia actus regulati in sua regula, qua ratione continetur usus, et praxis Legum in Legibus ipsis, quæ certe praxis distinctum habitum requirit.

23. *Objic. 4.*: D. Thomas, cum de Logica docente, et utente loquitur, reduplicatione utitur, v. g. 4. Metaph. Lect. 4. verbis illis:

«Dialectica potest considerari secundum quod est docens, et secundum quod est utens:» at illa reduplicatio, «secundum quod,» satis indicat, Logicam utentem a docente distingui, non realiter, sed tantum formaliter; qua ratione homo secundum quod est rationalis, distinguitur a semetipso secundum quod est animal. «Resp». Reduplicatio, sæpe quidem sensum formalem indicat; non tamen semper; denotat enim haud raro partes, aut extrema realiter distincta, ut cum ora Hispaniæ maritima dicitur ferax, «quatenus» Meridiem respicit; et sterilis, «quatenus» Boream spectat. Hoc igitur sensu reduplicationem adhibet in re præsentī D. Thomas, quem nobis favere, satis constat ex dictis.

CAPUT IV

An Logica concurrat efficienter ad actus aliarum scientiarum?

1. Quæstio proposita de Logica habituali procedit, non de actuali, sive de actibus doctrinalibus Logicæ propriis: hos enim pure dirigere, quin efficienter influant in actus a se directos, tenet communis sententia, quæ in præsentia supponitur ab Auctorib. Solum ergo quæritur, an habitus Logicæ, non solum producat regulam dirigentem, et ostendentem modum conficiendi syllogismum demonstrativum de objecto Physicæ v. g. (quod est «directive» concurrere)?; verum etiam ipsemet habitus immediate operetur demonstrationem istam simul cum habitu Physicæ (quod est «efficienter», aut «effective» concurrere)? Atque eadem est ratio dubitandi in definitionibus, divisionibus, et syllogismis probabilibus aliarum scientiarum, quando ex principiis ipsarum propriis concludant.

2. Ipsemet, inquam habitus Logicæ docentis: de hoc enim quæstio instituitur apud Auctores cujusvis Scholæ; quidquid reclamet unus, aut alter, contendens, in præsentī disputandum esse de habitu Logicæ,

non docentis, sed pure utentis, admittendumque talem habitum, realiter a docente distinctum, qui ad actus aliarum scientiarum effective concurrat. Quém sensum expressit Mastrius Quæst. Procem. de Nat. Logic. n. 9. fin., ubi docet, ad syllogismum faciliter constructum in materia Physica, tres habitus concurrere, videlicet habitum Logicæ docentis, habitum Logicæ utentis, et habitum Physicæ, sic tamen, ut primus concurrat tantum *directive*, secundus *elicitive* (idest, *efficienter*) quantum ad formam syllogisticam, tertius *elicitive* quantum ad materiam.

3. Sed vero sensus iste rejiciendus omnino videtur. Nam, vel hic habitus Logicæ utentis est ille ipse, qui regulis utitur intra materiam Logicæ? vel alius ab eo realiter distinctus, ac præcise destinatus ad producendam formam syllogisticam in actibus aliarum scientiarum? Si primum dicas: habitus ille realiter est docens, utpote productivus actuum docentium: nullus quippe actus intra materiam Logicæ est pure usus, sed simul est doctrina, seu regula circa aliquam Logicæ partem. Si ergo præsens quæstio procedit de tali habitu, reipsa loquitur de habitu docente; licet concursus effectivus in alienos actus non tribuatur ipsi quatenus formaliter docenti, sed quatenus utenti; quod verum est admissio tali concursu, nec communem questionis sensum variat.

4. Si vero secundum teneas: habitus ille fictitius apparet, duplici ex capite, ut alia omittam. 1.: quia talis habitus generari nequit nisi ex iteratis syllogismis aliarum scientiarum, v. g. Physicæ: at incredibile est, quod syllogismus Physicæ primo generet duplicem habitum realiter distinctum; alterum Physicæ, alterum Logicæ utentis, alterum ratione materiæ, alterum ratione formæ; maxime, cum forma ista, vel consistat in ente rationis ficto, ut Thomistæ volunt, cui enti nullus effectus realis correspondet; vel juxta nostra principia identificetur cum materia *ex qua*, proindeque ad ipsam facilius habitus Physicæ, si facilius ad materiam.

5. Secundo: quia repugnat habitus intellectualis, qui nullum objectum respiciat: talis autem foret habitus ille utens. *Prob.*: habitus non aliter objectum respicit, nisi medio actu, quem elicit, ut no-

tum est; sed actus, prout a tali habitu elicited, nullum respiceret objectum: ergo, etc. *Prob. Min.*: actus Physicæ, juxta Adversarios, solum elicited ab eo habitu utente secundum formam, prout realiter, vel formaliter condistinctam a tendentia in objectum; hanc enim tendentiam soli habitui Physicæ adscribunt Adversarii: sed forma illa, prout condistinguitur a tendentia in objectum, nullum objectum respicit, ut est evidens: ergo actus, prout elicited a prætenso habitu utente nullum respiceret objectum.

6. Aliud est in habitu docente, qui ponatur utens, sive concurrens efficienter ad actum Physice quantum ad formam: ille enim, cum alias producat etiam actus docentes, qui tendunt in objectum Logicæ, non prorsus destituitur objecto quantum ad omnes suos actus; quamvis alio ex capite talis concursus effectivus reprobandus sit ex infra dicendis. Dices: nonne ponimus et nos habitum Logicæ utentis unice destinatum ad eliciendos actus extra materiam Logicam? Ponimus quidem; sed habitum opinativum, qui non est Logicus *proprie*, sed *reductive*, aut *accessorie*; nec ullatenus concurrit ad actus aliarum scientiarum proprios, sed ad eos tantum, qui ex aliqua Præmissa Logica deducuntur, et in quibus talis habitus, non solum producit formam, sed materiam quoque, sive tendentiam in objectum. De habitu autem hujuscemodi, præsens quæstio non loquitur, sed de illo duntaxat, qui proprie Logicus est, et alias objectum respicit vere Logicum.

7. Hunc igitur habitum effective concurrere ad actus aliarum scientiarum, docent Thomistæ plures, ut Massius, Lerma, Dominic. Lynce, quos sequitur Gabriel a Concept. L. 4. dub. 6. confer. 1.: qui Auctores fatentur quidem, actus de objecto physico a solo habitu Physicæ produci quantum ad substantiam, idest, quantum ad assensum, ac tendentiam in illud objectum; censeant tamen, a solo habitu Logicæ produci quantum ad formam artificiosam syllogismi, definitionis, etc. Contrariam sententiam tuentur communiter Auctores nostri, multis etiam Thomistis subscribentib., ut Bayona. Palanco, Froylan, et novissime Aguilera L. 1. Log. q. 2. n. 9. Hæc sententia placet, et.

8. *Prob. 1.* ratione communi, sed efficaci. Nullus habitus immediate producit actum, qui non tendat in ejus objectum formale; sed actus Physicæ v. g., non tendunt in objectum formale Logicæ: ergo nequeunt ab habitu Logicæ immediate produci. Consequentia legitima est, et Minor explorata: nam cum actus Physiologiæ tendant in res pure physicas; quas non respicit Logica formaliter, ut modo supponimus cum Adversariis, non attingunt objectum Logicæ formale. Major autem ostenditur facile. Tum ratione: nam habitus idem objectum habet, ac actus, quem producit; actus etenim est actualis tendentia, per quam habitus attingere dicitur objectum: ergo, quod fuerit formale objectum actus, erit et habitus, et e converso: ergo nequit actus esse immediata proles illius habitus, cujus objectum formale non respicit. Tum inductione perpetua per habitus omnes aliarum scientiarum, necnon virtutum, atque vitiorum: nullus enim est, qui concurrat efficienter in actus non tendentes in objectum formale, et specificativum sui ipsius.

9. Dices: actus Physicæ, licet quoad substantiam acceptus non tendat in objectum Logicæ formale, tendit tamen acceptus quoad formam, seu quatenus artificiosus est; quo tantum sensu a Logica producit. *Contra.* Quemadmodum artificium picturæ expressum in tabula est objectum, quod ars Pictoria respicit suis actibus; non tamen est actus tendens in objectum Pictoriæ: sic forma artificiosa syllogismi, est quidem ipsamet objectum formale, quod Logica respicit per alios actus dirigentes; at neutiquam est actus in objectum Logicæ tendens. Tum quia talis forma juxta Thomistas consistit in ente rationis pure objectivo, quod non est actus, sed ex actu resultans. Tum quia, in quocumque consistat, non provenit per se ab habitu Logicæ, nisi ut condistinguitur a substantia syllogismi Physici, proindeque ab ejus tendentia in objectum. Quare non provenit a Logica, prout est tendentia, sed præcise prout est modus tendendi artificiosus, vel realiter, vel formaliter distinctus a tendentia ipsa. Nullatenus ergo verificatur, quod sit actus objectum Logicæ formale respiciens.

10. *Prob. 2.* Nullus habitus acquisitus immediate operatur, nisi actus similes iis, a quibus est genitus. Ideo enim habitus acquisitus.

dicitur *Semen actuum*; quia sicut arborum semine nonnisi similes arbores propagantur; ita contingit in actibus ex habitu propagatis. Quae etiam ex causa dixit Aristoteles (1): *Omnes habitus ex operationibus similibus fiunt: quapropter tales quasdam operationes reddere oportet, ipsarum namque differentias habitus ipsi sequuntur*. Atqui actus Physicæ sunt dissimiles actibus, quibus primo est genitus habitus Logicæ, cum diversum respiciant objectum formale, ex quo maxime pendet dissimilitudo, seu diversitas actuum: ergo, etc.

11. Dices: actus Physicæ, et Logicæ, sunt similes in artificio syllogismi v. g.; quod sat est, ut sub ea ratione procedant ab eodem habitu. *Contra*. Similitudo, quæ omnino requiritur, ut actus dicantur proles ejusdem habitus, consistit in eo quod tendant in idem objectum formale. Tum quia, dum similitudo ista deest, manent actus absolute, et simpliciter differentes, ac proinde ab eodem habitu profluere non possunt, ut modo vidimus. Tum etiam, quia licet actus Physicæ, et Metaphysicæ similes sint in evidentia, certitudine, et efficacia generandi scientiam; tamen ab eodem habitu non profluunt; non alia de causa, nisi quia in idem objectum formale non tendunt.

12. *Prob. 3.* paritate Intellectus solum directive concurrentis ad actus voluntatis, Fidei ad actum charitatis, Prudentiæ ad actus aliarum virtutum, immo et omnium Artium ad ea opera, quæ juxta ipsarum regulas fiunt. Similiter ergo sat erit, quod Logica directive concurrat ad actus, quos aliæ scientiæ juxta regulas ejus operantur.

13. Denique probatur nominatim contra Thomistas adversantes. Logica non concurrat effective ad substantiam demonstrationis Physicæ, ut dicitis: sed nequit aliter efficere formam artificiosam, nisi efficiendo substantiam, sive assensus ipsos demonstrationis: ergo nec ad formam artificiosam effective concurrat. *Prob. Min.*: forma artificiosa juxta Thomistas est ens rationis in objecto resultans ex cognitione: hoc autem ens, cum nihil sit, est incapax terminandi immediate concursum aliquem effectivum: et eatenus dicitur produci, quate-

(1) 2 Ethic. cap. 1.

nus producitur cognitio, ex qua resultat. Sed cognitio, ex qua resultat ens rationis Logicum, est ipsa substantia actus Physici, idest, realis tendentia in objectum directum, et *ut quod*. Nisi ergo Logica substantiam istam, seu tendentiam efficiat, nefluit efficere formam artificiosam. Explicatur, et urgetur. Habitus Physicæ se solo producit tendentiam hujus assensus, *Homo est animal*; sed ex hac tendentia juxta modernos Thomistas necessario resultat exercite, et indirecte relatio ficta animalis ad hominem, quam ipsi dicunt formam artificiosam, cum ille assensus exercite distinguat, et inter se referat subjectum, et prædicatum: ergo superfluit concursus Logicæ, ut ea forma artificiosa resultet.

Solvuntur Objectiones.

14. *Obje. 1.*: habitus Logicæ faciliat ad actus aliarum scientiarum; sed omnis habitus effective concurrat ad actus, ad quos faciliat: ergo etc.. *Prob. Min.*: quia, ut diserte docet noster Exim. Doctor (1), non potest intelligi, quomodo habitus faciliat potentiam ad actum, nisi cum illa simul efficiendo sive augendo virtutem per se effectivam talis actus. *Confirm.*: nam quisque experitur, se reddi faciliorem in Logica per exercitium, et praxim regularum in aliis scientiis: ergo actus aliarum scientiarum augent habitum Logicæ. Nullus autem habitus augetur, nisi per actus, quos ipse producit. Hoc argumentum affatim solutum est cap. præced. n. 18. et 19. Quare nunc breviter.

15. *Resp.* Habitus Logicæ faciliat ad alienos actus, non immediate, sed mediate duntaxat, medio scilicet actu dirigente, et ostendente modum disserendi: qua ratione Intellectus faciliat ad actus voluntatis, Prudentia ad actus virtutum, et Ars Pictoria inhærens In-

(1) Disp. 44. Metaph. sect. 2, num. 7 et 10.

tellektui ad executionem externæ picturæ. Quocirca neganda est Minor argumenti, si de mediata etiam facilitate loquatur. Nec opportuna est subjuncta probatio. Nam Exim. Doctor eo loci tantum intendit communem stabilire sententiam, Quod scilicet habitus faciliunt potentiam, non præcise tamquam dispositiones, aut condiciones quædam ad actus, sed tamquam virtutes, aut facultates cum potentia simul coefficientes. Loquitur autem de facilitate immediata circa actus proprios uniuscujusque habitus, v. g. de facilitate, quam confert habitus Physicæ ad actus de objecto physico, habitus Justitiæ ad actus tribuentes unicuique jus suum, et sic de aliis. Quæ immediata facilitas est propria habitus ut talis: mediata quippe, in directione consistens, magis proprie confertur ab actu mediante, ac dirigente, quam ab habitu. *Ad Confirm. resp.* Habitus Logicæ augetur quidem per alienos actus, sed *occasionaliter*, quatenus occasione disserendi circa materiam aliarum scientiarum plures repetuntur actus Logicæ docentis, per quos, et non alios, immediate augetur facilitas in Logica.

16. *Objic. 2.*: actus Physicæ sunt similes actibus Logicæ in artificio: ergo ad eos effective concurrere debet habitus Logicæ. *Prob. Antec.*: nam ratio artificii, sub qua tendit Logica, nempe syllogismi. definitionis, etc. æque reperitur in actibus Physicis, ac Logicis. *Confirm. 1.*: quia, ut inquit Exim. Doctor (1), *Inclinatio potentiæ ut* »est sub tali habitu, per se non est ad hanc vel illam rem ratione »materiæ, sed ratione formæ, seu propter tale motivum, quod in ea »invenitur: ergo si hæc ratio est omnino eadem, quanvis sit applicata »ad diversas materias, inclinatio potentiæ indivisibiliter perficitur in »ordine ad illam, in quacumque materia *inveniat*ur. Atqui forma artificiosa est omnino eadem in actibus physicis, ac logicis, quamvis sit applicata ad diversas materias: ergo inclinatio potentiæ, ut est sub habitu Logicæ, indiscriminatim fertur in utrosque actus: ergo ad utrosque concurrat efficienter habitus Logicæ. *Confirm. 2.*: artificium Demonstrationis v. g. est omnino extra sphaeram habitus Physicæ:

(1) Disp. 44. Metaph. sect. 11, n. 32

ergo a Logica effici debet: sicut Visio beata, quatenus supernaturalis est, efficitur a Lumine gloriæ; quia supernaturalitas est extra sphæram Intellectus.

17. *Ad argum. dist. Antec.*: sunt similes in artificio seorsum considerato, *con*; in artificio prout contracto per tendentiam et ordinem ad objectum, *neg. Antec. et Conseq.* Nam, ut ostendimus num. 11., similitudo, quam requirit habitus in actibus efficiendis, consistere debet in ordine, et tendentia ad idem objectum formale. Alioquin, si quævis similitudo sufficeret, unicus habitus efficeret omnes actus scientificos circa omnia objecta, utpote similes in evidentia: unicum principium supernaturale, omnes actus supernaturales, utique similes in supernaturalitate: et unica virtus moralis, omnes actus honestos, utique similes in honestate, seu conformitate cum recta ratione.

18. *Ad prob. resp.* In utrisque actibus reperitur quidem ratio artificii, sub qua Logica respicit suum objectum; at non reperitur ratio, sub qua Logica efficit suos actus. Unde non sequitur, quod Logica efficiat actus physicos, sed quod illos pro objecto respiciat, sicut suos actus reflexe respicit quatenus artificiosos. Itaque Logica, tam actualis, quam habitualis, respicit objectum sub ratione artificii: at Logica habitualis efficit suos actus sub ratione tendentiæ in illud artificium: est enim regula generalis, quod nullus habitus efficit actus non tendentes in suum objectum formale. Sic Philosophia moralis tendit sub ratione honestatis actuum voluntatis, tamquam sub ratione objectiva: non tamen illos efficit, cum sit habitus intellectualis, sed eos tantum, qui talem honestatem pro objecto respiciunt.

19. *Prima Confirmatio* non est ad rem. Nam Doct. Eximius intendit ibi rem longe diversam, nempe quod habitus non multiplicentur per objecta materialia, quando formale objectum (quod appellat *formam, et motivum*) est idem omnino: v. g. quod habitus temperate vescendi carnibus, idem inclinatur ad temperate vescendum piscibus, quando ratio, seu motivum, sub quo tendit, in utraque materia pariter militat. Hoc ultro concedimus. Sed solum inde sequitur, quod idem habitus Logicæ docet syllogizare v. g. in quacumque materia, seu physica, seu metaphysica, etc. Cæterum,

quod eadem, aut similis ratio artificii, reperta in actibus physicis, et Logicis, sufficiat, ut utrique efficiantur ab eodem habitu, quin obstat ingens diversitas objectorum formalium, seu motivorum; nec docuit uspiam Suarius noster, nec ex ejus doctrina colligitur.

20. *Ad 2. Confirm.*.. Artificium est extra sphaeram *objectivam* habitus Physicæ, quæ illud non respicit pro objecto: at non est extra sphaeram *effectivam*, hoc est, non superat virtutem productivam habitus Physicæ, qui cum sit genitus ab actibus artificiosis, necessario virtutem habet producendi similes alios, proindeque similiter artificiosos. Res vero sic evenit. Intellectus, Logica instructus, incipit Corpus naturale perscrutari talibus actibus, quales præscribit doctrina Logicæ, qui scilicet præditi sint artificio Definitionis, Argumentationis, etc. Hos autem primos actus artificiosos cum concursu Logicæ pure directivo solus Intellectus efficit; sed difficulter, aut minus facile, donec ex eorum frequenti repetitione consuetudinem et facilitatem acquirat: quæ facilitas, utpote nata ex actibus artificiosis, sæcunda est aliorum omnino similium, idest, artificiose tendentium in Corpus naturale. Et hæc ipsa facilitas est, quam vocamus habitum Physicæ cum directione Logicæ acquisitum; cujus sphaera objectiva, est ratio Corporis sensibilis; sphaera vero effectiva, est ratio cognitionis artificiose tendentis in Corpus sensibile. Paritas Visionis beatæ nulla est: quia supernaturalitas non continetur ullo ex capite in potentia naturali Intellectus: quare indiget principio supernaturali.

21. *Objic. 3.*: artificium actuum Physicæ est objectum Logicæ; sed Logica, cum sit ars, efficit suum objectum: ergo, etc. *Confirm. 1.*: Demonstratio physica est effectus artificiosus: ergo est effectus artis: sed Physica non est ars: ergo talis Demonstratio quoad artificium, non Physicæ, sed folius Logicæ effectus est. *Confirm. 2.*: Logica ministrat aliis scientiis Instrumenta sciendi, sicut ars frænofactoria ministrat frænum equestri: ergo ad Logicam attinet efficere ea instrumenta; sicut ad frænofactoriam, non ad equestrem, attinet efficere frænum.

22. *Ad Argum. neg. Min.*: nam artes dicuntur tendere ad effectum sui objecti, non quia illud immediate efficiant, sed quia

dirigunt, ut efficiatur ab aliis habitibus, aut potentiis. Idquod perspicuum est in quavis externi operis arte, seu mechanica, seu liberali, quæ cum resideat in Intellectu, nequit immediate efficere artificium externum; regulat tamen linguam, manus, ac pedes, ut illud ex imperio voluntatis exequantur. *Ad 1. Confirm. dist. 1. Conseq.:* est effectus artis ut dirigentis, *conc.*; ut effective concurrentis, *neg. Conseq.*. Tum *conc. Min. subsumpt.*, sub eadem distinctione *neg. 2. Conseq.* Effectum esse artificiosum, est effici ex directione et juxta regulas artis, quin opus sit concursu artis effectivo. Sic voluntatem prudenter amare, est amare juxta regulas Prudentiæ dirigentis, quin Prudentia efficienter concurrat ad amorem. Sic etiam locutio erit grammaticè artificiosa, si regulas Grammaticæ sequatur, quanvis non profluat efficienter ab habitu intellectuali Grammaticæ artis.

23. *Ad 2. Confirm.* Logica ministrat instrumenta sciendi, non quia talia instrumenta efficiat in materia quavis, sed præcise quia doctrina, regulisque suis, ostendit formam, et modum illa conficiendi. Paritas artis frænofactoriæ nimium probat, nempe habitum Physicæ nullatenus concurrere ad producendam Demonstrationem physicam, sicut ars equestris nullatenus concurrat ad frænum, sed factum omnino supponit. Quare in primis, quantum ad concursum artis administræ, paritas nobis favet: nam frænofactoria non exequitur frænum; sed tantum regulas præbet. Deinde, quantum ad artem, vel scientiam, cui servitur, nihil favet Adversariis, qui rationem reddere debent, enr Physica efficiat instrumentum sciendi, saltem quoad substantiam, et ars equestris nihil efficiat fræni? Ratio pro omnibus est: quia ars equestris solos producit actus moderandi equum, qui supponunt frænum jam factum, utpote quod per se factibile est seorsum ab actibus istis. At Physica producit actus tendentes in Corpus naturale, qui non supponunt, sed secum identificant instrumenta sciendi; nec ista per se factibilia sunt seorsum a substantia actuum.

24. *Instabis 1.:* Instrumentum præcedit id, cui servit: ergo Instrumentum sciendi præcedere debet Demonstrationem scientificam. *Resp.* Hoc etiam militat contra Adversarios, qui certe instrumentum sciendi, idest, artificium Demonstrationis, nec prius, nec seorsum, sed

simul cum substantia Demonstrationis fieri docent. Porro, *admiss. Antec., neg. Consequ.*: quia instrumentum sciendi, sumptum pro artificio Demonstrationis, non est instrumentum ad actum demonstrandi, cum vel sit identice actus ipse, vel ex eo resultet. Est ergo instrumentum, sive medium, ad scientiam habitualement, quam vere præcedit; atque etiam ad effectum formalem *actualiter scientis*, eo sensu, quo visio est instrumentum, seu medium videndi; omnis autem forma aliquatenus præit effectum suum formalem.

25. *Instabis 2.*: ergo Physica continet artificium suorum actuum, siquidem illud sine concursu effectivo Logicæ producit: ergo Physica erit ars, quod nemo concedit. *Dist. 1. Consequ.*: continet pure virtualiter conc.; continet doctrialiter, *neg. 1. et Consequ.* Non est ars quidquid virtualiter continet artificium, seu quidquid virtutem habet effectus artificiosos producendi; alias et lingua artificiose loquens, et manus affabre pingens, dicerentur artes. Artis igitur proprius character est continere doctrialiter artificium, idest, continere doctrinam, ac regulas artificii construendi. Hoc autem in re nostra, non convenit Physicæ, sed Logicæ.

26. *Instabis 3.*: Logica dirigit Physicam, et alias scientias, sed non aliter dirigere potest, quam efficiendo artificium, quod in earum actibus resplendet, siquidem habitus Physicæ v. g. non percipit directionem regularum: ergo, etc. Verum hæc instantia retorquetur efficaciter sic: Physica dirigitur a Logica; sed non dirigitur ad substantiam actus, prout ab artificio condistinctam, ut est certum: ergo dirigitur ad artificium. Sed nulla facultas dirigitur ad id, quod efficere ipsa non potest: ergo Physica potest artificium efficere suorum actuum; quod totis viribus negatis. Itaque *neg. Min.*, quin obstat adjuncta probatio: nam, ut habitus Physicæ vere dicatur dirigi regulis, non necesse est, ut eas percipiat; sed sufficit, quod voluntas, et Intellectus (quorum motum sequuntur habitus) percipiant regulas et suo, et suorum instrumentorum nomine. Sic habitus justitiæ dirigitur Prudentiæ regulis, et manus regulis artis Pictoriæ.

27. *Objic. 4.*: ubi duo actus inter se comparantur tamquam primarius, et secundarius, ab eodem habitu procedunt: idcirco enim amor

Dei, et amor proximi propter Deum, ab habitu charitatis uterque procedit. At regula definiendi, et usus definitionis in materia physica, inter se comparantur ut actus primarius, et secundarius: ergo ab eodem habitu Logicæ producuntur. Hæc objectio plene soluta est cap. præc. n. 20, 21, 22. Nunc breviter dico. Quidquid sit de vocibus illis, *primarius, secundarius*, Major non est vera, nisi quando actus uterque respicit idem motivum, vel objectum formale: quod accidit in utroque amore charitatis, et non accidit in re nostra. Præterea instatur objectio: nam ab habitu charitatis procedit amor uterque etiam quoad substantiam: ergo et regula definiendi, et definitio physica quoad substantiam etiam profluet ab habitu Logicæ; quod tu ipse negas.

28. Denique, ut aliis objectiunculis occurras, *Nota 1.* Physica, licet regulas Logicæ ad suos actus applicet, non ideo est Logica utens (nisi *To Logica* sit in ablativo): quia, ut vidimus cap. 2., non est Logica utens quæcumque facultas dirigitur a Logica docente, et regulas applicat ad praxim; sed illa tantum, quæ regulas applicat ad actus vere Logicos quoad substantiam, idest, tendentes in objectum Logicæ formale, quales sunt, qui intra materiam Logicæ artificiose fiunt. *Not. 2.* Ut Logica dicatur aliarum scientiarum *famula et administra*, non opus est ministerio illius effectivo circa alienos actus. Sufficit enim, quod Logica sit veluti famulus præferens facem domino incedenti per locum obscurum. Et præterea dici potest, Logicam cæteris scientiis famulari, quia cæteræ quærantur propter se, Logica vero tantum ut medium dirigens ad assecutionem cæterarum. Est equidem Logica coeterarum *Magistra*: sed etiam per magisterium servitur, ut cum Regem pueram subditus Præceptor instruit.

29. *Not. 3.* Aliquî sunt actus mixti fori, tendentes simul in objecta formalia duorum, habituum, a quibus proinde simul efficiuntur. Sic amor jejunii ob motivum pœnitentiæ, et castitatis, a duplici ista virtute simul elicitur. Dari igitur possunt nonnulli actus profecti simul ab habitibus Logicæ, et Physicæ, eo quod utriusque objectum formale respiciant, cujusmodi est hic, *Animal præcisum ab inferioribus est Genus respectu hominis*; tendit enim in objectum physicum, atque etiam in Logicum, nempe in rationem Generis At, sicut hinc non se-

quitur, habitum pœnitentiæ concurrere ad actus præcise respicientes objectum castitatis; ita nec habitum Logicum effective concurrere ad actus de objecto pure physico. *Not.* 4. Aliorum, quæ huc adduci possunt, argumentorum solutiones petendæ sunt ex cap. præc. a num. 15.

CAPUT V

Utrum Logica sit Simplex Qualitas?

1. Logicam actualem esse collectionem multorum actuum realiter distinctorum, est certo certius. Dubium est de Logica habituali, an sit realiter una simplex qualitas? Hoc est, utrum omnes actus, quæ Logica disserit de toto suo objecto qua late patet, procedant ab unico habitu (qui dicitur «qualitas,» quia Habitus pertinet ad Prædicamentum Qualitatis); an vero a pluribus realiter distinctis, ita ut habitus disserendi circa naturam, et proprietates Definitionis v. g., sit diversus ab habitu disserendi circa naturam, et proprietates Syllogismi? Quæstio communis est omnibus scientiis; sed hic tractanda de more, supponendumque ex Animastica, quod habitus intellectualis est qualitas distincta ab speciebus intentionalibus. Logicam ergo esse unicum habitum, qui semel acquisitus per primam demonstrationem, absque alio habitu additione sufficit ad producendas omnes demonstrationes circa totum objectum Logicæ, tenent Thomistæ communiter. At esse collectionem multorum habituum realiter distinctorum, tumentur, præter Nominales, Scotistæ omnes cum Doctore Subtili, et ex nostris fere omnes cum Exim. Doctore Disp. 44. Metaph. sect. 11, a n. 45.: quorum sententia nobis tenenda est: et.—

2. Prob. Argumento communi, et efficaci. Habitus acquisitus est immediata facilitas ad actus; sed habitus acquisitus per actus (intellige demonstrativos) versantes circa Definitionem, non est immediata facilitas ad actus versantes circa Syllogismum: ergo non est habitus disserendi de Syllogismo, sed alius ab eo distinctus. «Prob. Min.»

ratione, et experientia. Ratione: quia habitus acquisitus solum est immediata facilitas ad actus similes iis, a quibus est genitus; sed actus circa syllogismum sunt dissimiles actibus circa Definitionem: ergo, etc.: «Prob. Min.:» actus, qui de diverso objecto diversam ostendunt veritatem, et ex diversis principiis, sunt inter se dissimiles; sed actus demonstrativi circa Definitionem, et syllogismum, diversam veritatem ex diversis principiis ostendunt: ergo sunt inter se dissimiles. Cætera constant, et Minor videtur indubia: nam quis non videat, diversas admodum esse has veritates v. g., «Definitio est clarior Definito, et, Syllogismus constat tribus terminis?», «demonstrarique ex principiis valde diversis, ex his nimirum, «Explicatio est clarior explicato, et, Quæ sant eadem uni tertio sunt idem inter se?»

3. Et vero, quod hæc actuum dissimilitudo sit notabilis, arguatque diversos habitus, patet: quia non alia ratione diversos habitus arguit dissimilitudo actuum Physicæ, et Logicæ: ideoque generaliter docuit Philosophus, (1) quod «Diversæ scientiæ sunt, quarum principia ex eisdem non sunt, nec ex unius principiis principia alterius proficiuntur.» Imo, licet conclusio sit ejusdem objecti, si tamen principia, seume dia, quibus probatur, sint diversa, nequit ab eodem habitu profluere. Unde juxta D. Thomam (2), habitus demonstrandi, terram esse rotundam, diversus est in Physico, et in Astrologo, quia alter procedit ex principiis, seu mediis Physicis, alter ex Mathematicis. «Tota autem virtus demonstrationis» (pergit Angelic. Doctor), «quæ est syllogismus faciens scire, dependet ex medio; et ideo diversa media sunt sicut diversa principia activa, secundum quæ habitus scientiarum diversificantur.» Ergo a fortiori diversis habitibus indigent conclusiones, quæ ex diversis principiis circa diversa objecta versantur, ut accidit in re nostra.

4. Experientia item «prob. ead. prim. Min.:» post acquisitum habitum ex prima demonstratione circa Definitionem, adhuc potest quis experiri difficultatem in explicando, et probando, quid sit syllo-

(1) I. Poster. cap. 23.

(2) I. 2, q. 54, ar. 2, ad. 2.

gismus, quæ sit ejus figura, et modus, qualiterque revocanda sit ad sua principia vis et efficacia conclusendi: idquod nec Adversarii negant, nec ulla ratione negari potest. Ille igitur habitus non est facilitas ad actus circa syllogismum; neque enim in eodem Intellectu coherere possunt facilitas, et difficultas ad eosdem actus. «Confirm.:» cum habitu recte disserendi circa Definitionem stare potest error circa syllogismum, tum actualis, tum habitualis ex frequentatis actibus erroneis, ut etiam Adversarii fatentur: ergo habitus scientificus circa Definitionem non est scientia habitualis circa syllogismum. «Prob. Consequ.:» quia repugnat in eodem Intellectu scientia, et error circa idem objectum: error enim destruit habitum scientiæ, ut cum Aristotele (1) docet D. Thomas (2). Sed probationes istæ majus a refutatis solutionibus robur accipient.

5. Respondent Thomistæ 1, satis similes esse omnes actus Logicæ, ut ab eodem habitu procedant, siquidem omnes tendunt sub eodem motivo formali, nempe sub eadem communi ratione Modi sciendi. «Contra:» licet omnia objecta Logicæ v. g. syllogismus, et Definitio, convenient in ratione generica Modi sciendi, differunt tamen in ratione specifica, cum contineant diversum modum intelligendi, et manifestandi ignotum, diversisque principiis nitantur: ergo actus respicientes tales Modos sciendi specie diversos, sunt actus specie dissimiles, saltem dum illos respiciunt quatenus diversos tam in se, quam in principiis, prout certe respiciunt conclusiones illæ, *Definitio est clarior Definito, et, Syllogismus constat tribus terminis*. Atqui ad actus specie dissimiles non sufficit unus habitus: ergo, etc.

6. *Prob. subsumpt. Min. 1.*: quia id aperte sequitur ex doctrina Philosophi ab omnibus recepta, dum ait (3): «Omnes habitus ex operationibus similibus fiunt: quapropter tales quasdam operationes reddere oportet: ipsarum namque differentias habitus ipsi se-

(1) Lib. de Longitud. et brev. vitæ.

(2) 1. 2. q. 53, ar. 1.

(3) 2. Ethic. c. 1.

quantur.» Et iterum (1): *Actus sunt authores, ut tales quidam ipsi habitus fiant*. Profecto habitus reddens operationes specie dissimiles iis, quibus est genitus, non reddit *tales operationes*, quales illæ fuerunt, nec *ipsarum differentias sequitur*, sed ad summum ipsarum genera. Accedunt axiomata in scholis trita, quod *Habitus est semen actuum*, et quod, *sapit naturam actuum, quibus acquiritur*. Sicut enim Olivæ semina Lauros non procreant, nec alias arbores specie dissimiles, semperque naturam Oleæ sapiunt; ita habitus acquisitus in producendis actibus se gerit.

7. 2.: quia si sufficit actuum similitudo generica, ut ab eodem habitu prodeant, nulla ratio erit, cur non possit unicus habitus producere actus omnes scientificos, qui certe in ratione generica *actus scientifici*, et *evidentis*, similitudinem habent: nulla item ratio, cur unicus habitus virtutis moralis non extendatur ad omnes actus honestos, titulo scilicet genericae similitudinis in *honestate*, et *conformitate cum re clarratione*. Nec dicas, requiri similitudinem in genere proximo, nec sufficere in genere remoto. Nam in primis actus Physicæ circa Corpus Cœleste, et sublunare, plusquam, remoto genere differunt; et tamen ab eodem habitu producantur, ut vultis Deinde, actus Logicæ circa Syllogismum demonstrativum, et Definitionem essentialem, non sunt similes genere proximo: nam Modi sciendi ratio communis, sub qua tendunt, genus est remotum, sub se continens Definitionem, et Syllogismum ut sic, quæ tamquam species subalternæ, seu genera proxima, dividuntur ulterius in Definitionem essentialem, et descriptivam, atque in Syllogismum demonstrativum, probabilem, absolutum, hypotheticum, etc. Non ergo poterant actus illi ab eodem habitu procedere.

8. 3. Paritate habituum voluntatis, in quibus eadem, aut major extensionis ratio militat. Nam ad actus Justitiæ distributivæ, et commutativæ, diversi requiruntur habitus juxta doctrinam D. Thomæ (2):

(1) Ibid. c. 2.

(2) 2. 2. q. 61, ar. 1.

quia, licet utrique actus tendant sub eodem motivo communi *Iustitiæ*, tamquam sub ratione generica, in ratione tamen specifica differunt. Similiter ex eod. Angelic. Doctore (1), *Sobrietas*, *Abstinencia*, et *Castitas* sunt habitus virtutum specie diversi: quia ipsarum actus, licet similes in ratione communi *Temperantiæ*, specie sunt dissimiles. Idem D. Thomas (2), sub ratione communi *Prudentiæ* varias enumerat species inter se distinctas. Profecto *ratio Modi sciendi*, sub qua tendit *Logica*, non magis est una, nec minus communis, quam *ratio temperandi à delectationibus tactus*, sub qua tendit virtus *Temperantiæ*. Si ergo altera locum relinquit actibus, et habitibus specie diversis, cur non et altera? Ex terminis certe non minus differunt *Logica* docens definire, et *Logica* docens syllogizare, quam *Temperantia* a cibo, quæ est *Abstinencia*, et *Temperantia* a potu inebriante, quæ est *Sobrietas*.

9. 4.: actus circa Definitionem nullatenus continet actum circa syllogismum, quia nec illum infert, nec aliter causare potest, ut est certum: ergo habitus genitus a primo actu, nullatenus continet secundum; neque enim potest habitus majorem habere virtutem, quam actus, à quo causatur. Dices cum Bayona, et Aguilera, habitum scientiæ non causari a solo actu, sed ab Intellectu, et habitu principiorum, simul concurrentibus; ac proinde posse habitum majore pollere virtute, quam actum. *Contra*. Si habitus mensuram virtutis non accipit ab actu, sed ab Intellectu, et habitu primorum principiorum, poterit simplex habitus extendi ad actus scientificos omnium scientiarum: omnes enim in illis concausis continentur. Sequelam autem quis non dicat absurdam? Intellectus igitur, et habitus principiorum, si forte concurrunt ad habitum *Logicæ*, concurrunt ut causæ universales, attemperanturque virtuti actus *Logici*, tamquam causæ particularis, cui commensuretur effectus. Sic arborum semina non producuntur si-

(1) Ib. q. 146. ar. 2. q. 149. ar. 2. et q. 151 ar.

(2) Ib. q. 5. per totam.

ne concursu causarum Cœlestium universalium, quarum tamen virtutis amplitudinem haud participant, sed ad speciem genitalis arboris limitantur.

10. Nec melior est aliorum responsio, videlicet, quod prima demonstratio Logica producit habitum, non secundum rationem specificam, sed secundum genericam, et communem Modi sciendi, in qua similis est cæteris actibus Logicis; ideoque generat habitum extensum ad cæteros. *Contra* 1. Si actus in producendo habitu supergreditur gradum specificum, cur non producit habitum secundum rationem *cognitionis ut sic*, vel saltem secundum rationem *actus scientifici*, ut ita habitus virtutem accipiat ad omnes omnino cognitiones, vel saltem ad actus scientificos cunctarum scientiarum? *Contra* 2. Actus non minus est fœcundus secundum perfectionem sui specificam, quam secundum genericam, ut constat, tum exemplo arborum in productione seminum, tum quia passim per habitus assuescimus his, vel illis actibus in specie: quo ergo jure primus Logicæ actus fingitur sterilis secundum perfectionem specificam? *Contra* 3. Genus est imperfectius specie: ergo primus Logicæ actus secundum rationem genericam acceptus, dare nequit habitui virtutem producendi cæteros actus in specie, nisi det virtutem ad effectus se perfectiores; quod repugnat.

11. Respondent 2., actus Logicæ differre quidem specie inter se materialiter, et in esse rei, non formaliter, et in ordine ad habitum: quia nec ipsorum objecta differunt inter se «formaliter, et in esse objecti scibilis;» sed omnia continentur sub communi ratione Modi sciendi, quæ ratio est unica formaliter, et in esse objecti scibilis est species «atoma», idest, impotens dividi in plures species. «Contra.» Definitio, et Syllogismus formaliter differunt in esse objecti scibilis: ergo actus circa talia objecta versantes, differunt specie formali, et in ordine ad habitum. «Prob.» Antec.: quæ sunt formaliter diversa in esse demonstrabilis, sunt etiam in esse scibilis, ut notum est, sed Syllogismus est formaliter a Definitione diversus in esse demonstrabilis: ergo, etc. «Prob.» «Min».: ea sunt formaliter diversa in esse demonstrabilis, quæ demonstrantur per diversa principia; sed

Syllogismus demonstratur per diversa principia, nempe, «Dici de omni, Dici de nullo,» «Quæ sunt eadem uni tertio, etc., quæ nullatenus militant circa Definitionem, nec pro regulis ejus quidquam valent: ergo, etc.

12. *Prob. Maj.*: quia, ut cum Philosopho docet D. Thomas (1) ita se habet diversitas principiorum in demonstrativis, sicut diversitas finium in virtutibus, eademque vi diversos habitus inducit; sed diversitas finis reddit objectum formaliter diversum in esse morali, sive in esse amabilis: ergo diversitas principiorum reddit objectum formaliter diversum in esse demonstrabilis, et scibilis. Hinc idem Angelic. Doctor in 1. Poster. Lect. 41. sic fatur: «Materialis diversitas objecti non diversificat habitum, sed solum formalis.» «Cum ergo Scibile sit proprium objectum scientiæ, non diversificabuntur scientiæ secundum diversitatem materiale Scibilium, sed secundum diversitatem eorum formalem.» Sed undenam petenda formalis diversitas Scibilium? «Formalis,» inquit, «ratio Scibilis accipitur secundum principia, ex quibus aliquit scitur. Unde concludit, exemplisque probat ibidem, ea esse, vel non esse diversa in quantum Scibilia, quæ per diversa, vel eadem principia sciuntur.

13. Dices: ipsamet principia Logicæ non sunt inter se diversa formaliter, sed pure materialiter. Sed cur? Quia, inquis, omnia tendunt in eandem rationem formalem Scibilis. Verum circulo vitioso ludis. Nam formalis diversitas Scibilium sumitur ex diversitate principiorum, ut nuper vidimus ex D. Thoma: si ergo formalis principiorum diversitas sumitur ex diversa ratione Scibilis, perpetua circuitio erit, quin ad radicem diversitatis unquam perveniatur. Porro illa principia, «Explicatio est clarior explicato, Quæ sunt eadem uni tertio, etc.,» nec ex eisdem sunt, nec aliud ex alio proficiscitur: sunt ergo diversa formaliter, juxta regulam ex Aristotele positam num. 3.

14. Recurrunt Thomistæ ad abstractionem a materia, tamquam ad radicem ultimam unitatis, ac diversitatis Scibilium. Pro quo nota,

(1) 1. 2, q. 54, ar. 2, ad 2 et 3.

veterem, et D. Thomæ probatam esse divisionem Philosophiæ speculative in Physicam, Mathematicam, et Methaphysicam, ex triplici gradu abstractionis Entis a materia. Nam Phisica, seu Philosophia naturalis, respicit Ens, quatenus abstractum, seu mente præcisum a materia singulari, non tamen a materia sensibili, cum respiciat «Corpus ut sensibile,» seu «mobile.» Mathematica respicit. Ens ut abstractum, a materia sensibili, seu qualitatibus affecta, non tamen a materia Intelligibili, cum respiciat «Ens ut extensum», quod sine materia non intelligitur. Metaphysica respicit Ens ut abstractum ab omni materia, etiam intelligibili, cum respiciat «Ens ut commune» rebus corporeis, et incorporeis. Addunt moderni Thomistæ abstractionem ab omni materia «negative,» eamque logicæ attribuunt (1); quia Logica, inquit, respicit Ens rationis, quod ab omni materia abstrahit negative, idest titulo imperfectionis impotentis habere materiam. Ex unitate igitur, et diversitate istarum abstractionum, desumunt unitatem, diversitatemque formalem Scibilium, et Scientiarum. Unde negant, objecta esse diversa formaliter in esse Scibilis, quando ab Scientia respiciuntur sub eadem abstractione a materia.

15. Sed vero recursus iste non sufficit. «Contra 1.» Sub eadem abstractione a materia dari potest diversitas formalis Scibilium: ergo ex hoc præcise capite principia, et objecta Logicæ partialia, non desinunt esse formaliter diversa. «Prob. Antec.» Tum quia sub abstractione, quæ pro Mathematica statuitur, dantur Geometria, et Arithmetica, quas nemo negat Scientias inter se distinctas, respicientesque diversa formaliter Scibilia. Tum quia juxta D. Thomam 1. Poster. Lect 41., «Aliud genus Scibilium est corpus naturale, et Corpus mathematicum... Et utrumque horum generum distinguuntur in diversas species Scibilium secundum diversos modos, et rationes cognoscibilitatis.» Et ut sub abstractione corporis naturalis, quæ respondet Phisicæ, et sub abstractione mathematica, agnoscit D. Thomas «diversas species Scibilium,» utique formaliter; nam citra dubium formalis est

(1) Froyl. quæst. 2, Procœm. ar. 5.

ea diversitas, quæ importat «diversos modos, et rationes cognoscibilitatis,» idque solum diversitatis genus tractat eo loco Doctor Angelic., ut legenti constabit.

16. *Contra* 2. Abstractio a materia negative, sinit, Definitionem, et Syllogismum esse Modos sciendi inter se specie diversos, et prout ita diversos demonstrari a Logica ex principiis, quæ «nec ex eisdem sunt, nec alia ex aliis proficiscuntur,» et quæ proinde diversos fundant habitus scientificos, juxta Aristotel. 1. Poster. cap. 23. «Contra» 3... Ad actus sub eadem negativa abstractione tendentes requiruntur species intentionales realiter distinctæ, differentesque: ergo pariter differentes habitus. Patet Consequentia: tum quia pleraque Thomistarum argumenta in speciebus illis instantur. Tum etiam, quia unius objecti species ideo non extenditur ad alia, quia est semen objecti, cujus proinde propriam naturam refert, quanvis ab intellectu agente producatur. At eadem ratio militat in habitu, ut ex dictis constat.

17. Aliæ Thomistarum responsiones, cum ad hactenus impugnatas facile revocentur, iisdem argumentis expugnari possunt. Quare dum ajunt, difficultatem, quam experimur circa Syllogismum adquisito habitu circa Definitionem, non esse «formalem, et intrinsecam,» sed «materiale, et extrinsecam,» id est, unice provenire ex defectu specierum, non ex defectu habitus; quemadmodum potentiæ visivæ difficultas ad videndum objectum procul positum, non provenit ex defectu virtutis, sed speciei: facile solutio ista refutabitur ex supradictis, quæ satis probant intrinsecam habitus ineptitudinem, ut concurrat ad actus usque adeo diversos ex parte objecti, et principiorum. Adde quod eodem jure defendi posset, habitum Physicæ de se facilitare ad actus Metaphysicæ, et cujusvis scientiæ: esse tamen impeditum, donec adveniant species objectorum: imo et Intellectum per se esse facilitatem, et habitum ad omnes scientias; nec aliunde, quam ex defectu specierum, difficultatem experiri.

18. Adde præterea, quod discipulus, jam circa Definitionem facilis, statim ac audit doctrinam de Syllogismo, species ejus acquirit; et tamen non statim se facilem experitur ad Syllogismi regulas demonstrandas: ergo pro usu specierum nova indiget facilitate, proin-

deque novo habitu. Hinc paritas potentiæ visivæ nulla est: nam ea potentia, cum non utatur habitibus, non tam sentit difficultatem, quam impotentiam ex defectu virtutis simpliciter necessariæ. At intellectus, acquisitis speciebus de Syllogismo, difficultatem adhuc experitur in earum usu.

19. Enim vero, si contentio absit, quis credat, tyrunculum, statim ac primam in re Logica, demonstrationem elicit, subito evadere tam Logicum, quam fuit olim Aristoteles ipse, vel D. Thomas? Hæc tamen est sententia Thomistarum; apud quos, habitus prima demonstratione comparatus, est tota Logica habitualis, et ex se faciliat ad disserendum de toto objecto Logicæ, quin possit ullatenus augeri, seu multiplicari in linea habitus. Unde tiro, qui a doctrina definiendi incipit, jam scit habitualiter quidquid ad Syllogismum pertinet, priusquam nomen audiat Syllogismi. Mirum autem, quod habitum quis habeat, non cœlitus infusum, sed propriis actibus acquisitum, cognoscendi, ac demonstrandi res, quæ nondum ipsi in mentem venerunt. Cogitarunt quidem aliqui Thomistæ modos quosdam realiter superadditos, quibus decursu temporis extensive perficeretur habitus. Sed eos moderni Thomistæ merito rejiciunt ut inutiles, suæque noxios doctrinæ. Vid. M. Froylanum q. 2, præm. art. 6, § 4.

20. Sed magis adhuc est mirum, quod actum, et habitum erroneum quis habeat circa Syllogismi proprietates easdem, quas habitualiter scit; ut supra n. 4. arguebamus. Reponunt Thomistæ, errorem ortum ex defectu applicationis objecti ad habitum, vel habitus ad objectum, sine absurdo conjungi posse cum habitu scientiæ; sicut potest conjungi cum habitu Fidei error invincibilis-circa mysterium nondum promulgatum. «Contra.» Siquis dissentiat mysterio, quod Ecclesia docente novit contineri sub motivo formali Fidei, nempe sub Divina revelatione, Fidei habitum amittet absdubio: ergo siquis erret circa doctrinam Syllogismi, quem Magistro docente novit contineri sub Modo sciendi ut sic (quod per vos est unicum motivum formale Logicæ), amittet habitum Logicæ. At, postquam discipulus a Magistro didicit, Syllogismum contineri sub Modo sciendi, potest adhuc errare circa doctrinam distributionis Medii, regulasque alias, præsertim unius-

cujusque Figuræ proprias, ut videtur indubitatum: tunc ergo totum Logicæ habitum amittet, etiam circa doctrinam definiendi; quod negatis, nec salva experientia concedi potest.

21. Præterea cedo mihi, in quo consistat ille «defectus applicationis?» Nam si loqueris de applicatione facta per demonstrationem actualem, talis applicatio necessario deficit; quoties datur error, ut est evidens: unde, si tunc error non destruit habitum scientiæ, nunquam destruet. Idem est, si defectus ille consistat in usu inordinato specierum. Si vero consistat in absentia specierum ipsarum; tunc nullus erit error, sed ignorantia mere negativa: nemo quippe falsum iudicium concipit de re, cujus speciem non habet. Nunquam ergo continget, quod D. Thomas fieri posse docuit (1), ut scilicet «per falsam rationem corrumpatur habitus scientiæ, etiam quantum ad ipsam radicem habitus.» Dices: si Deus habitum scientiæ naturalem infundat puero, nondum imbuto speciebus objectorum; poterit ille postmodum errare circa objectum habitus. «Resp.» Poterit quidem, sed errore destruyente habitum scientiæ, nisi Deus illum miraculose conservaret contra exigentiam habitus contrarii.

Corollaria.

22. Hactenus dicta probant, in Logica, ut in alia qualibet scientia integra, ut minimum tot esse habitus realiter et specie distinctos, quot sunt species objectorum partialium, quæ singillatim demonstrantur. Unde alius est habitus disserendi de syllogismo demonstrativo, alius de topico, alius de sophistico, alius de conversione propositionum, et sic de cæteris. Sed ulterius oportet addere sequentia. 1. habitus Logicæ multiplicantur juxta numerum conclusionum diversas veritates delegendium de eodem subjecto. Hoc optime probat, et explicat Exim. Doctor disp. 44, Metaph. sect. 11, a n. 46.

(1) 1. 2. q. 53, ar. 1, in corp., et ad 3.

23. Secundo: præter habitus conclusionum, sunt etiam in Logica habitus principiorum ad ejus objectum spectantium. Nam in primis, «Quaecumque scientia considerat aliquod genus subjectum, oportet quod consideret principia illius generis, cum scientia non perficiatur, nisi per cognitionem principiorum primorum,» ut totidem verbis inquit D. Thomas. (1). Deinde, quod habitus principiorum, quando seorsum considerantur, sit distinctus ab habitu conclusionum scientifico, sæpe docet idem Angelic. Doctor (2). Unde, cum definitiones Subjecti, et partium ejus, sint principia prima, et maxime propria, quibus utitur unaquæque scientia ad proprietates Subjecti demonstrandas; sequitur, quod habitus definiendi objectum Logicæ distinguatur ab habitu inferendi conclusiones circa proprietates ejusdem objecti.

24. Tertio: (ut decidatur quæstio, quam indecisam reliquimus supra cap. 3. n. 4.) habitus docens, seu tradens regulas unius Modi sciendi, non est habitus utens iisdem regulis circa totam materiam Logicæ; daturque proinde habitus utens realiter distinctus, saltem circa alias species Modi sciendi. Ratio: quia post acquisitum habitum declarandi proprietates Definitionis, aut Divisionis, siquis hac doctrina utatur definiendo, aut dividendo Syllogismum, jam elicit actum circa objectum formale diversum; nam hic usus est actus habens pro objecto Syllogismum; illa vero doctrina respicit pro objecto, non Syllogismum, sed Definitionem, aut Divisionem. Sed actus versantes circa objecta formalia diversa, requirunt distinctos habitus, ut abunde constat ex dictis: ergo talis usus habitum postulat distinctum ab habitu doctrinæ. Idem puta de habitu docente syllogizare, qui pariter distingui debet ab habitu exequente syllogismos circa Definitionem, ac Divisionem. Quæ vero contra corollarium hoc objici possunt, soluta manent cap. 3, et 4., vel ex doctrina cap. sequentis facile solventur.

25. Quarto: in præsentia tantum agitur de simplicitate habitus Logici producentis actus scientificos, seu demonstrativos. Si tamen sermo sit de Logica habituali, prout etiam producente actus opinativos

(1) Opusc. 70, q. 5, ar. 4, c.

(2) V. g. 1, 2, q. 57, ar. 2 ad 2.

(qui plurimi sunt in materia Logicæ), certum est, etiam apud Thomistas, realiter inter se distingui habitus Logicæ opinativum, et scientificum, ut fatetur M. Palanco tract. 1. proœm. q. ult. n. 1., idemque supponunt, aut concedunt cum M. Soto quæst. 3. proœm. Logic. «Ad sextum argumentum,» reliqui Thomistæ, præter unum, aut alterum, cui libuit affingere habitui scientifico virtutem eliciendi actus probabiles.

CAPUT VI

Objectiones adversæ diluuntur.

1. *Obje.* 1. auctoritas D. Thomæ, qui 1. 2, q. 54, ar. 4, c. non solum tenet, sed ex professo probat, quod habitus scientiæ «est qualitas simplex non constituta ex pluribus habitibus, etiamsi ad multa se extendat.» Fateor, locum esse explicatu difficilem; non tamen adeo perspicuum, ut non liceat nobis de mente D. Thomæ dubitare, sicut licuit Capreolo Thomistarum Principi, qui quæst. 3. Prolog. sentent., productis in mædium multis D. Thomæ testimoniis, inquit: «Apparet mihi, quod plus declinat ad illam opinionem, quæ ponit scientiam esse ordinatam collectionem intelligibilium specierum.» Idem censuerunt multi Thomistæ apud Cajetanum loc. cit. 1. 2. Profecto non minus clare loquitur pro nostra sententia Doctor Angelic. aliis in locis. Nam 1. 2. q. 52, ar. 1. in fine corp. negat, quod habitus scientiæ «in sui ratione includat indivisibilitatem,» et art. 2. c., agens de augmento habitus per additionem, «Scientia» inquit «potest augeri secundum se ipsam per additionem, sicut cum aliquis plures conclusiones Geometriæ addiscit, augetur in eo habitus ejusdem scientiæ secundum speciem.»

2. Rursus 3. p. q. 12. ar. 2. c., «Duplex,» inquit, «est profectus scientiæ: unus quidem secundum essentiam; prout scilicet ipse habitus scientiæ augetur» (hunc attribuit scientiæ acquisitæ): «alius autem secundum effectum, puta si aliquis secundum eundem, et

æqualem scientiæ habitum, primo minora aliis demonstret, et postea maiora, et subtiliora» (hunc tribuit scientiæ infusæ). Nihil apertius contra Thomistas; quorum principiis omnino dissonat prior ille profectus, et solus consonat posterior. Item q. 8. de Verit. art. 16. ad 4. hæc habet: «Una tota scientia comprehendit sub se diversas scientias particulares, quibus conclusiones diversæ cognoscuntur.» Adde quod sententiæ nostræ probationes auctoritate D. Thomæ nituntur. Quapropter, dum S. Doctor habitum dicit simplicem qualitatem, forte loquitur de simplicitate, non phisica, et entitativa, sed accepta pro «unitate ordinis ad eundem finem:» qua ratione Logicam vocamus passim habitum in singulari, etiam qui plures in ea habitus agnoscimus: «et sicut nos concedimus» (inquit pro Thomistis Mag. Soto (1), «quod collectio plurium specierum est unicus habitus, qui est inchoatio scientiæ». Eodem sensu habitus non constituitur «ex pluribus habitibus,» scilicet «pluralitate ordinis ad diversos fines.»

3. *Obje.* 2.: habitus Logici non distinguuntur solo numero; accidentia quippe distincta numero, in eodem subjecto simul esse non possunt: aliunde nequeunt specie distingui: nullatenus ergo distinguuntur. «Prob. Min.» 1: quia alioqui Logica non esset una, sed plures Logicæ specie diversæ, quæ non possent in unam scientiam coire, quemadmodum habitus Logicæ et Physicæ unicam scientiam constituere non valent. 2.: quia, si habitus distinguuntur specie, unusquisque suum habebit objectum specificativum: ergo Logicæ non erit unicum specificativum, nec unica ratio formalis «sub qua;» quod est contra omnes. Hoc argumentum tenentur solvere Thomistæ: tum in habitu principiorum, quem ad Logicam pertinere, et distingui realiter ab habitu conclusionum, constat ex n. 23. cap. præced.: tum in habitibus scientifico, et opinativo, utique inter se distinctis ex cap. præc. n. 25., et tamen constituentibus unicam Logicæ facultatem: tum in speciebus impressis, quæ, licet specificè differentes, constituunt unicum habitum qui saltem «inchoative, et secundario» est

(1) Q. 3. proœm. Logic. conclus. 3.

habitus scientiæ, ut ex mente D. Thomæ docent Sotus (1), et Cajetanus (2). Pro omnibus itaque.

4. «Resp., omiss. Maj., dist. Min. :» nequeunt distingui specie completa, seu totali in genere scientiæ, «conc. ;» specie incompleta, seu partiali, «neg. Min., et Consequ.» Distingui specie completa in genere scientiæ, est pertinere ad diversas species non ordinatas ad unam totalem scientiam constituendam: distingui vero specie partiali, est ita differre habitus, ut tamen coordinentur ad constitutionem unius integræ scientiæ. Sic in physicis corpus et anima hominis in genere substantiæ distinguuntur specie, sed incompleta; quia coordinantur ad constituendam speciem substantiæ completam, nempe hominem.

5. «Ad 1. prob. neg. sequel. :» ut enim Logica actualis dicitur una, quamvis constituatur ex multis actibus inter se diversis; cur non idem contingat in Logica habituali? Itaque nomen «Logica» impositum est ad significandam collectionem omnium actuum, aut habituum ordinatorum ad unum finem, idest, conducentium ad idem objectum Attributionis, sive illud sit artificium Modi sciendi, reale, vel fictum, sive artificium Demonstrationis, sive aliud quidvis, de quo disp sequ.

6. Claritatis gratia admittimus nunc, quod Thomistæ in præsentī quæstione frequenter inculcant, artificium Modi sciendi esse «objectum» Logicæ «per se, formale, Attributionis, specificativum;» quibus nominibus idem significare ipsi volunt. Ab unitate igitur istius objecti dicitur Logica una, non quidem unitate indivisibilitatis, nec compositionis physicæ; nulla quippe unione physica necti possunt inter se habitus versantes circa diversa objecta partialia: sed unitate solius ordinis, seu coordinationis ad idem objectum formale, sive Attributionis, proxime, vel remote; quæ unitas dici potest compositio moralis. Hac ratione simpliciter dicimus unam familiam, unum exercitum, unum regnum, aut unam rempublicam, ex ordine scilicet ad unum Patremfamilias, unum Ducem, unum Regem, aut unum Se-

(1) Loc. cit.

(2) In 1, 2. q. 54, ar. 4.

natum. Hinc plures habitus non dicuntur simpliciter plures Logicæ sed solum cum addito «partialiter;» sicut plures milites, aut etiam cohortes, nonnisi cum eodem addito vocantur plures exercitus. Hinc etiam habitus Logici magis coire possunt in unam scientiam, quam habitus Logicæ, et Physicæ; hi quippe ad diversa ordinantur Attributionis objecta, et se habent instar hominum ad diversas familias pertinentium. Quare, licet eadem ratio militet in utrisque quantum ad distinctionem realem, et specificam in esse habitus, ut ex cap. præced. colligitur; alia tamen est ratio quantum ad moralem compositionem unius integræ scientiæ.

7. *Ad 2. prob. dist. Conseq.*: si sermo sit de Logica partiali, quæ multiplex est, «conc.,» si de Logica totali, seu integra, «neg.» «Conseq..» Cum integra Logica sit collectio omnium habituum, ejus specificativum est ratio complectens objecta omnia specificantia singulos habitus: ratio, inquam, Modi sciendi, quæ univoca est, et generice una, varias complectens artificii species, unde singuli habitus specificantur. Hæc autem ratio sic accepta, non est multiplex. Sed contra doctrinam totius solutionis multa replicant Adversarii.

8. *Replic. 1.* Logica est una scientiæ species: quomodo ergo poterit ex multis speciebus constitui? Sed invicem quæro, quomodo una species Exercitus constituitur ex hominibus, equis, et elephantis? Præterea, ut exemplis utar Exim. Doctoris (1), loquendo morali modo actus exterior, et interior dicuntur unus actus humanus: una virtus Liberalitatis dicitur conflare ex habitu voluntatis, et appetitus sensitivi: et una virtus Fidei, ex habitu Intellectus, et habitu piæ affectionis voluntatis. Huc etiam faciunt exempla n. 3. Immo in linea physica Sanitas, aut Pulchritudo, censetur una qualitas communi modo loquendi et philosophandi, ut ait idem Eximius (2); et tamen neutra est simplex qualitas, sed ex plurium proportionem resultans.

9. *Replic. 2.* Si ad unitatem scientiæ sufficit ordinatio ad unum

(1) Ubi sup. n. 57.

(2) N. 55.

finem, omnes scientiæ erunt una scientia, aut omnes virtutes morales una virtus, cum omnes ordinentur ad perfectionem Intellectus humani, aut ad moralem totius vitæ honestatem. «Resp».. Hoc incommodum, et æque militat in scientia actuali, atque in speciebus impressis; et aliunde magis premit Thomistas. Nam cur simplex habitus, sicut extenditur ad omnes actus tendentes sub ratione Modi sciendi, non ita ad omnes tendentes sub ratione veri? Aut sub ratione scibilis? Aut sub ratione boni, vel honesti? Vel cur illa potius, quam hæc similitudo tendentiæ sufficit? Dices: quia ratio Modi sciendi est specifica, non in esse rei, sed in esse scibilis. «Contra»: ratio veri est etiam specifica in esse cognoscibilis, cum sit «specificativum Intellectus.» Recurres ad diversam abstractionem a materia. Sed in primis abstractio a materia potest esse generica in esse scibilis, ut vidimus cap. præced. Deinde, cur similitudo in abstractione a materia potius, quam in ratione demonstrabilis, aut honesti, petit simplicem habitum? Vel cur altera præ altera vocatur specifica in esse scibilis, aut in esse virtutis? Qua ergo tu ratione distinxeris habitus simplices, distinguemus et nos collectiones habituum.

10. Porro, undenam integræ Scientiæ inter se distinguantur, difficultas est, quæ alibi sedem habet. Nunc breviter dico cum communi sententia Scotistarum, atque Nostrorum (1), distinctionem ejusmodi esse «fundamentaliter» naturalem, sive in ipsa rerum scibilium natura, et indole fundatam; esse tamen in plerisque saltem scientiis pure humanis, «formaliter,» aut «complete» artificialem, ex placito videlicet, ac prudenti arbitrio Principum Philosophiæ constitutam. Quemadmodum Regnorum, Nationumve limites, ut Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, natura ipsa Pyrenæo, et Alpibus delineavit; non tamen ita fixit, ut non fuerit opus circumscriptione per Geographos, Principes, aut Populos congruenter statuta. Ratio primæ partis est: quia per se

(1) Vid. pro aliis Mastrium disp. 12. Log. q. 3. ar. 3., et PP. Hurtad. disp. 2. Log. sect. 4., et disp. 1. Metaph. sect. 7. subsect. 2., Ovied. contr. 1. Log. punct. 3. §. 4. conclus. 5. et Ulloa disp. 3. Logic. Minor. cap. 1. a n. 28.

patet major affinitas objectorum Logicæ inter se, quam cum objectis Physicæ; vel quia illa pertinent omnia ad rectum modum concipiendi, et investigandi veritatem, qui modus ad objecta Physicæ nihil attinet; vel, si mavis, quia diversam abstractionem a materia sibi vendicant. Sic major est communiter morum et ingenii consensus Hispanorum inter se, quam cum Italis, aut Gallis. Ratio secundæ partis: quia scientiarum fines absolute potuerunt ampliari magis, aut restringi, licet incongruenter, aut minus congrue. Nam quomodo ex sola natura rei impugnaretur, qui scientiam de Anima, vel de Elementis, totalem diceret, negaretque partem esse unius Physicæ? Aut qui scientiam de Syllogismo vocaret integram, uniusque Logicæ partem esse negaret? Sic multi dicunt, integram Logicam Aristotelicam nonnisi de Syllogismo tractare. Sic Italia, quam olim Rubicon fluvius disteminabat a Gallia, congruentius hodie protenditur usque ad Alpes.

11. Quod ergo talis, ac tanta sit objecti latitudo in Scientiis totalibus, præfinitum est a primariis Philosophis; qui naturæ ductum secuti, duo vitare extrema voluerunt: alterum, ne nimia fieret multitudo scientiarum: alterum, ne objecta penitus dissita, v. g. Syllogismum, et Angelum, in unam conjungerent scientiam: quorum utrumque fuisset incongruum satis, et confusionem in docendo, discendoque pareret. Idem forte dicendum in virtutibus moralibus acquisitis quamquam in his non eadem est ratio, ut infra notabimus. Jam «ad replic. neg. sequel. :» quia perfectio Intellectus humani, in rerum omnium cognitione consistens, nec est objectum scientiæ, sed scientia ipsa multiplex; nec unitatem aliquam moralem habet, aut habere potest cum fundamento satis congruo.

12. *Replic. 3.*: Logica habet pro objecto specificativo Modum sciendi, prout est ratio communis omnibus objectis Logicis; sed inter habitus particulares, quos ponimus, nullus est, qui specificetur a Modo sciendi prout communi, sed prout contracto ad aliquam speciem: ergo Logica non est collectio particularium habituum; neque enim esse potest specificativum collectionis, quod nullam ejus partem specificat. Argumentum in primis instatur: tum in Logica actuali, quæ certe collectio est actuum specificata per modum sciendi: tum in habitu ipso,

qui non specificatur ad objecto, nisi mediis actibus: si ergo Modus sciendi ut sic, nullum in particulari actum specificet; nec habitum specificabit. Deinde «resp.» 1. Cum dicitur scientia specificari ab aliqua objecti ratione communi, sensus est, quod nullum est objectum partiale talis scientiæ, quod non participet, et ad se contrahat illam rationem, indeque discernatur ab objectis aliarum scientiarum totalium. Idquod stare posset, etsi nullus habitus, aut actus, totam illam rationem prout communem attingeret. Sic Potentia visiva specificatur mediis actibus a ratione coloris ut sic, etsi nullus actus attingat, nec attingere possit colorem ut sic.

13. *Resp. 2. neg. Min.:* quia Logica definit, ac discutit Modum sciendi in communi, ut ignorat nemo: ergo in Logica datur habitus disserendi de Modo sciendi ut sic, et ab eo specificatus. Hic autem habitus est simplex qualitas, dicique poterit quasi centrum, aut vinculum subjectivæ unitatis omnium habituum Logicæ, et veluti caput cæterorum, non tam ex intrinsecis ipsius meritis (est enim intrinsece imperfectior aliis), quam ex meritis sui objecti specificativi. Sicut enim Modus sciendi ut sic, est objectum quodammodo adunans cætera objecta Logicæ, quia scilicet omnia sub se continet tamquam sui passionem, species, aut partes subjectas, proximas, vel remotas: ita habitus, ipsi respondens, mediate saltem adunat cæteros omnes habitus. Item, sicut Modus sciendi ut sic, licet «intensive» imperfectior suis speciebus, tamen ob extensionem, et amplitudinem dicitur «Totum,» et quid «Superius» cæteris objectis Logicis: ita habitus, quem specificat, ob extensionem objectivam dici poterit «superior,» aut «caput» respectu reliquorum habituum, præsertim accedente suffragio Philosophorum. Hinc Modus sciendi ut sic, evadit specificativum totius Logicæ: quia «immediate». specificat illum habitum, cui, tamquam familia capiti, subordinantur cæteri habitus, quos omnes proinde specificat «mediate» Hæc explicatio unitatis Logicæ, pariter valet pro aliis scientiis: et notanda est, ut expeditior contra Adversarios, qui obscuritate, et ambiguitate vocum obarmanantur. Ea vero sumitur ex

Subtili Scoto 6. Metaph. q. 4., cujus mentem explicat Mastrius (1).

14. *Replie. 4.* Si datur in Logica simplex habitus, respiciens communem rationem Modi sciendi, ille continebit eminenter cæteros habitus: ergo cæteri superfluent. «Prob. Antec.:

quia talis habitus poterit respicere omnes species Modi sciendi, quas cæteri respiciunt; sicut potentia visiva respicit colores omnes particulares, quia respicit colorem ut sic. Insto manifeste: ergo habitus Metaphysicæ, respiciens Ens ut sic, continebit eminenter omnes habitus scientiarum realium, qui proinde superfluent. «Prob. Conseq.:

quia talis habitus poterit respicere omnes particulares species Entis; sicut potentia Intellectiva respicit omne verum particulare, quia respicit verum ut sic.

15. Itaque «neg. Antec.» cum probatione. Nam eminentialis continentia requirit excessum perfectionis intensivæ, qualem non habet ille habitus respectu cæterorum, sicut nec ejus objectum respectu particularium objectorum; neque enim genus eminenter continet species, sed ut summum virtualiter inadæquate. Profecto ex sola communi ratione Modi sciendi demonstrari nequeunt proprietates Syllogismi, sicut nec proprietates Hominis ex sola ratione Animalis ut sic. Opus est igitur aliis principiis, et consequenter aliis habitibus. Quod potentia visiva respiciat colorem ut sic, si proprie loquamur; falsum est: illa quippe colorem non respicit, nisi per actus, quorum nullus vidit hactenus colorem ut sic. Dicitur ergo tendere sub ratione coloris in sensu explicato n. 12. Cur autem potentia simplex potius, quam simplex habitus, respicere queat varias objectorum species, dicemus inferius.

16. *Replie. 5.:* ex parte objectorum Logicæ nulla datur vera, et realis unitas: ergo, cum aliunde non detur unitas ex parte habituum, nisi per ordinem ad objectum, nulla erit totius Logicæ vera unitas. Hoc etiam urget Adversarios. Nam certum est, quod realiter, et ante considerationem Intellectus, nulla est unitas in objecto Logicæ, nisi pure fundamentalis: ergo, cum Adversarii velint, ut unitas habitus derivetur ex unitate objecti, et non e converso (alias vitiosus

(1) Loc. cit. num. 79 et 80.

circulus erit); non poterit habitus inde sumere unitatem plusquam fundamentalem, et impropriam. Quomodo ergo sumit unitatem tam rigidam, ut evadat physice simplex? Itaque «resp.» ex dictis n. 13.: Modus sciendi in communi, qui totam Logicam specificat vel immediate, vel mediate, habet unitatem, quam Thomistæ voluerint, fundatam scilicet in abstractione a materia negative, vel in similitudine generica suarum partium: atque inde specificat simplicem habitum, per quem attingitur, et scitur in communi. Cætera autem objecta particularia solam habent unitatem ordinis ad rationem communem Modi sciendi, cui omnia subordinantur tamquam partes Toti, vel passioness Essentialiæ. Hinc vero participant habitus similem ordinis unitatem, et omnes quodammodo subordinantur habitui respicienti Modum sciendi ut sic.

17. *Objic. 3.* Ad actus tendentes sub unico motivo formali, sufficit unicus habitus: sed omnes actus Logici tendunt sub unico motivo formali, nempe sub ratione Modi sciendi: ergo, etc.. «Dist. Maj.:» sub unico motivo formali specifico, «admitt.» generico, «neg. Maj.» Similiter «dist. Min.:» tendunt sub unico motivo formali generico, «conc.» specifico, «neg. Min., et Conseq..» Ratio Modi sciendi ut sic, generica est, et sub se continet varios sciendi Modos specie distinctos, quos considerat Logica, non solum quatenus conveniunt in ratione communi Modi sciendi, sed etiam quatenus differunt inter se in artificio specifico, et quatenus demonstrabiles sunt ex diversis principiis: ideoque Logica diversis habitibus indiget.

18. *Instabis 1.* Ratio Modi sciendi ut sic, non est generica, sed specifica in esse scibilis: est etenim ratio specificativa Logici, et Logica est una in specie atomi. «Resp.» In primis, quod Logica sit una in specie atomi, negant Scotistæ cum Scoto (1), quemadmodum de Mathematica negant omnes, et de Physica plurimi. Deinde distinguo 1. propositionem: non est ratio generica in esse scibilis per Logicam partialem, «neg.» in esse scibilis per Logicam integram, et totalem,

(1) Vid. Mastrium loc. cit. num. 77 e 78.

«conc.» Conceptus iste, «Logica partialis,» est genericus, contrahibilisque per Logicam Syllogisticam, Definitivam, Divisivam, tamquam per species. Iste vero, «Logica totalis,» est specificus, et quidem specie atoma; quia dividitur in plures Logicas totales, non specie, sed solo numero distinctas, in eas scilicet, quæ in Aristotele, D. Thoma, Scoto, Suario, et aliis consummate Dialecticis existunt. Sic, licet hic conceptus, «Pars exercitus,» sit genus ad homines, equos, et arma; hic tamen, «Exercitus integer,» est species atoma, nonnisi in individua numero distincta divisibilis: quod idem cernere est in aliis exemplis num. 8. Continet quidem integra Logica partes specie distinctas; sed ut «actuales» (ut sunt in homine corpus, et anima), non ut «subjectas, de quibus prædicetur ut genus.

19. Sed quomodo, inquis, ratio objecti generica erit «Specificativum» Logicæ totalis? Aut quomodo dabit unitatem speciei atomæ, quam in se non habet? Quæro abs te, quomodo dat habitui unitatem simplicitatis physicæ, quam certe non habet? Quæro itidem, num ratio Veri ut sic, aut ratio Boni ut sic, quarum altera est «Specificativum» Intellectus, altera voluntatis, sit species objecti atoma? Dices, esse quidem speciem atomam, non in esse rei, sed in esse cognoscibilis, aut amabilis. Sed, præterquam quod inde sequitur, actus Intellectus, aut Voluntatis, nan differre specificè ex objecto, vel motivo; iterum quæro, quid sibi velit «To in esse cognoscibilis?» Certe, nisi circulo vitioso ludamus, nihil aliud velle sibi potest, nisi quod Verum aut Bonum ut sic, ita est multiplex in esse rei (imo et in esse cognoscibilis, dum comparatur ad varias cognitiones,) ut tamen secundum totam sui latitudinem intrinsece petat attingi per actus Potentiæ unius in specie atoma. Sic autem ratio Veri non est species atoma formaliter, et in se, sed tantum exactive, illative, seu radicaliter, dum ad Potentiam comparatur.

20. Pariter ergo ratio Modi sciendi generica est formaliter, et in se, necnon comparata ad Logicas partiales, Syllogisticam, Definitivam, etc.: quia tamen secundum totam latitudinem, et penes omnes sui partes, intrinsece petit attingi per actus, et habitus pertinentes ad unam Logicam totalem speciei atomæ; idcirco ratio illa dicitur species

atoma in esse scibilis per Logicam totalem, nimirum illative, seu radicaliter. Ubi nota, specificativum intrinsecum cujusque formæ, sive rei, etiam potentiæ, vel habitus, esse differentiam ejus essentialem; «et stultum est hoc vertere in dubium,» inquit Cajetanus (1): cum ergo potentiæ, habitus, et actus dicuntur specificari ab objecto, sensus est, quod habent suas differentias essentielles cum ordine ad objectum: unde objectum est specificativum extrinsecum, a quo, tamquam a signo, vel radice, colligimus specificam diversitatem actuum, habituum, et potentiarum.

21. *Insistes 2.:* unica potentia intellectiva sufficit ad omnes actus tendentes sub ratione Veri: ergo et unicus habitus ad omnes actus tendentes sub ratione Modi sciendi. «Prob. Consequ.:

» ideo verum est Antecedens, quia ratio Veri est specificativa potentiæ intellectivæ, et omnes cognitiones habent pro unico motivo Verum ut sic; sed etiam ratio Modi sciendi est specificativa Logicæ, cujus omnes demonstrationes habent pro unico motivo Modum sciendi ut sic: ergo, etc. Adde paritatem habitus Fidei, qui unicus sufficit ad omnes actus tendentes sub motivo revelationis: habitus Charitatis, qui de se inclinatur ad diligendum Deum, et proximum, tam amicum, quam inimicum; nec difficultas specialis, quæ in dilectione inimicorum invenitur, multiplicat habitum: ac demum habitus Temperantiæ, qui simplex sufficit ad abstinendum a cibo, et potu, licet sæpe major sit difficultas in alterutro.

22. *Resp. neg. Consequ.:* nam si paritas intellectivæ potentiæ valet, sufficiet simplex habitus ad omnes actus scientificos, immo ad omnes omnino cognitiones. «Ad prob., nego causalem Majoris. Et in primis, nihil falsius, ut opinor, quam quod omnes cognitiones habeant pro unico motivo Verum ut sic: alioquin, cum non distinguantur specie, nisi ex motivo, maxime juxta Thomistas; fieret, ut ejusdem speciei essent cognitiones practicæ et speculativæ, certæ et incertæ, naturales et supernaturales, etc.; quod mirissimum foret. Deinde,

(1) In 1, 2, q. 52, ar. 1.

ex eo quod ratio Veri sit specificativa Intellectus, non satis colligitur, quod hæc potentia sit unica unitate simplicitatis: illa quippe ratio, utpote generalissima, et sub se admittens innumeras cognitiones specie, et genere diversas, nequit esse causa sufficiens tam rigidæ unitatis; sed ad summum fundat ex parte potentiæ unitatem aliquam vage, vel simplicitatis, vel compositionis phisicæ, vel ordinis, vel cognationis: nam ex sola ratione Veri ut sic, quomodo probabis, Intellectum practicum non distingui realiter ab speculativo?

23. Vera itaque ratio, cur potentia simplex tot actibus sufficiat, est, quia potentia in eo maxime differt ab habitu adquisito, quod non producitur ab actibus, nec ab eis pendet a priori; sed est virtus superioris ordinis, et veluti causa universalis, quæ limitationem non accipit ab effectibus in specie, sicuti accipit simplex habitus ob rationem contrariam. Hanc porro virtutis amplitudinem habet potentia, non quidem a Vero ut sic (quod in productione potentiæ nullum præstat influxum,) sed a natura ipsa, vel a substantia animæ: quemadmodum Sol, et aliæ causæ cœlestes, virtutem habent concurrendi ad omnes effectus sensibiles sublunares; eaque virtus dicitur specificari ab istorum effectuum ratione communi, quanvis illam non aliunde Sol habeat, quam ex propria natura a Deo producta.

24. Si quæras, cur intellectus virtutem ex se non habet ad actus etiam tendentes sub ratione Boni, ut ita una potentia, realiter simplex, sit Voluntas et intellectus. «Resp.: «ratio hujusce rei pendet ex animastica, in qua multi negant realem distinctionem potentiarum, tum inter se, tum a substantia animæ. Interim dici potest, Verum, et Bonum ut sic, fundare quidem «argutive» realem specificam distinctionem potentiarum totalium, propter nimiam diversitatem modi tendendi, quam exigunt ex parte actuum, videlicet per viam representationis, et affectivi impulsus Cum hoc tamen cohæret, quod nec Verum, nec Bonum ut sic, exigit realem simplicitatem uniuscujusque potentiæ totalis in sua linea. Ex his facile occurret Thomistarum instantiis, qui paritatem potentiarum nimis inculcant.

25. Paritas habitus per se infusi, qualis est habitus Fidei, aut Charitatis, aut Temperantiæ supernaturalis, nihil urget. Nam habitus

infusus, sicut non producitur ab actibus, ita non debet eis in specie commensurari: nec dat *facile posse*, sicut habitus acquisitus; sed dat *simpliciter posse*, sicut potentia, quam proinde magis imitatur in amplitudine virtutis. Si tamen loquamur de fide, charitate, et temperantia acquisitis; non eodem habitu credimus his, et illis hominibus; nec eodem diligimus amicos, et inimicos; nec eodem temperamus a cibo, et potu; idque probant speciales istorum extremorum difficultates. Adde 1., quod paritas virtutum moralium potius militat contra Adversarios, ut constat ex cap. præced. n. 8. Adde 2., quod motivum genericum virtutis, v. g. iustitiæ, sufficienter movere potest ad amandam quamlibet objecti speciem in particulari: at in objecto scientiæ sola ratio generica movere nequid ad assentiendum veritatibus specificis; sed ad eas demonstrandas opus est diversis principiis. Adde 3., quod, licet habitus Temperantiæ: v. g. in Voluntate acquisitus ex motivo communi, non multiplicetur pro diversitate materiæ; secus dicendum de habitu appetitus sensitivi (1), qui immediate sentit difficultatem unius materiæ præ alia: unde semper verum est, quod diversa difficultas objecti diversum petit habitum.

26. Sed adhuc *instabis*: habitus est perfectio potentiæ; sed perfectio commensuratur cum suo perfectibili; ergo habitus commensuratur cum potentia, saltem in eo quod unicus sufficiat ad actus tendentes sub eadem ratione formali. *Confirmabis*: habitus magis se extendit ex parte objecti, quam actus, quo primo generatur; magis enim distat ab actualitate, et exercitio: ergo poterit extendi ad omnes actus tendentes sub ratione communi totius scientiæ. Verum obiectio probat, quod unicus habitus extenditur ad omne cognoscibile: imo et quod similiter extenditur unica species impressa, et unicus actus; cum actus, et species sint etiam perfectiones potentiæ.

27. Perfectio igitur cum suo perfectibili, et habitus cum potentia commensuratur, ut potest, videlicet in eo quod sit spiritualis, et alia prædicata habeat sibi non repugnantia: at non commensuratur

(1) Vid. P. Suar. loc. cit. n. 42.

in eo munere, quod sibi ex proprio conceptu repugnat, cujusmodi est respectu habitus acquisiti extensio ad actus specie dissimiles iis, quibus est genitus. *Ad confirm. neg Antec.*, si sermo sit de objecto formali specifico actus. Nec refert major distantia ab actualitate (quæ pariter invenitur in specie impressa citra majorem extensionem): nam illa ut summum probat majorem habitus extensionem, non ex parte objecti formalis, sed ex parte virtutis activæ, quæ in habitu præ actu extenditur ad cæteros actus ejusdem speciei.

28. *Objic. 4.*: actus scientiæ totalis sic inter se nectuntur, ut alius alium contineat; nam primus ex objecti essentia demonstrat primam passionem ex qua secundus demonstrat secundam, ex qua tertius tertiam, et sic de aliis: sed actus hac ratione connexi, ad eundem pertinent habitum: ergo, etc. *Confirm. 1.*, ex Aguilera: quidquid tractatur in Logica, derivatur ex Prædicabilibus, et in eorum doctrina continetur: nam ibi agitur de Genere, et Differentia, quibus constat Definitio; de Genere, et speciebus, quibus constituitur Divisio; de inclusione Superioris in Inferiori, qua nititur illud principium, *Dici de omni*, unde regulatur ars Syllogistica. Habitus ergo disserendi de Prædicabilibus, sufficit ad disserendum de cæteris Logicæ objectis. *Confirm. 2.* ex P. Quiros: habitus non est admittendus, nisi pro difficultate, quæ per species intentionales vinci non potest; sed semel acquisito Logicæ habitu per primam demonstrationem, in cæteris sola superest difficultas vincenda per species: ergo pro cæteris demonstrationibus non requiritur novus habitus. *Prob. Min.*: quia omnes demonstrationes eundem tendendi modum habent: ergo per primum habitum vincitur difficultas modi tendendi: hac autem semel victa, solis jam speciebus opus est ad demonstrandum quodlibet objectum; nam qui scit ex motu colligere animal, pari facilitate ex sumo colliget ignem, si modo speciem habeat.

29. *Ad object. neg. Maj.*: nam hic actus v. g., *Definitio est clarior Definito*, nullatenus continet istum, *Syllogismus constat tribus terminis*, nec plurimos alios, qui circa varias species objecti Logici versantur. Probatio adjuncta probat ut summum, quod actus, qui ex essentia Modi sciendi in communi, vel Syllogismi in communi, de-

monstrat primam ejus passionem etiam in communi, contineat demonstrationem secundæ passionis, et sic de cæteris, sistendo semper in ratione communi: quamquam ne id quidem reipsa probat, ut ostendit Exim. Doctor (1). Cæterum, si loquamur de passionibus propriis diversarum specierum Modi sciendi, invicem comparatis, nulla est continentia unius in alia. Quodsi passiones específicas conferas cum ratione generica Modi sciendi, solam invenies continentiam inadæquatam *potentialem, ac permissivam*, quæ certe non sufficit ad demonstrationem, nisi aliunde accedant diversa principia, quæ novum habitum requirunt. Sic ex Animalis ut sic, aut ejus passionibus, demonstrari nequit rationalitas, aut risibilitas hominis. Et instatur objectio: nam, si continentiam spectes unius in alio, potiori jure pertinebunt ad eundem habitum principia et conclusiones, aut scientia subalternans et subalternata, v. g. Arithmetica et Musica, vel Geometria et Perspectiva.

30. *Ad 1. confirm.* In primis eadem urget instantia nunc nunc proposita. Deinde, derivatio illa est inadæquata, remota, et seorsum ab aliis principiis insufficiens; non aliter ac derivatio cujusvis ædificii ex lapidibus dispersis. Quare, sicut is, qui scit dispersos expolire lapides, non protinus evadit architectus, nec habitum ædificandi, variasque ædium species construendi possidet: ita in re nostra dicendum. Profecto qui novit formare Genera, differentias, et species, non ideo novit discernere Definitionem essentialem a descriptiva, nec Divisionem potentialem ab actuali, nec Syllogismum categoricum ab hypothetico, etc. sicuti nec proprietates speciebus hisce peculiare. Et quamvis noscat principium, *Dici de omni*, utpote per se notum, non ideo facilis est ad conclusiones artis Syllogisticæ; alioquin idem foret habitus primorum principiorum, et conclusionum.

31. *Ad 2. confirm. neg. Min. ad prob., omiss. Antec., dist. Consequ.:* vincitur difficultas modi tendendi pro quocumque assensu, *neg.*; pro assensibus ejusdem speciei, *conc.* Consequ. Habitus non dat facilitatem ad modum tendendi præcise spectatum, sed ad ipsum

(1) Loc. cit. præsertim num 50. et seqq.

assensum, et ad penetrandas facile rationes terminorum, et ad debitum usum specierum intelligibilium, quibus illæ representari possunt; ut totidem verbis inquit Exim. Doctor (2). Quare per primum habitum non est victa difficultas modi tendendi, nisi prout contracti ad talem speciem assensus demonstrativi, quæ species desumitur ex objecto formali; cum ergo aliæ demonstrationes circa diversa objecta formalia, diversimode contrahant modum tendendi, nequeunt ab eodem habitu produci. Certe, si habitus non variantur ex objectis formalibus, sed ex solo tendendi modo, cæterarum scientiarum habitus erunt superflui, vel ab speciebus indistincti; contra quod modo supponitur. Hinc neganda est cum solo habitu unius demonstrationis illa par facilitas ad arguendum ex motu, et ex fumo. Adde quod in Logica, præter demonstrationes, sunt etiam definitiones, ac divisiones, quæ diversum tendendi modum habent.

32. *Obje.* denique: scientia ponitur in prædicamento Qualitatis: ergo non componitur ex multis habitibus; non enim in prædicamento ponitur qualitas ex multis composita. *Confirmat.*: quia si scientia est una unitate ordinis multorum habituum, pertinebit ad prædicamentum Relationis. Hæc facilia sunt. Scientia ponitur in prædicamento Qualitatis, prout significat simplicem habitum per demonstrationem acquisitum, atque adeo prout in genere significat scientiam partialem. Quod si velis, ut etiam scientia totalis in prædicamento locetur, nihil obstat compositio ex multis qualitatibus: nam etiam sanitas, aut pulchritudo, ex multis componitur; et tamen in prædicamento locatur. *Ad Confirm. neg. sequel.*: tum quia ordo ille forte non est relatio prædicamentalis, sed pure transcendentalis: tum etiam quia nomen *scientia* non accipitur pro ordine habituum in recto, sed pro habitibus ipsis moraliter copulatis, sicut nomen *exercitus*; vel etiam pro habitu capitali sub se continente cæteros juxta num. 13.

(1) Ibid. n. 48.

CAPUT VII

An Logica sit necessaria ad alias Scientias acquirendas?

1. Ad aliquem finem assequendum potest aliquid esse necessarium, vel *simpliciter*, vel *secundum quid*. Simpliciter necessarium est, sine quo, naturæ saltem viribus, finis obtineri nequit. Sic ad vitam conservandam necessaria est homini respiratio. Necessarium secundum quid est, sine quo potest absolute finis obtineri, at non sine labore, ac difficultate. Sic ad longum iter agendum necessarius est equus, aut aliud, quo veharis. Quæritur ergo, quo genere necessitatis requiratur directio Logicæ artificialis (naturalem ab Intellectus acumine indistinctam omnino requiri non est dubium) ad alias scientias acquirendas? Et possunt quidem scientiæ considerari; vel in statu imperfecto, et incompleto, quando scilicet acquiritur una, vel altera demonstratio de objecto ipsarum; vel in statu perfecto, et completo, cum videlicet acquiruntur omnes demonstrationes, quæ de objecto cujusque scientiæ acquiri consueverunt à Philosophis humanitus consummatis.

2. Prima sententia Logicam statuit simpliciter necessariam ad alias scientias in utroque statu, perfecto, et imperfecto. Ita plures, Thomistæ cum Soto, Araujo, Lerma, Parra, Navarrete, quibus recens accedant MM. Manso, et Gabriel a Concept. Secunda Logicam dicit necessariam simpliciter ad scientias in statu perfecto, secus in statu imperfecto. Ita plures alii Thomistæ, quos referunt, et sequuntur uterque Lynceus, Dominicanus, et noster. Tertia asserit, scientias in utrovis statu simpliciter haberi posse sine Logica. Sententia hæc frequentissima est in Schola nostra, necnon inter Scotistas apud Pontium, quibus subscribunt e Thomistis Colleg. S. Thom. Complut., et MM. Palanco, Froyl., et Aguilera. Quibuscum sit.

§ I. *Nostra Conclusio.*

3. *Logica non est simpliciter necessaria ad alias scientias acquirendas, nec in statu imperfecto, nec deinde in statu perfecto.* Prima pars prob.: Intellectus sine Logica artificiali potest elicere demonstrationes illas, quæ immediate procedunt ex primis principiis per se notis, cujusmodi est hæc: *Omne totum est majus sua parte; sed mundus est totum, cujus terra est pars; ergo mundus est major terra:* sed per hæc demonstrationes habetur scientia in statu imperfecto: ergo, etc.. Prob. Maj.: Intellectus in primis sola vi naturali cognoscere potest certo et evidenter earum veritatem præmissarum; aliunde, et conclusionem ex illis evidenter inferri: ergo demonstrationem illam habere poterit sine Logicæ directione. Consequentia legitima est; et Major indubitata: nam illa præmissa *Omne totum est majus sua parte*, unum est ex principiis per se notis, ad quorum evidentem cognitionem nemo requirit Logicam artificialem: illa quoque, *Mundus est totum*, oculis evidenter perspicitur, non minus quam hæc, *Sol lucet*, quin opus sit arte dirigente; nisi velis ignaros Logicæ nihil posse evidenter judicare, ne suam quidem existentiam.

4. Minor ergo probatur: Intellectus solo nativo lumine cognoscit ea principia, *Dici de omni, etc., quæ sunt eadem uni tertio, etc.*; sunt enim per se nota: potest igitur evidenter cognoscere sine Logica, dici debere de hoc toto, nempe Mundo, quidquid vere dicitur de omni toto, scilicet *esse majus sua parte*; et necessario identificari inter se, quæ in præmissis certo noscuntur identificata uni tertio. Hoc autem est cognoscere, conclusionem ex præmissis evidenter inferri. Immo, licet nescias bonitatem consequentiæ revocare ad ea principia, poterit tibi conspicua reddi per claritatem objecti præmissarum. Sic enim passim videmus, ignaros Logicæ, nec cogitantes de illis principiis, *Quæ sunt eadem uni tertio, etc.*, non solum optime discurrere naturali solertia, sed etiam esse certissimos de bonitate suarum illationum.

Pone rusticum creditorem, qui debitorem suum urgeat hoc discursu: *Qui debebat centum, et solvit quinquaginta, adhuc quinquaginta debet; tu cum deberes centum, solvisti tantum quinquaginta: adhuc ergo quinquaginta debes.* Tum quære, precor, a rustico, num certus sit de bonitate illationis? Dicet proculdubio, se esse certissimum; et nulla captionem, vel sophismate patietur se ab illa dimoveri, quamvis aliam rationem reddere nesciat, præter confexionem ipsam objectorum sibi meridiana luce clariorem.

5. *Confirm. 1.*: quia passim videmus, ignaros Logicæ Mathematicis disciplinis operam dare ac demonstrationes acquirere in Geometria et Arithmetica bene multas, quibus omnino firmiter adhærent. Vidi egomet ignarum Logicæ, Mathesi imbutum, et demonstrationes mathematicas proponentem, qui mire securus de rectitudine consequentiarum, et conclusionum, risu excipiebat quidquid objiciebatur, licet sophismata solvere nesciret. *Confirm. 2.*: ante Aristotelem aliqui Græciæ Sapientes assecuti sunt scientias in statu saltem imperfecto, ut est certissimum, et ex Libris Platonicis, aliisque perspicitur. At Syllogisticam artem (quam Adversarii maxime, vel unice in præsentī requirunt) non fuisse inventam ante Aristotelem, testatur ipsemet 2. Elench. cap. ult. verbis hisce: *Et de rhetoricis quidem erant multa, et antiqua dicta; de Syllogismis autem omnino nihil habuimus prius quicquam, quod diceremus, quam quod exercitationi huic propositæ multo tempore insudaverimus.* Nec refert, totam artem Logicam Adamo fuisse inditam: nam sæculorum tractu oblivione sepulta est, saltem apud Ethnicos; ideoque Syllogisticæ formæ præcepta non extant apud Authores Aristotele antiquiores.

6. Probatio ista roboratur expressa auctoritate D. Thomæ 1. p. q. 117. ar. c. ibi: *Inest unicuique homini quoddam principium scientiæ, scilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoscuntur statim a principio naturaliter quædam universalia principia omnium scientiarum. Cum autem aliquis hujusmodi universalia principia applicat ad aliqua particularia quorum memoriam, et experimentum per sensum accipit, per inventionem proprium acquirit scientiam eorum, quæ nesciebat, ex notis ad ignota procedens.* En, ut Angelic. Doctor,

de directione Logicæ omnino silens, eandem inveniendi scientias viam approbat, quam naturaliter possibilem esse diximus: qua videlicet innatum lumen Intellectus, adjutum memoria, et experientia rerum, ex principiis universalibus progreditur ad conclusiones particulares.

7. Jam secunda pars conclusionis nostræ *prob.*: potest Intellectus sine Logicæ subsidio comparare conclusiones scientificas, immediate deductas ex primis principiis, ut constat ex probatione primæ partis: ergo et alias a primis principiis remotiores, donec omnes tandem acquirat. *Prob. Conseq.*: nam conclusiones probatæ per prima principia, non minus notæ jam sunt, quam principia ipsa: ergo poterit Intellectus illis uti tamquam præmissis ad novas alias inferendas. Patet Consequentia: nam ideo ex primis principiis deducere potuit conclusiones, quia ea principia ipsi sunt evidentia sine Logica; sed etiam primæ conclusiones ipsi jam sunt evidentes sine Logica: ergo poterit ex illis proprio Marte deducere novas alias: et cum de his eadem sit ratio, poterit successiva illatione deducere omnes.

8. *Confirm.*: Intellectus per demonstrationum productionem non lassescit, nec redditur debilior ad producendas alias; sed potius fit habilior, et expeditior acquisitione unius veritatis ad novas veritates indagandas, ut experientia testatur: non aliter ac divitiarum acquisitio non impedit, sed potius viam parat, ut qui dives est, ditior evadat in dies: id quod etiam in virtutibus moralibus patet; necnon in operibus mechanicis, unde natum est proverbium Hispanicum: «Quien hace un cesto, hará ciento». Intellectus igitur, primis demonstrationibus partis, cum hoc ipso expeditior jam, atque robustior sit, facilius poterit novas acquirere: et cum his ipsis novum illi robur accrescat, facilius adhuc ad alias involabit, donec omnes obtineat. Urgetur ad hominem contra Thomistas: Intellectus per primam demonstrationem acquirit habitum totius Scienciæ, ita ut deinceps solis indigeat speciebus ad eliciendas facile cæteras omnes demonstrationes: ergo 1. cæteræ faciliores sunt, cum jam præsupponant habitum Intellectus: ergo 2. ad cæteras non requiritur Logica, cui certe non incumbit species ministrare: positis autem habitu, et speciebus, quid prohibet demonstrationem elici?

§ II. *Adversariorum doctrina rejicitur.*

1. Concedunt auctores primæ sententiæ, sine Logica elici posse discursum evidentem (nec id negari potest, nisi contra manifestam experientiam); negant tamen, illum esse «scientificum,» aut «demonstrativum,» quamdiu reflexe non cognoscitur bonitas consequentiæ prout consistens in recta dispositione terminorum formalium; quæ reflexa cognitio, cum sit actus Logicus, sine Logica artificiali non habetur. Hinc alii dicunt, talem discursum esse certum «quoad substantiam,» non «quoad modum artificiosum»: alii, esse demonstrativum «materialiter,» non «formaliter,» et «respectu cognoscentis»: et alii aliter loquuntur. Sed omnes hoc unum intendunt, ut nullus discursus mereatur nomen «demonstrationis,» et «scientiæ,» nisi jungatur cum reflexa cognitione Logicæ artificialis. Quare tota ista doctrina.

10. *Rejic. 1.*: vel reflexa cognitio supponit, discursum directum esse formaliter demonstrationem, et actum scientificum?, vel non supponit, sed constituit, aut complet formaliter in esse talis? Si primum: ergo discursus est formaliter demonstratio, et actus scientificus, ante reflexionem, et quidem respectu cognoscentis, cui necessario præstabit effectum formalem «scientis,» sicut cæteræ formæ formales suos effectus præstant subjecto capaci: ergo, licet ea reflexio non resultaret, Intellectus vere esset demonstrans, et sciens. Si secundum: ergo omnis discursus, quatenus demonstrativus, et scientificus, includit formaliter actum Logicæ artificialis: ergo nulla demonstratio physica in ratione demonstrationis, et scientiæ, est pure physica, sed mixtum quid ex actibus phisico et logico: ergo habitus Phisicæ se solo non est scientificus, cum ex eo tantum oriatur demonstratio directa, quæ se sola non est formaliter actus scientificus, donec in esse

talis constituatur per reflexionem Logicam. At sequela ista absurda est, et contra communem sensum. Aliter: habitus Physicæ per se est plene scientificus, ut nemo dubitat: ergo per se producit actum plene scientificum. Sed non producit nisi substantiam assensus evidentis, seu demonstrationis directæ (si enim produceret etiam actum reflexum Logicum, foret habitus Physicus simul et Logicus): ergo substantia demonstrationis directæ est actus plene scientificus.

11. *Rejic. 2.*: hæc demonstratio; «Omne rationale est risibile; omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est risibilis;» prout est discursus evidens quoad omnes assensus, haberi potest præscindendo a reflexione prætensa. Tum quia reflexio ista cognoscit, assensus esse evidentes, proindeque evidentiam eorum non facit, sed supponit. Tum quia evidentia præmissarum nullatenus pendet a Logica, cum sit pure physica, et pertineat ad evidentiam principiorum: aliunde nec a Logica pendet evidentia consequentiæ. Probatur hoc: nam in primis illæ præmissæ tam clare ostendunt necessitatem consequentiæ, ut ad conclusionem inferendam Intellectum necessitent quoad exercitium, vel saltem quoad specificationem (de quo tract. 6). Deinde necessitas consequentiæ in eo consistit, quod præmissarum objectum ita connectatur cum objecto conclusionis, ut sine illo stare non possit: hæc autem connexio est res pure physica, et evidenter cognosci potest sine Logica, sicuti cognoscitur in hoc judicio hypothetico, «Si omnis homo,» vel «Quia omnis homo est rationalis, omnis homo est risibilis:» quod si neges, teneberis quoque negare, quod sine Logica possit evidens esse propositio ulla causalis, aut conditionalis, v. g. «Quia Sol lucet, dies est; Si homo currit, movetur;» siquidem in his invenitur connexio, et consequentia quædam unius ex alio. Postremo, Intellectus sine Logica evidenter cognoscit, se judicare verum: ergo etiam, se recte inferre verum: non enim minus est naturaliter discursivus, quam judicativus: et qui tenet judicium hoc evidens, «Omne rationale est risibile,» si ipsi proponas hoc enthymema, «Omnis homo est rationalis; ergo omnis homo est risibilis,» quomodo dubitabit de consequentia?

12. Tum sic: ergo discursus ille, præscindendo a reflexione Logica, est formaliter, ac plene demonstratio. «Prob. Conseq.: «quia tal;

discursui convenit definitio demonstrationis, ex Aristotele (1) desumpta et ab omnibus approbata, nempe, «Ratiocinatio constans ex veris primis et medio vacantibus, prioribus, notioribus, causisque conclusionis.» Expende singulas definitionis particulas, prout ab omnibus explicari solent, et a nobis explicabuntur tract. 6; et omnes invenies in prædicto discursu plane verificari, posita evidentia præmissarum, et consequentiæ. At omnis demonstratio «facit scire,» seu «generat scientiam,» ut ignorat nemo. Accedit definitio scientiæ actualis, cunctis ex Aristotele (2) probata, videlicet, «Cognitio rei per causam, et quod illius est causa, et quod res aliter se habere non potest:» nam qui prædictum discursum elicit, cognoscit hominem esse risibilem «per causam,» nimirum per rationale: cognoscit item, «quod illius est causa,» et quidem independenter a Logica; non enim hæc, sed sola Physica, docet, quod rationale sit causa, vel radix necessaria risibilis: cognoscit demum, quod res hæc «aliter se habere non potest,» cum evidenter cognoscat necessariam connexionem utriusque objecti, antecedentis, et consequentis. Quid ergo superest, ut ille discursus dicatur, et sit actus scientificus?

13. Accedit insuper, quod conclusio, prout tali discursu deducta, si est evidens, nec est opinio, nec fides, ut patet; nec item est cognitio principiorum: est ergo scientia, seu actus scientificus. Negat hoc nonnemo, censetque, talem actum inter cognitiones experimentales numerandum. Sed obstat 1., quod experimentalis cognitio versatur circa singulare, et in hoc differt ab scientifica, cujus est versari circa universalia, ut diserte docet cum Aristotele D. Thomas (3). Obstat 2, quod «expertus» solum cognoscit «quia» (idest, objectum ita esse); «sciens» autem cognoscit «propter quid» (idest, causam cur ita sit), ut item docet cum Philosopho Doctor Angelic. (4). At illa conclusio, «Ergo omnis homo est risibilis,» est de objecto universa-

(1) 1. Poster. cap. 2.

(2) Ibid.

(3) In 1 Metaph. Lect. 1.

(4) Ibid.

li; et qui illam deducit, cognoscit causam cur homo sit risibilis, nempe quia est rationalis. Nullo igitur jure talis cognitio vocabitur experimentalis, aut non scientifica.

14. Dices: ut discursus sit scientificus, non sufficit evidentia de objecto, sed requiritur evidentia de rectitudine formæ syllogisticæ, quæ evidentia sine Logica non habetur. *Contra* 1. Definitiones adductæ num. 12. verificantur de discursu posito n. 11, independenter ab evidentia reflexa formæ syllogisticæ, ut expendenti patebit: et signanter ea particula, «Quod res aliter se habere non potest» (quæ dubia forsitan erit), non de forma, sed de objecto loquitur; significat enim, teste D. Thoma (1), «quod id, quod scitur, non possit aliter se habere.» Et vero forma demonstrationis de homine, et homo ipse, sunt objecta distincta in esse scibilis, ut quisque videt: ergo poterit risibilitas hominis sciri, quin reflexe sciatur forma demonstrationis, vel saltem quin altera scientia per alteram constituatur. *Contra* 2. Licet requiratur evidentia reflexa de rectitudine formæ, non ideo opus est Logica artificiali, sed naturalis sufficit, ut patebit inferius in solutione 1. argum.

15. *Rejic.* 3. ratione communi, quæ nostræ sententiæ vetus, et hucusque valida probatio est. Prima demonstratio, qua Logica acquiritur, nativo lumine Intellectus elicitur sine directione Logicæ; nam si hæc directio præiret, Logica præexisteret ante primam sui productionem, quod repugnat omnino: ergo similiter acquiri poterit quævis alia demonstratio cujusvis scientiæ sine directione, proindeque sine reflexione facta juxta regulas Logicæ artificialis. *Prob. Conseq.* Tum quia omnia argumenta Adversariorum æque militant contra primam Logicæ demonstrationem, ac contra quamvis aliam. Tum quia non minus aliæ scientiæ, quam Logica, habent principia per se nota, quæ proprio lumine applicare possit Intellectus ad conclusiones particulares.

16. Respondent, primam demonstrationem Logicæ non egere

(1) In 1. Poster. Lect. 4.

prævia directione: quia necessario debet esse circa modum inferendi conclusionem scientificam in Demonstratione: et hoc ipso est virtualiter directio sui; nam exequitur id ipsum, quod docet; et ejus conclusio virtualiter præcognoscitur in præmissis, quæ vere sunt actus Logici. *Contra 1.* Gratis omnino dicitur, primam demonstrationem Logicæ necessario versari circa illud objectum; nam cur non poterit Logica incipere á proprietatibus Definitionis? Immo ita usuvenit in omni Schola, ut prius demonstretur, qualis debeat esse Definitio, quam Demonstratio. *Contra 2.* Quidquid sit de directione illa virtuali, satis impropria, et obscura, jam admittitur demonstratio, et scientia proprie talis, absque expressa et reflexa cognitione de bonitate illationis habita per regulas artis: oppositum tamen contendunt totis viribus Adversarii. *Contra 3.* Logica ideo potissimum necessaria dicitur ad actum scientificum, ut Intellectus sciat contraria sophismata diluere. At, qui primam Logicæ demonstrationem elicit, nondum scit sophismata dissolvere, ut experientia notum est; cum tamen actum vere scientificum habeat.

§. III. *Exarmanantur Argumenta contraria.*

17. *Arg. 1.* Non habetur scientia, nisi reflexe cognoscatur, conclusionem esse recte deductam ex præmissis recte dispositis; sed hæc reflexa cognitio pertinet ad Logicam: ergo, etc. *Prob. Maj.:* quia, nisi adsit ea cognitio, nescit Intellectus, an bene, vel male inferat, poteritque de bonitate illationis dubitare, quæ dubitatio cum scientia pugnat. *Resp. 1.* Admissa necessitate cognitionis reflexæ de bonitate illationis hic et nunc, talis cognitio neutiquam erit Logicæ artificialis, sed naturalis, orta scilicet ex nativo lumine Intellectus. Quanvis enim ignarus Logicæ nesciat dicere, an demonstratio sit facta juxta regulas Figurarum, Modorumque, vel quænam esse debeat in communi dispositio terminorum, ut bona consequentia prodeat; at dicere poterit, hanc formam discurrendi hic et nunc minime fallere,

sed optimam esse ad convincendum Intellectum, et consequentiam clarissime deduci ex veritate præmissarum. Sic, qui Rhetoricam nescit, potest sæpe cognoscere, sermonem esse optime contextum ad finem persuadendi; et qui Architecturam, qui Musicam ignorat, potest evidenter nosse, domum hic et nunc esse egregie dispositam ad finem habitandi, et sonos ad finem oblectandi. Adde Magn. Augustinum rem istam diserte confirmantem verbis, quæ supra exaravimus cap. 1. n. 10.

18. Dices: reflexa ista cognitio jam erit Logicæ artificialis; respicit enim objectum Logicæ proprium, nempe bonitatem Consequentiae. *Neg. assumpt.*: quia talis cognitio, utpote resultans ex evidentia, et claritate demonstrationis hic et nunc præsentis, est cognitio puræ experimentalis, sicut visio, quæ in apertis oculis ex lucis præsentia resultat. Ut autem foret cognitio propria Logicæ artis, deberet cognoscere bonitatem Consequentiae in universali, vel saltem colligi ex universali cognitione. Nam, ut Aristoteles docet 1. Metaph. c. 1., in eo differt experientia ab arte, «Quod experientia singularium, ars autem universalium cognitio est». Idquod ibi late confirmat D. Thomas Lect. 1. Descendit quidem ars ad singularia; sed applicando, contrahendoque regulas universales: quare omnis cognitio ad artem pertinens, semper est; «præsuppositive» saltem, universalis. Hinc objectum artis sola universalitate differt ab objecto experientiae. «Plus habet hoc ars, quam experimentum: quia experimentum tantum circa singularia versatur; ars autem circa universalia», ut totidem verbis inquit ibid. D. Thomas. Ibi quoque probat Aristoteles vetus dictum, «Experientia artem effecit»: quia scilicet ex multis experienciis singularium progreditur mens ad universalem acceptionem speciei, vel generis eorumdem.

19. Nec tamen dicimus, demonstrationem de risibilitate hominis, habitam sine Logica, esse cognitionem experimentalem; id enim rejecimus n. 13. Solum ergo experimentalem dicimus reflexam cognitionem de forma demonstrationis, prout hic et nunc apta ad convincendum. Nihil autem prohibet, actum ut scientificum constitui quasi de obliquo per cognitionem reflexam pure experimentalem, dummodo

in recto importet cognitionem directam et evidentem rei universalis per causam. Porro cognitio ista reflexa tribui poterit habitui Physicæ (aut illius scientiæ, cujus fuerit evidentia directa), et in eo contineri, saltem mediate, cum sit effectus quidam naturaliter resultans ex quovis discursu evidenti. Quare, licet in prima demonstratione physica reflexio illa sit actus elicitus a sola Logica naturali; postea tamen, habitu Physicæ semel acquisito, poterit ab eo produci tamquam appendix actus præcipui.

20. Sed adhuc instabis: bonitas consequentiæ debet cognosci evidenter: sic autem cognosci non potest, nisi per demonstrationem; bonitas etenim est passio Consequentiae, et nulla passio evidenter cognoscitur, nisi per demonstrationem. At demonstratio de bonitate Consequentiae jam est Logica artificialis. Nimis laborant aliqui, ut hunc obicem removeant; et enixe volunt, ut «bonitas» non sit «passio», sed «essentia» ipsissima «Consequenciæ». Ad me quod attinet, permitto, esse passionem; et nego, quod passio in individuo nonnis per demonstrationem cognosci possit evidenter. Numquid demonstrativo Syllogismo indigeam, ut evidenter noscam, solem hunc esse lucidum, aut ignem hunc esse calidum? Numquid etiam, ut evidenter percipiam, me, et te esse risibiles, cum actu ridemus? Attamen et lux Solis, et calor ignis, et risibilitas hominis passio est.

21. Ut summum ergo demonstratione opus est, ut cognoscatur passio formaliter in esse passionis ab essentia manantis; minime vero, ut experimentalis evidentia noscatur tamquam res quædam absolute existens. Profecto experimentalis evidentia, vel nullo indiget discursu, vel certe non syllogistico: sed contenta est brevi entymemate a posteriori, ut, «Homo iste ridet, ergo ridere potest;» aut etiam judicio improprie causali, ut, «Homo iste risibilis est, quia ridet.» Sic igitur in re nostra sufficiet hic actus, «Discursus iste me plane convincit, ergo est bene dispositus ad convincendum;» aut etiam hic, «Discursus iste bene dispositus est ad convincendum, quia me plane convincit.» Neuter autem pertinet ad Logicam artificialem: quia nec est proprie et formaliter demonstratio: nec est regula generalis approbans formam præscindendo ab hac singulari materia, vel in ea discernens Figuram, Modum, etc.

22. *Resp. 2.* ad Argum. princip. «neg. Maj. :» nam ut quis habeat scientiam, sat est, quod exercite cognoscat, quanvis non signate, et reflexe, bonitatem consequentiæ formalis. Cognitio «exercita» est ipsamet demonstratio directa, ita cognoscens identitatem extremorum, ut simul advertat, et attendat illationem objectivam, idest, necessariam connexionem objecti conclusionis cum objecto præmissarum, quæ attentio indicatur particula «ergo.» Cognitio «signata» dicitur cognitio reflexa de recta dispositione terminorum formalium ad concludendum. Itaque directa demonstratio, dum cognoscit evidenter illationem objectivam, formalem etiam cognoscit «exercite :» idest, «exercitio ipso» cognoscendi evidenter connexionem objectorum, reddit Intellectum omnino securum de rectitudine consequentiæ formalis. Hæc securitas imbibitur in effectu formali cognitionis evidentis: et in eo consistit, quod Intellectus, licet actu non reflectat, sic tamen affectus sit, ut quandocumque interrogetur, an suus discursus formam habeat hic et nunc aptam ad convincendum?, illico reflectat evidenter, et asserat indubitanter. Hinc «ad prob. Maj. neg. sequel. :» quia, ut Intellectus dubitare nequeat, sufficit evidens cognitio connexionis objectivæ, quæ est etiam exercita securitas consequentiæ formalis modo explicato. Quæ contra solutionem istam objicit M. Manso, præoccupata manent, tum hic, tum in 1. respons.

23. *Arg. 2:* ignarus Logicæ nescit, quomodo, et ex quibus facienda sit demonstratio: ergo nequit illam habere, nisi pure materialiter, inadvertenter, et a casu, quod non sufficit ad scientiam. «Prob. Consequ. :» qui talia nescit, ignorat an demonstratio, quam elicit, sit demonstratio: ergo pure materialiter, et inadvertenter demonstrat. Sic, qui vera loquitur, nesciens se verum dicere, et quid sit dicere verum; pure materialiter verum dicit: ut etiam, qui falsa loquitur, nesciens se mentiri, aut quid sit mendacium; nec formaliter mentitur, nec culpabilis est coram Deo. «Confirm. :» non habetur scientia, nisi Intellectus cognoscat rem per causam, hoc est, nisi rationem reddere velet, cur tali objecto firmiter assentiatur, et cur a tali discursu vincatur; itemque, nisi conclusionem resolvere queat in prima principia. At ea ratio reddi non potest, nec ea resolutio fieri, nisi

detur cognitio reflexa comparans demonstrationem cum regulis Logiceis: ergo, etc. Verum hæc obiectio, ut et cæteræ omnes, perspicue infringitur in prima demonstratione Logicæ, de qua n. 16. Præterea.

24. *Resp. ad Argum. dist. Antec.*: nescit, quomodo, et ex quibus facienda sit demonstratio in communi, «conc.» in particulari, sive hic et nunc, «subdist.» nescit signate, vel per comparisonem reflexam ad regulas Logicæ, «conc.» nescit exercite, vel etiam reflexe cognoscendo, se nunc discurrere evidenter, et infallibiliter, «neg. Antec., et Conseq.» Ignarus Logicæ nescit quidem tradere regulas in communi pro construenda Demonstratione, neque hanc particularem ad regulas comparare: quod probat, illum carere scientia reflexa de artificio Logico ut tali. At potest, adjutus principiis, et speciebus evidentibus, conficere discursum, quo evidenter convincatur de veritate, et connexione objecti: qui discursus per se ipsum exercite reddit Intellectum securum de eo quod hic et nunc ita discurrere debeat, et bene discurrat. Quodsi reflexio aliqua, signata, et expressa, requiratur, sufficet experimentalis, et attingens demonstrationem præsentem, si non sub nomine «demonstratioois;» sub nomine «discursus plane convincentis.»

25. Hinc ignarus Logicæ non habet demonstrationem «inadvertenter;» quia advertit se convinci, et objectum conclusionis non posse aliter se habere: nec item proprie «a casu;» quia illam quæsit ducit primis principiis, et nativa propensione in veritatem: nec demum «pure materialiter;» quia penetrat vim, et efficaciam illius ad convincendum, tum exercite, tum per reflexionem Logicæ naturalis; et ideo talem discursum scit præferre aliis incertis. Unde retorquentur exempla: nam, qui inadvertenter, idest, aliud dicere volens, sive non penetrans vim verborum, dicit verum, aut mendacium, pure materialiter dicit: at, si ipso in exercitio dicendi habeat fallendi intentionem, aut explicandi quod sentit; tum certe formaliter mentitur, aut verum dicit, etiam si nesciat definitionem veritatis, aut mendacii, nec eorum naturam scientifice calleat; non aliter ac potest quis formaliter Contritionem habere, quanvis nesciat ejus definitionem.

26. *Ad Confirm.* concessa Majore, recto sensu intellecta, «neg. Min.» quia Logicæ ignarus, dum demonstrat hominem esse risibilem, quia est rationalis, utique rem cognoscit per causam, ut supra ostendimus, et rationem reddere potest, cur assentiatur firmiter, et convincatur, nempe, Quia cognoscit evidenter, omnem hominem esse rationalem, et rationale necessario connecti cum risibili: et hæc ipsa redditio rationis est «resolutio» in prima principia, quam scientia poscit. Porro, dum conclusio immediate deducitur ex primis principiis, in ea resolvitur, cum in suas resolvitur præmissas: si vero mediate, tum si resolvatur conclusio in suas præmissas, istæ in suas, et sic deinceps usque ad prima principia; in hæc tandem resolvetur conclusio; quin Logica probetur necessaria simpliciter ad resolutiones hujusmodi. Contendunt quidem Adversarii, ut etiam ratio reddi possit de forma syllogistica, hæcque resolvatur in prima principia Logica: verum resolutio ista, et redditio rationis, non pertinet ad scientiam directam, de homine v. g., sed ad scientiam reflexam de artificio Logico, quæ valde diversa est, et separabilis a directa, utpote respiciens diversum objectum, ac diversimode scibile. Ut summum ergo de forma syllogistica reddi debet ratio quædam a posteriori, sive ab experientia, qualem habes n. 21.

27. *Arg. 3 :* demonstratio scientifica est formaliter artefactum; sed artefactum, ut ex terminis liquet, necessario pendet ab arte, et ea dirigentefit: ergo demonstratio scientifica necessario pendet ab arte Logica. «Confirm. 1.:» ut quis perfecte eliciat artefactum, debet scire rationem structuræ illius; sed scire rationem artefacti demonstrativi pertinet ad Logicam, sicut rationem reddere structuræ domus pertinet ad Architecturam: ergo, etc. «Confirm. 2.:» nequit acquiri scientia sine modo sciendi, sed Logica juxta Aristotelem est modus sciendi generalis ad omnes scientias: ergo nequit haberi scientia sine Logica. «Confirm. 3.:» demonstrare est proprium Logicæ quarto modo: nequit ergo sine Logica reperiri. «Confirm. 4.:» Intellectus, quoties demonstrat, reipsa logizat: ergo Logicam exercet.

28. *Resp.* Demonstratio scientifica non necessario est artefactum «in actu secundo,» hoc est, quid actualiter factum ex directione artis:

est tamen necessario, et formaliter artefactum «in actu primo,» hoc est, opus de se capax, ut fiat ab arte, et habens intrinsecam rectitudinem, et perfectionem, quam ars posset intendere. Artefactum in actu primo, non necessario pendet ab arte; sed fieri potest á solo Intellectu, licet difficulter, et cum periculo prius errandi; ut agnoscere debent Adversarii in prima demonstratione Logica, et in assensu primorum principiorum, qui certe est artefactum enunciativum, cum tamen non fiat ab arte. Immo ex experientia multorum artefactorum præcedentium nata est omnis ars, ut docet Aristoteles supra citatus. «Ad 1. Confirm.» Ut quis perfecte eliciat artefactum in actu primo, non debet necessario scire rationem structuræ desumptam ex conformitate cum præceptis universalibus artis; ut constat, tum exemplis proximis, tum exemplo ornatæ locutionis, quæ naturali facundia passim obtinetur sine Rhetorica. Pertinet id quidem ad perfectionem Artificis, sive Intellectus, qui proculdubio magis perficitur duplici scientia, directa, et reflexa: at non pertinet ad intrinsecam perfectionem ipsius scientiæ directæ, cui accidentalis et extrinseca est directio, et approbatio artis. Sufficit ergo, quod Intellectus rationem structuræ noscat in particulari per cognitionem experimentalem, quæ ostendat evidenter, structuram hic et nunc optimam esse ad convincendum; de quo etiam exercite certificat demonstratio ipsa.

29. *Ad 2.* Nequit acquiri scientia sine modo sciendi, passivo, et directo, idest, sine demonstratione, quæ est species Modi sciendi; bene tamen sine modo sciendi, activo, seu directivo, et reflexo; quo tantum sensu vocatur Logica modus sciendi generalis. «Ad 3. neg. Antec.:» quia «demonstrare» proprium est cujusvis scientiæ. Solum ergo proprium est Logicæ «docere» modum demonstrandi. Similiter omnis scientia est «facilitas demonstrandi» suum objectum: sed sola Logica est «facilitas præbendi regulas» ad demonstrandum. «Ad 4. dist. Antec.:» logizat directive, sive ex attentione ad regulas, «neg.;» logizat pure effective, ponendo scilicet sine attentione ad regulas talem effectum, qualem dictaret Logica, si adesset, «conc. Antec.;» sed «neg. Conseq.;» quia nemo proprie exercet Logicam, quæ non adest. Eodem sensu, qui naturali facundia ornatè loquitur, reipsa rhetorissat, quin ideo Rhetoricam arte exerceat.

30. *Arg. 4.*: non habetur scientifice demonstratio, nisi cognoscatur ut infallibilis, et minime claudicans, nec ex parte materiæ, nec ex parte formæ; si enim formidinem patitur de sui veritate, et rectitudine, jam non differt a syllogismo probabili, qui ad generandam scientiam inutilis est. Id autem sine Logica obtineri non posse, «prob. 1.:

quia, seclusa Logica, cum quovis discursu cohæret formido falsi: tum ex parte materiæ «circa quam;» nam, licet hæc proponatur sub omnimoda ratione veri; at sæpe etiam proponitur paralogismus sub omnimoda veri ratione, ut experimur passim; nec ullus discursus speciosior isto, «Hæc essentia Divina est Pater, Filius est hæc essentia Divina, ergo Filius est Pater;» qui tamen discursus certo fallit. Tum etiam ex parte formæ; quam sine Logica nescit Intellectus discutere, et ad principia immobilia revocare. Certe ignarus Logicæ nihil discernit inter has propositiones, «Homo est animal. Animal est homo,» quarum tamen varietate sæpe vitiabitur syllogistica forma.

31. *Prob. 2.*: quia, ut demonstratio firmitatem habeat scientiæ propriam, talis esse debet, «ut neque in ea quisquam errare, nec quibuslibet adversantibus impulsus nutare debeat,» ut docet Magn. Augustinus 1. 1. contra Academ. cap. 7. At ignarus Logicæ quovis in contrarium sophismate facile nutat, ut experientia testatur. Sane, qui discernere nescit syllogismum demonstrativum à sophistico, non illum habet ut infallibilem: hæc autem discretio solius est Logicæ. «Prob. 3.:

quia plures legunt demonstrationes Philosophi, et D. Thomæ, nec tamen firmiter assentiuntur, sed opinative tantummodo; non alia ex causa, nisi quia defectu Logicæ nesciunt ex quibus constare debeat demonstratio. Testatur etiam Aristoteles, veteres Philosophos ex ignorance Dialecticæ in plurimos errores incidisse. Adde quod ignarus Logicæ nescit se scire: et juxta Aristotelem, «qui nescit se scire, nihil scit.

32. *Resp.* Quidquid in Argumento sumitur, sine Logica obtineri potest; quin obstant contrariæ probationes. *Prima* instatur in regulis ipsis Logicis, de quarum etiam firmitate dubitare quis poterit; imo et de primis principiis, quibus Logica regulat formam syllogisticam. Nam unde scit, an ipse bene intelligat hæc prima principia?

vel, an ea indigeant explicatione, seu limitatione, sicut indiget illud, «Quæ sunt eadem uni tertio, etc.,» ut teneat in Divinis? Tota ergo firmitas assensus scientifici nititur indole veræ «evidentiæ,» quæ per se formaliter excludit omnem formidinem, nec patitur, Intellectum ullatenus dubitare, quantumvis reflectat, et circumspiciat, non præcise, quia proponit objectum sub omnimoda ratione veri, sed quia tali claritate proponit, ut omnino rapiat assensum Intellectus, etiam circumspectissimi. Hæc autem evidentia residet in demonstratione directa, sicut in assensu primorum principiorum, sine ope Logicæ. Contra paralogismus nunquam proponit objectum sub tali, et tanta veritatis specie, ut Intellectus, si attente circumspiciat, non possit deprehendere falsitatem, sicuti reipsa deprehenderunt ii, qui propriis experimentis invenerunt artem solvendi fallacias.

33. Syllogismus ille super Divina Trinitate, licet similis expositorio de rebus creatis, non æque firmiter convincit Intellectum, etiam sine Logica: potest quippe Intellectus nativo lumine aliquam advertere differentiam, et falsitatem timere. Quamvis enim naturaliter cognoscere nequeat Trinitatem; scit tamen in confuso, veritates naturæ Divinæ, utpote infinitæ, et incomprehensibilis, forte non omnes subijci iisdem arguendi legibus, quibus creatæ veritates: Ad in rebus creatis non est locus formidini. Et instatur aperte: nam, seclusa Fide, ne summus quidem Logicus deprehenderet fallaciam illius syllogismi; nisi ad rationem istam recurreret. Neque item cum discursu reapse evidenti componitur dubium ex parte formæ, saltem ut cognitæ sub expressione «utilis ad convincendum.» Nesciet quidem ignarus Logicæ, num suus discursus habeat totam illam formæ perfectionem, quam præscribunt Logici: cæterum dubitare non poterit, quin forma hic et nunc habeat quidquid sufficit ad Intellectum plene convincendum; quod satis est ad scientiam directam, et ad excludendam formidinem, quæ refundatur in objectum. Denique discretio inter propositiones num. 30 fin. facilis est cuius ingenio mediocriter solerti; et gratis dicitur indigere luce Dialecticæ artificialis.

34. *Ad 2. prob.* nego subsumptam. Nam potius experientia docet, ignaros Logicæ in his, quæ semel evidenter noscunt, perstare

firmiter, irridereque sophismata, quæ dissolvere nesciunt. Tenta, quæso, persuadere rustico, se non esse hominem illo sophismate, «Quod ego sum, tu non es, sed ego sum homo: ergo tu non es homo.» Risum feres, nec dubium inseres. Immo, licet sophismate delusus cederet, id esset per accidens ex imbecillitate intellectus, quin inde probetur, locum esse formidini in sensu composito prioris assensus. Certe M. Augustini verba conveniunt etiam Fidei supernaturali; quæ tamen, licet sit assensus omnino firmus, nec cum formidine, vel dubio cohærens, non raro deseritur propter fallacias hæreticorum. Ubi nota, hoc Fidei exemplo convinci, ad omnimodam assensus certitudinem non requiri, quod quis possit solvere sophismata, et quidquid in contrarium objiciatur: alioquin plerique Catholici vera Fide carerent. Nego præterea, quod ignarus Logicæ non discernat in particulari discursum evidentem a syllogismo fallaci, experitur enim se altero præ altero evidenter convinci. Discernere autem in communi, sive per regulas generales, Demonstrationem à Sophismate, pertinet quidem ad Logicam, sed necessarium non est ad scientiam directam de objecto.

35. *Ad 3.* Plures sunt Logicæ peritissimi, qui demonstrationes illas non agnoscunt ut tales; quare nequiquam id provenit ex defectu Logicæ; sed ex eo quod principia directa, quibus illæ nituntur, et objectiva connexio cum objecto conclusionis, non satis penetrantur. Ex ignorance Dialecticæ plures quidem errarunt; non tamen errore simpliciter inevitabili. Sic «propter inopiam multi deliquerunt (Ecli. 27): et tamen opes simpliciter necessariæ non sunt ad evitanda delicta. Ignarus Logicæ scit se scire, tum in actu exercito, tum quatenus scit se nunc evidenter cognoscere objectum. Scire autem in communi, quid sit Scientia, et in quo consistat, minime requiritur.

36. *Arg. 5. ab auctoritate.* Primum enim Magn. Augustinus l. 3 contra Acad. cap. 13, «Restat,» inquit, «Dialectica, quam certe Sapiens bene novit, nec falsum scire quisquam potest. Si vero eam nescit, non pertinet ad sapientiam ejus cognitio.» Addit, se per Dialecticam didicisse, verum esse hoc enunciatum, «Non hic et Sol luctet, et nox est,» aliaque similia, quæ recenset ibi. Tum cap. 17 Dialecticam vocat partium Philosophiæ «formatricem,» et «judicem, quæ

aut ipsa esset, aut sine qua Sapientia omnino esse non posset.» Idem L. 2 de Ord. cap. 13 de Logica sic loquitur: «Hæc docet docere, hæc docet discere... Scit scire: sola scientes facere non solum vult, sed etiam potest.» Deinde Angelic. Doctor 1. Poster. Lect. 1 artem Logicam dicit necessariam, ut «homo in ipso actu rationis ordinate, et faciliter, et sine errore procedat.» At «sine errore procedere» simpliciter necessarium est ad scientias. Postremo Doctor Eximius disp. 1. Metaph. sect. 4 n. 26 nobis palam adversari videtur, ut legenti manifestum erit.

37. *Resp.* Primum Magni Augustini testimonium nihil obest, si legatur integrum: sic enim habet: «Si vero eam nescit, non pertinet ad sapientiam ejus cognitio, sine qua esse sapiens potuit, et superfluo, utrum vera sit, possitve percipi, quærimus.» Ubi aperte vides, «To ejus» non referri ad ignarum Dialecticæ, sed ad ipsam Dialecticam. Docuerunt Academici, nihil posse percipi, nec Sapientis esse Verum invenire, sed Verosimile. Hos ut refutet Augustinus, probat, saltem a Sapiente percipi Sapientiam ipsam (aliter non posset esse Sapiens), atque adeo percipi quoque id omne, quod ad Sapientiam pertinet, cujusmodi est præter alias scientias Dialectica. Quodsi forte neget Academicus, Dialecticam percipi; insert Augustinus, Ergo ad Sapientiam non pertinet cognitio Dialecticæ, siquidem potest quis sine illa Sapiens esse. Unde, quidquid sit, an possit Dialectica percipi, inconcussum perstat assumptum illud, nempe Quod Sapiens percipit sapientiam. Subjungit Augustinus propositiones obvias, et per se notas, quarum veritatem fatetur se a Dialectica didicisse: sed non negat, easdem sine Dialectica posse percipi certo, et evidenter; quamvis per Dialecticam facilius, necnon cum majori extrinseca firmitate percipiantur.

38. Secundi testimonii sensus est, quod Sapientia (quo nomine intelligit ibi Augustinus «Divinarum, humanarumque rerum scientiam,» idest, collectionem omnium scientiarum) plena, ac perfecta esse non potest sine Dialectica, cum hæc sit una ex partibus Sapientiae. Unde «To omnino» appellat supra «esse,» et perinde sonat, ac «plene,» seu «perfecte.» Cur autem subdubio relinquat Augustinus, an sola Dialectica sit Sapientia, causa est ejus concursus directivus in

omnes scientias universalis, vi cujus, qui Dialecticam novit, jam quodammodo possidet virtualiter omnem scientiam. Sed hinc «insurges:» ergo Logica est causa universalis ad omnes scientias: ergo concursus ejus simpliciter necessarius est, quemadmodum concursus causarum cœlestium ad omnes effectus sublunares, et concursus, seu directio Prudentiæ ad omnes virtutes Voluntatis. «Resp.» Logica est causa universalis pure directiva, instrumentalis, artificialis, et eminenter contenta in alia causa naturali principaliori, nempe in Intellectu, qui se solo supplere potest ejus influxum. Hujusmodi autem causa universalis non est simpliciter necessaria; licet necessariæ sint causæ cœlestes ob rationem contrariam; et licet idem concedatur de Prudentia acquisita (quod multi negant), eo quod Voluntas, utpote potentia cæca, sine prævia luce Prudentiæ nequit omnino circumspecte operari. Denique in tertio testimonio tantum intendit Augustinus, ut sola Logica possit facere scientes quantum ad notitiam scientificam de Modo sciendi, quæ cujuslibet scientiæ perfectio est extrinseca, et accidentalis. De cætero, quod S. Augustinus agnoscat utilitatem Logicæ citra necessitatem, satis constat ex ejus verbis supra relatis cap. 1 n. 9, n. 10, et 11.

39. Quod attinet locum D. Thomæ, ut acquiratur scientia, necessarium quidem simpliciter est «procedere sine errore» inemendabili, sive incorrecto; secus tamen «sine errore,» qui mox animadversus corrigatur: et de hoc loquitur D. Thomas; qui verbis illis «ordinate, et faciliter,» satis indicat necessitatem «secundum quid,» sive «ad melius esse.» Error autem ignaris Logicæ intercurrents in progressu scientiarum, poterit animadverti, et emendari naturali perspicacia: quemadmodum, qui sine itinerario Romam proficiscitur, licet sæpe deviet, poterit errorem advertere, et iterum atque iterum in viam regressus, ad terminum tandem pervenire. Denique Exim. Doctor non negat, sine Logica acquiri posse veram scientiam. Nam, dum inquit: «Nunquam acquiritur vera scientia, nisi quis sciat se scire:» subdit: «nam scientia esse debet perfectum intellectuale lumen, quod se ipsum manifestat, alioqui non erit omnino evidens.» Ubi non requirit reflexum lumen Logicæ, ut quis sciat se scire, sed lumen scien-

tiæ directæ, quod se ipsum manifestat, videlicet «exercite,» ut supra diximus. Ejus igitur mens eo loci non est adstruere necessitatem, sed sufficientiam Logicæ ad acquirendas scientias: probat autem, quod Logica non ita sufficeret, nisi demonstrative traderet instrumenta sciendi. Cæterum nullo verbo inficiatur, posse aliunde seclusa Logica obtineri quod sufficit.

40. *Arg. ultim.* Quamvis Intellectus sine Logica possit acquirere unam, vel alteram demonstrationem, non tamen omnes ad statum perfectum scientiæ requisitas. *Prob.* exemplis. 1.: alearum lusor potest quidem aliquoties talos projicere sub eadem figura; non vero millies continuata serie. 2.: Voluntas potest plura vitare peccata venialia, non tamen omnia, sine speciali gratia: potest etiam resistere pluribus auxiliis, non tamen omnibus collective. 3.: natura sine arte Medica plures etiam potest superare morbos sed non omnes. «Confirm.:» aliquis est actus naturalis, nempe amor Dei ut Auctoris naturæ, cui Voluntas non sufficit sine gratia supernaturali, quamvis sufficiat ad alios actus: ergo pariter dari poterit aliqua demonstratio ita difficilis, ut sine Logica obtineri nequeat ab Intellectu; maxime cum plures sint demonstrationes, quæ ut convincant, juvandæ sunt Conversione propositionum, et Reductione formæ ad Modos perfectos primæ Figuræ.

41. *Ad Argum. neg.* assumptum, non opportune probatum illis exemplis: nolumus enim, ut ex terminis valeat argumentum ab una vel altera parte ad totam collectionem, cum sciamus, sæpe in collectione reperiri rationem specialem, quæ non detur in singulis partibus. Arguimus igitur ex eo quod demonstrationum consueta collectio in scientiis non addit specialem difficultatem supra primas demonstrationes; sed potius Intellectus vigor crescit eundo, et ad novos progressus fit habilior. Unde «ad 1. exempl.» constat disparitas: nam in projectione talorum nullum est principium inferens hanc figuram præ alia: at in Intellectu, præter innatam propensionem in veritatem, sunt prima principia, et primæ conclusiones inde collectæ, quæ manuducunt ad novas demonstrationes. Præterea retorquetur exemplum. Nam, licet continuata serie nequeat eadem tali figura millies apparere, bene tamen intermixtis aliis figuris, siquis diu perseveret in ludo:

ergo pariter Intellectus, in quærenda veritate perseverans, poterit demonstrationes omnes acquirere, licet interim in plurimos errores incidat. Et hoc unum intendimus: non enim volumus, ut Intellectus omnes præcaveat errores, quod nec cum Logica præstat; sed ut sæpius errando, et emendando, ad omnes demonstrationes perveniat.

42. *Ad 2.* Nullum similiter principium est in Voluntate præponderans in exclusionem omnium venialium: potius enim ipsa volubilitas potentiæ liberæ, et post primævam labem in malum pronæ, quodammodo repugnat tantæ uniformitati in operando. Oppositum accidit in Intellectu, ut nuper vidimus. Adde quod peccata venialia sunt innumera; cum tamen demonstrationes scientificæ definito sint numero, et in plerisque scientiis admodum paucæ. Item, ut omnia venialia vitentur, necesse est, ut nullus unquam detur lapsus. At minime volumus, ut Intellectus nunquam erret, neque id opus est, ut acquirantur tandem omnes demonstrationes. Item, voluntas optime vitare potest aliquod saltem individuum ex omnibus venialium speciebus: et hoc ipsum intendimus in re nostra, non ut omnia individua, sed ut omnes demonstrationum species acquirantur. Quod additur, verum est propter infinitatem, quæ datur in collectione auxiliorum. Cæterum in demonstrationibus nulla talis infinitudo est.

43. *Ad 3.* In primis nullus forsan est morbus, quem robusta aliqua natura phisice superare nequeat, si modo superabilis sit arte Medica: imo passim videmus, à natura perfici, quod Medicina desperat. Deinde disparitas in aperto est. Tum quia naturæ robur physicum non continet eminenter artem Medicam, sicut Intellectus continet Logicam. Tum quia naturæ vires per iteratos morbos descrescunt: Intellectui vero per iteratas demonstrationes vigor accrescit.

44. *Ad Confirm.* Antecedens non aliter verum esse potest, nisi quia probatur vel specialis difficultas in eo actu præ cæteris, vel defectus virtutis in Voluntate. At nec probabitur unquam defectus virtutis in Intellectu ad aliquam demonstrationem, nec difficultas naturali ingenio insuperabilis. Præterea virtus gratiæ supernaturalis non continetur in Voluntate, cum Logica contineatur eminenter in Intellectu. Conversio, et Reductio, sicut naturali acumine inventæ sunt, redac-

tæque ad formam Artis; ita poterunt sine arte cognosci ut hic et nunc utiles ad discursum nova luce donandum. Ubi observa, perpetuo nos loqui de Intellectu humano acuto, et ingenioso: quod enim aliter contingat rudi, vel tardo, per accidens erit. «Specimen naturæ capi decet ex optima quaque natura,» ut ait Tullius Tuscul. L. 1. Loquimur item de naturali potentia, vel sufficientia phisica Intellectus: nec admodum repugnabimus, siquis asserat necessitatem Logicæ moralem, ita scilicet, ut sine Logicæ præsidio scientias acquirere in statu perfecto, difficillimum sit, et nulli forsán hactenus obvenerit.

CAPUT VIII

An Logica sit Ars, et Scientia?

1. Quinque habituum genera distinxit Philosophus 6. Ethic. a cap. 3. usque ad 7., quas appellat virtutes Intellectuales, nimirum Intellectum, Prudentiam, Sapientiam, Scientiam, et Artem. Nomine «Intellectus» non hic significatur, ut alias, potentia Intellectiva; sed «Habitus cognoscendi principia prima, et in demonstrabilia,» cujusmodi sunt, «Quodlibet est vel non est, Totum est majus sua parte, etc.;» qui habitus vocatur etiam «Lumen principiorum.» Prudentia dicitur á Philosopho «Habitus agendi, vera cum ratione, circa ea, quæ sunt homini bona,» idest, circa morum honestatem. Sapientia sæpe accipitur pro excellentia in quavis arte, vel scientia: sæpe etiam, præsertim apud veteres cum Cicerone (1), pro «Scientia Divinarum, humanarumque rerum, causarumque, quibus hæ continentur;» quo sensu comprehendit habitus omnium scientiarum. Nunc vero sumitur pro «Cognitione perfectissima rerum maxime universalium, ac difficultum, per altissimas causas,» Scientia est «Habitus per demonstratio-

(1) 4 Tuscul et 2 Offic.

nem acquisitus:» et Ars, «Habitus vera cum ratione factivus:» quæ omnia explicat D. Thomas ibi Lect. 3., 4., et 5.

2. His positis, Logica in primis in se continet «Intellectum:» in primis includit enim habitum suorum principiorum, v. g. «Eadem propositio nequit esse vera simul et falsa.» Vid. dicta cap. 5. n. 23. Deinde Logica non est «Prudentia» stricte sumpta, ut ex definitione posita constat: quanquam largo sensu prudentia dici queat, ut explicat D. Thomas (1). Nec item est «Sapientia» juxta definitionem nuper adductam, quæ solis convenit Metaphysicæ, et Theologiæ. Sed dubium est, an Logica proprie sit «Ars, et Scientia?» In quo paucis reclamantibus, reliqui omnes incunctanter affirmant. Quibuscum.

3. Assero 1. «Logica proprie est Ars.» Ante probationem hoc «nota:» præter definitionem Aristotelicam n. 1. traditam, definitur Ars a D. Thoma 1. 2. q. 57. ar. 3. c. «Ratio recta aliquarum operum faciendorum.» Verum his definitionibus proprie non comprehenduntur nisi Artes externi operis: nam apud Philosophum, et D. Thomam (2), «facere, et factio» solis convenit actibus externis, ex quibus remanet opus aliquod, ut sunt actus ædificandi: «agere» autem, et «actio» convenit actionibus internis, aut iis etiam externis, ex quibus nihil remanet, ut sunt actiones Musicæ (3). Cæterum, præter Artes externi operis, sunt aliæ plures, et nobiliores. Celebris quippe est divisio Artium in «Activas, et Factivas,» sive in «Liberales, et Mechanicas,» versibus hisce notatas:

(1) 2, 2, q. 47, ar 2, ad 2, et q. 48, art. unicæ.

(2) In 6. Ethic. Lect. 3.

(3) Vid. Aristot. L. 1. Magn. Moral. cap. ultim.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, astra.

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

Quorum prior versus indicat Artes liberales, Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, Arithmeticam, Musicam, Geometriam, Astrologiam: posterior indicat mechanicas, quæ et serviles, et illiberales dicuntur, nempe Agriculturam, Venatoriam, Militarem, Nauticam, Chirurgiam, Textoriam, et Fabrilem. Vid. Conimbricenses qq. 1. 2. 3. proœcial. Quamvis ergo nomine «Artis» frequentius apud veteres intelligatur Ars factiva, et mechanica; extenditur etiam id nominis ad liberales, et activas, ut constat ex usu Sapientum, veterum, ac recentium, approbatque D. Thomas 1. 2. q. cit. ar. 3, ad 3.

4. Itaque Ars in communi, prout comprehendit Activas, et Factivas, definiri potest, vel «Collectio multarum de una re comprehensionum ad finem aliquem utilem vitæ;» quæ definitio apud Philosophos celebratissima est, ut testantur Conimbricens (1): vel «Certa ordinatio rationis, qua per determinata media ad debitum finem actus humani perveniunt;» quæ definitio traditur á D. Thoma in 1. Poster. Lect. 1.: vel demum cum P. Peynado, «Habitus medio iudicio vero dirigens Agens liberum, in quo est, ad opus non pertinens ad bonos mores. Cujus definitionis ultima verba notant discrimen Artis a Prudentia: reliqua vero naturam explicant Artis in communi, quæ et vera semper dictare debet, et esse de operibus, non prorsus necessariis, sed Voluntatis imperio, et electioni subiectis, juxta doctrinam Aristotelis 6. Ethic. cap. 4.

5. His positis, probatur assertio. 1. ex communi sensu Philosophorum, præsertim D. Thomæ, cum alibi sæpe, tum 1. Poster. Lect. 1., ubi non solum probat, quod *Logica est Ars*, sed etiam *Ars ar-*

(1) Q. 1. proœm. ar. 2.

tium. 2.: quia Logicae convenit quidquid est de ratione Artis: est enim facultas mediis regulis omnino veris dirigens Agens liberum ad construendum opus quoddam eximium, nempe Syllogismum, Definitionem, etc.; quod opus non ita necessarium est, ut non possit bene vel male fieri ex imperio, et electione Voluntatis, ut explicabimus Disp. sequenti. Dices: juxta D. Thomam (1), Logica, et quævis Ars liberalis, solum «per quamdam similitudinem» dicitur Ars: ergo non proprie. *Dist. Conseq.*: proprietate primæ impositionis, *conc.*; proprietate usus, *neg. Conseq.* Nomen *Ars* primo quidem impositum est artibus mechanicis: sed deinde ex usu Sapientum extensum est ad artes liberales «per quamdam similitudinem»; sic tamen, ut, licet hæc similitudo fuerit extensionis occasio, nomen *Ars* deinceps proprie significet conceptum communem liberalibus et mechanicis, qualem exhibent definitiones num. 4. Vide D. Thomam 1 p. q. 67. ar. 1 C., ubi hanc doctrinam circa nomen *Lux* explicat optime, et confirmat exemplis. Objectiones alias diluemus Assert. sequ.

6. Assero 2. «Logica proprie est Scientia». Probationi præmittito, Scientiam usurpari trifariam. 1. pro quavis cognitione vera: dicitur enim sciri, quidquid non ignoratur. 2. pro notitia evidenti, quæ propter se appetitur, nec ad aliud per se ordinatur: et hæc acceptio, quæ sæpe occurrit apud Aristotelem, solis convenit scientiis pure speculativis. 3. generalius pro evidenti notitia rei per causam, seu pro habitu per demonstrationem acquisito: quæ acceptio propria, et usitata est, traditurque ab Aristotele 1. Poster. cap. 2.: unde et D. Thomas 6. Ethic. Lect. 3., «Manifestum est», inquit, «quod scientia est habitus demonstrativus, idest, ex demonstratione causatus.» In 1. acceptione Logica est scientia, ut per se patet: in 2. non est; quia propter alias scientias appetitur, et ad eas acquirendas ordinatur. In 3. esse negarunt nonnulli veteres apud Conimbricens, quibus pauci ex modernioribus accesserunt. At affirmant communiter cæteri omnes: quibuscum.

(1) 1, 2, q. 57. ar. 3. ad. 3.

7. Assertio nostra probatur breviter. Logica ex principiis evidentibus demonstrat suarum veritatem regularum: ostendit enim, quod Definitio debeat esse clarius Definito, ex eo quod explicatio sit clarius explicato; quod unum membrum dividens non adæquet Divisum, ex eo quod Totum est majus sua parte; quod Syllogismus constare debeat tribus terminis, ex principio, «Quæ sunt eadem uni tertio, etc.»: rationem item reddit evidentem Conversionis, Oppositionis, etc.: adeo ut non alia sit Scientia, si Mathesim excipias, tot demonstrationibus abundans. Logica igitur est habitus demonstrativus, seu per demonstrationem acquisitus, proindeque scientia vere, et proprie. *Confirm. 1.*: Habitus, quo verum cognoscimus, vel est opinio, vel fides, vel scientia, vel etiam experientia; sed habitus, quo prædictas veritates Logicas ex principiis certis cognoscimus, non est opinio, nec fides, ut patet; nec aliunde mera experientia, ut plane colligitur ex dictis cap. superiori: superest ergo, ut sit scientia vere talis. *Confirm. 2.* Logica docet formam, qua cæteræ scientiæ procedere debent circa suum objectum: ergo debet ipsa certo demonstrare istius formæ rectitudinem: alioquin cæteræ scientiæ periculose crederent se se Logicæ regulis.

8. Contra hanc assertionem plura, et intricata satis argumenta sumuntur ex objecto Logicæ, quod, si dicatur consistere in Ente rationis pure objectivo, non videtur esse proprie scibile. Verum hæc nihil ad nos, qui Thomistarum sententiam istam rejiciemus Disp. sequ. Ex aliis tamen capitibus *Objic. 1.*: Logica est ars: ergo non est scientia. *Prob. Conseq. 1.*: quia scientia est de necessariis; ars autem de contingentibus, seu quæ bene vel male fieri possunt. *2.*: quia scientia est de universalibus; ars de singularibus. *3.*: quia scientia est propter se; ars propter opus. *4.*: quia scientia pertinet ad Intellectum speculativum; ars ad practicum. *5.*: quia si semel ars potest esse scientia, omnes artes, etiam mechanicæ, erunt scientiæ, cum earum regulæ, sicut et Logicæ, sint demonstrabiles. *6.*: quia Aristoteles distinguit Scientiam, et Artem, tamquam membra dividencia Virtutem intellectualem in communi: at membra dividencia Totum, se se invicem excludunt.

9. *Resp. neg. Conseq.*, quin obstant probationes. *Ad. 1.*: Scientia dicitur esse de *necessariis*, non quidem *in existendo* (sic enim sola cognitio de Deo foret scientia), sed *in verificando*; quatenus scientia ita debet respicere objectum, ut, sive illud existat, sive non, semper verificet necessario conclusionem, qua demonstrative cognoscitur. Unde conclusio ista, «Definitio debet esse clarior Definito», est æternæ veritatis, et de re necessaria in verificando: quia reddit hunc sensum, «Quandocumque existat Definitio, recta non erit, nisi Definitio sit clarior», qui sensus necessario est verus, etiamsi definitio vel nullatenus, vel contingenter existat. Ars autem est de *contingentibus*, non *quoad verificationem* regularum, quæ possunt esse necessariae veritatis; sed *quoad executionem* ipsius objecti, quod debet esse in existendo contingens, et ab artificis arbitrio pendens; alioquin superflua foret ars. Unde conceptus Artis, et Scientiæ non opponuntur: nam contingentia, quam petit Ars, bene cohæret cum necessitate, quam Scientia poscit. Quomodo autem actus Intellectus, quod est objectum Logicæ, possit bene vel male fieri, explicabitur Disput. sequenti.

10. *Ad 2.* Scientia est de universalibus, quia rationem considerat communem pluribus: sed hoc idem habet Ars, cum regulas præscribat generales pluribus artefactis. Unde, quod Ars etiam sit de universalibus, et in hoc ab Experientia differat, expresse docent, et inculcant Aristoteles 1. Metaph. cap. 1., et D. Thomas ibi Lect. 1. Ars ergo circa singularia versatur non «in cognoscendo,» sed «in agendo,» quatenus, dum ad actionem, sive executionem venit, artefactum in singulari fieri debet ab Artifice facillime applicante regulam Artis generalem: quæ est doctrina D. Thomæ loc. cit. Et eodem sensu omnis scientia practica versatur circa singularia.

11. *Ad 3.* sola scientia speculativa est propter se: nam practica, licet sit scientia, est propter opus. «*Ad 4.* scientia practica, qualis est Logica, pertinet ad Intellectum practicum, sicut Philosophia moralis, Medicina, et aliæ. «*Ad 5.* Artes mechanicæ, prout communiter traduntur, et addiscuntur, non sunt scientiæ: quia, licet earum pleræque judicia, seu regulas habeant ex se demonstrabiles; de facto

tamen Artifices in eis demonstrandis haud laborant; sed contenti sunt experientia, inductione, vel auctoritate. Quod si quis Artifex per demonstrationem probaret, ut posset, regulas artis Nauticæ, vel Militaris v. g.; ea tunc ars simul esset scientia. Sic Rhetorica, prout communiter traditur, non est scientia: et tamen scientia censetur, prout ab Aristotele tradita est.

12. *Ad 6* : Aristoteles in 6. Ethic. solum distinxit Scientiam ab Arte mechanica, ut notavimus n. 3.: talis autem Ars, prout communiter tradita, non est scientia. Præterea, Scientia, et Ars in communi, ratione saltem distinguuntur; et identitatem realem, licet non excludant, non exigunt: quod sufficit, ut possint esse membra dividentia, juxta dicta in Summulis. Ars igitur solum petit ex proprio conceptu judicium certo verum; non tamen ut certitudo nitatur potius demonstratione, quam inductione, vel auctoritate. Dum autem ea certitudo per demonstrationem acquiritur, tunc idem habitus est Ars et Scientia.

13. *Objic. 2.* juxta Aristotelem 2. Metaph. cap. 3., «Absurdum est simul quærere scientiam, et modum sciendi;» sed Logica est modus sciendi: ergo, dum ipsa quæritur, non quæritur scientia. «Confirm.» 1.: Logica est instrumentum, et dispositio ad Scientias: ergo Logica non est scientia; neque enim instrumentum, aut dispositio, potest ejusdem rationis esse cum re, ad quam disponit. «Confirm.» 2.: Logica dirigit omnem scientiam ad demonstrandum; sed non dirigit se ipsam, aliter præexisteret ante se: ipsa igitur non demonstrat. «Confirm.» 3.: juxta Aristotelem 1. Rhetor. cap. 4., siquis Rhetoricam, et Dialecticam, non ut facultates, sed ut scientias tradere conetur, is naturam earum interimet. Eodem lib. et sæpe alias docet Philosophus, Dialecticæ nullum esse determinatum subjectum; omnis autem scientia certum subjectum habet.

14. *Resp: ad Argum.* Aristoteles nomine «modi sciendi» intelligit ibi methodum cujusque scientiæ propriam, et peculiarem, quæ prænosci debet priusquam scientiam quis aggrediatur. Et, licet intelligat Logicam, tantum significat, absurdum, et incommodum fore, siquis Logicam et alias scientias velit simul addiscere, «quia non est

facile, quod homo simul duocapiat, sed dum ad duo attendit, neutrum capere potest,» ut ibidem inquit D. Thomas Lect. 15. Sumit autem Philosophus eo loci nomen «Scientiæ» juxta secundam acceptionem num. 6 «Ad I. Confirm. neg. Conseq. :» nam Logica non aliter est dispositio, et instrumentum, nisi quia regulas tradit recte disserendi: has autem cum demonstrative tradat, quid prohibet esse scientiam? Addita probatio nulla est: nam malleus malleo, et forceps forcipe fabricatur. Et saltem in ratione generica, vel specifica subalterna, non dubium, quin instrumentum, aut dispositio conveniat cum ea re, cui servit. Sic Prudentia, generale quoddam instrumentum virtutum, vera virtus est: sic Grammatica, quæ ad Rhetoricam artem disponit, ars est: sic alia innumera facile cuivis obvia.

15. *Ad 2.* Quo sensu «Cælum omnia tegit,» eodem Logica dirigit omnem scientiam, videlicet omnem præter se: ipsa quippe, quantum ad primam demonstrationem, non dirigit se, ut vidimus cap. præced., ubi etiam ostendimus, directionem Logicæ non esse simpliciter necessariam ad demonstrandum. «Ad 3.» Aristoteles iis in locis aperte loquitur de Dialectica utente accessoria, quæ concludit extra propriam materiam. Vid. supra cap. 2. a n. 23., et cap. 3. num. 10.

16. *Objic. 3.:* Logica non certo, sed probabiliter duntaxat, cognoscit suum objectum: ergo non est scientia. Patet Antecedens, aut patebit ex controversia de objecto Logicæ formali, quam disput. sequenti tractabimus. «Dist. Antec. :» Logica non certo cognoscit suum objectum sub ratione Entis realis, vel rationis, «conc. ;» sub ratione Modi sciendi, tam in communi, quam in particulari, «neg. Antec., et Consequ..» Certum est omnibus, Logicam agere de Modo sciendi, et ejus speciebus. Omnes item reipsa conveniunt in definitionibus specierum istarum, quidquid sit de una vel altera vocula: ex quibus definitionibus demonstrantur proprietates Modi sciendi, ad finem Logicæ conducentes; v. g., quod Definitio sit clarior Definito, demonstratur ex eo quod Definitio sit «Oratio explicans essentiam rei.» Quare Logica certo noscit suum objectum, quantum sat est ad demonstrandum quod oportet, Illud igitur dubium, «an objectum Logicæ pro

formali dicat Ens reale, vel rationis;» non impedit Logicarum demonstrationum firmitatem, proindeque nec rationem Scientiæ.

17. *Objic. 4.*: Logica secundum partem Topicam, et Sophisticam, non procedit demonstrative: hac igitur ex parte Scientia non est. «Resp.» cum D. Thoma 4. Metaph. Lect. 4.. Si pars Logicæ Topica consideretur prout docens modum probabiliter concludendi, «hoc demonstrative facit, et secundum hoc est scientia.» Si vero consideretur prout utens hoc modo probabili, «sic recedit á modo scientiæ. Et similiter dicendum est de Sophistica: quia prout est docens, tradit per necessarias, et demonstrativas rationes modum arguendi apparen-ter.» Sed «prout est utens, deficit á processu veræ argumentationis.

18. *Objic. 5.*: Logica plures habet actus opinativos, seu mere probabiles; scatet enim quæstionibus in utramque partem incertis: ergo, licet actus etiam demonstrativos habeat, simpliciter appellari debet, non Scientia, sed Opinio; nam, ut ajunt, denominatio sequitur debiliorem partem. Objectio probat, nullam Facultatem posse vocari simpliciter Scientiam, cum nulla sit, quæ plures de suo objecto quæstiones dubias non habeat. Præterea concedit, quod intendimus, Logicam scilicet bona sui parte scientiam esse. Undenam vero sumere debeat absolute denominationem, erit quæstio vocalis. Rectius tota Facultas Logica vocabitur Scientia: quia pars scientifica nobilior est, eique deserviunt, et subordinantur quodammodo reliquæ partes: quare prævalere debet in denominando; sicut anima totum hominem denominat rationalem. Allegata paræmia fallit hic, ut sæpe alias; maxime cum non detur compositio physica inter actus, aut habitus opinativos et scientificos.

19. Quæres, utrum Logica sit scientia, prout docens, an prout utens? *Resp.* Logica scientia est, prout docens, etiam in parte Topica, et Sophistica, ex num. 17.: non tamen scientia est, prout topice, vel sophistice utens, sive intra, sive extra propriam materiam; ut per se patet. Dubium superest de Logica prout utente regulis demonstrandi intra propriam materiam: quo sensu, licet fateantur omnes, actum Logicum esse scientificum realiter, sive identice; plures tamen

id negant de tali actu formaliter accepto sub munere «utentis,» aut «usus.» Sed affirmandum puto, etiam in sensu formali. Nam, licet usus regularum in genere, sive ex terminis, non sit scientificus; usus tamen regularum demonstrandi præsciendi non potest ab scientia. *Prob.*: usus regularum ejusmodi, est formaliter Syllogismus seligens præmissas, quæ sint evidentes, primæ, notiores, et causæ conclusionis, quam inde legitime inferat; hoc enim totum expresse præscribunt regulæ demonstrandi: at Syllogismus, prout seligens tales præmissas, et inde legitime concludens, est formalissime demonstratio, ut constat ex definitione demonstrationis (1); et omnis demonstratio est formalissime scientia actualis, sive actus scientificus: ergo, etc.

20. Sed *objicit* M. Baiona 1.: Logica. in quantum utens, nihil demonstrat de suo objecto: ergo non est scientia. *Prob. Antec.*: quia, prout demonstrat aliquid de suo objecto, est docens; sed, in quantum utens, non est docens: ergo, in quantum utens, nihil demonstrat. *Objicit* 2.: Logica ut utens, procedit modo compositivo circa singularia, et contingentia, componendo scilicet juxta regulas determinatum syllogismum; sed, in quantum scientia, procedit modo resolutorio circa universalialia, et necessaria: ergo, prout utens, non est scientia. Et quidem hac ratione distinguuntur formaliter in Logica munus Artis, et munus Scientiæ.

21. *Resp. ad 1. neg. Antec.* Ad *prob. dist. Min.*: non est docens doctrinam, qua utitur, *conc.*; non est docens aliquid a tali doctrina distinctum, *neg. Antec. et Consec.* Dum Logica demonstrat proprietates Definitionis, non docet regulas demonstrandi, quæ utitur; docet tamen modum definiendi, quo tunc non utitur. Quamvis autem hic sint quasi duo respectus alter alterum formaliter includit, nempe usus doctrinam; nequit enim concipi usus regularum demonstrandi, quin concipiatur ut evidenter docens, seu manifestans aliquod objectum. Sic usus Legis charitatis formaliter imbibit amorem Dei; et usus virtutis intellectivæ cognitionem objecti. Quibus exemplis facile solves quidquid in contrarium replicetur.

(1) Apud Aristotel. 1. Poster. cap. 2.

22. *Ad 2.*, concessis præmissis, *neg. Conseq.*: nam ipsemet compositivus modus, cum talis est, qualis præscribitur regulis demonstrandi, formaliter involvit modum resolutorium, idest, modum tendendi probantem conclusionem per principia universalia, et necessaria: hic enim tendendi modus, qui dicitur resolutorius «signate,» imbibitur formaliter in quovis determinato Syllogismo, prout «exerce» composito juxta regulas demonstrandi. Nec conceptus Artis et Scientiæ in Logica distiguuntur præcise titulo compositionis, et resolutionis; sed eo potius, quem supra indicavimus n. 12.

CAPUT IX

Utrum Logica sit Scientia practica, an speculativa?

1. Quæstio præfixa, in Schola celebris, tota fere in vocibus posita est. Idcirco nunc maxime agendum nobis est auctoritate Sapientum, quæ ad lites vocales dirimendas plurimum valet. Sed claritatis ergo prænotanda sunt aliqua.

§ I. *Circa Praxim, et Practicum aliqua prænotantur.*

2. *Not. 1.*: nomen «Praxis idem sonat ac «Opus;» et «Practicum,» idem ac «Operativum: Speculatio» vero idem valet, ac «Contemplatio;» et «Speculativum,» idem ac «Contemplativum.» *Not. 2.*: ex cruda vi nominum omnis cognitio est practica, cum omnis opereatur, seu physice producat habitum: omnis item cognitio est speculatio, cum nulla sit, quæ non aliquod objectum repræsentet, ac proinde inspectio sit, et contemplatio illius. Unde et totus Intellectus, quæ cognoscitivus est, eodem sensu speculativus erit, totusque practicus. Sed usu Sapientum effectum est, ut sola cognitio, quæ repræsentat

objectum, quin ejus executionem regulet, dicatur speculatio, seu cognitio speculativa: quæ vero pro regula est, ut suum objectum executioni mandetur, cognitio practica dicatur. Ex. g. ideam domus in charta delineatam contemplantur artifex, et non artifex; ille, ut domum ædificet, hic solius animi gratia, Tum artificis contemplatio est practica; at non artificis, speculativa. Hinc, Intellectus ab omnibus cum Aristotele (1) dividitur (divisione formali, non reali) in practicum, et speculativum, prout scilicet productivus est cognitionum, vel pure speculantium, vel ad sui objecti executionem dirigentium. Inde etiam habitus intellectuales in practicos, et speculativos dividuntur: nam licet omnes actuum suorum operativi sint, cum tamen ab eorum indole nomen accipiant, dicuntur speculativi, qui speculationes pariunt, et practici, qui cognitiones practicas eliciunt.

3. *Not. 3.*: potissima differentia cognitionis, aut facultatis practicæ ab speculativa sumitur ex fine utriusque. «Speculativæ etenim finis, veritas; practicæ autem, opus;» ut inquit Aristoteles 2. Metaph. cap. 1., cui cæteri omnes consentiunt. Id est, Facultas speculativa sistit in contemplatione sui objecti, nec aliud quærit, quam veritatem scire: at Facultas practica ulterius dirigit, et inclinat ad sui objecti executionem, quæ executio proinde dicitur finis ejus, quemadmodum centrum, quo gravitas lapidis inclinat, gravitatis finis appellatur. Hinc, ut communiter dicitur (2), Scientia speculativa «est gratia sui, et quærit scire propter ipsum scire:» practica vero est, «gratia operis, et quærit scire propter utilitatem operis.»

4. *Not. 4.*: differentiam ex fine sequitur alia duplex. Altera: quod notitia practica versari debet circa objectum, sive materiam operabilem a cognoscente ipso: unde cognitio tua de Mundi fabrica, non est practica. Operabilem, inquam, vel physice, vel moraliter, vel effective, vel directive: unde cognitio, qua dirigit homo brutorum actiones, ut artificiose fiant, practica est. Sufficit autem quod sit operabilis «per

(1) 3 de Anim. Lect. D. Thom. 15.

(2) Ex Aristot. 1. Metaph. c. 1, et 2. et D. Thom. ibi Lec. 1.

se,» licet «per accidens» cognoscenti reddatur impossibilis, ut si ci-tharædus manum amittat, aut pictor oculos. Ex adverso notitia speculativa ut sic non petit versari circa rem cognoscenti operabilem, etsi non raro versetur, ut cum Animastica de actibus Intellectus, et Voluntatis nostræ disserit.

5. Altera differentia: quod notitia practica in objectum operabile tendit «modo operabili,» idest, modo utili ad operandum; speculativa vero, licet quandoque respiciat objectum operabile, non tamen «modo operabili,» sed modo potius inutili ad operationem. Ex. g. hic actus, «Oportet amare proximum,» tendit modo operabili, quia manifestat convenientiam amoris, et allicit ad amandum: hic vero, «Amor consistit in qualitate absoluta,» rem quidem respicit operabilem, sed modo non conducente, nec alliciente ad operandum. In idem fere recidit, quod passim dicitur, notitiam practicam tendere in rem operabilem ut operabilem; speculativam vero non ita, sed sub alia ratione, vel motivo formali. Item, cognitionis practicæ proprium esse tendere «modo compositivo,» idest, utili ad operationem actualem, quæ sit compositio, vel partium, si partes habeat, vel saltem essentiæ cum existentia.

6. *Not. 5.:* aliud est practicum morale, aliud artificiale (1). Practicum morale dirigit morum rectitudinem: atque ita practica dicitur Prudentia. Practicum artificiale regulat rectitudinem artefactorum: atque ita practica est Architectura, Pictoria, et Aliæ Artes. Utrumque practicum, ut in actu secundo perveniat ad opus, sive ad praxim, requirit actum Voluntatis; sed aliter, et aliter: nam practicum morale requirit actum voluntatis, vel tamquam praxim unicam, vel tamquam formam praxeos prout moraliter rectæ, sive honestæ; cum enim Prudentia dicat externam locutionem, hæc, prout est praxis recta moraliter, constituitur ab actu voluntatis ut a forma. Et hoc sensu docuit Scotus, praxim formaliter, et primario consistere in opere immediate libero, seu voluntario. At practicum artificiale solum

(1) Ex. P. Suar. disp. 44. Metaph. Sect. 13. n. 27.

postulat actum voluntatis tamquam puram conditionem, aut applicationem potentiæ executivæ: neque enim domus v. g., prout est praxis artificiosa, constituitur per actum Voluntatis.

7. *Not. 6.*: Subtil. Doct. Scotus q. 4. Prolog. sic praxim definiit: «Actus alterius potentiæ ab Intellectu, natus elici conformiter rationi rectæ.» Quæ definitio ab Scotistis, et Thomistis communiter approbatur. Sed vero, quod etiam actus Intellectus possit esse praxis, constanter Schola nostra tuetur cum Nominalib., et pluribus aliis: quia inter actus Intellectus et alterius potentiæ nullum discrimen affertur de re ipsa. In re constat, inquit Exim. Doctor (1), actum Intellectus posse subesse directioni, et regulis artis, et voluntarie ita fieri potius, quam alio modo: quæ conditiones sufficiunt in actibus aliarum potentiarum, ut sint praxis. Cur ergo talis actus non poterit praxis appellari? Sed hoc infra monstrabitur fusius.

8. Ad veram itaque rationem humanæ praxeos nihil aliud requiritur, quam quod sit «actus in potestate nostra constitutus, quatenus dirigibilis, aut regulabilis per rationem humanam.» Unde et notitia practica definiri potest, «Cognitio dirigens ad executionem sui objecti.» Cum autem nullus actus proprie seipsum dirigat, necessario distinguitur notitia practica a praxi, quam dirigit, licet possit eadem cognitio simul esse praxis, et practica respectu diversorum, ut cernitur in actu Logiæ utentis intra propriam materiam. Contra, speculatio nihil differt a notitia speculativa, definiri que potest, «Cognitio sic manifestans objectum, ut ad positionem ejus non dirigat.» Mitto conditiones alias practici, et praxeos, de quibus disputant Authores: tum quia ad præsens institutum parum aut nihil referunt: tum quia, siqua intersit, inferius explicabitur.

9. Hactenus de Practico proprio, et philosophico. Cæterum in sensu vulgari duplex acceptio superest. Nam primo, in quavis Arte, vel Facultate destinata ad usum, ut in jurisprudentia, et Medicina, vulgò non dicitur «practicus,» nisi qui ex multiplici usu regularum

(1) Loc. cit. n. 26.

experientiam habet. Quare sumitur «practicus» pro «experto, et practica» pro «experientia. Hoc tamen non efficit, quominus eæ Facultates, priusquam ad usum deducantur, practicæ sint in sensu philosophico. Deinde practicas passim dicimus cognitiones, quæ Voluntatis affectum excitant erga suum objectum etiam non operabile: quæ vero steriles sunt, speculativas appellamus. Sic contemplatio ista, «Deus est summe bonus, viris sanctis, quos ad amorem Dei movet, practica est: scholasticis vero parum Mysticæ deditis, speculativa. Verum hæc acceptio impropria est, certe non philosophica. Nam si ad cognitionem practicam sufficit utcumque movere, vel excitare Voluntatis affectum, nulla cognitio erit speculativa, cum ex omni cognitione sequatur delectatio, ut constat ex Aristot. 10. Ethic. cap. 7., et 8. Omnis ergo cognitio vere practica debet habere praxim pro objecto, sive materia circa quam, ut cum Doct. Angelico (1) probat Eximius (2).

§ II. *Relatis Auctorum sententiis, nostra principalis Assertio stabilitur.*

10. Jam igitur Logicam prima sententia censet simpliciter et adæquate speculativam. Ita sentiunt Scotistæ, et Thomistæ omnes, qui solum concedunt, Logicam esse practicam «secundum quid,» idest, ut ipsimet explicant, improprie, metaphorice, sive per quamdam similitudinem. Secunda Logicam asserit simpliciter practicam. Hæc est omnium fere nostratum, quorum plerique simul agnoscunt Logicam esse speculativam «secundum quid,» idest, penes aliquos actus: alii vero, ut Conimbricens., Arriaga, Oviedo, pure practicam dicunt. Prima, et principalis Assertio nostra sit: «Logica, prout regulas tradit Modi sciendi, est vere practica.»

(1) Q. 14. de Verit. ar. 4. c.

(2) Loc. cit. n. 52.

11. *Prob. 1.*: in regulis definiendi v. g. reperitur triplex character, ex quo juxta omnes notitia practica discernitur ab speculativa, scilicet objectum operabile, finis in operatione situs, et modus operabilis, seu compositivus: ergo in iis regulis vera ratio notitiæ practicæ reperitur. *Prob. Antec.* per partes. Nam in primis, eæ regulæ pro objecto respiciunt Definitionem, quæ vere operabilis est ab Intellectu nostro, utpote actus, et operatio ipsius. Deinde, finis earum est operatio, et executio istius objecti, ut nemo negat: certum quippe est, Logicæ regulas eo sine tradi, ut Intellectus in aliis scientiis recte definiat, dividat, syllogizet. Postremo, modus ipsarum utilis est citra dubium, ut dirigat, ac regulet ad operandum; siquidem ex earum directione passim definitiones conficimus. Hoc autem est tendere modo operabili, seu compositivo. Reperitur ergo triplex ille character in regulis definiendi. Accedit quod Logica eodem modo, eademque ratione versatur circa actus Intellectus, eosque dirigit, sicut ars fabrilis actus externos. ut diserte docet D. Thomas 1. Post. Lect. 1.

12. *Confirm. 1.* ex D. Thoma in 1. Poster. Lect. 41. sic ajente: «In speculativis scientiis nihil aliud quæritur, quam cognitio generis subjecti: in practicis autem scientiis intenditur quasi finis constructio ipsius subjecti. Sicut in Geometria intenditur quasi finis cognitio magnitudinis, quæ est subjectum Geometriæ: in scientia autem ædificativa intenditur quasi finis constructio domus, quæ est hujusmodi artis subjectum.» Subsumo: Sed in Logica intenditur quasi finis constructio ipsius subjecti, nempe Modi sciendi, ut ignorat nemo: ergo Logica est scientia practica. Item: Sed Logica non est scientia, in qua nihil aliud quæritur, quam cognitio generis subjecti, ut omnibus etiam est notum: ergo Logica non est scientia speculativa. Itidem: Sed in Logica non intenditur mera cognitio Modi sciendi, sicut magnitudinis in Geometria; sed potius constructio Syllogismi, sicut constructio domus in arte ædificandi: ergo Logica non est speculativa, sicut Geometria, sed practica, sicut Architectura.

13. *Confirm. 2.* ex Aristotele 1. Metaph. cap. 1. et 2., ubi «comparans artem activam speculativæ,» interprete D. Thoma, discrimen utriusque in eo constituit, quod activa, seu practica, inventa est

ad usum (idest, vel «ad vitæ necessitatem, sicut mechanicæ» artes, vel «ad introductionem in aliis scientiis, sicut scientiæ Logicales,» ut exponit D. Thomas ibi Lect. 1.); speculativa autem inventa est, «non ad usum,» sed «gratia sui.» Unda plane concluditur, Logicam non esse speculativam: sed practicam; siquidem nemo negat inventam esse, non gratia sui, sed ad usum, scilicet, ut regulis ejus utamur construendo instrumenta sciendi. Eodem pertinet celebris illa regula, «Speculativæ finis veritas, practicæ autem opus,» ex Aristot. 2. Metaph. cap. 1., quam ibi ad rem nostram explicat D. Thomas Lect. 2. Item, discrimen intellectus practici ab speculativo «secundum finem,» quod tradit idem Aristot. 3. de anim. text. 49., et D. Thom. ibi Lect. 15.

14. *Confirm.* 2. ex eodem Angelico Doct. Opusc. 70. q. 5. ar. 1. ad 2. ibi: «Scientiæ speculativæ, ut patet in principio Metaph. sunt de illis, quorum cognitio quæritur propter seipsa. Res autem, de quibus est Logica, non quærentur ad cognoscendum propter se ipsas, sed ut adminiculum quoddam ad alias scientias.» Hæc pro nobis planissima. Sed continuo subdit Angelicus: «Et ideo Logica non continetur sub Philosophia speculativa, quasi principalis pars, sed quasi quoddam reductum ad eam, prout ministrat speculationi sua iumenta, scilicet Syllogismos, definitiones, et alias hujusmodi, quibus in speculativis scientiis indigimus.» Hinc inferunt Thomistæ, Logicam esse scientiam vere et proprie speculativam, non tamen «principalem,» sed «ministerialem:» et quidquid hactenus circa discrimen scientiæ speculativæ a practica diximus, intelligi volunt de speculativa principali, non de ministeriali.

15. Sed quam immerito id inferant, constat 1.: quia pertinere ad Philosophiam speculativam «quasi quoddam reductum,» nec alio titulo, quam instrumenta ministrandi, neutiquam est «proprie» pertinere: aliter, iisdem omnino causis Grammatica proprie pertineret ad Rhetoricam, et Poesim; et ars fabricandi frænum, et gladium, proprie foret ars Militaris, et cum omnis scientia naturalis famuletur, et ministret Sacræ Theologiæ, foret etiam proprie Theologia, licet ministerialis. 2.: quia Logica eodem modo ministrat scientiis practicis, et speculativis ergo pari jure vocabitur practica ministerialis. Dicunt,

Logicam ministrare practicis, non ut practicæ sunt, sed ut cognitivæ sui objecti. Esto: sed hoc eodem modo ministrat speculativis, non ut speculativæ sunt, sive non prout sistunt in contemplatione sui objecti sed præcise prout illud artificiose cognoscunt; siquidem pro cunctis scientiis easdem regulas tradit, nec ipsa curat, an aliæ scientiæ assistant, necne, in sui objecti contemplatione.

46. *Prob.* Assertio nostra 2.: ideo Logica non esset vere practica, quia pro materia operabili respicit actus Intellectus, quorum nullus potest esse praxis, cum hæc debeat esse actus alterius potentiæ ab Intellectu. Hoc est præcipuum, et fere unicum sententiæ contrariæ fundamentum. Atqui actus Intellectus potest esse praxis: ergo, etc. «*Prob. Min. 1.*:» actus Voluntatis est praxis, quia potest elici ex directione cognitionis, quæ repræsentet ejus operabilitatem; sed etiam actus Intellectus elici potest ex directione cognitionis præscribentis modum, quo debet construi, v. g. Syllogismus in «*Barbara*:» ergo poterit etiam esse praxis. Nulla est disparitas, nisi quod alter præ altero est opus alterius potentiæ ab Intellectu. Verum hæc est mera petitio principii. Rationem cedo, cur nomen «*praxis*» restringi debeat ad actus alterius potentiæ ab Intellectu? Certe «*praxis*» proprie significat «*actum*,» sive «*operationem*» ex regula positam: sed actus Intellectus proprie est actus, et operatio, elicique potest vi regulæ: cur ergo non est praxis?

17. *Prob. 2.*: actus elicited ex directione Prudentiæ, est praxis, etiam juxta Adversarios: ergo quoties Prudentia dictat studium Metaphysicæ, vel actum credendi mysteriis revelatis, actus Intellectus erunt praxes. Dicunt, eos actus esse praxes, prout a Voluntate imperatos. Fateor: sed, licet tunc formalis ratio imputabilitatis, ac meriti, consistat præcipue vel unice in actu Voluntatis; tamen ratio praxeos consistit etiam in actu imperato: tum quia hic actus expresse dictatur a Prudentia, et expresse cadit sub præceptum credendi, vel studendi; quod præceptum non est reductum ad praxim, donec actus ipse Intellectus exerceatur: tum etiam paritate actus externi, v. g. largitionis eleemosynæ, qui actus, licet meritorius evadat ab actu voluntatis, se ipso est praxis Prudentiæ, et regulæ Charitatis. Jam ergo actus Intellectus in semetipso participat rationem praxeos.

18. *Prob. 3.*: Scientia, qua dirigitur Deus ad effectus creatos producendos, atque adeo ad actus Intellectus nostri, practica est, ut docent Theologi cum D. Thoma; ergo cognitio nostra est praxis respectu Scientiæ Divinæ. At, inquis, cognitio nostra non est actus Divini Intellectus. Non dubito: sed tuum argumentum enervo. Nam per te idcirco nostra cognitio neguit esse praxis respectu Logicæ, quia est speculatio, manetque intra lineam speculationis. At id ipsum habet, quando dirigitur ab Scientia Divina, et nihilominus est praxis. «*Prob. 4.*:» idem est «praxis,» ac «usus regulæ dirigentis,» ideoque Aristoteles supra citatus n. 13. practicas statuit Artes; quæ sunt «ad usum;» sed actus Intellectus est vere et proprie «usus» regulæ logicæ dirigentis: ergo est vere et proprie praxis. «*Confirm.*» ex divisione Logices in docentem, et utentem: ubi omnes advertunt, idem esse «uti regulis,» ac «regulas deducere ad praxim:» unde Logicam utentem vocant, quæ deducit ad praxim regulas Logicæ docentis, utique per actum Intellectus.

§ III. *Duplex alia Assertio proponitur.*

19. Secunda assertio nostræ sententiæ sit: «Logica directa, et propriis limitibus contenta, absolute, simpliciter, imo fere totaliter, practica est.» Explicatur: etsi tota Logica reflexe consideret actus Intellectus, tamen in sua linea vocatur: «Logica directa, quæ versatur circa illos actus, quatenus possunt artificiose poni, sive disponi ad recte differendum: vocatur vero «Logica reflexa,» quæ suam ipsius indolem, et proprietates nova reflexione discutit; ut sit in hoc præmiali Tractatu. Quibus positis, probatur Assertio: Logica directa respicit pro fine operationem: nam ejus finis, sive attributionis objectum, est aliquid operabile ut tale, nempe Modus sciendi, vel omnis, vel aliquid, juxta varias sententias, de quib. disput. sequ.: ad eum item finem inventa est, ut Intellectus regulas ejus deducat ad praxim. Sed scientia, «quæ ordinatur ad finem operationis, est simpliciter practica,» ut inquit

D. Thomas (1), et plane colligitur ex Aristotele supra citato: Logica ergo «simpliciter» est practica.

20. Et hinc etiam probatur practica «totaliter,» aut fere: nam Logica per omnes suos actus tendit in operationes Intellectus ut dirigibiles; ideoque dirigibilitas actuum Intellectus dicitur passim á nostris Auctoribus ratio formalissima «sub qua» tendit Logica: ergo per omnes suos actus tendit in objectum ut operabile ex directione regulæ, hoc enim sonat «dirigibile: ergo penes omnes actus practica est; nam actus speculativus, siquando tendit in rem operabilem, non eam respicit ut operabilem ex num. 5. Dixi «totaliter, aut fere;» ne nimium repugnem iis, qui excipiunt nonnullos actus secundarios, quæ Logicus artificium jam actu positum reflexe considerat; quamvis facile dici posset, ejusmodi actus, vel non esse Logicos proprie, sed reductive, vel etiam esse quodammodo practicos.

21. Assertio tertia: «Logica reflexa, necnon quatenus ex usu proprios egressa limites, quæstiones adoptat adscititias, est speculativa.» Res hæc, explicatis terminis, alia probatione non eget. Nam in primis Logica reflexa, seu proæmialis, nihil fere tractat ad praxim proprie pertinens, aut directe juvans, ut ex hactenus discussis, et disp. sequ. discutiendis quisque perspiciet. Deinde, Logica, prout consueta in Scholis methodo traditur, plurimas ex Metaphysica quæstiones adsciscit, præsertim in Tractatib. de Universalib., et Prædicationis, ut nemo nescit; nonnullas etiam ex Animastica. Cumque omnes ad speculationem pertineant, et majori ex parte consuetum Logicæ volumen occupent; fit, ut Logica, prout communiter in Scholis tradi solita, majori ex parte sit speculativa. Atque hoc sensu intelligendum puto nostrum Eximium Doctorem disp. 44. Metaph. sect. 13. n. 53., dum Logicam dicit simpliciter speculativam, et ex parte practicam: «Dirigit enim (inquit) «operationes Intellectus, ut artificiose fiant eo modo, quo fieri possunt, unde et ars liberalis appellatur: tamen ad hanc directionem multa, et fere majori ex parte contemplatur pure speculative.

(1) 1. p. q. 14, ar. 16. c.

CAPUT X

Objectionibus fit satis.

1. Contra primam, et præcipuam Assertionem, «*Objic. 1.*: Omnis actus Intellectus est speculatio; sed nulla speculatio potest esse praxis: ergo nullus actus Intellectus potest esse praxis: ergo nec Logica, dirigens actus Intellectus, poterit esse practica. «*Resp.*» Utraque Præmissa falsa est: Major; quia speculatio idem est, ac cognitio speculativa; nihil autem falsius, quam quod omnis actus Intellectus sit cognitio speculativa, ut patet in actibus Prudentiæ, Medicinæ, et cujuslibet Artis: Minor etiam; quia praxis, et speculatio nullo ex capite opponuntur, maxime respectu diversorum; si enim speculatio, circa hominem v. g., est artefactum vere operabile ex directione alterius cognitionis, quid prohibet esse praxim? Opponuntur quidem practicum et speculativum in eodem actu, vel habitu, respectu ejusdem objecti, quia implicat simul sistere et non sistere in ejusdem objecti contemplatione. At praxis non est idem ac cognitio practica, ut supra notavimus; nec aliunde cum speculatione magis pugnat, quam ratio artefacti. Adde quod objectio perspicue instatur exemplis cap. præced. n. 17. et 18.

2. *Replic. 1.*: Logica, dum ad actus Metaphysicæ dirigit, habet pro fine speculationem: ergo non habet pro fine praxim. «*Prob. Antec.*:» nam ipsa constructio, et opus syllogismi demonstrativi de objecto Metaphysicæ, est speculatio: ergo, dum Logica pro fine respicit illud opus, respicit speculationem: Hinc regulæ Logices sunt regulæ speculandi, et qui eas deducit ad usum, speculatur; et quidquid operis per eas intenditur, semper manet intra lineam speculationis: ipsa etiam fabrica, et relictudo, quam Logica dirigit, est rectus modus speculandi. Logica ergo tota in speculatione versatur, nec inde unquam extrahitur.

3. *Resp. 1 neg. Antec.*: nam, ut vidimns cap. præced. n. 15., Logica non aliter Metaphysicam dirigit, quam scientias practicas; eas-

dem quippe regulas pro omnibus tradit: quare, sicut juxta Adversarios non habet pro fine praxim, dum Ethicam, et Medicinam dirigit; ita nec habet pro fine speculationem, dum dirigit Metaphysicam. Utrobique ergo finis Logicæ est artificiosa cognitio veritatis, præscindendo ab eo quod talis cognitio sistat, vel non sistat ibi, sive quod ulterius dirigat, vel non, ad executionem sui objecti. Actus autem Metaphysicæ sub hac præcisa ratione non est speculatio, sed ab speculativo et practico præcindens, donec intelligatur positive sistens in contemplatione; de quo non curat Logica. «Ad prob. dist. Antec.:» ipsa constructio et opus, etc. est speculatio, realiter, «conc.;» formaliter prout à Logica dirigitur, «neg. Antec. et Consequ.» Unde et subjunctæ propositiones in sensu formali sunt falsæ.

4. *Resp. 2. dist. Antec.:* habet pro fine speculationem alieni objecti, «admitt;» speculationem sui objecti, «neg. Antec., et Consequ.» Cum dicitur, scientiam speculativam esse, quæ pro fine respicit speculationem, sermo est de speculatione sui proprii objecti, quod talis scientia non intendit construere, vel exequi, sed pure cognoscere. Id quod patet, tum ex communi sensu; tum ex D. Thoma citato cap. præced. n. 12.; tum inductione per omnes scientias, quas speculativas esse constat. Physica v. g., vel Metaphysica, ideo speculativa est, quia pure speculatur suum objectum: et ex adverso Ethica, seu Philosophia moralis, ideo est practica, quia non speculatur tantummodo, sed ulterius dirigit ad sui objecti executionem. Unde similiter «ad prob. dist. Antec.:» est speculatio objecti Metaphysicæ, «conc.;» objecti Logicæ, «neg. Antec.:» et sub ead. distinct. «Consequ.» In iis, quæ superaddit objectio, distinguenda pariter speculatio objecti proprii, vel alieni; negandumque, Logicam evadere speculativam eo quod in speculatione alieni objecti versetur; nam idem præstat Prudentia, dum studium Metaphysicæ regulat, ut supra constitit.

5. *Replie. 2.:* si habitus Logicæ, quia dirigit actus Metaphysicæ, practicus est, ipse etiam habitus Metaphysicæ practicus erit, cum sit magis proprie operativus praxeos, videlicet sui actus, qui per nos est praxis: hunc enim actum Logica solum operatur directive, habitus Metaphysicæ effective. Sequela autem falsa est absdubio. «Resp. neg.

sequel.:» nam habitus talis est, quales sunt actus quos immediate producit: si actus sint practici, practicus est; si speculativi, speculativus. Quare, cum actus Metaphysicæ, licet sint praxes respectu Logicæ, non sint practici, sed speculativi; habitus eorum productivus nequit esse practicus.

6. *Insistunt Adversarii*: si semel actus Metaph. est praxis, ille habitus erit magis practicus, qui magis talem praxim operatur; nam practicum ab operatione sumitur, et juxta vetus effatum, «Propter quod unumquodque tale, et illud magis:» unde et manus magis practice picturam operatur, quam ars ab Intellectu dirigens. Cum ergo suum actum operetur habitus Metaph. magis, quam Logica; magis practicus erit. Hinc etiam ex nostra sententia sequitur, ut Thomistæ putant, Intellectum penes omnes suos actus practicum esse, cum omnes proprie operetur. «Resp.» Practicum philosophice non sumitur pro quovis operativo physice, sed pro operativo intentionaliter, seu directive; accipiturque prout est proprietas cognitionis, cui primo convenit denominatio practicæ, et ex qua derivatur in Intellectum, et habitum.

7. Constat hoc 1.: quia, ut inquit D. Thomas q. 14. de Verit. ar. 4., «Intellectum practicum» (eadem est ratio de habitu) «oportet esse proximam regulam operis, utpote quo consideretur ipsum operabile, etc.:» ergo Intellectus, aut habitus, non dicitur practicus, nisi a consideratione, quæ sit regula operis. Quod idem supponit Angelicus q. 3. de Verit. ar. 3., et 10. de Anim. Lec. 15. cum Philosopho et clarius 1. p. q. 79. ar. 11. ad 1. ibi: «Intellectus practicus est motivus, non quasi exequens motum: sed quasi dirigens ad motum; quod convenit ei secundum modum suæ apprehensionis.» Unde Intellectus non est practicus, prout exequens praxim Logicæ, sed prout eliciens actum, quo dirigit ad motum sive intra, sive extra se. «Constat 2.:» quia nulla facultas dicitur practica, nisi intendat constructionem sui objecti, ut cap. præced. nos docuit D. Thomas: habitus autem idem habet objectum ac actus: quare, nisi medio actu practico constructionem illam intendat, non est practicus, quantumvis physice operetur suos actus, quos certe pro objecto non respicit. Constat 3.: quia bene cohæret quod habitus physice operetur praxim, et tamen pro fine

habeat puram speculationem sui objecti; qui est habitus speculativi character.

8. Habitus igitur omnium scientiarum, sunt utentes regulis Logicæ, quas proinde ad praxim deducunt, ita ut earum praxim effective operentur: sed non idcirco sunt habitus practici; quia talem praxim non habent pro objecto, nec illam regulant, aut dirigunt, sed pure physice producunt. Unde practicum philosophicum non sumitur ab operatione utcumque, sed ab operatione prout dirigibili per cognitionem præviam: quare nec ad rem est effatum illud, «Propter quod unumquodque,» etc.; nec potentia executiva picturæ practica est in sensu philosophico; nec actus Intellectus est praxis respectu omnis principii, cujus est operatio, sed respectu illius dumtaxat, cujus intuitu est «operatio dirigibilis; nec demum Intellectus est practicus, nisi quatenus fœcundus actuum ad executionem sui objecti dirigentium.

9. *Objic.* 2. proloquium illud, «Intellectus extensione fit practicus,» quod ab Scoto allegatur, et tribui solet Aristoteli, quamvis apud ipsum nullibi compareat. Consonat illud D. Thomæ q. 14, de Verit. ar. 4. c., «Sola extensio ad opus facit aliquem Intellectum esse practicum.» Unde sic arguitur: in ordine ad opus Logicum nulla est Intellectus «extensio:» ergo nec ratio practici. «Prob. Antec.:» quia «extendi» est «extra se tendere:» Intellectus autem extra se non tendit, dum tendit in opus Logicum, utpote quod manet intra Intellectum, et in ejus actibus consistit. «Resp.» Nec proloquium, nec auctoritatem D. Thomæ respuimus: sed «neg. Antec.» cujus probatio frigida est, non aliter ac si quis probet, Intellectum non posse intendere rebus externis, quia «intendere» est «intra se tendere.» Verbum «extendo,» Calepino teste, idem sonat, ac «protraho, porrigo, explico:» Intellectus autem intra semetipsum vere protrahitur, aut explicatur magis, dum ab actu dirigente et regulante progreditur ad actum regulatum: vere ergo extenditur intra se.

10. *Replie:* juxta D. Thomam (1), «Practicum, vel operativum,

(1) 1, 2, q. 57 ar. 1 ad 1.

quod dividitur contra speculativum, sumitur ab opere exteriori.» Item: «Habitus speculativus... habet ordinem ad interius opus Intellectus, quod est speculari verum, et secundum hoc est habitus operativus. Resp» 1.: D. Thomas nomine «operis exterioris» intelligit opus quodlibet ex electione Voluntatis fieri potens, ut exponit Thomistarum Princeps Capreolus q. 2 Prolog. conclu. 4., patetque in actu Fidei, dum est praxis Prudentiæ, Hoc autem sensu etiam actus Intellectus, a Logica regulatus, est opus exterius. «Resp.» 2.: loquitur D. Thomas, non de omni practico vere tali, sed de solo practico mechanico, seu activo, ut interpretatur M. Sanchez Dominicanus q. 16. proœmial.: de quo iterum inferius. Quod additur, extra rem est: nam illud «interius opus Intellectus» non est opus, quod sit obiectum habitus speculativi, sicut est Logicæ, sed est ipsemet actus proprius, quem physice operatur habitus speculativus, qui habitus, licet hoc sensu operativus sit, non ideo est practicus, propter dicta n. 7 et 8. Hanc esse mentem D. Thomæ, patebit legenti.

11. *Obje.* 3.: Omnis Facultas practica, vel est factiva, vel activa, ut sumitur ex Aristotele (1); sed Logica non est factiva, cum non versetur circa actiones externas; nec est activa; quia scientia activa, ut ait ibidem Aristoteles, est circa ea, «quorum principium est electio, et idem est agibile et eligibile;» electio autem est actus Voluntatis, qui respicitur, non à Logica, sed ab scientiis moralibus, quæ idcirco «activæ dicuntur,» ut notat D. Thomas (2). Logica ergo non est practica. «Resp.» Logica est scientia activa, versaturque circa ea, quorum principium (non quidem elicitivum, aut meritorium formale, ut in operibus virtutum, sed imperativum, aut applicativum) est electio: nam, ut inquit P. Vazquez (3) nulla operatio rationis, qualis est constructio syllogismi, dirigitur, aut fit ab alia operatione Intellectus, nisi media electione; nam ex electione applicat homo Intellectum ad faciendum hunc vel alium syllogismum.

(1) 6 Metaph. cap. 1.

(2) Ibi, Lect. 1

(3) In 1. p. disp. 8. n. 19.

12. Nec te moveat quod irati reponunt Carmelitæ discalceati Complutens., hoc Vazquii «argumentum indignum esse, cui Philosophus respondeat.» Modestissime quidem. Sed quid mali continet infelix? Probat, inquiunt, nullam esse scientiam speculativam; siquidem omnes actus cujuscumque scientiæ fiunt à nostro Intellectu libere, et media motione, seu imperio voluntatis. Addunt (ut, qua sunt benignitate, respondere dignentur argumento, licet indigno), dictum Aristotelis debere intelligi de operibus, quæ per se et formaliter ab electione procedunt, quæ constat esse opera virtutis, quibus intrinseca est moralitas, et libertas.

13. Sed finge, Lector, me velle paradoxum hocce, «Ars citharizandi non est practica;» atque ita probare: Ars ista non est factiva, ut ex Aristotele patebit num. sequenti; aliunde non est activa, cum non versetur, circa ea, quorum principium est electio: ergo non est practica. Dices cum Vazquio, eam artem esse activam, quia citharizatio non dirigitur ab Intellectu, nisi media electione. Tum, si in te insurgerem tota indignatione Discalceatorum; nonne risu excalceatus abires? Sed siste precor: nam tua ratio probat, nullam esse scientiam speculativam. Minime, inquires: nam licet dependentia ab electione sit conditio requisita ad objectum artis practicæ, reperiaturque in actu citharizandi, non ideo est conditio se sola sufficiens. Omnis homo caput habere debet; nec tamen quidquid habet caput, est homo. Hæc ergo conditio practicam arguit facultatem, quæ aliunde respiciat objectum operabile modo operabili; qualis est Logica, vel ars citharizandi; et qualis non est alia quævis scientia, v. g. Metaphysica, cujus habitus non est operativus sui objecti, licet physice operetur suos actus ex electione voluntatis; quod non est ad rem.

14. Aristoteles vero nomine artis vel scientiæ «activæ» intelligit quidem præcipue morales scientias et prudentiam, sed non solas, uti nec D. Thomas. Tum quia Philosophus «actiones» vocat omnes operationes immanentes, v. g. velle, intelligere, videre, ut notavit D. Thomas in 1. Ethic. Lect. 1., et sæpe alias: unde sequitur, quod non solum circa actus Voluntatis, sed etiam circa actus Intellectus dari potest scientia «activa.» Tum quia id nominis etiam extendit ad actio-

nes transeuntes, é quibus non remanet aliquod opus factum. «Facientium, et agentium» (inquit L. 1. Magn. Moral. cap. ult.) «non idem factile, et actile. Nam factilium, præter facturam finis superest alius: sicut domificativæ... finis, præter facturam, domus est,.. At in eis, quæ sub actionem cadunt (practica vocant Græci), præter actionem, nullus est alius finis: ut præter citharæ modulatum, finis non est alius: sed id est finis, exercitium, et actio.» Ubi plane vides facultatem «activam,» quæ non sit circa «eligibile» in sensu Carmelitarum, videlicet artem citharizandi, ejus opus certe non ita ab electione procedit, ut ipsi intrinseca sit moralitas, et libertas. Vid. P. Vazquez loc. cit. n. 15, 16, 17., ubi varios hac de re Philosophi textus apte conciliat.

15. *Obje. 4.*: Logica non proprie dirigit demonstrationem: ergo non est practica respectu illius, proindeque nec aliorum, actuum. «Prob. Antec.» nam in primis non dirigit præmissas: tum quia istæ plerumque sunt de materia aliena, quæ ad alias scientias spectat, non ad Logicam: tum quia sunt propositiones evidentes, quibus Intellectus necessario assentitur; et nulla ars dirigit operationes necessarias, quæ Voluntatis imperio non subsunt. Deinde nec dirigit conclusionem, cum hæc positis præmissis necessario resultet, et nequeat á Voluntate imperari, nisi præcognoscatur; si autem prænoscutur, jam existit priusquam imperetur. «Resp.» Hoc argumentum non prodest Thomistis, qui directionem Logicæ, non solum agnoscunt, sed simpliciter necessariam dicunt ad demonstrandum; et saltem valde utilem esse, nullus Thomista, vel Scotista negat.

16. Quare «neg. Antec... Ad prob. resp.» Logica dirigit præmissas demonstrationis cujuslibet, non quantum ad materiam, sed quantum ad formam artificiosam in Figura, et Modo: dirigit item, ut proposita varia materia enuntiationes eligantur primæ, immediatæ, notiores, etc., juxta doctrinam demonstrandi. Nec obstat evidentia: nam, terminis evidenter apprehensis, saltem indifferens est Intellectus, ut potius prædicet «A» de «B,» quam e converso, ut aliquod syncategorema detrahat, vel addat, etc., quam indifferentiam determinat Voluntas præventa regulis. Conclusio etiam á Voluntate pendet:

vel quia ex præmissis non oritur necessario quoad exercitium, ut multi docent; vel quia sæpe indifferens est, ut directa, vel indirecta prodeat. Nec, ut imperetur, debet prænosci judicative, sed apprehensive; ex quo non sequitur, quod præexistat ante imperium. Imo, etsi prorsus necessario resultet ex præmissis, cum tamen hæ pendeant à Voluntate, conclusio evadet voluntaria mediate, et in causa; quod sufficit ad rationem praxeos. Sic sanitas est praxis Medicinæ, licet applicata virtute medicamentorum necessario resultet. Conclusio tamen, ut hoc obiter notem, praxis est respectu regularum Logicæ, non respectu præmissarum; hæ quippe movent, sed non dirigunt ad conclusionem formalem, cum non illam, sed ejus objectum implicate cognoscant.

17. *Objic.* 5.: scientia, cujus finis est veritas, est speculativa, ut patet ex dicto Philosophi sup. cit., «Speculativæ finis, veritas;» sed finis Logicæ est veritas: ergo, etc. *Prob. Min.* 1. ex D. Augustino de Princip. Dialect. cap. 7. ubi Dialecticam innuit esse «propter veritatem dijudicandam»: et L. 8. de Civit. cap. 4., Philosophiam dividit in tres partes: «unam moralem, quæ maxime in actione versatur; alteram naturalem, quæ contemplationi deputata est: tertiam rationalem» (nempe Logicam), «quæ verum disternit a falso: quæ, licet utrique, idest, actioni, et contemplationi, sit necessaria, maxime tamen contemplatio perspectionem sibi vendicat veritatis, 2. ex D. Thoma 2. 2. q. 51. ar. 2. ad 3. ibi: «Etiam in speculativis alia rationalis scientia est Dialectica, quæ ordinatur ad inquisitionem inventivam: et alia scientia demonstrativa, quæ est veritatis determinativa.» En, ut Logicam et speculativam, et ordinatam ad veritatem docet.

18. 3.: quia Logica ut finem intendit ignorantia fugam, vitationem errorum, et discretionem veri à falso: quod in summa est intendere veritatem. 4.: quia Logica perficit Intellectum ut speculativum. Tum quia Intellectus, ut speculativus, est indagator veritatis, quo in munere juvatur Logicæ regulis. Tum quia Intellectus solum est practicus, prout dicit ordinem ad appetitum, respicitque verum ut bonum, et agibile: hoc autem sensu non perficitur a Logica, sed prout respicit verum ut verum, quo sensu est speculativus. *Confirm.:*

Logica quærit scire propter demonstrare; sed demonstrare est scire: ergo quærit scire propter scire; quod proprium est scientiæ speculativæ. Unde nihil prodest nostræ sententiæ, quod Logica iutendat opus mentale; siquidem hoc opus est ipsum scire. Quare D. Thomas 1. 2, q. 57. ar. 3. ad 5. sic ait: «Etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis, puta, constructio syllogismi, aut orationis congruæ; aut opus numerandi, vel mensurandi. Et ideo quicumque ad huiusmodi opera rationis habitus speculativi ordinantur, dicuntur per quamdam similitudinem artes, scilicet liberales.» Eadem fere repetit 2. 2. q. 47. ar. 2. ad 3., ubi Logicam supponit artem speculativam, et rationi speculativæ tribuit facturam syllogismi.

19. Ad «argum. dist. Maj:» cujus finis est veritas de objecto proprio, «conc.:» de objecto alieno, «subdist.:» veritas ut pure speculabilis, «omitt.:» veritas ut artificiose operabilis, «neg. Maj.» Similiter «dist. Min.:» finis Logicæ est veritas de proprio objecto, «neg.:» veritas de alienis objectis, non ut pure speculabilis, sed ut artificiose operabilis, «conc. Min., et neg. Conseq..» Cum «veritas» (idest, «cognitio vera;» sic enim modo sumitur) dicitur finis scientiæ speculativæ, non est sermo de veritate qualicumque, sed de veritate cognitionis de objecto proprio talis scientiæ: et sensus est, Quod «in speculativis scientiis nihil aliud quæritur, quam cognitio generis subjecti; sicut in Geometria intenditur quasi finis cognitio magnitudinis, quæ est subjectum Geometriæ:» e contrario, «in practicis scientiis intenditur quasi finis constructio ipsius subjecti; sicut in scientia ædificativa, constructio domus, etc..» Hæc totidem verbis D. Thomas (1), ne Thomistæ dissentiant. Vide dicta n. 4. Quamvis ergo Logicæ finis sit veritas sita in cognitionibus aliarum scientiarum; cum tamen cognitiones istæ non respiciant objectum Logicæ, nec a Logica respiciantur ut pure speculabiles, sed potius ut artificiose operabiles, et constructibiles in formam syllogismi, etc.; jam Logicæ finis non est veritas sita in «cognitione generis subjecti,» sed potius «constructio ipsius subjecti.»

(1) Vid. supra cap. præced. num. 12.

20. *Ad 1. prob. Min.:* D. Augustinus nihil contra nos profert. Dialectica enim est «propter veritatem dijudicandam,» seu propter iudicium veritatis, non quo ipsa iudicet suum objectum, sed quod ipsa respiciat ut objectum artificiose operabile. «Distinguit etiam verum a falso; tum circa proprium objectum, ut quævis alia scientia; tum circa objecta omnia, quatenus docet vitare fallacias, et verum deprehendere per discursus artificiose constructos, quos ut objectum operabile respicit. Est item «secundum quid» necessaria actioni, et contemplationi, idest, scientiis practicis, et speculativis; e quibus «contemplatio,» idest, scientia speculativa, magis indiget Logicæ regulis, quia magis «perspectionem sibi vendicat veritatis.» Hæc tamen perspectio non pertinet ad Logicam, nisi prout est objectum artificiose operabile. «Ad 2.:» Logica, sicut Omnis scientia, seu speculativa, seu practica, est «determinativa veritatis» circa suum objectum (1), hoc discrimine, quod speculativa sistit in tali veritate, practica vero illam ordinat ad constructionem sui objecti; quem ordinem non denegat Logicæ D. Thomas. Quo autem sensu Logicam numeret «in speculativis,» dicemus inferius.

21. *Ad 3.:* tota illa fuga, vitatio, discretio, consistens in actibus aliarum scientiarum, intenditur a Logica tamquam objectum artificiose construendum ex directione regularum: quod non est intendere veritatem in sensu nobis noxio. «Ad 4.:» Logica per proprios actus, siue regulas, perficit Intellectum, prout ipse est «dirigens ad motum,» quo sensu Intellectus est practicus, ut aiebat sup. n. 7. D. Thomas. At per actus alienos, quos dirigit, perficit Intellectum tam speculativum, quam practicum, siquidem scientias omnes dirigit speculativas et practicas, quarum actus, etiam speculativi, sunt praxes Logicæ, ut supra explicatum est. Probationes adjunctæ non urgent. Nam etiam Intellectus practicus est indagator veritatis; nec evadit speculativus, nisi respectu illius objecti, cuius veritatem indagat, ut in ea velut in fine sistat. Non autem sic indagat veritatem objecti Logici per ac-

(1) Vid. Aristot. 6. Ethic. cap. 2. et D. Tom. Lect. 2.

tus Logicos: per hos enim respicit artificium Modi sciendi, non præcise ut verum, sive ut cognoscibile, sed etiam ut agibile, et ut bonum bonitate, non morali, sed artificiali, adeoque ut appetibile, sive imperabile a voluntate non minus, quam artificium Musicæ, vel Picturæ. Vid. D. Thom. 1. 2. q. 57. ar. 4. Ubi quod nulla ars dicit ordinem ad «appetitum rectum» moraliter.

22. *Ad Confirm. dist. Maj.*: propter demonstrare proprium, «neg.;

» propter demonstrare alienum, «concc. «Mai., et Min.; et dist. Conseq.» propter scire proprium, «neg.;

» propter scire alienum, «conc. Conseq.» Logica scit, et demonstrat suum objectum; sed hoc demonstrare et scire proprium non quærit propter se ipsum, ut in eo sistat, sicut sistunt scientiæ speculativæ; illud enim ordinat ad constructionem sui objecti consistentis in demonstrare alieno, sive in demonstrationibus aliarum scientiarum. Recole solutionem num. 19.; nam idem est sensus hujus, et illius objectionis. Locus D. Thomæ parum favet Thomistis, quidquid ipsi dicant. Nam in primis non magis probat, Logicam non esse practicam, quam non esse proprie artem, sed solum «per quamdam similitudinem;» et tamen hoc posterius non probat, juxta plures Thomistas. Vid. Collegium S. Thom. Complut. q. 1. præm. ar. 4. § 3. n. 240., ex quo locum istum explicuimus cap. 8, n. 5.

23. Deinde, non modo Logica, sed omnes artes liberales, ibi dicuntur speculativæ: et tamen apud Mathematicos notum est, Geometriam, et Arithmeticam dividi in speculativas, et practicas: et saltem Musicam, Rhetoricam, et Grammaticam (cujus opus, nempe, «constructio orationis congruæ,» recensetur ibi), quis neget esse vere practicas? Itaque D. Thomas eo loci contraponit speculativum, non omni practico vero, et proprio, sed soli practico mechanico, factivo, et servili. Patet hoc, tum ex modo dictis. Tum quia continuo addit, «Ad differentiam illarum artium, quæ ordinantur ad opera per corpus exercita, quæ sunt quodammodo serviles.» Tum quia eodem sensu dixerat ar. 1. ejusd. quæst. ad 1., practicum sumi «ab opere exteriori, «idest, per corpus exercito, ut intellexit M. Sanchez sup. citatus, utque manifeste patet ex ipso D. Thoma 2. 2. q. 179. ar. 2. c. juncta q. 180:

ar. 1. ad 3., et q. 182 ar. 3. Constat autem, dari praxim, quæ non sic opus exterius, v. g. actum Voluntatis. Dices: D. Thomas nusquam alibi clarius explicuit rationem practici, et praxeos. «Resp.» Soncinas, Thomista nobilis, L. 6. Metaph. q. 2. sic censet: «Quid vere et proprie sit praxis, non invenitur, S. Thomam expresse determinasse.» Præterea ex verbis D. Thomæ citatis cap. præced. n. 12. satis colligitur, praxim in communi esse quodvis objectum cognitionis intendentis constructionem ejus. Vid. P. Lynce L. 2. Dialect. tract. 3. cap. 6., ubi, quam multiplex sit acceptio practici et speculativi apud Aristotelem et D. Thomam, erudite demonstrat.

24. Ut alias objectiunculas præcaveas, observa sequentia. 1.: procedere modo resolutorio, non est proprium solius scientiæ speculativæ; convenit quippe scientiis omnibus, etiam practicis, v. g. Philosophiæ morali, et Medicinæ, cum omnes demonstrent conclusiones per prima principia; quod est resolutorie procedere. Sola ergo scientia speculativa dicitur procedere modo resolutorio «pure tali:» practica vero superaddit modum compositivum, quia conclusiones, quas resolutorie probat, habent tendentiam utilem ad compositionem, seu constructionem objecti. 2.: siquando cognitiones objectorum in universali vocantur speculativæ apud D. Thomam, et alios, sermo est de speculativo improprio, quatenus contraponitur practico vulgari, et experimentalis, consistenti in cognitione singularium hic et nunc agibile. De cætero, nulla est ars, etiam mechanica, quæ regulas practicas universales non tradat, ipsa etiam dictamina practica morum, universalis sunt, ut «Vitium est fugiendum; Quod tibi non vis, alteri ne feceris.» Vide dicta cap. 8. n. 10. Dices: objectum in universali non est operabile. «Resp.» Est operabile operatione exercenda, non pro statu abstractionis, sed pro statu contractionis; sicut homo in universali est discursivus discursu exercendo pro contractionis statu. In his conveniunt etiam Adversarii.

25. 3.: etiam si referatur Logica, non ad actus Intellectus, sed ad Ens rationis Thomisticum, non ideo desinet esse practica; siquidem intendit in objecta introducere illud Ens rationis, veluti formam artificiosam in materiam, ut Thomistæ volunt. Dices: Ens rationis, cum

nihil sit, non est operabile. «Contra:» licet nihil sit, est vere scibile, juxta Thomistas: ergo et poterit esse operabile. «Contra» iterum: licet nihil sit; suo modo est ponibile, et Logica toto conatu curat illius positionem instar formæ artificiosæ, ut contendunt Thomistæ; qui propterea cognitionem fingentem entia rationis, vocant «quodammodo practicam, et effectivam» instar ædificationis (1). Hoc autem sufficit, ut Lógica sit practica; sicut practica est institutio signorum ad placitum, licet eorum forma sit Ens rationis apud Thomistas; et sicut practica esse potest cognitio dirigens ad puram omissionem liberam. 4.: etsi aliqua prima principia, quæ Logica utitur, ut «Dici de omni, etc., Quæ sunt eadem uni tertio, etc.,» sint formaliter speculativa; tamen dici possunt virtualiter, aut radicaliter practica; quatenus ex eis conclusiones practicæ deduci possunt: quemadmodum ex hac speculatione, «Deus est summe bonus,» concluditur practice, «Ergo est amandus:» et ex Arithmeticæ speculationibus oritur Musica practica.

Difficultates contra reliquas Assertiones expediuntur.

26. Contra 2. Assert. «Objic.:» in Logica directa definitiones, divisiones, et demonstrationes proprietatum Modi sciendi, non sunt actus practici: ergo plerique actus Logicæ directæ sunt speculativi. «Prob. Antec.» 1: actus practicus est proxima regula operis, ex D. Thoma q. 14. de Verit. art. 4.: sed ex illis actibus nullus est proxima regula operis: tum quia nullus ostendit modum operandi, sed solam naturam operis: nemo autem artifex dirigitur ad operandum ex definitione operis, si modum ignoret. Tum quia non habent actus illi tendentiam præceptivam per gerundium, aut verbum «debet,» sic v. g. «Syllogismus ita construendus est;» vel «ita construi debet.» Eorum-

(1) Vid. Colleg. S. Thom. Complut. q. 1. ar. 2. § 5. n. 123.

igitur nullus est practicus, 2.: circa rem operabilem dari potest cognitio non practica, «nec actu, nec habitu, sed speculativa tantum: sicut si artifex consideret domum investigando passiones ejus, genus, et differentias, et hujusmodi.... Sed tunc consideratur res ut est operabilis, quando in ipsa considerantur omnia, quæ ad ejus esse requiruntur simul.» Hæc totidem verbis D. Thomas q. 3. de Verit. art. 3. Unde plane colligitur, prædictos actus Logicæ nullatenus esse practicos. «Confirm.:» quia si tales actus practici sunt, nulla ratio erit, cur Mathematica disserens de numeris, et figuris, utique operabilibus, non sit practica: nam quid ad rem differant actus isti, «Triangulus constat tribus angulis, Syllogismus constat tribus terminis?»

27. *Resp. neg. Antec.* Ad 1. «prob.:» D. Thomas, ut constabit legentibus, «proximam regulam operis» contraponit «causæ remotæ,» vel «occasioni remotæ,» qualis sæpe sumitur ex cognitione objecti non operabilis, v. g. immortalitatis animæ. Ac deinde talem regulam non adæquate collocat in uno actu practico, sed in Intellectu prout considerante «ipsum operabile, et rationes operandi, et causas operis:» hæc autem consideratio plures actus includit, quorum quilibet dici potest proxima regula operis «incompleta.» Hoc igitur sensu «neg. Min.,» quin obstant rationes adjunctæ. Nam in primis definitiones aliquæ satis ostendunt modum operandi, ut cum Divisio dicitur, «Oratio Totum in suas partes distribuens.» Deinde, si non modum ipsum, saltem ostendunt rationem modi: si enim rogetur Logicus, cur talem modum operandi servet, necessario recurret ad definitiones, ac demonstrationes proprietatum Modi sciendi, ne vincatur experientia potius, quam intelligentia, et scientia ductus.

28. Similiter omnis Artifex per definitionem operis construendi jam incipit dirigi ad operandum; non tamen complete, et adæquate, donec modum operandi noscat. In summa, ratio cognitionis practicæ magis quidem resplendet in actu cognoscente modum operandi; qui actus idcirco dici solet quasi antonomastice practicus, imo solus «proxime» practicus, cum cæteri circa naturam operis versantes dicantur «mediate,» seu «remote» practici. Sed, cum hic actus haberi possit et per experientiam, et per scientiam, fit, ut licet possit esse «expe-

rimentaliter» practicus absque scientifico operis examine, tamen prout est «proxima regula intelligenter, aut «scienter habita,» constituatur per omnes actus, quibus scientia practica suum opus accurate discutit. Et alioquin nulla esset scientia practica, quæ non haberet plerosque actus speculativos, contra quod fere omnes docent de Philosophia morali, et Medicina, in quibus aperte instatur objectio.

29. Tendentia expresse præceptiva per gerundium in «dum,» aut quid simile, minime necessaria est ad actum practicum (1). Tum quia plerique actus Ethicæ, et Medicinæ, non ita tendunt. Tum quia alioquin omnes artes mechanicas posset quisque pro libitu reddere speculativas, efferendo scilicet earum actus per modum indicativum: et similiter Mathematicas omnes efficere practicas, tendentiam addendo præceptivam. Dices: ergo actus practicus, et speculativus non differunt ex modo tendendi, sed tantum ex objecto. «Neg. Conseq.:» quia ex objecto attacto sub ratione operabilis, refunditur in actum modus tendendi practicus, idest, tendentia per se ordinabilis ad operandum, quæ dici potest «virtualiter» præceptiva, quatenus facile, sed cum rationabili fundamento, reduci potest ad præceptivam «formaliter.» Id quod in actibus scientiarum semper oritur ex diversa indole objecti, ut mox attingam.

30. Ad 2. «prob.:» D. Thomas non ibi loquitur de practico in genere, sed de solo practico ideali, quod reperitur in ea cognitione, qua Artifex sibi format in mente ideam, sive exemplar totius operis. Patet hoc: tum ex contextu illius artic.: tum ex verbis illis, «Quando considerantur omnia, quæ ad ejus esse requiruntur simul;» non enim quævis cognitio practica, sed sola idealis, considerat omnia simul requisita ad opus, v. g. ad domum. Tum maxime ex eodem D. Thoma Opusc. 70. q. 5. ar. 1. ad 4., ubi de Medicina sic loquitur: «Cum »Medicina» dividitur in Theoricam, et practicam, non attenditur divisio secundum finem: sic enim tota Medicina sub practica contine-

(1) Vid. P. P. Hurtado disp. 2, Logic. sect. 2: et Mauri quest. præmial cap. 4, § 1.

»tur, utpote ad operationem ordinata. Sed attenditur prædicta divisio
 »secundum quod ea, quæ in Medicina tractantur, sunt propinqua, vel
 »remota ab operatione. Illa enim pars Medicinæ dicitur practica, quæ
 »docet modos operationis ad sanationes, sicut quod talibus apostema-
 »tibus sunt talia remedia adhibenda. Theorica vero dicitur illa pars,
 »quæ docet principia, ex quibus homo dirigitur in operatione, sed non
 »proxime; sicut quod virtutes sunt tres; et quod genera febrium sunt
 »tot. Unde non oportet, ut si alicujus activæ scientiæ aliqua pars dici-
 »tur theorica, quod propter hoc illa pars sub speculativa scientia
 »ponatur.» Hæc D. Thomas; quæ ideo ad longum exscripsi, quia Lo-
 gicæ applicata solutionem continent totius argumenti cum probationi-
 bus. Pro aliis Vid. P. Oviedo contro. 2. Logie. punct. 5.

31. Ad «Confirm.» Mitto quod apud Mathematicos Arithmetica
 Supputatrix, et Geometriæ pars, quæ Geodesia dicitur, practicæ sunt.
 Item, quod graves Philosophi censent, plures insuper actus Mathe-
 seos generalis esse practicos, atque etiam nonnullos Physicæ, Ani-
 masticæ, et Metaphysicæ. Nec curo multiplex discrimen, quod alii ex-
 cogitant inter actus Mathematicos, et Logicos. «Insto» primum in ac-
 tibus Ethicæ, et Medicinæ, secundum partem theoreticam, quæ major
 est: in his enim eadem militat difficultas. Deinde «resp.» cum Lyn-
 ceo nostro Lib. 7. Metaph. Tract. 5. cap. 2., actus Mathematicos,
 licet objectum operabile respiciant, et forte etiam modum, seu ten-
 dentiam habeant utcumque utilem ad operandum, non esse practicos
 ex defectu finis; quia nec ordinantur, nec sunt congrue ordinabiles ad
 finem operationis. Ratio: nam in scientiis humanis quoties objectum
 operabile tale est, ut quæ veritates de ipso deteguntur, digniores et
 appetibiliores sint ratione sui, quam ratione executionis objecti; tunc
 veritates istæ non sunt per se ordinabiles ad executionem ut finem,
 nec ordinate appetibiles propter operationem velut principaliter quæ-
 sitam; ut patet ex ipsa natura medii, et finis. Tales autem esse verita-
 tes Mathematicas, probat citatus Auctor, et bene norunt, quibus pe-
 netralia Matheseos adire contigit.

32. Ex adverso, quoties objectum operabile non est magnopere
 dignum scitu, nisi gratia executionis; tunc veritates de ipso detectæ,

practicæ sunt, utpote ex se appetibiles propter operationem. Id accidit objecto Logicæ, quod certe non esset dignum sciri tanto labore, et temporis impendio, nisi quia executio ipsius utilissima est. Quid enim relert scire, quibus terminis constet, quasve figuras, et modos admittat Syllogismus, nisi ut in praxi bene discurremus, facileque scientias assequamur? Idem fere contingit objecto Ethicæ, Medicinæ, et artium externarum, quod utilius est prout in praxi positum, quam prout pure scitum, aut cognitum. Hinc scientia practica dicitur tendere in objectum «ut operabile,» seu «ut dirigibile,» idest, ut dignum cognosci operationis gratia, ut dignum sciri propter utilitatem directionis. Hinc etiam, cum tale objectum cognoscitur sub formalitate non conducente ad operandum (v. g. objectum Logicæ sub ratione entis realis, qualitatis absolutæ, actus vitalis etc.), non cognoscitur practice: quia cognitio ista non est congruenter appetibilis propter operationem. His obstare video difficultates explicatu dignas. Sed magis obstat jam nimia prolixitas. Vid. Lynce. cit.

33. Tandem contra ultim. Assert. «Objic.:» Logica, prout consueta methodo traditur, et prout comprehendit reflexam, et directam, est una scientia: ergo nequit esse partim practica, partim speculativa. «Prob. Consequ.:» quia practicum, et Speculativum, sunt differentiæ essentialiter oppositæ, quæ nequeunt adunari in una specie facultatis, sicut in eadem animalis specie conjungi nequeunt rationale, et irrationale. Hoc argumentum urgent Thomistæ contra nostros Auctores asserentes, Logicam esse simpliciter practicam, et secundum quid speculativam. Sed facile repelluntur. Tum exemplo Sacræ Theologiæ, quæ juxta D. Thomam 1. p. q. 1. ar. 4. complectitur utramque differentiam. Tum quia apud nos Logica non est simplex habitus, sed multiplex, proindeque penes diversos habitus et actus facile poterit eas differentias conciliare, non quidem inconnexe, aut inordinate, sed potius congruenter, cum actus speculativi quodammodo viam parent ad practicos. Tum etiam, quia licet pure practicum opponatur speculativo, sicut pure vegetativum sensitivo; non ita practicum in communi: quare poterit cum speculativo conjungi in aliqua specie scientiæ, sicut in homine vegetativum sensitivo cohæret. Vid. PP. Peynado, et Quiros,

34. Quod attinet nostram Assertionem, Logica prout complectitur reflexam, et directam, itemque disputationes proprias, et alienas, non est proprie una, præsertim apud Thomistas, qui Metaphysicam fere totam Logicæ admiscent. Est ergo una scientia unitate cujusdam cognationis, quæ diversos fines admittere potest respectu diversorum actuum, et habituum, maxime quando unus finis prævalet, nempe finis operationis, qui in Logica naturalis est, cum finis speculationis sit velut advena. Hæc illustrari possunt aperta auctoritate D. Thomæ 2. 2. q. 179. ar. 2. in corp., et ad 2., ubi cum vitam contemplativam, et activam differe inter se dicat, sicuti differunt practicum, et speculativum; tamen agnoscit medium ex utraque vita compositum, sicut tepidum ex calido et frigido, et pallidum ex albo et nigro.

DISP. II

De Objecto Logicæ.

Disputationis hujusce materia, cum per se implexa et vobus obscurata, tum acri ingeniorum dissidio prolixa, justum fere Tractatum merebatur. Sed, quia merito isto pretiosiora sunt tempus et brevitās, hac una contentus Disputatione, selectiora tantummodo, et utiliora conabor eruere, quoad possim, e tenebris vocum, et opinionum; quarum plures, aut antiquatas, aut fere contemptas, vel omittam penitus, vel nonnisi leviter attingam.

CAPUT PRIMUM.

Quid, et quotuplex sit Objectum in communi, summam præmittitur.

Objectum, prout nunc accipitur, si etymon spectes, illud est, quod ob oculos jacitur, vel sub aspectum ponitur: a visu enim, qui notior est nobis, origo nominis tracta videtur. Si vero rem significatam universim attendas, objectum est, «Quod suis actibus attingit potentia intentionalis,» sive illa sit spiritualis, ut Intellectus, et Voluntas, sive materialis, ut quævis potentia sensitiva hominis, aut bruti. Sic Color objectum est potentiae visivæ, Sonus auditivæ, Veritas Intellectus, Bonitas Voluntatis. Sola potentia proprie respicit, aut attingit Objectum, sicuti sola proprie intelligit, amat, videt, etc.: sub ejus tamen auspiciis actus etiam, et habitus Objectum habere dicuntur: actus, quia Objectum respiciunt «ut quo,» sive ut actuales tendentiæ, quibus potentia respicit Objectum: habitus, quia potentiam ad actus eliciendos adjuvant. Unde Objectum eorum actuum, ad quos concurrunt habitus artium et scientiarum, habitus ipsi cognoscere, et considerare dicuntur, locutione quidem impropria, sed usitata.

2. Objectum sic adumbratum, aliud est «actuale,» sive «in actu secundo,» aliud «aptitudinale,» sive «in actu primo.» Actuale est, quod de facto attingitur: aptitudinale, quod est attactile, vel, ut ajunt, attingibile, idest, aptum ut attingatur. Sed nota, Objectum constitui «actuale» ab actu attingente, velut á forma: nam idem est, colorem esse «objectum actuale,» ac esse «actum visum,» quæ denominatio visionem involvit ut formam. Unde visio fertur in objectum specificative sumptum, non reduplicative «prout actuale,» ita ut actualitas ex parte rei visæ statuatur; neque enim visio fertur in se, vel semet simul cum colore videt. Illa tamen reduplicatio vera est, si tantum significet, objectum reddi actuale per visionem exercite. Denominatio quoque objec-

ti «aptitudinalis,» vel objicibilis, erit pure intrinseca, si tantum significet intrinsecam rei capacitatem, ut attingatur, actum possibilem connotando tanquam purum terminum: erit vero extrinseca, si actum possibilem reduplicet ut formam.

3. Objectum præterea dividitur in «adæquatum, et inadæquatum,» vel, quod idem est, in «totale, et partiale.» Divisio hæc pro singulis etiam actibus deservire potest. Sed præcipue adhibetur propter scientias, et potentias. Itaque objectum adæquatum est, quod respicitur, aut respici potest per collectionem omnium actuum alicujus potentiae, vel scientiae: inadæquatum vero, quod per aliquem, aut aliquos actus tantummodo. Dices: divisio ista videtur impropria, et contra regulas dividendi, cum alterum membrum in altero includatur, ut pars in toto. Fateor: sed claritatis gratia frequenter usurpatur. Vindicari forsitan a vitio poterit ex Summul. disp. 3. cap. 6. n. 3.

4. Omnium vero celebratissima est divisio Objecti in «formale, et materiale.» Quæ divisio cum subdivisionibus annexis tam varie explicatur ab Auctoribus cujusvis Scholæ, ut vix duos inter se per omnia consentientes invenias. Summatim hic dabo, quæ selectiora videbuntur, tam de re ipsa, quam de modo loquendi. Est igitur Objectum formale, «Quod propter se attingitur;» materiale vero, «Quod attingitur propter aliud, » seu ratione alterius. Exemplum vulgare præbet ægrotus, dum scissionem venæ propter sanitatem amat: cujus amoris objectum materiale est scissio venæ, quæ non ratione sui, nec propter bonitatem sibi in se intrinsecam amatur, sed tantum quia utilis est ad sanitatem obtinendam: ipsa vero sanitas est objectum formale, quia propter se, et sibi propriam amabilitatem expetitur. Notum etiam exemplum præbet actus Fidei, quo pœnas Inferni credimus propter auctoritatem Dei revelantis: necnon actus Charitatis, quo proximum, etiam inimicum, diligimus propter Deum summæ dilectum.

5. Sed dubium est, quid in definitione formalis Objecti denotet Ly «propter?» Communis, et vera resolutio est, idem significare, ac «per se et rationi sui», vel clarius, idem ac «ex propriis meritis, et ratione intrinsecæ sufficientiæ, et proportionis,» quam in se continet objectum, ut ad talem actum invitet, quin ab alio objecto meritum,

aut proportionem emendicet. Dices: hoc est confundere objectum formale cum fine, vel cum objecto attributionis, cuius objecti proprium est, ut propter ipsum cætera considerentur. Adde, quod præmissis assentimur propter conclusionem; quæ tamen non est objectum formale præmissarum. *Resp.* Particula *propter* non semper significat finem, sed generaliter quidquid redditur pro ratione actus; et in præsentī sonat quidquid reddi potest pro sufficienti ratione objectiva, cui directe innitatur actus, totaque ipsius securitas, vel adhæsiō; vel, ut passim dicitur, ratio ex parte objecti desumpta, qua interroganti, cur talis actus attingat objectum? directe satisfit per adverbium *quia*: ut cum dicis, «Fide firma credo pœnas Inferni, quia Deus impotens falli, et fallere, sic revelavit.

6. Quamvis ergo particula *propter* contracta ad actus Voluntatis denotet finem, eo quod respectu Voluntatis omne objectum formale rationem finis habeat, ut communiter asseritur: at ut a Voluntate et Intellectu præscindens, tantum significat rationem objectivam modo explicatam. Sic, ut retorqueatur objectio, non solum dicimus, Intellectum assentiri præmissis propter conclusionem, sed etiam, et frequentius, assentiri conclusioni propter præmissas. Ubi primum *propter* denotat finem; secundum vero, objectum formale. Quod attinet objectum attributionis (quod non reperitur in potentiis, sed in scientiis), illud juxta plures non distinguitur ab objecto formali scientiæ. Hæc tamen indistinctio non necessario sequitur ex definitione objecti formalis prout nup̄ explicata.

7. Nam, cum dicitur, omnia in scientia considerari propter objectum attributionis, *To propter* determinate denotat ordinem ad finem, qui ordo in actibus Intellectus non est ordo ad objectum formale, nisi forsan in sensu improprio, quo solet objectum quodvis appellari *finis*, idest, *terminus*. Vel certe, licet omne objectum formale dicatur finis, non omnis finis est objectum formale omnium, quæ ad ipsum ordinantur. Sic enim assensus principiorum ordinatur ad conclusiones, prima operatio Intellectus ad secundam, et secunda ad tertiam, utique tamquam ad finem, quem pro objecto minime respiciunt. Imo et in Voluntate virtutes morales, præsertim infusæ, ex se referuntur

ad Deum ut finem, quin Deum respiciant pro objecto formali. Cohæret ergo quod aliquid attingatur *propter se* tamquam objectum formale, et tamen dicatur eodem actu attingi *propter aliud* tamquam finem ultimum, aut objectum attributionis.

8. Objectum formale subdividitur 1 in «motivum, et pure terminativum.» Motivum (quod etiam terminativum est, sed non pure) est, quod dat esse actui, vel in genere causæ finalis, ut in potentiis appetitivis: vel in genere causæ efficientis, ut in potentiis cognoscitivis, quibuscum influit in actum vel per se, vel per speciem sui, juxta illud, «Ab Objecto et potentia paritur notitia,» vel saltem per identitatem realem, ut in actibus Divinis, de quibus Theologi. Pure terminativum est, in quo actus invenit rationem sufficientem, cui innitatur, quamvis inde nullatenus accipiat esse. Tale censetur objectum hujus actus, «Quodlibet est vel non est;» aut tale saltem objectum esset color, si absque proprio influxu videretur, Deo supplente speciem. Alii objectum formale renunt vocare «pure terminativum», et hoc nominis reservant objecto materiali. Formale vero dividunt in «motivum physice», et «motivum intentionaliter,» quo posteriori membro comprehendunt id, quod modo «pure terminativum» vocabamus. Huic modo loquendi suffragatur usus, quo passim pro eodem accipimus objectum formale, et motivum.

9. Subdividitur 2 in «intrinsecum», et «extrinsecum». Formale intrinsecum est, quod immediate terminat actum: extrinsecum vero, quod non terminat actum, cui comparatur, sed alium actum præcedentem, a quo ipse oritur, vel determinatur. Sic objectum præmissarum erit formale extrinsecum respectu conclusionis, si hæc non reflectat in illud.

10. Subdividitur 3 in formale *quod*, et formale *quo*, vel *sub quo*. Partitio ista, quæ varie a variis exponitur, potissime accipitur per ordinem ad potentias, virtutes, et scientias totales. Quo sensu objectum formale *quo* est »Formalitas», vel »Ratio communis, vi cujus omne objectum particulare redditur attingibile per actus alicujus potentiæ, vel scientiæ». Id ipsum vocatur etiam Ratio formalis *sub qua*; quia sub ea contineri debet aliquomodo quidquid potentia, vel scientia res-

picit; et quia sub ejus auspiciis quasi militat omnis actus potentiae, vel scientiae. Formale *quod*, alias Ratio formalis *quæ*, est «Objectum expresse attactum ab actibus quod identice participat, seu contrahit rationem formalem sub qua.»

11. Exempla subjicio. Potentiæ intellectivæ formale objectum *quo*, seu ratio formalis *sub qua*, est Veritas transcendentalis; quia reddit attingibile, quidquid attingit Intellectus. Quodvis autem particulare Verum, Ens, aut Bonum, identice participans, aut contrahens rationem Veri, est objectum formale *quod*, dum expresse attingitur ex propriis meritis. Eadem ex causa Bonitas, aut Bonum ut sic, est ratio formalis *sub qua* respectu Voluntatis: quidquid autem expresse appetitur propter se est Objectum formale *quod*. Item Color in communi est ratio *sub qua* tendit potentia visiva, quia nihil visus attingit, quod non sit coloratum: objectum autem formale *quod* est albedo, nigredo, et cæteræ colorum species. Similiter in scientiis totalibus discurrendum. Nam Philosophiæ moralis ratio *sub qua* est ratio Virtutis, aut actus honesti in communi: formale objectum *quod* est Justitia, Temperantia, et quælibet species Virtutis expresse attacta. Pariter respectu Logicæ ratio formalis *sub qua* est artificum Modi sciendi, vel actuum Intellectus ut sic, Definitio autem, Divisio, Syllogismus, est ratio formalis *quæ*, vel objectum formale *quod*.

12. His adjungi solet Ratio formalissima «sub qua,» quæ supra Rationem formalem «sub qua,» solum addit expressum respectum ad potentiam, aut scientiam, vocaturque etiam Ratio «objecti ut objecti,» vel «in esse objecti ut attingibilis,» aut «scibilis,» cum formalis «sub qua» vocetur Ratio «objecti ut res est,» vel «in esse rei.» Sic Ratio formalissima «sub qua» dicitur Intelligibile respectu Intellectus, Amabile respectu Voluntatis, Visibile respectu Visus, Scibile, vel Dirigibile in tali vel tali genere respectu Scientiarum, et Artium. Hujusmodi Ratio, licet implicite imbibatur in omni objecto formali, tamen explicitè nunquam attingitur à potentiis materialibus, ut quæ reflecti supra semetipsas nequeunt; nec semper à potentiis spiritualibus; ut notavit D. Thomas 1, p. q. 16, ar. 3, ad 3.

13. Sed aliqua oportet observare. 1.: in eodem objecto reperiri

potest multiplex ratio formalis, aut formalissima «sub qua,» vi cuius pertineat ea res ad diversas potentias, et scientias. V. g. idem actus Intellectus ad Logicam pertinet ut artificiosus, ad Animasticam ut vitalis; et est objectum Intellectus sub ratione Veri, et Voluntatis sub ratione Boni. 2.: eadem formalitas potest esse ratio «sub qua» respectu unius potentiæ, et ratio «quæ,» vel objectum formale «quod,» respectu alterius. Sic color est ratio formalis «quæ» respectu Sensus communis, sive interni. Sic, dum Veritatem expresse diligimus, aut cognoscimus Deum esse misericordem quia bonus est; et veritas est ratio formalis «quæ» respectu Voluntatis, et bonitas respectu Intellectus.

14. 3.: juxta plures, præsertim Thomistas, sola Ratio formalis «sub qua» vocatur proprie Objectum formale: Rationem vero formalem «quæ,» vel objectum formale «quod,» prout a nobis explicatum est, vocant ipsi objectum materiale «proprium, et per se.» Hic loquendi modus, quia valde communis, habendus est præ oculis. Sed tamen, quod divisio, et explicatio nostra præferenda sit, ex eo patet, quod non sola ratio «sub qua» est objectum formale actuum potentiæ: ergo nec potentiæ ipsius, quæ certe non respicit objectum, seu formale, seu materiale, nisi mediis actibus. Constat Antecedens in actibus Voluntatis, v. g. spei, charitatis, justitiæ, etc., quos inter se distingui ex objecto formali, quis dubitet? Idem constat in actibus Intellectus, qui passim inter se differunt ex objecto formali. Item in actibus potentiæ visivæ terminatis ad albedinem, et nigredinem. Eadem ratio est in actibus scientiarum, v. g. quibus Logica respicit in specie Definitionem, Syllogismum, etc. Atqui actus unius potentiæ, vel scientiæ, non inter se differunt ex ratione formali «sub qua, «cum omnes in ea convenient. Aliud ergo genus objecti formalis admittendum est.

15. Ratio á priori: quia, dum homo v. g. propriam vitam diligit, non ininitur sola formalitate Boni transcendentalis, tamquam adæquato motivo, vel unica ratione objectiva, alioqui diligeret pariter vitam muris. Movetur ergo a ratione Boni prout contracta ad talem speciem, ita ut ipsa talitas, vel differentia specifica munus etiam motivi, et objecti formalis habeat. Et hujusmodi motivum specificum

(quod certe nequit esse ratio formalis «sub qua») vocamus objectum formale «quod.» Dices: albedo non videretur, nisi esset color: ergo propter rationem coloris attingitur. Retorqueo: color non videretur, nisi esset contractus per aliquam differentiam: ergo color propter differentiam attingitur. Quare ratio coloris est necessario requisita, imo unica ratio visionis in genere: non tamen est adæquata ratio visionis in specie, nisi prout conjuncta cum differentia albedinis, quæ etiam attingitur propter se.

16. 4.: Objectum formale vocari solet «specificativum,» idest, extrinsecus index, aut regula, ex qua plerumque discernimus species actuum, habituum, et potentiarum inter se: aliter tamen, et aliter. Nam si actus unius potentiæ, vel scientiæ totalis, comparentur cum actibus alterius, eorum «specificativum,» seu «distinctivum» sufficiens, est ratio formalis «sub qua» (quæ tamen ex parte objecti complectitur omne objectum formale specificum): si vero inter se comparentur, «specificativum» erit unumquodque objectum formale «quod.» Sic, ut bruta omnia specie differant ab homine, sufficit irrationalitas, tamquam «specificativum» intrinsecum: ut vero inter se discernantur, specificari debent ex differentiis rugibilis, hinnibilis, etc. Hinc etiam potentia, et habitus infusus, a ratione «sub qua» specificantur; quia non habent partes, quæ possint inter se comparari per ordinem ad multiplex objectum formale «quod,» actibus ipsis correspondens. Quare solum conferri possunt cum aliis potentiis, et habitibus, sub diversa ratione formali tendentibus. At habitus constituentes unam totalem Scientiam, specificantur eo modo, quo actus; nempe ab alterius scientiæ habitibus, per rationem «sub qua;» inter se vero, per objectum formale «quod.» Recole dicta disp. 1, cap. 6, a n. 3.

17. 5.: Objectum formale, cum de Scientiis est sermo, vocari solet «Subiectum scientiæ,» quia scientiæ considerationi subijcitur, estque id, de quo scientia disserit, et proprietates demonstrat. Quamquam stricte loquendo subjectum est, quod in conclusionibus scientiæ subijcitur; objectum vero comprehendit insuper quidquid de tali subiecto prædicatur. Subjectum scientiæ si comparetur ad habitus particulares, vel ad singulas actuum species, coincidit cum objecto for-

mali «quod;» si vero ad scientiam totalem, recurrit cum ratione formali «sub qua.» seu cum ratione communi objecti in esse rei, quæ ratio semper est generica, ut in Metaphysica ratio Entis, in Ethica morum honestas, in Logica rectitudo intelligendi. Quapropter ab Aristotele, et D. Thoma objectum formale totius scientiæ, frequenter appellatur «Genus subjectum.» Porro tam objectum scientiæ, quam subiectum, aliud vocatur «Attributionis,» aliud «Attributum.» Objectum, aut subjectum attributionis illud est, cujus cognitio principaliter intenditur tamquam finis totius scientiæ, quem ad finem referuntur quodammodo objecta reliqua: et hoc vocari solet antonomastice «subjectum» scientiæ, maxime cum additur «principale,» vel «primo intentum,» Sic se habet Deus in Theologia, et juxta plures Demonstratio in Logica. Objectum, aut subjectum attributum dicitur omne aliud objectum scientiæ, quod ad prædictum finem ordinatur. Sed de hac objecti partitione inferius suo loco plura.

18. Jam Objectum materiale subdividitur 1, in «intrinsecum, et extrinsecum.» Materiale «intrinsecum» (alii «proximum» vocant) est, quod in se ipso, licet non propter se, terminat actum. Ita se habet inimicus, dum propter Deum diligitur. Materiale «extrinsecum» (apud alios «remotum, pure denominativum,» et objectum «per accidens») est, quod terminat actum, non in se, sed in aliquo realiter distincto, cui unitur. Sic homo dicitur visus, quamvis non terminetur visio ad substantiam hominis, sed ad colorem ipsi unitum. Subdividitur 2. in «immediatum, et mediatum.» Dicitur «Immediatum,» quod immediate refertur ad objectum formale; «mediatum» vero, quod ad formale refertur mediante alio materiali. Sic, dum appetis librum propter studium, et studium propter Cathedram, hæc est objectum formale, studium materiale immediatum, liberi materiale mediatum. Alii materiale immediatum vocant formale respectu mediati.

19. Subdividitur 3, in «explicitum, et implicitum,» Materiale «explicitum» est, quod expresse attingitur; ut mysterium Fide creditum. Materiale «implicitum» est quævis formalitas realiter identificata cum objecto, seu formali, seu materiali, quæ tamen sub propria expressione non attingitur. Sic, dum videtur albedo, ratio «qualitatis»

videtur etiam, sed implicite materialiter. Sic, dum Logica respicit actus Intellectus, ut artificiosos, materialiter implicite respicit «vitalitatum,» aut «spiritualitatem,» quam secum identificant illi actus. Aliis tamen ejusmodi objectum materiale implicitum displicet, nec immerito.

20. Nam 1., sequitur, quod ratio formalissima «sub qua» sit objectum materiale, cum non attingatur explicite, ut supra notavimus cum Thoma: imo et ratio formalis «sub qua» non semper attingitur sub propria expressione; neque enim Intellectus, quoties intelligit, elicere debet hanc expressionem «Verum,» aut «Ens.» 2 Intellectus passim dicitur attingere, non «materialiter,» sed «formaliter implicite,» omnia prædicata superiora, quæ pertinent ad definitionem objecti expresse attacti. V. g., dum cognoscis hominem, attingis formaliter implicite «Vivens, Corpus, substantiam, Ens;» quin tamen sub propriis expresionibus attingas. Solum itaque dici possunt, et passim dicuntur «materialiter» attingi formalitates illæ, quæ cum alias identificentur cum objecto, nec expresse attinguntur, nec pertinent ad formalem conceptum objecti ut expresse attacti. Sic, dum intuitu misericordiæ Deum diligis, attributa justitiæ, immensitatis etc., non nisi materialiter attingi dicuntur. Hoc intellige de actibus potentiæ (spiritualis. Si tamen de potentia materiali, v. g. visiva, sit sermo, dici poterunt «materialiter» attacta etiam prædicata superiora, quæ pertinent ad conceptum formalem coloris: nam, cum talis potentia expressionem definitivam nec eliciat, nec resolvere curet in ea prædicata, fit, ut illa se habeant quasi «de materiali,» respectu potentiæ. Cæterum non est necesse materialia objecta vocari.

21. Quæres, utrum dari possit objectum formale sine materiali explicito? «Resp.,» posse; v. g. cum Intellectus solam cognoscit rationem «Veri» ut sic, aut Voluntas solam amat rationem «Boni» in communi. Dices: Objecta «formale, et materiale» dicuntur per analogiam cum forma, et materia physicis; sed omnis forma dicit ordinem ad materiam: ergo omne objectum formale dicit ordinem ad materiale. «Resp.:» analogia ista præcipue sita est in munere specificandi. Nam sicut forma intrinsece specificat compositum, et indi-

fferentiam materiæ determinat; ita formale objectum extrinsece specificat actus., et potentias modo dicto, determinatque materialis objecti indifferentiam. At secundum ordinem ad materiale non semper imitatur formale formam physicam.

22. Sunt qui velint, objectum materiale semper distingui realiter á formali; nam quod cum formali identificatur, vocant objectum formale «quod.» Unde, si diligas Deum quia misericors est, Deus non erit objectum materiale, cum secum identificent misericordiam, quæ est motivum formale. Alii satis communiter non ita loquuntur. Quidquid sit, instituto præsentis sufficit, si vocetur objectum formale; «quod,» non quidquid identificatur utcumque cum formali, sed quod rationem formalem «sub qua,» contrahit ad se, tamquam ratio specifica genericam, vel tamquam ratio inferior superiorem; quomodo Syllogismus v. g. contrahit Modum sciendi ut sic. Sed hic notandum, non solum objectum materiale appellari «materiam propriam, et circa quam: nam etiam formale objectum vocatur passim eo nomine. Si ergo «materia circa quam, attingatur ratione sui, erit objectum formale; materiale vero, si ratione alterius, aut propter aliud.

23. Notandum insuper, Thomistas fere convenire nobiscum in explicatione objectorum formalis, et materialis: quamquam hosce terminos, «ratio formalis quæ, ratio formalis sub qua, Objectum formale quo, et quod,» aliter plures accipiunt, præsertim cum agitur de unitate, distinctione, et specificatione scientiarum. Sed in dicursu discrepantiam istam pro opportunitate notabimus. Nunc ad objectum logicæ vestigandum accedamus. Et quoniam in Logicis artefactis intervenire solent voces, res significatæ, secundæ intentiones objectivæ, et juxta plures entia rationis ficta, et potissimum actus intellectus; hæc omnia in examen ordine vocabimus.

CAPUT II

*Utrum voces sint objectum directe, et per se consideratum
a Logica?*

1. Voces esse objectum Logicæ adæquatum, veteres aliqui censuerunt. Verum hæc sententia contempta nunc, et obsoleta jacet: imo jam olim irrisam testatur vetus ille versiculus, in Rucelinum quemdam ejus sententiæ patronum decantatus, «Quas Ruceline doces, non vult Dialectica voces.» Dubium tamen est, an voces sint objectum Logicæ saltem parziale, ita ut hoc sensu dici debeant «objectum formale quod,» vel «materiale proprium,» et a Logica directè, et per se consideratum? Hos terminos promiscue usurpant Auctores in præsentī dubio. Nam qui partem negativam tenent, non modo negant vocibus munus objecti formalis, sed etiam materialis proprii, per se, et directè attacti; solumque munus objecti per accidens, sive indirecte, et reductive pertinentis ad Logicam, attribuunt. Qui vero affirmativam tuentur, plerumque putant, a vocibus participari propriè rationem communem artificii Logici, fere sicut ab actibus intellectus: unde voces alii vocant objectum formale «quod;» alii objectum materiale «proprium, et per se,» quia nomine objecti formalis solam rationem communem intelligunt. Excipio Thomistas; qui, licet voces appellent objectum materiale propriè, et per se pertinens ad Logicam, nolunt tamen esse objectum «denominabile,» idest, in se recipiens rationem formalem artificii Logici, sed duntaxat objectum «pure dirigibile» ad significandum Modum sciendi objectivum. Hæc præ oculis habenda sunt, ne terminorum varietas in Auctoribus obscuritatem pariat.

2. Præterea notandum, voces humanas modo non accipi sono tenus; sic enim ad Animasticam pertinent: unde M. Augustinus de Princip. Dial. cap. 5., «Verbum,» inquit, «sonat, sed quòd sonat, nihil ad Dialecticam: nec item secundum significationem qualicumque

artificio præditam; nam textura vocum, ut est oratio congrua, nulla strilibigine peccans, ad Grammaticam spectat; ut tropis, et figuris ornata, ad Rhetoricam; ut metro adstricta, ad Poesim. Accipiuntur igitur voces quatenus dispositæ secundum artificium Definitionis, Argumentationis etc., juxta regulas, et præcepta Summularum.

3. Quo sensu voces esse objectum Logicæ proprium, directe, et per se consideratum, affirmant cum aliis Spinula, Echalaz, Caramuel, plures etiam ex nostris cum Fonseca, et Lynceo, qui veteres non paucos allegat. Accedunt Tomistæ, præsertim Recentiores, ut Aguirre, Palanco, Baiona. Sententia vero negativa multo communior est in Schola nostra cum Eximio Doctore disp. 1. Metaph. sect. 4. n. 27.: et videtur etiam communis inter Scotistas. Hæc mihi probabilior est, et.

4. *Prob. 1.*: ideo voces essent objectum Logicæ proprium, quia in vocibus reperitur vere, et proprie Logicum artificium, sed hæc ratio est falsa; ergo etc. Major continet fundamentum, quo nituntur plerique adversariorum «*Prob. Min.*:» in vocibus non reperitur vere, et proprie artificium Modi sciendi: ergo non reperitur artificium proprie Logicum. Consequentia patet: quia totum artificium Logicum in Modo sciendi, vel in ejus partibus situm est. «*Prob. Antec. 1.*» generaliter: quia nulla oratio vocalis vi propria manifestat ignotum sine alius ope manifestationis, detegendo menti rei essentiam, partes, aut proprietates; sed in hac manifestatione consistit artificium Modi sciendi: ergo etc. «*Minor*» in primis conspicua videtur: nam cum Modus sciendi definitur «*Oratio ignoti manifestativa,*» omnes intelligunt manifestationem, qua posita objectum necessario desinat esse ignotum, seu fiat de ignoto notum: si enim in sensu composito manifestationis res adhuc manet incognita, quis dicat existere Modum sciendi vere Logicum? Hujus ergo quidditas exigit manifestationem, quæ sine alius manifestationis auxilio persemet detegat intellectui rerum essentiam, partes, aut passiones. Sane manifestatio propria Modi sciendi debet esse forma auferens denominationem «*ignoti,*» cui contraponitur in definitione prædicta: talis autem forma non est, nisi notitia, sive cognitio, quæ per seipsam tribuit denominationem «*noti.*»

5. Deinde «prob. Maj.» ex Magn. Augustino (1) sic ajente: «Verbis ut plurimum tribuam, admonent tantum, ut quæramus res, non exhibent, ut noverimus:» ergo verbalis oratio vi propria, seu per se non detegit intellectui rerum essentiam etc.; quod enim per se talia detegit, proculdubio «exhibet, ut noverimus.» Urgetur: Oratio pure vocalis, in primis non manifestat ignotum loquenti; hic enim jam prænoscit quod loquitur: aliunde nec manifestat audienti, nisi hic verba percipiat conceptibus ultimatis, quibus solis redditur noscens quod sibi erat ignotum: ergo talis oratio, sine auxilio, et intervento conceptus ultimati, non reddit objectum audienti notum: ergo per se, et in se non habet vim propriam Modi sciendi, sed ea vis tota residet in adjuncto conceptu. Et alioqui, si definitio vocalis proferretur nullo auditore percipiente, existeret Modus sciendi vere talis, vi cujus nemo sciret, aut cognosceret, nullaue essentia desineret esse ignota: quod ex terminis apparet absurdum.

6. Ratio a priori: quia voces (ut et quodlibet signum ad placitum) non aliter manifestant intima rerum, quam excitando mentem audientis ut quærat objectorum species, vel præhabitis utatur, eliciendo cognitiones, quibus rerum intima noscat: neque enim, positis vocibus, et earum significatione præcise, dicitur mens noscere, vel scire, quid, et quotuplex sit res, quasve proprietates habeat, nisi rem ipsam directe consideret, et per species aliunde habitas penetret. Hoc autem est intellectum excitari, vel admoneri verbis, ut sibi per proprios actus manifestet essentiam, aut proprietates rei, ut ajebat Augustinus; non tamen est objecta menti detegi vi verborum propria, sed aliena potius. Quemadmodum, qui milites excitat, vel admonet de adventu hostium, ut pugnent, non ideo vi propria, vel per semetipsum pugnat, aut vincit. Hinc nulla vocalis oratio est Modus sciendi, nisi improprie, vel remote, occasionaliter, aut præsuppositive, et instar picturæ cujusdam, sicuti non aliter est modus cognoscendi, aut intelligendi. Solum ergo est proprie modus loquendi, modus admonendi, modus excitandi ad cognoscendum, et sciendum.

(1) L. de Magistr. cap. 11.

7. *Prob. 2.* Idem «Antec.» spectatim; in vocibus non proprie reperitur artificium Demonstrationis, aut Syllogismi, ergo nec ullius Modi sciendi. Consequentia constat paritate rationis. Antecedens vero expresse traditur ab Inventore artificii istius Aristotele (1) per hæc verba: «Demonstratio, non in oratione, quæ est extra, sed in oratione, quæ est in mente, consistit, quandoquidem neque Ratiocinatio in illa consistere videtur.» Nihil expresius. Subdit vero Philosophus: «Cum enim semper adversus orationem, quæ extra est, per inficiationem obstat, adversus eam, quæ est in mente, non semper.» Quibus in verbis continetur hæc ratio: Demonstratio vere talis debet ita convincere Intellectum, ut hic adversus illam non possit per inficiationem obstare, idest, elicere actum negantem, aut contradicentem: id quod oritur, tum ex certitudine, et evidentia præmissarum, tum ex vi illativa conclusionis; imo quilibet bonus Syllogismus, etiam probabilis, positis præmissis necessitat ad conclusionem, saltem quoad speciem, ita ut Intellectus non possit conclusionem oppositam elicere. Atqui nullus est syllogismus vocalis, cujus præmissis, et conclusioni non possit per inficiationem obstari in eadem linea, tum ab audiente, tum a loquente, videlicet statim eliciendo vocalem orationem oppositam, ut experienti liquidum erit: ergo etc.

8. Universalius «prob.» sententia nostra 2, ex Doct. Eximio loc. cit., ubi sic loquitur: «Dialectica directe et ex instituto circa hæc» (voces, et scripta) «non versatur, ut circa proprium objectum et materiam suam, sed ex consequenti, et quasi ex quadam concomitantia hoc præstat. Cum enim voces a conceptibus oriantur, dum Dialectica conceptus dirigit et ordinat, consequenter docet, quibus verbis, seu qua verborum forma exprimendi sint.» Verbis hisce subest probatio hujusmodi: Logica directe et ex instituto non dirigit voces: ergo voces non sunt materia ex instituto dirigibilis a Logica, proindeque nec proprium ejus objectum. «Prob. Antec.:» Logica directe et ex instituto dirigit conceptus, tamquam materiam principaliter dirigibilem,

(1) 1. Poster. cap, 8, ante medium.

ut omnes Adversarii concedunt: ergo voces directe et ex instituto non dirigit. «Prob. conseq. :» positis Logicæ regulis circa conceptus, ex consequenti, vel ex quadam concomitantia manent voces sufficienter directæ, et regulatæ quantum ultra Grammaticam opus est: nam totum artificium vocale est ad normam intellectualis: unde qui talem normam ex Logica didicit formare, et re ipsa format, eo ipso, quin Logicam denuo consulat, facillime formabit consequenter artificium vocale, si voces conceptibus exprimendi aptas, et earum syntaxim Grammatica in promptu suggerat, prout debet. Ideo, ut passim dicimus, qui recte concipit, et vitiose loquitur, vel Grammaticam nescit, vel in prudentiam peccat ultro volens. Si ergo Logica ex instituto dirigit conceptus, novas insuper regulas ex instituto non tradit circa voces; atque adeo nec eas ex instituto dirigit. Consequentia patet; quia nulla ars tradit ex instituto regulas pro materia, quæ jam præsupponitur ex regulis alio tendentibus regulari quantum indiget, ejusque difficultas artificii postulat.

9. *Confirm. 1.*: Logica non regulat ex instituto scripturam, sive artificium Syllogismi scripti v. g., ut fatentur plerique Adversariorum; quia scilicet regulato artificio vocali, et supposita scribendi peritia, nemo jam potest in artificio scripto errare nisi volens: sed regulato artificio mentali, et supposita peritia Grammatices, nemo jam potest in artificio vocum errare nisi volens: ergo etc. Id ipsum patet in Grammatica, et Rhetorica, quæ formaliter, seu directe non agunt de congruitate, et ornatu scripturæ, non alia ex causa, nisi quia directe regulant congruitatem, et ornatum vocum, quibus positis, nulla jam superest difficultas in scriptura, nisi quæ vincitur per artem scribendi. «*Confirm. 2.*: Architectura non respicit per se, directe, seu formaliter exemplar ædificii ichnographice designatum in charta, nec item Astronomia sphæram ligneam, nec Medicina corpus anatomicum, nec Musica tonorum notas; quamvis hæc omnia sic ad artes comparentur suas, ut voces ad Logicam, videlicet tamquam signa objecti directe considerati, cujus instar exprimuntur, aut cujus imitationem præseserunt. Pariter ergo nec Logica directe et per se respicit voces. Exempla Antecedentis alicui ex Adversariis paritate convicti negant.

10. Sed urgeri possunt 1.: quia earum facultatum ratio formalis, vel artificium per se intentum, non participatur proprie ab illis objectis neque enim in sphaera lignea reperiuntur vera Ástra, situsque, et motus eorundem: nec in tonorum notis vera ratio numeri sonori; et sic de cæteris. 2.: Quia alioquin eadem ratione sequeretur, quod omnes omnino artes, etiam frænofactoria, sutoria, sartoria, suorum operum artificium pictura expressum respicerent formaliter, sive directe, et per se; quod est inauditum. Probatur sequela: nam pictura fræni, vel calcei, signum est etiam et expressio veri fræni, vel calcei, non minus quam sphaera lignea respectu Cœlestis: potest etiam ob oculos posita juvare tyrones earum artium, ut melius intelligant, et addiscant quidquid ipsis circa verum artificium præcipitur. At non alia est ratio, cur sphaera lignea per se consideretur ab Astronomia, vel corpus anatomicum a Medicina. Et hinc roboratur efficaciter sententia nostra: nam qui Pictoriam artem bene novit, si aliunde verum frænum præ oculis habeat, vel ejus conficiendi regulas norit, non alia directione indiget, ut frænum depingat: ergo pariter, qui Grammaticam bene novit, si mentalem definitionem attendat: vel regulas ejus ex Logica norit, non alia egebit directione, ut vocalem definitionem efficiat.

11. Denique sententia nostra «prob.:

» seclusis vocibus, et habitis regulis præcise terminatis ad conceptus, Logica obtineret perfecte finem, ad quem est instituta: ergo Logica ex instituto non agit de vocibus. «Prob. Antec.:

» Logica omnium confessione instituta est ad alias scientias acquirendas per actus artificiose compositos; sed ad finem istum obtinendum perfecte esset instructus, qui Logicæ regulas præcise terminatas ad conceptus bene nosset, v. g. qui illas haberet cœlitus infusas: ergo etc. «Prob. Min.:

» nam scientiæ perfecte acquiruntur per actus intellectus: ergo, qui regulas istorum actuum bene nosset, plene instructus esset ad scientias perfecte acquirendas.

12. Ex dictis inferes 1., voces a Logica regulari, non immediate in se ipsis, sed mediate, et in conceptibus præsuppositis, quatenus ex attentione ad regulas conceptuum, vel ad conceptus ipsos juxta regulas factos, facillime potest ope Grammaticæ construi vocalis definitio; syllogismus etc.: et hoc est regulari voces «indirecte, ex con-

sequenti, et quasi ex quadam concomitantia», ut agebat Eximius. Inferes 2., regulas Summularum, quatenus directe, vel expresse terminantur ad voces, pertinere partim ad Grammaticam, partim ad Logicam: ad Grammaticam, ut causam per se; ad Logicam, ut causam indirectam, aut conditionem, sine qua non. Patet: quia ad Grammaticum per se pertinet perfecte imitari conceptus, et eorum texturam, per voces et syntaxim; ut tamen imitetur conceptuum texturam Logicam præ aliis, pro conditione poscit, vel præhabere in mente conceptus jam Logice formatos, ad quos attendat, vel prænosse regulas circa conceptus ipsos: qua conditione posita, Grammaticus ipse proprio Marte colligit regulas circa voces ad normam Logicam disponendas. Unde Grammatica in hisce regulis est veluti discipula Logicæ, ex qua, licet alio intenta, discit, quam verborum formam servare debeat.

13. Olim Apelles, pictorum princeps, opera sua proponebat in pergula transeuntibus, et ipse latens post tabulam, vitia quæ notarentur, auscultabat. Ferunt autem a sutore transeunte reprehensum, quod nescio quid in crepidis cujusdam imaginis omisisset. Confestim Apelles crepidam emendavit ad palatum sutoris: sed cum hic emendatione superbus, postero die cavillaretur etiam circa crus, indignatus Apelles prosiliit e latebra dicens, «Ne sutor ultra crepidam»; quod deinceps in proverbium abiit. In hac historiola vides, ut Apelles in pingendis crepidis se quodammodo sutoris discipulum agnoscat, licet in aliis ejus monita respuat; quia scilicet ars Pictoria nequit sibi parare regulas pro crepidis exprimendis, nisi ex attentione ad regulas artis Sutoriæ, vel ad ejus artificium: unde dici potest, picturam crepidæ, et ejus regulas determinatas, et expressas, reductive pertinere ad Sutoriam, tamquam ad causam indirectam. Sic ergo in re nostra discurrendum.

14. Inferes 3., prædictas Summularum regulas circa voces non nstitui ex exigentia Logicæ, sed ex indigentia, vel commoditate Logici. Nam Logica non indiget regulis artificii vocalis, ut finem suum perfecte obtineat, ex n. 10.: nec aliunde, ut acquiratur ipsa; cum possit adquiri simpliciter inventione propria (ut ab Aristotele acqui-

sita est magna ex parte), vel etiam per regulas voce Magistri expressas, quæ, non de vocibus, sed de solis conceptibus loquantur. Præterquamquod media, quæ tantum ex imbecillitate mentis humanæ requiruntur ad acquirendam scientiam, non ideo præcise debent esse ejusdem scientiæ proprium objectum; alioquin frequentatio Scholæ, vel etiam lectio librorum, foret proprium objectum Theologiæ v. g. Solum ergo prædictæ regulæ institutæ sunt ex indigentia; seu commoditate Logicorum, idest, tyronum Logicæ studentium, qui multo commodius, faciliusque percipiunt regulas vere Logicas artificii mentalis, si prius exerceantur in artificio vocali, et ejus regulas addiscant. Hæc autem tyronum tarditas, vel commoditas, per accidens est respectu Logicæ: quare voces appellari solent ab Authoribus nostræ sententiæ «Objectum Logicæ per accidens»; certe vocari debent objectum, non «formale», non «directe et per se consideratum», sed «indirecte, reductive», et «ex consequenti regulatum.»

Solvuntur Objectiones.

15. *Obje. 1.*: id, de quo Logica ex professo tractat, est ejus objectum formale, vel proprium; sed Logica tractat directe et ex professo de vocibus: ergo etc. *Prob. Min.*: Libri Perihermenias, qui vere sunt Logici, directe de vocibus agunt, earumque proprietates demonstrant. Probatur: nam in Libris hisce disseritur ex professo de Nomine, Verbo, et Oratione, quorum definitiones expresse de vocibus loquantur, et quidem tamquam de objecto proprie Logico; nam ut ibi monet Aristoteles (1), oratio vocalis enuntiativa «præsentis est propria contemplationis», cum obtativa, interrogativa, et aliæ «ad Rhetoricam, vel Poesim spectent.» Accedit 1, inscriptio ipsa «Perihermenias», quæ idem sonat, ac «de interpretatione vocali». Acce-

(1) 1, *Perib* cap 4.

dit 2, quod multiplex Terminorum divisio, suppositio, ampliatio, restrictio etc., vel unice, vel maxime conveniunt vocibus. Accedit; quod juxta D. Thomam (1), «Significatio vocum, quæ est immediata ipsis conceptionibus Intellectus, pertinet ad principalem considerationem Logicæ.» Accedit 4, quod tractatus de Prædicabilibus inscribitur apud veteres «de quinque vocibus.»

16. *Resp. neg. Min.* Ad prob. Libri Periherm. agunt de vocibus, non tanquam de objecto proprie Logico, sed tanquam de signo, quo melius intelligantur regulæ circa conceptus. Unde in adjuncta probatione fateor, in iis Libris expresse disseri de vocibus: sed nego, Libros Periherm., quatenus talia tractant, esse Logicos, nisi indirecte, et reductive: nego item, scriptos esse a Philosopho tanquam de proprio Logicæ objecto: quia enim objectum Logicæ, utpote in mente latens, videbat Aristoteles haud facile perceptum iri tyronibus in semetipso, nisi prius spectaretur in signo exteriori, et sensibili; idcirco discentium commodo consulens; Libros Periherm., eorumque regulas scripsit expresse terminatas ad artificium vocale, tanquam ad signum, et exemplar externum intellectualis. Non aliter ac Astronomus eclipsim Solis, ejusque incrementum, et decrementum, rudibus ostendit, in aqua pelvis, ubi facilius, quam in Sole ipso, sustinet obtutum. Huc faciunt exempla n. 9, et 10., quibus instatur objectio: facit item doctrina secundæ, et tertiæ illationis n. 12, 13 et 14.

17. Hinc Logica bifariam potest accipi, 1 quatenus «respicit proprium suum objectum»; atque ita solum continet regulas pro conceptibus, quorum artificium per se, et ex propria exigentia considerat 2., quatenus ab Aristotele, et deinde ab aliis Dialecticis, «methode disposita, ut tyronum commodo discatur»; atque ita plures etiam regulas continet circa voces: quæ tamen regulæ sunt veluti per accidens respectu Logicæ ex num. 14.; a Logica oriuntur ut a causa indirecta ex num. 12.; et magis pertinent ad Grammaticam, ex qua ob finem prædictum eas introduxit in Logicam Aristoteles, sicut introdu-

(1) In 1, Perib. 1, ect. 2.

xit plurima exempla Mathematica, et sicut passim in Metaphysicam, et Theologiam asciscuntur multæ regulæ, principiaque Logices. Huic affinis est acceptio tertia, qua scilicet Logica sumitur «prout applicata ad usum externe disputandi»; quæ applicatio non est ex instituto artis, sed ex voluntate artificis, qui ex regulis conceptuum consequenter colligit, qua sibi forma sit disputandum vocibus: quemadmodum siquis Militarem artem applicet ad Torneamenta, et Hastiludia, vel Architecturam ad domos papyraceas.

18. Si ergo accipiatur Logica secundo modo, verum est, quod ad Logicam «proprie» pertinent Libri Periherm., etiam quatenus continent definitiones Nominis, Verbi, et Orationis vocalis, et quod enuntiativa «præsentis est propria contemplationis,» necnon quod «significatio vocum pertinet ad principalem considerationem Logicæ.» Cæterum, si Logica accipiatur primo modo, sicut accipitur in quæstione præsentis, nihil horum pertinet ad Logicam «proprie,» sed tantum «indirecte, et reductive.» Unde solutas habes argumenti Accessiones: nam ultima, vel eodem sensu explicanda est, vel per metonymiam intelligenda de «quinque vocibus» secundum objectum ipsis correspondens, videlicet «Genus, Speciem, Differentiam, etc. Sic «figurative dicitur verbum id, quod verbo significatur,» ut notavit D. Thomas 1, part. q. 34, art. 1, C.

19. *Replie.*: Logica dicitur à Græco «Logos,» latine «Sermo:» eadem à Platone vocatur «Garrula,» et a priscis, et modernis passim «Ars disputandi;» nemo autem disputat, nisi vocibus: Unde D. Augustinus verbis num. 2, citatis addit: «Et tamen, cum de vocibus disputatur, præter Dialecticam non est; hæc enim scientia disputandi est. Confirm.:» Terminus vere Logicus dividitur in mentalem, vocalem, et scriptum: similiterque alia artefacta Logica dividuntur. «Resp.» Logicæ nomen dedit Græca vox «Logos,» prout idem valet, ac «Ratio;» ut testatur D. Isidorus (1) et alii communiter: unde Logica dicitur Philosophia rationalis:» item Logos, et Sermo» in Sacra Pagina di-

(1) Etym. L. 2. c. 24.

cuntur de Verbo Divino; utique intellectuali, (1): ut etiam nomen «Verbum» magis proprie dicitur de conceptibus, quam de vocibus, juxta D. Thomam (2); Adde quod etymologia non semper consonat significatui nominis: nam, ut idem Angelic. Doctor advertit (3), «Aliud est etymologia nominis, et aliud est significatio nominis. Etymologia attenditur secundum id, a quo imponitur nomen ad significandum: nominis vero significatio secundum id ad quod significandum nomen imponitur: quæ quandoque diversa sunt.» Id quod statim confirmat exemplis.

20. Quod Logicam Plato dixerit «Garrulam,» nihil probat: nam idem ipse Logicam divisit in Dialecticam, et Rhetoricam (4): imo et Aristoteles (5) Rhetoricam dixit esse «quasi propaginem Dialecticæ.» Num idcirco Rhetorica vera Dialecticæ pars erit? Quoties ergo ista dicuntur, accipitur Logica, non prout intenta in proprium objectum, sed prout applicata ad usum externe disputandi, secundum acceptionem tertiam num. 17. Hoc sensu Logica dicitur «Ars disputandi,» et non solum disputare de vocibus (quod unum ait D. Augustinus), sed etiam disputare vocibus, præter Dialecticam non est. Hæc tamen Ars, prout sic ad disputandum applicata, non est Logica proprie et directe, sed indirecta quædam Logicæ propago, quæ solum a Rhetorica differt, sicut in manu hominis pugnus astrictus differt a palma distensa, ut olim ajebant Zeno Stoicus, et Varro. Cæterum, si de Logica proprie dicta loquamur, valet illud Aristotelis vulgo notum, «Logicus est ad se, Rhetoricus vero ad alios.» Mitto quod «disputatio» salvatur etiam in conceptibus Intellectus, sicuti «ratiocinatio:» ut enim inquit S. Isidorus. L. 1. Different. num. 490, «Ratiocinatio est rationabilis, subtilisque disputatio, atque a certis ad incertorum indagationem nitens cogitatio.» jam «ad Confirm.:» divisio illa termini non est univoca,

(1) Ioa. c. 1. vid. Maldon. ibi. Itē Heb. 4. v. 12. vid. Cornel. ibi.

(2) 1. p. q. 34. ar. 1.

(3) 2. 2. q. 92. ar. 1. ad 2.

(4) Apud D. Isid. loc. cit.

(5) 1. Rhetor. ad Theod. c. 2.

sed impropria et analoga, sicut spheræ Astriferæ divisio in Cœlestem, et Ligneam.

21. *Objic. 2.*: in vocibus vere et proprie reperitur artificium Logicum: ergo et ratio objecti vere Logici. «Prob. Antec.» ex. gr. in artificio Definitionis: hoc vocale complexum, «Animal rationale,» est vere, et proprie «Oratio explicans essentiam rei:» ergo vere continet Definitionis artificium. «Prob. Antec.:» Nam illud complexum in primis vere est «Oratio,» cum hæc definiatur ab Aristotele per vocem significativam ad placitum, vel generalius per signum: deinde vere «explicat» essentiam rei; quia signum instrumentale vere explicat, seu manifestat suum objectum, alioquin non foret vere signum. «Confirm. 1.:» Logica directe respicit artificium definitionis mentalis, non quia est actus Intellectus (hæc enim ratio pertinet ad Animasticam), sed præcise quia est artificium regulis definiendi conforme; sed hæc ratio militat etiam in artificio definitionis vocalis. ergo etc. «Confirm. 2.» Ars statuaria directe respicit suum artificium in quacumque materia inveniatur, sive in marmore, sive in jaspide etc.: ergo et ars Logica suum directe respiciet, sive in voce, sive in conceptu reperiatur. «Confirm. 3.» Logica non solum docet scire, sed etiam «docet docere, et docet discere,» juxta M. Augustinus (1); sed per artefacta vocalia docemus, et discimus: licet per sola mentalia sciamus: ergo etc.

22. *Resp. neg. 1. Antec. et dist. secundum*: est oratio explicans etc., Grammaticæ, «conc.,» Logicæ, «neg. Antec. et Conseq. Ad prob.:» definitio Orationis, ut jacet in Summulis, non est propria Logicæ, sed Grammaticæ, prout hæc inserta est Logicæ tyronum gratia, vel prout à Logica indirecte regulatur, ut constat ex dictis. Neque item pure Logica est ea definitio, dum traditur per signum præcisum a formali et instrumentali. Debet ergo, ut sensum pure Logicum reddat, supponere signum pro interno et formali, quod est proprium Modi sciendi. Præterea vocalis oratio, «Animal rationale,» explicat essen-

(1) L. 2. de Ordin. cap. 13.

tiam rei admonendo ut quæramus, non præstando ut noverimus, prout opus est ad Modum sciendi, proindeque ad definitionem vere Logicam. Vid. supra num. 5. Unde, quidquid sit, an signum ad placitum vere et proprie «explicet,» seu «manifestet,» vel an possit abstrahi ratio univoca «signi» a formali, et instrumentali; tenendum est, nullum genus explicationis, aut manifestationis, pertinere ad Modum sciendi, nisi in sensu composito illius objectum necessario desinat esse ignotum; quod certe non pærstat signum ad placitum.

23. Ad 1. «Confirm.» Logica respicit artificium prout in conceptibus, non sub ratione vitalitatis, sicut Animastica, sed sub ratione signi formalis ordinate manifestantis ignotum; quæ ratio non reperitur in definitione vocali. «Ad 2.» Artificium statuariæ vere et proprie salvatur in quovis genere lapidum: at artificium Logicum, translatum ad voces, non formaliter manifestat ignotum, prout Logica intendit; adeoque deficit a proprietate Logici artificii. «Ad 3.» docere, et discere (quatenus hæc vocibus fiunt) docet Logica indirecte tantum, quia, dum regulas ad conceptus dirigit, facile inde colligunt Logici, qua methodo et forma verborum uti debent in Disciplinis tradendis, atque discendis.

24. *Objic. 3.:* Voces ut dirigibiles in artificium Definitionis, aut Syllogismi, ad aliquam artem spectare debent ut objectum proprium; sicut spectant ad Rhetoricam, et Poeticam, quatenus dirigibiles in artificium orationis ornatae, et metricæ. At sub ea ratione non spectant ad Grammaticam, ut objectum proprium: ergo ad Logicam. Consequentia recta est, cum non alia supersit ars, cujus ea dirigibilitas intersit. «Prob. Min. 1 :» quia in Grammatica nullus tractatus est, nulla regula de artificio Definitionis, aut Syllogismi, sicut nec de Genere, Differentia, Subjecto, Prædicato, Medio, et Extremis majori et minori, prout hæc in vocibus considerantur a Summulistis. 2.: quia si rogatur Grammaticus, an hæc oratio, «Animal rationale,» sit hominis definitio? an constet genere et differentia? dicet, ad se ista non spectare; cum tamen Dialecticus statim, quasi proprio ex munere responderet. 3.: qui mentalem definitionem hominis exprimeret his vocibus, «Animal rationalis,» poneret artificium definitionis vocalis; et tamen

non poneret artificium Grammaticum: ergo alterum artificium ab altero differt. Quod etiam e converso patet; nam, qui sic hominem definirer, «Quoddam vivens, cujus est proprium sentire, et discurrere,» peccaret in Logicam, et non in Grammaticam. 4.: Aristoteles, dnm ad usum Dialecticæ definit Nomen, Verbum, et Orationem, non utitur definitionibus Grammaticis, sed aliis longe diversis.

25. *Resp.* Grammatica duobus modis spectari potest, 1: prout est in pure Grammatico; quo sensu est Grammatica generalis, et a rebus avulsa, solasque tradit regulas generales congruæ locutionis sine solæcismo, et barbarismo. 2: prout est in Logico, quo sensu jam est Grammatica particularis, seu particulariter concreta materiæ Logicæ, applicataque Logicis objectis explicandis; atque ita regulas tradit particulares ad vocaliter imitandum mentalem syllogismum, definitionem etc. Porro, si Grammatica, prout in Theologo, Physico, Geometra, imo prout in opifice mechanico, vocabulis utitur vulgo inusitatis, et pure Grammatico incognitis: qua de re pulcher est locus Ciceronis lib. 3. de Finib. paruma principio, qui post alia subdit: «Quin etiam Agricultura, quæ abhorret ab omni politiore elegantia, tamen eas res, in quibus versatur, nominibus notavit novis.» Si, inquam, Grammatica, prout his scientiis, et artibus subserviens, aliter loquitur, quam in pure Grammatico, saltem alietate nominum: quid mirum, si eadem, prout in Logico, aliquid speciale præcipiat supra regulas generales? Quocirca.

26. Ad «objec. neg. Min. Ad 1., prob.:» concedo totum de Grammatica generali; sed nego de Grammatica particulariter applicata materiæ Logicæ, sic enim utitur nominibus pure Grammatico ignotis, et regulas addit imitandis vocaliter artefactis Logicis idoneas, quas a Logica discit indirecte dictante, juxta n. 12, et 13. «Ad 2.:» hærebit quidem pure Grammaticus ad quæsitæ ejusmodi; nec apte respondebit, nisi Logica sit imbutus: hoc tamen solum probat, illud vocum artificium spectare ad Grammaticam prout in Logico; quæ reduplicatio denotat, opus esse magisterio Logicæ, non directo, sed indirecto, ut Grammatica regulas tradat pro definitione vocali. Et instatur objectio 1.: quia si rogetur pure Logicus, an hæc oratio vocalis,

«*Ens per se,*» sit apta definitio Substantiæ? mutus hærebit, vel ad Metaphysicum remittet; quin ideo Metaphysica pro objecto respiciat voces, aut definitionis artificium. 2.: quia pure Grammaticus, cui proponatur verbalis descriptio ædificii. v. g. Templi Salomonis, si rogetur, an conceptasit terminis geometricis, aut proprietate architectonica? dicet, illam quidem absque solæcismo conceptam esse, cætera ad se non spectare; cum tamen Geometra, vel Architectus, statim responderet quasi proprio ex munere. Num idcirco vocalis descriptio proprium erit objectum Geometriæ, vel Architecturæ?

27. Et præcipue: quia si pictori prorsus ignaro rei militaris ostendas picturam Exercitus instructi, et ab eo quæras, an rite exprimantur, et collocentur in tabula legiones, turmæ, cohortes, tribuni, centuriones etc? dicet, se nescire: et ne terminos quidem intelliget. Si tamen id quæras a milite, vel a pictore militiæ gnaro; respondebit statim velut proprio ex munere. An propterea dixeris, picturam ejusmodi proprium esse objectum, non artis Pictoriæ, sed Militaris? Quin potius dicendum, Pictoriam generalem nihil determinate præcipere circa picturam exercitus: prout tamen particulariter applicatam ad materiam militiæ, regulas tradere particulares illius artificii; quas discit quodammodo ab arte Militari; hæc enim ars, dum veram aciem instruere docet, indirecte et ex consequenti docet etiam, quomodo pingenda sit acies, si aliunde supponatur Pictoria generalis. En igitur doctrina nostra, suis veluti coloribus expressa. Vide etiam num. 13.

28. *Ad 3.:* eadem urget instantia. Nam, qui rudibus imaginibus pingeret aciem ordinatam, similiter poneret artificium bellicum: et tamen solæcismum committeret in artem Pictoriam: ut etiam, qui egregiis imaginibus aciem instrueret, non servato militari ordine, peccaret in artem Militarem, et non in Pictoriam. Illa igitur concordantia, «*Animal rationalis,*» reipsa non habet artificium Logicum; quia nec habet artificium a Logica directe intentum (quod solum est mentale), nec artificium indirecte regulatum a Logica; hoc enim est ipsummet artificium grammaticum, prout applicatum ad exprimenda congrue mentalia artefacta Logicæ; quod genus artificii tunc abest. Qui tamen eo modo loquitur, dici solet malus Grammaticus, et bonus

Logicus, nempe mentaliter: quia, licet revera nec Grammaticæ, nec Logicæ loquatur; indicia præbet, quod objecta in seipsis Logicæ concipiat bene. Illa altera definitio, «Quoddam vivens etc.,» licet non peccet in Grammaticam generalem, peccat tamen in particularem, seu particulariter materiæ Logicæ applicatam: hæc enim debet sequi ductum Logicæ, nec alias adhibere voces, nisi quæ conceptus Logicæ dispositos, tanquam archetypum, perfecte imitentur in claritate, brevitate etc.; ut iterum in picturæ exemplo videre licet. «Ad 4.» Forsan Aristotelis tempore Grammaticis in usu erant definitiones illiusmodi. Præterea, esto non spectent ad Grammaticam generalem, ad eam spectant prout Logico inservientem.

29. *Objic. 4.*: definitio mentalis ex se indifferens est ut explicetur vocibus, vel pure grammaticis, vel rhetoricis, vel metricis, vel dialecticis: ergo, ut hæc indifferentia contrahatur, ac determinetur ad voces dialecticas præ aliis, requiritur nova Logicæ directio, præter eam, quæ conceptibus impenditur. «Confirm.:

» ideo Rhetorica, vel Poetica, directe et formaliter ordinat voces, quia determinat indifferentiam Intellectus ad voces rhetoricas, vel poeticas præ aliis: at etiam Logica determinat Intellectus indifferentiam, ut utatur vocibus dialectica methodo dispositis; sola quippe Logica regulas dictat in Summulis, ut ritu Syllogismi, Definitionis etc., disponantur voces, et dialecticam formam præferant potius, quam rhetoricam, vel poeticam. «Resp. 1.» per instantiam: nam acies instructa pariter est indifferens, ut a pictore, vel historico exprimatur cum, vel absque militari ordine, situ, proportionem vocum, vel imaginum: ergo nova directio bellicæ artis propria, præter veri exercitus directionem, versabitur circa picturam, vel historiam.

30. «Resp. 2.» ad «*Objec. neg. Conseq.*» nam ea indifferentia determinatur per Grammaticam particularem, quatenus Logicæ imitatricem, atque discipulam, quin alia directio Logicæ interveniat, nisi quæ conceptibus impenditur: hac enim directione posita, Grammatica ad normam ejus velut archetypi format sibi regulas artificii vocalis, quod vocatur dialecticum, vocesque seligit ad illud idoneas.

Unde ad talem indifferentiam determinandam concurrunt duæ Facultates, Logica indirecte. Grammatica directe; ut ex superioribus abunde patet. «Ad Confirm.:» causalis illa vera est, non quia Rhetorica, vel Poetica, determinat indifferentiam utcumque, sed quia determinat sola, et ex instituto: non enim aliud habet objectum, quod prius, aut principalius dirigat, nec Logica quidquam confert ad ornatum vel metrum. At Logica non determinat ex instituto ad voces dialectico more formatas, sed solum ex consequenti, et indirecte, eo fere modo, quo determinat ars Militaris, ut rite pingatur acies. Regulas Summulisticas, ut terminatas ad voces, non nisi indirecte dictat Logica, quatenus intenta in suum objectum; licet etiam directe dictet ex num. 17. et sequ., prout disposita ad tyronum commodum, quo sensu Grammaticam admixtam habet.

31. «Replc.:» etiam artificium metricum, aut rhetoricum, in vocibus formatur ad normam similis artificii mentalis; et tamen respicitur formaliter a Rhetorica, vel Poetica: ergo pariter dialecticum artificium vocum, licet formatum ad exemplar mentalis, formaliter a Logica respicitur. «Resp. 1. neg. Maj.:» nam in rerum conceptibus nec metrum est ullum, nec locum habent pleræque saltem ex formis, quas Rhetores appellant tropos, et figuras verborum. Solum ergo præconcepitur substantia sententiæ, quæ postea vestitur ornatu vocum, vel carminis harmonia. Si tamen sermo sit de conceptibus terminatis ad voces, illi quidem præcontinent ornatum rhetoricum, et poeticum: at non in essendo, sed in repræsentando, et tanquam pura signa ornatus vocalis, qua ratione mentalis idea ædificii continet artificium domus. Hoc sensu conceptus etiam pertinet ad Rhetoricam, et quamlibet artem externam, non ut objectum primo et per se intentum, sed ut via, et dispositio prævia ad verum artificium. At omnia aliter habent in Logica; ut perpendenti liquebit. «Resp. 2., permis Maj.,» et «Min., neg. Consequ.:» quia, ut supra ex Aristotele notavimus, Logicus est ad se, Rhetoricus vero ac alios, ut etiam Poeta. Unde nihil mirum, si alter præ altero formaliter consideret artificium vocale.

32. *Objic.* 5. Philosophia moralis, præter actus voluntatis, di-

recte respicit actiones externas, atque etiam voces, quatenus constituunt locutionem honestam: et recte rationi conformem: pariter ergo Logica etc. «Confirm. 1.:» Medicina directe considerat pulsum, aliaque signa externa sanitatis, aut ægritudinis: Theologia item directe considerat Sacramenta, quæ signa sunt gratiæ, necnon sacrificium Missæ, quo significatur cruentum sacrificium Christi Domini: ergo et Logica directe respiciet artificium vocale, quod est signum artificii mentalis. «Confirm. 2.:» Voces vere sunt partes subjecti Logicæ; sed Logica, ut et quævis scientia, directe tractat de omnibus partibus subjecti sui: ergo etc. «Prob. Maj.» ex D. Thoma (1) sic agente: «Partes subjecti sunt omnia illa, quorum cognitio requiritur ad cognitionem subjecti; cum omnia huiusmodi non tractantur in scientia, nisi in quantum habent ad subjectum ordinari.» Atqui cognitio vocum, prout significantium, vel imitantium instrumenta sciendi, requiritur ad cognitionem subjecti Logicæ, est Modus sciendi intellectualis: ergo etc.

33. *Resp. ad Object.* «conc. Antec., neg. consequ.» Disparitas in eo est, quod Ethica per se respicit actiones humanas, quatenus conformes cum Ratione recta moraliter; quæ conformitas proprie reperitur in actibus etiam externis: at Logica respicit suum objectum sub ratione manifestantis formaliter ignotum; quæ manifestatio proprie non inest vocibus. Adde quod Logicus est ad se: Philosophus vero moralis, ad se, et ad alios: ideoque dividitur Ethica in Monasticam, Oeconomicam, et Politicam. «Ad 1. Confirm.» eadem esto responsio quantum ad Theologiam: hæc enim talia objecta considerat, non præcise quia signa sunt alterius objecti, sed quia in se proprie participant rationem objecti revelabilis, seu ex Fidei principiis cognoscibilis, sub qua tendit Theologia. Id quod in re nostra non evenit.

34. Pulsus vero, et alia morbi, et sanitatis indicantia: non sunt formale objectum Medicinæ, cum non nisi analogice participant ratio-

(1) Opusc. 70, q. 2, art. 2, ad 3.

nem sani, aut sanabilis, sub qua illa tendit. Sunt nihilominus obiectum materiale, directe, et ex instituto consideratum a Medicina; non ideo præcise, quia signa sunt obiecti formalis (alioquin et Medicina, et omnis ars, aut scientia, directe consideraret signa quælibet sui obiecti formalis, nempe conceptus, voces, scripta, picturam etc.), sed ex alia duplici causa. 1.: quia sunt signa necessario prænoscentia ex propria indigentia Medicæ artis jam acquisitæ, ut suum opus sanandi hominem hic et nunc sine errore perficiat. 2.: quia talium consideratio signorum novis indiget regulis, præter eas, quæ sanitatem internam immediate respiciunt, et non est alia Facultas instrumentaria, quæ novas hasce regulas ex magisterio indirecto Medicinæ colligat. Non sic in re nostra. Quia Logica semel acquisita, ut opus suum mentale sine errore dirigat, non indiget notitia vocum: quamvis enim Logicus oblivisceretur omnis idiomatis, posset adhuc sine errore discurrere circa objecta, quæ cernit oculis. Item, dialecticum artificium vocale, vel non eget novis regulis, præter versantes immediate circa mentale, supposita Grammatica; vel si adhuc eget regulis, has proprio Marte colligit, ac sibi format ex magisterio, Logicæ indirecto Grammatica ipsa, tanquam instrumentaria Facultas.

35. *Ad 2 Confir. neg. Maj.* Ad «prob resp.:» Loquitur D. Thomas de illis, quorum cognitio requiritur necessitate scientiæ ipsius, uti requiritur cognitio pulsus in Medicina: non vero de illis, quorum cognitio requiritur sola necessitate, vel commodo discentium, ut scilicet facilius ac brevius scientiam acquirant: atque hoc tantum modo requiritur notitia vocum in Logica. Profecto, si non ita exponas verba D. Thomæ, voces, et scripta numerare debebis inter partes subjecti omnium scientiarum, et artium: nam, ut tyrones perveniant ad perfectam cognitionem subjecti cujusvis scientiæ, vel artis, absdubio requiritur cognitio vocum, quibus Magister instruit, aut characterum, quibus Libri docent.

CAPUT III

*An, et quatenus Res secundum esse physicum sint Objectum
Logicæ?*

1. Rerum «esse physicum, seu naturale, illud est, quod rebus inest independenter á consideratione intellectus, ut esse Cœlum, Terram, Hominem, Lapidem etc. Huic contraponitur esse intentionale, quod consistit in denominationibus illis, quæ ab actibus Intellectus in objecta dimanant, ut in homine esse speciem, in animali esse genus. Res ergo (quæ modo sumuntur prout a vocibus et conceptibus distinctæ) secundum esse physicum non pertinere ad Logicam tanquam ejus formale objectum adæquatum, omnibus est in confesso. Attamen esse formale objectum Logicæ inadæquatum, sive parziale, tuentur aliqui suffragante Lynceo nostro L. 2. tract. 1. cap. 4., contra communem in omni Schola sententiam, quam etiam tenet D. Thomas, vel quisquis est Author Opusc. 56. ibi: «Logica, cum considerat universale, non considerat ipsum, quantum ad naturam subjectam per se, non enim considerat hominem in eo quod homo, sed in eo quod species, et sic de aliis animalibus.» Et paucis interjectis: «Patet, quod Logicus non considerat rem subjectam per se »

2. Scio, illud Opusculum computari inter incerta D. Thomæ. Sed (ut hoc semel admoneam) tam illud, quam cætera opuscula, quæ tamquam dubia notantur minoribus characteribus in Tomo 17. Editionis Romanæ jussu Pii V. compositæ (1), nihilominus allegabo sub nomine D. Thomæ, quia sic passim allegari video et a nostris Authoribus, et a Thomistis. Quod rem præsentem attinet, potest etiam certo allegari D. Thomas in 1. Poster. Lect. 20., ubi «Logica,» inquit,

(1) Vid. Præfatiunc, quæ habetur ante Opux. 41.

«est de intentionibus rationis, quæ ad omnes res se habent: non autem ita, quod ipsa Logica sit de ipsis rebus communibus, sicut de subiectis.» Hanc ergo communem sententiam ut veram amplectimur.

3. *Prob. 1.*: quod non identice participat rationem formalem, sub qua tendit scientia, non est ejus objectum formale inadæquatum, ut constat ex cap. 1.; sed res secundum esse physicum non identice participant rationem formalem, sub qua tendit Logica: ergo etc. «*Prob. Min.*:» quia ratio formalis, sub qua tendit Logica, est aliquod genus artificii ab Intellectu constructibilis, et ad Modum sciendi pertinentis: idcirco enim ab omnibus passim Logica dicitur «Scientia rationalis, Ars directiva rationis, et Modus sciendi.» At quod res secundum esse physicum non identice participant artificium ejusmodi, extra dubium est. «*Urgetur*:» Logica respicit pro objecto formali artificium Modi sciendi, ut nemo negat: ergo, ut etiam pro objecto formali respiciat physicum esse rerum, debet hoc convenire cum illo artificio in aliqua ratione communi, quæ Logicæ respondeat ut ratio formalis «sub qua:» talis enim ratio abstracta a cunctis objectis formalibus inadæquatis respondet omnibus scientiis, ne sua objecta respiciant tamquam scopas dissolutas; ut inductione constat. At ab artificio Modi sciendi, et a rebus secundum esse physicum, nulla ratio communis abstrahi potest, nisi ratio generalissima Entis, quæ non respondet Logicæ, sed Metaphysicæ. «*Urgetur*» iterum: Logica directa (de hac semper loquimur) tota est practica, vel, ut Thomistæ volunt, instar practicæ: ergo non respicit formaliter nisi objectum ab Intellectu operabile ut operabile; quale certe non est physicum esse rerum.

4. *Prob. 2.*: si Logica formaliter de rebus ageret parce, et sobrie, vel per summa capita, ut *Adversarii* dicunt, deberet etiam formaliter agere de rebus omnibus abundanter, et omnia rerum prædicta perscrutari ex professo: eadem quippe ratio militat pro abundantia, et sobrietate: videlicet, quod notitia rerum necessaria sit, ut intellectus vitet errores, qui dicitur finis Logicæ; vel, quod ea notitia sit utilis ad expedite definiendum, dividendam, et argumentandum. Nam cur intellectus beneficio Logicæ magis vitare debeat errores circa naturam rerum in communi, quam in particulari? Vel cur esse debeat

magis expeditus ad ratiocinandum circa substantiam ut sic, quam circa Deum, Caelos, Hominem, et cætera omnia? Tum sic: ergo 1, nemo unquam evadet perfectus Logicus, nisi evadat omniscius: ergo 2, acquisita perfecte Logica, superfluent cæteræ omnes Scientiæ: ergo 3, Logica non erit scientia specialis, sed rudis, indigestaque moles omnium. Absurdæ sunt hæ consequentiæ citra dubium; et tamen sponte fluere videntur.

5. *Confirm.*: sicut Logica dicitur exerceri circa omnia entia; ita dicitur ars Oratoria versari circa res omnes, nihilque frequentius, quam quod bonus Orator imbutus sit oportet cognitione scientiarum omnium, artium, et rerum humanarum: et tamen Oratoria pro objecto formali non respicit universitatem rerum, sed solum verborum ornatum: ergo pariter Logica solum respiciet artificium actuum Intellectus. Eadem est utrobique ratio. Nam ad Logicam, ut ad Oratoriam, solum attinet instruere Intellectum regulis, ac præceptis, aut etiam aliquali usu circa propriam materiam, ut ex capite doctrinæ facilis sit, ac promptus ad discurrendum artificiose, vel ornate loquendum in quacumque materia: hanc autem materiam suggerere, ad alias attinet artes, et scientias. Sic etiam non ejusdem est artis lævigatam præbere tabulam, et in illa artificiose pingere.

6. *Objic. 1*: in tractatu de Prædicamentis, qui vere Logicus est, directe, et formaliter agitur de rebus penes esse physicum, nempe de Substantia, Quantitate, Qualitate etc. «*Resp. 1.*» Tractatus ille iudicio multorum non est Logicus, sed Metaphysicus; licet a pluribus insecuratur Logicæ, tum ut Metaphysicæ minus restet laboris, tum ut aliqua materia velut in specimen proponatur ad exercitium Dialecticæ; non aliter ac Rhetoricæ candidatis problemata ex variis materiis ad Rhetoricam non spectantibus proponi solent exercitationis gratia.

7. *Resp. 2.* ex Doct. Eximio (1). Tractatus de Prædicamentis ita Logicus est, ut simul altiori, magisque exacta ratione sit Metaphysicus. Nam Metaphysica directe et ex proprio instituto Prædicamenta

(1) Disp. 39 Metaph. initio.

dividit, ut proprias rationes, et essentias rerum inquirat. Logica vero de rebus tractat in ea divisione locatis, non ut earum naturas declaret, sed solum in ordine ad conceptus mentis coordinandos: nec aliud ibi formaliter quærit, quam quomodo sub aliquo supremo genere possit Intellectus gradatim descendere usque ad individuum per conceptus magis et minus universales, quos proinde solos pro objecto formali respicit. Requiritur quidem ad eam coordinationem conceptuum notitia rerum; sed hanc suggerit Metaphysica, quæ in illo tractatu potiores partes sibi vendicat. Legatur Eximius (1).

8. *Objic. 2.:* Logica tendit ad instructionem Intellectus: ad hunc autem finem non solum regulæ conducunt, sed etiam expositio rerum, ac distributio in varias classes, ut super his artificiose ratiocinetur Intellectus. «Confirm. 1.:» aliqua, saltem generalis, notitia rerum secundum se necessaria est, ut Logica suas regulas explicet, et exequatur: ergo Logica nequit non ex munere proprio res considerare saltem in genere. «Confirm. 2.: Logica formaliter considerat veritatem conceptuum, quæ partialiter consistit in esse physico rerum, cui conformantur actus Intellectus. Item, propositio ista, «Hic homo est vivens,» designato Petro, est objectum Logicæ prout significans Petrum: at prout ita significans, includit Petrum ex parte subjecti; nam terminus, «Hic homo,» de se indifferens ad quemvis hominem significandum, præsentia Petri completur, ac determinatur, ut ipsum præ alio significet. «Confirm. 3.: Aliqua Logicæ præcepta verificantur de rebus secundum esse physicum, hoc v. g. «Ut Divisum plus contineat, quam singula Membra dividuntia.»

9. *Resp.* Logica tendit ad instructionem Intellectus mediis regulis ordinandi conceptus, non autem media ostensione rerum; hanc enim vel supponit, vel ab aliis scientiis emendicat Logica, sicut Grammatica, et Rhetorica. Ideo Aristoteles in Analyticis, ut explicet præcepta Logicæ, pro rebus utitur litteris A. B. C, ex quibus passim conficit syllogismos: quo satis indicat, ostensionem rerum ad Logicam

(1) Loc. cit., et disp. 1, sect. 4, n. 28, et 29.

non spectare. Profecto melius instrueretur Intellectus exacta rerum omnium investigatione, quam generali, et sobria notitia: et tamen Logica juxta Adversarios omnium rerum naturas haud investigat.

10. *Ad 1. Confirm.* Non quidquid conducit, aut necessarium est ad aliquam artem intelligendam, et explicandam, objectum proprium ejusdem artis esse debet; aliter scientiæ, et artes omnes confunderentur, cum omnes, ut ajebat Philo, «a se invicem officium postulent, et mutuis stent auxiliis.» Necesse est, fateor, ut præcepta Logicæ percipiantur, intelligere saltem quoad «quid nominis,» ut ajunt, quid sit «essentia, identitas, ens,» et alia. Sed horum notitiam terminorum non tradit Logica, sed supponit ut obviā, et vulgo notam, vel a Dictionariis petendam, aut etiam ab aliis Facultatibus mutuandam. Sic, ut noverit Grammaticus discernere nomen masculinum a fœminino, sciat oportet, quid sit mas, quid fœmina: quod tamen Grammatica non docet; uti nec docet Architectura, sed alias notum supponit, quid sit lapis, quid lignum.

11. *Ad 2* Logica ut summum directe considerat veritatem formalem conceptuum, idest, eorum conformitatem cum rebus, quatenus ab arte dirigibilem: non est autem dirigibilis ea conformitas penes omnia sui constitutiva, sed penes rectum duntaxat, scilicet penes conceptum: non enim dirigit Logica, ut leo sit animal; sed aliunde supposito quod sit, vel quod esse apprehendatur, dirigit, ut eliciatur judicium huic objecto conforme potius, quam difforme. Sic, ut instetur objectio, Pictoria intendit similitudinem imaginum cum rebus; quin ideo res ipsas pro objecto formali respiciat, licet ea similitudo ex ipsis etiam rebus constituatur: quia scilicet Pictoria, non dirigit, ut Cæsar v. g. sit porrecti nasi; sed ex suppositione quod sit, dirigit, ut ejus imago sit etiam nasuta. Adde quod forsā Logica non respicit pro fine proximo, et intrinseco veritatem conceptuum, sed artificium, quod etiam in materia falsa reperiri potest: ideoque juxta D. Thomam (1), syllogismus, qui non in forma, sed in materia peccat, est vere sillogismus.

(1) In 1, Poster. Lect. 22.

Argutia super termino, «Hic homo,» non militat in conceptibus, qui de se significant unum præ alio, nec eorum repræsentatio completur per objectum. Quod autem in termino vocali militet, quid ad nos?

12. *Ad 3.* Sensus Logicus illius præcepti, et similium, est, ut conceptus dividens assumat Totum plus continens, quam singula, quæ repræsentantur ut Membra: quare tale præceptum non respicit formaliter Totum physicum, sed mentalem ejus divisionem. Patet aperte: nam ea regula id respicit formaliter, quod fieri præcipit, et ad quod dirigit; sed non præcipit, nec dirigit, ut Totum in suo esse physico sit majus singulis partibus (hæc enim directio vana, et ridicula foret absdubio,) sed potius, ut divisio mentalis designet, ut partes, eas, quæ vere sunt Toto minores: ergo etc. Nec obstat, quod illud præceptum, ut jacet, verificetur de re physica: nam etiam actus Fidei verificatur de pœnis Inferni, quas tamen pro objecto formali non respicit. Sed de hac objectione itetum inferius cap. 6., ubi et alia argumenta, quæ huc afferri possent diluamus.

13. *Objic. 3.:* juxta Aristotelem 4. Metaph. cap. 2, et D. Thomam ibi Lect. necnon 1. Poster. Lect. 20, Dialectica versatur circa omnia entia, et de rebus omnibus disputat. «Resp.» Verum id est de Dialectica utente accessoria, quam explicavimus disp. 1, cap. 2, a n. 23; non vero de Logica docente, ac vere tali, quamquam et hæc dici potest circa omnia entia versari remote, mediate, et in potentia, quatenus regulas tradit artificii mentalis indifferenter applicabilis ad omnia entia cognoscenda. Vide D. Thomam locis cit. in objectione.

14. *Objic. 4.:* Logica debet ex instituto considerare causas, et principia sui objecti: omnis enim scientia debet rem cognoscere per causam, ut sæpe docet Aristoteles: sed res secundum esse physicum sunt veræ causæ conceptuum, quos Logica pro objecto respicit: ergo etc. Constat Minor: quia res eo modo acceptæ, sunt objecta motiva cognitionum: et, ut ajunt, «Ab objecto et potentia paritur notitia.» Objectio probat, Logicam ex instituto agere de Anima, de Intellectu, de Habitibus, et Speciebus impressis; quod nemo dixerit, Præterea resp.: cum dicitur proprium esse scientiæ cognoscere rem per causam, non est sermo de causis extrinsecis efficientibus, saltem in scien-

tiis practicis; aliter Ethica, et Medicina ex instituto tractarent de natura Divina, et humana. Sermo igitur est de causis, idest, rationibus a priori, per quas scientia demonstrare debet conclusiones de suo objecto qua tali. Rationes autem istæ sunt partim generalia principia per se nota, ut in Logica, «Dici de omni etc.» partim definitiones Subjecti, et partium ejus, quæ in demonstrando sumuntur ut principia: «In demonstrationibus» enim «proceditur semper ex definitionibus,» ut inquit D. Thomas (1). Hoc sensu Logica considerat causas artificii mentalis; quin ideo physicum esse rerum considerare debeat.

15. Sed quæres, an res secundum esse physicum sint objectum Logicæ saltem materiale? «Resp.» Sunt. Ratio: quia illud est materiale objectum scientiæ, quod ab ejus actibus attingitur propter objectum formale: res autem penes esse physicum utique per actus Logicæ attinguntur propter artificium intellectuale dictandum: hic enim actus v. g., «Definitio est Oratio explicans essentiam rei,» ita docet Definitionis artificium, ut propter ipsum attingat «rem,» et ejus «essentiam,» cujus meminit. Addunt Thomistæ, omne ens artificiose cognoscibile secundum suum esse physicum, aut intrinsecum, esse objectum materiale Logicæ proprium, et primum, quod vocant «denominabile,» eo quod in se recipiat formam rationis logicalem, a qua denominatur artificiose dispositum: non aliter ac ob eandem rationem lapides, et ligna sunt objectum materiale Architecturæ proprium, et primum, seu denominabile. An, aut quatenus hoc verum sit, pendet ex infra disputandis. Interim solum concedimus, res secundum esse physicum, dici posse objectum Logicæ materiale generali quadam ratione attactum remote, seu mediate, vel etiam indirecte, seu de obliquo: quæ est doctrina Eximii Doctoris disp. 1, Metaph. sect. 4, n. 29.

(1) Ibidem.

CAPUT IV

Utrum, Objectum formale Logicæ sit Ens rationis?

Controversiam aggredimur, qua nulla in Proæmialibus difficilior, et ingeniorum contentione famosior. Eam breviter ac dilucide expedire, perdifficile est. Id. tamen pro virili parte conabor.

§ I. *Explicatis terminis, Authorum Sententiæ proponuntur.*

1. Ut terminorum hujus controversiæ vetusta novitas inclarescat tyronibus, aliqua prænoto, 1: actus Intellectus humani vocari solet «Intentio rationis:» sed ita, ut cognitio directa representans objectum secundum esse physicum, vocetur «Intentio prima:» cognitio vero reflexa repræsentans objectum ut jam præcognitum, vel secundum esse derivatum ab Intellectu, vocetur «Intentio secunda.» Hinc nomina significantia res ut primo et directe concipiuntur, dicuntur «nomina primæ intentionis,» cujusmodi sunt, «Homo, Animal, Sol, etc.:» quæ vero res significant ut secundo et reflexe cognoscuntur, vocantur «nomina secundæ intentionis,» idest, respondentia secundæ Intellectus intentioni, qualia sunt, «Universale, Genus, Species, Subjectum, Prædicatum, etc.» Sed quia cognitionum objecta solent etiam earum nominibus appellari, idcirco tam prima, quam secunda Intentio, alia est «formalis,» alia «objectiva.» Ut enim judicium mentale dicitur propositio formalis; et objectum, quod repræsentat, propositio objectiva: sic cognitio ipsa vocatur Intentio formalis; et objectum cognitionis, Intentio objectiva. Est aigitur prima Intentio objectiva illud objectum, quod terminat primam intentionem formalem: quod vero adtingitur per secundam formalem, est secunda Intentio objectiva.

2. Ex, g. cognitio ista, «Animal,» est prima intentio formalis, quia directe fertur in entitatem physicam animalis secundum se: hæc vero physica entitas animalis est prima intentio objectiva, seu res primo intentionaliter accepta, vel secundum esse physicum. Quod si Intellectus supra naturam animalis prout sic cognitam reflectatur, inveniet illam vi prioris cognitionis esse præcisam, et abstractam a rationali, et irrationali (idest, cognitam, et expressam sine mentione differentiarum istarum, hoc enim est «præscindi, et abstrahi):» tum, si attentius consideret, inveniet illam sic abstractam manere quodammodo unam, et posse uniformiter prædicari de homine, et bruto quovis; quæ unitas, et prædicabilitas constituit Universale logicum, et Genus. Mens igitur ita reflectens, format hosce conceptus, «Animal abstractum, unum, prædicabile de multis, universale, genus;» quæ omnes sunt cognitiones reflexæ, et secundæ intentiones formales. Objectum autem conceptibus hisce respondens, est illud esse, quod mens invenit a prima cognitione præstitum animali, scilicet esse abstractum, esse universale, esse genus: et hoc esse dicitur secunda intentio objectivâ, atque etiam res secundum esse intentionale, res secundo intentionaliter accepta, vel «secundo intentionata.» Tota hujus notationis doctrina sumitur ex D. Thoma Opusc. 56, initio, item Opusc. 48, cap. 1., et Opusc. 42, cap. 15.

3. 2.: Secunda intentio objectiva, in concreto sumpta, duo involvit, subjectum, et formam: pro subjecto seu pro materiali involvit rem, quæ primo cognoscitur, v. g. ipsam naturam physicam animalis: pro forma, seu pro formali dicit secundam intentionem objectivam in abstracto sumptam, qualis significatur his nominibus, «Universalitas, Genereitas, Subjectio, Prædicatio, Definitio etc..» Forma autem ista, saltem eo sensu, quo intenditur a Logica, nihil est aliud juxta nostros Auctores, quam cognitio directa, quæ dicitur prima intentio formalis: hæc enim pro varietate sui modi tendendi præstat formaliter objecto denominationes, Generis, Prædicati, Definiti, etc. Porro Denominatio dicitur «extrinseca,» dum provenit a forma non inhærente subjecto, sed alibi existente; ut cum a visione, cognitione, dilectione in te existentibus, denominatur alter «visus, cognitus, dilectus:» dicitur vero

«intrinseca,» dum, est a forma, quæ subjecto inhæret; ut cum tu ipse denominaris «videns, cognoscens,» vel etiam «albus,» aut «calidus.» Secunda ergo intentio objectiva in concreto est denominatio extrinseca, cujus materia est objectum externum, et cujus forma est cognitio inhærens, non objecto, sed Intellectui: cognitio, inquam, illa, quæ in ordine ad suum objectum est prima intentio formalis; hæc enim ipsa in ordine ad cognitionem reflexam est secunda intentio objectiva in abstracto, seu forma secundæ intentionis in concreto. Thomistæ longe aliter opinantur: quos ut intelligas, prænotandum.

4. 3.: Ens, aliud est reale, aliud rationis. Reale dicitur, quod vere, et realiter existit, aut existere potest. Rationis dicitur, quod ab Intellectu accipit esse, nec alibi existere potest. Hoc trifariam accipitur. 1, pro ente, quod a Ratione vere efficitur, et in ea velut in subjecto recipitur: hujusmodi sunt omnes actus intellectus, qui proinde vocantur «Entia rationis effectiva, et subjectiva. 2, pro denominationibus ab actu rationis in objectum derivatis, ut esse «cognitum, definitum,» etc., quæ dicuntur «Entia rationis denominativa.» 3, pro ente pure objectivo, seu ficto. Hoc definitur communiter, «Quod habet esse objective tantum in Intellectu,» idest, quod nullum habet esse reale, nec possibile, nec existens, positivum, aut negativum; sed est merum figmentum, quod sibi Intellectus objicit quasi ens. De hoc ente rationis procedit controversia præsens: nam ens rationis in prima, et secunda acceptione vere est ens reale, et a Ratione factum, non fictum; quamvis contraponi soleat enti reali sumpto pro ente naturæ, quod extra animam existit.

5. Porro hoc entis spectrum, dum sine fundamento fingitur, vocatur «Ens rationis ratiocinantis,» quale exprimitur his conceptibus, «Hircocervus, Chymera, Equus rationalis:» vocatur autem «Ens rationis ratiocinatæ,» quando fingitur cum aliquo fundamento, vel occasione a rebus præbita, vel potius, ut alii volunt, ab ipsa tenuitate Intellectus humani, cui sæpe fictiones in rebus perscrutandis obrepunt, ut cum animal in homine concipitur intrinsece distinctum a rationali occasione desumpta ex diversitate operationum sentiendi, et discurrendi. Ens rationis ratiocinatæ dividi solet in Privationem, Nega-

tionem, et Relationem: quia vel unice, vel frequentius fingitur concipiendo carentias tanquam affectiones subjecti positivas, aut entitatulas nigricantes, et cogitando respectus vel habitudines ubi non sunt. His prælibatis, jam Auctorum placita circa objectum Logicæ releramus.

6. Thomistæ omnes pro objecto Logicæ formali adæquato statuunt ens rationis. Sed dubium est, an omnes loquantur de ente rationis pure objectivo, an de subjectivo, vel denominativo, cujus forma sit ipsa cognitio: de hoc enim locutos esse Sotum, et Masium, atque etiam nostros Toletum, et Rubium, quos pro se allegant Thomistæ, satis efficaciter probat P. Hurtado disp. 1, sect. 4. Quidquid sit, «Auctores illius sententiæ» (versa sunt Illustrissimi Arauxo Domini-cani (1) «divisi sunt in quinque modos dicendi. Quidam enim illorum dicunt, objectum Logicæ esse ens rationis in tota sua latitudine, ut abstrahit a privatione, negatione, et relatione. Alii vero dicunt, esse solam relationem rationis, ut abstrahit a prima et secunda intentione: etc.» Sed hos, et alios modos, utpote desertos jam a Recentioribus Thomistis, omittimus. Superest Thomistica sententiacelebris, quæ totum objectum Logicæ formale collocat in ente rationis, quod in materia Logicæ, et ex regulis ejus confingitur velut forma quædam artificialis, quam vocant secundam intentionem. Sed adhuc in hujus explicatione sententiæ Thomistæ dividuntur in duas classes.

7. Prima est eorum, qui actus Intellectus, ut in se ipsis artificiosos, et a Logica directos, comprehendunt sub objecto Logicæ formali, sed ita ut artificium eorum pro formali sit quoddam ens rationis inibi resultans. Ita cum aliis Lerma, Sanchez, et Martinez de Prado. Secunda est eorum, qui actus Intellectus nolunt esse materiam denominabilem ab artificio logico, sed materiam pure dirigibilem instar actionum Artificis, quibus inducitur artificium in materiam externam: quare totum artificium formaliter consideratum a Logica dicunt esse formam rationis in ipsis objectis fictam per actus Intellectus; quæ forma rationis est adæquate distincta a cognitione, et est forma cons-

(1) Lib. 3, Metaph. q. 1, art. 1, dub. appendic, de Objecto Logic.

tituens hæc concreta, «Genus, Prædicatum, Definitum, Antecedens, Consequens, etc., in quibus etiam includitur objectum externum tanquam materia denominabilis. Et hanc formam rationis vocant ipsi secundam intentionem Logicalem in abstracto. Ita sentiunt passim Thomistæ Recentiores, ut Dominic. Lince, Collegium S. Thomæ Complut. Illustrissimus Palanco, Froylan, Cardinalis Aguirre, Gabriel á Conceptione, et Aguilera, quamquam hic ultimus non agnoscit entia rationis ficta. Thomistas sequitur ex Scotistis Merinerus, et ex parte Mastrius.

8. Ex adverso Auctores Societatis fere omnes cum Doct. Eximio disp. ult. Metaph. initio, negant, Ens rationis pure objectivum, seu fictum, esse objectum Logicæ formale, sive enim Logica consideret actus Intellectus ut artificiosos, horum artificium verum, et reale est; sive respiciat secundas intentiones objectivas in concreto, hæ sunt denominationes extrinsecæ, quarum forma est cognitio realis, ex n. 3.: et licet forsitan in formatione artefactorum Logicæ misceantur entia rationis, vel inde resultent, prorsus contemnuntur a Logica, nihil curante, nisi quod realitatis est in mentalibus artefactis. Ejusdem sententiæ sunt exteri complures, ut Aversa, Spinula, Bonæspei, Murcia, Servera, Pontius cum aliis Scotistis, atque etiam Mastrius, quatenus docet, Logicam in se, et ex natura rei spectatam, pro formali objecto respicere ens reale.

§ II.

PRIMA CONCLUSIO.

Artificium a Logica intentum in actibus Intellectus, non consistit in Ente rationis.

Impugnandas suscipimus duas Thomistarum sententias n. 7. propositas: aliæ quippe in desuetudinem abierunt. Contra primam est conclusio præfixa; cui parum immorabimur, tum quia modernis Tho-

mistis jam displicet ea sententia, tum quia de artificio actuum Intellectus actori sumus inferius. Probatur ergo conclusio: cognitio, «Animal rationale», per semet, omni fictione præcisa, præstat quidquid regulæ Logicæ præscribunt circa Definitionem mentalem: ergo præciso ente rationis, continet artificium Definitionis a Logica intentum; ergo idem de cæteris actibus sentiendum. *Prob. Antec.*: illa cognitio explicat essentiam hominis per id, in quo proxime convenit, et id, in quo ultimo differt a rebus cæteris, et hoc est explicare per Genus et Differentiam, prout hæc nomina verificari possunt de actibus Intellectus: convertitur item cum Definito, eo sensu, quo talis conversio cadit in actum intellectus, nempe repræsentando id ipsum, quod conceptus *Homo* repræsentat: præterea repræsentatio ista nec proluxa est, nec diminuta, nec impropria. At nihil aliud præscribunt regulæ definiendi, ut relegenti Summulas, etiam Thomisticas, apparebit: ergo etc.

10. Urgetur 1.: cui proprie convenit definitio Definitionis, vere, et formaliter est definitio: at prædictæ cognitioni, attenta præcise repræsentatione reali, proprie convenit Definitionis definitio, videlicet, «Oratio explicans essentiam rei.» Urgetur 2.: actus ille repræsentationem realem habet, qua discernitur ab omni mala, et inordinata definitione hominis, ab his v. g., «Vivens rationale, Animal risibile», quas, licet figmentis oneres, nunquam efficies definitiones ordinatas: ergo tali repræsentatione constituitur bona et ordinata definitio; quemadmodum ordinata pictura constituitur eo colorum ordine, quo ab omni prave picta imagine discernitur. Urgetur 3.: ens, aut relatio rationis, quam Adversarii formam dicunt artefacti mentalis, in primis non fingitur a cognitione directa; hæc enim, licet forte fingat ens rationis in objecto a quo nunc præscindimus), certe non illud fingit in semetipsa, alias cognosceret se se: deinde nec fingitur a cognitione reflexa, nec, si fingatur, pertinet ad constitutionem artefacti; nam reflexio considerans opus directe factum, non facit, sed invenit rectitudinem, et conformitatem operis cum regulis, ut in pictura, domo, et quovis artificiali opere cernitur. Non est ergo unde ens rationis constituendis artefactis logicis adveniat.

11. Dices 1.: definitio ut artificiosa, est definitio ut directa a Logica: at prout directa, dicit relationem ad regulas, quæ non est relatio realis, sed rationis. Verum hoc probat, artificium picturæ, domus, navis, etc., consistere pariter in relatione rationis ad regulas; quod est inauditum. Definitio ergo non respicitur a Logica reduplicative ut «directa regulis», hæc enim est denominatio extrinseca constituta per activam directionem, seu regulam. Respicitur ergo ut intrinsece artificiosa in semetipsa, sicuti domus ut artificiosa respicitur ab arte ædificandi. Insistis: definitio non cognoscitur ut artificiosa, nisi dum comparatur ad regulas: ex hac autem comparatione resultat relatio rationis. In primis cognitio comparativa sic tendens, «Hoc opus ale est, quale præscribit ars», non est cur fingere debeat. Deinde, fingat quantum libet, comparatio non facit, sed præsupponit opus recte factum, prout ars intendit.

12. Dices 2, cum Araujo, et Prado: ex activa directione Logicæ necessario pullulat, seu consurgit in actibus directis forma rationis, quæ est secunda intentio, et ultima forma artefacti Logicalis. Sed unde hoc probas? Vel cur non similis umbra pullulat ex activa directione Pictoriæ, Architecturæ, et cujusvis artis? Si dicas, non aliter fieri posse, ut actus artificiosus pendeat, seu procedat a directione Logicæ: nihil dicis. Nam ea processio, ac dependentia dabitur, hoc solum, quod voluntas cum attentione ad regulas applicet Intellectum, ut pro homine definiendo eliciat potius hunc actum «Animal rationale», quam istum, «Animal bipes». Qua in re nulla fictio intervenit; sicut nec in dependentia omnino simili artefactorum externorum a regulis artis.

13. Dices 3.: actus Intellectus secundum realem tendentiam sunt actiones artificis, quibus Logica suum construit artefactum: at artificium, seu forma artificialis, consistere nequit in actionibus artificis, aut artis, sed semper est aliquid distinctum, et inde pullulans. Insto 1.: ergo, sicut actiones Pictoris non sunt materia denominabilis, aut in se recipiens artificium picturæ; ita nec actus Intellectus erunt materia denominabilis ab artificio logico; contra quod modo supponitur. Insto 2.: ergo actus Intellectus reflectentur supra se, ut

in semetipsis introducant, aut fingant formam artificialem, alioqui non erunt actiones artificis respectu formæ, cui subsunt: sequela autem mirabilis est, nec in alia arte inveniet exemplum. Doctrina igitur objectionis vera est in artibus factivis; secus in scientiis et artibus activis; in his enim objectum formaliter intentum, est indistinctum ab actionibus ipsis realiter ordinatis, ut cernere est in Ethica, et in arte saltandi. Sed de hoc iterum inferius.

14. Dices 4. ex Araujo: forma Syllogismi in «Barbara,» est ejus dispositio in Figura, et modo: hæc autem dispositio est quid rationis, quia nihil ponit in conceptibus, siquidem ex iisdem invariantis construi potest alius syllogismus in alio Modo, et Figura. Insto in exercitu instructo ex arte militari, cujus forma est ordo nihil ponens in militibus, siquidem ex iisdem invariantis potest acies aliter instrui: talis igitur ordo erit ens rationis. In re nostra res est facilior: nam syllogistica dispositio in Figura, et Modo, consistit in certa quantitate, et qualitate essentiali propositionum, addita nota illationis, ut ex Summulis constat. Hoc autem in conceptibus citra dubium est quid reale: nihilque falsius, quam quod invarianta trium propositionum quantitate, et qualitate affirmationis, aut negationis, possit diversus construi syllogismus. Alia argumenta, quæ huc afferri possent, solventur in sequentibus.

§ III.

SECUNDA CONCLUSIO.

Secundæ Intentiones objectivæ, saltem prout ad Logicam pertinent, non consistunt in Ente rationis.

15. Conclusio ista militat contra secundam, et præcipuam Thomistarum sententiam, de qua num. 7. «Probatur 1.º» denominatio «cogniti» non consistit in Ente rationis: ergo nec denominationes «ge-

neris, definiti, enantiati, etc.,» quæ sunt secundæ intentiones objectivæ. Recentiores Thomistæ, concesso Antecedenti, negant Consequentiam, propter rationem infra rejiciendam. At Antecedens negarunt Thomistæ veteres, subscribentibus Araujo, et Sanchez quibus novissime accessit M. Aguilera. Auctores isti denominationes omnes extrinsecas, præsertim quæ summuntur ab actibus animæ, formaliter constituunt per ens rationis; ita ut denominatio «visi» v. g., positus dumtaxat visione et colore, nondum existat nisi «fundamentaliter, causaliter,» aut «vialiter,» donec adveniat quoddam ens rationis, tanquam forma denominationis illius, vel saltem ut unio et applicatio Visionis ad objectum, quod tunc redditur «formaliter visum.» Contra hos igitur Auctores.

16. *Prob. Antec. 1.*: denominatio «cognoscentis,» aut «videntis,» non consistit formaliter in Ente rationis, ut fatentur omnes: ergo nec denominatio «cogniti,» aut «visi. Patet Consequentia: quia ex terminis, et seclusa fictione, seu pro priori ad illam, denominatio passivæ vocis sequitur denominationem activæ, et ex eadem forma constituitur; nec altera sine altera existere potest; ut cernitur in denominationibus «Creantis et creati, Vincentis et victi, Offendentis et offensi. 2.:» creaturæ sunt Deo «cognitæ» ab æterno; sed ab æterno nullum est ens rationis, cum nullus ab æterno fuerit Intellectus præter Divinum, qui non facit entia rationis, etiam juxta Adversarios: ergo etc. Si dicas, creaturas ab æterno fuisse cognitæ fundamentaliter, non formaliter: sic argumentor. Vel to «fundamentaliter» negat, creaturas esse a Deo cognitæ vere, proprie, et simpliciter: vel non?

17. Si primum: ergo Christus ut homo non est vere «præcognitus» a Deo «ante Mundi constitutionem,» contra Sacrae Paginæ testimonium (1): imo nullus homo, vel Angelus, erit vere «prædestinatus» a Deo, priusquam faustissima hæc denominatio umbratili rationis forma compleatur in tempore; quod est mirabile. Adde quod in Cælo, a quo fictiones exulant, nec Deus erit proprie «visus» a Beatis, nec

(1) 1 Petri. cap. 1.

isti proprie «cogniti,» vel «dilecti» Deo per æternitatem. Si secundum: id unum intendimus, denominationem «cogniti,» et alias extrinsecas, vere, proprie, et simpliciter existere pro priori ad entia rationis, non minus quam denominationes ab intrinseca forma provenientes. Et hoc est existere «formaliter» denominationes, vere esse a propria forma constitutas. Quod autem ulterius fundamentum præbeant ad Ens rationis, quid refert? Non idcirco tale figmentum constituet denominationem «vere cogniti,» sed ad summum «fictæ cogniti,» implicat enim, objectum reddi vere cognitum a cognitione ficta, vel fictæ unita, sicut vere lucidum a luce ficta, vel fictæ applicata. Et hinc.

18. *Prob. 3.:* ens rationis, quod fingitis, non est visio, nec cognitio, ut constat: ergo nequit esse forma denominationis «visi,» aut «cogniti;» quemadmodum «lucidum,» aut «calidum» constitui nequit a forma, quæ non sit lux, nec calor; tam enim «visum» præsefert visionem, quam «lucidum» lucem. Sane talis forma rationis a visione distat ut ens fictum ab ente vero, proindeque magis distat a visione, quam auditio; sed auditio nequit esse forma constituens «visum:» ergo nec forma rationis a fortiori. Aliunde nec ens rationis potest esse unio vel applicatio intrinseca veræ visionis ab objectum: tum quia nullum est fundamentum, ut visio fingatur ab oculis avulsa, et in objectum, v. g. Cælum, translata: tum etiam quia non denominaretur objectum «visum,» sed «videns;» hic enim est formalis effectus veræ visionis intrinsece unitæ. «*Prob. 4.:*» ipsum Ens rationis denominatur «formaliter cognitum, et fictum,» absque nova fictione, per cognitionem fingentem, tanquam per formam utique extrinsecam, nec enti rationis intrinsece inhærentem: quid ergo est, cur objecta realia similiter denominari non possint.

19. *Prob. 5.* ex ipsa denominatione «proxime fundamentaliter cogniti,» quæ certe extrinseca est; et tamen a cognitione reali constituitur citra fictionem. «*Prob.*» denique perspicuo testimonio D. Thomæ 1, part. q. 85, art. 2, ad. 2, ibi: «Cum dicitur Intellectum in actu, duo importantur, scilicet res, quæ intelligitur, et hoc quod est ipsum intelligi... Ipsa igitur natura, cui accidit intelligi, non est nisi in singularibus: sed hoc ipsum quod est intelligi, est in Intellectu.»

En denominationem extrinsecam, «Intellectum in actu,» idest, «formaliter;» quod enim est intellectum, seu cognitum pure «fundamentaliter, causaliter,» aut «vialiter, nondum est intellectum «in actu,» sed quasi «in potentia.» En itidem constitutam non per formam rationis intrinsecam rei denominatæ, ut volunt Contrarii, sed per formam quæ est «ipsum intelligi,» existens «in Intellectu.» Quæ pro contraria opinione dicuntur, perstringemus inferius.

20. Jam Consequentia n. 15. contra modernos Thomistas probatur: quia denominatio «generis, definiti, enunciati, «et similes, non minus constituuntur formaliter a cognitione reali, quam denominatio «cogniti:» ergo si hæc non indiget ente rationis ficto, nec illæ indigebunt. «Prob. Antec.» Tum quia nulla ratio est, cur actus Intellectus denominet objectum realiter quatenus cognitio est, et non quatenus talis cognitio, videlicet præcisiva, definitiva, enunciativa: sicut albedo subjectum denominat, non solum ut color, sed etiam ut talis color, nempe ut albedo; et electio voluntatis objectum reddit, non modo volitum, sed electum; imo et actus Intellectus penes varias sui differentias objectum denominat creditum, scitum, opinatum, apprehensum, judicatum, Quapropter, ut sapienter ajebat M. Soto (1), «Sicut res dicitur cognita, quia objicitur cognitioni, ita denominatur genus aut species in actu, quia objicitur huic aut illi cognitioni..»

21. Tum etiam, quia Intellectus ab actu reali denominatur formaliter «definiens, et enuntians;» sicut a cognitione «cognocens:» ergo ab eodem actu denominabitur objectum formaliter «definitum, et enuntiatum,» sicut denominatur «cognitum:» hic enim pariter urget connexio denominationum activæ et passivæ vocis, de qua num. 16. Distinguunt Thomistæ in actionibus animæ duplex genus. Aliæ, inquit, sunt pure speculativæ, quæ nihil in objecto ponunt, ut visio, absoluta cognitio, et amor: et hæc formaliter dominant tam objectum, quam potentiam, sine interventu entis rationis. Aliæ vero sunt quasi practicæ et effectivæ, quæ artificium aliquod in objecto causant,

(1) Q. 3, de Universal. art. 1, dub. 2.

ut omnis cognitio artificiosa: per hanc enim format Logica in objectis artificium generis, definitionis, enuntiationis, syllogismi, non reale, sed fictum; sicut ars fabrilis per actiones manuum artificium reale domus in externa materia. In his autem non eadem est forma denominationis activæ, et passivæ. Nam a cognitione reali denominatur quidem Intellectus «formaliter definiens,» at objectum dumtaxat redditur «definitum vialiter, et in fieri,» quia a solo ente rationis ex cognitione resultante redditur «definitum formaliter,» et sic de aliis denominationibus logicis: non aliter ac artifex ab actione manus denominatur formaliter «ædificans;» domus tamen non redditur formaliter «ædificata,» nisi ab artificio per actionem inducto. Sic etiam non eadem est forma «calefacientis, et calidi;» nam altera est actio agentis, altera est calor ex actione resultans. Hæc est tota doctrina Recentiorum: qui addunt, nomina artefactorum Logicæ, ut «Genus, Definitio, Enuntiatio, Syllogismus etc.,» vere et proprie convenire objectis prout ente rationis decoratis: actibus autem Intellectus non nisi «improprie, repræsentative, causaliter,» aut «vialiter.»

22. Sed contra hanc doctrinam conclusio nostra promovetur 1. quia falso dicitur, quod actio practica non sit forma denominationis passivæ, sicut activæ. Tum quia «ædificatum, et calefactum,» eadem ex forma constituitur, qua «ædificans,» et «calefaciens,» videlicet ab actione: nam ab artificio non constituitur formaliter «ædificatum,» sed «ædificium,» nec a calore «calefactum,» sed «calidum:» at «ædificium, et calidum» non sunt denominationes passivæ vocis comparatione «ædificantis, et calefacientis;» ut Grammatici norunt. Tum quia Scientia Dei practica denominat Creaturas «practice cognitæ:» ut etiam dictamen Prudentiæ, licet omnino practicum, denominat actus voluntatis «rationabiles, regulatos, directos.» Tum quia eadem phisica productio denominat causam «producentem,» et effectum «productum:» et eadem cognitio fingens, quantumvis practica, reddit Intellectum «fingentem,» et Ens rationis formaliter «fictum.»

23. Promovetur 2: Intellectus a cognitione reali denominatur formaliter «definiens, et enuntians,» ut conceditis; ergo cognitio est definitio, et enuntiatio vere ac proprie, et non pure repræsentative, aut

vialiter. Sic repugnat, quod potentia denominetur «cognoscens, videns, ædificans,» nisi a forma quæ vere ac proprie sit cognitio, visio, ædificatio. 3: hic actus, «animal rationale,» saltem reddit essentiam hominis «cognitam, et repræsentatam,» cum non sit practicus, sed speculativus respectu hominis: ergo reddit manifestum id in quo homo proxime convenit, et id, in quo differt ab omni non homine. Hoc autem est hominem reddi «definitum;» nec aliud scientiæ quæerunt inveniendi.

24. Promovetur 4: cognitio ista, «Homo est animal,» nullum ens rationis in objecto fingit: ergo se ipso formaliter constituit» subiectum, prædicatum, et enuntiatum:» ergo id ipsum de cæteris actibus artificiosis tenendum. Antecedens, unice dubium, probatur: Si aliquid fingeret, maxime relationem ac distinctionem intrinsecam inter hominem, et animal; sed hoc non fingit: ergo etc. Major est Thomistarum, qui putant, Intellectui quoties affirmat, necessario objici subiectum et prædicatum, ut unum et aliud, sive ut duo extrema intrinsece et ex parte objecti distincta. «Prob. Min.:» actus ille concipit ex parte objecti identitatem animalis et hominis; illam enim affirmat expresse, ut etiam omnis propositio affirmativa juxta D. Thomam (1): ergo non concipit ex parte objecti distinctionem intrinsecam animalis et hominis. «Prob. Consequ.:» quia alias conciperet ex parte objecti insignem chymeram, qualis est simultanea identitas et distinctio intrinseca, seu distinctio et indistinctio intrinseca: non aliter ac qui Argem conciperet spiritualement, et simul intrinsece corporeum.

25. Nec prodest trita doctrina Thomistarum, quod scilicet ille actus directe, signate, et speculative solum concipit realia hominis prædicata; Ens vero rationis concipit exercite, practice, et indirecte. Nam hæ voces non negant, distinctionem intrinsecam proprie objici, et cognosci ab illo actu, alias hic non fingeret, nec faceret Ens rationis, quod certe non est, nisi dum actu cognoscitur (2): ergo simul actu

(1) 1 p. q. 13, art. 12, C.

(2) Vid. Colleg. S. Thom. q. 2, Logic. n. 92.

cognoscitur, et obijcitur Intellectui distinctio et indistinctio intrinseca animalis et hominis. At hoc semper est objectum chymericum, non minus quam si eadem cognitio Angelum concipiat speculative spiritua-lem, et simul practice corporeum, vel hominem signate rationalem, et exercite irrationalem.

26. Urgetur: actus ille, si fingit quod Thomistæ volunt, necessa-rio est falsus. Probatur absurda sequela. Tum ex D. Thoma 1, part. q. 85, art. 1, ad 1, ibi: «Cum dicitur, quod Intellectus est falsus, qu intelligit rem aliter, quam sit, verum est, si ly aliter referatur ad rem intellectam: tunc enim Intellectus est falsus, cum intelligit, rem esse aliter, quam sit.» Sed actus, fingens hominem ab animali distinctum, rem intelligit aliter quam sit, ita ut ly «aliter» referatur ad rem inte-llectam, siquidem ea distinctio, et omne ens rationis logicum, se te-net ex parte objecti, et rei intellectæ, ut Thomistæ contendunt: ergo talis actus necessario falsus evadit. Tum etiam, quia nonnisi falso affirmatur de homine animal intrinsece distinctum ab ipso. Dices cum Palanco, et Collegio S. Thomæ (1), enuntiationem mentalem non esse falsam, quia, licet concipiat rem aliter quam sit, fingendo ens rationis, non illud fingit «indicative et assertive,» sed «pure appre-hensive.» Verum evasio ista efficaciter impugnatur.

27. 1.: quia juxta D. Thomam 1. p. q. 17, art. 3, G., non solum in judicio, sed in apprehensione contingit falsitas, dum so-ciantur objecta, quæ sociari non possunt, ut sisita concipias, «Animal rationale quadrupes:» quamvis ergo pure apprehensivesocietur distinc-tio cum identitate, falsus evadet actus, 2.: siquis affirmet animal de homine, quem apprehendit identificatum cum equo, falso judicabit; ut etiam, si Deum, quem apprehendit finitum, affirmet esse infini-tum; quia reale prædicatum affirmat de Deo, vel homine chymerico: at homo etiam apprehenditur chymericus, dum apprehenditur intrin-sece distinctus ab animali, cum ea distinctio non minus ipsi repugnet, quam identitas cum equo: ergo de homine sic apprehenso non vere affirmatur animal.

(1) Q. 1, num. 130, in Editione 5.

28. 3.: mentalis enuntiatio, si cognoscit ens rationis debet illud cognoscere judicative. Probatur: enuntiatio cognoscit ens rationis, quatenus est formaliter judicium, et secunda Intellectus operatio distincta ab apprehensione pura; sed enuntiatio sic accepta judicative tendit, et non pure apprehensive: ergo etc., Minor videtur evidens: nam tendentia pure apprehensiva non discernit formaliter secundam operationem a prima, seu judicium ab apprehensione. «Prob. Maj.:» enuntiatio per vos cognoscit ens rationis quatenus format subjectum et prædicatum, ea distinguendo et referendo, seu quatenus «dicit unum de alio;» sed enuntiatio, quatenus hoc præstat, est formalissime judicium, et secunda mentis operatio ut talis: ergo quatenus talis est quatenus ex proprio caractere discernitur à pura apprehensione, cognoscit ens rationis.

29. Aliter: enuntiatio mentalis, vel cognoscit Ens rationis secundum tendentiam judicativam, vel non. Si primum: ergo ens rationis cognoscitur judicative; quemadmodum cognoscitur apprehensive quod secundum tendentiam apprehensivam cognoscitur. Si secundum: ergo, cum tendentia judicativa sit formatio subjecti, et prædicati, ut est evidens, formatio ista nihil fingit, proindeque subjectum et prædicatum in esse talium nullo figmento constituuntur. Aliter adhuc: per vos judicium, quatenus judicative cognoscens, nihil fingit; sed quatenus judicative cognoscens, est formaliter judicium, et secunda mentis operatio: ergo, quatenus judicium, et secunda operatio est, nihil fingit. Atqui judicium, et secunda mentis operatio ut talis, est dirigibilis a Logica, ut conceditis: ergo prout nihil fingens, a Logica dirigibilis est; quod nos volumus, et vos impense negatis. Adde quod judicium, ut a Thomistis ponitur, reddit hunc sensum, «Homo distinctus ab animali est animal distinctum ab homine;» ubi proculdubio cognoscitur judicative distinctio animalis ab homine, quæ est ens rationis.

30. Denique, juxta doctrinam Thomistarum (1) nulla mentalis

(1) Colleg S. Thomæ g. 1; §. n 5, 126 et 129.

propositio possibilis est, quæ non practice fingat, et in objecto cognoscat Ens rationis. Unde sequitur, quod hic actus Fidei, «Deus est sanctus,» fingit distinctionem, et relationem intrinsecam inter Deum et ejus sanctitatem. Hoc autem falsum esse, constat 1.: quia alioquin Deus foret specialis Author istius fictionis, utpote resultantis, ac se pendentis, ac habitu Fidei, cujus Deus est Author specialis. 2 : quia actus Fidei nihil attingit, nisi ut a prima Veritate revelatum, cujusmodi certe non est illud figmentum. 3 : quia ob similem rationem absurde diceretur, ex actu Charitatis necessario resultare malitiam aliquam: tam enim opponitur veritati fictio, quam malitia bonitati. Hæc plane confirmat D. Thomas (1) his verbis: «Ratio formali objecti Fidei est veritas prima: unde nihil potest cadere sub Fide, nisi in quantum stat sub veritate prima, sub qua nullum falsum stare potest: sicut res non ens sub ente, nec malum sub bonitate. «Adde quod omnes propositiones Sacræ Paginæ, et a Christo Domino formatas, quæ Verbo tribuuntur, fictionibus fœdare oportebit.»

§ IV.

TERTIA CONCLUSIO.

Ens rationis absolute rejiciendum est ab objecto Logicæ formali.

31. Prob. 4, auctoritate D. Thomæ in Procem. Ethic. seu Lect. 4. ubi distinguens diversos objectorum ordines, docet, quod Logicæ pro objecto respondet «Ordo, quem Ratio considerando facit in proprio actu, puta cum ordinat conceptus suos ad invicem;» sicut Philosophiæ morali respondet «Ordo, quem Ratio considerando facit in

(1) 2, 2, q. 1, n. 3.

operationibus Voluntatis;» et sicut artibus mechanicis respondet «Ordo, quem Ratio considerando facit in exterioribus rebus, quarum ipsa est causa, sicut in arca, et domo;» et sicut Philosophiæ naturali respondet «Ordo rerum naturalium, quem Ratio non facit, sed solum considerat.» Addit, quod «secundum hos diversos ordines sunt diversæ scientiæ:» unde aperte loquitur de Ordine, qui sit objectum formale et specificativum; hoc enim solum diversificat scientias: id quod etiam patet in Ordine assignato Physicæ, Ethicæ, et arti mechanicæ.

32. Jam sic: ergo objectum Logicæ formale juxta D. Thomam, est Ordo, quem Ratio facit in «proprio actu,» nempe «cum ordinat conceptus suos adinvicem.» At moderni Thomistæ pro objecto Logicæ formali ponunt ordinem, non quem Ratio facit in proprio actu, sed quem fingit in objecto, non quo suos conceptus, sed quo sua objecta ordinet adinvicem. Rursus: ergo ordo, quem Logica respicit, non fictus, sed realis est. Tum quia illum Ratio «facit,» non «fingit.» Tum quia moderni Thomiste in ipsis actibus Intellectus non agnoscunt Ens rationis, quo ordinentur adinvicem, sed tantum in objectis. Tum maxime, quia D. Thomas ejusdem indolis esse dicit ordinem Logicæ, ac ordinem Ethicæ, et artis mechanicæ, ut patet ex illis verbis, «Quem Ratio considerando facit.» At ordo partium arcæ, vel domi, certe non fictus, sed realis est. Unde jure mireris, quod hunc locum D. Thomæ pro se allegent Thomistæ. propter illud, «Considerando facit.» Quasi vero D. Thomas non eadem phrasi uteretur circa ordinem arcæ, vel domi: vel quasi Ratio non posset «considerando facere» ordinem verum, et realem, quoties considerat opus artis factibile, et ejus præconcepit ideam, per quam deinde opus ordinatum facit, non physice influendo, sed «considerando,» idest, directive, idealiter, aut exemplariter.

33. *Prob.. 2.:* Intentio universalitatis, quam Logica respicit pro formali, non est ens rationis pure objectivum; ergo nec aliæ partes objecti Logicæ. Consequentia legitima est apud Thomistas qui nullibi clarius vident entia rationis, quam in Universalibus. «*Prob. Antec.*» expressis D. Thomæ testimoniis. Nam *Opusc. 55.* distin-

guit «duplex esse Universalis: unum, secundum quod est in rebus: aliud, secundum quod est in anima. Et quantum ad istud esse, quod est rationis, habet rationem Prædicabilis, quantum vero ad aliud esse, est quædam natura, et non est Universale actu, sed potentia.» Quære nunc a D. Thomæ, quid sit «illud esse,» quod «est rationis,» et quod «est in anima?» in eo quippe sita est juxta omnes universalitas, sive intentio Universalitatis. Universale, inquit Angelicus, «est in anima secundum suam similitudinem, et speciem.» Addit: «Universalitas ipsa est in anima, et nullo modo in rebus.» Infra: «Utrum autem» Universale «sit substantia, vel accidens, dicendum, quod per comparisonem, quam habet ad animam; est accidens, et est dispositio quædam in anima, et est unum de individuis scientiarum, vel formationum.» Subsumo: Sed Ens rationis non est similitudo et species objecti; nec ita est in anima, ut «nullo modo» sit in rebus, cum potius rebus inesse fingatur ut artificium in propria materia; nec item est accidens, aut dispositio quædam in anima, vel unum de individuis scientiarum; hæc enim propria sunt lineamenta cognitionis realis: ergo etc.

34. Audi clariora, si fieri potest. Opusc. 56. docet D. Thomas, quod præcisiva «Cognitio facit Universale esse in actu Universale, et est quoddam formale in Universali:» ergo forma Universalis in actu, non est merum ens rationis. Pergit: «Loquendo de Universali secundum quod Universale, est solum in anima, et est accidens:» ergo non est figmentum ex parte objecti se tenens, et ab omni ente reali distinctum. Subdit: «Unum est advertendum, quod cum dicitur, Res subjecta intentioni secundæ prædicatur, non est intelligendum, quod res illa ita sit subjecta intentioni, quod sit in eo tamquam accidens in subjecto: sicut subjectum scientiæ non dicitur hoc modo subjectum, ut scientia sit in eo tamquam in subjecto; sed in eo est tamquam in objecto. Scientia enim non est in scibili, sed in sciente: Unde proprie loquendo non dicitur subjectum, sed objectum scientiæ. Et similiter res subjecta illi intentioni, non dicitur proprie subjecta, sed objecta.»

35. Accommoda, si potes, doctrinam istam enti rationis pure

objectivo, quod fingis esse in re, sicut statuæ artificium est in lapide. An non potius hæc secunda intentio descripta a D. Thoma, evidenter est cognitio realis, quæ non est in objecto, sed in cognoscente ut in proprio subjecto? Si adhuc dubitas, audi D. Thomam ibidem: Huiusmodi intentio est in anima, et est quid singulare: quod est, quia unumquodque recipitur in alio secundum modum recipientis... Cum ergo anima sit singularis, oportet quod quidquid recipitur in anima, singulariter recipiatur, et sit respectu ejus singulare.» Infra: «Intentio, quæ est in anima, immaterialis est, et oportet, quod sit in ea per modum ejus, ut supra dictum est.» Intentio igitur Universalitatis ita est ens rationis, ut recipiatur in anima tamquam in subjecto, ideoque sit ens spirituale, et singulare. Cur ergo tantopere indignantur Thomistæ, quod Ens rationis a D. Thoma positum pro objecto Logicæ, dicamus esse, non «pure objectivum,» sed «subjectivum?» Vide alia introque Opusculo: nam utrumque Thomistis adversatur ex integro; ut etiam Opusc. 49, et 48, cap. 1, 2, et aliis.

36. Sed nequis forsan Opusculis istis ut incertis diffidat, moneo, doctrinam valde consonam tradi a Doct. Angelico Opusc. de Ent. et Essent. cap. 4: item q. 7, de Potent. art. 6, C. ubi inter alia docet, quod Intellectus non aliter cognoscit Genus, Speciem, et similes intentiones, nisi quatenus «in seipsum reflectitur,» et «intelligit res esse intellectas,» ipsique pro objecto, «respondet solum res intellecta, secundum quod huiusmodi.» Videatur etiam 1, p. q. 85, art. 2, ad 2.: necnon in 1, dist. 2, q. 1, art. 3, C. ubi § «Quantum ad primum,» cum docuisset, quod «ratio» rei est «ipsa rei definitio» (quæ certe includit intentionem Generis et Differentiæ), monet, quod «ratio,» vel «intentio, quam significat nomen rationis,» non est «in re extra animam,» sed est in anima, sicut in subjecto.» Vide usque ad finem articuli, ex quo multa notare poteris contra doctrinam Thomistarum.

37. *Prob. 3*: Logica inventa est, ut Intellectus «in ipso actu rationis ordinate, et sine errore procedat (1);» ideoque «ad Logici

(1) Ita D. Thom. 1, Poster. Lect. 1.

considerationem spectat, ut per rectam ratiocinationem ad rei veram cognitionem perveniat, et falsam ratiocinationem vitando, errorem falsitatis evitet (1):» ergo Logica non intendit formaliter, ut intellectus fingat Entia rationis. «Prob. Conseq.:» quia fingere non est ordinate et sine errare procedere in ipso actu rationis, sed est potius inordinate concipere, falli, errare, et veritati contraire. Patet hoc: nam fingere est rem intelligere aliter quam sit, ut fatemini. At M. Augustino iudice (2), «Quisquis ullam rem aliter, quam ea res est, intelligit, fallitur, et omnes, qui fallitur, id, in quo fallitur, non intelligit.» Quem locum exponit D. Thomas (3) de alietate, quæ concipitur «ex parte rei intellectæ. Quæ siquis» (inquit) «intelligeret eam aliter, quam sit, falleretur, et non intelligeret, ut arguit Augustinus.» Addit Angelicus (4): «Veritas Intellectus in hoc consistit, quod intelligatur res esse sicuti est.» Si ergo Logica docet rem concipere, non sicuti est, sed aliter quam sit, alietate se tenente ex parte objecti, ut Thomistæ volunt; nonne magis erit magistra erroris, quam veritatis?

38. Dicunt: fingere cum fundamento, non est errare; sed errare, est fingere gratis, et sine fundamento. «Contra 1.:» fingere cum fundamento, est intelligere rem aliter, quam ea res, ut conceditis; sed «Quisquis ullam rem aliter, quam ea res est, intelligit, fallitur,» ut nuper agebat Augustinus: ergo fingere cum fundamento, est falli, et errare. «Contra 2.,» tunc fictio dicitur esse cum fundamento, quando objectum invitat, aut occasionem præbet ad fingendum. At occasio ista non tollit errorem. Sic assertive, seu judicative cognoscere rem aliter, quam est, licet cum magno fundamento, vel occasione, vere est decipi, et errare. Sic etiam vere errat, qui Romam pergens, rectam viam deserit ex testimonio viri gravis. Sic item qui peccat vehementer tentatus, vere peccat. Et hinc, sicut Philosophia moralis non

(1) Idem Opusc. 39, de fallac. initio.

(2) L. 83, qq. q. 32.

(3) 1, p. q. 83, art. 7, C.

(4) Ibi ad 2.

intendit, nec approbat peccatum admixtum actibus voluntatis, licet cum magna occasione commissum; ita nec Logica intendit, aut approbat fictionem quantumcumque fundatam: Logica quippe respicit rectitudinem actuum Rationis, sicut Ethica rectitudinem actuum Voluntatis, ut docet D. Thomas in Procem, Ethic. et sæpe alias.

39. Urgetur: Logica formaliter intendit instrumenta sciendi, et assequendi Veritatem; sed figmenta quibus res concipitur aliter, quam sit, nequeunt esse instrumenta scientiæ, aut veritatis, quæ consistit in concipiendo rem sicuti est: quemadmodum tenebræ nequeunt esse instrumenta lucis, nec vitia Virtutis, nec morbi sanitatis: ergo etc. Dicunt, figmenta ex imperfectione mentis humanæ utilia esse, et necessaria ad recte cognoscendum; quemadmodum vitrea specilla, quæ litteras, et alia objecta repræsentant grandiora, quam sint in se, visum debilem juvant ad melius videndum. *Contra:* Vitrea specilla, quæ repræsentant ut duplex quod est unum, vel ut unum, quod est duplex, vel figuram invertunt repræsentando litteram *A* ut *B*, vel artificium domus ubi non est; proculdubio sunt instrumenta errandi, non melius videndi: sed talia sunt vestra entia rationis, dum scilicet in Genere proponunt ut intrinsece unum quod in se est multiplex; in Enuntiatione subjectum, et prædicatum ut intrinsece duo, cum in re sint unum, et idem; et in aliis objectis artificium definitionis, syllogismi, etc.; quod reipsa non est: non ergo sunt instrumenta recte cognoscendi, sed fallendi, et errandi.

40. Profecto, quod homo per vitrea specilla videat objectum ut grande, sicque illud apprehendat, nequit esse conditio necessaria vel utilis, ut homo videat objectum esse parvum, atque ita judicet: ergo quod mens per ficta specilla apprehendat hominem ut ab animale distinctum, nequit esse conditio utilis, ut mens judicet, hominem esse animal, seu esse indistinctum ab animali: neque enim minus pugnat cum indistinctione distinctio, quam cum granditate parvitas. Quomodo autem vitrea specilla visui repræsentent objectum aliter quam sit, explicant Thomistæ, qui negant, a sensibus fieri entia rationis; et certe ab specillis fieri, nemo dixerit. Ad nos quod attinet, alietas illa nihil obest: nam vitrum, quod grandit objecta, non conducit, ut recte ju-

dicetur de magnitudine; sed tantum de figura, in qua nulla repræsentatur alietas.

41. *Prob. 4.*: artificium Demonstrationis non est ens rationis: ergo nec artificium aliorum Logicæ artelactorum. *Prob. Antec.*: artificium demonstrationis causat scientiam, ut cum Aristotele docent omnes; sed ens rationis non causat scientiam, alioquin verus et realis effectus penderet a causa, quæ non est, nec esse potest in rerum natura: ergo etc. Thomistæ, qui demonstrationis artificium agnoscunt in ipsis actibus Intellectus, dicunt, ens rationis causare scientiam, non per modum virtutis (sic enim soli reales assensus causant), sed per modum conditionis, et applicationis. Id ipsum dicunt moderniores Thomistæ, qui demonstrationem proprie talem collocant in solis objectis ente rationis ornatis: ab his enim, inquit, causatur scientia, non effective, sed objective, sic tamen, ut ens rationis non sit virtus et ratio formalis causandi, etiam objective, sed mera conditio requisita: non aliter ac in exercitu instructo milites vincunt, et in domo lapides a Sole et frigore protegent, quin ideo ordo aciei, vel artificium domi, sit virtus vincendi, aut protegendi, sed mera conditio sine qua non.

42. Sed, ut ab his ordiar exempliis, quis non videat difficultatem insolutam? Contendimus, effectum realem non posse ab artificio ficto causari: et nobis objicitur victoria, et protectio, quæ pendent ab artificio militari, et fabрили. Numquid ordo militum, vel collocatio lapidum, est ens rationis? Nemo dubitat, quosvis effectus reales pendere posse à conditione reali, v. g. a locali applicatione causarum. Num inde inferas, posse etiam quosvis effectus ab applicatione ficta pendere? Succurrunt Carmelitæ Complutenses (1), et exempla suggerunt opportuniore, nimirum significationis ad placitum, quæ cum sit ens rationis, est conditio necessaria, ut vox causet speciem et notitiam objecti; imo et Gratia ipsa pendet a significatione Sacramentorum, ut a conditione, quæ est ens rationis. Macte virtute Ens rationis inclytum; quoniam ad tantam dignitatem proveheris, ut a te pendeat, Gra-

(1) Disp. 1, procem. q. 2, § 4, n. 25.

tia Sacramentalis, quæ vita nostra, et salutis æternæ pignus est. Sed vereor ne dignitas ista non sit firma satis: ea quippe exempla a nostris Auctoribus negantur, et merito. Nam Baptismus Gratiam causat, et vox *panis* excitat notitiam objecti, etiamsi nemo tum cogitet de ente rationis; hoc autem ens non existit, nisi dum cogitatur.

43. Præterea doctrina solutionis impugnatur: quia in primis Ens rationis nullo titulo potest esse conditio requisita, ut reales assensus scientiam causent: nam conclusio scientifica nihil aliud prærequirit, quam quod convincatur Intellectus de identitate extremorum cum medio: convincitur autem ipsa præmissarum evidentia, quæ per semet applicatur Intellectui, et ipsi præstat suum effectum formalem: non ergo requiritur ens rationis, nec ut virtus, nec ut applicatio virtutis. Deinde nec ens rationis ex parte objecti positum, valet esse conditio requisita ad Scientiam, v. g. Physicam. Tum ex supra dictis: nam Scientia acquiritur cognoscendo rem sicuti est: quomodo autem ad hoc erit necessaria conditio, quæ rem figurat aliter ac est? Vel quomodo objectiva distinctio subjecti et prædicati reddet scibilem indistinctionem, sive identitatem utriusque? Tum quia sequeretur objectum Phisicæ, et cujusvis scientiæ ab ente rationis constitui in esse proxime scibilis; sicut acies ab ordine militum constituitur in esse proxime potentis vincere: unde, sicut ordo militum de formali se habet ad victoriam, et hæc per se pendet ab illo, vereque illi tribuitur; ita se habebit Ens rationis ad omnem scientiam. Numquit annuent Theologi, aut Mathematici? Mitto quod Cælum v. g., sicut ente rationis non indiget ut sit, ita nec ut vere cognoscatur, aut sciatur; nam ut cum Aristotele (1) inquit D. Thomas (2), «Unumquodque, sicut se habet ad hoc quod sit, ita etiam se habet ad hoc quod habeat veritatem. Et hoc ideo, quia esse rei est causa veræ existimationis, quam mens habet de re.

44. Probationes alias, apud nostros Auctores obvias, sciens

(1) 2, Metaph. cap. 1.

(2) Ibi lect. 2, litt. a.

prætereo, ut aliquando finem faciam. Ex dictis inferes, etiam si entia rationis necessario irrepant in Logicæ objecta, vel artefacta, a Logica non curari, sed despici, non præcipi, sed permitti, vel tolerari, quia penitus abigi nun possunt umbratiles istæ muscæ. Sic aliæ scientiæ, licet in suis objectis multa passim offendant entia rationis (ut cum Theologia ratione distinguit Attributa Dei, quæ distinctio est Ens rationis objectivum apud Thomistas,) ea contemnunt, objecto reali solum intentæ. Sic etiam, si patri claudo facem præferas, ut redeat domum, licet ille passim ambulando claudicet, ac cæspitet, nec tu vel ejus emendare tibias, vel obvia saxa removeere possis; non ideo diceris intendere, seu velle claudicationem, et casum, quem potius doles: sed tantum intendis, ut pater tandem perveniat domum. Similiter ergo se gerit Logica, quæ fida proles est Intellectus, dum ipsi facem præfert, ut ad Veritatem perveniat. Sane Thomistæ (1) in actibus Intellectus, v. g. in hoc, «Animal rationale,» duplicem agnoscunt representationem: aliam primariam et signatam, quæ terminatur ad prædicata realia hominis: aliam secundariam et exercitam, quæ terminatur ad Ens rationis: quas usque adeo distinguunt, ut sola secunda sit actio dirigibilis a Logica; prima vero sit finis Logicæ mediatas, et remotus. Cur ergo nobis non liceat ex adverso dicere, solam primam a Logica procurari, et secundum omnino contemni?

CAPUT V

Exarmanantur argumenta contraria.

1. *Objic. 1.* pro sententia constituyente denominationes extrinsecas per Ens rationis. Denominatio «cognoscentis» petit formam intrinsecam: ergo et denominatio «cogniti.» Sed forma intrinseca objecto

(1) Vid. Colleg. S. Thom. quæst. 1, num. 103, et 129.

cognito non est cognitio realis: ergo est forma ficta. Insto: ergo denominatio «cogniti» petit formam, non ficte, sed vere intrinsecam, sicut denominatio «cognoscentis.» Itaque «neg. 1, Conseq.» Disparitas in eo est, quod «cognoscere» est perfectio subjecti: «cognosci» autem, vel «esse cognitum,» non est perfectio objecti. «Repl. 1.:» cognitio non applicatur, nec unitur objecto: ergo nequit illud denominare. «Resp.» Non applicatur per contactum, aut penetrationem: bene tamen per terminationem, seu tendentiam respicientem illud objectum ut terminum; quæ tendentia vocari potest unio intentionalis; nec major necessaria est ad hoc genus denominationum: et insto in denominatione «fundamentaliter cogniti.»

2. *Repl. 2.:* si cognitio aliquomodo applicatur objecto, cur non illi tribuit, sicut intellectui, denominationem «cognoscentis?» Quæro invicem, cur non illud denominat «proxime fundamentaliter cognoscens,» sicut «cognitum?» Vel cur cognitio non denominat Ens rationis «fingens,» sicut «fictum?» Cognitio igitur hoc habet suapte natura, ut non denominet «cognoscens, nisi id, cui vitaliter immanet, nec «cognitum,» nisi id, quod repræsentat. Immanet autem soli Intellectui, et repræsentat solum objectum. Ubi duo nota. Alterum; quod subjectum istius denominationis (nempe res, quæ cognoscitur) non est «subjectum inhiationis,» sed «subjectum puræ denominationis,» atque adeo non proprie «subjectum» sed «objectum,» ut in simili nos docuit D. Thomas cap. præc. num 34. Alterum; quod «denominatio» non hic sumitur pro nominis impositione, sed pro significato nominis, scilicet pro effectū, vel quasi effectū formali refuso a forma in subjectum, vel objectum.

3. *Repl. 3, ex M. Aguilera (1):* denominatio «cognoscibilis,» aut «scibilis,» est relatio rationis: ergo et denominatio «cogniti,» et quævis alia extrinseca. «Prob. Antec.» ex D. Thoma (2) sic agente: «Relatio, qua scientia refertur ad scibile, est realis: relatio vero, qua

(1) L. 2, Logic. q. 2, § 1.

(2) Q. 21, de Verit. art. 1, C.

scibile refertur ad scientiam, est rationis tantum.» Nec dicas, scibile intelligi posse absque relatione ad scientiam, licet hæc intelligatur relatata ad scibile: nam, ut ait idem D. Thomas (1), «Intellectus noster non potest intelligere aliquid relatum alteri, quin reintelligat relationem ex opposito. Confirm.: Esse cognitum» non est aliquod esse reale: ergo rationis «Prob. Antec.:» per illud «esse» non constituitur subjectum in aliquo Prædicamento, sive in aliquo genere entis realis: tum quia alias, cessante cognitione, objectum cognitum amitteret aliquod esse reale; quod est absurdum: tum quia illud «esse» non est qualitas, nec actio vel passio, nec relatio realis in subjecto, alias esset quid intrinsecum ipsi: nequit autem ad aliud Prædicamentum pertinere.

4. *Resp. ad replic. neg. Antec.:* nam denominatio «scibilis» spectari potest, vel ut intrinseca, sicque formaliter consistit in reali objecti capacitate, ut sciatur; vel ut extrinseca, sicque tamquam ab unica forma constituitur vel ab actu scientiæ possibili, vel a vi cognitiva Intellectus. «Ad prob.: «ne intempestive immoremur implexis de Relatione quæstionibus, permitto, relationem scibilis ad scientiam, esse distinctam ab actu Intellectus comparativo, et ab omni ente reali, itemque scibile ut tale non posse a nobis intelligi sine mutua relatione ad scientiam. Nego tamen, ab ea relatione constitui denominationem «scibilis:» hæc enim in absoluto consistit, licet a nobis concipi non possit, nisi relative, seu adinstar denominationis relative, quemadmodum Angelum pro hoc statu concipere non possumus, nisi connotative ad corpus, vel instar corporis, quin ideo corpus, vel connotatio corporis sit forma constituens «Angelum» in esse talis. Hoc maxime locum habet in principiis Aguilæ, (2) qui non admittit relationem rationis attributam, aut applicatam objecto, vel apprehensam quasi in objecto sit; sed seorsim conceptam indirecte, sive «ut quo:» nam simili plane modo apprehenditur corporeitas, dum cognoscitur Angelus.

(1) Q. 1, de Pot. art. 1, ad. 10.

(2) Q. 7, num. 14, 21, et seqq.

5. Ad «Confirm. neg. Antec.» Ad probationem: illud «esse» in concreto sumptum non pertinet ad unum Prædicamentum, cum non habeat unitatem, quam requirit res in Prædicamento locanda, sed sit aggregatum ex cognitione, quæ est accidens, et ex objecto, quod est substantia, vel aliud quid. Unde per illud «esse» non constituitur subjectum in aliquo Prædicamento. Ipsum tamen «esse cognitum» in abstracto sumptum, seu penes formam, pertinet ad Prædicamentum Qualitatis, vel, si mavis, Actionis; quin ideo debeat esse quid intrinsecum objecto, nec objectum, cessante cognitione, amittat aliquod esse reale intrinsecum, sed pure extrinsecum. Dices: «esse cognitum» non supponit pro aliquo «esse?» quod sit in Intellectu, alias hic denominaretur cognitus. Nego assertum: jam enim num. 2, rationem dedimus, cur istud «esse» non tribuit Intellectui denominationem «cogniti.» Denique tota objectio cum confirmatione perspicue infringitur in denominatione «proxime fundamentaliter,» aut «causaliter cogniti,» quæ juxta Adversarium constituitur per cognitionem realem: cum tamen sit denominatio extrinseca, et in ea militet quidquid nobis obicitur.

6. Hic obiter nota, juxta eundem M. Aguilera (1) objectum esse «realiter visum,» etiamsi nullus Intellectus existat, aut cogitet, ideoque priusquam existat Ens rationis, quia scilicet fundamentum istius denominationis, nempe visio, realiter existit independenter ab operatione Intellectus. Unde sic arguo: implicat, denominationem vere existere pro priori ad formam, qua constituitur, etiamsi detur fundamentum proximum, aut causa proxima talis formæ: Si ergo denominatio «Visi» vere existit ante Ens rationis, hoc non est propria illius forma. Patet «Antec.» quia alioquin vere existeret homo pro priori ad animam ex vi ultimæ dispositionis materiæ ut animetur: vere item existeret denominatio «cognoscentis,» aut «videntis,» pro priori ad cognitionem, aut visionem, hoc solum, quod species objecti applicetur potentia expeditæ. Certe fundamenta ista multo fortius ac propinquius

(1) L. 2, q. 2, num. 19.

connectuntur cum anima, cognitione, visione, quam visio ipsa cum ente rationis, ut est evidens: et tamen, quandiu absunt eæ formæ (ut si per miraculum impediantur), subjectum magis est inanimatum, quam animatum, et potentia magis est non videns, quam videns: ergo, quandiu abest ens rationis, objectum magis est non visum: quam visum: unde etiam absurde sequitur; quod S. Paulus ab æterno magis erit «non prædestinatus,» quam «prædestinatus.»

7. *Objic.* 2, pro sententia Thomistica principali: Ens reale nequit esse formale objectum scientiæ, nisi sub aliqua abstractione a materia: at prout abstrahit a materia singulari, est objectum Physicæ; prout abstrahit a materia sensibili, Mathematicæ; prout abstrahit a materia intelligibili, Metaphysicæ; nec aliud genus abstractionis possibile est juxta D. Thomam; cum ergo Logica sit scientia a tribus hisce distincta, objectum ejus non est ens reale, sed ens rationis, quod a Logica respicitur sub abstractione ab omni materia «negative,» idest, titulo imperfectionis. Hoc argumentum, magni habitum ab aliis Thomistis, debile putat magnus Entis rationis protector Cardinal. Aguirre. Nam ex eo sequitur, non dari circa ens reale plusquam tres illas species scientiarum; quod esse aperte falsum, ostendunt Ethica, et Medicina.

8. Præterea, sicut intra communem abstractionem a materia sensibili sunt plures scientiarum species omnino diversæ, ut Aritmetica, Geometria, Astronomia, et aliæ, quia diversum specificè modum servant abstrahendi a materia sensibili; cur non idem contingat intra communem abstractionem ab omni materia, etiam intelligibili? Poterit igitur objectum Logicæ convenire cum objecto Metaphysicæ in abstractione ab omni materia, simulque differre in speciali modo, seu titulo abstrahendi, nempe titulo signi formalis artificiose manifestantis ignotum. Hæc in summa laudatus Aguirre. Adde, quod abstractio ab omni materia «negative,» comprehendit omne Ens rationis qua late patet: et tamen juxta Thomistas non curat Logica de omni Ente rationis, sed solum de spectante ad artificium Modi sciendi: jam ergo intra eandem communem abstractionem (quæ etiam, secundario saltem, pertinet ad Metaphysicam) Logica modum invenit seligendi sibi quædam

entia, relictis aliis. Cur igitur idipsum præstare nequeat circa entia realia intra communem abstractionem ab omni materia?

9. *Objic* 3.: Dialectica juxta Aristotelem (1) extenditur ad omnia entia, sive ad res omnes, de quibus agit Metaphisica: debet ergo tendere sub aliqua ratione formali, quæ reperiri possit in rebus omnibus. At ea ratio nequit esse quid reale, alioquin esset ens reale ut sic, vel aliquod prædicatum transcendens; quod nemo dicit: superest ergo, ut sit ens rationis, quod in omni re fingi, aut concipi potest. «Resp.» In primis loquitur Aristoteles de Dialectica utente accessoria, quæ nec est scientia, nec habet certum Subjectum, aut rationem formalem. Vide supra disp. 1, cap. 2, a num. 23, et cap. 3, num. 10. Deinde, dato quod de Logica vere tali loquatur, «dist. Antec.» extenditur mediate, «conc.» immediate, «neg. Antec.» Tum «dist. Conseq.» quæ reperiri possit in rebus omnibus, prout subsunt considerationi rationis, «conc.» aliter acceptis, «neg. Conseq.,» et «Min. subsumpt.» Nec ideo sequitur, quod ratio, sub qua tendit Logica, sit quid transcendens, sed potius quod sit cognitio artificiosa, quæ rebus omnibus convenire potest, et eas extrinsece denominare constituendo secundas intentiones in concreto. Quia ergo circa res omnes versari potest cognitio artificiosa, idcirco Logica, talem cognitionem immediate dirigens, mediate versari dicitur circa omnia.

10. Ita reipsa exponit Aristotelem D. Thomas 1, Post. lect. 20, his verbis: «Quia circa omnia, quæ sunt, habet negotiari Ratio, Logica autem est de operationibus rationis; Logica etiam erit de his, quæ communia sunt omnibus, idest, de intentionibus rationis, quæ ad omnes res se habent.» Tum in exemplum intentionum rationis nominat «syllogismum, enuntiationem.» etc. Idem in 4, Metaph. lect. 4.: «Intentiones intelligibiles entibus naturæ æquiparantur, eo quod omnia entia naturæ sub consideratione rationis cadunt; et ideo subjectum Logicæ ad omnia se extendit, de quibus ens naturæ prædicatur.» Scio, Thomisticas aures arrigi ad verbum «Intentio rationis,» quasi ad no-

(1) 1, Poster. cap. 8, et 4, Metaph. cap. 2.

men proprium entis ficti. Sed vero, quod Intentio rationis ex mente D. Thomæ sic actus Intellectus, nec aliter dicatur esse in rebus extra animam, quam eo modo, quo scientia dicitur esse in scibili: plane vidimus cap. præced. num. 33, et duob. seqq. Idem probant rationes illæ, «Quia Logica est de operationibus rationis, Quia omnia entia sub consideratione rationis cadunt:» illa etiam, «Quia circa omnia, quæ sunt, habet negotiari Ratio.» Præclaram sane mercaturam faceret sedula negotiatrix, si per omnia rerum genera vagaretur quasi ad nundinas entium rationis. An non potius veritatem, et scientiam omni pretiosiore auro negotiabitur?

11. Sed hinc insurges, et «objic. 3:» D. Thomas citata lect. 4. in 4. Metaph. mentem suam pro ente rationis aperuit his verbis: «Ens est duplex, ens scilicet rationis, et ens naturæ. Ens autem rationis dicitur proprie de illis intentionibus, quas ratio adinvenit in rebus consideratis, sicut intentio generis, speciei, et similium, quæ quidem non inveniuntur in rerum natura, sed considerationem rationis consequuntur. Et hujusmodi scilicet Ens rationis est proprie Subjectum Logicæ». Nihil evidentius, inquiunt Thomistæ. Et quia nostri Doctores id interpretantur de Ente rationis, non pure objectivo, sed subjectivo, ac denominativo, cæcutire dicuntur. 1.: quia non vident a D. Thomâ dividi Ens in tota latitudine, prout abstrahit a reali, et non reali, ut patet ex verbis illis, «Ens est duplex. 2: quia non penetrant illud, «Quas ratio adinvenit, quod perinde sonat, ac «excogitat, comminiscitur. 3:» quia non advertunt, de solo ente rationis pure objectivo dici posse, quod «non invenitur in rerum natura: item, quod «rationis considerationem, consequitur; nam ens rationis subjectivum, cum sit ipsa rationis consideratio, non eam consequitur, alias semet consequeretur.

12. Nihilominus interpretatio Nostrorum verissima est. Nam D. Thomas non dividit Ens abstractum a reali et ficto, sed Ens reale ut sic in duo membra: alterum, quod a Rationis actu non pendet; et hoc vocat «ens naturæ,» et alibi passim «ens extra animam:» alterum, quod est opus Rationis, et realiter a Ratione fit secundum respectum ad objecta, atque hoc vocat «Ens rationis,» negatque inveniri in re-

rum natura, idest, in rebus extra animam, Hoc genus entis, juxta D. Thomam, proprie dicitur de Intentionibus Generis, Speciei, etc., hasque Ratio per cognitionem, reflexam «adinvenit,» idest, invenit, seu detegit (non enim semper «adinvenire» valet «comminisci,» nec semper «comminisci» est «fingere»), in rebus, non specificative sumptis, sed «consideratis,» idest, ut jam cognitis per cognitionem directam: adinvenit, inquam, non fictas, sed factas, seu constitutas actu directo; sicut reflexe considerans statuam recens factam, adinvenit caput, pectus, brachia etc.

13. Intentiones istæ «consequuntur considerationem, rationis,» non consecutione physica, sed logica. Nam sumptæ in concreto, sunt denominationes extrinsecæ, et formales effectus cognitionis directæ: formalis autem effectus dicitur logice consequi, seu resultare ex forma citra fictionem, ut jam Thomistæ fatentur in denominationibus «visi, cogniti, dilecti,» quæ consequuntur visionem, cognitionem, dilectionem. Sumptæ vero in abstracto, sunt quasi logicæ proprietates cognitionum: proprietas autem logica, seu metaphysica, licet omnino realis, et realiter indistincta ab essentia, discitur tamen essentiam consequi, et ab ea resultare. Unde solum habes quidquid Thomistas movet. Si dicas: ergo pariter negari poterit, quod Intellectus, et Voluntas inveniantur «in rerum natura,» quia non inveniuntur «extra animam, sed sunt in anima subjective. «Neg. Conseq. :» quia phrasi D. Thomæ ens naturæ, vel ens extra animam, non contraponitur cuivis enti in anima existenti, sed illi duntaxat, quod habet cognomen tum «rationis,» eo quod sit Opus Rationis ut talis sub munere sibi proprio, nec aliis potentiis communi, seu prout in objectum quodlibet se se repræsentative transformantis, juxta illud, «Intellectus intelligendo fit omnia.

14. Veritatem interpretationis adductæ probat ipse Doct. Angelicus. Tum in Opusculis citat. cap. præced. in Conclus. 3, in quibus non eget interprete. Tum q. 7, de Pot. art. 6, C., ubi inter alia docet, quod «rationes» attributorum Dei (in quibus consistit formalis pluralitas, vel distinctio rationis attributorum, quæ juxta Thomistas est ens rationis) «sequuntur conceptiones Intellectus.» Et tamen,

quin obstat ly «sequuntur,» inquit inferius: «Et sic omnes rationes sunt quidem in Intellectu nostro, sicut in subjecto: sed in Deo sunt, tamquam in radice verificante has conceptiones.» Ibidem, «Nihil est» (inquit) «in rebus, quæ sunt extra animam, cujus similitudo sit ratio Generis, vel Speciei: nec tamen Intellectus est falsus; quia ea, quorum sunt istæ rationes, scilicet Genus et Species, non attribuit rebus secundum quod sunt extra animam, sed solum secundum quod sunt in Intellectu. Ex hoc enim, quod Intellectus in se ipsum reflectitur, sicut intelligit res existentes extra animam, ita intelligit eas esse intellectas. Et sic, sicut est quædam conceptio Intellectus, vel ratio, cui respondet res ipsa, quæ est extra animam; ita est quædam conceptio, vel ratio, cui respondet res intellecta secundum quod hujusmodi: sicuti rationi hominis, vel conceptioni hominis, respondet res extra animam; rationi vero, vel conceptioni Generis, aut Speciei, respondet solum res intellecta.» Hæc, nisi nimium fallor, nostra in terminis, ut ajunt, terminantibus doctrina est.

15. *Replie.*: id est formale in objecto Logicæ, ex quo provenit quod Logica sit ignobilior aliis scientiis. At hoc provenire ex ente rationis, patet ex D. Thoma Opusc. 56, ad fin. ibi: Logica «inter omnes alias scientias incertior est, quod est, quia certitudo scientiæ dependet a certitudine Subjecti. Inter omnia Subjecta scientiarum debilissimum et incertissimum est Subjectum Logicæ; quia unumquodque quantum habet de entitate, tantum habet de veritate et certitudine, ut dicit Aristoteles 2, Metaph., nunc autem secundæ intentiones solum habent esse in anima, ex quo sequitur; quod habent debilissimum esse.» Miraberis, hoc Opusculum contra nos allegari, cum totum sit pro nobis, etiam in objecto testimonio: quod ita retorqueo. Unumquodque, quantum habet de entitate, tantum habet de veritate et certitudine; sed Ens rationis Thomisticum nihil habet de entitate, nisi apparenter, aut fecte: ergo nihil habet de veritate et certitudine, nisi apparenter, aut fecte: ergo non nisi fecte vel apparenter est scibile: ergo Logica non nisi fecte et apparenter est scientia. En Consequentiam Thomistis absurdam, et tamen legitime deductam. Iterum: Ens rationis, nec est debile, nec robustum, sed reipsa nihil: ergo nullam

fundat scientiam. Adhuc iterum; Ens rationis debilius est, et minus habet de entitate, quam objectum artis sutoriæ, vel ferrariæ: ergo ars Logica ignobilior erit his artibus.

16. *Resp.* igitur, subjectum Logicæ dici debilissimum, et incertissimum, duas ob causas, ibidem à D. Thoma indicatas. Prima: quia entia, quæ sunt in anima, sunt valde fluxa et mutabilia in essendo, licet sint certa in verificando propositiones scientificas. Ideo Logica dicitur «incerta,» non intrinsece, et subjective, sed extrinsece, et objective, sumpta scilicet denominatione ab incertitudine objecti in essendo. Idem Thomistæ dicunt de suo Ente rationis, quod volunt esse simpliciter scibile, licet in essendo sit quid umbratile, ac mere apparens. Altera: quia Intentiones Logicæ plene sciri non possunt, nisi quis præhabeat notitiam aliquam rerum ad alias scientias spectantium: non enim sciri potest, quod homo, præcisive cognitus, est «species,» nisi aliunde sciatur, plures homines solo numero distingui. «Ideo» (subdit Angelicus) «impossibile est Logicam scire, nisi fuerit sciens, et expertus in aliis scientiis, et specialiter in Metaphysica.» Quapropter objectum Logicæ, saltem quoad nos, est aliis debilius et incertius in esse scibilis, quatenus certitudinem et scibilitatem quodammodo mutuatur ab aliis objectis.

17. *Instabis:* si objectum Logicæ est cognitio realis, magis et perfectius abstrahit a materia, quam objectum Physicæ, et Mathematicæ: ergo reddet Logicam scientiis istis nobiliorem: ergo Logica non erit ignobilior aliis scientiis. «*Resp.*» Ne cogamur hic quæstionem de ordine dignitatis scientiarum, de quo variæ sunt opiniones, importune discutere, «neg. Antec.:» quia nobilitas major scientiæ non sumitur ex maiore abstractione a materia, nisi cum cætera sunt paria. Ideo Physica, licet minus abstrahens a materia: satis communiter dicitur nobilior, quam Mathematica. Quia ergo Logica est scientia ministerialis, cujus objectum non propter se quæritur ad sciendum, sed ut administrandum quoddam ad alias scientias, ut loquitur D. Thomas (1); idcirco

(1) Opusc. 70, q. 5, art. 1, ad 2.

putatur ignobilior aliis, præsertim speculativis, quas idem D. Thomas (1) cum Aristotele præfert scientiis practicis, et ad utilitatem inventis, atque hisce Logicam annumerat.

18. *Objic. 4:* Logica, Grammatica, et Rhetorica distinguuntur contra scientias «reales.» vocanturque «rationales;» sed non quia pro objecto respiciunt actus Intellectus, hos enim respicit etiam Animastica, quæ scientia realis est; nec quia dirigunt Intellectum ad cognitionem scientificam, id enim convenit habitibus omnium scientiarum; nec item quia dirigunt Rationis actum artificioso modo, cum id etiam præstent Mathematicæ, quæ ideo dicuntur artes Liberales: superest ergo, ut «rationales» appellentur, quia versantur circa entia rationis. Hoc argumentum, quo utuntur Carmelitæ, Merinero, et Aguirre, militat aperte contra D. Thomam in 1, Poster. Lect. 1, ubi, «Logica,» inquit, «idest rationalis scientia, non solum rationalis est ex hoc, quod est secundum rationem, quod est omnibus artibus commune; sed etiam ex hoc, quod est circa ipsum actum rationis sicut circa propriam materiam: et ideo videtur esse Ars artium, quia in actum rationis nos dirigit, a quo omnes artes procedunt.» Et Opusc. 39, initio, pro eodem accipit, Logicam esse «rationalem scientiam,» ac esse «ad ratiocinandum inventam.»

19. *Resp. ergo,* Logicam vocari «rationalem,» quia regulat Rationis usum, ut veritatem rerum artificiose perscrutetur; distinguique ab scientiis realibus, non quia rationis actus non sit etiam res quædam, sed quia «res» passim accipiuntur ut a conceptibus et vocibus condistinctæ. Sic passim conceptus ipse dividitur in conceptum «rei,» et conceptum «vocis.» Num ideo vox desinet esse res? Sic etiam Dialectici disputant, utrum voces significant «res,» an conceptus? Num ideo conceptus erunt entia rationis? Animastica non dicitur scientia «rationalis:» tum quia majori ex parte de rebus agit, quæ non sunt actus rationis: tum quia hos ipsos actus considerat sub ratione formali, in qua cum rebus aliis conveniunt, nempe sub ratione vitalitatis;

(1) In 1, Metaph. lect. 1, lit. m.

cum Logica tendat sub ratione artificii propria solius Intellectus. Quod habitus omnium scientiarum dirigant ad cognitionem scientificam, est falso falsius. Omnis quidem habitus talem cognitionem producit: at dirigere non est physice producere, sed est regulas tradere ad cognitiones scientificas; quod solus præstat habitus Logicæ. Eadem ratione falsum est, quod Mathematicæ rationis actum tamquam proprium obiectum dirigant artificioso modo: sive enim speculentur, sive regulent, non versantur circa actum rationis, ut circa materiam, vel obiectum. Versantur ergo circa numeros, vel figuras in quantitate. Dicuntur autem artes, qua parte sunt practicæ, vel etiam lato sensu, sicut omnes scientiæ: et liberales, ex objecti præstantia.

20. Grammatica, Rhetorica, et Poetica vix dicuntur «rationales,» nisi a Thomistis. Apud veteres passim dicuntur artes «sermocinales,» quia de externo sermone tractant. Quod autem pro obiecto respiciant Ens rationis, credat qui volet. Mihi nullum est dubium, quin et Quintilianus, et Priscianus, alter Rhetorum, alter Grammaticorum Princeps, et Magister, Ens rationis, de nomine, et facie sibi prorsus ignotum, si fieret obviam, velut spectrum extimescerent. Et vero quis credat, formale obiectum artis illud esse, cujus ne nomen quidem auditur in tota arte? Ipsi etiam Moderni Thomistæ jam ab his artibus relegare videntur Entia rationis (1), credo, quia merito putant incredibile, quod artificium Æneidos, aut Orationum Demosthenis, vel Ciceronis, nullum esse habeat nisi fictum. Hoc tamen non prohibet, eas artes utcumque vocari posse «rationales,» quatenus scilicet inventæ sunt ad conceptus mentis exprimendos artificio vocum.

21. *Objic.* 5: obiectum formale Logicæ est forma constitutiva artefacti Logicalis, videlicet Generis, Subjecti, Prædicati, Definitionis, Syllogismi etc.; sed ea forma non est quid reale, sed rationis: ergo etc. «Prob. Min,» multifariam. 1, in artificio Generis: Genus pro formali est natura una, universalis, et superior ad inferiora; sed a parte

(1) Vid. Colleg. S. Thom. in Editione 5, et Gabr. a Concept, L. 4, dub. 1. num. 143, et sequ.

rei non est talis unitas, universalitas, aut superioritas: ergo est ens rationis. Nec dici potest, cognitionem realem esse formam istarum denominationum: tum quia Intellectus non apprehendit naturam genericam ut multiplicem: ergo ut unam: ergo unitas non est ipsa apprehensio, sed objectum apprehensum, et ex parte naturæ conceptum. Tum etiam, quia Intellectus cognoscit naturam genericam ut talem: ergo cognitio repræsentat omnia constitutiva Generis ut talis, ac proinde universalitatem et superioritatem, quæ se teneat ex parte objecti: nam quidquid est repræsentative in cognitione, est oblique in recognita.

22. 2, in artificio Definitionis: forma constituens hanc definitionem, «Animal rationale», consistit in compositione animalis cum rationali, nam forma artificiosa est partium compositio, ut cernitur in quavis arte: sed ea compositio est ens rationis. Patet: quia compositio talis est, qualis distinctio partium; cum compositio sit distinctorum unio; sed distinctio animalis a rationali est solius rationis, realiter enim ea extrema sunt unum et idem: ergo et compositio est ens rationis. 3, in artificio Enuntiationis: in hac propositione, «Homo est rationalis», subjectum, et prædicatum distinguuntur, et referuntur inter se: sed nec distinctio, nec relatio potest esse realis: ergo est rationis. Patet Minor: quia nequit esse realis distinctio, ubi est realis identitas; nec relatio realis, inter extrema realiter indistincta. *Confirm.* 1. ex Collegio S. Thom.: hic actus, «Rationale est animal.» non solum concipit extrema distinctis conceptibus, sed etiam ut distincta. Tum quia alias non differret a propositione identica. Tum quia concipit animal ut distinctum ab omni eo, quod non est metaphisice animal, ac proinde ut distinctum a rationali. Tum etiam quia Intellectus per talem actum concipit, se affirmare de rationali aliquid novum, aliquid nempe, quod ipsius iudicio non est rationale. At ea distinctio, in objecto concepta, est ens rationis: ergo etc.

23. *Confirm.* 2. ex Palanco: actus ille est repræsentative disconformis objecto: ergo repræsentat, quod objecto non convenit, ac proinde fingit. *Prob. Antec.*: Tum quia talis actus «absdubio» repræsentat objectum aliter, ac est in se, distinguit enim et esse rationalis,

et esse animalis, et alterum concipit ut subjectum, alterum ut prædicatum; quæ munera in re non sunt. Tum etiam, quia ideo Intellectui Divino repugnat cognoscere distinguendo prædicata realiter identificata, vel ea comparando ut subjectum, et prædicatum, ut superius et inferius, etc., quia cognoscit res ut sunt in se, et quia ipsi repugnat modus cognoscendi disconformis objecto, non præcise ex parte actus (sic enim Divina cognitio, utpote spiritualis, et infinita, disconformis est objecto materiali, et finito), sed ex parte objecti: modus ergo representandi comparativus, ac distinctivus, quem servat Intellectus noster in iudicando, non exhibet objectum ut est in se, sed necessario importat disconformitatem cum rebus.

24. *Prob. 4*, eadem Minor in artificio syllogismi: forma syllogistica consistit in respectibus Extremorum majoris et minoris adinvicem, et ad Medium; ideoque juxta D. Thomam (1) Philosophiæ rationalis «est considerare ordinem partium orationis adinvicem, et ordinem principiorum adinvicem, et ad conclusiones.» At ordo iste, et illi respectus, non sunt relationes reales, cum non versentur inter extrema realiter distincta, ut cernere est in hoc syllogismo; «Omne animal rationale est risibile; Omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis.» Forma igitur syllogistica est mera relatio rationis. «Confirm. 1.:» prædicta relatio non est transcendentalis; hæc enim consistit in ipsa rei essentia, quæ nunquam variatur; relatio autem Medii, et Extremorum variatur passim, transmutatis terminis pro arbitrio Intellectus: aliunde non est prædicamentalis, cum ad nullum genus relationum pertineat ex assignatis ab Aristotele: non est ergo relatio realis. «Confirm. 2.,» ex Carmelitis: Logica Aristotelica, cum tota sit in apparanda, et tradenda forma syllogistica; nullum tractatum habet de actibus Intellectus: ergo in his non consistit illa forma, sed in ente rationis. En tota fere argumentorum strues, qua nituntur Thomistæ Recentiores.

25. *Resp. Ad Object.* «neg. Min.,» si sermo sit de ente rationis

(1) In procem. Ethicor,

pure objectivo, seu ficto. «Ad 1. prob. dist. Min.:» a parte rei, idest, extra animam, vel ante operationem Intellectus, «conc.:» incluso etiam ente reali, quod est in anima, et ab anima, «neg. Min., et consequ.:» nam unitas, et universalitas Generis, et cujuslibet Universalis, est ipsa cognitio realis præcisiva, confuse repræsentans naturam animalis v. g., non cogitando de pluralitate, quam habet a parte rei; ex quo provenit, quod ea natura, prout expressa conceptu «animal,» dicitur «una,» idest, non expressa ut multiplex; et quia, prout sic expressa, manet indifferens et apta, ut ab Intellectu prædicetur de multis, nempe de homine, equo, leone, etc. (quæ aptitudo ad multa, vocatur universalitas, prædicabilitas, et superioritas,) ideo dicitur «natura universalis, superior, et Genus.» Unde vides, has omnes denominationes esse objecto extrinsecas, et earum formam esse cognitionem realem: quod latius explicabitur tractat. sequ.

26. Ad rem D. Thomas (1): «Universale,» inquit «est unum in cognitione: quia, licet plura, secundum quod plura, non constituent unum intellectum, tamen plura, secundum quod similia sunt, constituent unum intellectum, ita quod intellectus non potest distinguere inter similia in quantum sunt similia; et ideo Intellectus apprehendit hominem, et asinum, in quantum conveniunt in una operatione,» nempe sentiendi. Addit: «Et quia res per idem est ens, et unum, et e converso, oportet quod Universale sit Universale per prædictam unitatem, ita quod naturæ talis cognitio facit universale esse in actu Universale, et est quoddam formale in universali.» Viden, ut Genus, quatenus «Universale,» et quatenus «unum,» dicit pro «formali» cognitionem? Infra: «Est igitur Universale unum unitate cognitionis, ita quod de ratione Universalis non requiratur, nisi illa unitas rationalis; et propter hoc dicit Aristoteles, quod est Unum in multis, scilicet cognitum.»

27. Nec obstat quod probatio subjungit. Falsum quippe est quod cognitio directa, «animal» v. g., concipiat naturam ut unam, vel ut

(1) Opusc. 56.

genericam, non enim concipit, nisi puram vim sentiendi, præscindendo ab eo quod in re sit una vel multiplex; verum sic præcisive concipiendo, illam exercite constituit, ac formaliter denominat «unam, et genericam,» seu «Genus.» Cognoscit quidem Intellectus unitatem, et cætera constitutiva Generis ut talis: at non per cognitionem directam, sed per reflexam, non per conceptum «animal» (quæ est ipsa forma Generis,) sed per conceptum «genus,» qui, ut nos docuit D. Thomas num. 14, reflexus est, et fertur in rem ut intellectam, sive ut jam cognitam conceptu «animal,» aut simili. Quoties ergo Thomistæ clamant, quod unitas, aptitudo, et respectus ad plura, se tenent ex parte objecti, et in cognitione sunt repræsentative; concede, si loquantur de cognitione reflexa, et ejus objecto, quod est concretum ex re extra animam, et directa cognitione ut forma; nega vero, si sermo sit de cognitione directa, et objecto ipsius. Si dicas: ergo datur Universale a parte rei, siquidem vere est quid reale tam penes materiam, quam penes formam. «Neg. Conseq. «in sensu, quo peripatetici contra Platonicos, negant Universale a parte rei, nempe quod extra animam, et ante operationem Intellectus, sit unum aptum esse in multis. Si tamen ly «a parte rei» comprehendat etiam opera Rationis, et solum excludat entia ficta, concedo libentissime Consequentiam.

28. *Ad 2, prob. neg. Min.*, quin obstet adjuncta probatio: nam distinctio animalis a rationali, est quidem solius rationis; at non fingentis, sed præcisive cognoscentis, aut abstrahentis. Intellectus enim per primam operationem «distinguit unum ab alio, dum intelligit quod est hoc, nihil intelligendo de alio, neque quod sit cum eo, neque quod sit ab eo separatum. Unde ista distinctio non proprie habet nomen separationis... Hæc autem distinctio recte dicitur abstractio, sed tunc tantum, quando ea, quorum unum sine alio intelligitur, sunt simul secundum rem,» ut totidem verbis inquit D. Thomas (1). Unde sequitur, quod ratione distingui unum ab alio, non est unum intelligi separatum ab alio ex parte objecti: item quod distinctio rationis est

(1) Opusc. 70, q. 5, art. 3, C.

ipsamet abstractio, seu præcisiva cognitio. Abstractio autem non est fictio, ut probat D. Thomas mille locis, nec Thomistæ dissentire videntur. Hinc distinctio rationis est pure extrinseca objecto, nec pugnat cum identitate intrinseca, quæ sola intelligitur nomine «identitatis realis.» Frustra vero clamat Palancus, repugnare distinctionem extrinsecam, sicut repugnat identitas extrinseca, Frustra quidem: nam oppositum, tam de distinctione, quam de identitate, sive unitate, constat ex dictis ad mentem D. Thomæ, magisque patebit tractatu sequi.

29. Porro compositio definitionis, «animal rationale,» si consideretur ex parte actus, est ipsamet conjunctio realis duarum apprehensionum. Si vero consideretur ex parte objecti, nulla datur in ipso ut contradistincto a conceptibus: sed tantum in eo reperitur ut cognito per illam apprehensionem complexam; quæ ex una parte cum exprimat animal abstrahendo a rationali, et ex alia rationale præscindendo ab animali, hoc ipso denominat alterum ab altero distinctum formaliter, aut intentionaliter; dumque utraque pars apprehensionis conjungitur, denominat etiam totum objectum quasi ex partibus compositum. Unde colliges contra Thomistas, ordinem definitionis non se tenere intrinsece ex parte objecti respondentis definitioni mentali, sed in ipsa definitione mentali residere formaliter, in objecto autem non nisi per denominationem extrinsecam. Quid contra replicent Thomistæ, paulo inferius attingam.

30. *Ad 3, prob.:* per affirmationem mentalem subjectum et prædicatum distinguuntur, ac referuntur, non signate. sed exercite: dest, affirmatio mentalis non significat, nec representat intrinsecam distinctionem, et relationem subjecti, et prædicati, cum potius identitatem utriusque repræsentet; sed exercitio sui modi tendendi extremum utrumque denominat extrinsece intentionaliter distinctum compositum, ac relatum: cum enim tendat compositivo, ac distinctivo modo, quatenus utitur distinctis expresionibus, quas invicem nectit, et componit, ita ut una veluti compleat ac determinet alteram; hoc ipso est forma constituens hominem subjectum, et rationale prædicatum, et utrumque inter se intentionaliter copulatum: in quibus denominationibus involvitur relatio quædam instar illius; qua materia et forma in

composito referuntur; subjectum enim comparatur materiæ, prædicatum formæ. Relatio autem extrinseca et intentionalis tantum requirit similem distinctionem extremorum. Hæc igitur omnia pro formali consistunt in ipsa enuntiatione mentali.

31. *Ad 1. Confirm. neg.* assumptum, non bene probatum. In primis enim propositio non dicitur identica, quia non concipit objectivam distinctionem subjecti, et prædicati: sed quia utitur conceptibus synonymis, aut bis eundem repetit; ut constat ex Summulis: hoc autem non habet illa propositio, «rationale est animal,» ut patet ex terminis. Deinde nec propositio directa concipit animal ut distinctum a rationali, quasi distinctio se teneat ex parte objecti; hoc enim solum convenit cognitioni reflexæ, qua mens cognoscit se enuntiare. Quare directa propositio non concipit animal ut distinctum, sed exercite distinguit ex parte prædicati formalis, sicut non concipit ut cognitum, sed exercite cognoscit, aut cognitum reddit. Nec item concipit se de rationali enuntiare aliquid novum, quod iudicio ipsius non sit rationale: nam tota hæc novitas et distinctio consistit in ipsa cognitione directa, nec cognoscitur nisi reflexe. Et vero, quis credat, me iudicare, quod rationale sit aliquid, quod juxta me non est rationale, ita ut hoc esse et non esse eodem actu concipiam?

32. *Ad 2.:* si actus ille «absdubio» repræsentat objectum aliter ac est in se, nec est objecto conformis; «absdubio» erit falsus; siquidem juxta omnes veritas est conformitas actus cum objecto, quod repræsentetur sicuti est. Vide dicta cap. præced. n. 37. Neganda est ergo tota illa difformitas, et alietas ex parte objecti se tenens. Negandum pariter, quod propositio directa signate distinguat duplex illud esse, vel alterum cognoscat ut subjectum, alterum ut prædicatum: hæc enim munera sunt objectum solius cognitionis reflexæ, prout jam exercite facta, vel constituta per enuntiationem directam. Neganda similiter illa causalis pro Divino Intellectu; non enim ei repugnat modus cognoscendi nostro similis, quia alias Divina cognitio foret disconformis objecto, vel in illo conciperet quod non est; sed quia modus noster, utpote inadæquatus, præcisivus, et compositivus ex parte actus, imperfectionem cognitionis præsefert alienam a Divino

Intellectu, qui rem totam undequaque comprehendit simplici intuitu. Porro alietas ex parte actus, dum oritur ex perfectione, qualis est infinitudo, et spiritualitas, non repugnat cognitioni Divinæ: repugnat tamen, dum imperfectionem sapit, qualis est defectus claritatis, præcisio compositio.

33. Notandum obiter, quod, si mentale iudicium sit qualitas composita ex tribus saltem conceptibus, ut fert sententia vetus, et satis communis, vis iudicativa propria secundæ operationis Intellectus consistit in eo conceptu, qui respondet verbo «est» in enuntiatione vocali, diciturque mentalis copula, et compositio. Hic vero conceptus non distinguit subjectum et prædicatum nec signate, nec exercite. Non signate: quia potius, ut inquit D. Thomas (1), «Compositio Intellectus est signum identitatis eorum, quæ componuntur.» Non exercite: quia potius conjungit, ac nectit eos conceptus, qui dicuntur subjectum et prædicatum formalia, et per quos denominantur intentionaliter distincta subjectum et prædicatum objectiva. Munus igitur illius est, duos alios conceptus iuter se nec tere attribuendo objectum unius objecto alterius, vel etiam signate removendo; quæ attributio, vel remotio, est forma denominans alterum «subjectum,» alterum «prædicatum.» Unde patet, objectum iudicii mentalis non denominari «distinctum» per eandem simplicem formam, per quam denominatur «prædicatum,» vel «subjectum.»

34. *Ad 4. prob. conc. Maj.*, atque etiam «Min.» si loquatur de relatione reali extra animam, et ab actu rationis distincta. Nego tamen, si loquatur etiam de relatione reali, quæ in actu rationis objectum denominante sita est. Nam esse Medium syllogisticum, est esse in Præmissis conjunctum per modum subjecti vel prædicati cum iis terminis, qui reperiuntur in Conclusionem; et esse Extremum majus, aut minus, est esse terminum Conclusionis, qui magis, aut minus in toto syllogismo prædicatur. At omnes istæ denominationes conveniunt terminis, tam formalibus, quam objectivis, a triplici copula mentali

(1) 1, p. q. 85, art. 5, C.

tamquam a forma; a qua etiam provenit formaliter, quod Principia, idest Præmissæ, vel Antecedentia, ordinentur adinvicem, et ad Conclusiones. Medium igitur, Extrema, Principia, et Conclusiones, formaliter constituuntur, et coordinantur a forma reali indistincta ab actu rationis. Et in hac ipsa forma consistit quidquid respectus, ordinis, vel relationis considerat Logica in partibus syllogismi, in quibus semper distinctio est, saltem intentionalis, ac proinde proportionata relationi rationis non fictæ.

35. *Ad 1. Confirm.* Ex objecti logici relationibus, aliæ sunt quasi transcendentales, aliæ quasi prædicamentales. Primæ classis est relatio Generis, et cujuslibet Universalis ad inferiora, utpote consistens in aptitudine ad multa: relatio item Principiorum ad Conclusiones, utpote sita in virtute inferendi. Relationes istæ consistunt in essentia, non solius rei extra animam, sed totius concreti intentionalis, vel secundæ intentionis in concreto: falsumque est, quod pro libitu varientur stante eadem essentia concreti. Secundæ classis est relatio Subjecti ad Prædicatum, Medii syllogistici ad Extrema, et Generis ad Differentiam intra Definitionem: hæc quippe relationes imitantur eas, quæ inter partes actuales artefacti externi reperiuntur, ut inter caput pectus, ac pedes statuæ, vel inter exercitus frontem et extremum agmen, aut inter cornua dextrum et sinistrum, aut inter alas et centrum. Quare possunt reduci ad primum genus relationum ex designatis ab Aristotele, vel etiam ad secundum, siquidem ad utrumvis reducuntur quæ in unione et conjunctione fundantur, ut probat Exim. Doctor (1).

36. Dixi, «quasi:» quia relationes istæ, licet sint proprie tales in ipsis mentis actibus inter se collatis, quando ex pluribus realiter distinctis fit artefactum logicum; tamen quatenus extrinsece denominantes objecta, non sunt proprie relationes prædicamentales, ut suo loco explicabitur. Adde quod denominationes logicales vocari possunt relativæ, non «secundum esse,» sed «secundum dici,» quatenus a no-

(1) Disp. 47, Metaph. sect. 15, num. 9, et 10.

bis definiri et explicari non possunt, nisi per comparisonem ad quosdam velut terminos. Vocari quoque poterunt «relationes rationis» «fingentis,» sed «fundamentales,» quatenus aliquam præbent occasionem fingendi: sic tamen, ut Logica non respiciat pro formali, nisi fundamentum quod est reale: quemadmodum Theologia pro formali non respicit ipsas relationes rationis, quæ finguntur a nobis concipientibus Dei Omnipotentiam, et Dominium, sed duntaxat earum reale fundamentum.

37. Altera «Confirmatio» retorquetur aperte. In tota Aristotelis Logica ne verbo quidem agitur de ente rationis: hoc ergo non est objectum Logicæ formale. Dices, inibi tractari de Propositione, Syllogismo etc., quæ nomina significant entia rationis. Sed scis, credo, id ipsum a me pro actibus Intellectus dici posse multo credibilius, certe multo magis ad mentem D. Thomæ. Tum quia Opusc. 47, initio, sic ait: «Est ergo causa efficiens Syllogismi anima rationalis formans ipsum: unde Syllogismus est actus rationis.» Tum quia «Syllogismus» idem sonat, quod «Ratiocinatio,» ideoque hoc nomine passim utuntur Aristoteles et D. Thomas in Analyticis: «Ratiocinatio autem est quidam motus Intellectus transeuntis ab uno in aliud,» ut loquitur D. Thomas 1. Contr. Gent. cap. 57. num. 6. Tum maxime, quia idem Angelicus initio Libri 1, Perihærm. et Libri 2, Poster. totus est in explicando, quo modo universa Logica Aristotelis correspondeat tribus operationibus Intellectus. Legito, et plane videbis, Logicam Aristotelicam regulandis actibus mentis incumbere, non quidem sub ratione qualitatis, vitalitatis, etc., quæ pertinent ad Animasticam, sed sub ratione artificii significati nominibus «Propositio, Syllogismus, Demonstratio, etc.

38. Sed contra seriem totius solutioni variis arguendi formulis insurgunt. Recentiores Thomistæ. «Replic.» 1.: cognitio definitiva est «ordinativa» objecti: ergo illud attingit sub ordine definitionis: ergo attingit ex parte objecti ordinem definitionis, qui certe non est realis. «Resp.» Definitio mentalis proprie loquendo non est ordinativa, sed ordinata, non definitiva, sed definitio. Solum ergo dicitur ordinativa, quo sensu dicitur repræsentativa, et cognitiva, vel quo visio di-

citur intuitiva, vel Gratia sanctificativa; non quia in objecto efficiatur, aut attingatur quædam repræsentio, intuitio sanctificatio ab istis formis distincta; sed quia «ut quo,» sive in genere causæ formalis, per eas redditur objectum ordinatum, repræsentatum, visum, sanctum.

39. *Instabis* cum Gabriel, a Concep.: implicat in terminis definitive attingere objecta, et non cognoscere in objectis ordinem definitionis; sicut implicat in terminis artificiose disponere lapides, et non resultare aliquod in ipsis artificium; maxime cum D. Thomas initio 1, Poster. doceat, actus Intellectus sic a Logica dirigi, ut actio manus dirigatur ab arte fabrili. Sed insto invicem eodem exemplo fretus: ergo pariter implicabit in terminis attingere objectum «intuitive,» aut «comprehensive,» et in eo non cognoscere aliquam intuitionem, aut comprehensionem. Negabis Consequ.: quia his adverbis denotatur modus cognitionis pure speculativus, cui non respondet in objecto modus ejusdem indolis. Hoc tibi dictum habe pro adverbio «definitive.» Quod enim definitio hominis, et aliæ, quas Logica dirigit, sint cognitiones practicæ (ut Thomistæ volunt in præsentī, parum cohærenter cum dictis disp. præced.), falsum omnino est. Sunt quidem praxes artis Logicæ: sed non ideo sunt practicæ. Unde exemplum dispositionis lapidum non est ad rem: illa quippe est actio practica, cui respondet terminus in externa materia productus. At, ut verbis utar D. Thomæ (1), Intellectus operatio non est sic actio tendens in alterum, quæ sit perfectio operati, sicut ædificatio ædificati; sed manet in operante, ut perfectio, et actus ejus. Sane idem Angelicus (2) discrimen notat inter operationes Intellectus, et eas, quibus artifex agit in materiam externam, quod nimirum illæ non habent opus præter se, sed ipsæ sunt fines; istæ vero efficiunt aliud opus, quod est finis agentis. Ex quo patet, quem sensum habeat objecta comparatio Logicæ cum arte fabrili, nempe ut directio sit juxta indolem actum, quorum alii sunt opus intentum, alii sunt via ad opus aliud.

(1) 1.; p. q. 87, art. 3, C.

(2) In Procem. Ethic. lit. c.

40. *Instabis iterum*: definitio mentalis ordinat objecta repræsentative: ergo ordo, seu relatio objectorum est repræsentative in cognitione. At, quod est repræsentative in cognitione, est objective in re cognita. Insto similiter: cognitio Divina comprehendit objecta repræsentative: ergo comprehensio est repræsentative in cognitione: ergo est objective in re cognita. Quid ineptius? Definitio ergo solum ordinat objecta «ut quo», sive in genere causæ formalis extrinsecæ. Ordo autem, et relatio est repræsentative in cognitione, non ut quid repræsentatum, sed ut modus repræsentandi, sicut comprehensio, claritas, obscuritas. Adhuc «instabis:» si ordo tantum est modus entitative repertus in cognitione, ab eo non poterit objectum denominari, sicut ob eandem rationem objectum non denominatur spirituale, et infinitum a cognitione Dei spiritualiter et infinite repræsentante. Frustra cavillaris. An non repræsentatio, intuitio, comprehensio, sunt perfectiones entitative repertæ in cognitione, non minus, quam spiritualitas, et infinitudo? Quomodo ergo ab illis præ istis denominatur objectum? Sunt itaque modi cognitionis, qui non dominant objectum, nisi adverbialiter, sic nimirum «cognitum vitaliter, spiritualiter, finite,» aut «infinite», eo quod denominationes ab his modis nominaliter desumptæ, communi sensu accipiuntur ut intrinsecæ. At alii modi, seu perfectiones cognitionis, maxime quæ pro expresso dicunt respectum ad objectum, ob rationem contrariam dominant illud nominaliter «repræsentatum, comprehensum etc., «Adde quod objectum a definitione non tam proprie denominatur «ordinatum», quam «ordinate cognitum.»

41. *Replie.* 2, ex Aguirre, Gabriel, a Concept. et aliis: forma artefacti logicalis attingitur a Logica «signate, et ut quod»; sed cognitio definitive attingens objecta, non attingit se ipsam «signate, et ut quod:» ergo forma illa non consistit in tali cognitione, sed est objectum ejus. Mera æquivocatio hæc est. Concess. præmissis, «neg. Conseq.:» nam Logica attingit eam formam per suos actus, qui sunt regulæ definiendi, syllogizandi, etc.; non vero per cognitiones definitive attingentes alia objecta, v. g. hominem; hæc quippe non sunt regulæ, sed objecta regularum. Dices: omnis cognitio definitiva est actus logi-

calis. «Disting.:» logicalis objective, «conc.;» subjective, «neg.» Cognitio definitiva hominis, aut arboris, subjective est actus Physicæ, a cujus habitu physice producitur, et cujus objectum respicit: est autem actus Logicæ pure objective, quatenus est objectum regularum ejus. Ubi nota inconsequentiam Adversariorum, qui, ne cognitio artificiosa evadat falsa, dicunt. Ens rationis ab ea cognosci «practice, et ut quo,» non «signate, et ut quod:» hic tamen oppositum intendunt. Nota insuper, modernos Thomistas velle, ut formæ, sive intentiones logicales, cognoscantur per cognitiones directas: cum tamen D. Thomas (1) perpetuo doceat, intentiones ejusmodi solum cognosci per cognitionem reflexam.

42. *Replie. 3.:* cognitio ista, «Homo est animal» affirmat unum de alio, hoc enim est proprium omnis propositionis affirmativæ: ergo cognoscit unum, et aliud; ergo cognoscit in objecto dualitatem, ac distinctionem; quæ tamen in re non est. «Confirm, 1.:» judicium negativum dicitur «divisio,» sicut affirmativum «compositio;» sed negativum non ita dicitur, quia ex parte actus sit divisum, sed quia significat divisionem objectivam: ergo pariter affirmativum non ita vocatur, quia ex parte actus sit compositum, sed quia significat objectivam compositionem; quæ, cum nequeat esse realis, erit ens rationis. «Confirm.» 2.: si judicium sit simplex qualitas, ex parte actus nulla distinctio, nec compositio est subjecti et prædicati; et tamen datur affirmatio unius de alio, et attributio prædicati ad subjectum, quæ necessario distinctionem supponit: ergo hæc distinctio cognoscitur ut ex parte objecti se tenens. Urgetur: posita simplicitate judicii, adhuc in propositione prædicta «homo» est subjectum, et «animal» est prædicatum, et non e converso; sed realiter non est potior ratio, cur unum præ alio sit subjectum, aut prædicatum, cum non detur nisi una indivisibilis entitas, sive actum, sive objectum reale consideres: ergo, quod homo et animal ita se habeant, unice pendet ab ente rationis.

43. Hæc objectio (quam sic propositam, et confirmatam in nullo

(1) v. g. q. 7, de Pot. art. 6, et 9, et 4 contr. Gent. cap. II.

Thomista vidi) implexa est, ac difficilis, non tam ex ente rationis, quam ex obscura indole, et constitutione iudicii mentalis, quæ non est hujus loci, sed Animasticæ. «Ad replic.» facile dici posset, per iudicium mentale affirmari unum de alio, non ita ut signate cognoscatur dualitas, sed ita ut exercite constituatur in objecto per denominationem extrinsecam a duobus conceptibus, qui sunt prædicatum et subjectum formalia. Sed ulterius «resp.» ex dictis num. 33. Conceptus proprie judicativus præsupponit simplices apprehensiones, v. g. «homo, animal,» per easque objectum jam intentionaliter distinctum, sive iam unum et aliud: tum ipse superveniens, objectum unius apprehensionis attribuit objecto alterius, directe et assertive significando realem utriusque identitatem: et hoc sensu dicitur affirmare unum de alio. Quare tota dualitas, ac distinctio est extrinseca objecto, ned identitati intrinsecæ contraria; consistitque in dualitate apprehensionum præsupposita, quæ per conceptum judicativum quadam saltem implicita reflexione cognoscitur. Ut enim inquit doctus Ferrariensis, Clariss. Predicatorum Ordin. Magister Generalis (1), «Cognitio pertinens ad secundam operationem Intellectus, quæ est absolute cognitio directa complexi, potest dici cognitio reflexa per comparisonem ad simplicem rei apprehensionem, eo quod Intellectus formare propositionem non possit, nisi reflectatur supra cognitionem simplicem: et hoc est, quod intendit S. Thomas etc.

44. *Ad 1. Confirm., concess. Maj., dist. min.:* significat divisionem proprie sumptam, «neg. ;» sumptam pro distinctione, «conc. Min.» Tum «dist. Conseq. :» quia significat compositionem proprie talem «neg. ;» sumptam pro identitate, «conc. Conseq. » Judicium itaque negativum significat objecti divisionem, sumptam, non pro separatione reali, sed pro distinctione subjecti a prædicato: vere enim in Trinitate dicitur, «Pater non est Filius,» quin significetur separatio Personarum, sed sola distinctio. Cum autem distinctioni immediate opponatur identitas, hanc significat iudicium affirmativum. Compositio igitur, quæ

(1) In. 1, contra Gent. cap. 59.

significatur in objecto extra animam, non sumitur pro junctura distinctorum, sed pro identitate, quam significat omnis affirmativa propositio, ut supra nos docuit D. Thomas. Hoc tamen non tollit, quod in utroque judicio, affirmante, et negante, sit ex parte actus compositio vere talis ex distinctis conceptibus: de qua loquitur D. Thomas (1), cum ait: «Propositionis per Intellectum componentem et dividentem formata compositio in ipso Intellectu existit: non in re, quæ extra animam est.» Hanc inferius vocat «compositionem rationis.» Ubi nota commentarium Ferrariensis ibi: «Per compositionem rationis non intelligit S. Thomas compositionem, quæ sit ens rationis, ut ens rationis distinguitur contra ens reale; sed compositionem, et conceptum complexum, formatum per intellectum et rationem, qui est ens reale, distinctum tamen contra ens naturale, quod extra Intellectum per ipsum repræsentatur.» Vide, quam sit antiqua expositio, qua supra D. Thomam excepiimus distinguentem «ens rationis» contra «ens naturæ.»

45, *Ad 2, Confirm.* Distinctio, et compositio, prout est conjunctio distinctorum, semper se tenet ex parte actus, vel formaliter, vel equivalenter, vel præsuppositive. Formaliter quidem, si judicium sit qualitas composita, ut supponere videntur Aristoteles, et D. Thomas. Æquivalenter, si judicium sit simplex qualitas; adhuc enim æquivalet tribus apprehensionibus, «homo, est, animal,» potestque in totidem partes distingui per novam cognitionem reflexam. Tunc etiam præsuppositive, quatenus judicium simplex apprehensiones illas præsupponit, et in eis extrinsecam objecti distinctionem, ex num. 43. Affirmatio ergo, et attributio in judicio consistit: quod autem objectum sit «unum et aliud» extrinsece, non facit simplex actus judicativus, sed præsupponit. Unde nulla cognoscitur distinctio ex parte objecti extra animam. Quod additur, pariter urget Contraries. Nam cur, quæso, judicium simplex fingit intentionem prædicati potius in homine, quam in animali? Omnes igitur id revocare tenentur ad specialem tendendi

(1) 1. Cont. Gent. cap. 58.

modum illius actus, qui, dum præviam apprehensionem «homo» respicit quasi basim, objectum ut per illam cognitum denominat «subjectum», et dum illi per identitatem attribuit objectum ut expressum per apprehensionem «animal», ipsum denominat «prædicatum.» Oppositum evenit in iudicio, «Animal est homo, «ex diverso tendendi modo; quia ulla fictione sit opus.

46. *Objic.* 6.: hic actus, «Animal est genus, non prædicat aliquid reale; sed prædicat «genus: ergo genus non est aliquid reale, sed rationis. «Prob. Maj.:» quia in primis ille actus non prædicat aliquid essenziale subjecto, alias prædicatum conveniret etiam inferioribus: deinde nec prædicat aliquid accidentale; nam accidentalia prædicata prius dicuntur de singularibus, quam de natura communi, ut patet in prædicatis «album, calidum, etc.» Obiectio instatur in denominatione «præcisive cogniti,» vel etiam «amati», dum amatur Bonum ut sic. Item, hic actus, «Animal est genus causaliter,» aut «fundamentaliter proxime,» eandem patitur difficultatem: et tamen prædicat aliquid constitutum per cognitionem; ut fatetur M. Aguilera, cujus est argumentum. Quare «neg. Maj.» Ad «prob.: prædicatum illud est accidentale, non physicum, sed intentionale. Accidentia autem intentionalia non debent prius convenire singularibus, sed possunt immediate afficere naturam communem, ut patet exemplis adductis. Certe D. Thomas Opusc, 56, expresse docet, quod «Universale, secundum quod Universale, est accidens;» et quod «aggregat in se accidens, scilicet intentionem secundam.»

47. Denique, nequid scrupulum moveat, exiles alias objectiunculas perstringam breviter. 1.: cujusvis artis artificium est intrinsecum materiæ, circa quam versatur: ergo et artificium Logicæ erit intrinsecum objectis. 2.: denominatio extrinseca non est quid artificiosum, cum resultet naturaliter ex cognitione: ergo in tali denominatione non consistit artefactum logicum. 3.: Logica respicit ens rationis, saltem ut objectum partiale. Tum quia «Contrariorum eadem est ratio et disciplina,» ut ait Aristoteles: ergo si Logica agit de artificio reali, debet etiam agere de ficto. Tum quia Logica docet arguere ex hypothesi impossibili, et adversarium deducere ad absurda et impossibilia: ubi

fiſtantur neceſſe eſt entia chymica. Tum quia unus ex Logicæ tractatib. eſt de Ente rationis: et ſaltem quæſtio præſens totam mentis aciem intendit in ens rationis.

48. *Reſp. ad 1.* Artificium logicum eſt intrinſecum materiæ proximæ, nempe ipsis actibus rationis: nec debet eſſe intrinſecum materiæ remotæ, nempe objectis. Sic artificium picturæ intrinſecum eſt coloribus, non objectis repræſentatis. Vel dic, Antecedens eſſe verum de artificio perficiente, et immutante materiam; non vero de pure denominante; ut eodem picturæ exemplo liquet. *Ad 2.* Ens rationis juſta Adverſarios etiam naturaliter et neceſſario reſultat ex cognitione enuntiativa v. g.: quomodo ergo eſt artificioſum? Si dicant, reſultare quidem ex cognitione, ſed artificiali: hoc ſibi dictum putent. Sed, an reipſa Logicum artefactum in extrinſeca denominatione conſiſtat, videbimus cap. ſequ. *Ad 3.* Ne id quidem largimur enti rationis, ſi de objecto formali ſit ſermo. Nam in primis, ut Logica dicatur eſſe contrariorum, ſufficit quod agat de artificio vitioſo et fallaci, ut vitando; quo ſenſu agit Ethica de vitiis, et Medicina de morbis: nec debet agere de artificio ficto; ſicut Theologia non agit de Deo ficto, nec Medicina de ſalute ficta. Deinde, tractatus de Ente rationis, licet a multis inſeratur Logicæ, non eſt Logicus, ſed Metaphyſicus: alioquin Ens rationis in tota latitudine ſpectaret ad Logicam. Præſens vero quæſtio reſpicit quidem Ens rationis; ſed, quod ad nos attinet, ut ab artificio logico alienum, ſive ut Logicæ inimicum. Quare, ſi velis illud eſſe objectum Logicæ, non ut procurantis, ſed ut horrentis; ſit ſane. Dum arguitur ab hypotheſi impoſſibili, vel ad impoſſibile, Logica ſolum reſpicit pro formali artificium argumentationis in actibus conſiſtens: objecta vero chymica non reſpicit, niſi materialiter, et remote.

CAPUT VI

*Utrum secundæ Intentiones objectivæ in concreto, sint
Objectum Logicæ formale?*

1. Ente rationis ficto valere jusso, quæritur adhuc, an Logica pro objecto formali respiciat conceptus objectivos, idest, res secundum esse intentionale, vel, quod in idem recidit, secundas intentiones objectivas in concreto, constitutas nempe ex objecto physico et cognitione reali ut forma, prout a nobis explicatæ sunt cap. 4. num. 3? Affirmant e nostris Auctoribus aliqui post P. Hurtado, si de objecto partiali sit sermo. Assentiuntur exteri nonnulli. Sed utrique satis perplexe loquuntur, nec satis explicant, an velint utramque concreti partem respici formaliter a Logica. Negativa sententia, cui adhæreo, communis est in Schola nostra cum Eximio Doctore, qui præter actus Intellectus, nullum agnoscit objectum Logicæ formale.

2. *Prob. 1.* auctoritate D. Thomæ Opusc. 56, circa medium, ubi cum præmisisset, Universale, v. g. Genus, conflari ex duabus veluti partibus, nempe ex natura subjecta, et ex cognitione tamquam forma, quam vocat Intentionem universalitatis, subdit: «Impossibile est, unam et eandem scientiam determinare de Universali per se quantum ad illas duas naturas, quas includit: sed potius de uno per se, et de alio per accidens. Ergo Logica, cum considerat Universale, non considerat ipsum quantum ad naturam subjectam per se: non enim considerat hominem in eo quod homo, sed in eo quod Species, et sic de aliis animalibus: et ideo Logica principaliter est de secundis intentionibus... Aliæ autem scientiæ considerant Universale quantum ad rem subjectam... et non considerant illud, quod facit formaliter Universale.» Vides, ut Logica non ita respiciat hoc concretum «Universale» (eadem est ratio de cæteris intentionibus in concreto), ut illud «per se» consideret quantum ad subjectum, sed duntaxat quan-

tum ad formam, quæ est secunda intentio objectiva in abstracto, seu cognitio ipsa directa: contra vero se gerant aliæ scientiæ.

3. *Prob. 2.* : Logica non respicit formaliter secundam intentionem in concreto, v. g. Genus, nisi, præter formam, respiciat etiam formaliter subjectum; sola quippe forma non est concretum: sed Logica non respicit formaliter subjectum intentionis Generis, v. g. naturam animalis: ergo etc. «*Prob. Min.*:» natura animalis non attingitur propter se a Logica: ergo non respicitur formaliter. «*Prob. Antec.*:» natura illa, ut a cognitione condistinguitur, non habet ullam intrinsecam sufficientiam, seu formalitatem, quæ sit motivum considerationis Logicæ. Patet: nam siquam haberet, ea esset capacitas intrinseca, ut artificiose cognoscatur; non enim aliam assignant Adversarii. At hujusmodi capacitas nequit esse sufficientia, seu motivum formale, ut attingatur a Logica: tum quia, cum reperiatur ea capacitas in omnibus et singulis formalitatibus rerum omnium possibile, imo et impossibile, sequeretur, Logicam de omnibus et singulis agere debere, et esse omnisciam: tum quia talis capacitas est prædicatum transcendens, necessarium, non factibile, nec dirigibile, nec ullatenus pendens a regulis artis; quæ omnia sunt attributa repugnantia formali objecto Logicæ, utpote justa Adversarios vere practicæ, vel practicæ similis in modo procedendi.

4. Dices: Logica, licet non respiciat naturam animalis, et res alias, seorsum, aut solitarie sumptas; bene tamen, ut convestitas cognitione, ita ut uno ictu feratur immediate in cognitionem et rem cognitam, prout sunt partes unius concreti «*Contra.*» Quamvis Intellectus eodem ictu feratur immediate in totum concretum «*Cognitum,*» aut «*Genus,* cum tamen tota ratio formalis, et motiva illius ictus, vel actus, non sit in entitate rerum, sed in sola cognitione realiter a rebus distincta, sit ut summum res ipsas esse objectum materiale proximum et intrinsecum. Non enim egreditur limites objecti materialis, quod attingitur propter rationem formalem a se realiter distinctam, quantumvis eodem actu attingatur proxime. Sic cum Voluntas medicinam amat propter salutem, cum Fides mysterio assentitur propter revelationem, cum Charitas homines amat propter Deum, sola salus,

revelatio, et bonitas Dei est objectum formale; medicina vero, mysterium, homines, quamvis eodem actu proxime attingantur, non sunt nisi objecta materialia.

5. Cum dicis, rem cognitam respici «prout est pars concreti:» vel reduplicas aliquid extrinsecum entitati rei, nempe tendentiam cognitionis, qua res constituitur in esse partis actualis concreti «Cognitum;» vel solam reduplicas intrinsecam rei capacitatem? Si primum eligas: ergo res attingitur propter aliquid sibi extrinsecum, et redit impugnatio num. 4. Si secundum: urget iterum argumentum: num. 3. Eodem dilemmate urgebis Adversarios, quoties dicunt, res physicas à Logica non considerari secundum se, sed cum respectu ad cognitionem, sive ut objicibiles, ut definibiles, ut enuntiabiles, etc. Nam vel ille respectus, illa objicibilitas, aut definibilitas quam proponunt pro motivo considerationis Logicæ, est quid intrinsecum rebus ipsis; vel est quid extrinsecum in cognitione possibili, aut existente consistens? Et quidquid optent, impugnatio redibit.

6. *Prob. 3.*: Ars pingendi, licet respiciat hominem ut pictum, illum unice respicit propter picturam, sive imaginem, nec in hoc concreto, «homo pictus,» aliud pro formali respicit nisi formam: ergo pariter Logica, dum res considerat ut artificiose cognitæ. Par est in utraque arte ratio. Ut enim in altera intervenit objectum coloribus expressum, tabula recipiens imaginem, et imago ipsa: sic in altera occurrat objectum cognitione repræsentatum, Intellectus velut tabula recipiens conceptus formales, et conceptus ipsi velut imagines, expressiones, et picturæ rerum intentionales. Quare ut pictoria solam imaginem formaliter et propter se considerat, objectum vero, et tabulam materialiter et propter aliud, sic Logica negotium peragit suum proportionem servata. Huc etiam faciunt exempla Rhetoricæ, et Grammaticæ. Pari namque jure Grammatica dici posset formaliter considerare res significatas, vel significabiles, quo Logica res definitas, vel definibiles: ut enim Logica est ars definiendi, sic Grammatica est ars emendate loquendi de rebus omnibus. Nihilominus Grammatica solam respicit formaliter locutionem ut congruam.

Objectionum solutio.

7. *Objic.* 1.: id est formale objectum Logicæ parziale, de quo verificantur aliqui actus Logicæ: sed actus Logicæ non pauci verificantur de solis conceptibus objectivis, seu de objectis cognitione investitis: ergo etc. «Prob. Min.:» actus isti, «Genus est Prædicabile de multis specie differentibus. Prædicatum propositionis affirmantis debet identificari cum Subjecto, Definitio debet converti cum Definito, in Syllogismo Extrema debent identificari cum Medio,» et similes alii vere Logici sunt: et tamen de solis objectis cognitioni substantibus verificantur, ut consideranti patebit. Hinc tota fere Logica non tam est de actibus Intellectus in semetipsis, quam de secundis intentionibus in concreto, seu de rebus ut a cognitione denominatis: tota siquidem est in explicandis: «Genere, Specie, Differentia, Subjecto, Prædicato, Medio, Extremis etc.; quæ nomina proprie conveniunt conceptibus objectivis, nec nisi improprie aptantur formalibus. Hoc argumentum in primis non prodest Thomistis qui nihil reale admittunt inter objecta Logicæ formalia: nam actus illi verificantur neutiquam de ente rationis ut per se patet.

8. Deinde nec favet conceptibus objectivis secundæ intentionis, idest, concretis, aut denominationibus constitutis ex objecto et cognitione directa: neque enim denominatio Generis est prædicabilis de inferioribus, nec denominatio Subjecti identificatur cum denominatione Prædicati, et sic de cæteris. Actus igitur illi verificantur de solo objecto extra animam specificative sumpto, connotata ut summum formæ rationis, ut mera conditione: imo secundus et quartus; ut sonant, respiciunt rem prorsus independentem à forma rationis, nempe realem identitatem. Si ergo munus objecti formalis est verificare actum, plures erunt actus vere Logici, qui solas res secundum esse physicum de formali respiciant, ita ut forma rationis ut summum sit conditio objectiva: quod tamen Auctores, quibuscum modo cernimus, improbare videntur.

9. Postremo, bifariam solvi consuevit, 1. «negata Maj.:» non enim semper, quod verificat actum, est illius objectum formale; quoties nimirum attingitur ob motivum, seu rationem formalem realiter ab ipso distinctam. Sic, dum fide Divina vel humana assentimur objectis alias ignotis, assensus isti verificantur de rebus creditis, cum tamen sola dicentis auctoritas sit eorum objectum formale: quod idem accidit actibus mechanicæ artis, huic v. g., «Domus debet esse ad habitandum idonea, qui præcipue verificatur de materia domi, quæ solum est objectum materiale. Unde non obstat, quod in concreto «Genus» v. g. importetur, ac definiatur in recto, non forma, sed subjectum: negandum quippe est, quod actus, vel definitiones, agentes de concretis accidentalibus, de formali respicere debeant quod in recto importatur per nomen concreti, ut constat in his «mysterium revelatum, domus habitabilis, res congrue significata.» Adde quod falso dicitur, totam fere Logicam esse de talibus concretis: præcipua namque Logicæ præcepta de actibus intellectus proprie verificantur, ut patebit cap. seq.

10. 2, *dist Min.:* actus Logicæ verificantur etc., si accipiantur ut sonant, «conc.:» si explicentur ad intentionem Logicæ, «neg. Min.» et «Consequ.» Ad «prob. resp.:» actus illi, si ad intentionem Logicæ explicentur, reddunt sensum huiusmodi, «Conceptus genericus talis esse debet ut reddat naturam prædicabilem, Definitio et definitum formalia verificari debent de eodem objecto, Subjectum et prædicatum formalia repræsentare debent objecta realiter identificata, In Syllogismo exprimi debet identitas realis Extremorum cum tertio et inter se.» Idem puta de cæteris. Sic autem explicati, proprie verificantur abs dubio de conceptibus formalibus, eosque directe respiciunt. In idem recidit quod alii dicunt, prædictos Logicæ actus, ut jacent, verificari de conceptibus formalibus, non «ut quod,» sed «ut quo,» non «in essendo,» sed «in repræsentando:» quamvis enim subjectum et prædicatum formalia non sint id quod identificatur, tamen repræsentant objecta realiter identificata: et quamvis conceptus «animal» non sit quod prædicatur, est id quo redditur objectum prædicabile.

11. Nec interpretatio ista, ut nobis objiciunt Adversarii, violen-

ta est, aut gratis conficta. Tum quia intentio Logicæ, ut ex dictis, ac dicendis apparebit, est Intellectum docere modum recte concipiendi, ut ex turba conceptuum ineptos abjiciat, et seligat ordinatos: sensus igitur omnium præceptorum Logicæ spectare debet cognitionum delectum. Tum quia, ut alibi arguebamus, actus illi, quatenus vere logici, sunt præceptivi, ac directivi; quod Adversarii non negant, patetque ex verbo «debet», aut simili formula, qua tradi solent: ergo intendunt positionem illius objecti, quod præcipue respiciunt, seu de quo verificantur in sensu logico. At identitas objectiva subjecti cum prædicato, vel extremorum cum medio, nequit ex artis directione poni, nec nisi stulte præciperetur a Logica; non ergo talis identitas, sed ejus repræsentatio mentalis, est quæ verificat eos actus in sensu Logico. Id ipsum fere contingit in arte qualibet. Sic Poetica dictans, ut accipiatur Neptunus pro mari, Vulcanus pro igne, Ceres pro segete, de vocibus loquitur, non de rebus. Sic etiam Pictor veteranus, a Tyrone rogatus, qualiter pingendus sit Elephas? Bellua hæc, inquiet, esse debet aspectu sæda, membris tantis ac talibus, oblonga proboscide, binis dentibus ex ore porrectis etc. En præcepta sono tenus loquentia de Elephante «in essendo,» quæ tamen tyro non rudis intelliget de Elephante «in repræsentando,» scilicet de pictura.

12. Si inferas: ergo hic actus, «Genus est quod potest predicari de pluribus specie differentibus,» et alii similis tendentiæ, qui traduntur, et prout traduntur in Tractatu de Prædicabilib., non erunt formaliter Logici in sensu, quem præseferunt. «Resp.: stando responsioni num. 10, «neg. Consequ.» At juxta solutionem proxime datam, actus illi ut sonant, sunt partim Logici, partim Metaphysici: ad Logicam pertinent, quatenus respiciunt significatum formale, et expressum, nimirum prædicabilitatem, quæ est forma rationis; at Metaphysicam vero, quatenus respiciunt significatum materiale, nempe naturam subjectam, quæ, licet importetur in recto, sitque verificativum actus, confuse tamen significatur. Nec id est inconveniens: constat enim, doctrinam Logicæ vix tradi posse citra mixturam Metaphysicæ, imo et Animasticæ. Adde quod scientia subalternata non distinguitur a subalternante secundum omnes omnino actus.

13. *Objic. 2.*: concreta «Genus,» «Subjectum,» «Prædicatum,» et similia, ad aliquam scientiam pertinent secundum omnes partes, quas involvunt; sed non ad aliam, quam ad Logicam: ergo etc. «Resp.» In primis, non omne concretum, seu denominatio extrinseca, adscribi debet alicui scientiæ, ut patet in his «amatum, visum, tactum, irrisum». Deinde, ut ea concreta spectent ad Logicam, non debet utraque pars habere munus objecti formalis; sed sufficit, quod altera formaliter, altera materialiter per actus Logicos attingatur, ut accidit his concretis «congrue significatum, ornate dictum, graphice expressum», comparatione Grammaticæ, Rhetoricæ, et Pictoriæ. Dices: quia compositum naturale pertinet ad Physicam, hæc respicit pro objecto formali, non solum formam, sed etiam materiam; quod etiam præstat Architectura, dum respicit, et construit domum: ergo pariter in re nostra. «Resp.» Quod de Physica dicitur, non ideo verum est, quia ad ipsam utcumque pertinet naturale compositum, sed quia utraque pars ejus rationem participat. «Entis mobilis», quæ censetur ratio formalis, sub qua Physica tendit. Ast concreti «Genus» pars materialis, ut a formali condistincta, non participat rationem formalem objecti Logici, quæ est rectitudo ex arte factibilis. Quod vero de Architectura supponitur, falsum est: nulla quippe ars de formali respicit materiam artefacti, quod construit, sed formam duntaxat.

14. *Objic. 3.*: Logica formaliter agit de Veritate cognitionum, sed Veritas est quid concrete resultans ex actu et objecto: ergo utrumque formaliter considerat Logica. Hoc argumentum vide solutum supra cap. 3. num. 11 «Objic. 4.: Animastica non modo tractat de actibus Intellectus, sed etiam de objectis eorum: ergo pariter Logica. «Confirm. 1.: Logica formaliter considerat discrimen Syllogismi probabilis ab evidenti; quod discrimen consistit in rebus ipsis, vel saltem ab eis pendet. «Confirm. 2,» ex P. Lynce: homo sic ordinatur ad Deum clare visum, ut non sola visio, sed etiam Deus ipse sit finis hominis: ergo Logica sic ordinatur ad Genus, Speciem, et alia concreta intentionalia, ut non sola cognitio sed etiam res, quæ cognoscitur, sit ejus finis, et objectum formale. «Confirm. 3.» ex eodem: omne id, de quo scientia ex professo disputat, est ejus objectum for-

male; sed Logica ex professo disputat de conceptibus objectivis, saltem in quæstione præsentī: ergo etc.

15, Ad Object. «neg. Antec.,» si de tractatione formali sit sermo: quamvis enim disseatur in Animastica de objectis actuum vitalium, id fit per admixtos actus Physicæ, et Metaphysicæ. Proprie namque pertinet ad Metaphysicam tractatio de Vero, et Bono, ut sic, quæ sunt objecta Intellectus, et Voluntatis: et ad Physicam, tractatio de colore et luce, de sono, de sapore, et cæteris, quæ sunt objecta sensuum. «Ad 1. Confirm.» Discrimen illud consistit intrinsece, et formaliter in entitate et repræsentatione assensuum: nam evidentia, et probabilitas est proprietas cognitionis, ut claritas, et obscuritas. Quamvis autem extrinsece, et objective pendeat a rebus ipsis, non ideo has dirigit, aut considerat Logica de formali, sed aliunde oblatas præsupponit: quemadmodum non considerat pro objecto formali Intellectum, aut speciem impressam, a quibus effective pendet probabilitas, aut evidentia.

16. *Ad, 2, neg. Conseq.:* quia Deus ipse, prout a visione distinctus, rationem habet, et motivum, cur sit finis hominis; sua quippe intrinseca pulchritudine beat, ac felicitat: unde ipse est finis principalis; visio autem est consecutio finis. At Logica, cujus finis est artificium Modi sciendi, in rebus extra animam nihil invenit, cui acquiescat: quare solas cognitiones considerat pro formali, cum eis insit tota ratio artificii. Et quidem si paritas objecta locum habet, probat, Logicam principalius ordinari ad res secundum esse physicum, quam ad cognitiones; quod est contra arguentem. Probat etiam, Logicam ex professo versari circa prædicata intrinseca et specifica rerum omnium: unde nemo plene Logicus erit, quin sit omniscius. Nec dicas, idem absurdum sequi, si Logica, saltem pro materiali objecto, respiciat objecta cognitionum. Non enim objectum materiale ex professo discutitur ab scientiis, sed obiter, parce, et quantum exigit necessitas objecti formalis: artificium autem, quod est objectum Logicæ formale, quatenus ab ejus regulis generalibus dictatum, plerumque non exigit notitiam rerum, nisi obviam, et generalem.

17. Tertia Confirmatio probat, inter objecta Logicæ formalia

numerari posse omnia entia realia, et rationis, etiam chymica, tam in communi, quam in particulari, sub omniq[ue] formalitate, sicuti nimirum disputare libeat, an hæc omnia sint objectum formale Logicæ? Probat etiam, id omne, de quo disputatur, an sit formale objectum, reipsa esse, quamvis evidenter ostendatur pars negativa; quod est mirabile. Formale igitur objectum Logicæ illud est, cujus ipsa naturam et proprietates directe investigat: non vero illud, de quo tantum quærit, an objectum sit, ut maturius, et velut cognita causa, declaret spurium, et abiciat. Hoc enim solum attingitur, et, si velis, formaliter, per actus reflexos speculativos, qui non proprie, sed reductive pertinent ad Logicam. Brevius dici potest, quod in simili diximus cap. præc., conceptus objectivos esse formale objectum Logicæ, non ut amplectentis, sed ut respicientis.

Resolvitur affine Dubium.

18. Quamvis in concretis secundæ intentionis, ex re extra animam et cognitione recta constitutis, (quæ omnia brevitatis causa complectemur sub nomine «recte cognitum»), objectum Logicæ formale sola sit forma denominans, nempe cognitio artificiosa, materiale vero res denominata; dubitatur adhuc, utrum cognitio formaliter intendatur a Logica, prout recta est in semetipsa? an potius quatenus derivat in objectum denominationem «recte cogniti,» ita ut «recte cognitum,» prout est concretum ex subjecto et forma constitutum, sit illud artefactum, quod ars Logica per se intendit, quemadmodum statua, vel domus, prout est opus ex materia et forma constitutum, est artefactum per se intentum ab Statuaria, vel Architectura? Hoc posterius magna subtilitate defendit, ac promovet P. Mauri q. 9, procem., qui veteres plures allegat. Idem sentire videtur P. Joan. Bapt. de Benedictis q. procem. cap. 5, § 2. Eadem est mens Thomistarum, præsertim Recentiorum, nisi quod hi formam illius artefacti volunt esse fictam; nostri vero cognitionem realem. Utrique tamen objectum Lo-

gicæ materiale, seu materiam proximam, immediatam, et per se attactam, volunt esse omnia entia extra animam, quæ subsunt, aut subesse possunt formæ rationis; non aliter, ac marmor est materia propria Statuariæ.

19. Pro hac sententia «arguitur» 1. : totus labor cujuslibet artis in eo versatur, ut formam artificialem adaptet alicui materiæ, ita ut ex utraque resultet artefactum; sed in arte Logica non est alia materia, cui forma artificialis adaptetur, præter objectum rectæ cognitionis: ergo totus Logicæ labor est in coaptanda cognitione cum objecto, ita ut resultet denominatio «recte cogniti» velut artefactum Logicæ proprium. Major patet in Statuaria, Architectura, et aliis. Minor vero «prob. :» quia in primis cognitio ipsa non est materia artefacti, sed forma artificialis juxta nos, vel actio artificis juxta Thomistas. Deinde, nec Intellectus est materia Logicæ propria: tum quia vix nominatur in tota Logica Aristotelis: tum quia rectæ cognitiones non definiuntur per ordinem ad Intellectum, sed ad objecta extra animam: tum etiam, quia denominatio, seu concretum hoc, «Intellectus recte intelligens,» non intenditur a Logica, sed ab Ethica, cujus finis juxta Aristotelem est felicitas hominis, quatenus recte intelligentis, et volentis. Cum ergo non alia materia excogitari possit, vera est illa Minor. «Confirm. :» nulla est ars, quæ intendat formam artificialem in abstracto, et velut avulsam a materia: ergo nec Logica rectam intendit cognitionem in abstracto, sed potius ut concretam objecto.

20. *Arg. 2. :* materia propria artefactorum illa est, de qua tractat ars in ordine ad formam, maxime si forma etiam explicetur in ordine ad illam; sed in Libris Prædicabilium, et Prædicamentorum Logica de rebus tractat in ordine ad operationes prædicandi, et in Libris Perihermenias, et Analyticis explicat operationes ipsas Intellectus in ordine ad res: ergo res sunt materia propria artefactorum Logicæ, sicut operatio mentis est forma. *Arg. 3. :* tota Logicæ difficultas est in conformandis mentis actibus cum rebus: hac enim conformitate posita, nihil restat arte superandum. At hæc conformitas consistit in coaptatione actus cum objecto, ut formæ cum materia,

Arg. 4. : in Intellectu nulla est actuum dispositio, quæ sit artificiosa: non enim ibi disponuntur actus, sicut in spatio; nec aliunde habent ordinem temporis, cum simul tempore existant in mente partes Syllogismi, aut propositionis, si quæ sunt. Dispositio igitur logice artificiosa consideratur ut refusa in objectum, quod redditur certo modo dispositum ab actibus, sicut marmor a figura statuæ.

21. *Arg. 5.* : Logica per se intendit rectam cognitionem, ut extrinsece unitam objecto: ergo per se intendit concretum inde resultans, velut proprium artefactum. Consequentia liquet paritate Statuariæ, quæ ideo per se intendit marmoream statuam, quia per se intendit figuram ut unitam marmori. «*Prob. Antec.*:» quia Logica per se intendit mentalem definitionem ut repræsentantem essentiam rei: hæc autem repræsentatio est unio, qua definitio redditur extrinsece unita objecto. «*Confirm.*:» ponenti ultimum determinativum, ex quo resultat necessario concretum, per se tribuitur concretum integrum ut tale; nec alia de causa compositum physicum tribuitur generanti, et integra domus, vel statua per se tribuitur arti: sed Logica suis regulis ponit rectam cognitionem, ex qua necessario resultat concretum, seu denominatio «*recte cognitum*:» ergo etc. Accedit, quod Logica crebro utitur nominibus concretorum ejusmodi, qualia sunt «*Genus, Species, Differentia, Definitum, Subjectum, Prædicatum etc.*,» quæ ideo vocantur concreta logica, seu denominationes logicales: utitur, inquam, non minus, quam Architectura his aliis «*Paries, Fornix, Domus, Templum, etc.*,» quæ sonant ejus artefacta.

22. Propter hæc, sententia ista non parum est probabilis. Et saltem, quod Logica per se intendat talia concreta, tamquam objecta secundaria, valde probabiliter, et sine incommodo concedi potest, dummodo forma rationis non sit ficta, sed vera, cognitio scilicet artificiosa, ut Auctores nostri supponunt. Nihilominus probabilius est, magisque in Schola nostra receptum, quod Logica per se non intendat, saltem primario, cognitiones ut denominantes objecta, sive ut rebus extrinsece concretas; sed potius, ut in semetipsis artificiosas. Quare asserimus, artefactum per se primo intentum a Logica, non esse concretum hoc «*recte cognitum*,» sed potius hoc «*Cognitio ar-*

tificiosa.» Ratio est 1. : quia juxta D. Thomam citatum num. 2., materiam hujus concreti «Universale» non considerat Logica «per se,» sed «per accidens:» at nulla ars considerat mere per accidens materiam propriam sui artefacti primario intenti, ut patet in Statuaria, et aliis.

23. 2.: quia, ut docet idem S. Doctor in Procem. Ethic., forma artificialis propria Logicæ est «Ordo, quem Ratio considerando facit in proprio actu;» sicut forma intenta per artes mechanicas est «Ordo, quem Ratio considerando facit in rebus externis,» ut «in arca, vel domo:» ergo forma propria Logicæ comparatur ad actum rationis, sicut forma domi ad materiam externam: ergo, sicut artefactum. Architecturæ est «materia exterior ordinata,» ita artefactum Logicæ est «actus Rationis ordinatus.» Certe in sentantia contraria, forma Logicæ artis est ordo, quem Ratio facit, non in proprio actu, sed in objecto. 3.: quia ut ait idem Angelicus 2. Poster. lect. 1., Logica est «circa ipsum actum rationis, sicut circa propriam materiam: ergo propria materia, quam Logica format in artefactum, est actus ipse rationis. Addit ibidem, quod Logica «in actum rationis nos dirigit:» at ars unaqueque nos dirigit in suum artefactum, v. g. Architectura in domum.

24. 4.: Illud est artefactum per se primo intentum ab arte, quo habito ars contenta esset, etiamsi cætera per impossibile deficerent; sed habita cognitione artificiosa, Demonstratione, v. g., ars Logica contenta foret, etiamsi per impossibile non derivaretur in objectum denominatio «recte cogniti,» vel etiamsi a tali derivatione præscindatur: ergo etc. «Prob. Min. :» Logica tunc obtineret id, ad quod inventa est: ergo contenta foret. «Prob Antec.:» «ars Logica «inventata est, ut Intellectus in ipso actu Rationis ordinate, faciliter, et sine errore procedat,» teste D. Thoma (1) sed, habita demonstratione mentali, Intellectus eo modo procederet «in ipso actu rationis,» ut est evidens, etiamsi præscindamus a denominatione passive derivata in objectum,

(1) In 2. Poster, Lect. 1,

vel eam per impossibile tollamus: ergo etc. «Confirm.: passiva denominatione sublata, rectitudo ipsa intelligendi, seu ordinata repræsentatio hujus actus, «Animal rationale,» præ isto, «Vivens visibile,» adhuc digna esset, ut ejus gratia traderetur ars Logica: adhuc Intellectus in ejus actus, et aliorum effectione posset errare; et adhuc ex illis eandem, quam modo, perciperet utilitatem: adhuc ergo subsisteret finis, et scopus Logicæ, proindeque proprium ipsius artefactum. Nec obstat, quod denominatio passiva necessario resultet: nam ars domificandi non per se primo intendit umbram necessario resultantem ex domo, nec relationem similitudinis, aut dissimilitudinis domi cum rebus aliis, quantumvis necessario consecutam: utique propter modo dicta.

25. 5.: quia urget iterum paritas Grammaticæ, Rhetorice, et Pictoriæ: nam iisdem fere argumentis probari posset, proprium istarum artium artefactum esse objectum «congrue significatum, ornatè dictum, vivide pictum.» Et nihilominus, quamvis ea concreta, passivæque denominationes necessario resultent, non sunt artefacta per se primo intenta ab illis artibus, sed potius hæc, «Congrua locutio, Ornata dictio, Vivida imago » Pariter ergo in arte Logica philosophandum. Accedit 1., quod Logica juxta omnes non est ars factiva, sed activa, artes autem activæ non intendunt aliud opus, præter ipsas operationes agentis; «sed id est finis, exercitium, et actio,» ut ait Aristoteles, cujus pulchrum locum vid. supra disp. 1, cap. 10, num. 14. Accedit 2, quod non alia est ars, cujus proprium artefactum consistat in mera denominatione extrinseca, nihil immutante materiam: ergo nec artefactum Logicæ, siquid valet exemplum cæterarum artium, quo armantur Contrarii. Sed quid ad eorum argumenta?

26. Ad 1. *neg. Min.* Ad «prob.:» entitas ipsa cognitionis, secundum prædicata formaliter distincta ab artificio, est materia, cui Logica formam adaptat artificiosam: nec ad hoc requiritur distinctio realis inter materiam et formam. Sic Prudentia moralem rectitudinem adaptat actibus Voluntatis, a quibus ea rectitudo realiter est indistincta. Sic etiam Ars saltandi motibus pedum artificio adaptat realiter indistinctum ab ipsis. Nec volumus, ut Intellectus sit materia proxima Logicæ; non enim

est, nisi remota; sicut tabula est materia remota Pictoriæ, colores vero materia proxima. Nec item, ut hoc concretum, «Intellectus recte intelligens, sit artefactum, aut finis intrinsecus Logicæ: non enim est nisi finis extrinsecus, et quasi mediatas, quem si velis, poterit Ethica immediate respicere. Ita ergo se habet ad Logicam, sicut ad Grammaticam, aut Rhetoricam, aut Saltatoriam, concreta ista, «Homo congrue loquens,» aut «ornate dicens,» aut «recte saltans.» Denominatio tamen passiva in objecto, ne sic quidem est finis Logicæ, quæ non intendit perficere objectum, sed Intellectum; ut explicari potest iisdem exemplis. «Ad Confirm. Logica, licet non respiciat artificium ut concretum objectis, non ideo respicit illud ut avulsum a materia, sed potius ut concretum entitati cognitionis; sicut Prudentia rectitudinem ut concretam actibus Voluntatis, velut materiæ propriæ.

27. *Ad 2.*: Libri Prædicamentorum, et Prædicabilem, quatenus ad intentionem Logicæ primariam pertinent, non tractant de rebus tamquam de materia artefacti Logici, sed tamquam de terminis extrinsecis artificii mentalis: quemadmodum Rhetorica, vel Pictoria, res etiam considerat, ut bene exprimat; non tamen velut materiam propriam sui artefacti, sed ut terminos extrinsecos ornatæ dictionis, vel imaginis. Unde fateor, operationes Intellectus a Logica explicari in ordine ad res, aut objecta; sed non aliter, quam a Pictoria explicatur imago in ordine ad objectum; vel non aliter, quam definitur causa in ordine ad effectum: videlicet, non ut ad subjectum vel materiam denominabilem; sed duntaxat ut ad purum terminum, vel specificativum extrinsecum. «Ad 3.» Reddit iterum instantia Pictoriæ, cujus tota difficultas potiori jure dicetur esse in conformandis imaginibus cum objectis, proindeque in coaptatione utrorumque, ut formæ cum materia. Sicut ergo conformitas imaginis cum objecto non intenditur per se primo a Pictoria, quatenus ex parte objecti se tenet, vel quateus illud passive denominat, sed tantum quatenus denotat rectam dispositionem colorum; ita in re nostra dicendum.

28. *Ad 4.* Qualisnam sit artificiosa dispositio conceptuum formalium in semetipsis, explicabitur cap. sequ. Interim dicimus, ut cognitio dicatur recte disposita, seu recte posita, sat esse, quod ex præ-

cripto Logicæ ponatur cognitio taliter repræsentans, potius quam alia repræsentans aliter, licet ipse repræsentandi modus non distinguatur realiter a cognitione: quod explicari potest exemplo rectitudinis actuum voluntatis ex numer. 26. «Ad 5. neg Anteced., si sermo sit de intentione primaria, qua tendit ars in proximum artefactum. «Ad prob.» Est quidem repræsentatio cognitionis unio extrinseca et intentionalis actus cum objecto: at non intenditur formaliter et explicite prout unio est, sed tantum prout est repræsentatio artificiosa in se. Sic eadem repræsentatio est vitalis; et tamen a Logica non intenditur formaliter et explicite ut vitalis. Sic etiam congrua locutio; et imago, sunt uniones extrinsecæ sui cum objectis; non enim alia unione opus est, ut statim resultet passiva denominatio «significati,» et «picti:» et tamen a suis artibus non intenduntur formaliter quatenus tales uniones sunt.

29. *Ad Confirm.* Major solum est vera de ponente ultimum determinativum formaliter ut tale, sive ex intentione determinandi existentiam concreti; qualis intentio adest in generante physico, in arte inducente formam statuæ, vel domi et fere quoties forma concreti est intrinseca subjecto, et instituta ad illud perficiendum. Si tamen non ponatur ultimum determinativum qua tale, et quia tale, sed sub alia ratione, seu munere per se optabili; tunc non fundat attributionem totius concreti, saltem primariam; ut iterum liquet in Grammatica, et Pictoria, quibus non sic attribuuntur concreta «congrue significatum, et pictum,» quantumvis ponentibus congruam locutionem, et imaginem, quæ sunt ultima determinativa concretorum. Cum ergo Logica ponat rectam cognitionem sub munere artificiosæ repræsentationis, quot est per se maxime optabile; non vero sub munere determinantis, aut derivantis denominationem extrinsecam, quæ vix est optatu digna, utpote nihil perficiens rem denominatam: fit, ut non per se primo tribuatur Logicæ tota denominatio. Sic recta cognitione posita, necessario in ea resultat denominatio «similis,» aut dissimilis cæteris actibus in Mundo præexistentibus: quin ideo talem denominationem curet, aut per se intendat Logica.

30. Quod additur de usu nominum, ut summum probat, ejusmodi concreta per se attingi per aliquos actus Logicæ secundarios,

quales inter alios censeri possunt definitiones quinque Prædicabilium servata significatione, quam præseferunt primo aspectu. Non enim pertinaciter inficiabor aliquos esse Logicæ actus, qui per se considerent concreta ista, proindeque respiciant res extra animam pro objecto materiali proximo. Sunt tamen hi actus secundarii, et in Logicam introducti, quia consideratio denominationum passivarum sæpe utilis est, ut melius cognoscatur, ac reguletur artificium cognitionis in se. Sic Architectura sæpe considerat, qualiter structa domus sit similis aut dissimilis aliis ædificiis, utique per actus quosdam secundarios, quin deo dicatur absolute intendere denominationem «similis. De cætero, nomina propria artefactorum Logicæ non sunt illa, quæ objectio enumerat, si objective sumantur; sed hæc potius, «Definitio, Divisio, Syllogismus, Demonstratio, etc.,» quæ proprie sonant cognitiones artificiosas.

CAPUT VII.

Objectum Logicæ formale directe statuitur in Actibus Intellectus?

Quamquam satis colligatur ex dictis in hac Disput., Objectum Logicæ formale consistere in rectitudine reali operationum intellectus; alia nihilominus argumenta dabimus, quibus id ipsum immediate ac directe probetur. Sed prius quædam premittere oportet claritatis ergo.

§ I. *Quotuplex sit Operatio Intellectus? Et quatenus arte dirigibilis.*

1. Quantum ad præsens attinet operatio Intellectus humani est mago quædam, expressio, et repræsentatio objecti, producta ab In-

tellectu, et in ipso recepta, per quam homo redditur formaliter et actu cognoscens. Hæc dicitur cognitio, conceptus, sive conceptio, intellectio, sive actus Intellectus, et verbum mentis. Triplex communiter assignatur. Prima dicitur «Apprehensio pura,» quæ sic repræsentat objectum, ut nihil de eo vel neget, vel affirmet. Quodsi repræsentet simplici quodam intuitu, qui nequeat præcisione refflexa in duas expressiones dissecari, vocatur «Apprehensio simplex omnino,» qualis respondet his vocibus, «Deus, Homo, Exercitus,» et similibus. Si vero, vel constet expressionibus realiter distinctis, et coadunatis, vel eis in repræsentando æquivalet citra realem compositionem, vocatur «Apprehensio complexa,» vel etiam «simplex secundum quid,» quantum nec est omnino simplex, nec adhuc habet illam compositionem subjecti, et prædicati, quæ propria est secundæ operationis Intellectus. Tale genus apprehensionis exponimus per terminos complexos, aut orationes vocales imperfectas, v. g. «Animal rationale, Homo Doctus. Deus Omnipotens».

2. Secunda mentis operatio dicitur iudicium, et etiam assensus, aut dissensus, enuntiatio, et propositio mentalis, estque repræsentatio objecti affirmando, aut negando. Hæc appellatur «compositio, et divisio,» seu operatio «componens, et dividens:» signate et ex parte objecti, sumpta compositione et divisione pro identitate et distinctione objectiva extremorum, ut explicuimus cap. 5. Dicitur etiam «componere subjectum et prædicatum formalia» exercite et ex parte actus, sive asserat, sive neget: quia, vel est actus realiter compositus ex tot conceptibus, quod sunt voces hujus v. g. pronuntiati vocalis, «Homo est animal», vel saltem totidem conceptus apprehensivos præsupponit, eosque virtualiter, aut æquivalenter continet. Nec doctrina Logicæ debet fieri dependens ab eo, quod iudicium, vel apprehensio complexa sit actus realiter indivisibilis, aut realiter compositus; quamvis hoc posterius communi loquendi modo supponatur claritatis gratia. Tertia denum operatio Intellectus appellatur discursus, estque progressus mentis ab uno vel pluribus iudiciis ad aliud, quod inde subnascitur. Hæc dicitur Argumentatio; cujus varias species in Summulis habes.

3. Jam, ut aliqua operatio sit arte dirigibilis, requiritur, quod

variis modis, bene, vel male, fieri possit, ita ut in ea rationale Agens possit errare, sive a recto fine deflectere. Quo sensu operationes Intellectus, saltem secundam, et tertiam, esse arte dirigibiles, in omni Schola supponitur, aut probatur, negabitque nemo, qui Logicam non prorsus dixerit otiosam. Quod posset obstare, vide solutum disp. 1, cap. 10, n. 16. Nec nisi vocaliter discrepant, qui volunt, non actum, sed mentem, aut hominem proprie dirigi; sumunt enim To «dirigi» pro «edoceri», vel «instrui:» nunc autem sumitur pro «dictari,» seu «regulis præscribi;» quo sensu dicimus, actus humanos a Prudentia dirigi. Primam tamen operationem Intellectus, sunt qui cum P. Hurtado negent, esse arte dirigibilem. Quorum sententia his argumentis nititur. 1.: quia pura apprehensio est incapax erroris: ergo et directionis. Patet Antecedens: tum quia est incapax falsitatis; hæc enim in solo iudicio reperiri potest: tum quia nulla est apprehensio, quæ nequeat alicui veræ propositioni deservire: tum etiam, quia semper evadit conformis objecto apprehenso, necnon alicui regulæ Logicæ; si enim formando Generi sit inutilis, formabit Differentiam, Proprium, vel aliud ex Predicabilibus logicis. 2.: quia, posita specie objecti, necessario resultat apprehensio, sicut externa visio posita specie coloris: ergo, sicut visio est incapax directionis, ita et apprehensio.

4 3.: quod voluntatis imperio non subest, non potest arte dirigi; sed apprehensio non subest imperio voluntatis. Probatur hoc: quando Voluntas imperat Intellectui, ut formet Genus «Animal» v. g., vel præconcepitur «Animal?» vel non? Si primum: ergo jam Intellectus præhabet apprehensionem formantem Genus illud, ac proinde frustra supervenit directio, et imperium. Si secundum: ergo, cum Voluntas nequeat imperare, nisi quod est præcognitum, impossibile erit illud imperium. 4: Ethica non dirigit simplicissimas Voluntatis complacentias: ergo nec Logica simplices Intellectus apprehensiones. 5.: Logica non dirigit actus phantasie, et sensuum externorum, licet ex eis non raro sumat intellectus occasionem errandi: idem ergo de apprehensione dicendum. 6.: Apprehensio simplex non est capax artificii; hoc enim exigit compositionem partium: ergo nec est directionis capax.

5. His non obstantibus, communis, et vera sententia tenet, apprehensionem, sive simplicem omnino, sive complexam, posse ab arte Logica dirigi: non quidem omnem, aut pro omnibus circumstantiis; sic enim nec secunda operatio dirigibilis est, cum sæpe iudicium necessario et indeliberate resultet; ut cum Solem oriri cernimus: sed multiplicem, aut multoties, præsertim in examine rerum difficilium, et abstrusarum, quo scientias adquirimus. «*Prob. 1.*» auctoritate D. Thomæ in procem. lib. 2. Poster. et 1. Periherm. ubi doctrinam artis Logicæ distribuit inter tres operationes Intellectus, et singulis assignat suas considerationis Logicæ partes. Atqui Logica versatur circa operationes Intellectus, tamquam «ars directiva,» ut docet idem S. Doctor loc. cit. Poster.: ergo in tribus operationibus invenit dirigibilitatem.

6. *Prob. 2.* ratione. In primis de apprehensione complexa: nam in ea salvatur Definitio juxta communem sententiam: at in definitione formanda potest Intellectus procedere non recte, sed male, adhibendo scilicet Genus remotum loco proximi, aut accidens loco Differentiæ, aut superfluum aliquid addendo, aut etiam prædicata inter se pugnantia copulando. Ut ergo facile vitia ista cavere possit, confert directio Logicæ, quæ idcirco tot regulas pro definitione rite formanda præbet. Nec dicas cum P. Hurtado, Logicam solum agere de Definitione in ordine ad iudicium, in quo predicetur de Definito, atque adeo non nisi prout est pars propositionis. Impugnaberis enim: quia, licet verum sit primam operationem ordinari ad secundam, ut etiam secundam ad tertiam, tamen unaqueque in suo ordine, seu linea, capax est inordinationis, et vitii, priusquam ad aliam perveniatur; sicut marmorea manus, licet fabricetur in ordine ad statuam, in semet potest esse vitiosa, ut si sex, vel quatuor duntaxat digitos habeat. Ut ergo manus directionem, ac regulas vendicat sibi proprias; sic definitio; quæ certe priusquam propositionem actu componat, obnoxia est vitiis nuper enumeratis, eaque vitanda curant regulæ Summularum.

7. Idcirco D. Thomas (1) in primam Intellectus operationem,

(1) 1. p. q. 17. art. 4. C.

LOSSADA.—Tom. I.

quæ est definitio, docet cadere posse falsitatem aliquam, non solum «Secundum quod Intellectus definitionem unius attribuit alteri, ut si definitionem circuli attribuat homini,» sed etiam «Secundum quod partes definitionis componit adinvicem, quæ simul sociari non possunt: sic enim definitio non solum est falsa respectu alicujus rei» (nempe cui attribuitur per judicium) «sed etiam est falsa in se» (nempe seorsuum a judicio); «ut si formet talem definitionem, Animal rationale quadrupes, falsus est Intellectus sit definiendo.» Hoc D. Thomas: quod intellige de falsitate inchoata, radicali, seu virtuali, quæ etiam ante judicium reperiri potest, ut alibi dicemus. Probatio ista locum habet, etiamsi apprehensiones, quæ vocantur complexæ, sint actus indivisibiles: adhuc enim indifferens est Intellectus, ut loco actus representantis objectum ad normam Logicæ, alium eliciat regulis dissonum.

8. Deinde probatur id ipsum de apprehensione incomplexa, sive omnino simplici. Nam per eam formantur Genus, Species, et cetera Predicabilia: sed in his efformandis potest Intellectus errare. Probat: quia Intellectus, formaturus Genus proximum hominis, quamvis advertat convenientiam hominis cum brutis in operatione sentiendi, non est necessario determinatus ad apprehensionem, «Animal,» quæ sola tali Generi est apta; sed potest aliquam elicere ex his, «Animalia», «Sentiens,» quarum neutra est utilis, altera, quia multitudinem exprimit, altera, quia fertur in accidens. Ut igitur Intellectus apprehensiones inutiles omittat, et seligat utiles, prædoceri debet, quas conditiones exposcat apprehensio formatura Genus, aut aliud quodvis Prædicabile. Debet ergo dirigi doctrina, seu regulis artis: ut revera dirigatur in Tractatibus de Universalib., et Prædicabilib., qui ad simplices apprehensiones pertinent; quo etiam spectat tractatus de Prædicamentis.

9. Nec oppositum suadent argumenta contraria. «Ad » 1. Apprehensio est incapax erroris, sumpti pro falsitate formali, quæ in solo judicio reperitur: secus vero, si sumatur error pro inordinatione ad finem Logici, vel pro dissonantia ad regulas; ut nuper ostendimus. Hoc sensu actus Voluntatis, et actiones externæ dicuntur erro-

ris capaces. Qualiter autem apprehensio complexa falsitatem admittat, vidimus num. 7. Nec obstat, quod omnis apprehensio possit alicui veræ propositioni deservire: nam ut a Logica dirigatur, sufficit quod possit non deservire propositionibus, in ordine ad quas Logica docet formare Genus, Speciem, etc. Transeat item, quod semper objecto suo conformetur apprehensio; non enim ideo conformatur necessario regulis Logicæ dictantis certum repræsentandi modum. Cedo, cui regulæ conformatur hic actus, «Animal rationale quadrupes:» vel isti, «Animalia, Pisces, Homines.»

10. Sed fac omnem apprehensionem esse conformem alicui regulæ Logicæ. Adhuc in ea posset errari, saltem negative, frustrando regulas, ad quas attenditur hic et nunc. Si enim Intellectus applicatus ad operandum juxta regulas formandi Generis, formet Speciem, non minus errabit, quam in secunda operatione, si applicatus ad prædicandum Genus, Speciem prædicet; vel non minus, quam Pictor, si volens hominem pingere, pingat equum; vel etiam, quam Faber, si quadratum lapidem factururus, faciat arcuatum. Errabit, inquam, non tam errore positivo, quam negativo, quatenus non ponit opus dictatum per regulas actu prælucentes; non enim Logica reprobat formationem Speciei, sed eam non præcipit hic et nunc; reprobat autem per hasce regulas carentiam Generis, vel etiam quidquid est cum eo incomponibile in statu existentiae: quod explicari potest exemplis modo positis. Quare immerito inferunt aliqui, artificium actuum Intellectus pendere a circumstantiis extrinsecis, eo quod in casu dicto formatio Speciei loco Generis a Logica improbetur ut inartificiosa propter circumstantias temporis indebiti. Pari namque jure posset idem inferri de artificio picturæ, vel lapidis, contra mentem omnium. Solum ergo infertur, formationi Speciei deesse tunc artificium, quod formale vocant, et quod importat denominationem extrinsecam a regulis actu dirigentibus, ut intra dicetur.

11. Ad 2. Sæpe quidem apprehensio prævenit directionem artis, quod etiam evenit judicio. At sæpe objectorum species non sunt tam vividæ, ut necessario pariant apprehensiones, vel certe non determinant alias præ aliis, ut in casu num. 8. Oppositum in externa

visione contingit. «Ad 3. neg. Min.» Ad «prob.:» Voluntas non imperat Genus «Animal» expresse; tantum imperat, ut Intellectus formet Genus proximum hominis per talem apprehensionem, qualem dicat Logica, videlicet indefinite exprimentem id, in quo homo proxime convenit cum rebus aliis. Hoc imperio posito, varias Intellectus elicit apprehensiones, donec incidat in eam, quam videat doctrinæ Logicæ conformari, tuncque ipsam probat, ac retinet. Atque ita vere procedit apprehensio «Animal,» ex directione Logicæ, cum ejus luce quærat, et inventa discernatur ab aliis. Ad illud igitur imperium non præit apprehensio, «Animal,» sed cognitio ista, «Conceptus indefinite exprimens prædicatum essenziale, quo proxime cum rebus aliis convenit homo.» Adde quod, ut apprehensio vere dicatur dirigibilis, sat est, quod ejus conservatio, et retentio pendeat a Logica, licet prima productio sit prorsus necessaria.

12. Ad 4. Ethica non dirigit complacentias, quæ dicuntur motus primo primi, quia libertatem præveniunt: dirigit tamen alias, etiam simplices, quæ libertati subsunt. Hoc autem ipsum in re nostra dicimus. «Ad 5, concess. Antec. neg. Conseq.:» quia, nec Logica præcavere debet omnem occasionem errandi etiam remotam, qualis oritur ex phantasia, et sensibus; nec ideo præcise dirigit apprehensionem, quia ex ea utcumque sumitur occasio errandi, sed quia in ipsam proprie cadit error, et inordinatio immediate contraria doctrinæ Logicæ. «Ad 6.» Falso dicitur, artificium indigere compositione partium, ut patebit § seq. Et instatur in judicio, quod apud Adversarios est simplex qualitas.

§ II. *Quid sit artificium actuum Intellectus?*

13. Quoniam ex dictis constat, et adhuc ex dicendis apparebit, actus Intellectus posse arte Logica dirigi, non tantum ut actione artificis, sed ut artefacta: sive opera artificiosa; quærimus, quid sit, aut in quo consistat illud artificium, ratione cujus a Logica dirigun-

tur? Duplex «directio» distingui solet, «activa, et passiva.» Directio activa est ipsa regula artis: directio passiva, est ordinatio, vel rectitudo, quam regula dictat in opere faciendo. Utraque spectari potest, vel «in actu primo,» vel «in actu secundo.» Activa directio in actu primo est aptitudo regulæ ad dirigendum; et hæc etiam vulgo dicitur, tametsi improprie, «dirigibilitas activa:» activa directio in actu secundo est ipsa regula ut actu dirigens, sive prælucens ad operandum. Ex adverso, passiva directio in actu secundo est rectitudo operis ut facti cum attentione ad regulas: passiva directio in actu primo est aptitudo, seu dignitas operis, ut ab arte dictetur, et approbetur.

14. Hæc postrema directio vocatur etiam «dirigibilitas passiva.» Sed ne vox ista confusionem pariat, observa, bifariam posse aliquid esse ab arte dirigibile, «subjective, et objective.» Dicitur subjective dirigibile, quod postquam existit, est subjectum indifferens, ut recipiat, vel non, formam artificiosam: talis est dirigibilitas lignorum et marmorum ab Architectura. Poterit etiam subjectiva dirigibilitas vocari per quamdam analogiam, indifferentia rationis, quam habent prædicata communia, ut contrahantur per differentias specificas, viciosas, aut rectas: v. g. indifferentia actus humani ut sic, ut ex directione Prudentiæ contrahatur potius ad amorem honesti, quam ad amorem boni delectabilis. Dicitur vero dirigibile objective, quod essentialiter est rectum, indifferens tamen ut existat, vel secus; ideoque ab arte dictatur ejus existentia potius, quam actus oppositi. Quare non est subjectum, cui ars perfectionem superaddat; sed est ipsamet perfectio, quæ præconcepitur ab artifice, et regulis objicitur ut digna, quæ actu ponatur. Sic a Fide dirigibilis est amor Dei super omnia: non quia Fides dictet, ut amor alius objecti fiat amor Dei; sed quia dictat, ut actus, quem præconcepit esse amorem Dei, eliciatur potius, quam alius amor. Hoc modo dicimus actus Intellectus in specie esse a Logica dirigibiles.

15. Hæc ergo objectiva dirigibilitas idem omnino est, ac directio passiva in actu primo: eademque vocari solet «artificium fundamentale.» Vox «artificium,» ut etiam «artefactum,» stricte sumpta, connotat artis directionem: quare idem sonare videtur, ac opus «actu

directum, actu regulatum, actu positum cum advertentia ad regulas artis.» Importat ergo formaliter denominationem extrinsecam a prælucente regula ut a forma: et hæc denominatio dicitur «artificium formale, et extrinsecum.» Quodsi præcise consideretur intrinseca rectitudo operis ex se digna, quæ dictetur ab arte, sic dicitur «artificium fundamentale.» V. g. hic actus, «Animal rationale,» elicited ab ignaro Logicæ, vel sine attentione ad regulas, non est formaliter extrinsece artificiosus: est tamen intrinsece, et fundamentaliter, quia totam habet rectitudinem, quam præscriberent regulæ definiendi, si adessent; nec quidquam illi deest, ut dicatur formaliter artificiosus, nisi directio extrinseca artis. Verum quia passim artificium simpliciter dictum sumitur pro intrinseco, seu pro rectitudine ista; idcirco actus ille, sicut est formaliter, ac plene rectus, ita est formaliter, ac plene artificiosus, quamvis ab arte non prodeat hic et nunc. Atque hoc sensu accipitur artificium in præsentī quæstione, videlicet, prout idem est, ac passiva directio, seu dirigibilitas objectiva, vel clarius, prout est idem, ac rectitudo operis ex se digna labore artis, et quam ars præcipit, dum adest.

16. His positīs, artificium, saltem positivum, quod Logica præcipit in actibus Intellectus, ab iisdem actibus, et eorum specifica representatione realiter indistinctam esse, tenet communis et vera sententia Nostrorum, contra Thomistas pro Ente rationis pugnantes, de quibus vid. cap. 4, § 2, et contra alios artificium statuentes in modo quodam arte superaddito. Ratio est: quia artificium illud consistit in speciali ac certo modo repræsentandi objecta: v. g. artificium Definitionis, in brevi et perspicua repræsentatione prædicatorum essentialium quæ genus proximum, et differentia ultima dicuntur: artificium Syllogismi, in repræsentatione præmissarum ac conclusionis modificata per certam affirmationem, aut negationem, atque etiam per quantitatem, et dispositionem terminorum. Atqui certus hic repræsentandi modus realiter indistinctus est a repræsentatione, quæ est entitas ipsa conceptuum: ergo etc. Major conspicua videtur: quia tali modo repræsentandi posito, ars Logica contenta est, ejusque, regulis plene satisfat. Minor autem est certa: nam actus Intellectus identificant secum

suum quisque specificum modum tendendi in objectum, quem exuere vel mutare nullatenus possunt; quemadmodum idem iudicium, quod semel est affirmativum, nequit fieri negativum, aut e converso; nec quod semel est universale, potest fieri particulare.

17. Sed notandum, artificium mentale, aliud esse realiter simplex, videlicet in sententia multorum artificium Iudicii, et apprehensionis complexæ, et in sententia omnium artificium apprehensionis formantis Genus, vel aliud Prædicabile; aliud esse realiter compositum ex multis conceptibus, videlicet artificium Syllogismi, vel etiam in sententia probabili artificium Iudicis, seu propositionis mentalis. Nostram ergo sententiam sic intellige, ut artificium simplex prorsus identificetur cum eo simplici conceptu, cujus est proprium: artificium vero compositum identificetur adæquate cum partibus simul sumptis, v. g. in Syllogismo cum tribus Iudiciis; cum singulis autem, non nisi inadæquate. Quodsi velis, ut tria Syllogismi iudicia, prout «simul sumpta,» importent superadditos modos durationis, aut etiam unionis cum eodem Intellectu; quod ad præsens attinet, non repugnabo: de his enim modis naturaliter, etiam sine arte, pullulantibus, non loquuntur Adversarii; sed de modo quodam reali, vel rationis, per artem superinducto, qui sit tota forma denominans conceptus artificiosos.

18. Sed *Objic. 1.*: Rectitudo moralis distinguitur ab actibus Voluntatis: ergo et rectitudo Logica, ab actibus intellectus. «*Objic. 2.*:» stantibus iisdem conceptibus, artificium variari potest, vel deficere: ergo realiter ab illis distinguitur. «*Prob. Antec.*:» Tum quia conceptus iidem sunt, sive dicatur «Homo est animal,» sive «Animal est homo;» non tamen est idem artificium: quod etiam variatur, si propositioni «Homo est animal,» addatur «rationale;» cum tamen præcedentes illi conceptus non variantur. Tum quia duo conceptus, «animal,» et «rationale,» non sunt definitio, nisi conjungantur, utique per conjunctionis modum superadditum: nec item sunt bona definitio, donec intelligatur carentia conceptuum redundantium, aut nocentium, v. g. «bipes, quadrupes, etc.» Tum quia in Syllogismo quæ præmissa est Major, potuit esse Minor, et e converso: et ex iisdem Præmissis

invariatis deduci possunt variæ conclusiones, nunc universalis, nunc particularis, nunc directa, nunc indirecta.

19. *Objic.* 3: artificium vocale distinguitur a vocibus: ergo et mentale, a conceptibus. 4: artificium semper est aliquid superadditum materiæ dirigibili ut patet in artificio domus, imaginis, et aliis; sed conceptus sunt materia dirigibilis a Logica: ergo etc. 5: quod naturale est, et materiæ convenit suapte natura, non est artificiale; sed repræsentatio conceptui naturalis est: ergo etc. Idcirco rusticus sæpe concipit bene, quantum ad repræsentationem actuum; et tamen non dicitur artificiose concipere.

20. *Resp.* Ad 1. Rectitudo moralis, sumpta pro tendentia in motivum honestum, indistincta est ab actibus Voluntatis. Hæc autem sola comparari debet cum rectitudine Logica, quæ est certa quædam tendentia repræsentativa talium, vel talium objectorum. Nam rectitudo moralis, quatenus libertatem involvit, licet sit actibus extrinseca (quod multi negant), nihil probat ad præsens; non enim conceptus ideo sunt recti, quia liberi, vel imputabiles. Præterea disparitas est: quia rectitudo moralis est conformitas cum regula Prudentiæ, vel Divinæ Legis, quæ regula dictat, non solam substantiam actus, sed certas etiam circumstantias extrinsecas loci, et temporis. At regulis Logicæ plene satisfit per specificam repræsentationem actus.

21. *Ad 2. neg. Antec.* non bene probatum. Nam in primis, si iudicium, et apprehensio complexa, qua fit definitio, sint actus indivisibiles, variationes illæ, vel additiones, locum non habent, nisi mutetur, et pereat totus actus alio subrogato. Deinde, quamvis iudicium sit actus compositus, qualibet facta variatione in prædicato, vel subjecto, variatur copula mentalis, quæ semper est conceptus essentialiter connexus cum his extremis præ aliis, utpote unio formalis ipsorum. Unde in his iudiciis, «homo est animal, Animal est homo,» conceptus copulæ diversus est, quia, licet extrema sint eadem, altera tamen copula respicit ut basim, quod altera respicit ut coronidem, et viceversa. Diversus item est, si prædicato «animal» addatur «rationale;» quia prædicatum, quod erat simplex, fit complexum, adeoque fit diversum extremum. Hinc solves, quod alii objiciunt, posse nimirum existere si-

mul tres conceptus, «homo, est, animal,» quin resultet iudicium. Poterunt quidem, si ly «est» mera sit apprehensio identitatis; minime tamen, si sit conceptus, qui gerit munus copulæ mentalis: ille enim essentialiter pertinet ad secundam operationem, habetque tendentiam iudicativam essentialiter alligatam extremis.

22. Similiter dicendum in definitione, «Animal rationale,» si ponatur apprehensio realiter composita. Conceptus enim, «rationale,» erit apprehensio, non qualiscumque, sed secum identificans modum repræsentandi contractivum prædicati communis, atque adeo essentialiter exigentem consortium apprehensionis «animal;» neque alius unionis modus cogitari posse videtur inter simplices apprehensiones. Hinc apprehensio «rationale» non est idem conceptus intra, et extra definitionem. Quod additur de carentia redundantæ, concedi potest sine incommodo: commune est enim artificiis, determinatam mensuram exigentibus, importare de obliquo, vel connotato carentiam redundantæ, ut in pictura cernitur. Idcirco de artificio «saltem positivo» locuti sumus num. 16. Quod attinet ad Syllogismum, si triplex iudicium non varietur entitative, falsum est, quod præmissa Major possit fieri Minor, aut e converso: semper enim erit Major, quæ majus extremum continet, ut in Summulis ostensum est. Dum variatur Conclusio, variatur quidem Syllogismus, et ejus artificio; sed non sine variatione entitativa unius e tribus judiciis, quibus constat. Quare nunquam verificatur, artificio a Logica intentum distingui realiter à talibus conceptibus ut simul existentibus in eodem Intellectu.

23. *Ad 3. neg Consequ :* quia locutionis artificio consistit in significatione, quæ vocibus extrinseca est, utpote pendens ab hominum placito, quod certum exigit prolationis ordinem, certas quoque morulas, ac circumstantias temporis, et loci. Ast mentale artificio consistit in repræsentatione objectorum, quæ juxta omnes identificatur cum actibus mentis. «Ad 4.» Major solum est vera in artibus factivis, quæ in externam ac præsuppositam materiam agunt, et tendunt in opus permanens: minime vero in artibus activis, quarum opus consistit in ipsis actibus, aut motibus Agentis. Hæ quippe materiam jam existentem non potiunt, aut emendant, sed ad existentiam propriæ materiæ diri-

gunt: imo in existentia materiæ talis præ alia, situm est earum artificium ut actu positum; quod proinde realiter indistinctum est a materia dirigibili. Exemplo sint Saltatoria, et Musica, quarum artificium (saltem positivum, et præcipuum, ne morulas excludam) indistinctum est a talibus pedum motibus, et tonis gravibus, acutis, etc. Est autem Logica ars maxime activa.

24. Ad 5. Si «naturale» sumatur pro «necessario,» quod semper sit uniformiter, aut Agentis arbitrio non subest, conceditur Major: negatur vero, si «naturale» sonet id, quod essentialiter convenit certis actibus in specie, qui tamen indifferentes sunt, ut existant, vel aliis ineptis locum cedant, pro arbitrio agentis. Res est perspicua in saltibus, sonis musicis, motibus digitorum citharam pulsantium, et in actibus Voluntatis ex objecto honestis; quos dirigit Ethica, cum actus mere naturales, idest, necessarios dirigere non possit. Cohæret ergo, quod repræsentatio conveniat mentis actibus suapte natura, et tamen sit quid artificiale, idest, quid positum ex directione artis. Dum vero rusticus apte definit, aut argumentatur ex Logica naturali, artificiose concepit artificio, non extrinseco, sed intrinseco, de quo nunc loquimur. Vid. num. 15.

§ III. *Objectum Logicæ formale sunt Actus Intellectus secundum artificium sibi proprium.*

25. Assertio proposita, quam schola nostra tuetur contra Thomistas cap. 4, relatos; «probat 1,» auctoritate Doctoris Angelici: qui 1. Periherm. lect. 1, sic ait: «Cum Logica dicatur rationalis scientia, necesse est, quod ejus consideratio versetur circa ea, quæ pertinent ad tres operationes rationis.» Et 2. Poster. lect. 1, diserte docet Logicam esse artem «directivam ipsius actus rationis, per quam scilicet homo in ipso actu rationis ordinate, faciliter, et sine errore procedat.» Addit, vocari «rationalem» scientiam «ex hoc, quod est circa ipsum actum rationis, sicut circa propriam materiam.» Et ideo, «in-

quit,» videtur esse ars artium, quia in actum rationis nos dirigit, a quo omnes artes procedunt. Oportet igitur Logicæ partes accipere secundum diversitatem actuum rationis. Sunt autem rationis tres actus etc. En tibi proprias notas formalis objecti scientiæ, vel artis: esse nimirum id, circa quod ex instituto versatur consideratio scientiæ; id, in quo per artem ordinate, facilliter, et sine errore procedimus: id, ex quo scientia proprium accipit nomen, quo discernitur a cæteris: id, in quod nos dirigit ars ipsa, maxime ut inde prærogativam habeat singularem: et id, cujus partium diversitas partes scientiæ diversificat: quod certe soli convenit objecto specificativo. At omnibus hisce notis comparatione Logicæ præditi sunt Actus Intellectus, iudice D. Thoma.

26. Reponunt Thomistæ, Logicam dirigere rationis actus, non ut artefacta, sed ut actiones Artificis, ex quibus in objecto resultat artificium: est enim Logica de actu rationis, sicut ars ædificatoria «de actu manus,» ut loc. cit. docet D. Thomas. Sed in primis S. Doctor per «actum manus» non ibi significat meram actionem transeuntem, sed opus manufactum, nempe artificium domi. Probatur manifeste ex eodem D. Thoma in Procem. Ethicor. (quem locum pro Assertionem præsentem planissimum, dedimus supra cap. 4, n. 31), ubi docet, quod Logicæ ita pro objecto respondet ordo factus in actu rationis, sicut actibus externis ordo factus in arca, vel domo. Hic igitur ordo, sive artificium domus, est actus ille manus, cui D. Thomas comparat actum rationis in munere objecti. Deinde, esto loquatur de actione, seu motu manus, comparisonem non instituit in omnibus, sed duntaxat in necessitate directionis, qua scilicet indiget tam actus mentis, quam motus manus ædificantis, ne inordinate fiat.

27. De cætero D. Thomas (ut jam alibi respondimus) supponit ibi, quod sæpe alias docet, actum immanentem differre a transeunte in materiam externam, in eo quod immanens ipsemet est finis, et opus intentum ab Agente; transiens vero solum intenditur ut via ad aliud opus. Audiatur in specimen 3, «contra Gent. cap. 2, ubi sic loquitur: «Actio quandoque quidem terminatur ad aliquod factum, »sicut ædificatio ad domum, et sanatio ad sanitatem: quandoque autem non; sicut intelligere, et sentire. Et siquidem actio terminatur

»ad aliquod factum, impetus Agentis per actionem tendit in illud factum: si autem non terminatur ad aliquod factum, impetus Agentis tendit in ipsam actionem. Oportet igitur, quod omne Agens in agendo intendat finem, quandoque quidem actionem ipsam, quandoque aliquid per actionem «factum.» Hactenus D. Thomas.

28. Confirmatur adducta probatio. Ideo juxta Adversarios Logica non respicit pro objecto formali actus Intellectus, quia tota est de intentionibus rationis, sicut aliæ scientiæ sunt de ente reali. At intentiones rationis, de quibus est Logica, sunt ipsimet actus Intellectus: ergo etc. «Prob. Min.» verbis D. Thomæ 4. «contr. Gent. cap. 11, »Intentio intellecta, in nobis neque est ipsa res, quæ intelligitur, neque est ipsa substantia Intellectus: sed est quædam similitudo »concepta intellectu de re intellecta, quam voces exteriores significant, unde et ipsa intentio verbum interius nominatur, quod est exteriori verbo significatum. Et quidem, quod prædicta intentio non »sit in nobis res intellecta, inde apparet, quod aliud est intelligere »rem, aliud est intelligere ipsam intentionem intellectam; quod Intellectus facit, dum super suum opus reflectitur: unde et aliæ scientiæ sunt de rebus, et aliæ de «intentionibus intellectis.» Hæc Angelicus Doct., graphice describens eas intentiones, de quibus sunt illæ scientiæ, quæ non sunt de rebus, (videlicet partes Logicæ, quas alibi (1) D. Thomas vocat «scientias Logicales,») docensque, nihil aliud esse, quam verbum mentis.

29. *Prob.* Assertio nostra 2, Logica respicit pro objecto formali Modum sciendi, ut omnibus inconfesso est; sed quidditas Modi sciendi proprie convenit actibus Intellectus: ergo etc. «Prob. Min.» Modus sciendi communiter, etiam a Thomistis, definitur. «Oratio ignoti manifestativa:» ergo quidditas ejus est manifestatio ignoti. At evidens est, quod nulli signorum generi tam proprie convenit manifestare ignotum, quam actibus Intellectus: hi namque signa sunt formalia, quæ per se immediate et formaliter objectum menti patefaciunt, illudque

(1) In. 1. Metaph. lect. 1.

reddunt de ignoto notum, de occulto manifestum; cum signa instrumentalialia nonnisi mediante formali manifestare possint. «Manifestatio,» inquit D. Thomas (1), «per se non invenitur nisi in Intellectu: si enim aliquid, quod est extra Intellectum, manifestare dicatur, hoc non est nisi secundum quod ex ipso aliquid in Intellectu relinquitur, quod postea est principium manifestativum in eo: proximum ergo manifestans est in Intellectu: sed remotum potest etiam esse extra eum.» Unde colligit, nomen Verbi, quod manifestationem importat, proprie convenire verbo mentis: et eadem ratione tu ipse colliges. Modum sciendi Logicum nonnisi in actibus mentis inveniri.

30. Confirmatur, et urgetur; actus Intellectus proprie sunt Definitio, Divisio, Syllogismus, Demonstratio, et Enuntiatio, sen «Propositio:» eisdem ergo proprie convenit esse formale objectum Logicæ. Consequentia legitima est: quia illis nominibus significantur omnes species Modi sciendi, imo omnia fere Logicæ artefacta. «Prob. Antec.:» quia definitiones, quæ pro singulis iis nominibus traduntur in Summulis, proprie conveniunt actibus Intellectus, ut illas consideranti liquidum erit. Ex. g. definitio Definitionis, nempe «Oratio explicans essentiam rei,» proprie convenit huic actui, «Animal rationale;» qui proculdubio est oratio, idest, signum complexum, explicans, ac distincte delegens essentiam hominis. Item Propositionis definitio, quam tradunt Aristoteles, et D. Thomas, nempe «Affirmatio, aut negatio alicujus de quopiam,» aut etiam «Oratio vera vel falsa,» seu «verum vel falsum significatis,» judicii mentalis est propria, nec nisi alienissimo sensu aptabitur objectis.

31. Sane «affirmatio, et negatio» idem sunt apud Logicos, ac «Compositio, et divisio» propria secundæ operationis, ut ignorat nemo. At «compositio, vel divisio, operatio quædam est Intellectus,» ut ait D. Thomas (2): ideoque «Propositionis per Intellectum componentem et dividentem formata compositio in ipso Intellectu existit, non

(1) Q. 4, de Verit. art. 3.

(2) 1, cont. Gent. cap. 58, n. 6.

in re, quæ extra animam est» ut loquitur idem S. Doctor (1). Sed idem ipse clarius explicat alibi (2), quid sint Definitio, et Propositio, inquit: «Intellectus conceptionem rei in se format, ut rem intellectam cognoscat.. Differt autem ab actione Intellectus, quia prædicta conceptio consideratur ut terminus actionis, et quasi quoddam per ipsam constitutum. Intellectus enim sua actione format rei definitionem, vel etiam propositionem affirmativam, seu negativam.» Ad hæc Thomistæ suum Ens rationis objectivum, actione Intellectus velut Artificis constitutum, formatumque, videre sibi videbuntur, et avide salutabunt. Sed, prob dolor! alia mens est Doctoris Angelici; nam pergit continuo sic: «Hæc autem conceptio Intellectus in nobis proprie verbum dicitur; hoc enim est quod verbo exteriori significatur.» Subdit: «Hujusmodi ergo conceptio, sive verbum,.. ab alio exoritur, et aliud repræsentat: oritur quidem ab Intellectu per suum actum est vero similitudo rei intellectæ.

32. Quod Syllogismus, quod Ratiocinatio sit actus Intellectus, expresse nos docent D. Thomas, et D. Isidorus, quorum verba vide supra cap. 5, num. 37, et cap. 2, num. 20. Quod vero Demonstratio sit etiam rationis actus, res est luce clarior apud Aristotelem 2. Poster., præsertim cap. 2, ubi inter alia inquit: «Demonstrationem dico Ratiocinationem eam, quæ scientiam efficit: eam vero scientiam efficere dico, qua scimus, eam ipsam habendo.» Idem ergo formaliter est «habere Demonstrationem, et scire.» At «scire est cognoscere rem per causam.» ut ibi docet Philosophus: cujus verba sic exponit D. Thomas ibid. lect. 4.: «Demonstratio est Syllogismus scientialis. idest, faciens scire. Scientialis Syllogismus dicitur, secundum quem scimus, in quantum ipsum habemus; ne forte aliquis Syllogismum scientialem intelligeret, quo aliqua scientia uteretur,» idest, nequis putaret, Demonstrationem esse instrumentum quoddam realiter distinctum ab ipso «scire.» Sicut ergo calor est ipsamet forma calidi,

(1) Ibidem n. 5.

(2) Q. 8, de Pot. ant. 1, C.

quia calescimus, in quantum ipsum habemus; ita Demonstratio est ipsamet cognitio scientifica, quia scimus, in quantum ipsam habemus.

33. Immoramur in re perspicua. Sed auctoritate Principum Philosophiæ stabiliendus fuit usus, et proprietas nominum, quæ moderni Thomistæ totis viribus alienare conantur ab actibus Intellectus, transferreque ad entia rationis ex parte objecti resultantia. Ajunt enim, hæc nomina, «Definitio,» «Propositio,» «Syllogismus,» «Demonstratio,» et similia, vere et proprie convenire objectis prout ente rationis investitis; at rationis actibus, nonnisi «improprie, repræsentative, causaliter,» aut «vialiter»; sicut hominis imago nonnisi «repræsentative» dicitur homo, et actio ædificantis nonnisi «vialiter,» aut «causaliter» continet artificium domi. Hæc illi: quibus nihil repugnantius doctrinæ D. Thomæ, et Aristotelis, nuper allegatæ; necnon definitionibus Modi sciendi, et ejus specierum. Recole dicta; et seposito partium studio considera, utrum lapis v. g., quadam entis umbra fœdatus, vel, si mavis, ornatus, vere et proprie sit Oratio ignoti manifestativa, aut explicans essentiam rei, aut affirmatio vel negatio, aut ratiocinatio, secundum quam scimus, in quantum ipsam habemus? Hoc profecto non minus absurde dixeris: quamquod in Grammatica, non voces, sed objecta fictionibus obsita, sint Nomen, Verbum, Participium, Oratio; vel in Poetica sint pes Dactilus, Spondeus, Choreus, aut versus Saphicus, Iambicus etc.

34. Apud ipsos Thomistas «definitio formalis, propositio formalis, syllogismus formalis,» sunt actus intellectus; nam intentiones, in objecto fictæ, solum dicuntur «syllogismus objectivus, definitio objectiva,» etc. Numquid similiter actio ædificantis vocabitur «palatium formale?» aut imago Cæsaris, «Cæsar formalis?» aut cognitio, quæ mihi Deum repræsentat, «Deus formalis?» Certe Scholæ usu tritissimo additum «formalis» non alienat significatum nominis, sed propriam designat acceptionem; ut cum dicitur objectum «formale», constitutivum «formale,» calor «formalis» etc. Imo, si calor idem diceretur «formalis» simulque pure «vialis» aut «causalis», manifesta foret implicatio in terminis. Par igitur implicatio est, dum rationis actus vocatur «definitio formalis», simulque pure «causaliter», aut «vialiter» convenire ipsi dicitur nomen «Definitio.»

35. *Probatur 3*, eadem Assertio paritate veteri, sed valida. Actus Voluntatis secundum moralem rectitudinem sibi propriam, sunt formale objectum Ethicæ, vel Philosophiæ moralis: ergo et actus Intellectus, secundum artificium sibi proprium, sunt objectum formale Philosophiæ rationalis, sive Logicæ. Consequentia patet, tum ex simili procedendi modo, et instituto Philosophiæ utriusque: tum ex D. Thoma in Procem. Ethicor., ubi plane docet, quod ita consideratur a Logica «Ordo, quem Ratio considerando facit in proprio actu,» sicut ab Ethica «Ordo quem Ratio considerando facit in operationibus Voluntatis.» Antecedens vero, quod negant moderni Thomistæ, constat 1, ex D. Thoma ibidem expresse docente, Ordinem Operationum Voluntatis ita respondere Philosophiæ morali, sicut arti mechanicæ respondet ordo factus in arca, vel domo, et naturali Philosophiæ Ordo inventus in rebus naturalibus. Hic autem duplex ordo Facultatibus hisce proculdubio respondet pro objecto formali. Unde concludit Angelicus hoc modo: «Sicut igitur Subjectum Philosophiæ naturalis est motus, vel res mobilis; ita Subjectum moralis Philosophiæ est operatio humana ordinata in finem, vel etiam homo prout est voluntarie agens propter finem.»

36. Constat 2.: quia moralis Philosophia non est speculativa, sed practica, ut indubitanter asserit Aristoteles 2. Ethic. cap. 2, et ibi D. Thomas lect. 2.: ergo formale objectum ejus est aliquot a cognoscente operabile: ergo situm est in actibus Voluntatis. Patet hæc Consequentia: quia præter actus humanos, nihil est ad Ethicæ regulis operabile: non in primis ens rationis, quod in objecto resultet ex actu Voluntatis; nam juxta Adversarios Voluntas non fingit, nec entia rationis efficit: non deinde objectum volitionis honestæ secundum bonitatem objectivam; alioquin, dum Ethica nos docet diligere Deum, parentes, et amicos, bonitatem eorum ut a nobis operabilem intenderet. Accedit, quod sententia constituens formale objectum Ethicæ in actibus Voluntatis est fere omnium; ut ostendit P. Raynaudus in tom. Disciplinæ mor. Prolog. § 2. Huc etiam facit paritas Pictoriæ, quæ non respicit formaliter objectum imaginis, sed imaginem, eo quod sit ars inventa ad res exprimendas artificio colorum: pariter enim insti-

tuta est Logica, ut rectæ formentur objectorum imagines in Intellectu, qui antequam rerum cognitiones acquirat, est «velut tabula rasa, in qua nihil est depictum,» ut loquitur Aristoteles.

37. Denique ratio a priori nostræ Assertionis est: quia Logicæ instituto plene satisfat rectitudine propria actuum Intellectus: quamvis enim Logica, nihil dictet, præter illum specialem repræsentandi modum, qui proprius est Definitionis formalis, Syllogismi formalis, Demonstrationis formalis etc., dictat quod plene sufficit ad acquisitionem scientiarum, et ad usum Rationis formandum, viamque tutam aperit ad Veritatem, removendo confusionem, ambiguitatem, errorem, qui certe cum eo repræsentandi modo non cohæret. At non ob aliud instituta est Logica juxta communem sensum Philosophorum: nec alia ex causa vocatur Ars artium, Instrumentum et Organum scientiarum, Rationalis scientia, et Magistra mentis. Adde quod Rationis actus sunt dirigibiles propter se, directione sistente in ipsis ut in fine proximo et intrinseco: merenturque ratione sui laborem alicujus artis. Mirum quippe erit, quod mentis actus nulla sint arte digni per se, et propter se, cum integræ artes instituuntur propter actiones saltandi, citharizandi, equum moderandi, et etiam alias mere ludricas. At quænam alia ars erit, sic adlaborans actibus Intellectus, nisi Logica?

38. Ex dictis tota Disput. a cap. 2, facile colliges, objectum formale adæquatum Logicæ situm esse in artificio intrinseco operationum Intellectus: excluso enim artificio vocum, et ente rationis objectivo, exclusis etiam rebus secundum esse physicum, necnon secundum esse intentionale, nihil superest, quod munus objecti formalis habere possit in Logica, præter actus Intellectus secundum reale, et intrinsecum ipsis artificio. Sciens omitto quoddam ens diminutum, mediunque inter ens reale, et rationis, quod tribui solet aliquibus Scotistis, quasi in eo ponentibus artificio Logicum, et formam denominationis «cogniti,» etiam ab æterno. Nam præterquamquod ens hujuscemodi rejicitur communiter ut chimericum, pro re præsentis vix in Scholas adduci videtur. Lege Doct. Eximium disp. 31.

Metaph. sect. 2, ubi discutit hoc genus Entis, et Subtil. Doctorem Scotum ab ejus patrocinio vindicat. Mitto quoque sententiam M. Manso, statuentis objectum Logicæ in veritate reflexa, seu conformitate actuum Intellectus cum secundis intentionibus Logicalibus, vel cum regalis definiendi, dividendi, et argumentandi. Nam quidquid hic Author operose congerit pro sua sententia, probat reipsa nostram, quam ipse non bene explicat.

CAPUT VIII.

Argumenta contraria, et Solutiones.

1. *Objic.* 1, actus Intellectus, nec ut dirigibiles nec ut directi, sunt objectum Logicæ formale: ergo nullatenus. « Prob. Antec. » In primis, actus ut dirigibiles tantum explicant capacitatem, ut a Logica artificiose disponantur: at capacitas materiæ, ut ab arte formetur artificiose, non est formale objectum artis, sed materiale; ut videre licet in capacitate marmorum, lignorum, colorum, et cujusvis materiæ per artem formabilis. Deinde, actus ut directi nihil addunt supra naturalem sui entitatem, præter denominationem extrinsecam a regula, seu directione artis: at denominatio ista non est objectum artis, quæ certe suas ipsius regulas pro objecto non respicit. Hæc objectio nititur sinistra intelligentia doctrinæ nostræ.

2. Cum dirigibilitas actuum Intellectus apud nostros Auctores dicitur ratio formalis, vel formalissima, sub qua Logica tendit, non est sermo de dirigibilitate subjectiva; quæ sola recurrit cum capacitate intrinseca materiæ per artem formabilis; et quæ etiam quodammodo reperitur in ratione communi operationis Intellectus, juxta dicta cap. 7 num. 14, et, si velis, etiam in conceptibus particularibus, quatenus indifferentes sunt, ut jungantur aliis aptis, aut ineptis ad artefacta Logica, ut in singulis propositionibus Syllogismi seorsim sumptis. Hæc enim dirigibilitas nequit esse ratio formalis, sub qua

tendit ars; nisi forte quis nomine «rationis formalis» intelligat conditionem ex parte materiæ præsuppositam. Sermo igitur est de dirigibilitate objectiva, quam explicuimus loc. cit. et nihil est aliud, quam intrinseca rectitudo actuum Intellectus, quæ regalis artis signate obijcitur ut factibilis: quo sensu dicitur Medicina pro objecto formali respicere corpus humanum «ut sanabile,» Ethica Voluntatis actus «ut ordinabiles,» et omnis ars, aut facultas practica suum objectum «ut operabile» Quare «dirigibile,» sic acceptum, idem sonat, ac «artis directione dignum per se et propter se,» qua ratione res pretiosa, v. g. Sapientia, dicitur «æstimabilis, honorabilis, amabilis.»

3. Ut æquivocum vitent, alii e nostris Auctoribus docent, a Logica respici mentis actus «ut directos,» non quidem secundum extrinsecam denominationem a regula dirigente (quod nemo somniavit), sed secundum passivam directionem, quæ est ipsamet objectiva dirigibilitas, vel intrinseca rectitudo actuum, et quæ significatur nomine «artificii intrinseci,» vel, ut alii loquuntur, «fundamentalis.» Relege cap. 7. § 2. Cum ergo dicimus, actus Intellectus formaliter a Logica respici «ut artificiosos,» reduplicamus artificium intrinsecum, seu rectitudinem modi repræsentandi, ratione cujus definiturus hominem v. g. præfert hunc actum, «Animal rationale,» huic alteri, «Vivens risibile.» Si quæras, an Logica respiciat rectitudinem istam ut possibilem, an ut existentem? quæstio est communis cuilibet arti, et facultati practicæ, in qua dicendum videtur, formam artificiosam ab arte potissimum considerari «in actu signato,» ut ajunt, præscindendo scilicet ab eo, quod existat, vel secus, et quasi conditionate docendo qualis naturæ sit, et qualiter fieri debeat quandocumque fiat: et quia doctrina ista est appetibilis propter operandum, idcirco dicitur habere pro fine operationem.

4. *Objic.* 2: objectum formale cujuslibet artis debet esse forma artificialis realiter a materia distincta, et ipsi accidentaliter adveniens per artem et industriam; sed in actibus Intellectus nulla talis est forma: ergo etc. «Confirm.» 1.: objectum formale debet esse a materiali distinctum, cum ergo actus Intellectus sint materiale objectum, seu «materia propria» Logicæ, ut loquitur D. Thomas, ab

eis distingui debet objectum Logicæ formale. At artificium, quod ponimus, realiter non distinguitur ab actibus: ergo etc. «Confirm. 2.:» Logica non respicit formaliter prædicata naturalia cognitionum; hæc enim omnia considerat Animastica: sed rectus modus repræsentandi est naturale prædicatum cognitionum: ergo etc.

5. *Resp.* Major argumenti vera est in artibus factivis, falsa in activis, quæ non intendunt opus externum ab actione relictum, sed præcise ordinantur ad rectificandas actiones humanas: in his enim artificialis forma consistit in actionibus ipsis secundum taleitates específicas, quibus differunt ab aliis actionibus ineptis ad finem artis. Hoc supra non semel ostensum est auctoritate Aristotelis, et D. Thomæ, atque etiam exemplis, patetque speciatim in Ethica, quæ modum servat artis activæ; nam forma rectitudinis, quam præstat actibus Voluntatis, indistincta est ab eorum tendentia in talia objecta præ aliis. «Ad 1. Confirm. neg. Antec.,» si standum sit communi modo loquendi, de quo vid. supra cap. 1, num. 22. Certe D. Thomas (1) Deum vocat objectum materiali Fidei, cui pro formali objecto assignat «primam Veritatem, quæ certe realiter indistincta est a Deo ipso. Item nihil frequentius apud Thomistas, quam objectum formale vocare solam rationem communem, sub qua tendit scientia; differentias vero específicas, objecta materialia: ideoque supra (2) negabant, actus Logicæ circa Definitionem et Syllogismum inter se differre ex objecto formali. Num hic intervenit distinctio realis?

6. Itaque actus Intellectus dicuntur objectum materiale Logicæ: tum quia, præter artificium, seu rectitudinem repræsentationis, quæ sola est objectum formale, continent alia prædicata, v. g., vitalitatem, et spiritualitatem, quæ materialiter implicite attinguntur a Logica. Tum quia singuli sunt objectum formale «quod,» et hoc satis communiter vocatur objectum materiale relatu ad rationem formalem «sub qua.» Tum maxime, quia ratio communis actus Intellectus ut

(1) 2. 2, q. 1, art. 1.

(2) Vid. Disp. 1, cap. 5.

sic, prout metaphysice indifferens ad varias repræsentationis species, rectas, aut vitiosas, est veluti materia formabilis a Logica; cujus regulis ductus Intellectus contrahit illam rationem communem ad actus essentialiter præditos rectitudine Logica, dum eos elicit omissis aliis a Logica reprobatis. Atque hoc modo dicitur Logica formam artificialem adaptare propriæ materiæ: eodemque sensu «recta cognitio» est artefactum logicum ex materia, et forma, non realiter, sed solum formaliter distinctis. «Ad 2. Confirm.» Animastica respicit quidem rectum modum repræsentandi, sed sub ratione formali vitalitatis omnibus actibus communi, nec practice et formaliter considerat discrimen illius modi ab aliis: quare materialiter illum attingit. Contra formalis intentio Logicæ in eo discernendo, ac præ aliis dictando tota est. Quare, ut sanitas humani corporis, et a Physica, et a Medicina respicitur, sed aliter, et aliter; sic in re nostra contingit.

7. *Objic. 3.* : nulla ars instrumentaria pro objecto respicit actus facultatis illius, cui ministrat, ut patet in frænofactoria, quæ ministrat equestri; sed formales definitiones, sylogismi etc., sunt actus aliarum scientiarum, queis Logica ministrat instrumenta sciendi: non ergo Logica pro objecto respicit formales definitiones etc. Insto: juxta Thomistas Logica respicit definitiones formales, tamquam materiam dirigibilem, et tamquam actiones, quibus conficit instrumenta sua: sed nulla ars instrumentaria, hoc modo respicit actus facultatis superioris: ergo Logica non est comparanda cum mechanicis artibus instrumentariis. Itaque sciendi instrumenta passive sumpta, non ita se habent ad usum Scientiarum, sicut frænium ad usum artis equestris; non enim exercite præexistunt ante usum, sed sunt ipsemet usus, et exercitium Scientiarum, et a Logica proveniunt directive, ab «aliis scientiis effective. «Quia homo» per discursum (inquit Exim. Doctor) (1) scientiam acquirit, et ad discursum perficiendum aliis prioribus operationibus, seu conceptionibus rerum indiget, ideo hujusmodi conceptiones mentis ita dispositæ, et ordinatæ, ut ad scientiam

(1) Disp. 1, Metaph. sect. 4, n. 25,

»acquirendam per se, ac directe conferant, dicuntur Instrumenta »sciendi: sunt ergo hujusmodi instrumenta formaliter «in operationibus mentis.» Vid. supra disp. 1, cap. 4, num. 23, et 24. Si tamen instrumenta sciendi sumantur active, seu directive, non sunt objecta, sed regulæ, et actus Logicæ docentis.

8. *Objic. 4.* : actibus Intellectus non proprie conveniunt quæ de suis artefactis, vel instrumentis sciendi, Logica docet: ergo nec ipsis convenit esse objectum Logicæ formale. «Prob. Antec. 1.:» quæ Definitionem spectant, convenire non possunt cognitioni. Tum quia cognitio non «explicat» essentiam rei per se, sed per objecta: qui enim vult alteri explicare essentiam hominis, non proponit alteri conceptum suum, sed objectiva hominis prædicata: ideoque interroganti, «Quid est homo?» non respondetur, «Est cognitio repræsentans animal rationale.» Tum quia Definitio constat Genere et Differentia; quæ nomina non conveniunt partibus cognitionis, alias hæ partes forent prædicabiles de pluribus, veraque prædicata rei definitæ. Tum quia Definitio et Definitum «dicuntur ad convertentiam,» idest, mutua consequentia convertuntur, et alterum de altero prædicatur, proindeque realiter identificantur: cognitio autem definitiva hominis, nec convertitur, nec identificatur cum homine.

9. «Prob. 2.:» actus mentis non sunt Subjectum, et Prædicatum; nam subjectum est, «de quo dicitur aliquid,» Prædicatum, «quod de alio dicitur;» conceptus autem nec de objecto dicitur, nec de alio conceptu: cum ergo Propositio constet Subjecto et Prædicato, non proprie salvatur in conceptibus. «Prob. 3.,» in doctrina de Argumentatione, et Syllogismo: nam conceptus nec sunt Medium, nec Extrema, cum non identificentur cum tertio, nec inter se: nec item disponuntur in Figura et Modo, cum non prædicentur, aut subjiciantur. Insuper Consequentia, de qua Logica tam multa docet, est connexio objectiva unius cum alio: nec ideo veritas una sequitur ex alia, quia Intellectus recte infert, sed e converso potius. Unde, qui inter arguendum negat Consequentiam, non negat, Intellectum arguentis inferre unum ex alio, sed unum objectum cum alio connecti.

10. «Confirm. 1.:» rectitudo, vel pravitas cognitionum, pen-

det, et specificatur ab exigentia objectorum, quæ proinde regula est, et mensura rectitudinis actuum; eatenus enim Intellectus recte prædicat, definit etc., quatenus objecta exigunt sic repræsentari: ergo a Logica magis attenditur exigentia objecti, quam rectitudo actus. Patet Consequ.: tum quia rectitudo hæc ex illa exigentia sponte resultat; et objectis per Logicam recte dispositis, nulla jam restat difficultas in recta repræsentatione ipsorum: tum quia Logica non ideo laborat, ut mens intelligat utcumque componendo, definiendo, arguendo; hoc enim naturaliter habet; sed ideo, ut mens in componendo, definiendo etc., ordinem servet ab objectis exactum: tum etiam exemplo Architecturæ, quæ magis attendit formam domus, a qua specificantur actiones manuales, quam actiones ipsas. «*Confir. 2:*» formale objectum artis est artificium, quod artifex attendere debet in operando. At Intellectus in definiendo, syllogizando etc., non debet attendere rectitudinem se tenentem ex parte actus. Tum quia non debet attendi rectitudo, quæ licet non attendatur, necessario resultat ex attentione ad aliam formam: sic autem resultat rectitudo actus ex eo precise, quod mens attendat rectam objectorum dispositionem. Tum quia attentio ad actus foret occasio erroris, cum impediret attentionem ad rectum ordinem objectorum: sic enim faber, qui totus attenderet motus, aut actiones manuum, sæpius erraret.

11. *Confirm. 3.*: Artificium logicum non est in cognitione, nisi ut in signo, seu pure «repræsentative,» sicut natura hominis est in imagine. «*Prob.:*» quia cognitionem esse artificiosam nihil est aliud, quam repræsentare objecta per Logicam artificialiter ordinata. Urgetur: nomen indifferenter dictum de signo, et signato, huic convenit proprie, illi vero non nisi improprie et metaphorice; sed nomen «Definitio» dicitur de formali, et objectiva, e quibus illa est signum istius: ergo etc. «*Confirm. 4.*» Logica docet Intellectum, ut Magister discipulum: Magister autem non communicat discipulo intellectuale lumen, aut actum; sed præcise docet proponendo objecta ordinate disposita, quæ ipse prænoscit. Et ut objectum specificativum cognitionis Magistri non est cognitio discipuli, sic objectum specificativum Logicæ non est cognitio Intellectus. Sane, dum Logica mentem dirigit ad

suum finem, jam supponitur habere finem, et objectum specificativum, quod proinde distinctum esse debet ab actibus mentis. «Confirm. 5:» mentis operatio definiens; dividens etc., est exercitium Logicæ artis, est actus Logicæ utentis: nulla autem ars pro formali objecto respicit suum exercitium, aut usum, sed aliquod artefactum inde resultans. Certe non aliis actibus mens efficit instrumenta sciendi, quam operationibus suis ut recte repræsentantibus; quæ proinde non sunt instrumenta effecta, sed effectiones, et causalitates eorum. En quidquid a Recentioribus Thomistis ingeniose cogitatum est contra nostram sententiam. Nihilominus.

12. Ad «Argum. neg. Antec.» Ad 1. «prob.» In primis «explicare est manifestare clare, ac distincte:» hoc autem «per se» inveniri in actibus Intellectus, clare ac distincte nos docuit D. Thomas (1); et per se patet, cum claritas et obscuritas sint proprietates cognitionis, ut nemo nescit. Explicatio propria Definitionis, non est ad alterum, sed ad Intellectum, a quo oritur, juxta vetus illud, «Logicus est ad se, Rhetoricus ad alios:» unde explicatio ad alterum non fit per definitionem proprie talem, sed per voces, quæ Definitionis internæ signa sunt. Quod interroganti, «Quid est homo?» non respondeatur, «Est cognitio etc.,» quid refert? Numquid apte respondebitur, «Est Ens rationis, aut ficta relatio animalis et rationalis?» Numquid item respondebitur apte, «Est Oratio explicans essentiam ipsius?» Roganti ergo, Quid est res? respondet quidem Definitio, at non ut significata, sed ut significans quidditatem rei; nec enim Definitio est quidditas Definiti, sed explicatio quidditatis. Quare Definitio debet esse responsio ipsa, non objectum responsionis.

13. Deinde cognitio definiens constat Genere et Differentia formaliter sumptis, idest, secundum formam, qua objectum denominatur Prædicabile «ut quod.» Id ipsum tenentur dicere Thomistæ de Intentione ficta, cujus partes certe non aliter sunt Genus et Differentia; nec sunt de pluribus prædicabiles «ut quod,» aut vera rei prædicata.

(1) Vid. cap. præced. num. 29.

Postremo convertentia, sive conversio Definitionis cum Definito, in sensu stricte Logico non es ipsa realis identitas objectorum: maxime apud Thomistas, apud quos ea conversio est passio, quam Logica demonstrat de suo objecto formali, idest, de ente rationis. Est ergo mutua colligatio veritatis formalis, ita ut de quocumque objecto verificatur formalis Definitio, verificetur quoque Definitum formale, et vice-versa. Idcirco S. Augustinus (1), cum dixisset, conversione explorari, utrum Definitio vitiis careat; exemplum subdit, inquires: «Si enim me rogares, quid esset homo, et eum hoc modo definirem, Homo est animal mortale; non continuo quia verum est, etiam definitionem probare deberes, sed convertere illam, et intueri, utrum etiam conversa vera esset: hoc est, utrum quemadmodum verum est, Omnis homo animal mortale est, ita esset verum, Omne animal mortale homo est.» Certe Verum, et Veritas magis pertinet ad actus Intellectus, quam ad objecta (2).

14. *Ad 2. prob.* Non solum objecta, sed etiam mentis actus sunt proprie et simpliciter Subjectum et Prædicatum. «Intellectus,» inquit D. Thomas (3), «in omni propositione, aliquam formam significatam, per Prædicatum, vel applicat alicui rei significatæ per Subjectum, vel removel ab ea.» Vides, ut Prædicatum et Subjectum appellentur, non objecta significata, sed eorum signa formalia. Unus ergo conceptus de alio dicitur cum suppositione formali, seu more signi: et hoc ipsum «dici per modum signi,» proprie et formaliter pertinet ad Logicam; quæ nec apud Thomistas potest respicere formaliter id, «quod de alio dicitur» per modum objecti, cum pro formali respiciat solas intentiones fictas Prædicati et Subjecti, quarum altera de altera non dicitur. Quare Logica intendit Subjectum et Prædicatum objective, non secundum substratum, sed secundum formam, quæ apud Thomistas est ficta, apud nos cognitio realis.

15. *Ad 3. prob.* Eadem difficultas premit Thomistas: neque

(1) Lib. de Quant, anim. cap. 25.

(2) Vid. D. Thom. 1, p. q. 16, per tot.

(3) Eadem quæst. art. 2, C.

enim entia rationis, aut intentiones Medii, et Extremitatum majoris et minoris, identificantur cum tertio, nec inter se, nec altera de altera prædicatur. Doctrina igitur de identitate Extremorum et Medii respicit identitatem objectorum, non de formali (alioquin formale objectum doctrinæ Logicæ foret ens reale, usque adeo Thomistis ingratum,) sed de materiali, quatenus scilicet est fundamentum extrinsecum ad rectitudinem Syllogismi mentalis; non aliter ac Pictoria considerat faciem nativam Cæsaris, ut rectam ejus imaginem formet. Quocirca sensus Logicus illius doctrinæ est, ut Intellectus eliciat conceptus repræsentantes objecta, quæ sint eadem uni tertio, et inter se; ut ostendimus supra cap. 6, atque hi conceptus sunt Medium et Extrema formalia, quibus ex vi regularum non convenit identitas in esse rei, sed in esse signi, idest, non subjective, sed objective. Medium autem, et Extremitates objectivas attendit Logica formaliter, non secundum substratum, sed secundum formam. Vid. numer. præced., ubi etiam habes, quomodo conceptibus conveniat prædicari, et subjici.

16. Quod additur super Consequentia, probat contra Thomistas, objectum formale Logicæ esse ens reale: nam citra dubium realis est objectiva connexio, v. g. Solis cum luce, Ignis cum calore, Rationalis cum risibili: nec ideo veritas una sequitur ex alia, quia Intellectus uni objecto tribuit fictam intentionem Antecedentis, alteri Consequentis; sed e converso potius: et, qui inter arguendum negat Consequentiam, non negat, ab arguente fingi tales intentiones, sed negat, unum objectum re ipsa connecti cum alio. Sumus igitur in causa pares. Itaque objectorum connexio est Consequentia objectiva, quam Logica non regulat, sed præsupponit tamquam fundamentum Consequentia formalis, idest, mentalis. Hæc sola regulatur a Logica, quia sola erroris est capax: et consistit in dependentia unius judicii ab alio, vel aliis, quantum ad veritatem, ita ut judicium consequens nequeat esse falsum, si verum sit antecedens. Qui negat Consequentiam, non negat ab arguente inferri judicium aliquod; sed negat inferri, vel exprimi judicium illud, quod Logica dictat, nempe quod in veritate pendeat ab antecedenti. Causalis illa, «Ideo Intellectus recte infert, quia

veritas una sequitur ex alia, vera est in sensu formali, si loquatur de veritate judiciorum: si autem de veritate pure objectiva, eatenus admittenda est, quatenus ly «quia» denotat fundamentum extrinsecum a Logica præsuppositum; quo sensu dicimus, «Ideo pictor Annibalem recte pingit luscum, quia Annibal ipse luscus erat.»

17. *Ad 1. Confirm.* Similiter illa probat, formale objectum Logicæ esse ens physicum, et reale; non enim ficta est exigentia rerum, ut recte cognoscantur. Profecto juxta Thomistas, rectitudo, vel pravitas intentionum rationis pendet ab exigentia objectorum; prava quippe erit intentio, si sit objecto indebita, v. g. si rationali tribuatur intentio Generis, aut animali intentio Differentiæ: magis ergo attendet Logica rerum exigentiam, quam secundarum intentionum rectitudinem, cum hæc ab illa pendeat, et specificetur, tamquam a regula et mensura. Itaque, ut pro omnibus respondeam, rectitudo conceptuum pendet ab exigentia objectorum tamquam a mensura vel specificativo extrinseco de linea naturali; quod genus specificativi non intendit ars pro formali, cum non sit regulis factibile, sed aliunde oblatum præsupponit. Quod ars formaliter attendit, est specificativum de linea artificiali; tum intrinsecum, quæ est specifica differentia repræsentationis, per quam differt actus rectus a pravo; tum extrinsecum, quæ est ipsamet forma rectitudinis sumpta signate, seu prout in idea præconcepitur; hæc enim in artificialibus dici solet mensura, vel specificativum extrinsecum rectitudinis ut actu exercitæ, licet solum ab ea differat penes diversum modum existentiae; nunc intentionalis, nunc physicae.

18. Præter instantiam in ente rationis Thomistico, habes etiam exemplum in arte Pictoria, quæ pro formali non respicit naturale prototypon, vel objectum, quamvis hoc dicatur mensura, et specificativum rectitudinis imaginum; eatenus quippe recta est imago, quatenus imitatur objectum, et illi conformatur. Hinc, quæ ad probandam Consequentiam adduntur, nullius sunt roboris. Nam, cum dicitur, «objectis per Logicam recte dispositis etc.,» falso supponitur, objectum a Logica dispositionem artificialem accipere distinctam ab actibus Intellectus: hoc enim supra refutatum est cap. 4, et 5. Falsius adhuc

supponitur, quod talis obsectorum dispositio antecedit rectitudinem actuum, ita ut hæc ex illa resultet: nam, cum actus Intellectus, ut Thomistæ volunt, sint actiones artificis, quibus mediantibus fit vel fingitur dispositio in objectis, potius hæc dispositio subsequitur, et resultat ex actibus. Dicunt, pro priori ad actum, per quem exercite definitur homo v. g. artificium definitionis objectivum præexistere signate, et in idea. «Contra:» ergo jam existit, quantum potest, proprium artificium definitionis hominis, ante hunc actum, «Animal rationale;» qui proinde sero et frustra producitur. «Prob. Conseq.:» artificium illud præexistit objective in Intellectu, siquidem præexistit signate et in idea: ergo cum sit merum ens rationis, ut vultis, jam existit, quantum potest; non enim majoris existentiae capax est. Sic artificium domi, si non aliter posset existere, quam pure objective in Intellectu, plene existeret vi solius ideæ.

19. Itaque ex parte objecti nulla supponitur artificialis dispositio, sed mera capacitas naturalis, et, si velis, etiam exigentia, ut rectam terminet cognitionem. Ex tali autem exigentia non ita necessario resultat recta cognitio, ut loco rectæ non possit elici prava; proindeque opus est regulis artis, ut altera præ altera eliciatur; quod etiam accedit intentionibus Thomisticis. Nobis quidem naturale est intelligere componendo, arguendo etc., sicut etiam fingere intentiones in objectis, ut Thomistæ dicunt: sed cum id fieri possit modo recto, vel pravo, ideo laborat Logica, ut recte fiat. Operationes manuales importune allegantur; illæ enim specificantur a forma domi, tamquam ab specificativo de linea artificiali, in quo resplendet totus labor artis: quod non evenit actibus Intellectus, ex num. 17.

20. *Ad 2. Confirm. neg. Min.:* artifex enim Logicus debet attendere rectitudinem actuum prout repræsentatam in idea, seu regula prælucente: quemadmodum bene moraliter operaturus, rectitudinem actuum Voluntatis attendit ut præsignatam regulis Ethicæ, vel Prudentiæ. Falsum est autem, quod rectitudo actuum resultet ex attentione ad rectam dispositionem obsectorum; cum nulla sit in objectis dispositio artificialis, quæ possit attendi. Falsum item, quod attentio ad actus Intellectus sit occasio errandi: non enim impedit attentionem

ad aliud artificium, quod in re Logica nullum est extra actus. Unde constat disparitas ad actiones fabri. Laboriosa quidem tyronibus est attentio ad actus: sed usu Logicæ exercitis ita redditur facilis, ut vix advertatur: quod etiam accidit in actibus citharizandi, saltandi ad numerum, et aliis.

21. *Ad 3. neg.* assumptum: aliud quippe est, quod cognitio sit signum objecti; aliud, quod sit signum artificii; ut etiam in imagine Cæsaris cernere est. Artificium ergo tam Logicæ, quam Pictoriæ, est proprium signi ut talis, ipsique formaliter convenit. «Ad prob.,» negatur assertum, vel etiam suppositum, quia nulla est ordinatio artificialis objectorum, quæ per cognitionem directam repræsentetur. Quare artificium cognitionis non est repræsentatio artificii, sed est repræsentatio objecti recta in semetipsa; ut iterum patet exemplo pictæ imaginis. Nec urget illud de nominibus, quæ dicuntur de signo et signato: quamvis enim sæpe verum sit, non tamen semper. Nomen «Verbum» dicitur de conceptu mētis, et de re per illum significata, ut testatur D. Thomas (1); et tamen, ut monet idem S. Doctor, de conceptu «proprie», de re significata nonnisi «improprie seu figurative» dicitur. Idem ergo censendum de nomine «Definitio,» quod sonat certam speciem verbi mentalis, ut nos docet D. Thomas quæst. 8, de Pot. art. 1, cujus verba dedimus cap. 7, § 3.

22. *Ad 4.* Sicut Magister objectum doctrinæ suæ proponit discipulo, ita Logica proponit Intellectui suarum objectum regularum. Et hactenus paritatem admittimus; quamvis discrimen sit in eo, quod Magister exterius, Logica docet interius. Sed unde probas illud objectum, quod menti proponit Logica, non esse rectitudinem actuum Intellectus? Fateor, objectum specificativum doctrinæ Magistri non esse cognitionem, qua discipulus doctrinam percipit; sed esse rem illam, quæ per doctrinam declaratur, et quæ potest esse, vel res extra animam, ut si Magister doceat Physicam, aut artem mechanicam, vel actus animæ, ut si doceat Ethicam, aut Logicam. At nec objectum

(1) 1. part. quæst. 34, art. 1. C.

formale Logicæ dicimus esse cognitionem, qua mens percipit utcumque regulas Modi sciendi; sed eas tantummodo cognitiones, quæ continent rectitudinem per doctrinam et regulas Logicæ declaratam. Porro, Logica, dum Intellectum dirigit, jam supponitur habere finem, et objectum specificativum, non exercite et in re positum, sed objective signate, idest, in idea præconceptum: dirigit autem ad executionem ejus actuaalem. Id quod locum habet, sive Logica dicatur intenta mentis actibus, sive enti rationis; et commune est cuius facultati practicæ, seu directivæ.

23. *Ad 5.* Falso asseritur, quod nulla ars pro formali objecto respicit suum exercitium, idest, usum doctrinæ suæ: nam oppositum sæpe ostendimus supra ex Aristotele, et D. Thoma contingere in omnibus facultatibus activis, v. g. in Ethica, et in arte saltandi, aut citharizandi, in quibus «id est finis, exercitium, et actio,» ut ait Philosophus (1). Nec verum est quod omnis operatio definiens etc. sit actus Logicæ utentis: nam in materia aliarum scientiarum talis operatio, licet sit usus Logicæ, non est Logica utens: qua de re vide supra disp. 1, cap. 2. Quamvis autem intra materiam Logicæ operatio illa sit actus Logicæ utentis, poterit esse objectum alius regulæ, ve actus, cujus doctrina utitur; ut ibidem explicatum est. Denique non est inconveniens, quod eædem operationes sint instrumenta sciendi, et causalitates eorundem, si actus Intellectus realiter identificentur cum productione sui, quam sententiam modo supponimus, vel permitimus. Si tamen ponatur verbum mentis productum per actionem realiter distinctam, tum instrumentum sciendi á sui effectione distinguetur. Relege verba D. Thomæ q. 8, de Pot. art. 1, quæ allegavimus cap. 7, § 3.

24. Denique «objiciunt» Recentiores aliqui cum P. Oviedo: Logica respicit etiam pro objecto formali irrectitudinem, seu vitium actuum Intellectus: ergo rectitudo non est saltem adæquatum objectum formale Logicæ «Prob. Antec.» tum quia Logica ex professo tractat

(1) Vid. supra disp. 1, cap. 10, num. 14.

de fallaciis Argumentationis, et quidem scientifice, seu demonstrative, ideoque Sophistica docens vere est scientia, ut ex D. Thoma vidimus disp. 4, cap 8, num. 17. Tum etiam, quia plures habet regulas prohibentes vitia conceptuum, v. g. «Ne definitio quid superfluum habeat. Ne syllogismus constet quatuor terminis:» tales autem regulæ pro formali objecto respiciunt vitium, quod vetant; sicut regulæ præceptivæ respiciunt rectitudinem, quam præcipiunt; nam, ut ajunt, «Contrariorum eadem est ratio.» Propter hæc dividunt Auctores isti Logicam in assentientem, et dissentientem; et pro formali objecto statuunt rectitudinem assentienti irrectitudinem dissentienti. Quod idem dicunt, aut tenentur dicere de quavis facultate practica, cum nulla sit, quæ non fugiat, ac vetet defectus intentæ rectitudini contrarios.

25. Contentio videtur pure vocalis, in qua, etsi detur objicientibus quod intendunt, nihil erit incommodi. Quod enim tota Disput. vestigavimus cum Authoribus omnium Scholarum, est formale objectum Logicæ ut procurantis, sive ut assentientis; idque dicimus esse solam rectitudinem actuum Intellectus: quemadmodum objectum formale adæquatum Architecturæ dicitur recta forma ædificii, Pictoriæ recta dispositio colorum, Medicinæ sanitas humani corporis, Ethicæ rectus ordo moralis. Si tamen hæ omnes facultates considerentur secundum actus fugientes, vetantes, dissentientes; hoc pacto respicient etiam pro objecto formali defectus, et vitia, quæ prohibent, et evitare curant. Alii dicunt, istiusmodi actus respicere vitia rectitudini contraria, non propter se, sed propter rectitudinem, quam simul implicite, seu virtualiter præcipiunt; et quam proinde solam formaliter attingunt.

CAPUT IX

Quodnam sit in Logica Objectum attributionis?

1. Inter objecta uniuscujusque scientiæ, vel artis, illud vocatur «Objectum attributionis,» quod primo intenditur, seu quod per se primo consideratur, et cujus gratia attinguntur cætera omnia, quæ id-

circo dicuntur «objecta attributa,» atque etiam «objecta communitatis.» A multis confunditur objectum attributionis cum objecto formali adæquato, seu cum ratione formali objecti ut res est, quæ ab aliis vocatur Ratio formalis «quæ, ab aliis «sub qua,» ab aliis objectum formale «quod,» ab aliis «quo,» estque ille titulus communis omnibus objectis particularibus per se attactis ab aliqua scientia; de quo supra cap. 1. a n. 10. Revera utrumque objectum, tam attributionis, quam formale adæquatum, vocari solet «Subjectum scientiæ, et Specificativum.» Sunt etiam aliquæ scientiæ, ut Mathematicæ, Ethica, Medicina in quibus non aliud assignatur attributionis objectum, præter rationem formalem «sub qua: nisi dicatur cum multis, objectum attributionis esse concretum coalescens ex materiali et formali, sicut statua ex marmore et figura. Sic tamen etiam in communi sumitur, ut tam late pateat, quam objectum formale, vel ratio formale, vel ratio formalis seorsum accepta.

2. Hoc sensu objectum attributionis in Logica erit «Rectitudo ntrinseca actus Intellectus, scientiis acquirendis utilis;» hæc enim est ratio formalis «sub qua» tendit Logica: vel, si mavis in concreto loqui, erit «Recta Cognitio, scientiis acquirendis utilis; hoc enim est artefactum, quod Logica per se intendit, ex materia et forma coalescens; ut constat ex hactenus disputatis, presertim a cap. 6.: et aperte colligitur ex D. Thoma sæpe citato. maxime in Procem. Ethicor., et 2. Poster. lect. 1. Hoc genus objecti est ratio communis, et in recto prædicabilis de omni operatione Intellectus, quæ directionis sit capax, ac proinde etiam de simplici apprehensione, qua fit Genus, et cætera Prædicabilia. Quod enim apprehensio ista participet etiam rationem formalis objecti Logicæ, ex eo patet, quod multi sunt actus Logici pro formali objecto respicientes formam Prædicabilium: nec enim aliud objectum attingunt: est autem scientiæ formale objectum inadæquatum, quod per aliquos ejus actus formaliter attingitur.

3. Communis tamen loquendi modus in plerisque saltem scientiis distinguit objectum attributionis a formali adæquato, ut partem a toto, vel objectum particulare a communi; censetque esse inter formalia objecta particularia certum et speciale quoddam; ut in Theo-

logia Deum, in Metaphysica Substantiam completam «ut sic,» in Physica Compositum substantiale, seu Corpus naturale completum. Et quia objectum particulare communem rationem formalem contrahens, alii vocant formale «quod,» alii materiale «per se;» idcirco iisdem nominibus donari solet objectum attributionis. Tres conditiones communiter ipsi tribuuntur. Prima: ut sit unum quid unitate, sive reali, sive rationis, sive univoca, sive analogica, sive ordinis tantum; ita ut congrue possit unica definitione proponi, et proprietates habeat, quæ de ipso demonstrentur. Secunda: ut ex eo sumatur scientiæ diversitas a cæteris; idcirco enim vocatur «Specificativum.» Tertia: ut in ordine ad ipsum considerentur cætera scientiæ objecta, quæ dicuntur «attributa,» seu «communitatis,» nec alia de causa in considerationem veniant, nisi quia sunt illius partes, vel principia, vel accidentia, vel quovis modo ad illud ordinata: quæ ordinatio præcipue spectari debet «in esse cogniti,» ut ajunt, idest, ita ut cæterorum consideratio ideo introducta sit in scientiam, quia conducit ad plenioram notitiâ, seu speculativam, seu practicam, objecti attributionis. Quomodo autem hæc ordinatio non tollat ab objecto attributo rationem objecti formalis, vide supra cap. 1, num. 5. et seqq.

4. Objectum attributionis ita explicatum, ut discernatur a formali adæquato, seu ratione formali «sub qua,» vocatur «Subjectum attributionis,» cum ratio formalis vocetur «Subjectum adæquationis:» vocatur item «Specificativum per modum finis,» cum ratio formalis vocetur «Specificativum per modum sphaeræ objectivæ» circumscribentis amplitudinem totius Scientiæ. Quæ differentia explicari potest exemplo Voluntatis, cujus finis, et quasi attributionis objectum est Beatitudo; ratio vero formalis, et quasi sphaera objectiva, est Bonum «ut sic:» et utrique tribuitur munus specificandi. Hinc objectum attributionis non incongrue definitur apud Patrem Peynado, «Finis objectivus intrinsecus facultati.» Dicitur «finis,» quia propter ipsum considerantur objecta reliqua: «intrinsecus,» ne confundatur cum «fine,» qui non est «scientiæ,» sed «scientis,» cum eo scilicet, ad quem ex arbitraria intentione discentis ordinatur scientia, ut siquis Logicæ vel Theologiæ studeat propter Cathedram, vel Præbendam: «objectivus,»

quia debet esse objectum attactum per actus proprios et præcipuos scientiæ, vel artis. Quare nec debet confundi cum finibus extrinsecis, ad quos per se ordinatur scientia, vel ars jam plene acquisita, et qui a toto ipsius objecto distinguuntur: quo sensu scientiæ Militaris finis extrinsecus dicitur pax, et quies Reipublicæ; finis Pictoriæ, oblectatio visus; finis Logicæ, acquisitio habituum aliarum scientiarum. Quando objectum attributionis plures comprehendit partes, aut species, illa, quæ nobilior est, aut scitu dignior, vocatur «objectum principalitatis,» ut in *Metaphysica* Deus, in *Physica* Homo.

5. His ita præmissis, circa objectum attributionis in *Logica* sententias viginti præter suam refert P. Lynce (1), quibus aliæ possent accenseri. Celebriores in *Schola* sunt quatuor. Prima illud extendit ad omnem secundam Intentionem completam. Ita plures Thomistæ, quos allegat, et sequitur Gabriel a Concept. Secunda illud coarctat ad solam Demonstrationem. Ita PP. Hurtado, Arriaga, Joan. Bapt. de Benedictis, Peynado, Ulloa, et alii frequenter. Tertia designat Syllogismum perfectum, prout hic complectitur probabilem, et demonstrativum. Ita P. Oviedo, Spinula, Bonaspes, Emmanuel a Concept., et alii, quos citat, et sequitur Servera. Quarta statuit Modum sciendi, prout hic comprehendit Definitionem, Divisionem, et Argumentationem. Ita PP. Fonseca, Toletus, Conimbricenses, Rubins, et alii nostrorum plurimi, quibus non parum favet Exim. Doctor disp. 4. *Metaph.* sect. 4, a num. 26. Accedunt Faber, Merinerus, Pontius, Mastrius, et alii Scotistæ, loquentes de *Logica* secundum se. Subscribunt etiam e Recentiorib. Thomistis Collegium S. Thomæ, Illustris, Palanco, Froylan, et alii, qui tamen loquuntur de Modo sciendi objectivo, et ficto.

6. Mihi non magni momenti esse videtur controversia hæc. Tum quia de objecto attributionis, variisque ad ipsum conditionibus, loquitur quisque fere pro libitu. Tum etiam, quia scientiæ unitas, et specificatio, cujus gratia tantopere vestigatur attributionis objectum, satis

(1) Lib. 2, *Dialect.* tract. 2, c. 5.

eruitur ex ratione formali «sub qua,» sicut ex ea sumitur specificatio Potentiarum, quibus non assignatur objectum attributionis distinctum a ratione formali, nisi forsitan voluntati, juxta num. 4. Si tamen hac in re sit optandum, assero cum quarta sententia, Objectum attributionis in Logica esse Modum sciendi, prout complectitur Definitionem, Divisionem, et Argumentationem.

7. *Prob.* Assertio. Objectum attributionis Logicæ in primis non est aliquid latius Modo sciendi; aliunde non est aliquid arctius: est ergo Modus sciendi propositus. Utraque Præmissa probanda est. «*Prob. Maj.:*» quia præter Modum sciendi solum restant Prædicabilia singillatim sumpta ut Genus, Differentia etc., item Propositio cum suis speciebus, et partibus. At hæc omnia nequeunt esse finis, et scopus Logicæ: non enim sunt digna labore artis, nisi quatenus deservire possunt ad Modum sciendi. Nam quid refert scire, qualiter formari debeat Genus, aut Differentia, nisi ut Definitionem conficere noverimus? Quid item opus erat Propositionis naturam, et proprietates tam subtiliter examinare, nisi ut ex una in aliam arguere sine periculo deceptionis sciamus? Profecto, quidquid in Summulis traditur de Oppositione, Conversione, Æquipollentia propositionum, itemque de Hypotheticis, Modalibus, Exponibilibus, eo tendit, ut, perspecto propositionis cujusque sensu, bonæ Consequentiae discernantur a malis, Hæc igitur omnia tractantur alterius gratia, proindeque ut objecta mere attributa.

8. Minor vero, quæ difficilior est, et plures habet Adversarios, «probatur.» Logica juxta omnes inventa est, ut aliis Facultatibus ministret instrumenta sciendi, quibus artificiose penetrantur intima rerum, et ignota viscera: ergo finis Logicæ, sive attributionis objectum, complectitur ea instrumenta, quæ per se immediate penetrationem ejusmodi perficiunt. At nulla res plene scitur, aut penetratur, donec tria hæc pateant, «Quid sit, Quotuplex, et Quas proprietates habeat;» quorum ad primum per se immediate necessaria est Definitio, ad secundum Divisio, ad tertium Argumentatio. Non ergo objectum attributionis Logicæ potest esse aliquid arctius Modo sciendi, prout triplex hoc instrumentum complectente.

9. «Urgetur 1.» contra secundam, et tertiam sententiam. Logica non tradit regulas definiendi, ac dividendi, præcise propter Syllogismum, aut Demonstrationem: ergo non respicit Definitionem, ac Divisionem, ut mera objecta attributa, sed ut partialia objecta attributionis. «Prob. Antec.» Tum quia illæ regulæ, ex professo traditæ, necessariæ non sunt ad artem syllogisticam, aut demonstrativam; siquidem hæc ars perfectissime tradita est ab Aristotele in Libris nunc extantibus, qui tamen regulas definiendi ac dividendi in iis Libris ex professo non docuit, ut fatentur omnes. Tum quia Definitio, ac Divisio artificium continent per se valde optabile, etiam præciso ordine ad Syllogismum: quis enim parvi faciat certa methodo rimari posse, quid sit res, quasve partes, aut species habeat, etiam immemor, aut inscius ulterioris artis? Hinc, licet Aristoteles fuerit Syllogisticæ artis inventor, ut ipse testatur (1), nihilominus antiquiores Philosophi Dialecticam profitebantur: quia scilicet artem definiendi, ac dividendi invenerant, atque perfecerant, præsertim Socrates, et Plato. Hinc etiam nihil frequentius apud Veteres, quam Logicam velut in partes primarias dividere in artem definiendi, dividendi, et argumentandi.

10. «Urgetur 2.» Artes instrumentariæ non habent pro objecto attributionis instrumentum perfectissimum, sed omnia instrumenta completa, quibus indigent superiores artes. Sic ars conficiendi pharmaca, quæ Medicinæ ministrat, non respicit pro attributionis objecto pharmacum saluberrimum. Sic etiam, si una et eadem ars esset omnium fabricatrix armorum, quibus indiget ars Militaris, non respiceret pro fine gladium potius, quam scutum, aut sclopum, aut tormentum bellicum. Cum ergo Logica ministret aliis scientiis instrumenta manifestandi ignotum, debet pro fine respicere, non speciale aliquod instrumentum, sed omnia prædita artificio completo, et per se immediate conducente ad alias scientias. Id ipsum in qualibet arte cernitur. Nam Architectura non respicit pro attributionis objecto palatium potius, quam templum, aut aliud genus ædificii: Poetica non sibi pro

(1) 2, Elench. cap. ultim.

fine præstituit magis Comædiam, quam Tragædiam, aut Poema Epicum, aut Elegiacum etc.: nec Rhetorica Orationem potius in genere Judiciali, quam in Deliberativo, aut Demonstrativo: et sic de aliis. Et ratio est; quia quodvis ex his artefactis suam seorsum difficultatem, et æstimationem habet, præscindendo a reliquis. Idem autem evenit in re nostra.

CAPUT X

Solutiones objectionum, et Corollaria.

1. *Objic.* 1. Modus sciendi «ut sic,» tamquam ratio communis ab speciebus abstracta, non est objectum attributionis Logicæ; aliunde nec Modus sciendi, prout in se aggregat, et complectitur actualiter omnes species: ergo nullatenus. Consequentia constat: et Minor certa videtur; quia complexum ex omnibus speciebus non habet unitatem, nisi solius aggregationis; cum autem scientia sumat unitatem ab attributionis objecto, debet hoc esse vere unum. Major vero probatur: tum quia finis intrinsecus Logicæ debet esse instrumentum, quo acquiruntur scientiæ; nulla autem acquiritur per Modum sciendi «ut sic.» Tum quia Logica, utpote scientia practica, pro fine respicit aliquid operabile; non est autem operabilis ratio Modi sciendi præcisa. Tum quia magis ordinatur cognitio Generis ad cognitionem speciei, quam e converso: ergo objectum attributionis Logicæ potius statui debet in speciebus, quam in ratione generica Modi sciendi.

2. Hæc objectio, cui aliqui nimis insistant, æque oppugnat sententias omnes. Sive enim præferas Syllogismum perfectum, sive Demonstrationem, sive Conclusionem Demonstrationis, sive quodvis aliud artefactum, quæram pariter, an illud accipiatur ut ratio communis abstracta? an ut aggregatum ex inferioribus? et easdem in te difficultates intorquebo. Certe nemo, quod sciam, objectum attributionis Logicæ coarctat ad aliquam speciem atomam artefacti. Imo ne

sic quidem vitaretur objectio. Nam talis species, si aggregaret omnia individua, non esset vere una: si autem ab individuis præscinderet, non esset operabilis, nec utilis acquirendis scientiis, quæ certe non acquiruntur nisi per actus individuos. Præterea difficultas eadem militat in omni arte, et scientia practica, v. g., in Ethica, Medicina, Architectura, Pictoria; ut applicanti liquidum erit. Scio, ab Adversariis pro fine Logicæ statui Demonstrationem, aut Syllogismum, abstractum ex parte modi concipiendi, sed ex parte objecti complexentem omnes species particulares. Verum, in primis cur idem nobis dicere non licebit? Deinde, in principiis Præcisionis formalis, quæ plerisque Adversariorum placent, nulla ratio communis abstrahitur ex parte objecti, sed solum ex parte modi, vel actus: si ergo hæc abstractio sufficit, quid nos oppugnant, qui Præcisionem objectivam rejiciemus Tractat. seq.?

3. Pro omnibus itaque «resp.,» objectum attributionis Logicæ esse Modum sciendi, tum in genere, tum in specie triplici prædicta, inclusis etiam speciebus specierum istarum: in his enim omnibus probationes nostræ militant, sicut etiam paritas aliarum artium. Nec obstat illud de unitate, quam ex objecto attributionis desumit scientia. Nam in primis ad scientiæ unitatem sufficit unitas rationis formalis «sub qua, ex num. 6, cap. præced., adjuncta præsertim abstractione a materia. Deinde, objectum attributionis, quod ponimus, non habet unitatem solius aggregationis instar acervi lapidum: sed habet insuper unitatem definitionis sub eodem Genere ad Logicam spectante, videlicet sub ratione communi Modi sciendi; quæ unitas ad attributionis objectum sufficit ut nemo negat, patetque inductione per omnes fere scientias, et artes.

4. Itaque ratio generica Modi sciendi a Logica per se consideratur ac definitur unica definitione; quæ definitio, licet immediate solum explicet Modum sciendi «ut sic,» complectitur tamen omnes species sub tali genere contentas, tamquam multiplex Definitum mediatum, seu remotum; proindeque easdem omnes species, etiam sub propriis conceptibus spectatas, in unum copulat. Dum ergo Logica singulas species ut tales considerat tamquam attributionis objecta partialia, non

vagatur extra unum Genus, sed intra latitudinem ejus se continet, atque adeo permanet una: ut enim ait Aristoteles (1). «Una scientia est, quæ unius est Generis. Vid. supra Disp. 1, cap. 6, num. 13.» ubi explicuimus, quomodo ratio communis Modi sciendi sit veluti centrum, seu vinculum objectivæ unitatis: et quamvis ibi disputandi gratia permiserimus, objectum attributionis Logicæ situm esse in sola ratione communi, nunc vero illud integrari dicamus etiam ex speciebus ut talibus; nihilominus explicatio unitatis ibidem adducta, modo valet.

5. Addimus, negari posse Majorem objectionis, quin obstant probationes. Nam in primis Modus sciendi «ut sic» est instrumentum, quo acquiruntur scientiæ, acquisitione exercenda in statu contractionis, non in statu abstractionis, in quo specificat artem. Deinde est etiam quid operabile, et quidem in statu abstractionis, sed non pro illo, sed pro statu contractionis ad speciem, imo ad individuum. Res est perspicua, et neganda nemini. Omnis ars et scientia practica respicit suum objectum in universali, et in hoc ab experientia differt, ut diserte docent Aristoteles et D. Thomas (2). Quomodo igitur Architectura respicit domum in universali, quæ, prout sic, certe non est factibilis, nec habitabilis? aut Ethica Operationem in communi, qua honeste vivitur, cum nemo sic vivat per operationem in communi? Par est ratio in scientiis speculativis. Nam Metaphysica v. g. respicit Ens «ut sic,» quatenus possibile, seu potens existere: et tamen Ens «ut sic,» existere nunquam potest abstractione retenta. Facultas autem practica, ut alibi monuimus, eatenus dicitur habere pro fine operationem, quatenus est congrue appetibilis propter operationes in individuo exercendas, ad quas ejus doctrina universalis applicari potest.

6. Postremo, cognitio Generis conducit quidem, et est ordinabilis ad cognitionem Speciei; sed idem accidit e converso. Nam sicut attenta perfectione intensiva Genus est pars, et Species totum; ita at-

(1) 1, Poster. cap. 23.

(2) 1, Metaph. cap. 1, lect. 1

tenta latitudine, seu perfectione extensiva Species est pars, et Genus est totum, quod vocant «potestativum, seu potentiale,» ad cujus cognitionem deservit cognitio partium subjectarum. Idecirco divisio Generis in Species, vel in Differentias, vere dicitur Modus sciendi respectu Generis; quia magis illud manifestat, ac notum reddit. Quamvis autem cognitiones Generis et Specierum sint invicem ordinabiles, nihilominus objectum attributionis rationabiliter statuitur potius in ratione communi, quam in specificis, quia sic melius consulitur unitati scientiæ. Nec novum est quod electio objecti attributionis aliquatenus pendeat a prudenti arbitrio Philosophorum cum rationabili fundamento ex parte rerum: id enim generaliter de omni attributionis objecto docet communis sententia, præsertim Scotistarum, atque Nostrorum.

7. Dices: cognitio differentię specificę nullatenus conducit ad perfectiorem cognitionem Generis: ergo sine fundamento statuitur objectum attributionis in ratione generica. Patet Antec.; quia differentię specificę sunt extra rationem Generis, nec manifestant rationem conveniendi, sed differendi. «Neg. Antec.» non bene probatum: nam etiam proprietates sunt extra rationem essentię; quę tamen ex earum cognitione melius cognoscitur: cognitio item unius ex Contrariis conducit ad cognitionem alterius, quin alterum ex altero constituatur. Differentię igitur ita sunt extra rationem Generis, ut simul ejus connexionem terminent. Non dubium autem, quin res perfectius penetretur, penetratis terminis, quibuscum ipsa connectitur; ut patet in causis, et effectibus. «Replic.:

» qui bene cognosceret species omnes Modi sciendi in particulari, foret perfecte Logicus: ergo Logica non indiget cognitione Modi sciendi in communi. «Neg, Conseq.:

» nam species perfecte cognosci nequit incognito Genere, ut patet exemplo Hominis, et Animalis.

8. *Objic.* 2, pro. 1, sententia ex enumeratis cap. præced. Objectum attributionis Logicę comprehendit etiam Propositionem, et quinque Prædicabilia: ergo non debet ad Modum sciendi coarctari. «Prob. Antec.» 1, ex D. Thoma (1), qui vocat «proprie Subjectum

(1) Lect. 4, in 4, Metaph.

Logicæ,» illud «Ens rationis,» quod proprie dicitur de intentionibus «Generis, speciei, et similium.» At nomine «Subjecti» venit objectum attributionis. 2.: quia, juxta eundem Angelicum in Procem. Ethic., Specificativum Logicæ est «Ordo, quem Ratio considerando facit in proprio actu:» hic autem Ordo reperitur etiam in Propositione, et in constructione Prædicabilium. 3: quia Propositio est artefactum completum, de quo ex professo tractat Logica: ergo sub ejus objecto attributionis comprehenditur, siquid valet paritas aliarum artium. 4.: quia de Prædicabilibus agit Logica peculiari tractatu, nulla facta mentione alterius artefacti, ad quod ordinentur ut partes: ergo de illis agit propter se, et absque attributione ad aliud objectum.

9. *Resp. neg. Antec.* Ad 1, et 2, «prob.: D. Thomas ibi loquitur de Subjecto, et Specificativo, non «attributionis, sed adæquationis,» prout scilicet recurrit cum ratione formali «sub qua,» seu cum objecto formali adæquato. Ratio interpretationis: quia «Ens rationis,» quod D. Thomas vocat subjectum Logicæ, dicitur etiam proprie de intentionibus «Medii, Extremorum majoris, et minoris, Prædicati, Subjecti,» et aliis mere partialibus, sive incompletis; et in his invenitur quoque «Ordo» a ratione factus: et tamen intentiones hujusmodi sunt objecta mere attributa, juxta Adversarios. «Ad 3.» Propositio sæpe continet definitionem, aut divisionem, aut etiam argumentationem saltem virtualem, qualis inbibitur in causalibus, et conditionalibus. Tunc autem sub attributionis objecto comprehenditur, non præcise quatenus Propositio est, sed quatenus vim habet Modi sciendi. Propositio item, quæ prædicatum aliquod essenziale objecti detegit, sine absurdo numerari potest inter species Modi sciendi, juxta dicta in Summulis.

10. Si tamen generaliter loquamur de Propositione, quatenus aliquid affirmat, aut negat de aliquo, «neg. Conseq.» probationis. Propositio enim sic spectata sine respectu ad Argumentationem, est quid obvium, et facillimum; vel certe non habet artificium, quod proxime et ratione sui utile sit ad finem extrinsecum Logicæ artis, nempe ad usum aliarum scientiarum, qui usus consistit in penetrando, quid sit res; et quotuplex, et quas essentia inferat proprietates. Ars

autem instrumentaria solum respicit pro fine intrinseco illa instrumenta, quæ proxime et ratione sui utilia sunt ad finem ejus extrinsecum, nempe ad usum facultatis superioris. Sic ars fabricandi organa musica, non respicit pro fine intrinseco singulos tubos harmonicos, sed instrumentum rite constructum ex omnibus; quia singuli seorsum non sunt proxime utiles ad finem Musicæ artis. Hinc negandum est, quod artefactum pure enuntiativum, sit completum «in esse instrumenti sciendi,» licet completum sit, ac perfectum «in esse Orationis Dialecticæ:» sicut artefactum completum in esse tubi harmonici, non ideo completum est in esse instrumenti musici. Propter hæc, Logica non dicitur Ars enuntiandi, cum passim dicatur Ars definiendi, dividendi, et argumentandi.

11. *Ad 4. prob.*, admisso «Antec., neg. Conseq.:» nam, ut aliquod objectum sit attributum, non requiritur quod de illo tractetur ubique sub munere partis artefacti alterius; sed sufficit, quod tractatus de tali objecto ideo institutus, et insertus fuerit arti, vel scientiæ, quia illius objecti cognitio utilis est ad meliorem cognitionem, vel faciliorem constructionem alius objecti; ita ut, nisi hæc utilitas adesset tractatus ille foret inutilis ad scopum artis. Atque ita se habet tractatus de Prædicabilibus; qui solum inseritur Logicæ, tamquam apparatus quidam terminorum, seu materiæ proximæ, ex qua possint sciendi instrumenta construi.

12. *Objic. 3*, pro secunda sententia. Objectum attributionis Logicæ est Modus sciendi; sed sola Demonstratio est proprie Modus sciendi, cum sola generet scientiam: ergo etc. «Confirm. 1.:» quia Aristoteles 1, Prior. cap. 1. sibi pro fine statuit Demonstrationem, eoque intentionem suam dirigi testatur. «Confirm. 2.:» quia D Thomas initio Opusculi 48, singillatim ostendit, omnia, quæ tractantur in Logica, ad demonstrationem ordinari. «Confirm. 3.:» quia Definitio et Divisio possunt esse partes Demonstrationis: ergo ad illam ordinantur tamquam objecta attributa; sicut etiam syllogismus probabilis, et fallax, titulo contrarietatis. «Confirm. 4.:» quia Logica, utpote directiva Intellectus, illam operationem pro fine respicit, quam Intellectus maxime appetit: Intellectus autem, cum naturaliter appetat scire,

maxime appetit Demonstrationem, quæ sola scire facit, siquidem juxta Aristotelem Scientia «est Habitus per Demonstrationem acquisitus,» vel etiam «Cognitio rei per causam. Confirm. 5:» quia finis artis administræ est instrumentum, quod ab ea petit facultas superior: ast aliæ scientiæ, quibus ministrat Logica, maxime ab ea petunt Demonstrationem, utpote necessariam ad finem ipsarum, qui est notitia certa de objecto sine periculo erroris.

13. *Resp.* Minor objectionis vera est, si Modus sciendi sumatur stricte, falsa autem, si Modus sciendi sumatur late (non tamen improprie) pro modo, seu medio artificiose manifestandi ignotum, prout congruit integritati Scientiarum. Atque ita accipitur apud Logicos Modus sciendi; cujus partitio in Definitionem, Divisionem, et Argumentationem, a nemine dicitur impropria. Unde, licet sola Demonstratio generet scientiam discursivam stricte sumptam, non sola generat scientiam latiore sensu acceptam. «Ad 1. Confirm.» Multi ex Autorib. nostræ sententiæ concedunt, Demonstrationem esse finem intrinsecum Logicæ Aristotelicæ nunc extantis, seu qualis ad nos pervenit in Libris, quos habemus ex Aristotele, qui libri ex professo non tractant Definitionem, ac Divisionem. Negant tamen, si sermo sit de Logica secundum se, vel etiam prout illam tractavit olim Aristoteles in Libris qui perierunt. Sed hac solutione non est opus. Nam locus objectus probat quidem, Librorum Analyticorum objectum attributionis esse Demonstrationem: at non probat de tota Logica Aristotelica: nam similiter in ipso ingressu Libri 1. Topic. ait Philosophus, propositum sibi esse methodum invenire Syllogismi probabilis, qui proinde eorum Librorum objectum attributionis erit.

14. *Ad 2. Confirm.* D. Thomas inter ea, quæ ad Demonstrationem ordinari docet, non meminit Definitionis, nec Divisionis, et insuper Syllogismum Topicum prætermittit. «Ad 3. neg. Conseq.:» nam, licet Definitio v. g. possit esse pars Demonstrationis, non præcise consideratur a Logica titulo partis, nec ejus tota utilitas ad scopum Logicæ sita est in munere partis; præciso quippe hoc munere, habet ratione sui Definitio, cur a Logica ex professo tractetur, utpote proxime deserviens ad usum scientiarum, quarum interest scire

quidditatem objecti per Definitionem. Hæc ergo tractatur a Logica, tum quatenus explicat essentiam rei in se (qui est conceptus Definitionis primarius, sub quo respicitur ut attributionis objectum) tum quatenus vim habet inferendi conclusionem circa proprietates; et hic est conceptus secundarius, sub quo Definitio respicitur ut pars Demonstrationis, et ut objectum attributum. Sic in ipsa rei quidditate distingui solet duplex conceptus, «essentiæ, et naturæ:» in primo spectatur quidditas absolute, in secundo spectatur cum ordine ad proprietates, quarum est radix. Sic etiam Elementum consideratur a Physico, tum absolute, et ratione sui, tum cum ordine ad Mixtum.

15. Negari præterea potest, quod Definitio sit pars Demonstrationis: nam eatenus esset, quatenus est Medium ad inferendas proprietates. At vis inferendi non est in tota Definitione, sed in sola Differentia. Ut enim demonstratione concludas, hominem esse risibilem, aut admirativum, sufficit «rationale» pro Medio, et frustra erit integra definitio «Animal rationale,» cum «Animal» nullatenus inferat «risibile.» Vid. P. Compton, ex quo tota hæc doctrina desumpta est. Quod additur de syllogismo probabili, nihil est dictu: nam titulus contrarietatis non magis probat, syllogismum probabilem ad demonstrativum ordinari, quam e converso.

16. Ad 4. Quod Intellectus maxime appetat Demonstrationem, incertum est. P. Compton Definitionem præfert Demonstrationi: tum quia magis imitatur modum cognitionis Angelicæ; tum quia, sicut definitio objectiva, seu quidditas objecti, est præcipuus conceptus objectivus, et prima veritas, quæ est radix omnium proprietatum; ita definitio formalis est præcipuus conceptus, primaque veritas formalis, et origo cæterarum cognitionum: unde erit operatio maxime expetibilis ab Intellectu. Sed transeat quidquid objectio allegat. Tantum inde sequitur, quod Demonstratio sit objectum «principalitatis,» minime vero quod sola sit objectum «attributionis:» non enim novum est, quod inter partialia attributionis objecta certum aliquod emineat, sitque maxime considerabile ab scientia, ut a Metaphisica Deus, a Physica Homo. Unde, licet sola Demonstratio faciat scire juxta definitiones scientiæ Aristotelicas, quæ procedunt in sensu strictissimo,

non ideo sola est attributionis objectum. Sic, licet solus Deus sit En-
 antonomastice, et reliqua entia comparatione Dei sint quasi nihilum
 non ideo solus Deus, sed Ens in communi, vel substantia completa,
 «ut sic,» est objectum attributionis Metaphisicæ. Hinc etiam patet solutio
 «ad 5:» quamvis enim aliæ scientiæ Demonstrationem petant maxime,
 non tamen unice. Notitia autem certa de quidditate, et partibus ob-
 jecti, Definitione, et Divisione paratur.

17. «Objic. 4.» pro tertia sententia. Logica, utpote rationalis
 scientia, sequitur naturalem ordinem operationum Rationis; sed ex
 operationibus istis prima naturaliter ordinatur ad secundam, et se-
 cunda ad tertiam, ut explicat D. Thomas (1), et fatentur omnes; ergo
 Logica quidquid artificii est in prima, et secunda operatione, respicit
 cum ordine, vel attributione ad tertiam quæ est syllogismus. «Resp.»
 Sequitur quidem Logica naturalem ordinem operationum Intellectus,
 quantum ad methodum, seu collocationem doctrinæ; at non omnino,
 quantum ad attributionem unius ad aliam. Ubi cumque enim Logica
 invenit artificium completum proxime utile ad acquisitionem scien-
 tiarum, ibi sistit velut in fine intrinseco saltem inadæquato. Nec ordo
 attributionis in scientiis debet per omnia sequi naturalem ordinem
 objectorum: alioqui scientiæ omnes pro attributionis objecto Deum
 respicerent, cum earum omnium objecta naturaliter ordinentur ad
 Deum: in quod maxime verum esse deberet in iis, quæ Deum inter
 partialia objecta considerant, ut sunt Physica, et Metaphysica. Non
 tamen negaverim, quod Logica primam et secundam operationes
 consideret aliquatenus prout ordinatas ad tertiam: sic enim respicit,
 tum eos actus, qui ratione sui non habent artificium completum in
 esse instrumenti sciendi; tum etiam eos, qui præditi sunt artificio
 Definitionis, aut Divisionis, dummodo spectentur sub conceptu, non
 primario, sed secundario, juxta dicta num. 14.

18. Ut alias objectiones præcaveas, «nota 1.:» P. Compton in
 sola Definitione collocat objectum attributionis Logicæ. Sed quidquid

(1) Lect. 1, in 1, Periherm.

allegat, etsi concedatur, ut summum probat, Definitionem esse ob-
jectum principalitatis, quemadmodum de allegatis pro Demonstratio-
ne diximus num. 16. «Not. 2:» P. Lynce Veritatem in communi
pro attributionis objecto præstituit Logicæ, eo quod hæc dicatur Ma-
gistra veritatis, et ex proprio munere discernat verum a falso, præ-
caveat errores, et doceat scire. Verum elogia hujusmodi solum evin-
cunt, Veritatem esse finem Logicæ mediatum, et extrinsecum, quem
scilicet Logica pro objecto non respicit (nusquam enim de natura
Veritatis agit, nisi per quæstiones aliquod ab Animastica, vel Meta-
physica mutuatas, de quib. tract. 5.), sed ad ipsum obtinendum ins-
trumenta parat. Quia enim Logica docet artificium definiendi, divi-
dendi, et argumentandi, per quod ad praxim deductum facile obti-
netur veritas, cavetur error, et scientia acquiritur; idcirco vocatur
Magistra Veritatis, etc. Hoc sensu Musica dicitur ars mulcendi aures,
et Coquinaria vocatur ars oblectandi gustum, ex fine scilicet mediato,
et extrinseco.

19. *Not. 3:* Etsi designatio objecti attributionis in scientiis, et
attributorum ordinatio, aliquatenus pendeat ab arbitrio Philosopho-
rum, et sit complete, ac formaliter artificialis, quemadmodum et
Scientiarum totalium divisio, ut fert sententia satis communis (1), cui
favet Exim. Doctor disp. 44. Met. sect. 11, num. 68; non ideo inu-
tiliter inquiritur, quodnam sit attributionis objectum in Logica, vel
alia scientia? Omnes quippe supponunt, arbitrium illud debere esse
in ipsa objectorum natura fundatum. Quare saltem disputari potest,
quodnam ex objectis partialibus Logicæ congruentius et rationabilius
eligi debeat in objectum attributionis?

(1) Vid. supra Disp. 1, cap. 6, a num. 10.

COROLLARIA.

20. Nunc, ut ex doctrina totius Disputationis plena de objecto Logicæ formetur idea, notationes sequentes adjicio. 1: voces et scripta, quatenus imitantur artefacta Logica, sunt objectum Logicæ materiale, non per se attactum, sed per accidens, et indirecte, idest, attactum per actus indirecte pertinentes ad Logicam, ut ex cap. 2, constat. 2: res secundum esse physicum (quo nomine comprehenduntur etiam entia rationis, cum de ipsis disseritur) sunt objectum materiale mediatum, sive remotum, quatenus sunt objectum objecti Logicæ, nempe actuum Intellectus. Sunt etiam objectum materiale immediate quidem, sed obiter attactum per summa capita sub nominibus, «Idemitas, Essentia, Quidditas, Totum, Partes,» et similibus, non ut materia denominabilis, sed ut materia extrinseca, et «circa quam,» eo fere modo, quo Pictoria res naturales considerat, ut eas coloribus exprimat. Constant hæc ex cap. 3, et 8.

21. 3.: Res secundum esse intentionale, seu concreta secundæ intentionis, in primis non constituuntur ex ente rationis pure objectivo, ut patet ex cap. 4. § 3, sed ex re extra animam, et cognitione reali ut forma. Deinde, nec sunt objectum Logicæ formale, si spectentur ut concreta subjectum et formam includentia; ut ostendimus cap. 6: imo nec in hisce concretis consistit artefactum, ex forma et materia proxima constitutum, quod Logica per se intendit ut ars est, saltem per actus primarios, seu regulas præcipuas, ut vidimus eod. cap. a num. 18, quidquid sit de nonnullis actibus secundariis, de quib. ibid. num. 30, juncto num. 9. Attentis igitur actibus Logicæ primariis, concreta hujusmodi non considerantur in esse talium: consideratur tamen eorum utraque pars sub alio munere, nimirum pars formalis sub munere rectæ repræsentationis, pars materialis sub munere materiæ, non «ex qua,» sed pure «circa quam.

22. 4.: Objectum formale Logicæ totum est in actibus Inte-

llectus. Nam ratio formalis «sub qua» (alias ratio formalis «quæ, alias objectum formale «quo,» alias «quod» alias ratio formalis objecti «ut res est,» vel in esse» rei, juxta varios loquendi modos) est «intrinsicæ rectitudo operationum Intellectus scientiis acquirendis utilis,» quæ rectitudo cadit etiam in primam operationem, ex dictis cap. 7. a num. 3, et cap. 9, num. 2. Rectitudo hæc est «Ens rationis,» non pure objectivum, sed subjectivum: et quia non cognoscitur, nec dicitur, nisi per actus reflexos, qui sunt secundæ intentiones formales, idcirco vocatur «secunda intentio objectiva.» Ratio formalissima «sub qua» (alias ratio objecti «ut objectum est,» vel «in esse scibilis,» quæ supra rationem formalem solum addit expressum respectum ad scientiam, ex cap. 1, num. 12,) est «dirigibilitas objectiva operationum Intellectus,» qualem explicuimus cap. 7, num. 14, et 15, necnon cap. 8, num. 2, et 3, Utraque ratio, formalis, et formalissima, est objectum Logicæ totalis «Specificativum,» atque etiam «Subjectum adæquationis.» Vid. cap. 9, num. 4. Abstractio a materia censi solet «conditio objectiva», idest, conditio reddens objectum proportionatum potentiæ, vel scientiæ, non quasi motivum, sed quasi applicatio. Sic autem Logicæ respondet «abstractio ab omni materia prout limitata per artificium signi formalis». Vid. cap. 5. num. 8.

23. 5: Objectum Logicæ formale «quod,» sumptum pro formali specifico, et inadæquato, quale descripsimus cap. 1, num. 10, est «quævis rectitudo specifica,» vel «quodvis artificium particulare operationum Intellectus.» Objectum vero materiale proximum, seu materia propria denominabilis, «ex qua» construuntur artefacta Logica, est «entitas actuum Intellectus secundum prædicata formaliter distincta a repræsentatione,» atque etiam «secundum repræsentationem in communi, quatenus indifferentem ad varias species, rectas, aut vitiosas.» Vid. cap. 6. num. 18, et cap. 8. num. 6. Hinc artefactum Logicæ proprium, et ab ejus regulis per se intentum, prout ex materia et forma constitutum, est «recta cognitio.»

6. Denique: Objectum attributionis Logicæ, quod etiam dicitur «Subjectum attributionis, et Specificativum per modum finis intrinsicæ, est Modus sciendi, prout complectitur Definitionem, Divisionem,

et Argumentationem.» Objecta vero attributa, seu communitatis, sunt apprehensiones formantes Prædicabilia, atque etiam Enuntiatio, seu Propositio cum suis speciebus et partibus, nec non partes actuales uniuscujusque Modi sciendi singillatim sumptæ, v. g. syllogismi Medium, Extremitates, Præmissæ, Conclusio. Quæ omnia constant ex cap. 9, et 10. Et hactenus de Procœmiali Tractatu.

INDEX

TOMUS PRIMUS

	<u>Pags.</u>
Editor lectori..	5
Dedicatoria..	7
Protestatio auctoris..	22
Censura..	23
Censura..	26

PHILOSOPHIA RATIONALIS, QUATENUS MAGNA, SEU MAJOR LOGICA DICITUR.

Prefatiuncula.	33
------------------------	----

TRACTATUS PRIMUS PROOEMIALIS DE NATURA ET OBJECTO LOGICÆ.

Disp.—I de Natura Logicæ.	35
Caput primum.—De Notione, Existentia, Quidditate, Utilitate, et Origine Logicæ.	36
Cap. II.—De Divisione Logicæ, præcipue in Docentem, et Utentem.	43

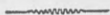
	Pag.
Cap. III.—An, et quatenus Logica Utens a Docente distinguatur?	56
Cap. IV.—An Logica concurrat efficienter ad actus alia- rum scientiarum?	67
Cap. V.—Utrum Logica sit Simplex Qualitas?	79
Cap. VI.—Objectiones adversæ diluuntur.	91
Cap. VII.—An Logica sit necessaria ad alias Scientias acquirendas?	107
Cap. VIII.—An Logica sit Ars, et Scientia?	129
Cap. IX.—Utrum Logica sit Scientia practica, an spe- culativa?	139
Cap. X.—Objectionibus fit satis.	149
Disp. II. De Objecto Logicæ.	167
Caput primum.—Quid, et quotuplex sit Objectum in communi, summam præmittitur.	168
Cap. II.—Utrum voces sint objectum directe, et per se consideratum a Logica?	178
Cap. III.—An, et quatenus Res secundum esse physi- cum sint Objectum Logicæ?	197
Cap. IV.—Utrum, Objectum formale Logicæ sit Ens rationis?	204
Cap. V.—Exarmanantur argumenta contraria.	227
Cap. VI.—Utrum secundæ Intentiones objectivæ in concreto, sint Objectum Logicæ formale?	255
Cap. VII.—Objectum Logicæ formale directe statuitur in Actibus Intellectus?	270
Cap. VIII.—Argumenta contraria, et Solutiones.	290
Cap. IX.—Quodnam sit in Logica Objectum attribu- tionis.	303
Cap. X.—Solutiones objectionum, et Corollaria.	309

MENDA SIC EMENDA

TOMUS PRIMUS

PAG.	LIN.	LEGITUR.	CORRIGE.
8	10	moralem	mortalem
9	13	sapientium	sapientum
13	19	indicii	judicii
16	14	sommo	ommo
38	25	etie	esse
38	29	dans	dant
42	24	discipulus	discipulos
72	4	nefluit	nequit
104	28	sumo	fumo
144	9	sine	fine
147	23	differendum	disserendum
191	17	paruma	parum a
193	20	dispsoitis	dispositis
210	12	ale	tale
216	7	deniando	definiendo
216	15	subec tum	subjectum
217	8	qn	qui
217	23	sisita	si ita
218	11	talis est quatenus	talis est, et quatenus
243	25	dest	idest
307	13	sisi	nisi

CURSUS PHILOSOPHICI

TOMUS SECUNDUS

CURSUS PHILOSOPHICI

REGALIS COLLEGII SALMANTICENSIS

SOCIETATIS JESU

IN TRES PARTES DIVISI

PRIMA PARS

CONTINENS

LOGICAM, SEU PHILOSOPHIAM RATIONALEM

AUTHORE

R. P. LUDOVICO DE LOSSADA

EJUSD. SOCIET., ET IN EODEM REGALI COLLEGIO
THEOLOGICÆ PROFESSORE, ET SACRÆ SCRIPTURÆ INTERPRETE

TOMUS SECUNDUS

BARCINONE

APUD VIDUAM ET FILIOS J. SUBIRANA

IN VIA DICTA PUERTA FERRISA, 16

1883

TRACTATUS SECUNDUS

DE UNIVERSALIBUS GENERATIM

Postquam Logica in semet reflexa præemiali tractatu suam inspexit indolem, propriumque sibi fixit objectum in operationibus Intellectus, nunc accuratam ejusdem objecti doctrinam, et in ea mentis humanæ, atque adeo Scientiarum omnium directionem tradere aggreditur. Et quoniam ex generalibus rerum ideis, quæ simplici perceptione fiunt, judicandi, ac discurrendi rectitudo plurimum pendet, idcirco primæ Intellectus operationi, idest, simplicibus apprehensionibus eliminandis, tres Tractatus continuo sequentes impendet, in reliquis breviter datura quidquid ad operationes secundam et tertiam spectans in Dialecticis Institutionibus desideratur. Nec tamen in hisce Tractatibus Logica impermixta procedet: plurima siquidem a Metaphysica mutuare cogitur, tum cognatione rerum, tum consuetudine Scholarum: atque in primis identitatum, ac distinctionum varium genus excutere omnino debet, ne deinceps propria ipsius doctrina singulis fere lineis tenebrescat.

DISPUTATIO I

De Identitate, et Distinctione

CAPUT PRIMUM

*Explicatis terminis, Distinctio realis exponitur, et inter
Gradus Metaphisicos esse negatur.*

1. *Identitas* (inquit Philosophus 5. *Metaph.* cap. 9,) «unitas quædam essentiæ est, aut plurium, aut cum ut pluribus utatur, ut puta cum dicat ipsum sibi ipsi idem, ut duobus enim ipso utitur.» Idest, ea dicuntur idem, quæ habent unitatem aliquam essentiæ, sive illa sint aliqua ratione plura, sive per solam repetitionem nominis utamur uno ut pluribus: ut enim determinata identitas explicetur, semper formare cogimur extrema quasi duo, saltem voce tenus, ut cum dicimus, «Homo est homo,» vel «est idem sibi.»

2. Sumitur hic «Unitas» a Philosopho, prout idem sonat, ac «Convenientia,» seu «Conformitas:» quo sensu unitas duorum, aut plurium esse potest, vel in substantia, vel in qualitate, vel in quantitate. Unitas, sive conformitas in substantia; qualis est v. g. inter humanitates Petri, et Pauli, specialiter vocatur «identitas:» unitas: vel convenientia in qualitate, v. g. nivis, et lactis in albedine, vocatur «similitudo:» unitas, vel convenientia in quantitate, idest, in magnitudine molis, aut perfectionis, vocatur «æqualitas.» Hoc tamen sensu accepta unitas, vel identitas, ampla est, et impropria, utpote cum vera multiplicitate, vel distinctione cohærens: ideoque a Recentiori-

bus omnis convenientia, vel conformitas extremorum vere plurium, sive sit in substantia, sive in qualitate, sive in quantitate, vocari solet, non tam «unitas,» aut «identitas,» quam generali nomine «similitudo.»

3. Unitas igitur in præsentī accipiēda est pro indivisibilitate, non quidem partium inter se, sed totius rei, quæ dicitur una: atque ita definiri, vel describi potest ad mentem Aristotelis (1), «Indivisio,» vel «Indivisibilitas Entis in plura ejusdem omnino rationis,» sive «in plura talia, quale ipsum est, cum divisione a quolibet alio.» Unde colligis, vere dici unum, non solum Ens omnino simplex, ut est Angelus, sed etiam Ens compositum ex partibus aliquo nexu copulatis; quia, licet possit in partes dissolvi, non tamen in multiplex compositum ejusdem omnino rationis. Sic Petrus est unus, quia, licet divisibilis in corpus et animam, tamen dividi nequit in plures Petros: sic etiam Aqua maris una dicitur, quia, licet in aquas plures dividi possit, non tamen in tales, quæ sint ejusdem mensuræ cum mari diviso.

4. Pro re præsentī triplex Unitatis species assignari solet. Prima est Unitas «individualis,» quæ etiam «numerica, materialis, et characteristicā» dicitur: estque ultima rei indivisibilitas, fundata in prædicatis individualibus; qualem habet Petrus ratione Petreïtatis, et quodvis aliud individuum ut tale. Secunda est Unitas «essentialis,» quæ «formalis» etiam appellatur: estque rei indivisio, vel indivisibilitas in plures essentias: sic Petrus, et est unus Petrus, et est unus homo; quia non solum dividi nequit in plures Petros, sed nec in plures homines. An hæc unitas a parte rei distinguatur ab unitate individuali, decernetur inferius. Tertia est Unitas «universalis,» quæ vocatur etiam «unitas præcisionis, et formalis intentionalis:» estque illa, vi cujus plura individua fiunt una species, vel plures species unum genus. Hæc infra explicabitur ex professo. Aliter, et brevius dividitur Unitas, quemadmodum Identitas, in realem, et rationis, de qua divisione postea. Unitati opponitur Multitudo, quæ proinde consistit in

(1) 5, Metaph. cap. 6.

divisione, vel divisibilitate Entium, totque modis accipitur, quot ex adverso Unitas.

5. Jam Unitas ita exposita recurrit cum Identitate, nec ab ea distinguitur, nisi forsan ex modo significandi, vel etiam quia unitas importat distinctionem Entis ab omni non ipso, quam distinctionem fundat quidem, sed non claudit identitas. Quapropter Identitas ad mentem Philosophi citati num. 1, recte definietur «Unitas in entitate.» Hic enim conceptus, et satis perspicuus esse videtur, et aliunde convenit omni et soli Identitati, ut inductione patebit. V. g. quia in Divina Triade Pater et Filius unitatem habent in entitate absoluta, e non in entitatibus relativis, ideo sunt idem Deus, et non sunt eadem Persona. In ipsis etiam carentiis, et entibus rationis, suo modo dabitur identitas, si detur unitas in entitate negativa, vel ficta.

6. Nec tamen strictam esse contendo definitionem istiusmodi. Identitas enim vix exprimi potest clarioribus terminis, quam vulgaribus, et usitatis, «Idem, Id ipsum.» Unde agebat Magn. Augustinus (1): «Id ipsum quomodo dicam, nisi id ipsum?... Quidquid aliud dixerò, non dico id ipsum.» Certe omnes ab incunabulis absque reflexione vel explicatione cognoscunt evidenter identitatem sui secum ipsis: ideoque, si cuivis proponas, nonnisi ab alio factum esse, quod a se factum meminit, illico dissentiet, tamquam propositioni evidenter falsæ. Accedit quod aliqua sunt prima principia per se nota, et omni rationali evidentia, v. g. «Quodlibet est vel non est, Impossibile est idem simul esse et non esse, Quæ sunt eadem uni tertio etc.:» in his autem cum exprimatur Identitas, nequit non esse cuivis per se nota, et evidens. Hinc recte colligunt Recentiores passim, Identitatem esse stricte indefinibilem, defectu scilicet explicationis definito clarioris.

7. Utsummum igitur poterit Identitas quasi describi terminis per accidens notioribus, quales exhibet definitio data num. 5; aut etiam, si dicatur Identitas in eo consistere, «quod hoc et illud non sint vere

(1) In Psalm. 121.

duo, quod non distinguantur inter se, quod hoc sit illud.» Unde ne modo displicet descriptio Identitatis, quam olim probavi, nimirum «Capacitas verificandi propositionem affirmativam unius de alio, saltem si prædicatum in recto et substantive sumatur:» ideo enim identificatur homo cum animali, quia vere dici potest, «Homo est animal:» et sic de aliis, «Dices:» ideo vere dicitur, «Homo est animal,» quia datur identitas extremorum: ergo non ideo datur identitas, quia vera est ea propositio; alias vitiosus circulus erit. «Resp.» Non reddimus pro ratione Identitatis, quod ea propositio vera sit, sed quod in objecto sit capacitas ad illam verificandam: qua in re sine vitio proceditur: quemadmodum roganti, cur Homo sit rationalis? redditur pro ratione capacitas, seu potentia discurrendi; quanvis aliunde verum sit, ideo hominem actu discurrere, quia rationalis est. Itaque propositæ definitiones Identitatis admitti possunt, ut definito notiores per accidens, aut respective; quia forsitan erunt, qui terminos earum magis ultimate penetrent, quam vim nominis «Idem.»

8. Dividitur Identitas in «realem, et rationis.» Realis est, quæ rebus convenit independenter ab operatione Intellectus. Rationis est, quæ à certo quodam rationis actu provenit, vel in eo consistit. An, et quas utraque species habeat, commodius explicabitur postmodum circa Distinctiones utrique oppositas. Nunc moneo, identitatem realem vere et proprie existere a parte rei etiam cogitante nemine. Tum quia ante cogitationem Intellectus res quælibet non est alia, aut distincta a se, sed est eadem secum. Tum quia Intellectus per actus directos identitatem pro objecto respicit, quoties affirmat aliquid. «Dices:» realis Identitas existit quidem a parte rei «fundamentaliter,» at non «formaliter,» donec adveniat rationis actus, distinguens unum et aliud, et ea inter se referens. «Probatur:» quia Identitas est relatio quædam subiecti ad prædicatum; nec possunt duo identificari, quin supponantur aliqua ratione duo: hæc autem dualitas, et relatio, cum non detur a parte rei inter extrema realiter indistincta, debet esse opus Intellectus. Atque ita docet D. Thomas pluribus in locis (1).

(1) V. g. in 5. Metaph. lect. 11.

LOSSADA.—Tom. II.

9. Sed «contra» 1, si extrema a parte rei vere sunt indistincta, veramque dualitatem excludunt: ergo vere sunt idem: quid enim aliud est Identitas, quam indistinctio, et unitas dualitatem excludens? «Contra 2: «si identitas consistit formaliter in relatione duorum, necessario supponit dualitatem, ac distinctionem simul positam: hoc autem non minus apparet absurdum, quam quod lux necessario supponat tenebras simul cohærentes. Nec dicas, distinctionem extremorum esse alterius lineæ, nempe rationis, quæ non opponitur identitati reali. Tum quia realis identitas, prout formaliter constituta, per te est quid rationis: ergo debet opponi distinctioni rationis. Tum quia rationis identitas concipitur etiam relativo modo: et tamen consistere nequit in relatione, et distinctione rationis; ne alioqui simul cohæreant identitas et distinctio in eadem lineâ: id ipsum ergo a fortiori dicendum de identitate reali, quanvis relativo modo concipiatur. Adde quod distinctio realis nullatenus pendet ab actu rationis: ergo nec realis identitas pendere debet.

10. Quod ergo realis identitas a nobis concipi, aut explicari nequeat, nisi relativo modo, et per quamdam dualitatem extremorum, quæ dicimus idem, probat quidem imperfectionem mentis humanæ, quæ res quantumvis simplices percipere non valet, nisi per distinctas expressiones, ex quibus resultet quædam dualitas, et relatio; non tamen probat identitatem secundum se consistere in ea dualitate, vel relatione. Sic affirmare non possumus Dei simplicitatem summam, quin eo ipso quamdam formemus extremorum pluralitatem, et compositionem, in qua tamen non consistit certe simplicitas ipsa. Sic etiam, ut affirmes carentiam omnis relationis realis et rationis, formanda tibi erit aliqua relatio. Numquid in ea relatione consistet illa carentia? Aliud igitur est «Identitas,» aliud «relatio identitatis, idest, fundata in identitate. Relatio hæc est opus rationis, nec datur a parte rei, nisi fundamentaliter: et hoc tantum intendit D. Thomas. At Identitas, etiam ante operationem Intellectus, datur in rebus formaliter, idest, vere, proprie, ac plene constituta. Quodsi aliquando aliter sonant locutiones Sapientum, ideo est, quia Identitas accipitur, non prout est in se, sed reduplicative prout a nobis concepta, et explicata.

11. Distinctio ex diametro opponitur Identitati: quare modo opposito definienda, vel explicanda est. Consistit igitur Distinctio in eo, «quod extrema sint vere duo, vel plura,» sive in eo «quod unum non sit aliud:» vel, ut magis ad normam definiendi loquamur, Distinctio est «Carentia unitatis in entitate;» aut etiam «Capacitas verificandi propositionem negativam unius de alio, saltem si prædicatum sumatur in recto et substantive:» qua limitatione facile occurret quibusdam propositionibus de prædicato adjectivo, quas objicit P. Lynce L. 2, Metaph tract. 2, cap. 1, a num. 5. Forsitan causa aderit, cur prædicatum a subjecto indistinctum non possit de subjecto verificari adjective sumptum (a quo nunc præscindimus); semper tamen verificabitur substantive.

Exponitur Distinctio realis.

12. Distinctio in communi; alia «realis» est, alia «rationis. Realis dicitur, quæ rebus convenit independenter ab esse cognito. Ratio- nis vocatur, quæ rebus non convenit nisi ut cognitis per conceptus inadæquatos, et præcisivos: sic enim v. g. inter animalitatem et rationalitatem hominis non datur distinctio rationis, donec Intellectus eliciat hos conceptus, «animal, rationale,» quorum neutro exprimitur tota essentia hominis, sed potius apparet quasi scissa in partes, quæ tamen in re distinctæ non sunt. De distinctione rationis postea fusi- us.

13. Nunc super distinctione reali notandum, non raro pro eo- dem accipi, maxime apud Aristotelem, «distingui, et esse diversum.» Si tamen presse loquamur, «distingui» dicit puram exclusionem identi- tatis; «esse» autem «diversum» addit insuper negationem similitudi- nis, aut convenientiæ: ideo enim imagines inter se similes passim distinctas dicimus, non tamen diversas. Discrimen etiam agnoscit Aristoteles inter «differens,» et «diversum;» ita ut ea differre dicantur, quæ in aliquo conveniunt, et in aliquo discrepant; ea vero dicantur diversa, quæ discrepant se totis, vel quæ in nullo conveniunt. Usu

tamen communi pro eodem sumitur diversitas, ac differentia, seu dissimilitudo.

14. De signis, unde colligere possumus distinctionem realem, late disserit Eximius Doctor (1). Duo sunt præcipua. Primum est realis productio; quæ necessario arguit realem distinctionem producentis a producto: nihil enim potest producere se, vel sibi dare esse. Hinc a Theologis probatur distinctio realis inter Divinas Personas. Hoc tamen signum intelligendum est de productione primaria, seu quoad primum esse: nam quoad secundum esse, ut ajunt, potest aliquid se ipsum producere juxta probabilem sententiam. Alterum signum est realis separabilitas, qua scilicet potest unum extremum sine alio existere in certo loco, aut tempore: quod signum evidentissime probat carentiam identitatis realis: nihil enim separari potest a semetipso, vel existere in loco, aut tempore sine se; aliter posset idem simul esse et non esse aliquando, aut alicubi, quo nihil repugnantius. Et hæc ratio tenet, sive separabilitas mutua sit, sive non mutua. His addi solet, velut tertium signum, quælibet relatio realis, ut similitudinis, æqualitatis, dominii, etc.: necessariis quippe requirit duo extrema.

15. Prædicta signa reducunt Scotistæ ad separabilitatem, saltem quæ ab intrinseco provenit; imo in ea collocare videntur conceptum distinctionis realis absolute dictæ. Nam ex doctrina Subtil. Doctoris Scoti in 2, dist. 1, q. 5, § «Ad quæst. istam,» dist. 2, q. 2, §. «Contra istud,» sicut realis Identitas est «Inseparabilitas ab intrinseco», ita Distinctio realis est «Separabilitas in esse, proveniens ab intrinseco. Communiter impugnantur: Tum quia Divinæ Personæ realiter distinguuntur inter se, cum tamen sint inseparabiles; tum quia juxta Scotistas inter totum physicum, et partes simul sumptas datur distinctio realis; et tamen nulla datur separabilitas. Quid ad hæc, et alia respondeat Mastrius, videbimus alias.

16. Dicimus itaque, quodlibet ex tribus signis num. 14, posi-

(1) Disp. 7, Metaph. sect. 2.

tis arguere distinctionem realem, adeo ut, si vel unum eorum adesse constet, quidquid sit de reliquis, distinctio realis reddatur indubia. Nec ex terminis coincidunt separabilitas, et distinctio realis: alioqui, sicuti datur separabilitas non mutua (v. g. in Deo, qui potest existere sine creatura, cum hæc nullatenus existere possit sine Deo), ita daretur realis distinctio non mutua; quod est aperte falsum (quidquid dicat Meurisse apud Mastrium (1), et contra communem sensum Scholarum. Certè Conversiones dialecticæ, v. g. «Nullus homo est equus, ergo nullus equus est homo,» ab omnibus censentur Consequentia formales, ac proinde ubique infallibiles: at earum firmitas in eo nititur, quod realis identitas, et distinctio realis semper est reciproca. Separabilitas igitur, etiam non mutua, necessario supponit distinctionem realem mutuam: quod amplius demonstrari facile posset, nisi foret omnibus fere confessum. Ubi notandum, ut ex hoc capite credatur distinctio duorum, non requiri separationem, imo nec separabilitatem naturaliter possibilem; sed sufficere, quod separatio, licet nunquam hactenus facta fuerit, tamen de potentia Dei absoluta possibilis esse probetur, vel a simili, vel a defectu contradictionis, vel alio quovis argumento idoneo.

17. Hic etiam notandum, identitatem, et distinctionem realem nulla potentia variari posse in re actualiter existente. Si enim A, quod heri extitit distinctum a B, hodie fieret idem cum B, sequeretur aperta contradictio, nempe quod A esset hodie illud ipsum, quod fuit heri, et simul non esset illud ipsum: esset, ut supponitur (alias jam non erit sermo de eodem A, sed de alio); et simul non esset, quia heri fuit aliud a B, et hodie non est aliud a B, sed idem cum B. Dixi, «in re actualiter existente:» quia per mutationem de statu possibilitatis ad statum existentia, vel e contra, quælibet res creata, dum incipit, aut desinit existere, denuo acquirit, vel amittit identitatem absolutam et exercitam secum ipsa, sicut et totam essentiam ac realitatem suam absolute et exercite sumptam; consequenterque amittit, vel acquirit

(1) Disp. 1, Logic n. 68.

distinctionem a suis prædicatis pure negativam, sitam scilicet in mero defectu identitatis actu exercitæ, sive in non existentia extremorum. Ignis enim v. g., quandiu non existit, nec est ens, nec substantia, nec ignis, in sensu absoluto et exercito; sed est nihil. In sensu tamen signato, objectivo, et quasi conditionato, res quælibet secum identificat sua predicata essentialia, etiam in statu possibilitatis.

18. Dividitur 1. Distinctio realis in «positivam, negativam,» et «mixtam,» juxta indolem extremorum. Positiva est, quæ datur inter vera entia realia, ut inter Solem, et Lunam: negativa, quæ versatur inter extrema ficta, vel inter carentias entium, quas vocant entia negativa, ut inter cæcitatem et surditatem, vel inter carentiam lapidis et carentiam ignis: mixta quæ datur inter extremum positivum et negativum, ut inter lucem et tenebras, vel inter visum tuum et cæcitatem alterius. Alio sensu vocari potest distinctio negativa ex num. 17, quæ consistit in puro defectu identitatis actu exercitæ inter extrema secundum se positiva, sed non existentia, ut inter animal, et rationale Antichristi.

19. Dividitur 2, in «adæquatam, et inadæquatam. Distinctio adæquata, est distinctio secundum totum esse; cujusmodi est inter Petrum et Paulum, vel inter Hominem et Angelum. Distinctio inadæquata est, quæ non afficit totum esse utriusque extremi, sed locum relinquit identitati secundum aliquid. Talis datur inter totum et partes singulatim acceptas, ut inter hominem et animam; distinguitur enim homo ab anima, quia præter illam aliquid aliud includit, nempe corpus; et non distinguitur adæquate, quia includit animam in suo esse, et cum illa identificatur inadæquate: idcirco hæc dicitur «distinctio includentis et inclusi. Talis etiam esset, si contingeret, formas ignis et lapidis Divinitus recipi in eadem individua materia: tunc enim ignis et lapis solum distinguerentur inadæquate, nempe secundum formas, non secundum subjectum.

20. Distinctio positiva subdividitur in «realem absolutam, et realem modalem.» Absoluta est, quæ versatur inter duas res, quarum neutra est modus alterius, ut inter Petrum et Paulum, lapidem et aurum, aquam et frigus. Modalis est quæ inter rem, et modum ejus interve-

nit. Est autem «Modus,» ut in præsentī sumitur, tenuis quædam, et minutissima entitas, cujus totum esse consistit in ultima determinatione rei ad aliquod munus obeundum, vel ad aliquam denominationem, sine qua (saltem in individuo sumpta) res eadem potest existere absolute. Sic ubicatio, duratio, et unio dicuntur modi, quibus anima rationalis, de se indifferens ut uniatur corpori, vel ut existat in tali, vel tali tempore, aut loco, ultimo formaliter determinatur ad ea munera. Hinc datur non mutua separabilitas inter rem et ejus modum: potest enim res existere sine modo, v. g. anima sine unione; modus autem nulla potentia existere valet sine re.

21. Quæritur, utrum distinctio rem inter, et modum, simpliciter dicenda sit realis? an vero media inter realem, et rationis, ita ut sit minor distinctione reali, major tamen distinctione rationis? Quæstio videtur mere vocalis. Constat, rem existere posse pereunte modo; quæ separabilitas, licet non mutua, necessario supponit exclusionem identitatis simpliciter realis: nihil enim existere potest pereunte eo, cui realiter est idem; alias existere posset sine se, vel simul esse et non esse, quo nihil repugnantius. Si ergo distinctio sumatur pro exclusionem identitatis, ea, quæ rem et modum secernit, omnino realis est, nec minor distinctione absoluta.

22. Si vero distinctio denominetur ab extremis, modalis distinctio non dicitur simpliciter et absolute «realis;» sicut modus ipse, licet non sit nihil, tamen ob tenuitatem sui non dicitur simpliciter et absolute «res,» sed tantum «modus rei, determinatio rei.» Atque hoc sensu Doctor Eximius disput. 7. Metaph. sect. 1, distinctionem modalem contendit esse minorem reali, un explicat præsertim num. 28, et 29. Dum autem num. 27, concedere videtur, ens et modum esse «idem realiter,» loquitur de identitate impropria, sumpta scilicet pro inseparabilitate, et intima conjunctione modi cum re, ut satis indicat num. 19. Superest questio, an præter distinctionem realem simpliciter, et rationis, admittenda sit distinctio formalis ex natura rei, vel virtualis intrinseca? Sed priusquam discutiatur, explendus est titulus Capiti præfixus.

Inter Gradus metaphysicos non intervenit Distinctio realis.

23. Gradus metaphysici dicuntur ea prædicata, quibus gradatim ascendimus ab infima ratione individui, velut a basi, ad supremam usque rationem entis: v. g. in Petro hæc prædicata, «homo, animal, vivens, corpus, substantia, ens;» in quibus etiam includuntur prædicata differentialia, ut «rationale, sensibile etc.;» nam homo includit genus «animal,» et differentiam «rationale;» animal includit genus «vivens,» et differentiam «sensibile: sic accidit in illis. Petrus etiam includit naturam specificam hominis, et differentiam individualement, sive hæceitatem, quæ est «Petreitas.» Quod ergo inter hæc prædicata, saltem inter naturam specificam, et hæceitatem, atque etiam inter prædicata generica, et differentialia uniuscujusque individui, detur distinctio realis absoluta (de formali ex natura rei et virtuali, postea) tanta scilicet, quanta datur inter Petrum, et Paulum; propugnat Caramuel in *Metalogica* lib. 4, disp. 8, asserens, id esse commune in Schola Platonis. Id ipsum Majoricæ docuerunt plures Raimundi Lulii sectatores, ut refert Servera disput. 5, cap. 2.

24. Contrarium tamen probant, aut supponunt indubitanter Peripatetici omnes. Quorum verissima sententia «probatur 1:» quodlibet ex iis prædicatis vere affirmatur de aliis: vere quippe dicimus, «Petrus est homo, Homo est animal, Animal Petri est rationale:» at ea realiter indistincta sunt, quorum unum vere est aliud; ut nemo dubitat. Respondent Adversarii, prædicata illa vere affirmari alia de aliis, non in abstracto, aut substantive, sed in concreto, et adjective. Unde, cum dicitur, «Homo est animal,» sensus est, «Habens humanitatem est habens animalitatem;» quæ veritas bene cohæret cum eo, quod animalitas distinguatur realiter ab humanitate, vel rationalitate. Sic, qui dicit, «Album est dulce,» non identificat albedinem cum dulcedine, quia hunc efficit sensum, «Habens albedinem est habens dulcedinem.

25. Sed «contra 1: ergo prædicata essentialia Petro adjacent instar formarum accidentalium, quo nihil absurdius. «Contra 2:» ergo, sicut substantia sacchari specificative sumpta non est alba, nec dulcis, nigra, nec amara; ita entitas illius subjecti, quod dicitur habens animalitatem, rationalitatem etc., secundum se non erit realiter rationalis, nec irrationalis, sensibilis nec insensibilis, corporea nec spiritalis, imo nec substantia nec accidens, cum realiter distinguatur a formis istarum denominationum, non minus quam substantia sacchari ab albedine. Sequela autem implicatoria est proculdubio.

26. *Prop. 2.*: omnia prædicata Petri realiter identificantur cum hæceitate: ergo et inter se, nisi ruat principium evidens. «Quæ sunt eadem uni tertio etc. *Prob. Antec.*:» omnia prædicata Petri per se ipsa sunt «hæc,» et non alia: ergo per se ipsa sunt sua hæceitas; hoc enim nomine denotamus id, per quod res est «hæc» ab aliis condistincta. «*Prob. Antec.*» Tum quia vetus axioma Philosophorum est. «Quælibet res per se ipsam est quod est, et per se ipsam non est quod non est. Tum quia alioqui dicere pariter licebit, quod illa hæceitas, quam superaddis, non est per se ipsam «hæc» præ aliis, sed indiget nova hæceitate; quæ similiter indigebit nova alia, maxime cum adhuc conveniat cum aliis aliorum hominum hæceitatibus in ratione differentię, et contractionis. Dabitur ergo in Petro congeries infinitarum hæceitatum realiter distinctarum.

27. «Dices:» licet singula Petri prædicata sint sua hæceitas, non ideo identificantur uni tertio: quia in Petro non est una simplex hæceitas, sed conflata ex multis, totidem scilicet, quod sunt prædicata superiora. «Contra 1:» Adversarii pro omnibus prædicatis uniuscujusque individui non nisi unicam indivisibilem hæceitatem admittunt, ut videre est apud citatum Caramuelem. «Contra 2:» si animal Petri realiter indistinctum est a sua partiali hæceitate numerica, nulla ratio superest, cur distinguatur a differentia specifica, nempe rationalitate; ut Adversariis in confesso est.

28. Adde quod, siqua prædicata superiora distinguuntur ab inferioribus, pariter distinguuntur et omnia, proindeque et ipsa ratio «entis,» aut «creaturę;» quod et Adversarii supponere videntur, et

ex eorum argumentis colligitur. Hoc autem chymericum esse, qui non videat? Si enim rationalitas v. g. realiter distinguitur ab ente, non erit intrinsece et per identitatem apta existere, cum «ens» sit «aptum existere;» si non est creatura intrinsece et per identitatem, et aliunde est aliquid vere existens, erit Deus; non enim datur medium. Tandem vera sententia valide probatur ex eo, quod animalitas et rationalitas hominis non sunt partes realiter distinctæ quatenus resident in anima rationali; hanc enim non esse ex partibus compositam, sed realiter omnino simplicem, certum inter Catholicos est; aliunde nec distinguuntur prout includunt corpus; nemo enim partes corporis distribuit inter animal et rationale. Nulla igitur ex parte distinguuntur. Unde facile percipiet tyro, quod, licet realiter distinguantur in homine corpus et anima, tamen rationale et animal hominis est idem realiter indivisibile et indistinctum: tam enim «animal» quam «rationale,» est nomen totius ejusdem compositi corpus et animam includentis.

29. «Objic. 1.» diversitas operationum sentiendi et discurrendi, quæ in homine cernitur, exigit principia realiter distincta; non minus quam diversitas operationum rugiendi, et latrandi: sed earum operationum principia sunt animalitas, et rationalitas: ergo etc. «Objic. 2.» animalitas existere potest sine rationalitate, ut de facto contingit in equo, et bruto quovis: hæc autem separabilitas signum est evidens distinctionis realis. «Objic. 3.» SS. Ecclesiæ Patres hortantur, ut gratiās Deo agamus, quod nos fecerit homines, et non pecudes, lapides, aut arbores (1): ergo natura nostra conjungi potuit cum differentia, et hæcceitate pecudis; aliter quorsum gratiarum actio? Distinguitur ergo ab hæcceitate, quam habet in nobis.

30. «Resp.» Ad 1. «neg Mai» Si enim diversitas operationum ejusdem suppositi probat distinctionem principiorum, in Omnipotentia Dei tot erunt virtutes realiter distinctæ, quod sunt innumeræ differentię creaturarum; quo nihil falsius: eadem item anima rationa-

(1) Vid. August. cap. 9, Solilog. in tom. 9.

lis tot habebit Intellectus, et Voluntates realiter distinctas, quod sunt species cognitionum, et affectuum; quod nemo ferat. Diversitas ergo operationum, nisi aliæ rationes accedant, v. g. quod sit in distinctis suppositis, ut evenit in rugitu, et latratu, non satis arguit distincta principia: quia potest idem principium virtualiter, aut eminenter continere diversos effectus.

31. «Ad 2.» Animalitas, quæ existit in equo, non est animalitas hominis, nec in homine potuit unquam existere. Quia tamen inter utramque datur similitudo, et hæc est fundamentum identitatis rationis, sive unitatis intentionalis, idcirco dici solent homo et equus idem in esse animalis; quæ identitas ante operationem Intellectus impropria est, et pure fundamentalis «Ad 3. neg. Conseq.:» nam gratiarum actio debetur Deo; tum quod materiam nostri corporis non præparaverit ad formam belluinam, aut lapideam, sed ad animam rationalem; tum etiam, quod, cum naturam aliquam producturus esset, nostram potius, quam pecudis, aut lapidis produxerit. De cætero, tam chymericum est, quod natura hominis conjungatur cum differentia specifica vel numerica lapidis, quam quod homo sit lapis, vel sit homo non homo.

CAPUT II

Explicatur, et rejicitur Distinctio formalis ex natura rei.

1. Authores nostri cum Thomistis Distinctionem positivam actualem, quæ actu distinguit extrema ante operationem Intellectus, putant ubilibet esse æqualem, nec in genere Distinctionis admittere magis et minus; si illos excipias, qui Distinctionem modalem aliquatenus minuunt, de quo supra. At Scotistæ cum suo Subtili Doctore in 1, dist. 8, q. 4, et alibi sæpe, Distinctionem actualem, quæ ab Intellectu non pendet, subdividunt in «realem entitativam,» sive «absolute et stricte realem,» et in «formalem ex natura rei.» Primam

intercedere dicunt inter «rem et rem» unde trahit nomen «simpliciter et absolute realis;» et sub hoc membro comprehendunt etiam distinctionem modalem. Secundam esse docent, quæ distinguit inter se «formalitates» ejusdem rei. Nomine «formalitarum» intelligunt prædicata metaphysica ejusdem rei, vel individui, quæ diversas quidditates, et conceptibilitates objectivas habent, quamvis ita sint inter se connexa, et colligata, ut neutrum possit existere sine alio, ne Divinitus quidem.

2. Hanc Distinctionem vocant mediam inter distinctionem rationis, et realem simpliciter: est enim major distinctione rationis, cum detur actualiter in rebus ante operationem Intellectus: est vero minor distinctione reali; quia, licet utraque sit «ex natura rei,» idest, ab extrinseco rationis actu non pendens, tamen alterius extrema sunt absolute res, alterius autem nonnisi formalitates; ideoque dicitur «Distinctio formalis ex natura rei.» Addunt, Distinctionem hujusmodi cohærere cum identitate reali absoluta et stricta: quia formalitates, inter quas versatur, sunt una et eadem res. Si quæras, in quo differant «res, et formalitas?» Respondent, tunc extrema vocari «res,» cum sunt entia ita completa, ut possit unum sine alio existere naturaliter, aut Divinitus, sive mutuo, sive non mutuo; vel saltem cum unum ab alio trahit originem. Ita se habent duo individua cujusvis Prædicamenti, ut duo homines, duæ albedines etc. Tunc autem vocari «formalitates,» cum sunt prædicata ejusdem individui penitus inseparabilia.

3. Hinc Distinctio absolute realis investigatur, inquit, ex causalitate, vel origine, et ex separatione. Distinctio autem formalis investigatur ex definitione, seu descriptione, ex exclusione, et ex reduplicatione: idest, tunc duo distinguuntur formaliter ex natura rei, cum diversimode definiuntur, aut unum excludit alterum a sua quidditate formali, aut uni in quantum tali convenit aliquid, quod alteri in quantum tali non convenit; supposita semper inseparabilitate. Tota hæc explicatio distinctionis formalis desumpta est ex nobili Scotista Merinero disput 1, de Universal, q. 2, sect. 1, qui clarius cæteris mentem Scholæ Subtilis exposuisse videtur. Nec multum discrepat

Mastrius, qui pluribus in Locis, tum Logicæ, tum Metaphysicæ, suam distinctionem formalem prolixè versat, nec admodum feliciter explicat. Quid autem ipse proprie superaddat, in decursu notabimus.

4. Sic igitur explicata *Distinctio Scotica* ponitur a suis Authoribus inter *Gradus metaphysicos* cujusvis individui, inter *Genera*, et *Differentias*, inter *naturam*, et *hæceitatem*; imo et ad *Divina* transfertur. Sed rejicitur communiter in *Schola nostra*, et *Thomistica* cum *Doctorib. Angelico*, et *Eximio*, quamplurimis argumentis, e quibus modo pauca seligam. «*Arg. 1.*» animalitas, et rationalitas hominis, si distinguuntur actualiter ante operationem *Intellectus*, distinguuntur omnino realiter; sed hoc repugnat, etiam apud *Scotistas*: ergo et repugnat distinctio actualis ante operationem *Intellectus*, quæ sit minor distinctione reali. «*Prob. Maj.:*» Si animalitas, et rationalitas hominis actu distinguuntur citra rationis opus, actu sunt duo extrema positiva a parte rei, quorum unum revera non est aliud, sed vere potest negari de alio: ergo omnino realiter distinguuntur. Antecedens concedunt *Adversarii*, nec in suis principiis negare possunt; tum quia omnis vera distinctio facit unum et aliud; tum quia vi distinctionis formalis animalitas rationalitatem excludit a sua quidditate citra rationis opus.

3. *Prob. Conseq.:* a parte rei unum non esse aliud, omnino pugnat cum identitate reali: ergo importat distinctionem omnino realem. «*Prob. Antec.*» Tum quia realis identitas communi sensu hominum consistit in eo, quod unum re ipsa sit aliud, ideoque in utroque sit unitas essentialis, vel entitatis, ut vidimus cap. præced. Tum quia A et B esse realiter idem ipsum, et tamen a parte rei A non esse B, tam videtur in terminis implicare, quam A non esse idem secum ipso a parte rei, seu non esse id ipsum quod est. Tum quia unum esse aliud a parte rei, omnino pugnat cum distinctione stricte reali: ergo pariter e converso.

6. Dices: distinctio *Scotica* non facit ut unum non sit aliud «realiter,» aut «simpliciter,» sed ut unum non sit aliud «formaliter.» Contra: Ly «formaliter» per te non tollit, quod ex parte objecti, et nemine cogitante, animalitas et rationalitas vere sint duo extrema,

quod quidditas unius vere non sit quidditas alterius, sed vicissim excludant se se, et quod altera suscipiat prædicatum intrinsecum, cujus altera sit incapax. Hoc autem omnino pugnare cum identitate reali utriusque, sive cum eo quod sint idem «realiter,» aut «simpliciter,» ostendunt probationes num. 5, ut expendenti patebit. Profecto, quod animalitas realiter sit ens, et simul actu ex parte objecti excludat ens a sua quidditate, ex terminis omnino repugnat: ergo pariter etc.

7. *Confirm.*: nihil Scoticæ distinctioni obstat, ut dicatur distinctio realis: ergo talis distinctio, vel realis est, vel nulla. «Prob. Antec:» non obstat in primis, quod extrema non sint res, sed formalitates: Tum quia nec modi sunt res; et tamen juxta Scotistas distinctio inter duos modos, vel inter modum et rem, vere realis est; Tum quia rationalitas hominis, et rugibilitas leonis puræ formalitates sunt; et tamen secundum esse quidditativum et formale realiter distinguuntur inter se: Tum quia positiva identitas formalis, idest, secundum esse quidditativum, et formale, stricte realis est, juxta Adversarios, et distinctionem realem omnino excludit: ergo positiva distinctio formalis, et secundum esse quidditativum, stricte realis erit, et identitatem realem destruet. Ratio a priori: quia proprius conceptus distinctionis realis in eo est, quod unum extremum in re non sit aliud, quod possit vere negari de alio, et quod aliud excludat a sua quidditate et essentia. Hæc autem omnia verificantur pariter de extremis, quæ sunt formalitates, ac de extremis, quæ sunt res.

8. Deinde, nec obstat mutua inseparabilitas extremorum, 1: quia cum inseparabilitate cohæret distinctio realis inter Personas Divinas, et juxta Scotistas inter totum, et partes simul sumptas. Dices, inter Personas Divinas intercedit realis productio, et inter partes et totum realis causalitas, quæ pugnat cum identitate reali. «Contra:» productio, vel causalitas, ideo pugnat cum identitate reali, quia infert, unum non esse aliud, scilicet produciens non esse id, quod producitur; sed, stante distinctione formali, unum a parte rei non esse aliud minime pugnat cum identitate reali: ergo nec productio pugnabit, si talis distinctio stet. Porro, cum ex productione arguitur distinctio realis, quia nihil potest producere se ipsum; cur non liceat respondere, nihil posse

producere se ipsum, quoad esse sibi formaliter ex natura rei identificatum, bene tamen quoad esse realiter idem sibi? Nam, si non est absurdum, quod una et eadem res excludat seipsam, et vere ex parte objecti distinguatur a se, penes esse formaliter ex natura rei distinctum; unde probabis, quod non possit in eodem sensu producere se ipsam?

9. 2: quia juxta Scotistas, etiamsi Spiritus Sanctus non procederet a Filio, adhuc realiter distingueretur ab ipso; et tamem in ea hypothesi nec productio, nec separabilitas intercederet. Item, in materia et forma unitis datur duplex unio, altera ex parte materiæ, altera ex parte formæ, juxta sententiam probabilem, quam supponit Mastrius (1): et tamen uniones illæ, quamvis inter se omnino sint inseparabiles; nec altera causetur ab altera, realiter distinguuntur. 3; quia, si animalitas et rationalitas actu distinguuntur a parte rei, non est cur separari non possint de potentia Dei absoluta, saltem non mutuo: non enim sunt entitates modales se se invicem modificantes; aliter non resultaret ex eis una entitas absoluta: et aliunde, quod sint quidditates incompletæ ad unum totum ordinatæ, non reddit eas inseparabiles, ut in materia et forma cernitur. Aliud inseparabilitatis caput non apparet sine manifesta petitione principii.

10. Si enim recurras ad realem utriusque identitatem, principium petis. Nam rogatus, cur sunt realiter idem? respondes, quia sunt omnino inseparabiles: et iterum rogatus, cur ita sunt inseparabiles? iterum respondes, quia sunt realiter idem. Quodsi ideo inseparabiles dicas, quia sunt formalitates, et non res; nihilominus principium petis: ut enim patet ex Merinero ubi supra, esse formalitates, et non res, in eo consistit, quod sint essentialiter inseparabiles. Enimvero, nisi vocibus abutamur, quomodo negari potest, formalitates, ut formaliter condistinctas, vere res esse? Certe sunt extrema positiva, contrapositione nihilo, veras et reales quidditates habentia, verique existentia a parte rei, quin altera sit modus alterius: quid ergo illis deesse potest, ut res appellentur?

(1) Disp. 6, Metaph. num. 186.

11. Dices cum Mastrio (1), nomen «res,» proprie et stricte sump-tum, dicere ordinem ad existentiam, et causalitatem phisicam: ideoque non multiplicari res, nisi multiplicetur existentia, et causalitas. Formalitates autem unius individui per eandem existentiam omnes existunt, et eandem terminant causalitatem phisicam: unde non possunt dici proprie et stricte res plures, sed tantum plures gradus ejusdem rei, vel essentiae. Hoc est ultimum, et fundamentale discrimen, quod statuit Mastrius inter res, et formalitates, quas etiam «realitates,» et «aliquitates» appellat. Sed «contra 1.:» quod pluribus formalitatibus plures etiam respondeant existentiae formaliter ex natura rei distinctae, sententia est valde communis inter Scotistas, ut fatetur Mastrius (2), eamque tenent Lichetus, Smisinch, Faber, et plures alii.

12. *Contra 2.:* eisdem argumentis, quibus distinguitur in essen-tia hominis multiplex formalitas, distingui pariter debet in existentia hominis: hæc enim, prout est existentia animalis, suscipit prædica-tum, quod suscipere nequit prout est existentia rationalis, videlicet esse rationem conveniendi cum existentia leonis: aliter etiam definitur videlicet per ordinem ad diversam quidditatem, quam existentem red-dit: diversam item conceptibilitatem objectivam habet; non enim mi-nus inter se differunt, et inconnexi sunt hi conceptus «existentia ani-malis, existentia rationalis,» quam hi «animal, rationale.» Id ipsum videre licet in causalitate physica hominis, in qua similiter distingu-debet multiplex formalitas, nempe causalitas animalitatis, causalitas rationalitatis, causalitas hæcceitatis etc. Perpeude omnia Scotistarum argumenta; et, nisi nimium fallor, nullum invenies, quod causalitati-bus, et existiendiis ejusdem individui pariter aptari non possit.

Contra 3: si modi physici, si relationes, si partes compositi physici, si accidentia omnia, diversas et proprias habent existentias ut conce-dit Mastrius (3); unde probabit, hoc privilegium deesse gradivus me-

(1) Disput. 1, Log. n. 63. Disput. 6. Metaph. n. 160, 161, 178, et sæpe alias.

(2) Ibi num. 179, et 180.

(3) Num. 160, cit.

taphysicis, si vere distinctas habent quidditates a parte rei? Certe non aliunde discrimen trahere potest, nisi ex omnimoda inseparabilitate: quod discrimen et a nobis impugnatum est num. 8, et 9, et ipse Mas trius agnoscit insufficiens pluribus in locis. Nec prætereundum, quod hic Author insinuat (1), gradus metaphysicos distingui ab essentia et entitate physica, nec esse vere partes ipsius, sed ab ea profluere per emanationem quamdam metaphysicam ante operationem Intellectus. Hæc si vera sunt, sequitur 1, quod physica entitas hominis nec est formaliter animal, nec rationale, nec vivens. Sequitur 2, quod eadem physica entitas erit prima radix metaphysica rationalitatis, animalitatis etc. quæ proinde erunt meræ proprietates hominis physice sumpti. Sequitur 3, quod entitas physica, ut formaliter condistincta a gradibus metaphysicis, aliis gradibus constare debet; cum adhuc conveniat et differat ab aliis physicis entitatibus, genere, vel specie. Ast hæc, et alia, quæ inde facile deduci possunt, absurda sunt omnibus.

14. *Arg. 2:* natura Petri non distinguitur formaliter ex natura rei ab hæcceitate, seu Petreitate: ergo nulla prædicata hominis eo modo inter se distinguuntur. Consequentia legitima est paritate rationis, ut Adversarii non dubitant. «Prob. Antec.: natura Petri secundum esse sibi formaliter ex natura rei identificatum, est hæc numero natura, et non alia: ergo non distinguitur a sua hæcceitate numerica. «Prob. Antec.:» natura Petri secundum illud esse realiter distinguitur a natura Pauli, et cæterorum hominum; sed nonnisi numerice distinguitur; non enim specificè, vel genericè, ut est evidens: ergo penes illud esse, est hæc numero natura, et non alia. Consequentia patet; quia hæcceitas numerica est id, per quod natura numerice distinguitur ab aliis. «Prob. Maj.:» natura Petri secundum esse formale realiter identificatur cum Petreitate, ut conceditis; at natura Pauli cum eadem Petreitate non identificatur realiter, cum actualiter

(1) Disp. 1, Log. num. 63, et 84, et disp. 6, Metaph. num. 161, et 212, et sæpe alias.

ab ea separetur: ergo sunt naturæ distinctæ realiter in tertio: ergo et inter se.

15. Nc dicas, hanc distinctionem fundari in sola Petreitate formaliter superaddita. Nam, si sumas utramque naturam secundum esse formale, invenes in natura humana Petri essentialem repugnantiam, ut separetur a Petreitate; alioqui jam secundum propriam quidditatem non foret ab intrinseco inseparabilis a Petreitate, quod tu ipse pugnare dicis cum identitate reali. At in natura Pauli talem repugnantiam non invenes, cum actualiter separata sit a Petreitate. Jam ergo illa distinctio fundatur in utriusque naturæ quidditate formali. Si enim altera sibi formaliter identificat repugnantiam, ut a Petreitate separetur, altera vero non repugnantiam; utraque in suo esse formali rationem habent cur distinguantur; repugnantia quippe, et non repugnantia respectu ejusdem, ex terminis distinguuntur.

16. *Arg. 3:* si animalitas et rationalitas distinguuntur ex natura rei, sequitur, similiter distingui rationalitatem a ratione differentiae specificæ; at hoc est absurdum: ergo et illud. Minor conceditur ab Adversariis, et facile probari potest ex eo, quod alioqui numquam perveniretur ad aliquam formalitatem ex natura rei omnino simplicem; quæcumque enim assignetur, adhuc erit differentia, et talis differentia, proindeque novam adhuc distinctionem admittet, et sic in infinitum. «*Prob. Maj.:*» ideo animalitas, et rationalitas distinguuntur ex natura rei, quia diversimode definiuntur, et animalitati in quantum tali competit aliquid, quod rationalitati in quantum tali non competit, videlicet esse rationem conveniendi cum equo; hæc enim signa sunt distinctionis ex natura rei juxta Scotistas. Atqui ejusmodi signa reperiuntur pariter in rationalitate, et ratione differentiae specificæ: ergo etc.

17. *Prob. Min.:* Differentia specifica definitur «*formalitas contractiva generis;*» rationalitas vero definitur «*vis discurrendi:*» quæ definitiones diversæ sunt, ut quisque videt. Item rationalitas, in quantum est differentia specifica, convenit cum rugibilitate, et cæteris specificis differentiis: at, in quantum est vis discurrendi, non ita convenit, sed differt potius a differentiis cæteris. Adsunt ergo prædicta signa.

Idem argumentum fieri potest in qualibet formalitate quantumcumque simplici: nam, prout est formalitas, distinguenda erit a semetipsa, prout est talis formalitas. Ipsa quoque Petri hæceitas, quatenus est individualis differentia naturæ humanæ, non erit formaliter ex natura rei eadem secum ipsa prout est Petreitas: nam etiam hic ad indagandam distinctionem Scoticam procedere licet via definitionis, et via replicationis.

18. Urgetur: stante distinctione Scotica, rationalitas distinguí debet formaliter ab eo, cui formaliter identificatur. Probatur absurda sequela: rationalitas formaliter identificat secum repugnantiam ad formalem identitatem sui cum animalitate, siquidem ex propria quidditate illam excludit: aliunde formaliter distinguí debet ab ea repugnantia. Probatur: quia rationalitas in ea repugnantia similis est cæteris omnibus differentiis specificis, et numericis, cum tamen eisdem sit dissimilis, prout rationalitas est: aliter etiam definitur rationalitas ut talis, et aliter repugnantia ad formalem identitatem cum animalitate. Eadem ratione probari potest quod rationalitas formaliter distinguitur ab ipsamet identitate formali: nam formalis identitas definitur «indistinctio in plures quidditates,» seu «conceptibiles objectivas;» rationalitas vero definitur «vis discurrendi:» quæ definitiones valde diversæ sunt, et inconnexæ.

19. Dices ex Mastro (1), non semper ex diversis definitionibus argui distinctionem ex natura rei; sed tunc solum, quando definitiones traduntur per conceptus adæquatos, et non per ordinem ad operationes, aut alia connotata extrinseca, sed per essentialia. «Sed contra 1:» quando animal definitur «principium sentiendi,» et rationale «principium discurrendi,» definiuntur per ordinem ad operationes, ut est evidens: et tamen per te hæc definitionum pluralitas arguit distinctionem ex natura rei. Imo vix pro hoc statu definitiones formare possumus, nisi per ordinem ad connotata extrinseca.

20. *Contra 2:* Si a Mastro quæras, quomodo possit dignosci

(1) Disp. 6, Metaph. n. 214.

definitiones tradi per conceptos adæquatos potius, quam per inadæquatos? vel tradi per essentialia potius, quam per connotata extrinseca? Respondebit (1), signum sufficiens esse, quando ex pluribus definitionibus de eadem re traditis una potest alicui competere, cui nequit altera convenire; v. g. quia definitio animalis potest competere bruto, cui non convenit definitio rationalis, ideo ex utraque definitione arguitur, animal et rationale esse diversas formalitates in homine. Hucusque Mastrius. Subsumo: Sed definitio differentię specificę competit alicui, cui non convenit definitio rationalitatis, nempe rugibilitati: definitio item differentię individualis competit alicui, cui non convenit definitio Petreïtatis, videlicet Pauleitatis: ergo differentia specifica, et rationalitas erunt diversę formalitates, sicut etiam differentia individualis et Petreïtas: quod nec Adversarii admittunt, nec admihi potest sine formalitatum infinito processu. Idem argumentum urget in exemplis n. 18.

21. Arg. 4: vel rationale realiter absolute et stricte est ratio assimilandi hominem equo ante operationem Intellectus? vel non est? Si primum eligas, ruit præcipuum fundamentum distinctionis Scoticę inter animal et rationale, ut patebit cap. seq. Si secundum optes: ergo rationale realiter absolute distinguitur a ratione assimilandi hominem equo: ergo datur in quovis homine mysterium æque, vel magis arduum Misterio Divinę Trinitatis. «Prob. Conseq.:

» arduitas Divini Mysteriorum consistit in eo, quod Paternitas v. g., cum sit realiter indistincta ab essentia Dei, tamen realiter distinguitur a Filiatione, quę realiter identificatur cum eadem essentia; sive in eo, quod Paternitas sit realiter essentia, et tamen non sit realiter quidquid est essentia. At etiam rationale Petri, cum sit realiter animal, tamen realiter distinguitur a ratione conveniendi cum equo, quę ratio realiter identificatur cum eodem animali, proindeque rationale realiter est animal, et tamen realiter non est quidquid est illud ipsum animal: datur ergo in Petro, et quovis homine par mysterii arduitas; imo major, cum in Petro non adsint relationes producentis et producti, quę reperiuntur in Divinis.

(1) Disp. 8, Metaph. n. 214.

CAPUT III

Argumenta Scotistarum soluta.

1. *Objic.* 1, et principaliter: animali et rationali hominis conveniunt a parte rei prædicata ex se contradictoria; sed talia prædicata convenire nequeunt, nisi subjectis vere distinctis ante operationem Intellectus, alioquin verificarentur simul affirmatio et negatio ejusdem de eodem, quod implicat: ergo inter animal et rationale hominis vera distinctio est operationem Intellectus antevergens; quæ, cum non sit stricte realis, erit formalis ex natura rei. «*Prob. Maj.:*» animal a parte rei est ratio assimilandi hominem equo; rationale vero non item, cum potius sit ratio differendi, ac dissimilandi: atqui esse, et non esse rationem assimilandi hominem equo sunt prædicata ex se contradictoria: ergo etc. Hujus argumenti difficultas in varias solutiones distraxit Aucthores, ideoque ingeniorum crux appellatur. Sed in primis retorquenda est in Adversarios, et invictis instantiis excipienda; ut, quoniam nos crucem portamus, sit saltem Scotista Cyrenæus.

2. Instatur 1.: rationale stricte realiter est ratio assimilandi hominem equo; sed simul stricte realiter non est ratio sic assimilandi, cum potius stricte realiter sit ratio differendi, alias homo in rationalitate non differret stricte realiter ab equo: ergo rationale simul est et non est stricte realiter ratio assimilandi hominem equo. Si Majorem neges: ergo rationale distinguitur stricte realiter a ratione assimilandi, proindeque mysterium efficit abstrusius Divina Trinitate, ex num. 21, cap. præced; quam sequelam nemo non reputat absurdam. Si vero Majorem, atque adeo totum Syllogismum concedas, quæro abs te, an illa sit vera prædicatorum contradictio. Si neges, id tibi dictum habe: si affirmes; ergo, cum sit contradictio prædicatorum stricte realium, et in sensu stricte reali procedat, requirit distinctionem subjectorum stricte realem, siquidem simul ponit esse et non

esse ejusdem prædicati stricte realiter: ergo rationale, non solum formaliter, sed realiter distinguetur a semetipso; quod apud omnes implicat omnino.

3. *Instatur* 2: si distinctio Scotica sufficienter arguitur ex similitudine, et dissimilitudine, rationalitas, ut formaliter condistincta ab animalitate, novam in se distinctionem ex natura rei necessario admittet: est etenim similis rugibilitati in ratione differentię specificę; simulque dissimilis in ratione differentię humanę, sive in ratione principii discurrendi. Imo nulla dabitur in homine formalitas ex natura rei perfecte simplex, ac proinde absurdissime poni debent in individuo quovis infinitę formalitates actu distinctę. Ratio est: quia formalitas, quantumcumque simplex, necessario erit vera formalitas, vere simplex, cognoscibilis, definibilis, distincta ab aliis; in quibus omnibus prædicatis assimilari debet cunctis formalitatibus simplicibus, quę alibi reperiuntur: aliunde simul ejusdem debet esse dissimilis in ratione talis formalitatis: erit ergo similis et non similis respectu ejusdem. Vel igitur eadem simplex formalitas potest sine contradictione simul esse similis et dissimilis alteri; vel formalitates ejusdem rei multiplicandę sunt in infinitum.

4. Nec dicas cum Adversariis, aliquas esse formalitates, v. g. differentias numericas, quę sunt primo diversę, et se totis differunt, nullamque proinde similitudinem, aut convenientiam habent, donec per Intellectum conceptibus inadęquatis confundantur. «Contra» enim est, quod Petrum et Paulum esse a parte rei similes (sumitur in præsentī «similitudo» pro quavis convenientia, seu conformitate, etiam in substantia), est ita se habere, ut sint duo homines, sive ut de utroque verificetur nomen homo, præbereque fundamentum, ut ab Intellectu confundantur sub conceptu «homo.» At etiam Petreitas et Pauleitas ita se habent a parte rei, ut sint duę differentię individuales, et ut de utraque verificetur nomen «hęcceitas,» vel «differentia individualis,» præbentque fundamentum, ut ab Intellecta confundantur sub variis conceptibus, v. g., «individuatio, formalitas, realitas, conceptibilitas.» Sunt ergo a parte rei vere similes; cum tamen simul sint dissimiles, ut fateris. Vel, si dicas, ante actum Intellectus non esse

similes, nisi fundamentaliter et improprie; cur mihi non liceat idem dicere de Petro et Paulo, vel de homine et equo?

5. Directe «ad Object. resp.» Esse aliquomodo simile, et aliquomodo dissimile alteri, nec involvit contradictionem, nec distinctionem, arguit. Nam similitudo mixta dissimilitudini, est quid transcendens res, et formalitates omnes, quantumcumque simplices: quidquid enim habet verum esse, debet convenire cum aliis, saltem in ratione entis, aut realitatis; et simul ab iisdem differre in esse talis. Hinc, ut communiter, et vere dicitur, impossibilis est omnino pura similitudo inter duo extrema positiva vere distincta, cui nulla dissimilitudo sit admixta: id quod cernere est in ipsis animalitatibus hominis et equi, quas tantopere assimilant Scotistæ: cum enim animalitas hominis exigit ratione sui non separari a rationalitate, quam exigentiam non habet animalitas equi, jam in hoc ipso dissimiles evadunt. Ratio autem, cur similitudo et dissimilitudo amico foedere socientur, est, quia dissimilitudo nunquam destruit id ipsum, quod similitudo adstruit in iisdem extremis. Hoc ut explicem, in ipsa objectionis materia doctrinam subjicio, quæ poterit materiæ cuilibet aptari.

6. Animal esse rationem assimilandi hominem equo, significat, utrumque esse animal, sive esse duo animalia: rationale vero esse rationem dissimilandi hominem equo, significat, non esse duo rationalia, sive non utrumque, sed solum hominem esse rationalem. Hæc est in locutionibus ejusmodi mens omnium, etiam Scotistarum, qui dicirco negant, rationale esse rationem assimilandi hominem equo, quia inde fieret, non solum hominem, set etiam equum esse rationalem. At in his propositionibus, «Homo et equus sunt duo animalia, Homo, et non equus, est rationalis,» nulla contradictio est: nam secunda non negat de homine et equo animalitates, quas affirmat prima, sed de solo equo rationalitatem, quam prima in equo non adstruit; ac proinde non sunt affirmatio et negatio ejusdem de eodem, et secundum idem, prout exigit contradictio. Pariter ergo nulla contradictio erit in his aliis sensu æquipollentibus. «Animal est ratio assimilandi hominem equo, Rationale est ratio dissimilandi, vel non est ratio assimilandi hominem equo.

7. Hinc ad «Object. neg. Maj. Ad prob., concess. Maj. dist. Min. :» si esse, et non esse rationem assimilandi, procedant in eodem sensu, «conc. ;» si procedant in diverso sensu, ut reipsa procedunt juxta communem acceptionem, quoties ratio assimilandi asseritur sub nomine «animal,» et negatur sub nomine «rationale, neg. Min. et Conseq.» Solutio patet ex dictis. Quodsi utroque nomine, quidquid sit de acceptione communi, significetur objectum, ut est a parte rei; negandum est pariter, quod a parte rei verificetur aliquid de animali hominis, quod non verificetur de rationali, et e converso. Nam utrumque a parte rei est ratio conveniendi cum equo, convenientia significante, hominem, et equum esse animalia: et utrumque est ratio differendi, differentia significante, hominem et equum non esse duo rationalia: et in eodem sensu utrumque est ratio assimilandi, et utrumque non est ratio assimilandi, sed potius dissimilandi.

8. «Réplic. 1. :» ergo homo vere dici poterit equo similis in rationalitate, sicut vere dicitur equo similis in animalitate. Absolute neganda est Consequentia: quia modus ille loquendi juxta communem acceptionem denotat, existere rationalitatem, non solum hominis, sed etiam equi: qua de causa absurde diceres, formicam esse Deo similem in omnipotentia, licet sit aliquomodo similis ipsi omnipotentiae in ratione entis. Vel quære ab Scotistis, an ea sequela vera sit in sensu stricte reali? Si tamen præscindatur a communi acceptione, «dist. Conseq. :» homo dici poterit equo similis in rationalitate, præcisa per Intellectum, «neg. ;» realiter sumpta, «subdisting. :» similitudine, qua uterque sit animal, «conc. ;» similitudine, qua sit uterque rationalis, «neg. Conseq.» Eodem modo distingui debet hæc alia propositio, «Homo est dissimilis equo in animalitate.» Cum enim a parte rei rationale vere sit animal, vere fundat inter hominem et equum similitudinem, qua uterque sit animal; et ipsum animal hominis, quia vere rationale est, vere fundat dissimilitudinem inter hominem et equum, qua non uterque sit rationalis.

9. «Réplic. 2. :» nequid idem extremum esse simul æquale, et inæquale alteri: ergo nec simul alteri simile, et dissimile: ergo si animal est equo simile, et rationale dissimile, animal et rationale non

est idem extremum. Insto: æqualitas, et inæqualitas respectu ejusdem, postulant distinctionem subjectorum stricte realem, ut est certum: ergo parem distinctionem postulant similitudo, et dissimilitudo; quod tamen Scotistæ negant. Quare «conc. Antec., dist. Conseq.;» si accipiantur simile et dissimile in eodem sensu, «conc.;» si in diverso sensu, «neg. Conseq.» Æqualitas juxta communem intelligentiam consistit in indivisibili, in eo scilicet, quod alterum extremum nihil plus, nihil minus habeat, quam alterum, sed præcisè tantumdem; ideoque per quamvis inæqualitatem immediate destruitur. At similitudo, et patitur magis, et minus, juxta omnes; et in vario genere, multiplicique sensu accipitur: quare poterit admixtam habere dissimilitudinem: Adde quod, si æqualitas et inæqualitas ex diverso capite sumantur, altera v. g., penes longitudinem, altera penes latitudinem, in eodem subjecto cohærere possunt.

10. «Replic. 3:» Petrus a parte rei similior est Paulo, quam equo: ergo est similis Paulo in pluribus formalitatibus; proindeque datur in Petro aliqua formalitas, in qua non sit equo similis. Vel aliter inferes: ergo Petrus non est similis equo secundum se totum; aliter quomodo posset esse magis similis Paulo? Datur ergo in Petro realitas aliqua, quæ nullatenus sit equo similis. Insto: Petrus stricte realiter est similior Paulo, quam equo; ergo non est similis equo secundum totum suum esse stricte reale, in quo proinde excipi debet, non solum realitas, sed res non similis. Iterum insto: Petreitas similior est Pauleitati, quam Bucephaleitati: ergo est Pauleitati similis in pluribus formalitatibus, ergo non est Bucephaleitati similis secundum se totam. Itaque, «concess., Antec., dist. Conseq.;» in pluribus formalitatibus, quæ sint plures per Intellectum, «conc.;» quæ sint plures a parte rei, «neg. Conseq.» In altera illatione «dist. 1. Conseq.;» similitudine connotante, utrumque esse rationalem, «conc.;» similitudine connotante, utrumque esse animal, «neg. 1, et 2. Conseq.»

11. In Petro a parte rei nulla est pluralitas formalitatum, sed unica essentia indivisibilis, quæ tota est magis similis Paulo, quam equo; et tota etiam minus similis equo, quam Paulo. Nulla in his

contradictio: quia similitudines Petri ad Paulum, et Petri ad equum, licet idem subjectum, seu fundamentum habeant, includunt tamen, vel connotant diversos terminos; et ratione ipsorum diversum efficiunt sensum, potestque altera major, altera minor esse respectu alterius: non enim hæc majoritas, aut minoritas in solo Petro consistit, sed hinc in Petro cum Paulo, inde in Petro cum equo. Similitudo autem non dicitur major, aut minor, ex sola quantitate perfectionis extremorum entitativæ (alioquin Petrus et Angelus similiore essent, quam Petrus, et Paulus), sed potius ex certa ipsorum indole, quæ fundet plures, aut pauciores conceptus, quibus ab Intellectu nostro confundantur, aut univocentur eadem extrema. Unde, quia Petrus et Paulus ita se habent a parte rei, ut fundamentum præbeant Intellectui ad univocandum utrumque, non solum sub conceptibus genericis (ad quos dumtaxat fundamentum præbent Petrus et equus), sed etiam sub infimo conceptu specifico, vel differentiali, nempe «homo,» aut «rationale,» idcirco a parte rei similitudo Petri ad Paulum dicitur major, quam Petri ad equum. Id tamen fundamentum utrobique præbet tota entitas Petri, licet non sola, sed simul cum termino, cui confertur.

12. «Replic. 4:» si totus Petrus est similis et dissimilis Paulo, et totus etiam similis et dissimilis equo; sequitur 1, quod dissimilitudo Petri ad Paulum est major, quam dissimilitudo Petri ad equum. «Prob.:» similitudo Petri ad Paulum est major, quam similitudo Petri ad equum; sed utraque similitudo est indivisibiliter dissimilitudo: ergo etiam dissimilitudo Petri ad Paulum debet esse major, quam dissimilitudo Petri ad equum; ubi enim similitudo, et dissimilitudo sunt unum et idem, pari passu crescere debent. Sequitur 2., quod Petrus et Paulus non magis inter se sunt similes, quam dissimiles: cum enim similitudo et dissimilitudo unius ad alterum identificentur omnino, tam ex parte fundamenti, quam ex parte termini, repugnat alteram esse majorem, aut minorem altera. Quæ ratio probat etiam, Petrum non esse magis dissimilem Deo, quam similem. Verum hæc difficultas eadem vi premit Adversarios, tum si accipiat similitudo in sensu stricte reali, tum etiam si applicetur ad Petreitatem comparatam cum Pauleitate, et Bucephaleitate.

13. Ex num. 11, «resp.:» sicut similitudo non dicitur major, aut minor, nisi per ordinem ad plures, vel pauciores conceptus univocos, aut confusivos, quos fundat; ita dissimilitudo, non nisi per ordinem ad conceptus discretivos, quos fundat, et connotat. Unde, quia Petrus, et Paulus a parte rei non præbent fundamentum, nisi ad conceptus discretivos individuales; Petrus autem et equus, etiam ad específicos; ideo dissimilitudo Petri ad Paulum dicitur minor, quam Petri ad equum. Item, quia Petrus et Paulus fundant inter se plures conceptus univocos, quam discretivos; ideo dicuntur magis inter se similes, quam dissimiles. Quare «neg. 1, sequel.» Ad «prob. concess., Maj. disting. Min.:» utraque similitudo est indivisibiliter dissimilitudo, quæ sit diversi sensus, seu quæ non destruat id ipsum, quod similitudo astruit, «conc.;» quæ sit ejusdem sensus, seu quæ destruat illud ipsum, quod astruit similitudo, «neg. Min. et Conseq.;» quin obstat adjuncta probatio, ut mox dicam.

14. Nego pariter 2, sequelam cum probatione subjuncta. Nam, quando proceditur diverso sensu, minoritas applicata dissimilitudini, non opponitur majoritati similitudinis, etiamsi penitus identifcentur. Quod ut capias, evolve sensum locutionum Hæc locutio, «Petrus est dissimilis Paulo,» eatenus vera est, quatenus ita exponitur, «Petrus in se habet esse Petrum, quod non habet Paulus.» Hæc vero, «Petrus est similis Paulo,» vera est dumtaxat hoc sensu, «Petrus est homo, sicut etiam Paulus.» Jam vides, quod prior locutio non destruit, quod astruit posterior; quia prior solum negat in Paulo «esse Petrum,» cum posterior solum astruat in eodem Paulo «esse hominem:» in Paulo autem «esse Petrum, et esse hominem,» sunt objecta valde diversa, cum alterum sit impossibile, alterum possibile.

15. Pergo ex doctrina n. 13, Locutio hæc, «Dissimilitudo Petri ad Paulum est minor, quam similitudo utriusque,» vera non est, nisi dum sic exponitur, «Petrus cum Paulo non totidem fundat conceptus discretivos, quot fundat univocos, aut confusivos utriusque.» In hoc autem nulla oppositio, vel distinctionis in Petro necessitas. Quid enim prohibet, unam et eandem entitatem a parte rei fundare conceptus unius lineæ plures, et alterius lineæ pauciores? Non ergo prædicta ma-

ioritas, et minoritas pugnant inter se; quamvis de unico subjecto affirmantur. Unde, cum dicitur, quod similitudo et dissimilitudo, si sunt unum et idem, pari passu crescere debent, verum est de eodem genere incrementi, falsum de genere diverso. Idest, sicut similitudo est major, non in quovis genere, sed in genere similitudinis, vel fundamenti ad conceptus univocos; ita dissimilitudo ipsi identificata, est major in eodem genere, cum vere sit major similitudo, majusque fundamentum ad conceptus univocos. Pariter e converso, sicut dissimilitudo est minor in genere dissimilitudinis, vel fundamenti ad conceptus discretivos; ita similitudo est minor in eodem genere, et sub iisdem terminis. Quare nihil a parte rei verificatur de altera, quod sub eisdem terminis, non conveniat alteri.

16. Jam reliquæ Objectiones facilius expediuntur. «Obje. 2:» animali et rationali diversæ definitiones correspondent, videlicet, «Principium sentiendi, Principium discurrendi:» ergo etiam diversæ quidditates; nam definitio, et quidditas convertuntur. Hanc objectionem retorsimus in Adversarios, «cap. præced.:» ubi constitit, diversitatem definitionum in formalitate omnino simplici reperiri posse; præsertim, cum Adversarii ad suam distinctionem formalem non exigant diversas definitiones proprie dictas (1), quæ scilicet importent genus et differentiam (tales quippe definitiones non conveniunt formalitatibus, sed essentiis realiter distinctis, ut ipsi dicunt); sed contenti sint definitionibus impropriis, quæ traduntur per conceptus aliquos expressiores. Certe in hoc sensu Petreitas, et Differentia individualis, diversis definitionibus explicantur: et tamen Petreitas est indistincta formatiter ex natura rei a differentia individuali. Similiter ens, et alia prædicata transcendentia, distinctos habent conceptus objectivos, distinctasque rationes formales, ut fatetur Mastrius (2; et tamen, ut ipse ait, non sunt formalitates ex natura rei distinctæ ab inferioribus.

17. Itaque diversitas definitionum tunc solum arguit diversas a

(1) Vid. Mastrium disp. 6. Metaph. n. 214.

(2) Ibi n. 162.

parte rei quidditates, cum definitiones sunt objecto adæquatæ, idest; cum explicant sine præcisione Intellectus quidditatem realem objecti, minime vero, cum sunt inadæquatæ, idest, præcisivæ, quæ distinctionem rationis inter formalitates objecti supponunt, et important. Tales autem sunt, quas objectio allegat: nam prima explicat hominem, prout expressum conceptu «animal;» secunda eundem hominem, prout expressum conceptu «rationale;» qui conceptus inadæquati sunt, et præcisivi, faciuntque exercite distinctionem rationis, ut suo loco explicabitur. Quare definitiones illæ distinctionem rationis per hos conceptus factam supponunt; imo et exercite faciunt, cum ipsæmet sint expressiones inadæquatæ, et præcisivæ. In forma, «dist. Anteced.» diversæ definitiones adæquatæ, «neg.;» inadæquatæ, seu præcisivæ, «conc. Antec.» Tum «dist. Conseq.» diversæ quidditates, diversitate rationis, sive intentionali, «conc.;» diversitate ex natura rei citra rationis opus, «neg. Conseq.» Quod additur, verum est proportionem servata: ut scilicet definitio adæquata et adæquata quidditas convertantur, atque etiam definitio præcisiva et quidditas prout præcisiva.

18 *Repl.*: ergo saltem definitio adæquata arguit distinctionem ex natura rei ab omni eo, quod per illam non exprimitur: ergo, cum hæc definitio, «Animal rationale,» sit juxta omnes adæquata naturæ humanæ, et aliunde non exprimat hæcceitates; debet arguere distinctionem ex natura rei inter naturam et hæcceitatem. Sed vero, cur non arguit distinctionem realem? cum sit definitio proprie dicta, proindeque juxta Adversarios conveniens rebus, et non formalitatibus, ut notavimus num. 17? «Dist.» igitur 1. «Conseq.» definitio adæquata arguit etc., in eo sensu, in quo est adæquata, «conc.;» in eo sensu, in quo non est adæquata, «neg. Conseq.» Ad alteram illationem «resp.: definitio, «Animal rationale,» solum est adæquata adæquatione scientifica, idest, exacta ab scientiis, quæ de hæcceitatibus non curant, sed eas pro nihilo habent: et in hoc sensu distinctionem realem arguit ab omni eo, quod per ipsam non exprimitur, si in consideratione scientifica sit aliquid, v. g. a rugibili, hinnibili etc. At non est adæquata naturæ humanæ Petri, vel alius hominis, adæquatione realitatis physicæ; sed est potius in hoc sensu vere præcisiva,

cum nōn exprimat «esse Petrum,» quod a parte rei est idem cum animali rationali.

19. *Objic.* 3: ubi datur compositio, datur distinctio partium; sed a parte rei datur in homine compositio metaphysica animalis et rationalis: ergo etc. «Neg. Min:» quia compositio metaphysica est opus solius rationis præscindens animal a rationali. Et quia animal a differentiis præcisum, consideratur ut indifferens ad plures species, et per rationale determinatur ad speciem humanam; ideo animal concipitur instar materiæ determinabilis; et rationale instar formæ determinantis; et ex utroque resultat compositio quædam metaphorice similis compositioni physicæ ex materia et forma. Hinc locutiones quædam satis frequentes, quæ indicant, rationale, vel animal, esse partem essentiæ hominis, aut ex utroque fieri pluralitatem aliquam, v. g. «Homo constituitur ex animali et rationali, Animal includitur in homine,» et aliæ hujusmodi; si procedant in sensu reali, sunt in rigore falsæ; quia nec rationale constituit hominem, nec in eo includitur, sed est ipsemet homo. Admittuntur tamen absolute; quia ad modum nostrum concipiendi, et distinctionem rationis alludunt; vel etiam quia in sensu improprio usurpantur.

20 *Replie.*: rationale a parte rei non est tota hominis essentia; alioquin satis definiretur homo per rationale: ergo dumtaxat est pars essentiæ hominis. «Confirm:» in sensu reali vera non est hæc propositio, «Homo solum est animal:» ergo homo a parte rei, aliquid aliud est præter animal: ergo datur in homine aliud, et aliud, atque adeo pluralitas prædicatorum in sensu reali. «Ad Replie. neg. Antec.:» quia rationale realiter acceptum, est totus homo, cujus omnia prædicata secum identificat: non aliter, ac vis judicativa est a parte rei totus Intellectus, licet in sensu logico et precisivo constet Intellectus tribus quasi partibus, nempe vi judicativa, apprehensiva, discursiva, in quibus nulla est distinctio ex natura rei, juxta Adversarios (1). Neque hinc sequitur, hominem satis definiri hac expressione «rationale;» si-

(1) Vid. Mastr. disp. 6. Metaph. num. 214, et sæpe alias.

cut non satis definitur Intellectus hac expresione «vis judicandi, nec Petreitas hac expresione «differentia individualis.» Ratio est: tum quia conceptus definitivus debet esse adeo perspicuus, ut ex vi illius expresse pateat, hominem differre, et convenire cum aliis: tum quia rationale per eam expressionem exercite præscinditur ab animali, quod proinde saltem ex parte actus omittitur, cum non debeat omitti.

21. *Ad Confirm. concess. Antec., dist. 1. Conseq.:* est aliquid aliud, præter animal solum, idest, non identificatum cum rationali, vel «conc. Conseq.,» si ly «præter» non supponat, tale animal a rationali distinctum reperiri in homine; vel si hoc supponat, «neg.» suppositum: est aliquid aliud, præter animal non solum, idest, non distinctum a rationali, «neg. 1, et 2. Conseq.» Itaque false dicitur, etiam in sensu reali, «Homo solum est animal:» quia ly «solum» indicat, animal hominis non esse rationale. E contra, vere dicitur, «Homo non solum est animal, sed animal rationale;» quo denotatur, hominem non esse animal a rationali separatum, distinctumve, sed esse animal, quod est rationale. Si tamen ea locutio, «Homo solum est animal,» reddat hunc sensum, «Homo non est aliquid non animal,» seu «quod non sit animal,» erit omnino vera; quia a parte rei quidquid est homo, est animal. Tum quære ab Scolistis, an vere dicatur, «Homo stricte realiter solum est animal,» vel «stricte realiter est aliquid aliud præter animal?» item, an verum sit, quod Intellectus a parte rei «solum est vis judicativa? vel, quod Petreitas «solum est differentia præscindens a talitate?

22. *Objic. 4.:* hæcceitas est extra essentiam hominis, ideoque non ingreditur definitionem hominis essentialem: ergo ab essentia distinguitur ex natura rei «Confirm. 1:» natura humana a parte rei non est essentialiter singularis; alias foret essentialiter unica et immultiplicabilis, sicut natura Divina: ergo distinguitur essentialiter a singularitate. «Confirm. 2:» Petrus et Paulus, cum sint ejusdem speciei, non distinguuntur in essentia, sicut homo et equus; sed distinguuntur in hæcceitatibus: ergo hæcceitas et essentia non sunt omnino idem. «Resp.» Hæcceitas est extra essentiam metaphysicam, non vero extra essentiam physicam, sive in statu reali acceptam. Nomine

«essentiæ metaphysicæ» intelliguntur prædicata, quæ sub nostris conceptibus inadæquatis apparet præcipua, et nobiliora, quorum e numero non est hæceitas, utpote quæ ab scientiis parvipenditur, ideoque non ingreditur proprio sub nomine definitionem essentialem. Hic tamen ordo, et diversitas prædicatorum, quæ sint magis aut minus præcipua, dignaque, ut ab scientiis magis aut minus æstimentur; non reperitur in statu reali, in quo non est nisi unica entitas indivisibilis.

23. *Ad 1. Confirm.* Naturam «esse essentialiter singularem,» potest intelligi trifariam. 1: ita ut natura sit impræscindibilis a singularitate, perfecta præcisione rationis. 2: ita ut non possit admittere aliam sibi similem, aut æqualem. Utroque sensu sola natura Divina est essentialiter singularis, eo quod sit illimitata, et simpliciter infinite perfecta in omni linea. 3.: ita ut nullatenus a parte rei distinguatur a singularitate: et hoc tantum sensu concedimus, naturam humanam, quæ existit a parte rei in Petro, et quæ in alio quovis individuo, esse essentialiter singularem, ex quo nullum absurdum: non enim erit ideo natura immultiplicabilis, sicut Divina, cum non excludat coexistentiam, aut possibilitatem plurium similium cum sola diversitate numerica.

24. *Ad 2.* Petrus et Paulus proprie sunt ejusdem speciei, et ejusdem essentiæ, quæ sit eadem in statu præcisionis; minime vero in statu reali, in quo certe nulla est Petri et Pauli vera et propria identitas in essentia; alioquin daretur passim eadem essentia in pluribus Personis instar inimitabilis Mysteriorum Trinitatis. Quare, dum in sensu reali Petrus dicitur esse «ejusdem» speciei cum Paulo, et minus «distingui» a Paulo, quam ab equo; sermo est de identitate et distinctione pure fundamentalibus, idest, de similitudine, et diversitate, quæ fundamentum præbent, ut Petrus cum Paulo potius, quam cum equo, adunetur per Intellectum in eandem rationem specificam. Hæc tamen similitudo, vel diversitas, a parte rei tam convenit hæceitati, quam naturæ, ut constat ex solutione primæ objectionis.

25. *Objic 4:* in actu supernaturali, Fidei v. g., distinguuntur ex natura rei vitalitas, et supernaturalitas; et tamen stricte realiter identificantur: ergo etc. «Prob. Maj.:

tus exigit principium supernaturale, quod non exigit vitalitas. «Nec. Maj.» Ad «prob.: vitalitas «ut sic,» idest, præcisa per Intellectum ab actibus naturalibus et supernaturalibus, non exigit principium supernaturale: at vitalitas determinate existens in actu Fidei, exigit supernaturale principium, non minus quam ejusdem actus supernaturalitas, a qua reipsa non distinguitur. Quare totus actus oritur a principio vitali, et totus a principio supernaturali, non totalitate causæ, sed totalitate effectus, ut alibi explicabitur. Cum autem dicimus, «Actus Fidei, quia vitalis, non petit supernaturate principium,» non loquimur de vitalitate illius actus prout est a parte rei (sic enim falsa locutio foret), sed de vitalitate ut præcisa per rationem.

26. *Objic.* 5: multoties plures perfecciones, quæ in rebus inferioribus sunt dispersæ, reperiuntur unitæ realiter in aliqua re superiori ob ejus eminentiam, v. g. in Deo justitia, misericordia etc., et in homine vita vegetativa, et sensitiva, quæ in brutis, et plantis realiter distinguuntur: ergo in Deo, vel homine, existit actualiter ex natura rei multiplex perfectio: multiplicitas autem sine distinctione non est. «Dist. Conseq.»: existit multiplex perfectio, quæ sit multiplex ratione nostra, «conc.»; quæ sit multiplex a parte rei, «subdist.» multiplex actualiter, «neg.»; multiplex fundamentaliter, aut æquivalenter, quatenus est unica perfectio æquivalens pluribus alibi distinctis, ideoque fundamentum præbet, ut per rationem dividatur in plures, «conc. Conseq.»

27. *Replic.*: perfecciones illæ sunt in Deo et homine formaliter, et non pure virtualiter, aut eminenter; sed eo modo distinguuntur, quo sunt, nam unitas, et distinctio sequitur ad esse: ergo sunt distinctæ formaliter. Insto: perfecciones illæ sunt in Deo et homine realiter: ergo sunt ibi realiter distinctæ, siquidem distinguuntur eo modo, quo sunt. Deinde, «conc. Maj.:

» quia adverbium «formaliter» (quod varias admodum acceptiones habet), dum contraponitur adverbii «virtualiter, et eminenter,» idem sonat, ac «vere et proprie,» seu «non metaphorice:» Deus autem vere et proprie justus ac misericors est, et homo vere et proprie vegetativus ac sensitivus. Sed «dist. Min.:

» eo modo, quo sunt, distinguuntur ab omni, quod non sunt, «conc.;

distinguuntur inter se, «neg. Min. et Conseq.» Sequitur quidem distinctio ad esse, sed distinctio ab omni eo, quod non habet idem esse. At unde probas, quod in Deo, vel in homine, perfectiones illæ non habent idem esse? Dices: non habent idem esse formale, alias justitia foret formalissime misericordia. «Contra»: esse formale a parte rei idem omnino est, ac esse reale verum, proprium, et actuale; quo sensu justitia Dei est misericordia formalissime, idest, verissime. Si tamen hi termini, «esse formale, formalissime», alludent, ut solent, ad statum intentionalem præcisivum; verum asseres: sed quid inde?

28. Alias objectiones, quæ huc afferri possent, diluamus in sequentibus, maxime circa distinctionem virtuales, et præcisionem obiectivam, quarum fundamenta pleraque militant pariter pro distinctione Scotica, ut etiam e converso; Interim observa, Locutiones inventas pro statu intentionali præcisivo, dum transferuntur ad statum realem, rejiciendas esse: has v. g. «Animal est contrahibile, rationale est contrahens; Animal est genus, homo est species, est natura communis, indifferens, communicabilis pluribus,» et similes alias. Omnes quippe denominationes hujusmodi proveniunt ab actu rationis præscindente animal a rationali et irrationali, et naturam humanam ab individuis. Nam a parte rei non est nisi multiplex natura determinata, et expers indifferentiæ, seu communitatis; nec animal hominis est animal equi, sed aliud se toto diversum, quamvis etiam se toto simile in diversa linea. Unde, cum Scotista comparat animal cum rationali, cogendus est, ut loquatur, non de animali «ut sic, vel indeterminato, sed de animali, quod est in homine a parte rei. Si vero reduplicatione utatur, sic v. g. «animal quatenus,» vel «in quantum animal etc., negandum est suppositum in sensu reali: nulla enim reduplicatio est a parte rei, sed omnis involvit actum rationis præscindentem unum prædicatum ab alio.

CAPÍTULO IV

Proponitur, et impugnatur Distinctio virtualis intrinseca.

Tunc unum dicitur esse virtualiter aliud, cum illi æquivaleret in ordine ad munus aliquod. Unde virtualis Distinctio idem est, ac æquivalentia Distinctionis: et tunc adest, quando una et eadem res æquivaleret multis actu distinctis. Hæc autem æquivalentia, atque adeo virtualis distinctio, potest esse primo «in causando,» quando res unica præstat effectus, qui præstari solent a multis. Secundo «in essendo,» quando res una secum identificat perfectiones, quæ alibi multiplicatæ reperiuntur. Utriusque exemplum apparet in homine, qui cum Angelis intelligit, sentit cum brutis, vegetat cum plantis, et in se perfectiones identificat effectibus hisce respondentibus. Tertio «in fundando diversitatem conceptuum,» quando res indivisa realiter fundamentum præbet, ut per conceptus inadæquatos dividatur, et menti appareat quasi multiplex. Et hæc vocari solet distinctio rationis fundamentalis, atque etiam distinctio virtualis extrinseca, sive mediata; quia media distinctione rationis, quam fundat, verificare potest extrinseca prædicata intentionalia apparenter opposita. In hac triplici acceptione dari Distinctionem virtualement in rebus, extra dubium est.

2. Quarto denique Distinctio virtualis accipitur pro æquivalentia distinctionis realis in ordine ad suscipienda prædicata ex se contradictoria intrinseca, citra omnem operationem Intellectus. Super hac Distinctione præsens controversia movetur. Docent autem ejus Authores, inter prædicata, quæ sunt realiter idem, v. g. inter rationale et animal hominis, nullam dari distinctionem actualem ex natura rei, sive ante operationem Intellectus; protestanturque, se vehementer abhorrere a distinctione Scotica. Adstruunt igitur ipsi, non distinctionem sed æquivalentiam distinctionis, idest, virtutem et capacitatem sine

contradictione suscipiendi prædicata ex se contradictoria, perinde ac si revera distinctio realis adesset: ita ut, quemadmodum realis distinctio subjectorum efficit, ut prædicata ex se contradictoria simul verificentur sine contradictione, ut cum dicitur, «Homo cogitat, Lapis non cogitat;» sic distinctio virtualis similem præstet effectum circa subjectum realiter idem. Quamvis enim, inquiunt, animal et rationale a parte rei nullatenus distinguantur vere et proprie, sed sint unum et idem tam realiter, quam formaliter ex natura rei, adest tamen inibi realis capacitas, ut animal hominis dicatur «simile equo,» et rationale «non simile,» perinde ac si forent duo extrema proprie distincta.

3. Hinc distinctio virtualis, et formalis Scotica: ex parte differunt, et ex parte conveniunt. Differunt in eo, quod distinctio Scotica est actualis, efficitque, ut rationale et animal hominis sint actualiter a parte rei, non una sed duplex formalitas; cum tamen distinctio virtualis non nisi unam et eandem a parte rei, seu rem, seu formalitatem admittat. Conveniunt autem in eo, quod utraque deservit, ut de eodem realiter extremo verificentur prædicata intrinseca ex se contradictoria. Quare distinctio virtualis intrinseca definiri solet «Capacitas intrinseca unius rei, antevergens operationem Intellectus ad suscipienda sine contradictione prædicata intrinseca ex se contradictoria.» An distinctio ejusmodi admittenda sit in Divina Trinitate inter Essentiam et Relationes, Theologi disputant, nec una est omnium sententia. Modo, quod nostri muneris est an detur in creatis, inquirimus?

4. Et dari quidem asserunt plures Authores, præsertim Thomistæ, quos late recenset P. Lynce: et quanquam Thomistas explicet M. Bayona, quasi locutos de soladistinctione rationis fundamentali; non tamen apparet, quomodo sine virtuali distinctione intrinseca stare possint plures doctrinæ Thomisticæ in Philosophicis, et Theologicis, v. g. Quod actio, qua Deus concurrit cum creatura, producat realiter entitatem physicam actus peccati, et non producat realiter malitiam formalem identificatam realiter cum entitate. Vid. P. Peinado disp. 1, de Universal. num. 18. Indubitatus hujus sententiæ patronus, imo et pater, et præcipuus illustrator est, noster Lynceus lib. 2. Metaph. toto tract. 4. Sed negativa sententia communis est in Schola

nostra, et eam se probare profitentur Thomistæ Recentiores, Colleg. S. Thomæ, Palanco, Gabr. a Concept, et Aguilera. Nobis etiam tenenda est: et.

5. *Prob. 1:* implicat, eandem entitatem identificari simul et non identificari realiter cum eodem extremo; sed hoc contingeret, si verificarentur prædicata intrinseca ex se contradictoria de eadem entitate: ergo implicat, talia prædicata de eadem entitate verificari: ergo et implicat distinctio virtualis intrinseca. Utraque Consequentia constat, et Major est evidens. «*Prob. Min.;*» et loquamur exempl. g. de his propositionibus, «*Animal hominis a parte rei est ratio assimilandi hominem equo, Rationale a parte rei non est ratio assimilandi,*» ubi subjectum utriusque est realiter eadem entitas, juxta Adversarios. In primis prior propositio verificari nequit, quin subjectum realiter identificetur cum ratione assimilandi, ut certum est omnibus: aliunde posterior verificari non potest, quin subjectum realiter distinguatur ab eadem ratione assimilandi, adeoque realiter non identificetur cum ipsa: ergo contingeret, unam et eandem entitatem realiter identificari simul et non identificari cum eodem extremo, si verificarentur prædicata etc.

6. *Prob. Min.:* nequit ea propositio verificari, quin subjectum a parte rei vere non sit ratio assimilandi: si enim vere est ratio talis, quomodo vere dicitur non esse? Certe, «*Ab eo, quod res est, vel non est, propositio dicitur vera, vel falsa,*» ut ait Aristoteles receptus ab omnibus. Sed, si vere non est a parte rei ratio assimilandi, vere ab ea distinguitur a parte rei: ergo etc. Minor, in qua sola cavillari quis posset, videtur evidens. Quid enim evidentius, quam unum ab alio vere distingui in eo statu, in quo unum vere non est aliud? Vel cur homo vere a parte rei distinguitur ab equo, nisi quia vere a parte rei non est equus? Certe, sicut unum vere esse aliud, probat identitatem; ita unum vere non esse aliud probat distinctionem: ergo, sicut unum vere esse aliud a parte rei, probat identitatem actualem; ita unum vere a parte rei non esse aliud, probat actualem distinctionem a parte rei, quæ actualis distinctio nequit non esse realis juxta Virtualistas. Et hinc deducitur idem absurdum, quod contra Scotistas intu-

limus cap. 2, n. 21, nempe mysterium, quo rationale vere sit animal, et tamen vere distinguatur ab aliquo, a quo animal non distinguatur, nempe a ratione assimilandi hominem equo.

7. *Confirm.*: implicat verificari simul «esse et non esse,» nisi de subjectis vere et proprie distinctis: ergo et implicat simul verificari «esse et non esse tale, (v. g. fundamentum similitudinis)» nisi de subjectis, quæ vere et proprie distinguuntur: ergo, vel rationale et animal vere et proprie distinguuntur a parte rei, quod Virtualistæ negant; vel de ipsis non verificatur simul esse et non esse rationem assimilandi. «Prob. 1, Conseq.:

» quia principium illud per se notum, «Impossibile est idem simul esse et non esse,» non tantum loquitur de «esse et non esse absolute,» sed etiam de «esse et non esse tale;» comprehenditque propositiones contradictorias, non tantum de secundo adjacente, sed etiam de tertio: ideoque ex eo principio vincitur, tam non posse verificari simul has propositiones, «Petrus est albus, Petrus non est albus,» quam hasce, «Petrus est, Petrus non est,» quia scilicet in utrisque; immediate negatur illud ipsum «esse absolute,» vel «esse tale,» quod simul affirmatur de eodem subjecto; idquod stare non potest, quin subjectum simul sit, et non sit illud ipsum, quod est.

8. Dices 1, ex Lynceo nostro. Veritas propositionis negativæ non semper arguit distinctionem subjecti a prædicato ut patet in his, «Existentia Antichristi non existit, Divina Paternitas non communicatur Filio.» Sed «contra 1:» utraque propositio, quam objicis, est de prædicato adjectivo, et in concreto, quod genus prædicati; ut notavimus cap. 1, non assumitur a nobis ut signum evidens distinctionis. At nunc arguimus ex negatione prædicati substantivi, et in abstracto sumpti, quale est illud «ratio assimilandi;» vel quando in actu contritionis vere dicitur, ut contendis, «Amor non est odium.» Quare, sicut juxta Adversarios non vere dicitur, «Existentia Antichristi non est existentia,» quia scilicet prædicatum sumitur substantive, et non distinguatur a subjecto; ita in re nostra contingit.

9. «Contra 2:» ambæ propositiones objectæ probant distinctionem aliquam realem, nam prior supponit distinctionem negativam, quam explicuimus cap. 1, sumptam scilicet pro carentia identitatis

actu exercitiæ, vi cuius vere etiam dicitur, «Antichristus absolute et exercite non est homo, non est ens etc.: posterior autem arguit distinctionem realem mediatam, sive in tertio; nam Pater distinguitur realiter a Filio, a quo realiter non distinguitur essentia. At neutra distinctio admitti potest in casu nostro, ut Adversarii non dubitant. Unde retorquentur exempla: quia neutra propositio verificari potest per solam distinctionem virtuales: non prima; quia existentia Antichristi certe non distinguitur virtualiter ab «ipso existere.» Non secunda: quia nullus Theologus teneretur eam concedere, nisi Fides cogeret admittere Paternitatis et Essentiæ distinctionem realem in tertio; quæ distinctio in creatis vel apud Lynceum ipsum repugnat. Pariter ergo propositio illa, «Rationale non est ratio assimilandi,» et cæteræ, de quibus est quæstio, per solam distinctionem virtuales verificari non poterunt.

10. Dices 2: verum est, quod «simul esse et non esse tale» verificari nequit de subjecto prorsus eodem: cæterum rationale et animal non est subjectum omnino idem, sed est virtualiter duplex. «Contra 1:» distinctio virtualis, ut passim repetit Lynceus, non est vera et propria distinctio, sed impropria, et potius distinctionis umbra; nec aliter discerni potest a distinctione Scotica: ergo non efficit, ut subjectum sit vere et proprie duplex, sed illud relinquit vere et proprie unum et idem: ergo tale subjectum vere et proprie comprehenditur sub eo principio per se noto, quod retulimus num. 7. «Contra 2:» implicat, subjectum, pure virtualiter duplex «simul esse et non esse absolute:» ergo pariter implicat, «simul esse et non esse tale.» Consequentia patet ex eodem num. 7. «Contra 3:» hoc vere esse illud, non stat sine identitate vere tali: ergo hoc vere non esse illud, non stat sine distinctione vere tali. Vid. num. 6.

11. Dices 3, (et est præcipua Lyncei solutio): tam de rationali, quam de animali, verificatur simpliciter et absolute, quod est ratio assimilandi hominem equo: cum enim absolute identificentur animalitas, et rationalitas, necesse est, ut utraque absolute suscipiat eadem prædicata: nam in eo sensu, in quo non datur distinctio inter utramque, quidquid convenit uni, convenit alteri. Unde propositio, «Ratio-

nalitas non est ratio assimilandi, » vera non est absolute et simpliciter; alias argueret distinctionem realem. Solum ergo vera est in sensu reduplicativo, cum scilicet tacite saltem subintelligitur hæc reduplicatio, «rationalitas ut rationalitas:» in quo sensu veritati propositionis negativæ sufficit distinctio virtualis. Hæc doctrina forte non placebit Virtualistis omnibus: neque enim puto dicturos Thomistas, quod hæc propositio, «Malitia formalis peccati non producitur a Deo,» non est vera absolute et simpliciter, etiamsi malitia realiter identificetur cum entitate physica peccati, quæ simpliciter a Deo producitur. Sed cujuscumque sit, impugnanda est. «Contra 1.:» quia per hanc doctrinam enervantur penitus argumenta Virtualistarum, ut in seq. capite apparebit.

12. Profecto, quæcumque nobis objiceris contradictoria, si vere sint ex se, negabimus, ullo vero sensu verificari a parte rei de subiecto realiter unico. Nam ideo per te non verificantur absolute et simpliciter, quia absolute et simpliciter non datur distinctio in subiecto; et in eo sensu, in quo non datur subiectorum distinctio, implicat verificari simul prædicata opposita. Sed per te in nullo vero et proprio sensu datur distinctio inter animal et rationale, siquidem distinctio virtualis non est proprie distinctio, sed umbra distinctionis, ut ais: ergo prædicata ex se contradictoria in nullo vero et proprio sensu verificari possunt de animali et rationali, sed utsummum in sensu improprio, et umbratili verificabuntur. Quid ergo tantopere contradictoriis obarmaris? Sensus autem reduplicativus non datur a parte rei, sed est opus Intellectus, qui per illum conceptum, «rationalitas ut rationalitas,» jam concipit rationale seorsim, et ratione distinguit ab animali. Quare propositio, quæ non est vera, nisi in sensu reduplicativo, non verificatur independenter a distinctione rationis. «Contra 2.:» in Divina Trinitate, unde toties contra nos deducitur paritas et instantia, hæc propositio negativa, «Paternitas non communicatur» vel hæc, «Essentia non producitur,» vera est absolute et simpliciter, non minus quam hæc affirmativa, «Essentia communicatur,» vel hæc, «Filiatio producitur:» ergo, vel idem in creatis dicendum est, vel immerito ducitur paritas ex mysterio Trinitatis.

13. «Prob. 2:» vera sententia. Si *Distinctio virtualis* admittitur in creatis, ruit vis formæ *Syllogisticæ*, prout in *Dialecticis Institutionibus* tradi consuevit; nec fidere possumus consequentiis, quantumvis legitime deductis juxta *Figuras*, et *Modos Aristotelicos*. Patet assumptum exemplis hisce: «Omnis animalitas hominis est ratio similitudinis cum equo, Omnis rationalitas est animalitas hominis; ergo omnis rationalitas est ratio similitudinis cum equo: Omnis amor contriti terminatur ad Deum, Aliquod odium contriti est amor contriti, ergo Aliquod odium contriti terminatur ad Deum.» En *Syllogismos* rite dispositos in «*Barbara*, et *Darii*;» qui tamen ex *Præmissis* veris falso concludunt juxta *Virtualistas*. Unde sequitur, falsificari passim ea principia, «*Dici de omni*» etc., «*Quæ sunt eadem uni tertio*» etc., quibus tota nititur vis *Syllogistica*. Sequitur etiam, inutilem esse deductionem ad impossibile, per quam scilicet propugnator cogitur admittere duo contradictoria; qua probatione nihil frequentius et efficacius. Sequitur, inquam: nam quanvis adversarium revoces ad contradictoria, opponet ille distinctionem virtualement, quæ mira est contradictoriorum conciliatrix; et ridebit.

14. Notanter loquor de forma *Syllogistica*, prout in *Dialecticis Institutionibus* tradi consuevit. Non enim contendo, per distinctionem virtualement tolli vim *Syllogisticam*, si adhibeatur aliqua nota identitatis etiam virtualis *Extremorum* cum *Medio*, ut si in singulis propositionibus ex parte verbi ponatur adverbium «*virtualiter*.» Sed, cum *Aristoteles* in arte *Syllogistica* nusquam meminerit istius additamenti, nec in *Dialecticis Institutionibus* quisquam requirat illud, sed omnes contenti sint identitate absolute expressa per verbum «*est*,» quoties aliquid concludere volunt de objecto a parte rei: fit, ut forma *Syllogistica*, prout ex *Aristotele* traditur in *Scholis*, sit manca, et inefficax, etiamsi regulis omnibus conformetur. En syllogismum, quem nulla *Summularum* regula damnet: «*Omne animal est videns, Omnis homo est animal, ergo Omnis homo est vivens*:» cujus tamen consequentiam concessis præmissis negabit impune, qui fingere velit distinctionem virtualement inter hominem et animal. Nemo ergo tuto syllogizabit, nisi probet carentiam distinctionis virtualis inter *Medium*

et Extrema. Quare omnis disputatio ad virtuales distinctionem devolvetur.

15. Nec satisfacit P. Lynce, dum ait, Syllogismus n. 13, recte concludere, ut jacent; quia procedunt in sensu reali absolute et sine addito: in quo sensu vere dicitur, quod rationale est simile equo; nam ut tale sit, sufficit, quod mediate, seu medio animali, cui identificatur, ipsi conveniat esse simile. Si tamen, inquit, syllogismus ita formetur, «Animal est immediate simile equo, Rationale est animal, ergo Rationale est immediate simile equo»; male concludit; quia ratione illius additi «immediate», quod ponitur in Conclusionem, et non in Minore, variantur termini, et arguitur ab identitate mere reali ad identitatem virtuales. Sed, præter dicta num. 11, et 12, «contra» est, quod etiam illa propositio, «Rationale est immediate simile equo», si non importet distinctionem rationis, sed loquatur de rationali a parte rei, proprie verificari debet, non minus, quam hæc, «Rationale est absolute simile equo»: ergo per illud additum «immediate», non exiit veritatem.

16. *Prob. Antec.*: illa propositio ideo juxta Lynceum vera non esset, quia inter «rationale» et «simile» mediat «animal»; nam similitudo equi immediate identificatur cum animali, et deinde medio animali identificatur etiam cum rationali. Sed hoc est falsum, si proprie loquamur: ergo etc. «Prob. Min.»: ubi non dantur proprie duo extrema, nequit proprie dari medium inter duo; sed distinctio virtualis, quæ sola reperitur inter «rationale, animal», et «simile», non efficit proprie duo, vel tria, ut Virtualistis in confesso est: ergo falsum est, quod «animal» proprie mediet inter «rationale», et «simile»: ergo vera est hæc propositio, «Rationale proprie loquendo est immediate simile equo.» Hanc Consequentiam si neges, probo efficaciter: in eo sensu, in quo nihil mediat inter rationale et simile, rationale est immediate simile; sed in sensu proprio nihil mediat, ut vidimus: ergo proprie loquendo rationale est immediate simile equo.

17. Si hoc concedas, infero 1: ergo etiam vera est hæc propositio, «Odium contriti proprie loquendo immediate terminatur ad Deum: ex quo, si quid valet argumentum Lyncei mox afferendum, se-

quitur, odium contriti proprie loquendo denominare Deum odio habitum; quo nihil absurdius. Infero 2: ergo Contradictoria, quibus niti-
tur distinctio virtualis, non proprie verificantur de eadem entitate: ex
his enim, «Animal est immediate simile, Rationale non est immediate
simile equo,» primum proprie, secundum non nisi in sensu improprio
verificatur. Sic autem nulla opus est distinctione virtuali; ut patet in
his enuntiatis, «Christus est Leo, Christus non est Leo,» si primum
procedat in sensu metapharico, secundum in sensu proprio. «Infero 3:
ergo de rationali verificantur proprie similitudo, et dissimilitudo res-
pectu ejusdem; siquidem proprie loquendo rationale est immediate si-
mile, et immediate dissimile equo: et tamen rationale certe non dis-
tinguitur virtualiter a semetipso.

18. Tandem virtualis distinctio, refutari solet hac duplici via.
1: repugnat entitati reali capacitas suscipiendi prædicata ex se con-
tradictoria sine ulla vera et propria distinctione: ergo repugnat dis-
tinctio virtualis. «Prob. Antec.:» repugnat entitati reali capacitas, ut
sit chymera; sed ex terminis nulla est chymera manifestior, quam
subjectum simul in se conjungens duo contradictoria sine ulla distinc-
tione vere tali; vel cur ex terminis chymera censetur, quod res eadem
simul, sit et non sit homo? Repugnat igitur entitati reali capacitas sus-
cipiendi, etc. Si dicas, eam conjunctionem non esse chymericam,
quando datur virtualis distinctio; petis principium. Nam virtualis dis-
tinctio nihil est aliud, quam capacitas suscipiendi contradictoria, sine
ulla distinctione vera et propria. Dicere ergo, quod contradictoria non
repugnant in eodem subjecto, dum adest virtualis distinctio, est dice-
re, quod non repugnant, dum adest vera capacitas eorum, idest, quod
non repugnant, dum non repugnant. At hoc ipsum quærimus, quo-
modo non repugnant sine distinctione vere tali?

19. 2: admissa distinctione virtuali, quælibet absurda defendi
poterunt impune, nihilque firmum erit in Philosophia. Probatur: quia
nulla est efficacior via refutandi absurditatem ab alio invecam, quam
deductio duplicis contradictorii. At, qui se munire velit distinctione
virtuali, facile quævis contradictoria ridebit, aut sine scrupulo devora-
bit. Nam qua ratione convinceretur a Virtualistis, qui propugnaret,

eamdem rem producere se, et produci a se, vel produci simul, et non produci, scilicet penes esse virtualiter distinctum? eamdem item voluntatem secundum diversas virtualitates amare simul et odio habere dem objectum? imo eundem actum simul esse unius objecti amorem et odium penes aliam et aliam virtualitatem? et tandem eamdem rem simul existere et non existere, vel esse et non esse hominem? Undenam, quæso, probabis, quod «existere» excluditur a subjecto per «non existere,» si «esse simile» non excluditur per «non esse simile?»

CAPUT V

Argumenta pro Distinctione virtuali diluuntur.

1. Missis argumentis cap. 3, solutis, quibus etiam utuntur Virtualistæ, Objic, 1, et principaliter ex P. Lynce: Actus contritionis, quo homo detestatur peccatum intuitu summæ Dei bonitatis, est realiter amor Dei, et odium peccati, ut nunc ex Theologia supponitur: sed illis formalitatibus amoris et odii realiter identificatis conveniunt prædicata contradictoria ante operationem Intellectus. Probatur hæc minor: in actu contritionis amor terminatur ad Deum, et odium non terminatur ad Deum; sed terminari, et non terminari ad Deum, sunt contradictoria, ergo etc. Probatur Major, qua parte dicit, odium non terminari ad Deum: si odium terminaretur ad Deum, denominaret Deum odio habitum; sed nulla formalitas contritionis denominat Deum odio habitum: ergo etc.

2. *Prob. Maj.* 1: forma communicata subjecto, vel objecto capaci, tribuit ipsi propriam denominationem; sed Deus est capax denominationis odio habiti; et aliunde formam odii communicari Deo tamquam objecto, nihil est aliud, quam terminari ad Deum: ergo etc. 2: ideo amor contriti denominat Deum amatum, quia terminatur ad Deum: ergo, si etiam odium terminatur, Deum etiam denominabit

odio habitum, 3: implicat cognitionem, productionem, unionem terminari ad aliquod objectum, aut terminum, quin ipsum denominet cognitum, productum, unitum; quod etiam patet in calore, albedine, et aliis formis, quæ, si connaturaliter uniuntur subjecto, præstant ipsi suos effectus formales: ergo pariter etc. 4: ideo voluntas ab actu contritionis denominatur amans, et odio habens, quia in ipsa recipitur tam amor, quam odium: ergo, si ad Deum terminatur tam odium, quam amor, Deus denominabitur odio habitus, et amatus. Eadem ratione probari potest, quod amor non terminatur ad peccatum, sicut odium; nam alioquin peccatum denominaret amatum.

3. Obiectio in primis apertam habet instantiam in distinctione reali, quam eadem vi probat inter amorem et odium contriti. Vel enim odium absolute realiter terminatur ad Deum? vel non? Si primum dicas: ergo denominat Deum absolute realiter odio habitum: id quod iisdem rationibus, et exemplis unionis, productionis, albedinis etc. probari potest, ut patebit consideranti. Si secundum eligas: ergo de odio et amore contriti verificantur contradictoria absolute et simpliciter: ad hæc autem contradictoria non sufficit distinctio virtualis, juxta Adversarios. Nec dicas, ut odium denominet Deum, non sufficere, quod terminetur ad Deum absolute et simpliciter, sed requiri, quod terminetur immediate. Nam contra est, quod odium propriè loquendo etiam immediate terminatur ad Deum, ut ostendimus cap. sup. Præterea, exempla nobis objecta num. 2, probant, omnem formam absolute et simpliciter communicatam subjecto capaci, necessario tribuere suum effectum formalem.

4. Deinde «resp.» In actu contritionis non datur amor, aut odium «ut sic,» sive cum indifferentia ad hanc vel illam speciem, ad hoc vel illud objectum; talis enim amor, aut odium, repugnat a parte rei. Datur ergo determinata species odii, vel amoris, idest, affectus, qui determinate est amor Dei, et determinate est odium peccati, non alius objecti: nam species affectuum designari solent per nomen objecti in obliquo positum. Nec illud odium est peccati utcumque, sed peccati propter Deum summe dilectum, tamquam motivum detestandi peccatum sibi contrarium: unde non potest præscindi a respectu, seu

tendentia conversiva in Deum (tantum abest, ut a tali tendentia distinguatur ullatenus a parte rei): tum quia nullus affectus præscindi valet a suo motivo, alioqui posset concipi sine motivo, et objecto formali, a quo sumit speciem: tum etiam quia odium ita præcisum, detestaretur peccatum propter se, vel saltem non propter Deum, ac proinde non foret odium vere contriti. Similiter amor non est Dei utcumque, sed Dei tamquam motivi detestandi peccatum, atque adeo præscindi nequit a tendentia aversiva in peccatum. Actus igitur contritionis est impræscindibiliter tendentia; seu terminatio conversiva in Deum, et aversiva in peccatum; quia convertitur ad Deum avertendo se a peccato, et avertitur a peccato convertendo se ad Deum: quemadmodum idem ipse motus, quo pergis a loco A ad locum B, est recessus ab A, et accessus ad B. Hinc, si de hisce determinatis odio et amore loquamur, falsum est, quidquam a parte rei verificari de odio, quod non eodem sensu verificetur de amore, et vice versa; ut jam ostendo.

5. In forma «neg. Min.» Ad «prob. neg. Maj.» in cujus probatione iterum «neg. Maj.,» si loquatur, ut debet, non de quovis odio, sed de odio contriti; hoc enim, cum terminetur ad Deum tamquam ad motivum detestandi peccatum bonitati suæ contrarium, potius Deum denominat amatum. Nec obstant subjunctæ probationes. «Ad 1. dist. Maj.:» tribuit ipsi propriam denominationem, cujus est capax subiectum in ordine ad talem formam, «conc.;» cujus non est in hoc ordine capax, «neg. Maj.» Tum «dist. Min.:» Deus est capax denominationis odio habiti, ab odio sui, sive in ordine ad formam, quæ sit odium Dei, «conc.;» ab odio peccati propter Deum, sive in ordine ad talem speciem odii, «neg. Min. et Conseq.» Deus non est capax denominationis odio habiti a quovis odio, sed ab eo, quod oriatur a cognitione Dei ut odibilis: at odium in contritione repertum, oritur potius a cognitione Dei ut summe amabilis, cum ex hoc motivo detestetur peccatum. Quare simul impræscindibiliter est amor Dei, et terminatur ad Deum, ipsique tribuit propriam denominationem: sed qualem? denominationem amati, quæ etiam est propria illius odii, et cujus solius capax est Deus in ordine ad talem formam. Denominationem autem odio habiti non tribuit Deo, sed peccato; quod similiter non est capax alius denominationis a tali forma recipiendæ.

6. *Ad 2. dist. Antec:* quia terminatur ad Deum utcumque, «neg. ;» quia terminatur ad Deum ut summe bonum et amabilem, «conc. Antec.» Tum «dist. Conseq. :» si etiam odium terminatur ad Deum eodem sensu, quo amor, «neg. ;» si contrario sensu, «conc. Conseq.» Jam diximus, odium contriti terminari ad Deum præcognitum ut summe bonum et amabilem, ac proinde simul esse amorem Dei, et ipsi tribuere denominationem, quam tribuit amor. «Ad 3.» In primis, si productio, et unio non sint pure tales, sed secum identificent alia prædicata, vel sint æquivalenter duplex forma, falsum est Antecedens: sic enimeductio formæ materialis, quæ in sententia probabili simul est productio formæ, et illius unio cum materia, quamvis ad materiam vere terminetur, non illam denominat productam, sed unitam. Unde, licet odium, quod sit pure odium, quemlibet suum terminum denominet odio habitum; secus dicendum de odio, quod simul est amor per identitatem, ut in casu nostro.

7. Deinde, licet unio, productio, et cognitio necessario tribuant proprio termino suam denominationem quasi in genere, si tamen plures terminos habeant, non debent singulis tribuere omnes denominationes speciales, quas continent. Sic unio materiæ cū forma, licet utramque denominet unitam, in particulari tamen formam denominat informantem, materiam informatam, non e converso. Sic productio denominat effectum productum, et causam producentem, non vice versa. Sic cognitio Fidei, mysterium denominat creditum propter aliud, revelationem vero cognitam propter se, vel quod eodem redit, revelationem denominat objectum formale in actu secundo, mysterium autem objectum materiale. Idem contingit passim actibus Voluntatis: nam v. g. amor medicinæ unice propter vitam, alteram denominat amatam propter aliud, alteram propter se, alteram ut purum medium, alteram ut finem; quin possint denominationes hujusmodi commutari. Pariter ergo actus contritionis, denominat quidem utrumque terminum, peccatum, et Deum, affective attactum; at in particulari Deum denominat amatum, et peccatum odio habitum; quin denominationes permutare liceat.

8. Paritas coloris et albedinis nulla est: quia formæ physiciæ ab-

solutæ, cum non sint æquivalenter plures, nec simul respiciant plura subjecta, si semel uniuntur alicui subjecto, ipsi tribuunt unicum effectum formalem, quem continent. At formæ intentionales (imo et modales physicæ, ut nuper vidimus), cum sæpe respiciant diversos terminos, diversasque denominationes contineant, non debent singulis subjectis tribuere quascumque continent, sed pro varia ipsorum indole unicuique suam; ut satis liquet ex dictis. Nec te moveat, quod aliqua forma, realiter [unica, dicatur virtualiter, aut æquivalenter duplex, aut multiplex: hinc enim infertur quidem distinctio virtualis «in essendo» (de qua n. 1 cap. sup.), non tamen ea, quam modo rejicimus, nempe capacitas ad contradictoria. Nec item moveat, quod ex multis denominationibus in eadem forma contentis unam, et non aliam, præstari dicamus certo alicui subjecto: non enim inde sequitur, denominationibus realiter indistinctis convenire contradictoria, videlicet præstari et non præstari relatu ad idem subjectum; quia non in sola forma consistit denominatio, sed in forma simul cum subjecto capaci. Quare, si subjecta sunt distincta realiter, denominationes etiam realiter distinguuntur, saltem inadæquate.

9. *Ad 4. neg. Conseq.* Nam Voluntas ideo utramque subit denominationem, quia et capax est utriusque ab unica forma recipiendæ respectu diversorum; et aliunde contritionis actus non respicit diversas Voluntates, tamquam subjecta receptiva. At respicit diversos terminos (nempe Deum, et peccatum), quorum quilibet est incapax utriusque denominationis, amati, et odio habiti, ab actu contritionis ut à forma.

10. Sed contra datam solutionem «*replic.*» 1.: si odium contriti terminatur ad Deum, sequitur, Deum esse capacem denominationis odio habiti ab hac forma; alioquin posset aliqua forma connaturaliter uniri subjecto incapaci formalis effectus ejusdem formæ. «*Resp.*» Forma, quæ non est æquivalenter duplex, nec nisi unicum formalem effectum continet, non potest connaturaliter uniri subjecto incapaci illius unici formalis effectus. At, si forma plures contineat effectus formales, poterit connaturaliter uniri subjecto capaci unius tantum denominationis, et non alterius: cujus doctrinæ exempla jam dedimus. Unde

contritio, cum sit æquivalenter duplex actus, amoris, et odii, poterit terminari ad Deum, capacem solius denominationis amati; quamvis non ita posset, si foret purum odium peccati.

11. *Replic.* 2: quia amor non distinguitur virtualiter a prosecutione objecti, repugnat amor alicujus rei, quia sit prosecutio ejusdem: ergo, si amor contriti non distinguitur virtualiter ab odio, nequit esse amor Dei, quin sit etiam odium Dei. «Dist. Antec.:» ideo præcise, quia amor non distinguitur virtualiter a prosecutione, «neg.;

» ideo, et quia his terminis, «amor, prosecutio,» significatur ordo ad idem objectum, nec innuitur æquivalentia «in essendo» ad duplicem actum, «conc. Antec., et neg. Conseq.» Cum hi termini, «amor, et prosecutio,» ut etiam hi, «odium, et aversio,» non indicent æquivalentiam ad plures actus, nec respectum ad terminos diversos, sed sint convertibiles etiam in communi, sive in genere, ita ut alter sit explicatio alterius, mirum non est, quod amor unius objecti semper sit prosecutio ejusdem, At omnia per oppositum accidunt his terminis, «amor et odium.» ad contritionis actum applicatis. Quare poterit sano sensu amor esse Dei, odium vero non esse Dei, sed peccati.

12. *Replic.* 3: ergo amor est Dei, et odium non est Dei: sed esse Dei, et non esse Dei, sunt contradictoria, sicut pallium esse Petri, et non esse Petri: non igitur contradictoria vitantur. «Dist. 1 Conseq.» quoad secundam partem: et odium non est Dei, in eo sensu, in quo amor est Dei, «neg.» nam, sicut amor est Dei amor, ita odium est Dei amor: in diverso sensu, «conc. Conseq.» Tum. «dist. Min. subsumpt.:» esse Dei, et non esse Dei, in eodem sensu, «conc.» in diverso, sensu, «neg. Min. et Conseq.» Hæc assertio, «Odium contriti non est Dei,» vera non est, nisi dum significat, odium illud non esse odium Dei, proindeque dum solum negat identitatem illius odii cum alio actu, qui sit odium Dei. Hæc vero, «Amor contriti est Dei,» tunc vera est, cum significat, amorem illum esse amorem Dei; proindeque nihil affirmat, quod altera præcedens neget. Non ergo altera alteri contradicit: nam esse amorem Dei, et non esse odium Dei,

non sunt contradictoria, sed utrumque vere affirmatur de amore contriti, et utrumque pariter de odio contriti.

13. *Replie. 4:* hæ propositiones, «Contritio est amor Dei, Contritio est odium Dei,» solum differunt penes voces «amor et odium;» sed voces istæ per nos idem significant sine ulla distinctione a parte rei: ergo, si prior propositio vera est, debet etiam vera esse posterior. «Dist. Min.:» illæ voces idem significant, quando alteri apponitur obliquum «Dei,» alteri obliquum «peccati propter Deum, conc.» quando utrique apponitur obliquum «Dei, neg. Min. et Conseq.» Jam supra monuimus, species affectuum, ut etiam cognitionum, communiter in voce distingui per obliquum. Unde vox hæc, «Odium Dei,» significat speciem odii longe diversam ab ea, quam denotat vox, «odium peccati propter Deum,» et hoc secunda species odii sola est, quæ in contritione reperitur identificata cum amore. Quare, cum hanc minime significet posterior propositio, non habet idem objectum, quod prior, nec veritatem prioris participat.

14. *Replie. 5:* si odium contriti ad nullum terminaretur objectum, nullum denominaret odio habitum: ergo, si ad aliquod objectum (nempe Deum) terminatur, illud odio habitum denominat. Patet Consequentia: quia, ubi negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, ut est in proverbio. «Neg. Conseq.» Ad «prob.»: proverbium illud verum est, quando negatio est causa unica, vel adæquata negationis, secus vero, quando est causa, sufficiens quidem, sed non unica, nec adæquata. Sic evenit in præsentiarum. Si odium non terminaretur ad Deum, hæc foret quidem causa sufficiens, ut Deum non denominaret odio habitum, sed non est causa unica: nam, etiamsi terminetur, dari potest alia causa, cur non ita denominet, nempe quia simul est amor Dei, moveturque ex cognitione illius ut summe boni, et alium simul habet terminum, cui tribuat denominationem odio habiti, scilicet peccatum. Illa porro arguendi formula inepta est, ut patet his exemplis: «Si Petrus non existeret, non esset Rex; ergo, si existit, est Rex: Si res A non est animal, non est homo; ergo si est animal, est homo:» supponitur enim, ex opposito conditionis bene colligi oppositum conditionati; quod nemo Summulista non improbet.

15. Soluta hac objectione satis implexa terminis, reliquæ facile corruunt. *Objic.* 2: eadem cognitio potest esse clara et intensa respectu Dei, et simul obscura et remissa respectu creaturæ, vel e converso: ergo potest admittere prædicata intrinseca ex se contradictoria. Patet Consequentia: nam, cum obscuritas sit carentia claritatis, et remissio carentia intensionis, contradictorie opponuntur obscuritas et claritas, atque etiam remissio, et intensio. Objectio probat, realiter identificari posse rem et ejus carentiam, v. g. lucem et tenebras, vitam et mortem: quo nihil absurdius: probat etiam distinctionem plusquam virtualem, nam ea contradictoria in sensu reali absoluto procedunt. Quare «concess. Antec., neg. Conseq.» Ad «prob.:» obscuritas ut sic, est carentia claritatis ut sic, at obscuritas cognitionis respectu unius objecti, est quidem carentia claritatis respectu ejusdem objecti, sed non est carentia claritatis respectu objecti cujuslibet, nec cum ea pugnat. Si ergo obscuritas est respectu Dei, et claritas respectu creaturæ, vel e converso, nulla est contradictio; non enim identificatur ista claritas cum carentia sui, sed cum carentia alius claritatis omnino distinctæ, quæ in tali cognitione non est. Idem de remissione et intensione dicito. Adde manifestam instantiam: nam claritas respectu Dei solius, prout indistincta virtualiter a semetipsa, certe non est claritas respectu creaturæ: ergo simul est claritas, et non est claritas; ergo sine virtuali distinctione suscipit contradictoria.

16. *Objic.* 5: videmus, et intuitive cognoscimus albedinem, et non videmus, nec intuitive cognoscimus dependentiam albedinis a Deo, quæ realiter cum albedine identificatur: jam ergo prædicatis realiter indistinctis contradictoria conveniunt. Constat Antecedens: quia alioqui videremus Deum ipsum, siquidem essentialis dependentia ab aliquo termino, nequit videri, vel intuitive cognosci sine termino. Insto: contradictoria ista verificantur in sensu reali absoluto: ergo probant distinctionem realem. Insto iterum: albedo, prout virtualiter distincta a tali dependentia, cum ea connectitur essentialiter; exigit enim realiter identificari cum tali dependentia, quod genus exigentiæ summam connexionem importat: ergo, dum videmus albedinem, videmus connexionem cum dependentia a Deo: ergo, siquid probat ob-

jectio, videmus dependentiam ipsam, quæ est terminus illius connexionis, ac proinde Deum etiam videbimus.

17. Præterea, *dist. Antec.*; et non videmus dependentiam etc., eo sensu, et modo; quo non videmus albedinem, *conc.*; eo sensu, et modo, quo videmus albedinem, *neg. Antec.*, et *Conseq.* Tam albedo, quam ejus dependentia a Deo, videtur in uno sensu, et non videtur in alio. Utraque videtur sub hac expressione albedo, et utraque non videtur sub hac alia expressione *dependentia a Deo*: vel, quod in idem recidit, utraque videtur visione sufficiente, ut Intellectus eliciat hanc cognitionem intuitivam, «Hoc objectum est albedo», per quem actum intuitive cognoscitur quidquid realiter est idem cum albedine; et utraque non videtur visione sufficiente, ut Intellectus habeat hanc cognitionem intuitivam, «Hoc objectum dependet a Deo»; hæc enim repræsentatio, licet eliciatur ab Intellectu, nequit esse intuitiva ex merito visionis ocularis, sed erit abstractiva, et per discursum habita. Ratio est: quia expresse comparat albedinem cum Deo: et cognitio comparativa, ut intuitiva sit, oriri debet ab specie propria utriusque extremi comparisonis, ut ex Animastica suppono: talem autem speciem respectu Dei, nec Visus habet, nec Intellectui suggerit, aut suggerere potest. Quidquid igitur verificatur de albedine, verificatur pariter de ipsius dependentia a Deo et vice versa; siquidem utraque per certos actus videtur, et intuitive cognoscitur; et utraque per alios actus nec intuitive cognoscitur, nec videtur.

18. Nec inde sequitur, videri Deum: nam terminus connexionis, aut dependentiæ solum cognosci debet, quando dependentia cognoscitur, cognitione, vel expressione comparativa; seu relativa, qualis est illa, «dependentia a Deo;» non ita vero, quando connexio, vel dependentia cognoscitur expressione absoluta, cujusmodi est conceptus «albedo,» et visio materialis, a qua excitatur. Ubi nota: cum passim dicimus, non videri a nobis dependentiam «ut talem,» vel non videri «explicite,» sensus est, quod non elicimus visionem respondentem his vocibus, «dependentia a Deo,» vel quæ talem expresionem immediate excitet in mente. De cætero, si sermo sit de tali dependentia specificative sumpta, et ut est a parte rei, tam explicite videtur, tamque in-

tuitive cognoscitur, quam albedo, a qua nullatenus in eo statu distinguitur: sed videtur, et cognoscitur expressione absoluta, quæ non contineat comparisonem cum termino excedente totam sphaeram visivæ potentiæ.

19. *Objic. 4.*: in Angelo substantia et perfectio virtualiter distinguuntur: nam Angelus in perfectione excedit hominem, quem non excedit in substantia: ut enim dici solet, Substantia non recipit magis et minus. »Rep.» Angelus in sensu reali excedit hominem in substantia: est enim substantia melior, et perfectior. Dicitur autem Substantia non recipere magis et minus; vel quia ratio substantiæ «ut sic» æque verificatur de substantiis inæqualiter perfectis; vel potius quia Substantia non intenditur et remittitur in eodem subjecto gradatim, sicut Qualitas. Sed aliter objectio instauratur, videlicet: similitudo duorum Angelorum inter se, realiter cum eorum entitativa perfectione identificatur: et tamen similitudini et perfectioni conveniunt contradictoria. Probatur: similitudo duorum Angelorum (ponimus, eos esse ejusdem speciei) est id, in quo duo Angeli non excedunt duos homines; tam enim sunt inter se similes duo homines, quam duo Angeli: perfectio autem entitativa est id, in quo duo Angeli proculdubio excedunt duos homines. At esse id, in quo duo Angeli non excedunt, et in quo excedunt duos homines, sunt contradictoria: ergo etc.

20. *Resp.* Nulla in his contradictio: quia excessus, et non excessus, prout hic accipiuntur, diverso sensu procedunt. Illa similitudo Angelica eatenus dicitur non excedere humanam, quatenus non plures fundat conceptus univocos; nam per ordinem ad hoc genus conceptuum similitudo vocatur major, aut minor, juxta dicta cap. 3, a num. 11. Non, inquam, plures fundat: quia sicut duo Angeli univocari, vel confundi possunt usque ad conceptum speciei atomæ inclusive, quin discerni valeant nisi per conceptus pure individuales; ita se habent duo homines in ordine ad conceptus ipsis respondentes. Perfectio autem Angelica eatenus humanam excedit, quatenus est objectum excellentius. At quænam, rogo, est contradictio in eo, quod duo Angeli totidem sibi fundent conceptus univocos, quot sibi fundant duo homines; suis tamen conceptibus offerant objectum excellentius? Hoc in summa

est, eos conceptus non esse plures, esse tamen melioris objecti. De cætero, excessus, aut non excessus, qui convenit perfectioni, eodem sensu convenit similitudini, et e converso: nam utraque excedit excessu significante, Angelos esse melius objectum; et utraque non excedit excessu significante, Angelos fundare plures conceptus univocos.

21. *Objic.* 5: Voluntas et Intellectus, licet realiter identificentur, verificant prædicata contradictoria: nam Voluntas amat, et non intelligit, Intellectus intelligit, et non amat: item Voluntas est libera, Intellectus non est liber. «Confirm.:» Intellectus magis identificatur secum ipso, quam cum Voluntate; est enim præscindibilis a Voluntate, et impræscindibilis a semetipso: sed secum ipso identificatur et realiter, et virtualiter; ergo cum Voluntate non identificatur saltem virtualiter. «Resp.» Si Voluntas et Intellectus realiter identificantur, locutiones illæ veræ sunt in sensu tantum formali supponente præcisionem, et distinctionem rationis inter Voluntatem et Intellectum: nam in sensu reali, tam Intellectus, quam Voluntas, amat, et intelligit. Cum autem dicitur, quod Voluntas est libera, et Intellectus non est liber, si loquamur in statu reali, sensus est, quod tota entitas animæ libera est in ordine ad actus de linea affectiva, et tota etiam libera non est in ordine ad actus de linea repræsentativa. Ad «confirm. neg. Maj.» sistendo in statu reali: nam realis identitas non admittit magis et minus. Quod Intellectus sit præscindibilis à Voluntate, non a semetipso, probat distinctionem virtuales extrinsecam, idest, distinctionem rationis fundamentalem, quam minime negamus. Nec tamen concedimus, quod a parte rei detur in uno prædicato præscindibilitas, quæ non detur in alio realiter eodem. Sed de hoc sermo erit inferius, ubi de præcisione formali.

22. *Objic.* 6: in materia prima realiter identificantur exigentia et capacitas obediæntialis ad formas: et tamen prædicata contradictoria suscipiunt; nam capacitas est ad plures formas, exigentia non est ad plures, sed ad unam tantum. «Resp.» Quidquid de capacitate vere affirmatur, aut negatur, eodem sensu verificatur de exigentia. De capacitate vere dicitur, «est capacitas ad plures formas, non est exigentia ad plures;» et hoc ipsum verificatur de exigentia sub iisdem terminis;

est enim ea exigentia, de qua loquimur, capacitas ad plures formas, et non est exigentia ad plures. Similiter hoc prædicatum, «est exigentia unius tantum formæ,» tam verificatur de capacitate, quam de exigentia materiæ. Fallacia objectionis in eo est, quod sumat hos terminos, «est ad plures, non est ad plures » quin exprimat prædicatum in recto, quod ibi subauditur. Si enim exprimatur, nulla est difficultas: negabimus quippe verificari de materia prima, quod «est capacitas ad plures formas, et non est capacitas ad plures;» aut etiam, quod «est exigentia ad plures, et non est exigentia ad plures.» Solum ergo verificatur, quod «est capacitas ad plures formas, et non est exigentia ad plures;» ubi non idem prædicatum negatur, et affirmatur: ille namque terminus, «exigentia ad plures formas,» significat speciem existentiae realiter distinctam ab omnibus prædicatis materiæ primæ.

COROLLARIUM.

24. Ad extremum advertere oportet, tam Scotistas, quam Virtualistas, frequenter ad mysterium Trinitatis Divinæ recurrere, tum ut suas probent distinctiones, tum ut argumenta, quæ opponimus, intenc. Certum quippe est, Divinam Essentiam realiter identificari cum Relationibus, seu Personalitatibus; et nihilominus de Essentia et Relationibus verificari quædam prædicata in speciem contradictoria, v. g. «Essentia communicatur, Paternitas non communicatur; Filiatio producit, Essentia non producit.» Sed vero, ut jam supra notavimus, importune hinc arguitur ad res creatas. Tum quia propter ejusmodi contradictoria mysterium Trinitatis censetur incognoscibile solo naturæ lumine, nec aliter creditur, nisi captivando Intellectum in obsequium Fidei. At, nec similem captivitatem exigunt Adversarii pro rebus creatis; nec, si exigent, Philosophos agerent.

25. Tum quia talia prædicata non verificantur in Trinitate sine distinctione reali in tertio, non enim posset Filiatio realiter produci, et Essentia realiter non produci, nisi Filiatio realiter distingueretur a

Patre, a quo non distinguitur Essentia. At nullus Scotista, vel Virtualista in creatis admittit realem duorum distinctionem in tertio sine reali distinctione inter se. Tum quia ad verificanda contradictoria in sensu reali absoluto, non sufficit distinctio pure virtualis, nec formalis ex natura rei, ut fatetur P. Lynce, videturque evidens. Illa autem prædicata Divinæ Triados realiter absolute verificantur. Tum quia recessu isto defendere quis posset, in homine v. g. rationale produci, animal non produci, vel etiam rationale distingui realiter ab equo, animal non distingui realiter ab equo. Id autem cunctis Adversariis foret absurdum.

26. Itaque distinctio virtualis (idem a fortiori dicito de distinctione Scotica,) vel omnino neganda est in Divinis, etiam inter Essentiam, et Relationes; ut re ipsa negatur a pluribus Theologis, qui prædicationes in speciem oppositas a contradictione liberant per solam distinctionem realem in tertio, alias inadæquatam, sive mediatam; aut etiam per solam distinctionem rationis: vel non debet admitti pura, sed involvens in suo conceptu distinctionem realem in tertio; proindeque relegari debet ab aliis prædicatis Divinis præter ea, quæ propria sunt Trinitatis: vel denique, si admittitur, sive in mysterio Triados., sive in mysterio Libertatis Divinæ (inter alias perfectiones Dei absolutas facile negari potest, ac debet,) sic restringenda est, ut non sit capacitas ad quælibet prædicata ex se contradictoria, sed ad ea tantum, quæ Fides docet, vel ex doctrina Fidei plane colliguntur; addendumque, talia prædicata non cohærere nisi in subjecto illimitato, et inuite perfecto, nec nisi in eo sensu, quo tale subjectum superat humanum captum. Unde ea sola prædicata excipienda sunt a principio generali, «Impossibile est idem simul esse et non esse,» quatenus comprehendit propositiones de tertio adjacente, saltem adjectivo; nec aliter exceptio fundanda, quam titulo infinitudinis prout humanum captum superantis.

CAPUT VI

Explicatur Distinctio rationis, et opposita Unitas, vel Identitas.

1. Distinctio rationis, ut nunc accipitur, non est illa, cujus extrema sunt entia rationis ficta; hæc enim appellari potest distinctio realis, saltem negativa, quippe quæ datur citra novam Intellectus operationem, semel positis, vel fictis extremis. Est igitur illa, quæ per rationem, idest, per actus Intellectus, fit inter extrema, seu prædicata, quæ licet realia sint, non sunt realiter distincta, v. g. inter rationale, et animal hominis, dum alterum quodammodo concipitur sine altero, vel utrumque diversis conceptibus. Ut enim datur distinctio realis, quoties in statu reali existit unum sine alio, vel est ab alio diversum à parte rei; sic per quamdam analogiam dicitur dari distinctio rationis, quoties in statu intentionali, sive in esse cogniti, unum quodammodo existit sine alio, vel apparet ab alio diversum. V. g. per conceptum, «animal,» objectum sensitivum quodammodo in mente existit sine rationali: quia potest commode explicari tota illius conceptus energia, quin dicatur, objectum esse rationale. Similiter per hos duos conceptus, «animal, rationale,» simul habitos, objectum sensitivum et discursivum apparent diversa: quia tota utriusvis conceptus energia diversimode explicatur, videlicet per ordinem ad diversas operationes, sentiendi, et discurrendi, quin alteruter conceptus subsidium petat ab altero.

2. Duplex genus distinctionis hujusmodi circumfertur. Nam alia dicitur Distinctio «rationis ratiocinantis:» alia, Distinctio «rationis ratiocinatæ.» Prima est, quæ nullum habet in re fundamentum, sed ab Intellectu fit, vel per conceptus synonymos, ut «ensis, gladius,» vel per iterationem ejusdem, ut «homo, homo:» talis autem distinctio fit, vel supponitur, inter subjectum et prædicatum propositionis iden-

tiæ. Secunda est, quæ fundamentum habet in re, ex quo fundamento elici possint circa objectum realiter idem plures conceptus inter se diversi, et inadæquati, idest, inadæquatæ claritatis, quorum singuli non exhauriant totam objecti cognoscibilitatem, etiam quoad nos, v. g. homo naturaliter cognosci potest á nobis tota claritate, quæ respondet his vocibus, «Animal rationale risibile admirativum» etc. Dum ergo solum cognoscitur claritate respondente voci «animal,» cognoscitur conceptu inadæquato, atque etiam diverso á conceptu respondente voci «rationale,» et sic de cæteris, cujus diversitatis fundamentum est realis diversitas operationum, sentiendi, discurrendi, ridendi etc.

3. De sola distinctione «rationis ratiocinatæ» modo loquemur; quia sola est proprie distinctio rationis. Nam quæ «rationis ratiocinantis» dicitur, cum et locum habeat ubivis, et nullam diversitatem etiam apparenter inducat in esse cogniti, ne in hoc quidem genere meretur nomen distinctionis. Addi solet distinctio rationis, quam vocant «penes implicitum et explicitum;» et quæ tunc datur, cum prædicatum aliquod in suo conceptu involvit aliud, quod tamen clare non exprimitur. Sic in conceptu proprio «Substantiæ» involvitur «ens,» et in hoc conceptu «Divina voluntas» formaliter imbibitur Divinus Intellectus in sententia plurium asserentium, attributa et perfectiones Dei se se invicem formaliter includere. Nihil, aut parum distat distinctio, quæ datur inter Definitionem et Definitum: nam hi duo conceptus «homo et animal rationale,» quorum alter est definitio alterius tantum differunt penes majorem, et minorem explicationem, non tamen penes medullam, ut ita dicam, cum alter sit explicatio medullæ in altero involutæ. Verum utraque distinctio istiusmodi reduci debet ad distinctionem «rationis ratiocinantis;» vel certe inter distinctiones proprie dictas, etiam in linea rationis, computanda non est; nihil enim frequentius, quam identitatem formalem, sive rationis, asserere, vel supponere inter Definitionem, et Definitum.

4. Propria igitur distinctio rationis, quæ sola est «rationis ratiocinatæ,» dividitur in fundamentalem, et actualem, sive formalem. Fundamentalisis, non tam est distinctio, quam fundamentum distinctionis, quod occasionem præbet Intellectui ad distinguendum. Actualis,

sive formalis, est, quæ per actus Intellectus actualiter fit. Hæc, alia dicitur præcisiva, alia positiva. Præcisiva fit, cum Intellectus simplici conceptu inadæquato exprimit unum prædicatum, nihil interim cogitans de aliis ejusdem objecti prædicatis qua talibus, ut cum attingit hominem præcise per conceptum «animal:» tunc enim manet animal præcisive distinctum á rationali. Hæc etiam vocari solet distinctio rationis «inadæquata,» vel aptius distinctio «incompleta,» quia non ponit in mente nisi unum extremum distinctionis, et expectat consortium alius, vel aliorum conceptuum, ut compleatur prædicatorum dualitas, vel pluralitas. Positiva, quæ etiam «adæquata,» vel potius «completa» dicitur, tum fit, cum duo, vel plura prædicata ejusdem rei simul apparent unumquodque proprio conceptu, ut cum Intellectus hos duos conceptus, «animal, rationale,» simul habet: tunc enim positive, et complete ponitur in mente dualitas quædam extremorum.

5. Addunt aliqui distinctionem rationis negativam, quam fieri docent per judicium negans identitatem extremorum, v. g. «Animal non est rationale.» Sed audiendi non sunt: quia, si tale judicium negat solam identitatem rationis, non facit, sed factam supponit distinctionem rationis, eamque reflexe cognoscit; quemadmodum hic actus, «Homo realiter non est equus,» non facit, sed supponit distinctionem realem. Si vero judicium illud negat identitatem realem, non est ea distinctio rationis, quam nunc exponimus: hæc enim, ut communiter in Scholis accipitur, non contraponitur identitati reali, sed formali, nec identitatem realem in mente destruit, sed eam pure omittit ex parte modi. Fit quidem in eo judicio distinctio rationis per expressiones «animal, et rationale,» secundum se spectatas: at non fit per illud verbum «non est:» quemadmodum e contrario per judicium affirmativum, «Animal realiter est rationale,» non fit propria rationis identitas. Sicut enim mentalis expressio hominis, non dicitur homo rationis; ita mentalis expressio identitatis realis, non dicitur identitas rationis.

6. Verius addi potest, utramque distinctionem, num. 4, expositam, diverso sensu vocari et esse «præcisivam, et positivam:» præcisivam; quia utraque fit per conceptus pure præscindentes ab identitate

reali extremorum: positivam; quia utraque positive excludit identitatem formalem unius extremi cum altero; quamvis distinctio incompleta, quia unum duntaxat in mente ponit extremum, illudque separat ab altero ut possibili, vocari etiam possit, et soleat distinctio rationis «negativa,» vel, si mavis, «mixta,» sicut realis distinctio rei actu existentis a re pure possibili.

7. Sed, quoniam diximus, distinctionem rationis fieri per conceptus inter se diversos, quæritur, quanta esse debeat diversitas conceptuum? «Resp.» Distinctio rationis requirit conceptus ita dissimiles ut reddant prædicata diversimode definibilia, nec alter per alterum, nec per ejus explicationem definiatur. Ita RR. nostri communiter. Probatur. 1: quia idem sonat «formalis ratio» alicujus objecti, ac «definitio» ejusdem, ut ex Aristotele docet D. Thomas mille locis (1): ergo illa prædicata proprie distinguuntur «ratione formali,» quæ differunt «definitione:» ergo conceptus, qui reddunt prædicata diversimode definibilia, propriam efficiunt distinctionem rationis. 2, probatur inductione per omnia, quæ dicuntur habere, vel non habere distinctionem rationis. Nam ideo vera distinctio non adest inter Definitionem, et Definitum, quia ex his conceptibus, «Homo, Animal rationale,» alter est definitio alterius: ideo nec fit per conceptus synonymos, quia utrique respondet eadem definitio: ideo vere fit per conceptus, «animal, rationale,» quia diversis definitionibus explicantur, his nimirum. «Principium sentiendi, Principium discurrendi. Idem patebit in cæteris. Accedit, quod pro eodem accipitur, aliquid esse «de ratione» alterius, ac poni «in definitione» illius (2): ergo idem erit, aliquid esse «extra rationem» alterius, proindeque ratione distinguui, ac non poni in definitione ipsius.

8. Sed notandum ex D. Thoma in 1, dist. 2, q. 1, art. 3, «corp.,» quod, licet «ratio» formalis in his, quæ habent definitionem,

(1) V. g. q. 2, de Verit. ar. 1, ad 11.—1, p. q. 13. ar. 6.—Et 5. Metaph. Lect. 7, lit. f.

(2) Vid. D. Thom. 3. de anim. Lect. 12. lit. g.

sit «ipsa rei definitio,» quædam tamen prædicata «rationem» habent, quamvis stricte definiri non possint, ut sunt suprema genera, ultimæ differentiæ, et attributa Divina, in quibus non inveniuntur genus et differentia, prout ad strictam definitionem necesse est. In his ergo «ratio» sumitur pro definitione late sumpta, idest, pro expressione, qua detegitur aliquomodo vis, et energia talium prædicatorum, prout substantium vulgari cujusque nomini, vel usitato conceptui. Quare, ideo Sapientia et Bonitas ratione distinguuntur in Deo, quia tota proprietates, vis, aut energia hujus conceptus, «Sapientia,» explicari potest sine conceptu «Bonitas,» vel alio, qui sit explicatio ejus; et pariter e contrario. Non tamen obstat distinctioni rationis, quod in definitione unius prædicati fiat mentio alterius in obliquo, seu per modum connotati, ut cum «Petreitas» definitur «ultima differentia contractiva hominis ad individuum:» ubi fit quidem mentio «hominis» sed in obliquo, et tamquam termini connotati, eo fere modo, quo Deus ponitur in definitione creaturæ ut talis, et objectum in definitione scientiæ, vel artis. Stat ergo distinctio rationis, dummodo unus conceptus, nec per se, nec per explicationem sui, ingrediatur definitionem alterius in recto.

9. Proposita explicatio distinctionis rationis verior, et expeditior est, quam quæ ab aliis traditur, nempe ut tunc fiat distinctio rationis ex duobus conceptibus, quando Intellectus terminorum conscius, quantumcumque reflectatur supra unum conceptum, aut illum attente excutiat, non potest incidere in alterum, nec dicere utriusque objectum esse idem: v. g. ; quia Intellectus ex vi hujus conceptus «animal,» quantumcumque reflectatur, nequit incidere in conceptum «rationale,» nec dicere, illud objectum esse rationale; ideo, inquit, ratione distinguit animal a rationali. Quam explicationem tenet inter alios Pater Ulloa (1), loquens de distinctione rationis Logica, cum distinctionem rationis metaphysicam explicet per diversas definibilitates. Obstat tamen 1; quod animal ratione distinguitur a differentiis rationalis et

(1) In Logic. Maj. disp. 1. cap. 5.

irrationalis, etiam indeterminate sumptis; ut etiam homo a differentiis individualibus: nisi enim ab eis etiam sic acceptis præscinderetur, non foret proprie Universale, sed individuum vagum, aut species vaga: et tamen, qui terminorum conscius reflectatur supra conceptum «animal» (v. g. dum longe prospicit animal se movens), statim inferet, objectum esse rationale vel irrationale; ut etiam ex vi conceptus «homo» statim colliget identitatem objecti cum Petro, vel Paulo, vel Joanne etc.

10. Obstat 2, quod inter animal, et rationale, vel hinnibile, datur distinctio rationis mutua: et tamen, bene penetrato conceptu «hinnibile,» statim incidet in conceptum «animal.» Obstat 3, quod proprietates metaphysicæ sub propriis nominibus colliguntur ex conceptu proprio differentię essentialis, quivis enim rerum peritus, ex hoc conceptu, «Est rationale,» facile colliget, «ergo est risibile, est admirativum etc.:» et tamen nemo negat distinctionem rationis inter hæc prædicata. Nec respondeas, illationes hujusmodi non esse formales, sed materiales. Nam etiam materialis est hæc illatio, «Est homo, ergo est rationalis,» ut constat ex Summulis: et tamen per se distinctionem rationis excludit. Nec item dicas, prædictas illationes cohærere cum distinctione rationis metaphysica, excludere tamen distinctionem Logicam. Nam quid precor in Schola communius, quam distinctionem rationis Logicam admittere inter animal ut sic, et differentias específicas, etiam vage sumptas? aut inter hinnibile, et animal? aut inter differentiam essentialem, et proprietates metaphysicas? Itaque gratis adstruitur alia distinctio rationis pro Logicis, alia pro Metaphysicis: tum quia videtur id esse contra communem sensum, et usum: tum quia magna est affinitas utriusque Scientiæ juxta omnes.

11. Sed objicies: eadem est difficultas in nostra sententia: nam, siquis penetret vim et energiam cognitionis «rationale,» cognoscere debet, objectam illud esse animal, et esse risibile: jam ergo conceptus «animal,» aut «risibile,» debet ingredi perfectam explicationem conceptus «rationale.» Nego assertum: et in probatione «dist. Antec.:» cognoscere debet pure argumentando, «conc.;

cognoscere debet definiendo, aut quasi definiendo, «neg. Antec.» et «Conseq.»

Rationale 'esse animal, tunc cognosceretur definiendo, quando non posset plene explicari, unde, vel quo titulo mereretur nomen «rationalis,» et verificaret conceptum tali nomini respondentem, nisi diceretur esse animal. At non ita res accidit: nam ex eo præcise, quod cognoscatur esse principium discursus, habetur titulus, quo plene meretur nomen «rationalis,» et proprie verificat conceptum eo nomine designatum: adeo ut possit Intellectus dicere, «Etiam-si hoc objectum nihil esset, nisi merum principium discurrendi, non ideo quidquam immediate deficeret de proprietate nominis, et verificatione conceptus,» Solum ergo ex vi conceptus «rationale,» pure argumentando cognoscitur, objectum esse animal, et risibile; quia conceptus ille notitiam excitat aliunde præhabitam de eo, quod principium discurrendi non invenitur in rebus nisi identificatum cum principio sentiendi, et ridendi. Hoc ipsum aliis terminis dici solet, scilicet ex conceptu «rationale» cognosci animal, non «formaliter,» sed «illative.»

12. Jam, si quæras, quænam sit ratio, vel causa prædictæ dissimilitudinis conceptuum, qui cum idem habeant objectum reale, tamen diversas important definibilitates, aut definitiones? «Resp.» In primis ratio a posteriori est experientia: passim quippe experimur, ex duobus conceptibus ejusdem objecti posse non penetrare, et explicare totum quasi nucleum unius absque recursu ad alium, nec ad ejus explicationem. Deinde, ratio a priori intrinseca, nulla est; præter naturam, et indolem ipsorum conceptuum; quemadmodum non est ratio a priori, cur homo sit rationalis, potius quam hinnibilis. Postremo, ratio a priori extrinseca, est fæcunditas objecti simul cum imperfectione mentis humanæ. Sicut enim causa physica realiter unica, v. g. Omnipotentia Dei, producere potest diversos effectus, quorum quisque imitetur, et quasi physice repræsentet perfectionem causæ, sed imperfecte, et diversimode: ita objectum realiter unicum potest Intellectui imprimere species ad varias cognitiones sui, quarum quælibet sit intentionalis imitatio, et repræsentatio ejusdem objecti, sed imperfecte, et diversimode. Exemplum est in homine procul viso; qui primum speciem mittit ad conceptum «corpus,» quo non discernitur a

trunco vel lapide: deinde proprius accedens, dum jam percipitur motus progressivus, causat conceptum «animal,» quo discernitur a trunco, sed non a bruto: tum propinquior factus, movet ad conceptum «homo,» ac demum ad conceptum «Petrus.»

13. In hac objectorum tæcunditate simul cum imperfectione Intellectus consistit fundamentum distinctionis rationis: quod fundamentum Varii variis explicant modis. Nam alii totum revocant ad imperfectionem Intellectus humani, qui totam rerum perfectionem, cum nequeat uno intuitu percipere, sicut percipit Deus, aut Angelus, quasi per partes concipit. Hæc tamen non est causa unica: tum quia sæpe Intellectus elicere posset conceptum adæquatum, et ex imperio Voluntatis utitur specie inadæquata, et conceptum elicit præcisivum: tum etiam, quia Intellectus non æque distinctivus est circa quodvis objectum: ergo quia attemperatur fundamento, quod ex parte objecti reperitur. Alii pro fundamento assignant diversitatem effectuum, principiorum, seu connotatorum: quia enim homo v. g. potest concipi in ordine ad diversos effectus, v. g. ad discursum, et risum, ideo fundat distinctionem rationis inter prædicata, «rationale, et risibile.» Hoc fundamentum est quidem frequentissimum, sed non unicum. Tum quia inter colorem et differentiam albedinis datur distinctio rationis, quin ulla connotatorum diversitas appareat. Tum etiam, quia in ipsismet connotatis distinctio rationis locum habet, quin pateat recursus ad alia connotata, sine vitioso circulo, vel infinito processu.

14. Alii ex docto et acuto Recentiore nostro fundamentum distinctionis rationis dicunt semper esse distinctionem aliquam realem ex parte objecti. Potest autem id fundamentum assignari triplex. Primum est distinctio realis inadæquata objectorum, quæ directe attinguntur, quando scilicet unus conceptus attingit id ipsum, quod alius, et aliquid ultra. Sic ratione distinguuntur «co'or,» et «albedo» sub his conceptibus, quia primus attingit confuse species omnes colorum, secundus autem non nisi unicam. Idem patet in conceptibus «animal,» et «rationale.» Secundum est distinctio realis, quæ datur, non quidem inter objectos directe cognita, sed inter alia objecta prius nota, quorum ad instar illa concipimus. Sic, ut ratione distinguantur in Deo

Inmensitas, et Æternitas, fundamentum præbet distinctio realis, quam novimus inter ubicationem et durationem creatas, ad quarum similitudinem illa Dei attributa concipimus. Tertium est distinctio realis in effectibus, aut connotatis extrinsecis ejusdem rei. Ex quo fundamento ratione distinguimus Intellectum et Voluntatem, rationale et risibile, et in qualibet cognitione vitalitatem, et repræsentationem, quia scilicet cognitio ut vitalis connotat potentiam, ut repræsentativa connotat objectum.

15. Hæc satis apposite cogitata sunt. Nihilominus dicere quis poterit, non hic assignari fundamentum distinctionis mutuæ inter Petreitatem, et rationem hominis. Nam, si quot esset, maxime quod sumitur ex inadæquata distinctione reali objectorum, quia scilicet conceptus «homo» ad plura extenditur, quam «Petreitas.» Ast ex hoc fundamento solum arguitur distinctio rationis non mutua, ut patet in his conceptibus «Petreitas, differentia individualis,» vel in his «Ens, «Perseitas,» juxta communem sententiam de transcendentia Entis. Præterea, color ut sic ratione distinguitur a suis omnibus differentiis, ut simul expressis hoc conceptu, «Omnis differentia coloris:» et tamen nulla distinctio realis pro fundamento est, ut constabit examnanti.

16. Recurrunt alii ad eminentiam perfectionis, quæ reperitur in objecto. v. g. in homine, qui, cum in se identificet perfectiones in rebus inferioribus dispersas, fundamentum præbet, ut qualibet seorsum concipiatur. Sed nec hoc fundamentum semper adest. Quam enim perfectionis eminentiam invenies in lapide, vel in modo ubicationis? in quibus tamen prædicata ratione distincta cogitari possunt. Alii demum pro fundamento assignant realem similitudinem et dissimilitudinem unius objecti cum aliis, unde occasionem accipit Intellectus distinguendi id, in quo res est similis aliis, ab eo, in quo est dissimilis. Fateor, mixturam similitudinis cum dissimilitudine semper ex parte objecti præsupponi ad distinctionem rationis, sive mutuam, sive non mutuam: non tamen præcognoscitur semper, ut experientia testatur. Quapropter discendum est, fundamentum distinctionis rationis non semper esse uniusmodi, sed pro varietate objectorum varium existere,

et ex fundamentis enumeratis a num. 13, nunc unum, nunc aliud adesse, fortassis etiam alia ab iis diversa: quæ omnia generatim reduci possunt ad fæcunditatem objecti, de qua n. 12.

17. Notandum hic contra PP. Peynado, et Ulloa, per actum Intellectus realiter indivisibilem, v. g. per hanc apprehensionem «Animal et rationale,» quæ supponatur realiter indivisibilis, non posse fieri actualem distinctionem rationis positivam, sive completam. Ita P. Quiros disp. 16, num. 14, post Doct. Eximium, qui disp. 7, Metaph. sect. 1, num. 8, sic loquitur: «Distinctio rationis requirit distinctionem» (realem intelligit) «saltem in ipsis conceptibus, et in denominatione, quæ ab illis sumitur.» Ratio est: quia, posito illo actu indivisibili, nullo ex capite datur distinctio actualis inter animal et rationale: non in primis distinctio intrinseca objecto, ut Adversarii faterentur: non deinde distinctio extrinseca in cognitione consistens; cum enim cognitio sit unica, et non repræsentet unum sine alio, sed indivisibiliter utrumque, quomodo poterit denominare unum ab alio distinctum?

18. Certe juxta communem Auctorum sensum distinctio rationis non fit nisi per actum præcisivum unius ab alio; quodsi præcisio sit reciproca hinc et inde, fit distinctio rationis mutua et completa. At ille actus nec præscindit animal a rationali, nec rationale ab animali, cum sit utriusque expressio ex parte actus. Adde quod omnis distinctio in ea linea, in qua est distinctio, ponit unum et aliud: at vi illius actus nulla est alietas, nulla dualitas, nec ex parte objecti, nec ex parte actus. Accedit auctoritas D. Thomæ in 1, dist. 2, art. 3, C., ubi plane docet, attributa Divina non aliter fieri ratione distincta, nisi per pluralitatem conceptionum Intellectus nostri: et in respons. ad 6, generaliter inquit: «Tunc aliquid est unum re, et ratione multiplex, quando una res respondet diversis conceptionibus, et nominibus.»

19. Nec obstat, quod per illum actum non appareat realis identitas animalis et rationalis: hoc enim haud sufficit, ut extrema appareant, vel fiant ratione plura: sicut e converso, quamvis per talem actum nulla realis pluralitas, aut diversitas animalis et rationalis appareat, non ideo juxta Adversarios apparent, aut fiunt ratione unum, Datur

ergo medium inter esse «ratione plura, «et esse ratione unum,» cum hæ sint denominationes extrinsecæ, quæ requirunt conceptus specialis naturæ: datur, inquam, medium, quoties adest conceptus, qui nec exigit definitionem uniformem, ideoque non est rationis unitas, nec aliunde continet expresiones actu diversas, ideoque nec est actualis distinctio rationis. Et talis est conceptus, quo de loquimur; et qui proinde solum est distinctio rationis «æquivalenter,» quatenus æquivalet duabus apprehensionibus diversis, «animal,» et «rationale.» In summa distinctio rationis duo requirit, et quod conceptus actualiter distinguantur, et quod sint definitive diversi: quorum alterutro deficiente, deficit distinctio rationis.

20. Ex dictis facile colliges, quid sit rationis identitas. Est etenim conceptus, sive unus, sive multiplex, quo constituitur objectum uniformiter definibile, idest, excludens diversitatem expresionum, quarum altera non explicetur per alteram, nec per ejus explicationem. Quare prædicatum A esse idem ratione cum prædicato B, est esse definibile per B, seu non posse explicari, quin dicatur esse B. Hæc identitas, apud Auctores negantes distinctionem Scoticam, et virtutalem intrinsecam, vocatur. «Identitas formalis;» sicut etiam distinctio rationis appellatur «distinctio formalis;» unde passim pro eodem accipitur «distingui formaliter,» ac «distingui ratione,» et «esse idem formaliter,» ac «esse idem ratione.» Sufficit autem ad identitatem formalem definibilitas mediata, ita ut, si A definiatur per B, et B, per C, et hoc per D, formaliter identificetur A, non solum cum B, sed etiam cum C, et D. Idcirco formaliter imbibit homo prædicata omnia superiora. Tam identitas, quam distinctio formalis, potest esse vel mutua, vel non mutua, nam homo v. g. secum formaliter identificat animal, quod tamen ut sic conceptum, non est idem formaliter cum homine. Sed hoc indiget explicatione, quæ postea dabitur commodius.

21. Unitas formalis, sive rationis, sæpe recurrit cum identitate formali nunc explicata. Sæpe etiam accipitur pro conceptu ita attinente objecta realiter plura, ut præscindat a pluralitate, et omnia constituat uniformiter definibilia. Sic conceptus «homo» est unitas formalis omnium individuorum naturæ humanæ in ratione hominis, et con-

ceptus «animal» est unitas formalis brutorum et hominis in ratione animalis. Huic unitati contraponitur pluralitas rationis signata, idest, repræsentatio pluralitatis realis ut talis. Denique notandum pro usu nominum, quod identitas, et distinctio rationis communiter non tribuuntur, nisi extremis, quæ supponuntur identificata realiter: quamvis enim homo et equus in esse talium dici possent ratione distingui, quia alia est ratio et definitio hominis, alia equi; usus tamen obtinuit, ut distinctio rationis negligatur, quando concurrat cum distinctione reali. At pluralitas rationis, sive intentionalis, dicitur, vel de extremis ratione distinctis, et tunc est pluralitas exercita, seu exercite facta per rationem; vel de extremis, quæ cognoscuntur ut realiter plura, et tunc est pluralitas signata.

22. Placuit his immorari, quia recta, et perspicua idea distinctionis rationis ad innumeras in Philosophia, et Theologia difficultates enodandas necessaria est. Idcirco magis adhuc explicabitur cap. 8. Supposuimus autem, distinctionem rationis consistere in ipsis conceptibus, vel actibus Intellectus, atque adeo extrinsecam esse objectis: quam suppositionem bene novimus displicere modernis Thomistis, qui putant distinctionem rationis esse fictam, et objecto intrinsecam. Sed, præter dicta Tract. 1, disp. 2, cap. 4. et 5, istiusmodi fictio refutabitur occasione controversiæ proxime sequentis.

CAPUT VII

Utrum per objectivam præcisionem, an per formalem dumtaxat, fieri possit Distinctio rationis?

§ I. *Utriusque partis explicatio, et Auctorum Sententiæ.*

1. Præcisionis nomen, à materiali scissione derivatum, tribuitur illis actibus Intellectus, qui ex prædicatis realiter identificatis unum sibi quodammodo decerpunt, ac repræsentant, omissis aliis. Quodsi

præcisio proprie divisionem efficiat in objecto, idest, si cognitio præcisiva ita unum attingat prædicatum objecti, ut cætera realiter identificata vere relinquat incognita, et intacta, vocatur «præcisio objectiva,» sive «præcisio ex parte objecti.» Si vero cognitio attingat reipsa totam realitatem objecti, cunctaque prædicata ab eo realiter indistincta, sed adeo tenui repræsentationis claritate, ut vi illius perinde appareat objectum, ac si unicum prædicatum haberet, appellatur «præcisio formalis,» sive «præcisio ex parte actus,» vel «ex parte modi.» Exemp. gr. cognitio «animal» erit præcisio objectiva, si per eam talis divisio fiat in entitate hominis, ut realitas animalis maneat attacta, cognita, repræsentata; et realitas rationalis vere maneat non attacta, non cognita, non repræsentata. Erit autem præcisio formalis, si totam hominis entitatem attingat, sed imperfecta, et tenui claritate, perinde ac si homo foret duntaxat animal, et nihil ultra.

2. Quoniam ergo distinctionem rationis per conceptus præcisivos fieri diximus, quærimus nunc, qua præcisione fieri possit? objectiva ne, an pure formali? Quæstio est hoc tempore celeberrima; nec alia majore contentione, et subtilitate, nostrorum præsertim Recentiorum, disputatur in Logica, et Metaphysica. Inter Antiquiores non reperitur ex professo mota, «eo» (inquit Mastrius (1), «quia piaculum fuisset tunc temporis præcisiones negare objectivas Sed Recentiores Societatis Patres» (pergit Mastrius), «semper aliquit novi afferre cupientes, quo doctrinam Scoticam, et Thomisticam impugnent, quæ semper Peripatetica fuit... Nominalismum contra Scotum, et S. Thomam erigere, et propugnare tentarunt: unde in præsentī negant præcisiones omnes objectivas, quibus innixa erat tota metaphysicalis doctrina Scoti, et D. Thomæ etc.» Sed doctus hic Scotista nimis te-trice, nimis censorie loquitur; nimis etiam a veritate aberrat in præsentiarum. Tum quia præcisionem objectivam esse contra mentem D. Thomæ, plane monstrabimus in hoc cap. Tum quia, si doctrina Scotica, et Thomistica semper Peripatetica fuit, doctrina Peripatetica

(1) Disp. 6, Metaph. num. 292.

contradictionibus scatebit: nam quis nescit, doctrinæ Thomisticæ contradicere passim Scoticam, præsertim «metaphysicalem? Memento in specimen distinctionis formati ex natura rei inter Gradus metaphysicos. Nec te moveat exprobratio novitatis, quæ facile dilui posset, et in exprobrantem retorqueri, si foret operæpretium.

3. Inter Modernos igitur Philosophos tuentur præcisionem objectivam quotquot admittunt distinctionem Scoticam, aut Virtualementem intrinsecam; et merito quidem: vix enim est unde negetur objectiva præcisio inter prædicata, quæ vel formaliter ex natura rei, vel virtualiter intrinsece distinguantur. Ideo cum his nulla est contentio in præsentibus; potiusque supponitur in hac controversia, neutram ex iis distinctionibus cum identitate reali cohærere. Ex aliis præcisionem objectivam defendunt Recentiores Thomistæ, quibus adhæret Coursus Trinitarius, et Mastrius (1) etiam ubi non adest distinctio Scotica. Eandem præcisionem tuentur e nostris Coninc, Compton, Suar. Lusitanus, Izquierdo, R. P. Thirsus, et alii, præsertim Recentiores in M. S., qui magno acumine controversiam istam illustrarunt. Ex adverso præcisionem objectivam impossibilem esse, atque adeo per solam formalem peragi distinctionem rationis, propugnat communior sententia nostrorum. Sic enim inter alios censent Hurtado, Arriaga, Oviedo, Alphonsus, Tellez, Quiros, Peynado, Ulloa, et passim Recentiores in M. S. Consentiant exteri complures, ut Aversa, Bonaspe, Calagurritanus, Servera. Hanc sententiam et nos amplectimur.

§ II. *Rejicitur objectiva Præcisio.*

4. Argumentum commune, et invictum contra præcisionem objectivam, est hujusmodi. Subjecto, quod est unum, et idem, convenire nequeunt prædicata strictè contradictoria; sed convenirent, posita

(1) Ibid. num. 398.

præcisione objectiva: hæc igitur inter prædicata realiter identificata dari non potest. Major conceditur ab Adversariis, qui idcirco laborant ut contradictionem prædicatorum variis modiis avertant. «Prob. Min.» posita præcisione objectiva; animal hominis vere cognoscitur cognitione «animal,» et rationale vere non cognoscitur eadem cognitione; sed cognosci et non cognosci eadem cognitione, sunt prædicata strictæ et ex terminis contradictoria, sicut produci et non produci eadem productione: ergo animali et rationali, quod est unum et idem, prædicata contradictoria conveniunt.

5. Urgetur, et explicatur 1.: animal cognosci simul et non cognosci eadem cognitione, contradictio est manifesta, et omnino repugnans juxta omnes: sed hæc contradictio sequitur ex præcisione objectiva. Probatur: animal in primis cognoscitur, cognitione «animal,» ut dicitis; deinde idem animal simul non cognoscitur ea cognitione: ergo etc. «Prob. Minor» syllogismo expositorio, cujus efficacia maxime patet, dum animal a longe visum, ex motu cognoscitur esse animal, quin dignoscatur ut rationale: «Hoc rationale non cognoscitur hac cognitione» animal; «sed hoc animal est hoc rationale; ergo hoc animal non cognoscitur hac cognitione» animal.

6. Urgetur 2: rationale necessario cognoscitur, cognito animali, cui identificatur: si ergo simul non cognoscitur, ut vultis, jam ipsum rationale subito contradictoria; quod repugnat apud omnes. «Prob. Antec.» quia rationale est illa ipsa realitas, quæ cognoscitur, et terminat cognitionem; est enim realitas animalis, et hæc est, quæ cognoscitur, et cognitionem terminat: ergo necessario cognoscitur et ipsum rationale, siquid valet hic in «Barbara» syllogismus: «Omne animal hominis cognoscitur cognitione A; sed omne rationale est animal hominis: ergo omne rationale cognoscitur cognitione A.» Accedit, quod animal et rationale non sunt alia et alia pars hominis, sed indivisibiliter eadem entitas: ergo implicat hominem cognosci qua parte est animal, et non cognosci qua parte est rationalis; non aliter ac punctum indivisibile, quia partibus et lateribus caret, si semel tangitur, totum et undique tangitur necessario.

7. Urgetur 3: implicat animal produci, uniri, aut album esse,

quin hæc omnia simul convenient rationali: ergo et implicat animal cognosci, quin rationale cognoscatur. «Prob. Conseq.,» ideo verum est Antecedens, quia sequeretur alioquin, sociari simul in eodem sub-
jecto verum aliquod esse cum sui non esse, seu cum carentia sui; quo violarentur prima principia, «Quodlibet est, vel non est, Impos-
sibile est idem simul esse et non esse.» At idem absurdum sequitur ex eo, quod animali cognito non cognoscatur eadem cognitione ratio-
nale, nempe conjungi simul «esse cognitum» cum sui non esse, seu cum carentia sui. Nec dicas, «produci et non produci,» esse contra-
dictoria physica, et intrinseca, quæ proinde petunt distinctionem rea-
lem; secus autem contradictoria extrinseca, cujusmodi sunt «cognosci et non cognosci.»

8. Nam contra est 1, quod prædicatis extrinsecis tam repugnat simul esse et non esse in eodem subjecto, quam intrinsecis: tum quia oppositio contradictoria ubique est maxima: tum quia dicta principia lumine naturæ nota nihil excipiunt: tum quia animal simul cognosci et non cognosci cognitione A, prorsus est impossibile juxta Adversarios: tum quia simul esse et non esse visum, dextrum, sinistrum, comprehensive cognitum, licet sint contradictoria extrinseca, omnino repugnant sine distinctione reali; ut etiam Adversarii non dubitant. Contra est 2, quod ex contradictoriis extrinsecis a præcisiva cognitio-
ne profectis, etiam intrinseca sequuntur: nam Intellectus, posita cog-
nitione «animal,» simul erit cognoscens animal et non cognoscens rationale, atque adeo simul cognoscens et non cognoscens objectum realiter idem: «cognoscere» autem, et «non cognoscere,» tam sunt contradictoria physica, et intrinseca Intellectui, quam «produci et non produci.» Ipsa quoque cognitio simul erit et non erit intrinsece re-
præsentatio, tendentia, imago ejusdem objecti.

9. Communis Recentiorum solutio distinguit duo prædicatorum genera: alia, quæ rebus conveniunt secundum esse physicum, sive in statu physico et reali, independenter ab operatione Intellectus, ut sunt prædicata «producti, et albi;» et hæc affirmari simul et negari non possunt sine distinctione sibi proportionata, hoc est, physica, et reali: alia, quæ rebus conveniunt secundum esse cognitum, sive in

statu intentionali, in quo substant actibus Intellectus; et hæc, saltem dum profluunt a cognitione inadæquata, et præcisiva, v. g. prædicata «generis, speciei, abstracti, præcisive cogniti,» etc. solam exigunt distinctionem rationis pro simultanea sui affirmatione et negatione. Cum enim sint contradictoria rationis, distinctionem in sua linea postulant, non in linea reali. Hanc autem distinctionem rationis efficit exercite conceptus ipsi præcisivus, et inadæquatus. Hinc inferunt 1, prædicata «cogniti et non cogniti» cognitione «animal,» prout applicantur animali et rationali, non esse contradictoria: quia non verificantur de subjecto «eodem» in linea rationis; licet enim subjecta sint unum et idem realiter, sunt tamen duo formaliter, seu per rationem; quæ dualitas non præsupponitur in objecto, sed exercite sit a cognitione «animal» ex proprio modo tendendi inadæquato.

10. Inferunt 2, falso dici absolute, quod eadem entitas hominis cognoscitur simul et non cognoscitur, posita cognitione «animal:» negatio enim absolute dicta totum destruit, et indicat, nullam cognitionem, etiam inadæquatam, ad hominem terminari. Solum ergo verificatur, entitatem hominis cognosci «inadæquate,» et non cognosci «adæquate;» in quo nulla contradictio est. Inferunt 3, syllogismum expositorium num. 5, peccare fallacia accidentis, et male concludere; quia ab statu reali arguit ad statum intentionalem, et ab identitate reali, quam in Minore affirmat, perperam saltat ad identitatem rationis in Conclusionem. Quare similis est syllogismo fallaci, quem exhibet D. Thomas (1), videlicet, «Cognosco Coriscum, sed Coriscus est veniens, ergo cognosco venientem:» aut etiam illi, qui suppositionem personalem mutet in simplicem, v. g. «Animal est genus, sed homo est animal, ergo homo est genus.» Hæc est summa doctrinæ Recentiorum; contra quam superius argumentum.

11. Instauratur 1: ideo implicatorium est, produci animal, et non produci rationale, quia denominatio «producti» cadit supra esse reale et physicum animalis, quod est ipsissimum esse rationalis; sed

(1) Opusc. de fallac. cap. 9.

etiam denominatio «cogniti» cadit supra esse reale et physicum animalis: ergo implicat non cadere pariter supra rationale. «Prob. Min:» denominatio «cogniti» cadit supra id, quod attingit cognitio »animal;» sed ea cognitio attingit esse reale et physicum animalis, ut est certum, non enim est cognitio reflexa, sed directa, nec secunda intentio formalis, sed prima: ergo etc. Dicis: illa cognitio attingit quidem esse physicum animalis, sed non totum. «Contra:» ideo productio nequit attingere animal, quin attingat totum, quia productio attingit physicum esse animalis, in quo non alia pars est animal, alia rationale, cum totum sit indivisibiliter utrumque; sed etiam cognitio attingit physicum esse animalis, non enim aliud esse pro objecto habet juxta Recentiores, et juxta veritatem: debet ergo totum etiam attingere.

12. Instauratur 2: denominatio «cogniti» (loquimur semper de cognitione præcisiva «animal») non convenit animali prout ratione distincto a rationali: ergo vel convenit etiam rationali, vel sine ulla distinctione verificantur contradictoria. «Prob. Antec.: animal ut ratione distinctum a rationali, est animal ut cognitum, et ut jam involvens cognitionem præcisivam, nam distinctio rationis est ipsamet præcisiva cognitio, juxta Recentiores Scholæ nostræ; sed denominatio «cogniti» non convenit animali ut jam cognito et involventi cognitionem ipsam directam, hæc enim non se denominat, nec se pro objecto habet: ergo nec convenit animali ut per rationem distincto a rationali. Dices: ea denominatio convenit animali ut ratione distincto a rationali, To «ut» reduplicante distinctionem, non per modum rei denominatæ, sed per modum status, in quo actualiter est animal, cum denominatur cognitum.

13. Esto: ergo, cum dicis, animal cognosci ut distinctum a rationali, non id intendis, ut tota denominatio «distincti» cognoscatur, et terminet cognitionem, sed tantum ut nudum animal dicatur cognosci tunc, cum actu distinguitur a rationali, sic tamen, ut distinctio ipsa ne partialiter quidem denominetur cognita: ergo solum et nudum esse animalis, ut realiter condistinguitur a distinctione ipsa rationis, est subjectum denominationis «cogniti.» Tum sic: ergo rationale est subjectum ejusdem denominationis, et cognitionem vere terminat. «Prob.

Conseq.:» animal cognitionem terminat, et est subjectum denominationis, quatenus nullam dicit distinctionem a rationali; sed eadem munera, quæ gerit animal quatenus nullam dicens distinctionem a rationali, gerit etiam necessario rationale, ut est evidens: ergo etc. «Prob. Maj.:» animal ea munera gerit quatenus realiter condistingitur a distinctione rationis; sed quatenus a distinctione rationis condistinguitur, nullam dicit distinctionem a rationali, siquidem aliud genus distinctionis omnino respuit, ut supponimus: ergo etc.

14. Eadem forma probare poteris, quod denominationes «distincti per rationem, præcisi, inadæquate cogniti,» non minus conveniunt rationali ex parte objecti, quam animali. Nam omnes conveniunt animali prout omnimodis indistincto a rationali, et prout nullam dicenti præcisionem, aut inadæquationem respectu rationalis: omnes quippe conveniunt animali quatenus realiter condistincto ab ea cognitione, quæ est tota distinctio, præcisio, inadæquatio. «Confirm.:» distinctio, seu præcisio rationis, non immutat intrinsece animal, dum illud transfertur ad statum intentionalem, tota namque subjective residet in Intellectu: ergo animal, postquam translatum est ad statum intentionalem, tam intrinsece manet rationale, quam erat antea: ergo etiam rationale transfertur ad eundem statum, atque adeo redditur cognitum. Probo hanc Conseq.: quia, licet status intentionalis sit extrinsecus animali, quod tamen ad eum transfertur, est ipsum esse intrinsecum animalis: si ergo hoc esse intrinsecum manet intrinsece rationale intra illum statum extrinsecum, quomodo rationale non erit in eodem statu?

15. Nec dicas cum RR. Thomistis, distinctionem rationis esse objecto intrinsecam, quia est distinctio ficta ab Intellectu ex parte objecti; nec aliter Intellectus ratione distinguit animal a rationali, quam apprehendendo animal ut intrinsece a rationali distinctum. Nam contra est 1, quod, etiamsi daretur distinctio ficta inter animal et rationale, non sufficeret ad verificandum, animal revera cognosci, et ratione revera non cognosci cognitione «animal,» prout volunt omnes Patroni præcisionis objectivæ. Tum quia sunt hæc contradictoria vera et realia, quæ sine distinctione subjectorum vera et reali cohærere non possunt. Tum quia vi istius distinctionis tantum dici poterit, quod ratio-

nale «fictæ» non terminat cognitionem «animal,» secus autem quod «vere» non terminat. «Contra 2:» cognitio præcisiva non fingit, nec rem concipit aliter ac est, ut sæpe docet D. Thomas (1), approbans tritum Scholarum proverbium, «Præscindentium, et Abstrahentium non est mendacium.» Unde ipsi Thomistæ communiter dicunt, entia rationis non fingi, nisi per cognitionem comparativam. Cognitio igitur objective præscindens inducit prædicata contradictoria, priusquam adsit ficta distinctio.

16. *Contra 3:* quia distinctionem rationis, etiam positivam, sive completam, in ipsis mentis actibus consistere, palam docet D. Thomas citandus § sequenti. «Contra 4:» quia, si cognitio apprehendit animal intrinsece distinctum a rationali, non apprehendit animal verum et reale, sed chymericum; non aliter ac, si apprehenderet animal intrinsece identificatum cum lapide, chymericum animal apprehenderet: tam enim repugnat animali vero, quod in homine existit, intrinsece distingui a rationali, quam intrinsece identificari cum lapide. Profecto, animal hominis apprehendi sic distinctum, est apprehendi quasi positive excludens a parte rei identitatem realem sui cum rationali; sed animal hominis, si tale esset a parte rei, foret absdubio chymericum: ergo, dum apprehenditur quasi tale esset, apprehenditur ut chymericum. Unum tamen recte censent Thomistæ, præcisionem objectivam explicari non posse, quin concipiatur distinctio intrinseca in objecto: nam alioquin tota præcisio se tenet ex parte actus, et relinquit animal intrinsece immutatum, quod proinde secum defert rationale, quamcumque denominationem subeat, et ad quemcumque statum transferatur, ut arguebamus num. 14.

17. Ex dictis inferes, improprie loqui Objectivistas, dum ajunt, prædicatum «cogniti» convenire animali secundum esse intentionale: quamvis enim prædicatum illud sit intentionale, convenit tamen animali secundum esse physicum, cum hoc sit subjectum denominationis «cogniti:» quemadmodum denominatio «sunctæ per Gratiam, licet sit

(1) V. g. 1, p. q. 85 ar. 1 ad. 1, et Opusc. 70, q. 1, ar. 3.

prædicatum supernaturale et accidentale, cadit tamen supra esse naturale et substantiale animæ. Inferes etiam, frustra quæri fallaciam in syllogismo expositorio num. 5: nam syllogismus de Corisco veniente, relatus a D. Thoma, ideo est fallax, quia ex cognitione Corisci arguit cognitionem accidentis a Corisco realiter distincti et separabilis, nempe cognitionem adventus, sive actus veniendi. At noster syllogismus ex cognitione animalis arguit cognitionem objecti realiter indistincti ab animali, nempe rationalis. Imo retorquetur exemplum. Non fallit hæc forma, «Hic homo est Coriscus, sed Coriscus est veniens, ergo hic homo est veniens:» non igitur fallit hæc omnino similis, aut eadem; «Hoc rationale est hoc animal; sed hoc animal est cognitum, est terminus cognitionis, transfertur ad statum intentionalem; ergo hoc rationale est cognitum, est terminus cognitionis, et transfertur ad intentionalem statum.

18. Sed, ut effugium ad prædicata intentionalia præcludatur, argumentum ex contradictione desumptum instauratur 3: Si animal cognoscitur, et rationale non cognoscitur cognitione A, verificantur de animali et rationali contradictoria physica, et intrinseca; quod repugnat etiam juxta Adversarios. Probatur sequela: si animal cognoscitur cognitione A, est intrinsece capax, ut eam cognitionem terminet; cognitio quippe objecti realis supponit in eo capacitatem, ut cognoscatur, quæ dicitur veritas transcendentalis, et cognoscibilitas intrinseca: ob eadem rationem, si rationale non cognoscitur cognitione A, non est intrinsece capax, ut talem cognitionem terminet; neque enim cognitio potest mutare objectum: atqui esse intrinsece capax, et non esse intrinsece capax respectu ejusdem cognitionis, sunt prædicata physica et intrinseca: ergo etc.

19. Vulgata responsio est, totam hominis entitatem esse intrinsece capacem, ut cognoscatur inadæquate, et simul totam non esse capacem, ut cognoscatur adæquate per cognitionem animal. Unde nulla est contradictio; quia capacitas et non capacitas diverso sensu procedunt. Si inferas: ergo tota hominis entitas est capax, ut ea cognitione cognoscatur non tota, sed solum qua parte est animal; hoc enim, et nihil aliud significare potest ly *inadæquate*: concedunt Con-

sequentiam; et addunt, eandem capacitatem, quæ convenit animali, convenire pariter rationali a parte rei; nam animal est capax, ut tali cognitione reddatur cognitum animal sine rationali, et rationale pariter est capax ad hoc ipsum, nempe ut animal sine rationali reddatur cognitum ea cognitione. Sed *contra* 1: quia iisdem terminis tuto defendi poterit, totam entitatem animalis et rationalis esse intrinsece aptam, ut producat animal sine rationali; aut etiam totum complexum ex Petro et equo esse intrinsece capax terminandi cognitionem *homo*; vel in aqua et igni dari virtutem intrinsecam, ut ignis sine aqua comburat.

20. *Contra* 2: animal non est intrinsece capax, ut cognoscatur animal sine animali: ergo, si est intrinsece capax, ut cognoscatur animal sine rationali, jam capacitas intrinseca diversificat animal a rationali; vel contradictio recrudescent hoc modo: animal, ut ais, non est intrinsece potens cognosci sine animali; aliunde simul est ita potens. Probo: per te animal est intrinsece potens cognosci sine rationali: sed rationali est animal ipsum: ergo animal est intrinsece potens cognosci sine animali. *Contra* 3: capacitas intrinseca terminandi cognitionem extenditur ad totam hominis entitatem, ut concedis: ergo terminare cognitionem in actu secundo, toti hominis entitati convenire debet. Patet Consequentia: quia id totum terminat in actu secundo cognitionem A, quod in actu primo erat cognoscibile per ipsam: sicut id totum terminat productionem, et unionem, quod erat intrinsece producibile, et unibile relatu ad ipsas. Id autem totum est cognoscibile in actu primo, ad quod extenditur capacitas intrinseca terminandi cognitionem.

21. Denique duobus aliis argumentis potest objectiva præcisio rejici, et probari formalis. Primum sit: Si animal terminat, et rationale non terminat eandem cognitionem, sequitur, in animali reperiri prædicatum aliquod intrinsecum, quod non reperitur in rationali; sed hoc repugnat, supposita omnimoda identitate reali utriusque; ergo etc. *Prob. Maj.*: Si animal terminat, et rationale non terminat cognitionem A, ideo est, quia in animali reperitur proportio aliqua cum tali cognitione, quæ proportio non reperitur in rationali; si enim eadem esset

utriusque proportio, utrumque terminaret cognitionem A. Sic, quod Petrus, et non equus, terminet cognitionem *homo*, necessario pendet ab aliqua proportionem, qua Petrus, et non equus, tali cognitioni commensuratur, et coaptatur. Atqui proportio ejusmodi est quid intrinsecum animali, cum ipsi conveniat ut adæquate distincto a cognitione; non enim loquimur de proportionem cognitionis secum ipsa, sed de proportionem animalis specificative sumpti cum cognitione. Jam ergo in animali reperitur prædicatum intrinsecum, quod non reperitur in rationali.

22. Urgetur 1: cognitio objecti realis, licet faciat exercite distinctionem prædicatorum, non facit, sed invenit proportionem, aut impropportionem objecti secum ipsa, ut est certum: ergo posita præcisione objectiva, proportio remanens in animali respectu cognitionis A, et impropportio remanens in rationali respectu ejusdem cognitionis, non est facta per cognitionem, sed inventa. Hinc autem sequitur, quod ante cognitionem permixtæ erant in entitate indivisibili proportio et impropportio intrinseca respectu ejusdem. Sequitur etiam, quod proportio, et impropportio, quæ conveniunt animali et rationali ratione distinctis, non sunt prædicata intentionalia, cum non sint facta per cognitionem: sunt ergo prædicata physica, proindeque ad verificanda opposita prædicata physica, sufficiet distinctio rationis, quod vel Adversariis absurdum est.

23. Urgetur 2: omnis cognitio est intentionalis imago sui objecti, et idcirco similitudinem cum objecto habet (1), in eo consistentem, quod objectum ita se habeat in essendo, sicut cognitio in repræsentando; quam similitudinem non habet cognitio cum rebus, quas pro objecto non respicit. Si ergo cognitio A respicit pro objecto animal, et non rationale, erit imago et similitudo animalis præ rationali; ergo animal, ut a cognitione condistinctum, ita se habet in essendo, sicut cognitio illa in repræsentando, rationale vero non ita se habet: ergo animal, ut a cognitione condistinctum aliter se habet in essendo,

(1) 1, id. D. Thomam q. 7, de Pot. ar. 6, C., et sæpe alias.

quam rationale. Sed alietas in essendo est alietas physica et intrinseca: ergo inter animal et rationale datur alietas physica et intrinseca. Urgetur 3: complexum, sive aggregatum ex realitate animalis et cognitione «animal,» diversum est a complexo, vel aggregato ex realitate rationalis et eadem cognitione «animal,» siquidem in altero complexo reperitur vera et realis denominatio, quæ non reperitur in altero, nempe denominatio «cogniti.» Sed ea diversitas non est intentionalis, cum non consistat in cognitione, quæ est eadem in utroque complexo: ergo est diversitas physica, et consistit intrinsece in animali et rationali, ut a cognitione condistinctis.

24. Secundum sit: data præcisione objectiva, animal simul esse cognitum et incognitum cognitione «animal.» Probatur absurda sequela: animal esset cognitum, ut supponitur; aliunde esset incognitum. Probo: posita cognitione «animal,» rationale maneret in statu incogniti; sed rationale in hoc statu manet animal, et secum retinet animal absque ulla distinctione: ergo etiam animal maneret incognitum. «Prob. Min:» quia rationale in statu incogniti, est rationale in statu physico, non enim est in stato intentionali; sed rationale in statu physico secum retinet animal absque ulla distinctione: ergo etc. Urgetur ideo animal in statu cogniti non retinet secum rationale, quia afficitur cognitione distinctiva et præcisiva, per quam separatur a rationali: atqui rationale in statu incogniti nulla afficitur cognitione distinctiva, et præcisiva, cum nulla ad rationale terminetur: ergo e contrario secum retinet animal in statu incogniti. Certe rationale in eo statu non denominatur «præcisum,» aut «ratione distinctum» ab animali; nam hæc denominatio est indivisibiliter eadem cum denominatione «cogniti,» quæ tunc non convenit rationali. At rationale necessario manet animal in eo statu, in quo non est præcisum, nec ratione distinctum ab animali.

§ III.

Præcisio formalis ex D. Thomæ probatur, et explicatur.

25. Ex dictis constat, impossibilem esse præcisionem objectivam inter prædicata realiter identificata. Superest ergo ut distinctio rationis sola præcisione formali fieri possit; nulla quippe media via est. Hanc autem esse D. Thomæ sententiam, ex ejus Opusculo 9, demonstrat P. Hurtado disp. 6, Metaph. sect. 4, subject. 3, in Edit. 6. Sed, quia nonnulli Thomistæ evidentia pressi recusant illud Opusculum, utpote notatum inter incerta D. Thomæ (1), idcirco ex indubitatis Angelici Doctoris Scriptis id ipsum ostendo sic. Distinctio rationis inter attributa Divina non fit, nisi per conceptus formaliter præcidentes: ergo nulla distinctio rationis inter prædicata, quæ realiter identificantur, aliter fit. Consequentia legitima est a paritate rationis; nec Adversarii aliter censent de distinctione rationis circa res creatas, quam circa Dei attributa, si semel hæc distinguuntur ratione ratiocinata, ut sæpe docet D. Thomas, nominatim in 1, dist. 2, q. 1, art. 2, C., ubi, «attributa Dei,» inquit, «sunt unum re; et quia unumquodque eorum est in Deo secundum sui verissimam rationem, et ratio Sapientiæ non est ratio Bonitatis in quantum hujusmodi, relinquatur, quod sunt diversa ratione, non tantum ex parte ipsius ratiocinantis, sed ex proprietate ipsius rei.»

26. Probo igitur Antecedens. D. Thomas loc. cit. sequenti articulo 3, inquit, «Utrum pluralitas rationum, quibus attributa differunt, sit tantum in Intellectu, vel etiam in Deo? Est quærere, utrum ea pluralitas fiat sola præcisione formali, an etiam objectiva? Si enim

(1) Vide dicta Tract. 1, disp. 2, cap. 3, nnn. 2.

sola formali fit; distinctio se tenet ex parte actus, adeoque pluralitas est tantum in Intellectu. Si autem objectiva; distinctio se tenet ex parte objecti, adeoque pluralitas rationis est in Deo. Ut igitur quæsito respondeat, statuit D. Thomas, quod «ratio-rei» est «conceptio Intellectus» de re ipsa, et quod hæc «ratio,» sive «conceptio,» est «in anima sicut in subjecto.» Deinde, cum dixisset, quod Intellectus noster «diversas conceptiones de Deo habet, quæ sunt diversæ rationes,» addit, quod «pluralitati istarum rationum respondet aliquid in re, quæ Deus est, non quidem pluralitas rei, sed plena perfectio, ex qua contingit, ut omnes istæ conceptiones ei applicentur.» Et tandem concludit, quod ea pluralitas «est ex parte ipsius Dei, in quantum est aliquid in Deo correspondens omnibus istis conceptionibus, scilicet plena et omnimoda ipsius perfectio: non autem ita, quod aliqua diversitas, vel multiplicitas ponatur in re, quæ Deus est, ratione istorum attributorum.

27. Vides, ut hisce conceptionibus nostris, «sapientia, bonitas,» quibus fit distinctio, et pluralitas attributorum Dei, nulla respondet ex parte objecti pluralitas, nulla multiplicitas, nulla diversitas, sed tantum plena perfectio et omnimoda perfectio Dei. At hoc stare nequit, si conceptiones illæ præscindunt objective. Patet: quia per conceptus objective præscindentes ponitur ex parte objecti multiplicitas, et diversitas realitatum: nam, vel ponitur, ut Thomistæ volunt, ficta distinctio intrinsece afficiens objectum, quæ dissecat illud in realitates diversas: vel conceptus ipsi, ut opinantur Auctores nostri, propria subtilitate findunt objectum, et resultare faciunt plures ac diversas ex parti objecti realitates. Non ergo cum ejusmodi præcisione stare potest, quod «non aliqua diversitas, vel multiplicitas ponatur in re, quæ Deus est, ratione istorum attributorum.» Ubi nota, quod «non aliqua» multiplicitas ponitur ex parte objecti, idest, «nulla:» quo excluditur multiplicitas, non modo realis, sed intentionalis, hæc enim est «aliqua,» Lege totum articulum, et plane videbis, hanc esse mentem Angelici Doctoris.

28. Confirmatur ex 1, p. q. 13, art. 4. C., ubi explicans D. Thomas eandem attributorum distinctionem rationis, inquit: «Sicut

diversis perfectionibus creaturarum respondet unum simplex principium, repræsentatum per diversas perfectiones creaturarum varie et multipliciter; ita variis et multiplicibus conceptibus Intellectus nostri respondet unum omnino simplex, secundum hujusmodi conceptiones imperfecte intellectum.» Id ipsum repetit in respons. ad 2, et ad 3. En clare delineatam præcisionem formalem, et exclusam patenter objectivam. Nam Deus ita repræsentatur per multos et varios conceptus præcisivos, sicut per varias et multiplices perfectiones creaturarum; sed, quando una creatura repræsentat potentiam Dei, alia sapientiam, alia bonitatem etc. tota distinctio et multiplicitas se tenet ex parte creaturarum, et nullatenus refunditur in Deum, ut nemo dubitat: ergo quando conceptus præcisivi repræsentant, alius potentiam Dei, alius sapientiam etc., distinctio, diversitas, et multiplicitas nullatenus in Deum transit, sed tota se tenet ex parte conceptuum, quibus omnibus ex parte objecti «respondet unum omnino simplex, secundum hujusmodi conceptiones imperfecte intellectum. An non hæc est præcisio formalis, quæ repræsentat totum, quod est in objecto, sed «imperfecte?» An hæc esse poterit præcisio objectiva, quæ necessario facit, ut his conceptibus, «potentia, sapientia, non respondeat «unum omnino simplex,» sed potius duplex perfectio distincta ex parte objecti?

29. Hanc ipsam doctrinam dilucide tradit Angel. Doctor q. 2, »de «Verit art. 1, C.: «Videmus,» inquit, «in rebus, quæ sunt extra
»animam, quod» quælibet res imitatur aliquomodo Deum, sed imperfecte; unde et diversæ res diversimode Deum imitantur, et secundum
»diversas formas repræsentant unam simplicem Dei formam, quia in
»illa forma unitur quidquid perfectionis distinctim, et multipliciter in
»creaturis invenitur. Similiter etiam Intellectus noster secundum diversas
»conceptiones repræsentat Divinam perfectionem, quia unaquæ-
»que imperfecta est... Sunt ergo plures conceptiones in Intellectu
»nostro repræsentantes essentiam Divinam: unde essentia Divina uni-
»cuique illarum respondet, «sicut res suæ imagini imperfectæ etc.»
Hactenus D. Thomas, graphice depingens præcisionem formalem, cujus character est repræsentare totam [perfectionem objecti realiter

simplicem, sed imperfecte ex parte sui, sive imperfecta claritate; eo modo, quo Sol v. g. imitatur Deum totum, cum repræsentet «unam simplicem Dei formam,» sed imperfecte ex parte sui, sive imitatione subjective imperfecta, et inadæquata, licet terminative adæquata.

30. Sed, ut Sole clarior appareat mens D. Thomæ, audiatur eadem q. 2, de Verit. art. 1, ad 3, ubi, cum sibi objecisset, quod nomen «Scientia» non potest dici de Deo, quia «non significat totam perfectionem ipsius; et, si non significat totam, nihil ipsius significat, cum in Deo non inveniatur pars:» tantum abest, ut respondeat, in Deo inveniri partem per fictionem, aut objectivam præcisionem, ut potius argumentum solvat his verbis: «Cum nomina sint signa intellectuum, secundum hoc se habet nomen ad totalitatem alicujus rei significandam, secundum quod se habet Intellectus in intelligendo. Intellectus autem noster totum Deum intelligere potest; Sed non totaliter totum: quia necessarium est, ut de ipso aut totum intelligatur aut nihil, cum in eo non sit pars, et totum: sed dico non totaliter, quia non perfecte cognoscit ipsum, secundum quod ipse est in sui natura cognoscibilis... Similiter et nomina, quæ de Deo dicuntur, ipsum totum, sed non totaliter significant.»

31. Vides, credo, sententiam nostram cum sua ratione fundamentali, quæ militat in omni objecto realiter impartibili, sive ubicumque datur realis identitas. Hic conceptus «animal,» vel hic alius «sapientia Dei,» præcisivus est. Sed cur? quia talis conceptus, inquit Objectivistæ, non intelligit totum hominem; aut totum Deum, sed tantum realitatem quamdam, relinquendo cæteras incognitas, et intactas. Contra doctrinam istam reclamant Auctores nostræ sententiæ argumento ipso D. Thomæ: nempe, Si conceptus ille attingit hominem, aut Deum, necessario attingit totum; «quia necessarium est, ut de ipso aut totum intelligatur, aut nihil, cum» in Deo «non sit pars, et totum,» sicut nec in homine, dum spectatur, non secundum partes physicas, sed secundum prædicata realiter identificata. Dum ergo dicis, quod ille conceptus non intelligit totum, contradictoria statuitis, videlicet totum intelligi, et totum non intelligi per eundem conceptum. Sic rejicimus præcisionem objectivam. Formalem autem cum

eodem Doct. Angelico explicamus hoc modo. Conceptus ille præcisivus, et inidæquatus, non quia totum hominem, aut totum Deum non intelligat, sed quia non intelligit totum «totaliter, idest, «quia non perfecte cognoscit ipsum, secundum quod ipse est in sui natura cognoscibilis.»

32. Cum enim homo v. g. sit cognoscibilis tota claritate, quæ respondet his vocibus simul sumptis, «animal rationale risibile etc., dum cognoscitur sola claritate respondente voci «animal (idem puta de cæteris singulatim), cognoscitur quidem totus, sed non «totaliter,» quia non cognoscitur tota claritate, quam suapte natura meretur, et fundare potest etiam quoad nos. Sic unicus Gratiae gradus totam sanctificat animam, sed non totaliter. Sic modica lux totum illuminat aerem circumfusum, sed non totaliter, cum magis idem aer illuminari possit. Sic, dum plures causæ partiales producant simul indivisibilem effectum, v. g. dum potentia et species impressa producant cognitionem, quælibet causa producit totum totalitate effectus, et tamen quælibet est causa inadæquata, nec agit totaliter totalitate causæ. Sic demum, ut exemplo utar D. Thomæ, quælibet creatura, v. g. Sol, est imitatio Dei, est physica repræsentatio Dei, totius quidem, sed non totaliter; ideoque recte dicitur imitatio inadæquata, repræsentatio partialis.

33. Conceptus ergo nostri, de re indivisibili dicuntur «inadæquati,» non objective, sed formaliter, non terminative, sed subjective, non ex parte objecti, sed ex parte actus: et in eodem sensu dicuntur «præcisivi,» quia scilicet inadæquatione sua faciunt, ut loquamur de objecto, quasi esset scissum in partes. Composito nunc sententiam nostram cum doctrina D. Thomæ; et an reipsa Thomistæ simus, judex esto. Quod attinet ad Eximium Doctorem, longe verius est, eum sentire nobiscum. Nam, ut omittam quæ referunt P. Peynado, et alii, «Distinctio rationis,» inquit Eximius disp. 7. Metaph. sect. 1, num. 5, «fit per conceptus inadæquatos ejusdem rei: nam, licet per utrumque eadem res concipiatur, per neutrum tamen exacte concipitur totum id, quod est in re.» Nota, quod per utrumque «eadem res» concipitur, sed per neutrum «exacte,» idest, «non totaliter,» ut agebat D. Thomas. Rationis distinctio, inquit ibidem num. 8, «requirit

distinctionem saltem in ipsis conceptibus.» At, si unus conceptus findit objectum in duas realitates, ut volunt Adversarii, ad quid requiruntur conceptus distincti? Consonat L. 4, de Trinit. cap. 4, num. 17 dicens «Distinctio rationis, ut actualis, nihil aliud est, quam denominatio a distinctis, et inadæquatis conceptibus ejusdem rei.»

CAPUT VIII

Opposita argumenta solvuntur.

Multa obijciuntur, tum a Thomistis, tum a nostris Auctoribus, pro objectiva præcisione; et contra formalem, quæ minutatim persequi infinitum esset. Præcipua solvemus; et simul doctrinam dabimus, quæ cæteris facile occurratur.

§ I. *Prima Objectio proponitur, et accuratius explicatur* *Distinctio rationis.*

1. *Objic. 1:* seclusa præcisione objectiva, impossibilis est distinctio rationis inter prædicata, quæ realiter identificantur; sed hoc est absurdum omnibus Scholasticis: ergo etc. «Prob. Maj.:» seclusa præcisione objectiva, prædicata realiter identificata, v. g. animal et rationale, nequeunt fieri duo per rationem: ergo nequeunt ratione distinguui; sicut realiter non distinguuntur, quæ nequeunt esse realiter duo, vel plura. «Prob. Antec.:» exclusa præcisione objectiva, per eandem cognitionem, qua attingitur animal, eodem modo attingitur rationale, sive ulla partitione, vel separatione: ergo animal et rationale, quamcumque cognitionem terminent, nequeunt non adunata manere in Intellectu: ergo nequeunt fieri per rationem aliud et aliud: ergo nec fieri duo.

2. *Confirm. 1:* extrema, inter quæ versatur distinctio rationis,

non sunt conceptus formales: hi quippe realiter distinguuntur: sunt ergo conceptus objectivi, seu formalitates in objecto respondententes conceptibus formalibus. At, nisi detur objectiva præcisio, his conceptibus, «animal, rationale,» respondere non possunt ex parte objecti distinctæ formalitates, duove conceptus objectivi, «Confirm. 2:» quæ per rationem conveniunt in omnibus prædicatis; nequeunt ratione distinguui; quemadmodum realiter distinguui non possunt; quæ realiter conveniunt in omnibus prædicatis, etiam individualibus. Sed exclusa præcisione objectiva, animal et rationale conveniunt in omnibus prædicatis, ac denominationibus rationis; aliter sequerentur contradictoria, quæ vitare conamur: ergo etc. «Confirm. 3:» ideo animal non distinguitur, nec præscinditur a semetipso per conceptum «animal,» quia per talem conceptum summe convenit secum ipso, nec suscipit denominationes diversas: at hoc ipsum accidit rationali, juxta nostra principia. Vel aliter: animal denominatur præcisum, et distinctum a rationali, et non a semetipso: ergo rationale est id, a quo animal præscinditur, et animal non est id, a quo præscinditur animal: jam ergo de ipsis verificantur contradictoria.

3. His accedunt, quæ Thomistæ ponderant pro distinctione in objecto ficta; et sic breviter proponi possunt. Si non præscinditur objective, non datur distinctio objectiva; sed, si non datur distinctio objectiva, sive ex parte objecti, non datur distinctio rationis: ergo etc. «Prob. Min.:» si non datur distinctio objectiva, sola restat distinctio in cognitione consistens; sed hæc non est distinctio rationis, sed realis, sicut ipsa cognitio est ens reale: ergo etc. «Confirm. 1:» cognitio est «repræsentative» distinctio prædicatorum objecti: ergo est repræsentatio distinctionis; sicut imago, quæ repræsentative est Cæsar, est repræsentatio Cæsaris; ergo cognitioni proponitur distinctio se tenens ex parte objecti.

4. *Confirm. 2:* implicat distinctio pure extrinseca: ergo, si distinctio rationis non est objecto intrinseca, implicatoria est. «Prob. Antec.» Tum quia distinctio est passio entis, sicut unitas: implicat autem passio entis extrinseca enti. Tum quia unum ab alio distinguui, est esse idipsum quod est, et non aliud; hoc autem habet unumquod-

que per se ipsum, et non per aliquid extrinsecum. Tum etiam, quia implicat identitas extrinseca, nam, cum identitas reddat unum summe intrinsecum alteri, sequeretur, unum esse alteri summe intrinsecum extrinsece, quod in terminis implicat: ergo pariter implicat distinctio extrinseca. «Confirm. 3:» tot sunt genera distinctionum, quot genera entium: ergo sicuti dantur entia rationis cum fundamento ficta, pariter dari debet distinctio rationis ficta cum fundamento. «Confirm. 4:» per hos conceptus, «animal» et «rationale,» non minus repræsentantur extrema ut plura, quam per hos, «Petrus» et «Paulus:» ergo utrobique repræsentatur objectiva pluralitas, ac distinctio.

5. Ut argumento respondeas, in memoriam revoca doctrinam, quam ex Doctoribus Angelico et Eximio dedimus cap. 6, et 7, § 3: quod scilicet distinctio rationis completa non sit, nisi per conceptus actu distinctos, ac definitive diversos. Quæ enim realiter identificantur, non aliter dicuntur distincta per rationem, nisi prout substant diversis denominationibus a Ratione præstitis. Unde (quod præ oculis habendum est) distinctio rationis «præcisiva,» sive «incompleta,» quæ fieri dicitur, quando solus existit conceptus «animal,» non est distinctio rationis animalis a rationali, nisi relatu ad conceptum possibilem «rationale,» hoc est, non distinguit animal a rationali specificative sumpto ex parte objecti, sed a rationali ut repræsentabili per conceptum «rationale,» ly «ut» reduplicante repræsentabilitatem, non pure intrinsecam, sed extrinsecam, constitutam scilicet per conceptum «rationale» possibilem.

6. Præterea notandum est 1. Extrema, vel subjecta, quæ denominantur, ratione distincta, non sunt conceptus ipsi formales; hi namque realiter inter se distinguuntur. Sunt quidem ipsi conceptus distinctio rationis, seu forma denominans objectum ratione distinctum; sed non ideo sunt ratione distincti. Sic actus visivæ potentiæ non est visus; et tamen est visio, seu forma; constituens visum. Sic etiam cognitio alterius Mundi possibilis, est existentia intentionalis alterius Mundi; et tamen ea cognitio non existit intentionaliter, sed physice. Aliis terminis, conceptus formales non sunt ratione distincti «ut quod,» sed «ut quo.» Nec item extrema ratione distincta «ut quod,» sunt integræ denomi-

nationes, aut concreta resultantia ex entitate objecti et cognitionibus distinctis, ita ut sumatur hinc concretum ex entitate hominis et cognitione «animal,» unde concretum ex eadem entitate hominis et cognitione «rationale:» nam hæc concreta distinguuntur realiter inadæquate; sicut realiter inadæquate distinguuntur album, et dulce, quando idem subjectum simul afficitur albedine et dulcedine.

7. Extrema igitur ratione distincta *ut quod*, sunt ipsa prædicata realiter identificata, prout cognita diversis conceptibus, ly *prout* reduplicante conceptus, non per modum subjecti, quod denominetur *ratione distinctum*, ne partialiter quidem, sed per modum formæ pure dominantis, non aliter, ac Mundus possibilis non dicitur intentionaliter existens *ut quod*, nisi prout cognitus; quin ideo reduplicetur, cognitio per modum subjecti, sed tantum per modum formæ. Ratio: quia, objectum esse ratione distinctum, est esse cognitum diversimode, seu per conceptus definitive diversos: sicut ergo denominatio *cogniti diversimode*, cadit unice supra entitatem objecti *ut quod*, minime vero supra conceptus ipsos; ita denominatio *rationi distincti*: quamvis utraque; constitutive et essentialiter importet cognitiones ipsas ut formas, nec sine illis existere, aut intelligi possit.

8. Notandam 2. Rationis distinctio non est proprie talis in genere distinctionis, sed est quædam impropria veræ distinctionis imitatio. Vera quippe distinctio necessario præstat, ut unum vere et proprie non sit aliud, excluditque veram et propriam identitatem utriusque. At inter extrema realiter identificata repugnat distinctio, quæ talia præstet, ut ex superioribus abunde patet, imo ex terminis ipsis. Consistit quidem distinctio rationis in denominationibus, aut formis, quæ veræ ac propriæ sunt in alio genere, nempe quatenus reddunt objectum vere et proprie cognitum, vere et proprie definibile diversis definitionibus: at iisdem ipsis improprie tantum, aut metaphorice convenit nomen *distinctionis* relatu ad objectum: non enim illud reddunt proprie duplex, sed quasi duplex, apparenter duplex, eo quod, positis diversis conceptibus inadæquatis ejusdem objecti, perinde illud definiat et explicet Intellectus, ac si reipsa duplex esset. Pone Divinitus bilocatum eundem hominem in gymnasio et in foro, et hic alba,

ibi nigra veste indutum. Ex duplici ubicatione, et dissimili veste, quæ vere et proprie talis est in genere vestis et ubicationis, resultabit quædam apparens et metaphorica distinctio hominis, qui, prout in illis circumstantiis constitutus, geret munus duorum hominum, et ideo videbitur duplex, cum revera sit unus.

9. Idecirco distinctio rationis vocatur passim ab Auctoribus nostris distinctio *apparens*: non quidem eo sensu, quo dicitur objectum in cognitione apparens, sumpto scilicet *apparere* pro *detegi*, seu *manifestari*; non enim distinctio rationis est objectum cognitionis directæ: sed eo sensu, quo florida pratorum amœnitas dicitur risus apparens, vel quo serpentis instinctus dicitur prudentia apparens, sumpto scilicet *apparere* pro *analogice imitari*. Poterit tamen distinctio rationis ratiocinatæ vocari distinctio proprie talis in linea rationis; non solum quia datur alia multo magis impropria, nempe distinctio rationis ratiocinantis; sed etiam quia totam habet proprietatem, quam patitur linea rationis. Solum ergo est impropria et apparens in genere distinctionis simpliciter; non enim proprie participat conceptum distinctionis, qui convenit distinctioni reali. Quod diximus de nomine *distinctio*, intellige pariter de nomine *præcisio*: nam, ubi datur realis identitas, cognitio non proprie præscindit, sed quasi præscindit unum ab alio; nisi præcisio tantum sonet inadæquationem ex parte actus, quam explicuimus cap. sup. § 3; hæc enim vere et proprie reperitur. Ex dictis Distinctio rationis ratiocinatæ sic definiri potest. «Duplex cognitio inadæquata ejusdem objecti, per quam fit objectum quasi duplex, dum redditur diversimode definibile.»

10. Notandum 3. Rationale non est omnino idem in sensu reali, et in sensu formali (idipsum puta de animali, et quovis alio prædicato) nam rationale in sensu reali acceptum, quod etiam vocatur rationale *objectivum*, solam dicit entitatem hominis specificative sumptam, ut est a parte rei: at rationale in sensu formali, seu formaliter acceptum, est rationale *sub ratione* rationalis, quo sensu jam sumitur entitas hominis ut actu cognita conceptu respondente nomini *rationale*. Ut enim loquitur D. Thomas (1), «Ratio, quam significat nomen, est

(1) 1, p. q. 13, art. 4, C.

conceptio Intellectus de re significata per nomen.» Quare, dum loquimur de objecto *sub ratione* rationalis, non de eo loquimur nude sumpto, sed ut est sub conceptione Intellectus, cui nomen *rationale* respondet. Atque ita sumitur rationale, quoties hoc nomen reduplicatur, ut cum dicitur *rationale ut tale*, vel *quatenus rationale*. Unde colliges, animal et rationale *quatenus talia*, vel *sub ratione talium*, distingui realiter inadæquate; quia sunt idem objectum prout denominatum a conceptibus realiter distinctis.

11. His prænotatis, ad Object. num. 4, *neg. Maj. Ad prob., dist. Antec.*: nequeunt fieri duo proprie, *conc.*; improprie, seu quasi duo, «neg. Antec.» et «Conseq.» Ad «prob.:» fateor, animal et rationale per cognitionem unicam sic adunari, ut nulla resultet alietas; quod probat, cognitionem unicam non sufficere distinctioni rationis, ut monuimus num. 5: cæterum per cognitiones diversas non ita adunantur, ut excludant alietatem, ac dualitatem apparentem, in eo sitam, quod Intellectus perinde possit objectum definire, et explicare, ac si duplicem haberet essentiam. «Ad 1 confirm.:» extrema distinctionis rationis non sunt conceptus formales, nisi «ut quo», ex num. 6. Quare extrema «ut quod», sunt conceptus objectivi improprie et apparenter duo; quod genus dualitatis non indiget præcisione objectiva. Ubi nota, quod hæc vox «conceptus objectivus» aliquando accipitur pro entitate objecti specificative sumpta; quo sensu dari nequeunt conceptus objectivi proprie duo, ubi datur realis identitas: aliquando sumitur pro secunda intentione in concreto, seu pro entitate objecti ut denominata per conceptum formalem directum; et hoc sensu duabus apprehensionibus ejusdem objecti non synonymis duo respondent conceptus objectivi tamquam effectus formales realiter inadæquate distincti, qui tamen, prout ita distincti, non sunt extrema «ut quod» distinctionis rationis, ex num. 6 (1).

12. *Ad 2 confirm.*: animal et rationale specificative sumpta conveniant reipsa in omnibus prædicatis, atque etiam prout substant uni-

(1) Vid. P. Peynad. hic disp. 2, n. 31 et 32.

cæ cognitioni: ceterum sumpta formaliter, vel sub ratione talium, non ita conveniunt: nam animali sub ratione talis convenit esse Genus, et confundi cum brutis; rationali autem sub ratione talis convenit esse, non Genus, sed Differentiam, discerni a brutis, et aliter definiri. Quid significet illud «sub ratione talis,» explicuimus num. 10. Sed dices: esse et non esse differentiam, discerni et non discerni a brutis, sunt contradictoria vere talia: ergo postulant distinctionem vere talem inter animal et rationale. «Dist. Conseq.:» inter animal et rationale sub ratione talium, «conc.:» specificative sumpta, «neg. Conseq.»

13. Animal et rationale sub ratione talium dicunt diversas formas, seu conceptus formales, adeoque sunt concreta realiter inadæquate distincta. Quare, sicut vere et sine contradictione dicitur, «Saccharum, prout album, est objectum visus, et non gustus; et idem, prout dulce, est objectum gustus, et non visus:» ita in re nostra contingit. Quæ enim contradictio in eo, quod tota entitas hominis a conceptu «rationale» habeat esse differentiam, ac discerni per rationem a brutis; et eadem a conceptu «animal» habeat per rationem confundi cum brutis, et una cum ipsis denominari genus? Hæc tamen prædicatorum varietas, quæ revera fundatur in distinctione reali formarum, supponit etiam, vel inducit distinctionem apparentem subjectorum; efficit enim ut perinde loquamur de entitate hominis in ordine ad denominationes ejusmodi, ac si duplex esset; quemadmodum perinde loquimur de substantia sacchari in ordine ad visum et gustum, ac si esset duplex.

14. Ad 3, confirm: animal objectivum eodem modo, quo distinguitur et præscinditur a rationali, distinguitur etiam, et præscinditur a se ipso, si sermo sit de solo conceptu «animal:» nam a rationali distinguitur, non prout incognito ex parte objecti, sed prout repræsentato, vel repræsentabili per conceptum «rationale,» juxta dicta num. 5: et hoc eodem sensu præscinditur etiam a se ipso, nempe ut repræsentato, vel repræsentabili per eundem conceptum «rationale.» Quod ergo animal præscindatur a rationali, et non a semetipso, verum est duntaxat in sensu formali, quo unum et alterum accipiuntur sub ratione talium: ut sensus sit, animal prout ita conceptum præscindi a tota sui entitate prout concepta per conceptum «rationale,» non tamen

præscindi a tota sui entitate prout explicabili sub conceptu «animal,» idest, prout definibili relate ad sensationem, seu per «Principium sentiendi.» Hoc ipsum verificatur de rationali sub iisdem terminis. Unde nulla sequuntur contradictoria de animali, et rationali objective sumptis, sed ut summum de ipsis formaliter acceptis sub ratione talium, quo sensu realiter inadæquate distinguuntur.

15. Ad objectionem Thomisticam, «concess. Maj., neg. Min.» Ad «prob. » distinctio in cognitione consistens, licet sit ens reale, non est distinctio realis prædicatorum objecti: cum enim distinctio sit exclusio identitatis, non est realis, nisi excludat identitatem realem. Sic cognitio de Antichristo, vel de alio Mundo possibili, ab omnibus dicitur intentionalis existentia objecti. Numquid, quia cognitio est ens reale, idcirco vocabitur existentia realis? aut Antichristum denominabit realiter existentem? Minime, inquires: non enim existentia dicitur realis, nisi ab effectu ponendi rem extra causas físicas, aut excludendi carentiam entis a parte rei. Id ergo tibi dictum puta. Sed ne de voce litigetur, propositio illa, «distinctio in cognitione consistens est distinctio realis,» distinguatur sic: est distinctio realis, realitate removen-
te identitatem realem et physicam, «neg. ;» realitate non removen-
te identitatem istam, «subdist. » est realis intentionalis, «conc. ;» est realis physica, sive extra animam, «neg. »

16. Ad 1. *Confirm:* distinctio est repræsentative in cognitione, non ut quid repræsentatum, sicut Cæsar est in imagine sui, sed ut modus repræsentandi duplicis cognitionis definitive diversæ. Vide cavillationem super adverbio «repræsentative» retusam Tract. 1, disp. 2, cap. 5, n. 40, «Ad 2: distinctio, quæ non est propria, sed metaphorica, utique potest esse pure extrinseca: sicut extrinseca est existentia intentionalis, quia solum metaphorice dicitur existentia. Nec obstant rationes adjunctæ. Nam sola distinctio realis est passio entis, non vero distinctio rationis; alioquin distinctio ficta, quam Thomistæ ponunt inter prædicata realia, foret passio entis realis; quod esset mirabile. Similiter, cum dicatur, unumquodque per se ipsum esse quod est, et non aliud, sermo est de distinctione reali, ut etiam Thomistæ fateri tenentur, non enim animal per se ipsum habet, quod habet unice per dis-

tionem rationis fictam. Nec aliter de identitate dicendum: implicat enim realis identitas extrinseca, sicut implicat existentia realis extrinseca: rationis tamen identitas, sicut existentia intentionalis, potest esse extrinseca, tuncque reddet unum alteri intrinsecum extrinsece, idest, penes esse extrinsecum, quatenus efficiet, ut esse intentionale utriusque sit definitive unum, et idem.

17. *Ad 3. Confirm:* ut tot sint genera distinctionum, quot sunt entium, sufficit, quod duo entia rationis cum fundamento ficta, v. g. duæ privationes, inter se distinguantur distinctione similiter ficta; nec opus est prædicata realia fide distinguere. Præterea, licet inter prædicata realia detur, aut dari possit ficta distinctio, non ideo erit distinctio rationis, qua utuntur Logica et Metaphysica; distinctio quippe scitu digna, non est rationis fingentis, sed rationis inadæquate concipientis. «Ad 4,» neganda est paritas. Nam per conceptus, «Petrus, et Paulus,» apparent extrema cum prædicatis se se invicem positive excludentibus a parte rei, nempe cum Petreitate, et Paulitate; ideoque apparent ut realiter plura. Sed per conceptus, «animal, et rationale,» licet formaliter præscindatur ab identitate extremorum, nihil tamen exprimitur, quod alterum extremum excludat alterum ex parte objecti. Unde conceptus isti habentur quidem per species plurimum, operationum scilicet diversarum; sed non ideo repræsentant extrema ut objective plura: sicut, qui Angelum concipit per species corporis, non ideo concipit Angelum ut corpus. Adde quod omnia hæc argumenta militant contra doctrinam D. Thomæ, quam dedimus cap. 7, § 3.

18. Sed, quia metaphoricam dicimus distinctionem rationis, contra insurgunt Adversarii clamantes, absurdum esse, quod ad metaphoras et apparentias tota reducatur fabrica metaphysica, quæ tota nititur distinctione rationis. Hinc enim sequitur, quod nulla erit compositio metaphysica ex genere et differentia, cum totum objectum concipiatur quavis cognitione, seu generica, seu differentiali. Nulla item erit radicatio et emanatio passionum, seu proprietatum metaphysicarum ab essentia: nam ex parte objecti nulla dabitur distinctio essentialis et proprietatis, ac proinde nulla emanatio: et aliunde conceptus

formales non se habent ut proprietates et essentia. Erit etiam aerea Prædicabilium distinctio, et Prædicamentalis arbor. Immo quidquid de Universalibus disseritur, metaphoricum erit, v. g. cum dicitur Universale esse unum, præcisum, et indifferens ad inferiora. Hoc autem est velut inanes traducere plerasque subtilissimas Scholarum disputationes.

19. Verum hæc objectio in primis nihil prodest Thomistis, quorum distinctio ficta ex parte objecti, certe nonnisi valde improprie et apparenter distinctio est; omne quippe ens fictum, pure apparenter est ens, vixque meretur nomen entis metaphorice. Si ergo ficta distinctio basis est totius fabricæ metaphysicæ, plusquam aereo fundamento fabrica ista substruitur. Deinde nec prodest reliquis Adversariis, apud quos tota metaphysica distinctio, compositio, emanatio. Prædicabilium diversitas, unitas, indifferentia, extrinseca est objectis, et unice consistit in actibus Intellectus certo quodam modo tendentibus. Hæc autem nomina, si nihil intrinsecum significant, impropria sunt, et vim totam fabricæ metaphysicæ revocant, non ad realitatem objecti, quod intrinsece immutatum manet, sed ad combinationem conceptuum formalium, quæ pro arbitrio concipientis disipatur, et evanescit.

20. Itaque nomina, quibus utimur in fabrica metaphysica, ab omnibus explicari debent sensu metaphorico, sic tamen, ut aliquid subsit realitatis in alio genere veræ et propriæ, ratione cujus non inaniter iis nominibus utamur. Sicut enim non inaniter loquitur Sacra Pagina, cum Deo tribuit pænitentiam, et iram, vel cum Deum appellat ignem, leonem etc.; quia, licet hæc nomina metaphorice Deo conveniant, tamen aliquid denotant vere et proprie repertum in Deo, quod aliquam habet similitudinem cum significato ipsorum proprio; nam «pænitentia Dei,» inquit S. Augustinus (1), «est rerum in ejus potestate constitutarum hominibus inopinata mutatio; et Deus,» inquit D. Thomas (2), «dicitur iratus, quia operatur ad modum irati, dum pu-

(1) L. 1, contr. Adversar. Leg. et Prophet. cap. 20.

(2) Q. 7, de pot. art. 5.

nit; et dicitur etiam ignis, quia operatur ad modum ignis, dum purgat;» et dicitur leo (1), quia «similiter se habet, ut fortiter operetur in suis operibus, sicut leo in suis:» ita in re nostra dicendum.

21. Nam compositio metaphysica denotat, totum objectum vere et proprie cognosci duobus conceptibus inadæquatis, ac mutuo definitivè diversis, quorum altero univocetur cum aliis; et altero discernatur ab aliis; ubi quædam est similitudo compositionis physicæ, cum objectum appareat quasi duas habens partes, alteram communem instar materiæ physicæ, alteram discretivam instar physicæ formæ. Radicatio item, aut emanatio v. g. risibilis a rationali, tamquam proprietatis ab essentia, denotat, Intellectum progredi a cognitione hominis sub conceptu «rationale» ad cognitionem ejusdem sub conceptu «risibile,» fundamento desumpto ex ordine operationum, in quibus actus ridendi præsupponit actum intelligendi. Dicitur illa progressio «emanatio;» quia, sicut in statu physico calor emanat ab igne ut proprietas ejus, ita in statu intentionali objectum sub ratione risibilis quasi profluit a se ipso sub ratione rationalis. Vocamus autem «prædicatum essentialè,» objectum ut cognitum per ordinem ad operationes nobiliores, cujusmodi est discursus in homine; et «proprietalem metaphysicam,» idem objectum ut cognitum per ordinem ad operationes ignobiliores, sive consecutas ex aliis. Distinctio Prædicabilium, et prædicamentalis arboris Ordo denotat etiam varietatem concertuum, quibus possunt objecta concipi, ac denominari, et quorum energiam bene nosse multum interest Scientiarum, ut plene judicent de objectis. Sed de his, ut etiam de unitate Universalis, inferius suo loco plura.

§ II. *Reliqua Argumenta.*

22. *Obje. 2:* qui videt hominem a longe se moventem, cum nondum figura humana percipitur, ex motu cognoscit animal; sed non

(1) 1, p. q. 13, art. 6.

cognoscit rationale: ergo præscindit objective. «Prob. Min.» Tum quia de rationali nullam potest rationem reddere, sed potius interrogatus, an illud objectum sit rationale? respondebit, nescio, prorsus ignoro. Tum etiam, quia nullum percipit signum rationalitatis, nec ejus speciem habet. «Confirm.:» qui sic hominem videt, saltem non cognoscit clare et evidenter rationale, sed ut summum dubie: at cognoscit animal clare, evidenter, et citra dubium: ergo non eodem modo cognoscit utrumque: ergo præscindit objective. «Resp. neg. Min.:» Nam eodem modo, quo tunc cognoscitur animal, cognoscitur etiam rationale objectivum, sive reale, scilicet cognitione, vi cujus dici potest, totum illud objectum esse principium sentiendi. Ad «prob.:» de rationali nulla ratio tunc reddi potest sub nomine, vel conceptu «rationale,» nec sub aliis hunc ipsum conceptum explicantibus; bene tamen sub nomine, vel conceptu «animal,» et sub aliis ad hujus conceptus explicationem pertinentibus, ut sunt «vivens sensibile, principium sentiendi:» quæcumque enim ratio redditur de animali, redditur etiam de rationali objectivo, cum sint unum et idem.

23. Quod interrogatus, an illud objectum sit rationale? respondeat, nescio, vel ignoro; solum probat, eum carere cognitione expressa per nomen «rationale.» Quare responsio ejusmodi non negat omnem cognitionem terminatam ad totum illud objectum; nec talis est mens interrogantis; sed, an adsit cognitio sufficiens, ut applicetur objecto nomen «rationale?» Mens ergo respondentis hæc est, aut esse debet: Cognosco totum objectum, sed non totaliter, quia non illud cognosco tota claritate, qua potest cognosci: et ideo nescio, an ei convenient nomen «rationale.» Hinc vere tunc dicet, «Cognosco, illud objectum esse animal et non cognosco esse rationale,» quia hæc sunt propositiones reflexæ, quæ pro objecto respiciunt cognitiones directas «animal,» et «rationale:» unde æquivalent his, «Habeo cognitionem» animal, «et non habeo cognitionem» rationale; vel istis, «Cognitio, quam habeo de toto objecto, sufficit, ut illi tribuam nomen» animal, «et non sufficit, ut illi tribuam nomen» rationale: ubi nulla certe contradictio est.

24. Falsum præterea est, quod nullum tunc habeatur signum, nulla species rationalitatis objectivæ. Nam, cum ille motus producat in indivisibiliter ab animali rationali, nequit non esse reale signum utriusque, necessarioque mittit oculis speciem repræsentativam totius sui principii; neque enim species impressa præscindit objective. Non tamen illa species apta est ad conceptum «rationale,» sed ad solum conceptum «animal» qui proprius est etiam rationalitatis objectivæ. «Ad Confirm.» totum objectum cognoscitur clare et evidenter, claritate et evidentia propria cognitionis «animal,» et totum non cognoscitur clare et evidenter, sed dubie, claritate, et evidentia propria cognitionis «rationale.» Vel, ut alii loquuntur, totum cognoscitur evidenter in ordine ad sensationem, et totum non cognoscitur evidenter in ordine ad discursum. Unde nulla diversitas ponitur ex parte objecti, sed unice ex parte cognitionum. Poteris tamen vere tunc dicere, »Non cognosco evidenter objectum esse rationale, sensu videlicet explicatum. 23.

25. En aliqua exempla, quibus tota instatur objectio. Viso colore a longe, quin discernere queas, an sit viridis, an rubeus, an cæruleus, cognoscis evidenter esse colorem; simulque differentiam ejus ignoras: et tamen differentiam ipsam attingis ex parte objecti, cum habeas cognitionem intuitivam, quæ nequit objective præscindere, ut etiam ex Contrariis plerique docent. Similiter cognoscis clare et evidenter, lignum esse totum continuum; et tamen constitutionem continui vel ignoras, vel dubie tantum, aut probabiliter cognoscis; quin ideo continuum a suis constitutivis essentialibus præscindi possit. Idem patet in hoc conceptu, «res durat,» qui nobis evidens est, nec potest objective præscindere ab eo, in quo duratio consistit essentialiter; et tamen per illum non cognoscimus evidenter, an duratio consistat in modo distincto a re durante, vel non? Sæpe etiam ignoramus, an homo, quem præsentem cernimus, sit idem ipse, quem olim, vel alibi novimus; quin ideo præscindamus illum ab identitate secum ipso. Itaque his terminis, «dubito, nescio, ignoro hoc, vel illud,» non excluditur omnis cognitio, nec omnis evidentia illius objecti; alioqui falso et implicatorie diceret homini peregrino repente obvio, «non cognos-

co te.» Solum ergo ecluditur cognitio, vel evidentia correspondens vocibus, quibus tunc utimur. Hoc ipsum est, quod alii dicunt, accipi verbum «cognosco,» vel «ignoro,» nunc in rigore scholastico, nunc in sensu civili, et ad familiarem sermonem accommodato.

16. *Obic. 3,* potest cognosci animal hominis, quin cognoscatur discursus: ergo etiam, quin cognoscatur rationale. «*Prob. Conseq.;*» quia rationale, cum sit habitudo, et ordo transcendentalis ad discursum, cognosci nequit incognito discursu; nequit enim ordo et habitudo cognosci sine termino: quoties ergo cognoscitur animal incognito discursu, cognoscitur sine rationali. «*Confirm.*» dum nec discursus, nec sensatio cognoscitur, nec rationale, nec animal cognoscitur: ergo, dum non cognoscitur discursus, non cognoscitur rationale. Patet Consequentia: rationale non minus dicit ordinem ad discursum, quam rationale et animal ad discursum et sensationem. «*Resp. neg. Conseq.*» Ad «*prob.*» ordo et habitudo non potest sine termino cognosci cognitione comparativa, qua referatur ad talem terminum; bene tamen cognitione absoluta, vel etiam comparativa, qua referatur idem ordo ad alium terminum, si plures habeat. Cum ergo rationale ex parte objecti sit indivisus ordo ad discursum et sensationem, cognosci poterit relate ad quamlibet istarum operationum. Quare ordo ipse ad discursum totus cognoscitur per conceptum «animal» relate ad sensationem, totus quidem subjective et ex parte sui, licet non totus terminative, seu penes terminos omnes.

27. *Ad confirm.:* in primis «*neg. Conseq.*», admissio Antecedenti, quod ideo verum erit, quia nulla restat operatio, per cujus connotationem cognoscatur illud objectum: at, licet ignoretur discursus, alia superest operatio ejusdem rationalis, nempe sensatio. Deinde falsum est Antecedens: quia per cognitionem absolutam, v. g. per conceptum «substantia,» cognoscitur totum esse reale animalis et rationalis, etiamsi nihil de connotatis, aut operationibus cogitetur. Denique tota objectio instatur in visione materiali coloris, quæ non præscindit objective, proindeque vere attingit, ac videt ordinem dependentiæ coloris a Deo, quamvis Deum ipsum non attingat. Vid. supra cap. 5, a n. 16. ad 18.

28. *Objic.* 4: ideo repugnaret objectiva præcisio, quia per illam verificarentur prædicata contradictoria de subjectis realiter indistinctis; sed hæc ratio est nulla: ergo etc. Prob. «Min. 1.» quia juxta D. Thomam (1), «de eo; quod est idem re, et differens ratione, nihil prohibet contradictoria prædicari, ut dicit Philosophus 3. Physic. sicut patet, quod idem punctum re, differens ratione, est principium, et finis, et secundum quod est principium, non est finis, et e contrario. 2.» quia abstractio naturæ communis ab inferioribus importat ex terminis intentionalem separationem, vi cujus unum cognoscitur, alterum incognitum remanet: tum quia alioquin non est «præcisio,» nec «abstractio:» tum quia nulla ratio abstracta foret univoca, si differentias inferiores includeret: tum etiam, quia sic docet expresse D. Thomas (2), dicens: «In abstractione, quæ sit secundum Universale, et particulare, non remanet id, a quo fit abstractio: remota enim ab homine differentia rationali, non remanet in intellectu homo, sed solum animal. 3.» quia nec in nostra sententia vitantur contradictoria: nam saltem verum erit, animal præscindi formaliter et ex parte actus a rationali, et non præscindi formaliter et ex parte actus a semetipso.

29. *Resp. neg. Min.* Ad 1, «prob.» D. Thomas eam doctrinam applicat ad contradictoria physica et intrinseca Divinæ Trinitatis; sic enim continuo colligit ibidem: «Unde cum essentia et proprietas sint idem re, et differant ratione, nihil prohibet, quin unum sit communicabile, et aliud incommunicabile.» Num inde tu colliges in rebus creatis per solam distinctionem rationis verificari posse hæc prædicata, «communicari et non communicari realiter, produci et non produci? Porro nos etiam concedimus cum D. Thoma, de subjecto realiter eodem, et ratione distincto, quatenus ita distincto, verificari posse prædicata, quæ sine tali distinctione forent contradictoria, v. g. de rationali et animali hominis «esse differentiam et non esse differentiam

(1) q. 7, de Pot. art. 1, ad. 5.

(2) 1, p. q. 40. art. 1, C.

discerni et non discerni a brutis.» Hoc tamen ab Adversariis distamus, quod illi prædicata ista tribuunt eidem subjecto secundum eandem formam, nempe secundum conceptum «rationale,» ideoque nulla ex parte contradictionem evitant: nos autem illa tribuimus eidem subjecto secundum formas realiter diversas, quas necessario importat distinctio rationis, ideoque contradictionem tollimus. Vide dicta num. 13. Quare fatemur, quod sicut «punctum secundum quod est principium, non est finis, et e contrario,» ita animal secundum quod est animal, non est rationale, et e contrario; dummodo hoc intelligatur in sensu formali, sitque sermo de animali et rationali sub ratione talium, juxta dicta num. 10.

30. *Ad 2, Prob.* Abstractio illa importat veram separationem expressionum, seu conceptuum formalium; objectorum vero, non nisi metaphoricam, et apparentem, nec alio sensu dici potest «præcisio et abstractio,» quatenus hæc nomina refunduntur in objectum. Vid. n. 9. Univocatio rationis abstractæ non impeditur per differentias ex parte objecti attactas, sed per expressionem earum ex parte actus, idest, earum sub ratione talium. Nam univoca sunt, «Quorum nomen est commune, et ratio significata per nomen est omnino eadem. Omnes autem reales differentiæ animalium, dum attinguntur conceptu «animal,» hoc nomen habent commune, rationemque etiam uniformem, nempe conceptionem, quæ est ratio significata per nomen. ut supra n. 10, ajebat D. Thomas. Dum vero idem S. Doctor negat, in intellectu remanere id, a quo fit abstractio, loquitur in sensu formali, quo nos etiam dicimus, in abstractione animalis ab homine non remanere in intellectu hominem, scilicet sub ratione hominis, vel sub conceptu «homo.» At remanet sub ratione animalis, et sub conceptu «animal;» nec id negat D. Thomas, ut supra constitit. «Ad 3, prob:» animal præscindi formaliter et ex parte actus a rationali per conceptum «animal,» et non ita præscindi a semetipso, sunt contradictoria cortice tenuis, non medullitus: nam, si recte explicentur, hoc sonant: Totum animal rationale objectivum exprimitur cognitione, vi cujus dici potest, «Est animal,» vel «Est principium sentiendi; simulque totum non exprimitur cognitione, vi cujus dici possit, «Est rationale,»

vel «Est principium discurrendi: id quod in summa est, hunc conceptum «animal» terminari ad totum animal rationale objectivum, sed non esse hunc conceptum «rationale.» Vid. n. 14.

31. *Objic. 5:* Voluntas amare potest ex prædicatis realiter indistinctis unum sine alio: ergo et Intellectus unum sine alio cognoscere. «Prob. Antec.» Voluntas amare potest bonum in communi, quin amet peccatum, quod est quædam species boni, non honesti, sed delectabilis; sed bonum in communi realiter indistinctum est a suis speciebus: ergo etc. «Prob. Maj.» Voluntas amando bonum in communi, quod est ejus specificativum naturale, non peccat; sed peccaret, si amaret peccatum: ergo etc. «Prob. Maj.» tum quia Voluntas naturaliter propendit in suum specificativum: si ergo in ejus amore peccat, habebit a natura insitam propensionem in peccatum; quod est absurdum. Tum quia Voluntas foret potentia moraliter mala, si ejus specificativum involveret moralem malitiam. «Confirm,» quia sæpe Voluntas amat medium ut utile ad unum finem, et non ut utile ad alium, etiamsi utilitas ad utrumque sit realiter eadem: sæpe etiam in bono simul utili et honesto amat honestatem, nihil de utilitate curando, aut e converso.

32. *Resp. neg. Antec.* Ad «prob.» si bonum in communi sumatur ut ratio indifferens ad bonum etiam delectabile vetitum, non potest amari sine piaculo. sive præscindatur objective, sive formaliter. Cum enim proponitur objectum, non magis ad honestatem, quam ad malitiam moralem determinatum, imprudenter et temere se geret Voluntas, si illud amplectatur ita confuse, ut ad honestum non determinet. Saltem amor ille, si objective præscindit, nec bonus erit, nec malus, cum æque ex parte objecti præscindat ab honestate, et inhonestate: erit igitur actus indifferens in individuo; qui juxta communiorē Theologiam impossibilis est. Specificativum Voluntatis, cum sit a natura præstitum, est quid reale, et a nostris præcisionibus independens; aliter Voluntas careret specificativo, nec esset potentia certæ speciei, antequam adveniret præcisio objectiva. Atqui realiter et ante præcisionem non datur bonum «ut sic,» sed collectio bonorum particularium, in quibus est delectabile vetitum: hæc ergo co-

lectio erit naturale specificativum Voluntatis, in quo proinde adæquate sumpto peccatum includitur.

33. Itaque distinguendum est duplex specificativum Voluntatis, alterum per modum finis; et hoc est Beatitudo, ad quam Voluntas naturaliter propendet, et in cuius amore non peccat: alterum per modum sphaeræ objectivæ, et hoc est bonum in communi, non quidem objective præcisum, sed complectens omnia bona particularia; quod non alia ratione dicitur specificativum, nisi quia Voluntas amare potest bonum quodlibet, seu pure delectabile, seu honestum, nec ferri potest in ullum objectum, quod non aliquatenus bonum appareat, saltem delectabile. Hanc indolem Voluntas habet a natura, quin ideo sit potentia naturaliter mala: quamvis enim malum sit amare peccatum, non ideo malum est amare posse; alioqui mala esset libertas a Deo præstita nobis. Mala quidem esset, si nihil præter peccatum amare posset: at non ita coarctata est, sed potius in sua libertate relicta, ut ex bonis in ejus sphaera objectiva comprehensis possit eligere quodlibet. Propensio Voluntatis in bonum, si mere naturalis est, et non a peccato primi parentis derivata, non est in bonum in communi, prout indifferens ad delectabile prohibitum; sed præcise in bonum honestum. «Ad Confirm.» Voluntas semper amat ex parte objecti quidquid in eo realiter identificatur: non tamen semper amat totaliter ex parte actus, idest, non habet actum, quo referat medium v. g. ad fines omnes, ad quos utile est.

34. Sed quoniam ad Voluntatem provocant Adversarii, juvat hinc etiam nostram sententiam obiter confirmare. Dolor ac detestatio de peccato commisso sub hoc conceptu, «offensa Dei,» attingit ex parte objecti omnia peccata commissa in specie, et in individuo: ergo ille conceptus, «offensa Dei,» quamvis præcisivus, et abstractibus, attingit ex parte objecti differentias omnes peccatorum. Consequentia legitima est. «Prob. Antec.:

» qui memor unius tantum peccati, sed plurimum reus, dolorem ac detestationem de eo concipit ex hoc generali motivo. «quia est offensa Dei,» satis disponitur ad remissionem omnium in specie, et in individuo, saltem in Sacramento recipiendam, ut est certum: sed nemo disponitur ad remissionem peccati, de quo

non dolet seu quod non vere retractat, et nemo retractat, quod dolor ac detestatio non attingit: ergo etc.

35. *Objic.* 6: si non datur objectiva præcisio, plurima sequuntur absurda. Nam 1, non poterit evidenter cognosci lumine naturali existentia Dei, quin cognoscatur Trinitas Personarum. 2, qui elicit conceptum «ens,» cognoscet omne cognoscibile, nec ignorabit secreta cordium, et decreta Dei, etiam in particulari, sive in individuo. 3, omnis cognitio erit comprehensiva, cum ita cognoscat totum objectum, ut nullum ejus prædicatum, nulla formalitas lateat cognoscentem. 4, non dabitur vera distinctio objecti formalis a materiali, v. g. in Metaphysica, siquidem ratio Entis non erit vere distincta a ratione Corporis, et reliquis inferioribus: nulla item dabitur vera distinctio inter Verum et Bonum, adeoque idem erit Specificativum Intellectus et Voluntatis. 5, Intellectus non magis præcisivus erit, quam potentia visiva materialis, cum hæc possit etiam attingere suum objectum, nunc clare, nunc confuse. Imo minus præcisivus erit quam causa physica; hæc enim potest objective præscindere, ut probat Lynceus Dominicanus ex doctrina ipsa Jesuitarum; apud quos Intellectus producit vitalitatem visionis beatæ, non supernaturalitatem; Deus producit materiale peccati, non malitiam formalem; species impressa producit representationem cognitionis, non vero vitalitatem.

36. Verum hæc absurda facile evanescent. «Ad 1:» cum Deus lumine naturali cognoscitur, eodem modo cognoscitur Trinitas Personarum objective sumpta, videlicet cognitione, vi cujus dici possit, «Deus existit, est unus, est sapiens» etc.; non tamen cognoscitur nec existentia Dei, nec Trinitas, cognitione, vi cujus dici possit, «Deus est trinus in Personis;» et relate ad ejusmodi cognitionem dicunt Theologi mysterium Trinitatis esse supra lumen rationis naturalis, et naturaliter incognoscibile. Unde vere dicitur, cognosci naturaliter, Deum esse unum, et non cognosci, Deum esse trinum, juxta dicta in solutione 2, objectionis. Sed de præcisione objectiva inter Essentiam Dei, et Relationes, vide P. Hurtado disp. 6, Metaph. sect. 4, subsect. 8.

37. *Ad 2:* non est absurdum, quod ea omnia cognoscantur sub

nocfuso conceptu «ens;» sed quod cognoscantur sub claris et discretivis expressionibus. Certe hoc iudicium, «Omnia secreta cordium in individuo sunt honesta,» pro objecto habet omnia secretorum individua; nam, si vel unum esse inhonestum, falsificaretur tale iudicium. Concedi tamen potest, non cognosci secreta cordis «in particulari,» vel «in individuo;» quia locutio ista reflexa est, solumque negat cognitionem discretivam unius ab alio. Dices: per conceptum «ens» cognoscitur ratio entis clare et discretive: ergo similiter cognoscuntur omnes differentiae entis. «Dist. Antec.:» cognoscitur clare et discretive, claritate, qua discernatur a non ente, «conc.;» claritate, qua discernatur unum ens ab alio ente, «neg. Antec., et sub eadem distinctione «Conseq.:» tota quippe claritas, discretio, vel confusio, quæ convenit enti objective sumpto, in eodem sensu convenit differentiis.

38. *Ad 3*, nego sequelam cum D. Thoma q. 7, de Pot. art. 1, ad 2, ubi cum sibi obiecisset: «Si Deus est simplex, totus attingitur a beatis; sed quod totum attingitur, comprehenditur: ergo Deus a Beatis comprehenditur:» ita respondet: «Deus a beatis mente attingitur totus, non tamen totaliter: quia modus cognoscibilitatis Divinæ excedit modum Intellectus creati in infinitum: et ita Intellectus creatus non potest Deum ita perfecte intelligere, sicut intelligibilis est: et propter hoc non potest ipsum comprehendere.» Idem dictum puta de quavis cognitione inadæquata ex parte actus; quæ ideo non est comprehensiva, quia attingit objectum totum non totaliter, idest, non tota perfectione et claritate actus, quam meretur objectum.

39. *Ad 4*: distinctio objecti formalis a materiali non pendet ex præcissione objectiva: tum quia sensus externi, juxta Adversarios communiter, non præscindunt objective; et tamen Visus v. g. dicitur attingere «formaliter» rationem coloris, et «materialiter» rationem qualitatis: tum quia inter Verum et Bonum «ut sic» non datur objectiva præcisio: tum etiam, quia juxta Thomistas ratio Entis, quam pro formali respicit Metaphysica, non præscinditur objective a differentiis. Itaque objectum formale, et materiale, quando realiter identificantur, non distinguuntur nisi per diversas expressiones Intellectus, quæ juxta capacitatem objectorum aliquando sunt: distinctio rationis

ratiocinatæ, aliquando sunt distinctio penes implicitum et explicitum. Hac autem distinctione posita, denominatio «objecti formalis,» aut «materialis,» sumitur ab indole, seu modo tendendi actuum potentia, vel scientiæ. Quia enim actus Metaphysicæ v. g. fundant hoc iudicium, «nisi objectum verificaret conceptum» ens, «etiamsi verificaret conceptum» corpus, «non attingeretur per actus hujus scientiæ;» idcirco dicitur Metaphysica pro formali objecto respicere rationem entis, et pro materiali rationem corporis. Idem dicito de Vero et Bono respectu Intellectus et Voluntatis.

40. *Ad 5:* Intellectus non magis præcisivus est ex parte objecti, quam potentia visiva; magis tamen præcisivus est ex parte actus; quia plures actus habere potest magis ac magis abstractivos et universales, quibus idem objectum attingat. Potest enim attingere colorem sub ratione talis, et sub ratione coloris (hactenus, et non ultra, potest potentia visiva), et insuper sub ratione qualitatis, accidentis, dependentis a Deo, et tandem sub ratione entis. Quod attinet ad causam physicam, miror, Lynceos oculos videre in nostris Auctoribus quod non est. Nihil in Schola nostra constantius, quam quod causa physica partialis producit realiter effectum indivisibilem totum totalitate effectus, licet non totalitate causæ, nominatim dum agitur de specie impressa, et de Intellectu producente visionem beatam in consortio Luminis supernaturalis. Malitiam peccati, si realiter identificatur cum entitate materiali, physice producit Deus, determinatus tamen a Voluntate creata supposito decreto permissivo, qua de causa non tribuitur Deo existentia peccati.

§ III. *Observanda quædam.*

41. Pro complemento quæstionis hucusque discussæ observa sequentia. 1: cum dicimus, animal cognosci sine rationali, non «ex parte objecti,» sed «ex parte actus,» sensus est, animal nunquam cog-

nosci sine rationali objective et specificative sumpto; cognosci tamen animal sine actu, vel cognitione, vi cuius dici possit «est rationale,» sub hac expressione. Unde inepte cavillantur aliqui, dum ajunt, rationale non cognosci «ex parte actus» perinde esse, ac non dari actum cognoscentem rationale; inepte, inquam; non enim ea locutio negat omnem actum terminatum ad rationale, sed actum dumtaxat respondentem nomini «rationale.» 2: hæc locutiones, «rationale non est formaliter animal, est extra rationem animalis, non pertinet ad essentiam animalis metaphysicam,» et similes, veræ sunt, quamvis non sonent propriam separationem objectivam: sic enim explicantur: Rationale ut tale, idest, ut cognitum hac expressione «rationale,» non definitur per conceptum «animal,» nec per ejus explicationem: item non ingreditur explicationem animalis ut talis, nec pertinet ad ejus definitionem fundatam super conceptu «animal;» hæc enim est «essentia metaphysica» animalis, ipsum animal objectivum prout definitum sub conceptu «animal.»

42. Similiter explicandæ sunt locutiones aliæ sat frequentes, v. g. «Homo, non quia animal, sed quia rationalis, discurrit, et a brutis differt; Deus punit, quia justus, non quia misericors; Visio beata producit ab Intellectu, non ut supernaturalis, sed ut vitalis; Creatura pendet a Deo, quatenus creatura, non quatenus ens.» Quarum sensus est: Homo per conceptum «rationale» discernitur a brutis, et ita cognoscitur, ut possit vocari principium discursus; non ita per conceptum «animal:» Deus ex punitionis effectum totus cognoscitur sub conceptu «justus,» et non sub conceptu «misericors:» Ex hoc conceptu, «Visio est vitalis,» oritur hic, «Visio producit ab Intellectu;» non autem ex hoc alio, «Visio est supernaturalis:» Hic conceptus, «creatura,» bene explicatur per «dependentiam a Deo;» sed non ita explicatur conceptus «ens,» alias non conveniret Deo ipsi. Generaliter de rebus loquimur, prout illas habemus in cognitione: «Nomina» enim (inquit D. Thomas) (1) «non sequuntur modum essendi, qui est

(1) 1, p. q. 13, art. 9, ad 2,

in rebus; sed modum essendi secundum quod in cognitione nostra est.» Id quod maxime locum habet, cum nomini superadditur reduplicatio, «ut, prout, quatenus, quia etc.,» ut jam supra notavimus num. 10.

43. 3: non recte dicitur, per conceptum «animal» cognosci animal explicite, rationale implicite. Nam ea tantum «implicite» cognosci dicuntur conceptu A, quæ sub alio conceptu non synonymo sunt definitio ejusdem conceptus A, vel ad ejus explicationem pertinent. Sic prædicata hominis, prout sic concepta, «animal rationale,» dicuntur «implicite» cognosci conceptu «homo.» Sic etiam prædicata superiora, «vivens, corpus, substantia,» dicuntur «implicite» cognita conceptu «animal.» Quare locutio ista locum non habet, ubi datur distinctio rationis perfecta, et mutua; sed tantum, dum sermo est de conceptibus facientibus distinctionem rationis imperfectam, seu penes implicitum et explicitum, de qua supra cap. 6, num. 3. Et, cum dicitur, eodem conceptu cognosci animal explicite, substantiam implicite, non indicatur discrimen ex parte objecti: sed sensus est, in eo conceptu dari expressionem «animal,» non vero expressionem «substantia,» quæ tamen expressio pertinet ad explicationem expressionis «animal,» dum hæc evolvitur, et evisceratur. A fortiori, non recte dicitur, per conceptum «animal» cognosci animal clare, rationale confuse; quidquid enim confusionis, aut claritatis est in eo conceptu, ad totum animal rationale objectivum terminatur nullo discrimine.

44. 4: quoties D. Thomas distinctionem rationis significat esse in objecto, loquitur de distinctione fundamentali; vel, si formalem intelligit, eam in objecto collocat, non «subjective,» sed «verificative,» quatenus in objecto est perfectio sufficiens ad verificandas conceptiones diversas Intellectus nostri. Hoc plane perspicies in ejus verbis allegatis cap. 7, § 3, in quibus illud est, quod possent optare Thomistæ, «Unumquodque attributorum est in Deo secundum sui verissimam rationem, et ratio sapientiæ non est ratio bonitatis in quantum hujusmodi:» quod tamen ipse S. Doctor ita explicat, ut «non aliqua diversitas, vel multiplicitas» ponatur in Deo ratione istorum attributorum, sed tantum «plena perfectio» correspondens nostris conceptibus diver-

sis. Unde, «Rationes attributorum,» inquit (1), «fundantur vel radicantur in Intellectu, quantum ad firmitatem sui esse; quia, ut dictum est, Intellectus est earum subjectum: in essentia autem Divina, quantum ad firmitatem suæ veritatis.»

45. 5: siquis ita arguat: *Distinctio rationis, licet sit apparens, non vitat contradictoria: nam, si per conceptum «animal» apparenter distinguitur animal a rationali, et non a se ipso, vere dici poterit, «Rationale est id, a quo animal distinguitur apparenter, Animal non est id, a quo animal distinguitur apparenter.»* Hæc autem non minus proprie contradictoria sunt quam ista, «*Amænitas prati est risus apparenter, et non est risus apparenter.*» Distinguenda est utraque propositio: «*Rationale est id, a quo etc.,*» dum rationale accipitur sub ratione talis, «*conc.,*» dum accipitur sub ratione animalis, «*neg.:*» item, «*Animal non est id, a quo etc.,*» dum animal accipitur sub ratione talis, «*conc.;*» dum accipitur sub ratione rationalis, «*neg.*» Unde patet, nihil verificari de rationali, quod non eodem sensu, et sub eadem forma rationis, verificetur de animali, et vice versa. Tota autem contradictio evanescit ex diversitate reali formarum.

46. Quodsi ita replices: ergo extremum, a quo apparenter distinguitur et præscinditur animal sub ratione talis, realiter ab ipso distinguitur; siquidem animal sub ratione talis, et rationale sub ratione talis, sunt concreta realiter inadæquate distincta, ex num. 10: «*dist. Conseq.*» realiter ab ipso distinguitur; secundum id, «*quo*» extremum est, «*conc.;*» secundum id, «*quod*» est extremum, «*neg. Conseq.*» Vid. num. 7. Aliud est quod realis distinctio formarum tollat contradictionem prædicatorum; et aliud quod formæ ipsæ realiter distinctæ, sint «*ut quod*» extrema præcisionis, et distinctionis apparentis; ut patet exemplo sacchari, de quo n. 13, et hominis bilocati, de quo n. 8

47. 6: quidam cum P. Izquierdo præcisionem objectivam tuentur hoc pacto. Ajunt, cognitionem abstractivam Intellectus nostri pro

(1) In 1, dist. 2, q. 1, art. 3, ad. 5.

hoc statu non attingere res immediate in se ipsis, sed in quodam phantasmate, substituto, vel idolo, quod sibi format, ac substituit Intellectus loco rerum, et quod hi Auctores appellant «esse objectivum rei.» Quo posito, dicunt, animal objective præscindi a rationali, non immediate in se, sed in suo esse objectivo; quia Intellectus per conceptum «animal» attingit esse objectivum animalis, et non attingit esse objectivum rationalis. Sed, ut omittam, falso supponi, quod abstractiva cognitio non attingat res immediate in se ipsis; «contra 1:» quia in quovis idolo, vel substituto, idem fit argumentum, quod in cognitione «animal,» scilicet non posse citra contradictionem substitui pro animali, quin substituatur pro rationali, nec vere dici «esse objectivum» unius, quin dicatur et sit «esse objectivum» alterius. «Contra 2:» quia cognitio «animal» denominat saltem mediate cognitum animal secundum esse reale: Vel igitur eodem modo denominat rationale, vel non? Si primum; non datur præcisio in substituto: si secundum; redit contradictio. Vid. P. Peynado hic (1).

48. 7 denique: cognitio intuitiva potest formaliter præscindere. Ita PP. Hurtado, Oviedo, Quiros, Peynado, Ulloa. Patet in visione materiali coloris a longe; atque etiam in Visione beata, juxta doctrinam D. Thomæ supra citati num. 38. Dices: cognitio intuitiva fertur in objectum ut est in se: ergo nequit esse præcisiva. «Neg. Conseq.:» quia ferri in objectum ut est in se, est illud attingere per speciem propriam (in hoc differt intuitiva cognitio ab abstractiva); sed non est illud attingere tota claritate, qua potest cognosci ut est in se. Hæc autem inadæquatio claritatis est præcisio formalis. Similiter admitenda est in actibus Voluntatis, præcisio formalis affectiva. Non tamen poterit Visio beata facere distinctionem rationis in Deo; quia nunquam dabitur dualitas Visionum, quibus objectum appareat quasi duplex, ita ut ab identitate reali præscindatur ex parte actus. Nec item distinctio rationis fieri potest per Sensum externum, aut Voluntatem, cum nec Sensus, nec Voluntas sit Ratio.

(1) Dist. 2, sect. 1.

DISPUTATIO II

De Constitutione Universalis.

CAPUT PRIMUM

Quid sit Universale? et an detur a parte rei?

1. Universale dicitur, «quod, unum cum sit, extenditur ad multa.» Sic Lex, pro omnibus lata, dicitur Universalis «in obligando.» Sic prima Causa, atque etiam Sol respectu sublunarium, dicitur Universalis «in causando.» Sic etiam vox, aut conceptus, «omnis homo,» dicitur Universalis «in significando,» vel «in repræsentando.» In præsentī solum agitur de Universali «in essendo,» et Universali «in prædicando:» e quibus primum dicitur Universale metaphysicum, definiturque ex Aristotele (1), «Unum aptum esse in multis:» alterum dicitur Universale logicum, et ex eodem Aristotele (2) definitur, «Unum aptum prædicari de multis.» Communiter censentur hæc inter se differre, vel solum penes implicitum et explicitum, vel etiam tanquam essentia et proprietas ratione distincta: nam ordine rationis prius concipimus aptitudinem rei, ut sit in multis, et postea velut inde resultantem aptitudinem, ut vere de multis prædicetur; aptitudo enim ad essendum in multis, importat identitatem realem, quæ fundamentum est veræ prædicationis.

(1) 7, Metaph. cap. 13 et 2. Poster. cap. 18.

(2) 1, Periherm. cap. 5.

2. Duo igitur pertinent ad essentiam Universalis, unitas, et aptitudo ad multa. Unitas, juxta principia mox stabilienda, nequit esse intrinseca naturæ, quæ dicitur Universalis; sed debet esse extrinseca, sita scilicet in actu Intellectus præcisivo, et abstractivo. Aptitudo ad multa supponit realem identitatem illius naturæ cum multis, vei existentibus, vel saltem possibilibus; et addit actum Intellectus, quo natura sic exprimitur, ut possit multis uniformiter convenire prout ita concepta. V. g. Natura humana, prout expressa per conceptum «homo,» est Universalis: quia est una apta esse in multis, et prædicari de multis: una; quia, ut sic concepta, nullam præsefert pluralitatem, aut divisionem sui in plures homines, adeoque manet intentionaliter indivisa, et consequenter una: apta esse in multis, ac de iis prædicari, quia et realem habet identitatem ex parte objecti cum multis individuis, et ita exprimitur, ut eam possit Intellectus uniformiter applicare multis.

3. Sed notandum, quod aptitudo ista non respicit multa utcumque, sed multa ejusdem nominis et rationis cum natura communi, quæ in ipsis multiplicetur, aut dividatur, ita ut terminus, sub quo natura dicitur Universalis, v. g. terminus «homo,» possit efferri pluraliter, conjungique numeralibus «duo, tres» etc. Unde natura humana sub conceptu «homo» ideo est universalis, quia potest esse multiplicata in individuis, de quibus vere dicatur, «sunt duo homines, tres homines» et cetera, quorum singulis absolute conveniat nomen «homo,» et ratio, seu definitio hominis. Hinc vides, cur natura Divina conveniens pluribus Personis non sit universalis: quia nimirum semper individua manet in esse naturæ, nec multiplicantur in tres naturas, sive in tres Deos, sed in tres Personas, quæ sunt unicus Deus.

4. Vides etiam, cur Petrus, licet divisibilis in plura, nempe in corpus et animam, non sit universalis: quia scilicet non dividitur in plura, quibus absolute conveniat nomen «Petrus,» ejusve definitio; non enim absolute dici potest, «anima est Petrus,» sed solum cum addito «inadæquate». Ob eandem rationem Oceanus non est universalis per ordinem ad plures aquas, in quas dividi potest: quia sic non dividitur in plures Oceanos. Non tamen debet natura universalis idem

tificari realiter, cum inferioribus secundum universalitatem, idest, secundum indifferentiam, et unitatem, quam accipit a cognitione indefinita. Solum ergo identificari debet secundum rectum, quod suscipit extrinsecam denominationem «Universalis;» quod rectum vocari solet «ratio objectiva,» quia est objectum correspondens rationi formali, idest, conceptioni «homo» v. g. et definitioni «animal rationale.»

5. Notandum etiam, ut Universale sit actu constitutum, non requiri, quod natura actu existat in multis a parte rei; ut patet in natura Solis, quæ indefinite concepta, universalis est, quia possunt existere multi Soles, licet actu non sint. Imo, ut aliqua species actu constituatur universalis, nullius individui existentia requiritur; sed sufficit possibilitas plurium. Requiritur tamen actualis unitas: quia concreta constituta per formam extrinsecam intentionalem, cujusmodi est «Unum aptum ad multa,» licet non semper exigant existentiam subjecti, semper indigent existentia formæ, ut patet in hoc «Antichristus cognitus.

6. Præmissa hac perfunctoria Universalis notitia, quæ magis in sequentibus explicabitur, quæritur nunc, an, et quomodo dari possit Universale? Veteres aliqui nihil esse Universale asseruerunt; ideoque Scientias, quæ sunt omnes de Universalibus, omnino negarunt. Nominales antiqui et scientias admittebant, et Universalia, sed Universalia dumtaxat in significando, seu quæ in solis nominibus universaliter significantibus consisterent; unde «Nominalium» appellatio fluxit. Horum omnium impugnatio videri potest apud Conimbricenses (1). Nobis in antiquatam hanc Philosophiam dicere sufficiat, Universale in essendo, et prædicando, importans «ut quod» naturam realem, et intentionem rationis «ut quo,» nullatenus posse negari, cum evidens experientia sit, naturam realem hominis, aut animalis, aut arboris etc., passim a nobis ita concipi, ut ab omni hæcceitate, divisione, et multiplicitate præscindatur: realem autem naturam ut sic conceptam.

(1) In Præfat Porphy. q. 4. art. 2.

et nihil aliud, intelligunt Peripatetici nomine «Universalis.» Alii ex adverso Universalia statuunt a parte rei, et ante operationem Intellectus, secundum omnia constitutiva, idest, secundum unitatem et multiplicabilitatem. Qua in re non unus est dicendi modus, ut jam ostendo.

Variae sententiæ statuentes Universale a parte rei referuntur et impugnantur.

7. Prima sententia quæ Platoni tribuitur ab Aristotele, seu bona, seu mala fide, qua de re plures alii Philosophi, et Ecclesiæ Patres variæ loquuntur apud Conimbricenses (1) asserit vel asseruit, existere in Lunæ concavo naturas universales, æternas, iucorruptibiles, ingenerabiles, et a singularibus separatas, quas Platonis Ideas appellant, et quæ per productionem ad singularia descendant, sic tamen, ut nec productio singulari generentur, nec pereunte corrumpantur. Hæc sententia, cujuscumque fuerit, delirium est. Tum quia ens positivum æternum, et indestructibile, non est nisi Deus, cum sibi vendicet attributa Divina. Tum quia ejusmodi natura, vel idea, realiter distingueretur a singularibus, utpote ab iis separata, vel separabilis; simulque realiter cum iisdem identificaretur, utpote de ipsis vere affirmabilis tanquam propria ipsorum natura, vel essentia. Mitto alia, quibus facile potest idea Platonis ostendi contradictionibus implicata.

8. Secunda sententia, cujus Auctor est P. Fonseca (2), distinguit triplicem statum naturæ humanæ v. g.: primum possibilitatis, quem vocat hic Auctor statum essentiæ et solitudinis, in quo natura humana realiter præcisa est ab hæceitatibus, eas præcedit, et est ad quamlibet indifferens, ac proinde Universalis est realiter et ante ope-

(1) Loc. cit. art. 3.

(2) L. 5. Metaph. cap. 28.

rationem Intellectus: secundum existentiae, in quo statu natura priorem universalitatem amittit, quia per hæceitatem determinata jam est, et singularis: tertium abstractionis formalis, sive existentiae objectivæ, in quo statu denudatur natura per rationem ab hæceitatibus, et iterum universalitati restituitur.

9. Hæc sententia suffragatores non habet, eo quod status ille universalitatis et indifferentiæ realis videatur omnino commentitius 1: quia, sicut natura in statu existentiae non est nisi hæc et illa singularis, ita in statu possibilitatis; id enim est possibile, quod postea existit actu. 2: quia indifferentia naturæ in statu possibilitatis, siquidem per existentiam destruitur, numquam potest existere a parte rei: erit ergo merum nihilum, aut chymera, 3: quia natura in statu existentiae identificatur cum hæceitate, ut non videtur negare Fonseca: non ergo poterit hæceitatem præcedere, et ab ea præscindi realiter, nisi præscindatur a se.

10. Caramuel (1) in gratiam hujus sententiæ ingeniose versat exemplum vocum «pharetra, tenebræ,» et similium; quæ secundum se realiter indifferentes sunt, ut mediæ syllabæ quantitatem longam, aut brevem habeant in carmine; cum tamen nulla in carmine existat actualiter, quæ non sit determinate brevis, aut determinate longa. Sed rogo, vel ea quantitas realiter a tota voce distinguitur, vel non? Si primum, nihil ad rem: nam indifferentia subjecti ad varia accidentia realiter ab ipso distincta, non est universalitas, qua de loquimur; ut ostendit indifferentia voluntatis ad amorem et odium, vel hominis ad albedinem et nigredinem. Si secundum, indifferentia ejusmodi reperitur quidem in voce «pharetra,» ut mentaliter abstracta a suis individuis, et intentionaliter una; sed neutiquam repetitur in voce, quæ sit una realiter: nam vox «pharetra,» quæ duo tempora impendit in media syllaba, realiter distinguitur a voce simili, quæ uno tantum tempore gaudet; et hæc realis distinctio reperitur etiam in statu possibilitatis. Poetis tamen concessum est alterutra uti.

(1) In Grammat. audaci p. 1, medit. 2, art. 2.

11. Tertia sententia est P. Bartholomei Amici, et Recentiorum quorundam, asserentium, naturam humanam, v. g. universalem esse a parte rei, quia est una in multis. Unitatem autem, in qua est difficultas, dicunt esse, non numericam, sed formalem, specificam, et essentialem: cum enim natura humana a parte rei non dividatur in plures essentias specie distinctas, hoc ipso est specificè indivisa; hæc autem indivisio est unitas. Si quæras, in quo sita sit hæc unitas a parte rei? Ajunt, consistere in similitudine, et convenientia reali, quam habent homines inter se: similitudo namque vera quædam unitas est, siquidem juxta Aristotelem, «Similia sunt, quorum qualitas est una.» Hinc tota controversia cum his Auctoribus huc devolvitur, An similitudo, et realis convenientia plurium, dicenda sit unitas, vel identitas vere talis?

12. Rejicitur hæc sententia 1, quia similitudo potius præsefert divisionem ac pluralitatem extremorum, quorum unum sit, sicut aliud; est enim relatio realis, vel ejus fundamentum. Idcirco nemo dicitur sibi similis, nec natura Verbi Divini potest dici similis naturæ Patris. Non ergo similitudo meretur nomen identitatis, aut unitatis. Et, quidquid sit de nomine, saltem non est unitas Universali sufficiens: tum quia Universale, ut unum, nequit præseferre pluralitatem: tum quia Universale debet esse aptum, ut absolute et sine addito prædicetur, vel identificetur cum quolibet inferiori: natura autem humana, ut una unitate similitudinis tantum, nequit absolute dici de quovis homine, alioqui pluralitas hominum, quorum unus se habet sicut alius, vere diceretur de Petro. Rejicitur 2, quia, si realis similitudo est vera identitas, aut unitas, creatura realiter identificabitur cum Deo in ratione entis, et in ratione substantiæ, et in aliis etiam prædicatis, in quibus sæpe est realiter Deo similis, præsertim homo, qui factus est «ad imaginem et similitudinem Dei» (1). Ipsæ quoque hæcceitates humanæ, cum realiter assimilentur in ratione hæcceitatis, erunt una hæcceitas a parte rei, nec minus universalis, quam humana natura.

(1) Genes. 1.

13. Dices: natura humana a parte rei non est divisa in plures naturas specie diversas, sive in plures species: ergo est indivisa, et una in specie. «Dist. Conseq.: est indivisa et una fundamentaliter, «conc.» formaliter, sive actualiter, «neg. Conseq.» A parte rei solum datur species una fundamentaliter, quæ nihil est aliud, quam plures homines realiter similes, fundamentum præbentes, ut ab Intellectu confundantur sub uno conceptu indefinito, et specifico. Hoc autem fundamentum non est actualis unitas; sed pluralitas. Insistes: natura humana a parte rei non est multiplex species: ergo est una species. Verum hæc arguendi formula non tenet ex terminis, ut cernitur in hac omnino simili «Natura humana non est multiplex arbor, aut multiplex Deus; ergo est una arbor, aut unus Deus.» Non enim bene arguitur a negatione multiplicis ad unitatem, nisi subjectum supponatur constitutum in ea linea entis, in qua de ipso negatur multiplicitas.

14. Quodsi argumentationem reformes hoc pacto: Natura humana a parte rei est species naturæ; sed non est multiplex species: ergo est una species. In primis negari potest Major: quia «specie,» est nomen secundæ intentionis, ac proinde non verificatur proprie et formaliter de natura ut est a parte rei, sed ut est sub conceptu «homo.» Deinde «permis. Maj., et concess. Min., dist. Conseq.» est una species, unitate opposita diversitati, «conc.;» unitate opposita pluralitati, «neg. Conseq.» Unitas, et divisio sæpe contraponuntur diversitati, seu dissimilitudini notabili; quo sensu dixit Aristoteles, Similia esse, «quorum qualitas est una,» et æqualia, «quorum quantitas est una,» idest, non dissimilis, non diversa plusquam individualiter.

15. Hoc sensu natura humana a parte rei non est species multiplex, sed una: quia esse multiplicem speciem, significat esse divisam in plures naturas notabiliter dissimiles; quam divisionem sui natura humana excludit a parte rei. Ast hæc acceptio unitatis impropria est, utpote cohærens cum vera et propria pluralitate actuali in eodem statu reali; siquidem natura humana cum ea indivisione conjungit a parte rei actualem divisionem sui in naturas vere et proprie multas, videlicet Petri, Pauli, Joannis etc., quarum una vere et proprie non est

alia. Ex terminis autem, et omnium apprehensione, unitas, et divisio proprie sumpta opponitur multitudini; et pluralitati. Quare divisio, et multiplicitas specifica non excluditur a parte rei per unitatem proprie talem; cum enim sonet disimilitudinem, sufficienter excluditur per unitatem similitudinis, quæ unitas impropria est, et pure fundamentalis. Si adhuc instes: Unitas præcisionis; licet impropria, sufficit ad Universale: ergo etiam sufficiet unitas similitudinis, licet impropria. Responsionem invenies infra cap. 3.

16. Quarta sententia est quorundam Recentiorum, qui Universale a parte rei sic meditantur. Perfectio Divina a parte rei est una, et per rationem est multiplex, quia ratione distinguimus in Deo plura attributa, quorum quodlibet est perfectio Divina. Hoc autem esse Universale a parte rei, probatur; quia unitas rationis cum pluralitate reali sufficit ad Universale per Intellectum: ergo unitas realis cum pluralitate rationis sufficit ad Universale a parte rei. Similiter discurrunt de quolibet prædicato transcendentem, v. g. de ratione entis, quæ prout est in Petro v. g., realiter est una, per rationem autem est multiplex; quia possunt in Petro distingui multæ formalitates, quarum quælibet est ens.

17. Cogitatio ista, missis aliis impugnationibus, ex eo rejicitur efficaciter, quod non salvat Universale, quale nunc quærimus, videlicet quod sit commune pluribus secundum eam rationem objectivam, quæ dicitur una, ita ut nomina, quæ ipsi conveniunt specificative sumptæ, possint pluraliter usurpari. Nam perfectio Divina, physice sumpta ut est a parte rei (quo sensu est una), est totus Deus; sicut etiam entitas Petri, ut una est a parte rei, totus est Petrus. At nec Deus, nec Petrus, ita communis est pluribus attributis, aut formalitatibus ratione distinctis, ut plures Deos, vel plures Petros ratione distinctos habeamus. Omnibus quidem attributis commune est nomen «perfectio Divina:» sed hoc probat, ab illis omnibus ut ratione distinctis posse reflexe abstrahi rationem communem perfectionis Divinæ, quæ sit universalis per intellectum; nom vero probat Universale a parte rei; neque enim illud nomen commune est, quatenus significat totum Deum, vel, quod idem est, quatenus significat perfectionem Dei ut realiter unam. Id ipsum dicito de nomine «ens Petri.»

18. Quinta sententia est Scotistarum, qui suæ distinctioni formali ex natura rei insistentes, tuentur Universale a parte rei. Sed non omnes uno modo, ut videre est apud Mastrium, tum disp. 4, Log. q. 2, tum disp. 9, Metaph. q. 5. Docent quidem omnes, naturam humanam v. g. esse a parte rei identificatam realiter absolute cum individuis, et eorum singularitatibus, sive hæceitatibus; simulque ab iisdem esse distinctam formaliter ex natura rei. Sed, ut ejus universalitatem statuunt, in duos opinandi modos dividuntur. Nam alii dicunt, naturam humanam esse unam, et communem pluribus «per inexistentiam, ita quod una et eadem humanitas» (verba sunt Mastrii loc. cit Log. num. 10,) «realiter reperiatur in omnibus hominibus, v. g. humanitas Petri, et humanitas Pauli non differunt, nisi extrinsece, ratione scilicet differentiarum adjunctarum,» idest, hæceitatum. Ita sentiunt Bonet., Canonic., Meurisse, et alii plures Scotistæ; qui tamen eam unitatem naturæ communis nolunt vocare «numericam,» sed «formalem et essentialem, quam minorem dicunt unitate numerica.

19. Hæc opinio a Mastrio cum aliis Scotistis impugnatur, et merito. Nam inde sequitur 1, non dari plures homines, sed plures tantum singularitates, quemadmodum in Trinitate non sunt tres Dii propter unitatem Deitatis, seu naturæ Divinæ. Unde arduitas mysterii Trinitatis transfertur ad creata, siquidem individua humana sunt realiter eadem uni naturæ, simulque realiter inter se distincta. Sequitur 2, eandem humanitatem esse in Christo Domino, et in Juda proditore: unde eadem erit adorabilis et detestabilis, amica, et inimica Deo, damnata simul et glorificata. Sequitur 3, non posse Deum annihilare Petrum manentibus cæteris; manebit enim in Paulo tota natura et essentia Petri, solaque destrui poterit singularitas. Similiter non poterit Deus novum hominem creare: creatio enim est productio ex nihilo; nunc autem, quicumque producat homo, aliquid ejus præcedit, nempe humanitas, quæ in aliis hominibus præexistit. Sequitur 4, humanitatem Antichristi nunc existere, et non existere: existere; quia nunc existunt alii hominis: et non existere; quia nunc non existit singularitas Antichristi, cui humanitas realiter identificatur; cum

enim separabilitas in existendo signum sit evidens distinctionis realis, etiam apud Scotistas, repugnat quod e duobus realiter identificatis alterum existat sine alio: quo argumento probatur quoque, non posse Deum destruere singularitatem Petri, quin destruat humanitatem.

20. Nec his absurdis medentur Scotistæ, dum asserunt, humanitatem omnium non esse unam numerice, sed formaliter, et essentialiter. Nam 1: absurda, quæ tertio et quarto loco deduximus, integra perstant 2: unitas formalis est vera et propria unitas et identitas a parte rei, juxta Adversarios: ergo de humanitate vere et proprie una et eadem verificatur esse in Cœlo, et in Inferno etc. 3, unitas formalis est unitas strictior, et identitas major, quam realis absoluta; et ideo natura Petri magis una est, magisque identificatur secum ipsa, quam cum Petreitate; quia secum formaliter, et cum Petreitate realiter identificatur; secum ita est una, ut excludat omnem dualitatem ex natura rei, quam tamen non excludit quatenus una est cum Petreitate. At si humanitas omnium foret una et eadem realiter absolute, foret una numerice, vel certe tota vi procederent absurditates objectæ: ergo á fortiori etc. 4: multiplicatio juxta Adversarios unice se tenet ex parte singularitatum, quin naturam multiplicet in esse naturæ: ergo, quidquid sit de nomine unitatis numericæ, non magis multiplicatur in individuis natura humana, quam natura Divina in Trinitate, nec magis erunt plures homines, quam plures Dii. Vide alia apud Mastrium loc. cit. *Metaph. a num. 111.*

21. Propter hæc Merinerus, Mastrius, et plerique Scotistæ negant, a parte rei dari naturam unam, quæ sit communis per inexistentiam in pluribus, et agnoscunt totidem naturas, sive humanitates, quot sunt homines. Sed tamen admittunt a parte rei naturam communem «per indifferentiam,» quod vocant «Universale negativum,» quo nomine intelligunt naturam cujusque hominis, v. g. Petri, quæ prout distincta formaliter ex natura rei a Petreitate, non dicit ex se repugnantiam ut conjugatur cum quavis hæceitate aliorum hominum disjunctim, seu divisive, licet sit extrinsece impedita per Petreitatem, cui de facto identificatur. Hanc indifferentiam, seu communitatem dicunt esse, non positivam; sed negativam; idest, ut ipsi explicant, non

expeditam et liberam ab impedimento, sed actualiter impeditam extrinsece per Petreitatem, per quam de facto contrahitur natura, sic tamen, ut ni ipso contractionis statu retineat non repugnantiam ad alias hæceitates. Unde manet indifferens ad multa per aptitudinem, non proximam, sed remotam; eo fere modo, quo materia sub una forma existens, manet indifferens ad alias. Vide Mastrium disp, 9, Metaph. q. 4, art. 1.

22. Hæc etiam opinio rejicitur 1: quia etsi vera esset Scotistarum doctrina, non ideo salvaretur a parte rei Universale Logicum, aut metaphysicum; non enim natura Petri foret multiplicabilis in esse naturæ, sed permanens una et eadem foret conjungibilis in sensu diviso cum multis hæceitatibus. Hoc autem haud sufficit ad veram Universalitatem, qua de loquimur. Tum quia alioquin singularitas quælibet foret etiam universalis, utpote conjungibilis juxta hanc sententiam cum omnibus humanitatibus in sensu diviso. Unde nihil esset a parte rei perfecte singulare. Tum quia tot erunt intra humanam speciem naturæ universales, quot sunt homines. Tum etiam, quia potiori jure natura Divina dicenda esset Universalis, cum non repugnet identitati cum pluribus Personis, et quidem conjunctim, sive in sensu composito.

23. Rejicitur 2: quia, si natura Petri de se apta est, ut saltem in prima sui productione conjungatur æque bene cum Pauleitate, vel cum hæceitatibus aliis, et pro libitu Dei ad unam præ aliis determinatur (1), non poterit conjunctio, vel contractio ista fieri per identitatem realem naturæ cum hæceitate, contra quod omnes Scotistæ supponunt, ac docent (2). Probatur: quia realis identitas non ita variabilis est, etiam de potentia Dei absoluta, ut quæ modo realiter identificantur, potuerint existere realiter distincta, vel e converso possibiles enim alioqui forent mille chymeræ, v. g. homo-equus, hirco-cervus. At sic variabilis esset, si talis doctrina staret: nam Pe-

(1) Hæc omnia ex Mastrio disp 9. Metaph. num 74, 75, 98 et aliis.

(2) Vid. Maslr. cit. num. 74.

treitas et humanitas Petri, quæ modo realiter identificantur, potuerunt existere realiter distinctæ, siquidem illa humanitas potuit conjungi cum Pauleitate, et Petreitas cum humanitate Pauli, quo in eventu realiter distinguerentur absdubio.

24. Accedit, quod separabilitas non cohæret cum identitate reali juxta Scotistas. At humanitas Petri et Petreitas separabiles essent. Negat Mastrius esse separabiles postquam existunt. Sed gratis negatum quia, si Deus impedire potuit realem identitatem in primo instanti, quin tolleret existentiam extremorum, cur non poterit eam postea destruere illæsis extremis? Tum etiam, quia, si separatio contingeret, nulla sequeretur contradictio. Accedit insuper, quod ea inseparabilitas non provenit saltem ab intrinseco, siquidem utrumque extremum ex se non repugnat conjunctioni cum aliis, et utrumque est indifferens negative. Solemne autem est Scotistis identitatem realem explicare per inseparabilitatem ab intrinseco.

25. Mitto modos alios cogitandi Universale a parte rei, qui facile ex dictis, et statim dicendis impugnari possunt. Tantum noto, neminem ex patronis Universalis a parte rei loqui de Universali Logico, seu proxime prædicabile de multis; hoc enim indigere actu rationis præcisivo, nemini dubium est. Omnes ergo loquuntur de Universali metaphysico, sive in essendo; quod a parte rei existere volunt, non solum fundamentaliter (sic enim nec a nobis negatur), sed formaliter, sive in actu, cum actuali scilicet unitate, et communicabilitate: quo sensu præsens quæstio procedit.

CAPUT II

Probatur generatim repugnantia Universalis a parte rei: et contrariis argumentis occurritur.

1. Sententia negans Universale a parte rei communis est in Schola nostra, et Thomistica: et, præter dicta cap. præced., probatur

breviter. Repugnat Universale a parte rei, si repugnat a parte rei unitas, et communicabilitas ejusdem entis ad plura, quibuscum realiter identificetur, et in quibus realiter multiplicetur secundum nomen, et rationem propriam; sed talis communicabilitas et unitas omnino repugnant a parte rei: ergo etc. Major constat ex dictis cap. præced. juxta communem sensum Scholarum: «Prob. Min:» unitas a parte rei est unitas intrinseca et realis, et communicabilitas illiusmodi importat pluralitatem intrinsecam et realem sub eodem nomine, eademque ratione; sed realis unitas et pluralitas ejusdem entis in eadem ratione, repugnant omnino; siquidem essent intrinseca divisio et indivisio, intrinseca unitas et non unitas in eodem sensu, efficerentque, ut a parte rei plures homines forent intrinsece unus homo: ergo etc.

2. *Confirm.* 1: extremis realiter identificatis convenire non possunt contradictoria realia et intrinseca; sed, posito Universali a parte rei; talia contradictoria convenirent naturæ et singularitati realiter identificatis. Patet: quia natura foret intrinsece communicabilis, et indifferens ad plura; non ita singularitas, cui realiter identificatur. «*Confirm.* 2:» si daretur Universale a parte rei, existeret in creatis quid difficilius mysterio Trinitatis, nempe natura una, quæ simul esset multiplex natura; quod certe foret quid mysteriosius, quam una natura, quæ simul est multiplex persona. «*Confirm.* 3:» ex Aristotele, qui 7. *Metaph.*, præsertim cap. 14, impugnat Universale Platonicum argumentis pariter militantibus contra quodlibet Universale a parte rei: et 1, de Anima text. 8, «Universale,» inquit, «aut nihil est, aut posterius est:» posterius, idest, resultans ex consideratione Intellectus, ut ibi explicat Commentator, necnon D. Thomas ibi *Lect.* 1, et *Opusc.* 55.

3. Quapropter, a parte rei solum est Universale fundamentaliter, quatenus datur fundamentum, ut Intellectus naturam realem abstrahat, et præscindat a multiplicitate reali, atque ita constituat formaliter Universale. Illud autem fundamentum sunt plura individua realiter similia inter se, quæ pro mensura similitudinis occasionem præbent Intellectui, ut ea confundat conceptu indefinito, vel generico, vel specifico etc. Potest etiam fundamentum desumi ex unico indivi-

duo naturæ finitæ ac limitatæ, quæ idcirco non repugnat coexistentiæ aliorum similium: nam ex hac non repugnantia fundamentum sumit Intellectus, ut naturam talis individui, v. g. Solis, a singularitate præscindat.

4. *Objic. 1*, pro Idea Platonis: Scientiæ dicuntur esse de necessariis, æternis, immutabilibus, quæ nec generantur, nec corrumpuntur: sed scientiæ sunt de Universalibus: ergo dantur Universalia his attributis prædita, atque adeo realiter separata a singularibus. «Confirm.» quia, nisi detur natura communis a singularibus separata, falleretur Intellectus, dum eam sine singularibus concipit. «Resp.» ea omnia tribuuntur objectis scientiarum, non in existendo, sed in verificando propositiones scientificas. Quia enim hæc v. g. propositio, «Homo est animal rationale,» hoc sensu exposita, «Quandocumque existat homo, quidditas ejus est animal rationale,» vera est ab æterno in Intellectu Divino, et foret etiam vera in Intellectu creato, si existeret ab æterno; et quia verificatio ejus est necessaria et immutabilis, nec pendet ex eo, quod generetur, aut corrumpatur homo; idcirco ipsius objectum, quod est homo universaliter conceptus, dicitur necessarium, æternum etc., quin requiratur separatio realis a singularibus; nam his etiam eadem attributa conveniunt eodem sensu, prout substant conceptui «homo.» Ad «confirm.:» falleretur quidem Intellectus, si conciperet, naturam objective sejunctam a singularibus: at non ita concipit; sed præcise naturam intelligit non cogitando singularia, idest non illa exprimendo sub ratione talium: in quo nulla falsitas, juxta illud, «Præscindentium non est mendacium.»

5. *Objic. 2*: pro aliis sentiis: uno tantum homine existente, daretur a parte rei natura humana una, et multiplicabilis: ergo foret natura Universalis. «Dist. Antec.» multiplicabilis per divisionem sui in plures naturas humanas, «neg.;

» multiplicabilis, idest, non excludens possibilitatem et existentiam aliarum similium, et solo numero differentium, «conc. Antec.;

» hoc enim sensu sola natura Divina est essentialiter immultiplicabilis. Sed «neg. Conseq.:

» quia multiplicabilitas sic accepta non sufficit Universalis, cum non reddat illam naturam aptam esse in multis. «Replic.:

» illa natura saltem ab intrinseco

non repugnat communicationi sui ad plura individua; alias, dum per Intellectum concipitur communis pluribus, conciperetur cum prædicato sibi repugnante: ergo est universalis, saltem negative. «Dist. Antec.» non repugnat communicationi sui solius, aut seorsum acceptæ, ut est a parte rei, «neg.» communicationi sui ut confusæ per Intellectum cum aliis similibus, «conc. Antec.; et neg. Conseq.,» nisi per universalitatem negativam intelligatur universalitas fundamentalis. Unde natura illa non concipitur cum prædicato sibi repugnante; quia non concipitur communis, nisi prout confuse concepta cum aliis; cui communitati non repugnat ab intrinseco, sed illi fundamentum præbet. Hæc magis infra clarescent.

6. *Objic. 3:* Singulare, et Universale sunt correlativa: ergo, si alterum datur a parte rei, datur et alterum: sicut, si a parte rei datur dominus, datur et servus. «Dist. Antec.» sunt correlativa secundum esse, «neg.» secundum dici, «subdist.» relatione oppositionis, et repugnantiae, eo modo, quo ens reale et ens chymericum correlativa sunt, «conc.; alio genere relationis, «neg. Conseq.» Et insto: Unitas et multiplicitas Dei sunt correlativa: ergo dabitur a parte rei Deus multiplex, sicut datur Deus unus. Loquimur de Universali a parte rei, quod nobis est chymericum. Universale tamen ab Intellectu factum relationem dicit ad singulare, saltem secundo intentionaliter acceptum.

7. *Objic. 4:* natura omnium hominum a parte rei est unica definitione definibilis: ergo habet unam essentiam, seu quidditatem; nam quidditas definitioni respondet. Concedo Consequentiam, loquendo de unitate fundamentalis, quæ est unitas similitudinis. Sed, loquendo de unitate formali, sive actuali, «dist. Conseq.» habet unam essentiam, unitate præsupposita ante operationem Intellectus, «neg.» unitate præstita per operationem Intellectus, nimirum per conceptum «homo,» vel per ipsam definitionem «animal rationale,» quæ etiam exercite præscindit a singularitatibus, et naturas omnium hominum adunat, «conc. Conseq.» Nec probabitur unquam, aliud genus unitatis ex parte essentiæ requiri, ut unicæ definitioni respondeat.

8. *Objic. 5:* plures homines a parte rei non distinguuntur for-

maliter, essentialiter, aut specificè, sed numerice tantum; aliter pertinerent ad distinctas species, et aliquod prædicatum essentialiter conveniret uni, quin alteri conveniret: ergo habent a parte rei unitatem formalem, essentialem, aut specificam. «Confirm. 1:» natura humana omnium individuorum non est essentialiter multiplex; alioqui Petrus foret essentialiter multiplex cum includat quidquid est de conceptu essentiali naturæ humanæ: est ergo natura essentialiter una. «Confirm. 2:» divisio, et multiplicatio naturæ humanæ in individua, non est divisio formalis, sed materialis: ergo relinquit naturam humanam formaliter indivisam, et unam.

9. *Resp.* Ad «object. dist. Antec:» non distinguuntur etc., distinctione inducente diversitatem, aut dissimilitudinem, «conc.;» distinctione inducente veram pluralitatem entitativam essentialium, «neg. Antec. et dist Conseq:» habent a parte rei unitatem etc., oppositam pluralitati essentialium entitativæ, «neg.» unitatem oppositam diversitati, quæ est unitas similitudinis, atque adeo unitas impropria, et fundamentalis, «conc. Conseq.» Vide cap. præced. num. 14, et 15. Hanc distinctionem adhibemus, nequa irrepit æquivocatio. De cætero verum est absolute, quod plures homines a parte rei non distinguuntur «specificè,» sed sunt ejusdem speciei: quia usu communi distinctio specifica sonat diversitatem, et identitas specifica a parte rei sonat similitudinem essentialium revera multarum. Eodem sensu verum est, quod non distinguuntur «essentialiter,» aut «formaliter,» quia hæc adverbium communiter idem sonant, ac «specificè:» quare, vel alludunt ad statum intentionalem; vel, si referuntur ad statum realem, non negant distinctionem essentialium entitativam, sed solam dissimilitudinem. Hinc plures homines non pertinent ad distinctas species; quia habent essentias, distinctas quidem, sed non diversas. Nec uni convenit prædicatum essentialiter, quod ut ratione præcisum, non conveniat alteri: quamquam a parte rei numerice distinguantur prædicata unius a prædicatis alterius.

10. *Ad 1, Confirm:* natura omnium hominum a parte rei est «essentialiter multiplex,» si hoc idem sonet, ac «multiplex, essentia similis;» secus vero, si sonet idem, ac «multiplex specificè,» vel

«multiplex essentia dissimilis. «Cum autem dicitur, quod Petrus includit quidquid est de conceptu essentiali naturæ humanæ, sensus est, quod includit quidquid pertinet ad definitionem naturæ humanæ sub conceptu «homo,» scilicet omnia prædicata, per quæ definitur homo ut sic, quorum e numero non est multiplicitas naturæ, proindeque non evadit Petrus essentialiter multiplex. «Ad 2:» divisio naturæ in individua dicitur «materialis» in ordine ad Scientias, quæ non curant individua cognoscere sub ratione talium, ideoque in ordine ad illas de materiali se habet, quod natura sit actu multiplicata numerice. Unde sola divisio in essentias specie diversas dicitur hoc sensu «formalis,» seu de formali se habens. Est tamen ea divisio «formalis,» si hoc nomine denotetur divisio, quæ non solas multiplicat hæc-
ceitates, sed etiam naturas, et essentias.

11. Notandum hic ex Doct. Eximio (1): natura humana a parte rei non solum habet unitatem individualement in quovis homine, sed etiam formalem, a qua non omnino præscinditur per Intellectum. Nominis unitatis formalis non hic intelligitur unitas rationis: hæc enim est «formalis extrinseca;» sed intelligitur unitas intrinseca proveniens ab essentia. Hanc unitatem habet natura Petri, non solum quia in se habet indivisionem in plures naturas humanas, sed maxime quia est intrinsece indivisa in naturas specie vel genere diversas, et intrinsece discreta a natura equi, leonis, lapidis etc. Ab hac, inquam, unitate, sive indivisione, non omnino præscinditur natura per Intellectum, licet præscindatur ab unitate individuali: nam etiam sub conceptu «homo» apparet intrinsece indivisa, et indivisibilis, in plura dissimilia genere, vel specie.

12. Cæterum hæc formalis unitas naturæ humanæ a parte rei est indistincta ab unitate individuali, proindeque non est unica, sed multiplicatur entitative, sicut ipsa natura humana, et sicut unitas individualis: unde non sufficit ad Universale a parte rei. Imo nec sola sufficit, ut Universale per Intellectum dicatur unum: quia prout co-

(1) Disp. 6, Métaph. sæct. 1, et seg.

mitatur naturam in statu abstractionis, non est unitas intrinsece unica, nec multiplex, sed pure præscindens a multiplicatione sui, et præcise dicens indivisionem in plura dissimilia: sicut natura ipsa in eo statu nec apparet intrinsece multiplex, nec una, juxta vulgatum illud ex Avicen. «Equinitas, ut equinitas, non est una, nec plures.» Humana igitur natura sub conceptu «homo» præscinditur ab unitate formali intrinseca, quatenus entitative multiplici, non tamen, quatenus excludente divisionem in plura diversa genere, vel specie.

13. *Objic.* 6: carentia omnium hominum ab æterno est una; nam alioqui, vñ sint possibiles infiniti homines, darentur ab æterno infinitæ carentiæ in actu, quod repugnat: aliunde illa est multiplicabilis a parte rei, cum alia sit carentia Petri, alia Pauli etc.: ergo est Universalis a parte rei. «Neg. Maj.:

» nam carentia nihil est, atque adeo proprie nec est una, nec multiplex: sed eo modo, quo a nobis apprehenditur instar cujusdem negationis objectivæ, tot sunt carentiæ, quot homines non existentes, videlicet infinitæ ab æterno; ex qua infinitudine nullum absurdum sequitur; nam dari ab æterno carentias hominum infinitas, præcise significat non dari ab æterno infinitos homines. Certe, si carentia foret actuale quid, absurde poneretur ab æterno sive una, sive multiplex: repugnat enim ab æterno dari quidquam actu positum extra Deum, præsertim independens ab actione Dei.

14. *Replíc.*: unicus homo est in se ipso negatio rerum omnium, a quibus distinguitur: ergo et carentia una poterit esse negatio omnium hominum. «Resp.» Antecedeus verum est de negatione radicali respectiva, idest, de repugnantia unicujusque entis ad identitatem sui cum rebus, a quibus distinguitur: at verum non est de negatione formali absoluta, vi cujus non fuit res in statu existentiae ab æterno; talis enim negatio, vel carentia, necessario multiplicatur suo modo pro multiplicitate rerum non existentium, ut ex ipsa carentiarum separabilitate convincitur.

15. *Replíc.* 2: carentia rugibilitatis est multiplex, cum existat in omnibus hominibus; aliunde est una, cum unica sit rugibilitas, quam excludit: ergo a parte rei est una et multiplex, et consequenter

Universalis. «Resp.» Si sermo sit de carentia absoluta, qua rugibilitas excluditur a rerum natura, «neg. Maj.,» non enim talis carentia existit in hominibus. Si autem sermo sit de carentia respectiva, «neg. Min.:» nam talis carentia, licet sit unius rugibilitatis, multiplicatur per subjectum multiplex; ut patet in privatione formæ A, quæ multiplex est pro multiplici materia prima. Id quod maxime verum est, quando carentia respectiva est radicalis, sive consistens in repugnantia identitatis, ut in casu argumenti.

16. *Objic. ult.:* objectum scientiæ, et Intellectus, est Universale; sed objectum præcedit actum potentiæ, vel facultatis, cujus est; ergo Universale præcedit actum Intellectus, et Scientiæ. «Dist. Min.:» objectum præcedit etc., secundum naturam subjectam universalitati, «conc.:» secundum universalitatem, «subdist.;» secundum universalitatem fundamentalem, «conc.;» secundum formalem, «neg. Min., et Conseq.» Objectum scientiæ, et Intellectus dicitur Universale, quia consideratur universaliter, idest per actus, quibus formaliter constituitur Universale, præcedente natura cum universalitate fundamentali, quam explicuimus num. 3.

CAPUT III

Statuitur Universale per Intellectum.

1. Cum Universalia admittenda sint ex communi consensu Philosophorum, nec existere possint a parte rei secundum omnia sui constitutiva, reliquum est, ut per Intellectum plene formentur. Id quod fieri posse, sic probatur. Universale est Unum aptum esse in multis, seu communicabile multis; sed per conceptum «homo» v. g. natura humana, quæ realiter multiplicata est in individuis, redditur una apta esse in multis; ergo redditur Universalis. Probatur Minor quantum ad unitatem, probanda postmodum quantum ad aptitudinem, seu communitatem. Natura humana per conceptum «homo» redditur

uniformiter definibilis, ita ut sub eo conceptu non aliter definiatur humanitas, quæ est in Petro, quam humanitas, quæ est in Paulo, aut alio quovis; nam quicumque definitur ut homo, definiri debet «animal rationale:» ergo redditur formaliter una.

2. *Prob Conseq.* ex Aristotele 5, *Metaph. tex.* 11, sic ajente: «Unum ea dicuntur, quorum ratio, quod quid erat esse dicens, indivisibilis ad aliam est, quod quid erat esse rei significantem; ipsa enim per se ipsam omnis ratio divisibilis.» Quem locum sic exponit D. Thomas ibi *lect.* 7, *lit. f.*: «Unum dicuntur, quæcumque ita se habent, quod definitio unius, quæ est ratio significans quod quid est esse, non dividitur a definitione alterius, quæ significat etiam quid est esse ejus. Ipsa enim definitio, scilicet secundum se, oportet quod sit divisibilis, cum constet ex genere et differentia. Sed potest esse quod definitio unius sit indivisibilis a definitione alterius, quando duo habent unam definitionem.... sicut bos et equus conveniunt in una definitione animalis» etc. Cujus doctrinæ ratio est: quia plures naturas fieri uniformiter definibiles, est fieri unius rationis, cum idem sit »ratio,» ac «definitio,» ut supra ostendimus, et hic supponit Aristoteles: fieri autem unius rationis, est fieri ratione unum, formaliter unum.

3. Porro natura humana per conceptum «homo» præscinditur ab omni multiplicitate, adeo ut per solam vim et energiam illius conceptus nunquam possit apparere ut multiplex natura, quantumcumque definiatur, et explicetur: ergo, prout apparet sub tali conceptu, non habet divisionem: ergo est una. Patet hæc Consequentia ex Aristotele *loc. cit.* dicente: «Universaliter quæcumque non habent divisionem, in quantum non habent, sic Unum dicuntur: ut, si in quantum homo non habet divisionem, unus homo; si vero in quantum animal, unum animal.» Ubi D. Thomas *lect.* 8, «Universaliter,» inquit, «hoc est verum, quod quæcumque non habent divisionem, secundum hoc dicuntur Unum, in quantum divisionem non habent: sicut quæ non dividuntur in eo quod est homo, dicuntur unum in homine, sicut Socrates et Plato: et quæ non dividuntur in ratione animalis, dicuntur Unum in animali.» Consonat communis definitio, qua Unum dicitur «Indivisum in se, et divisum a quolibet alio:» humanitas enim sub

conceptu «homo,» et est divisa ab omni natura non humana et est indivisa in se, sive in sua specie, cum præscindatur a pluralitate numerica.

4. Jam, quod natura per illum conceptum reddatur apta, seu communicabilis pluribus, facile percipitur, et conceditur ab omnibus, supposita Unitate rationis. Nam aptitudo et communicabilitas propria naturæ Universalis est actualis indifferentia, ut sine fictione cognoscatur identificata realiter cum pluribus. Hæc autem indifferentia supponit ex parte objecti realem identitatem illius naturæ, quæ sit intentionaliter una, cum pluribus saltem possibilibus; vel, quod eodem reddit, supponit aptitudinem, et communicabilitatem radicalem, seu fundamentalem (quæ juxta Thomistas est materialitas naturæ, juxta alios est finitudo et limitatio perfectionis;) et addit præcisionem ab omni pluralitate, et differentia inferiori. Natura enim humana, dum præscinditur, et quasi denudatur ab omni differentia individuante, nihil retinet, unde repugnet Petro, nec Paulo, nec aliis hominibus individuis: tota quippe repugnantia, ut natura Petri cognoscatur identificata cum Paulo, oritur ex eo, quod cognoscitur eadem cum Petreitate, si ergo ab hac, et aliis hæcceitatibus præscinditur, manet expers repugnantiae, et consequenter indifferens.

5. Ne tamen putes, naturam humanam esse indifferentem, ut cognoscatur identificata cum pluribus per ipsum conceptum «homo,» alias per illum non præscinderetur a pluralitate, nec fieret una. Per hunc ergo conceptum redditur indifferens, ut quoties prout sic concepta comparetur cum individuis hominibus, statim appareat conveniens illis per identitatem: hæc autem comparatio necessario fieri debet per alios conceptus, vel apprehensivos, vel judicativos. Denique tota probatio confirmari potest: quia, si natura humana ita existeret a parte rei, sicut apparet sub conceptu «homo,» præcisa scilicet ab omni differentia individuante, nec habens actualem divisionem, foret absdubio Universale a parte rei: si ergo per Intellectum acquiritur conditiones istas, erit Universale per Intellectum.

6. Ex dictis inferes, Universale esse concretum ex subjecto et forma: subjectum, quod suscipit denominationem Universalis, est na-

tura realis, quæ multiplicata est a parte rei: forma denominans est cognitio abstractiva, v. g. «homo, animal, vivens,» per quam natura præscinditur a multiplicitate reali; ab hac enim forma, licet extrinseca, denominatur objectum unum, et commune pluribus, modo explicato. Unde ipsa est unitas, et communitas in abstracto, et intentio Universalitatis. Quare non sunt audiendi Thomistæ, dum eam intentionem, in qua consistit unitas et communitas, volunt esse fictam, et objecto intrinsecam, et attingi per cognitionem directam. Hoc enim satis, superque refutavimus tract. 1, disp. 2, cap. 4, a num. 33, ad 37, et cap. 5, a num. 25, ad 28, quibus in locis luculenta dedimus testimonia D. Thom. pro nostra doctrina; ostendimusque ex S. Doctore, quod intentio universalitatis est immaterialis, quia recipitur in anima sicut in subjecto, nec proprie est in re extra animam, tamquam in subjecto, sed tamquam in objecto: item, quod «cognitio facit Universale esse in actu Universale, et est quoddam formale in Universali;» et quod «Universale est unum unitate cognitionis. In eodem cap. 5. solvimus quidquid contra objiciunt Thomistæ.

7. Notandum hic, aliud esse loquide natura humana «secundum se,» aliud de eadem «in esse Universalis.» Primo modo consideratur natura in statu abstractionis, non tamen secundum prædicata extrinseca, quæ illi proveniunt a tali statu; sed secundum prædicata penitus intrinseca, per quæ in tali statu definitur, nempe animal, et rationale, et quæ in his formaliter includuntur; et hæc dicuntur prædicata «primæ intentionis,» et propria naturæ «in suppositione personali;» et hæc eadem sunt, quæ possunt cognosci identificata cum pluribus, juxta num 5. Secundo modo consideratur natura secundum prædicata in ipsam derivata ab statu abstractionis, idest, a cognitione præcisiva, nempe secundum denominationes «unius, communis, indifferentis universalis, generis, speciei etc.» hæc dicuntur prædicata «secundæ intentionis,» et propria naturæ «in suppositione simplici,» nec possunt convenire individuís qua talibus, aut cum eis identificari. Vide D. Thomam Opusc. de Ent. et Essent. cap. 4, ubi egregie rem istam explicat. Unde colliges, quare dicatur, quod natura «secundum se» non est una, nec multiplex: quia scilicet nec per unitatem, nec per multiplicitem definitur in suppositione personali.

Variae difficultates contra doctrinam traditam expediuntur.

8. *Dices* 1, natura quæ denominatur Universalis, existit a parte rei, et ab Intellectu sola provenit forma: ergo non est cur potius Universale dicatur esse per Intellectum, quam a parte rei. «Resp.» In primis nomine «Universalis a parte rei intelligimus Universale prorsus independens ab Intellectu secundum omnia sui constitutiva. Præterea denominationes tribuuntur ponenti formam, sive ultimum determinativum, ut patet in denominatione | «cogniti, » quæ dicitur esse per Intellectum, licet res, quæ cognoscitur, sit a parte rei.

9. *Dices* 2, natura humana sub conceptu «homo» non magis est una, quam multiplex; nam ea cognitio æque præscindit naturam a reali unitate, et multiplicitate: ut summum ergo natura sub eo conceptu præcisionem habebit a divisione, et indivisione sui; minime vero positivam indivisionem, sive unitatem; nam positiva unitas requirit carentiam divisionis. «Dist. Antec.» non magis est una, unitate reali intrinseca, et numerica, «conc.» unitate extrinseca intentionali, «neg. Antec.» Tum «dist Conseq.» præcisionem habebit a «divisione et indivisione reali numerica,» «conc.» extrinseca intentionali, «nego Conseq.» Conceptus «homo» æque præscindit naturam a multiplicitate, et singularitate reali, cum neutram exprimat ex parte actus; ideoque natura, prout sic concepta, non magis est realiter intrinsece una numero, quam multiplex, idest, æque non definitur per unitatem, ac per multiplicitatem. At hoc ipso conceptus ille positive repugnat in se multiplicitati rationis, cum a se positive excludat expressionem, per quam natura in Intellectu appareat ut multiplex, in qua expressione consistit multiplicitas, ac divisio rationis. Habet ergo natura sub eo conceptu carentiam divisionis intentionalis, atque adeo positivam unitatem intentionalem et extrinsecam.

10. *Dices* 3: natura in statu abstractionis apparet intrinsece Ens; ergo apparet intrinsece una; nam Ens et Unum convertuntur,

et Unitas est attributum, seu passio Entis metaphysica. «Dist. Conseq.:» apparet intrinsece una, unitate formali, «conc.;» unitate numerica, vel singularitatis, «neg. Conseq.» Loquor de unitate formali intrinseca, quam ex Doct. Eximio proposui cap. præced. num 11, et 12, ubi ostendi, naturam non omnino præscindi a tali unitate, nec tamen ab ea sola constitui universalem, nisi accedat unitas extrinseca: quia unitas formalis, prout comitatur naturam in statu abstractionis, non excludit pluralitatem numericam naturæ, et sui ipsius, licet excludat specificam, aut genericam. Unde, quoties dicimus, naturam humanam secundum se, sive in statu abstractionis, non esse intrinsece unam, loquimur de unitate numerica: nam formalis unitas, cum sit ipsamet differentiâ specifica, nempe rationalitas, utique reperitur in homine ut sic, præscindens tamen a numerica pluralitate, quam habet a parte rei ipsamet unitas formalis. Vide Cajetan, in cap. 4, de Ent. et Essent. ad illa verba D. Thomæ: «Si quæeratur, utrum ista natura possit dici una, vel plures; neutrum concedendum est, quia utrumque est extra intellectum humanitatis.» Et nota, quod huic argumento non occurritur per unitatem fictam; quia hæc non est passio entis realis: nec item per objectivam præcisionem; quia hæc non separat hominem ut sic a prædicatis transcendentibus.

11. *Dices* 4: quod cognitio in se sit una, non sufficit, ut naturam denominet unam; sicut, quod sit in se singularis, et spiritualis, non sat est, ut naturam denominet singularem, et spiritualem; et alioquin Divina cognitio, quæ unica repræsentat res omnes, eas denominaret Unum, et Universale. Concedo totum: non enim ideo naturam dicimus fieri unam a cognitione, quia cognitio in se una est; sed quia habet modum tendendi adunativum, idest, præcisivum a multiplicitate reali naturæ. Patet hoc in his conceptibus «homo, et homines:» Uterque est unus in se: sed non reddit uterque naturam humanam extrinsece et intentionaliter unam; idque ob diversum tendendi modum: nam secundus exprimit ex parte actus pluralitatem objecti ut talem: primus vero a pluralitate præscindit, ideoque naturam humanam, quæ ex parte objecti est multiplex, ita proponit ex parte actus, ut Intellectus eam definiat et explicet quasi unam: et

hoc est habere modum tendendi adunativum, et objectum realiter multiplex exercite constituere, seu denominare unum per rationem. Nec ideo debet cognitio denominare objectum singulare, vel spirituale: talium quippe denominationum a forma extrinseca incapax est objectum (1). Nec item Divina cognitio objectum in se multiplex facit unum, aut Universale, cum præscindere nequeat ex parte actus a pluralitate objectiva.

12. *Dices* 5: unitas rationis est impropria, sicuti distinctio rationis: ergo non constituit proprie Universale; quemadmodum unitas similitudinis, quia impropria est, Universali, non sufficit. «Confirm. 1:» esse hominem per Intellectum duntaxat, non est revera hominem esse: ergo neque esse unum, aut Universale per Intellectum, est revera unum esse, nec Universale. 2: Universale est essentialiter unum, cum per unitatem definiatur: ergo non est unum extrinsece tantum. 3: si præcisiva cognitio esset unitas Universalis, multiplicata cognitione «homo,» multiplicarentur Species humanæ; sicut multiplicata unitate individuali, multiplicantur individua. 4: unitates, quibus homo et equus constituuntur Universales, non distinguuntur specificè; nam duplex Species in esse Universalis differunt solo numero. At hi duo conceptus, «homo, et equus,» specificè distinguuntur. 5: cognitio «homo» est singularis: ergo, si est unitas, est unitas singularis: ergo nequit esse unitas specifica, et universalis. 6: cognitio «homo» ut summum est unitas præcisiva: at Universale requirit unitatem positivam. 7: natura universalis est unus conceptus objectivus: ergo habere debet unitatem objectivam. «Ultimo:» cognitio accipit unitatem ab objecto: ergo nequit tribuere objecto unitatem.

13. *Resp.* Unitas rationis impropria est, si comparetur unitati reali: propria tamen est in linea rationis: vere enim, et proprie excludit divisionem de linea rationis consistentem in expressione plurium ut plurium. Sic unitas amicitiae, vel unitas politica partium Republicæ, impropria est, si unitati physicæ comparetur, cum tamen

(1) Vid. supra Tract. 1, disp. 2, cap. 5, num. 40.

sit propria in linea morali. Hinc patet disparitas ad unitatem similitudinis: hæc enim, cum non pertineat ad lineam intentionalem, sed ad realem physicam, deberet excludere divisionem realem, ut foret unitas propria in sua linea; quam tamen divisionem minime excludit, sed potius positive præsefert pluralitatem. In nulla igitur linea est unitas proprie talis, nec reddit naturam indivisam realiter, nec intentionaliter. Hinc etiam inferes, Universale per Intellectum, quamvis dici possit improprium comparative ad Universale a parte rei, si daretur; tamen absolute esse proprium: tum quia impossibile est aliud magis proprium; tum quia tantam habet proprietatem, quantam requirunt Scientiæ, quæ certe contentæ sunt universalitate rationis, utpote sufficiente, ut totam speciem humanam v. g. unica definitione definiant, ac de ea differant quasi esset realiter una.

14. *Ad 1. Confirm. neg. Conseq.:* quia denominatio hominis de se est physica et intrinseca: quare, si physica non est, nulla est. At denominatio Unius potest esse extrinseca, et rationis, ut probatum est, et denominatio Universalis nequit esse intrinseca subjecto. Et instatur sic: esse album per Intellectum duntaxat, non est revera album esse: ergo esse cognitum per Intellectum, non erit revera cognitum esse. «Ad 2:» Universale adæquate sumptum, seu prout est concretum ex subjecto et forma, nempe ex natura et cognitione, intrinsece et essentialiter est unum: quia unitas intentionalis est de essentia istius concreti. Solum ergo unitatem dicimus extrinsecam Universalis specificative sumpto, idest, naturæ physicæ, quæ denominatur universalis. Sic cognitio est de essentia concreti «cognitum;» et tamen est extrinseca rei quæ cognita denominatur.

15. *Ad 3:* Universale, vel Species, est concretum accidentale: concreta autem accidentalia non multiplicantur ex multiplicatione formarum ejusdem rationis, si subjectum est idem. Sic Deus mille cognitionibus cognitus, non dicitur multiplex cognitum, sed unum millies cognitum. Pariter ergo natura humana, multiplicato conceptu «homo,» non est multiplex Species, sed eadem multipliciter formata. Contra unitas individualis, cum non sit forma accidentalis individuo, sed omnino intrinseca et substantialis, necessario inducit multiplex in-

dividuum, si ipsa multiplicatur. «Ad 4:» conceptus, «homo et equus,» differunt specie physica, quæ ex objectorum diversitate desumitur: non tamen differunt specie logica reflexa, sive in consideratione reflexa. Logicæ quæ non pensat cognitiones ex diversitate objectorum, nisi quantum sufficit ad discernenda inter se quinque Prædicabilia; de cætero solum attendens modum repræsentandi adunativum; hic autem modus in utroque conceptu similis est.

16. *Ad 5:* cognitio «homo» est unitas singularis respectu sui, non respectu objecti; et est unitas universalis respectu objecti, non respectu sui: quemadmodum est repræsentatio objecti, et non est repræsentatio sui: vel quemadmodum est physica existentia sui, et intentionalis existentia objecti, non e converso: qua in re nulla est difficultas, cum certum et obvium sit, non omnes denominationes, quas forma suscipit «ut quod,» posse tribui subjecto, vel objecto; nec omnes, quas forma continet respectu subjecti, posse efficere formam ipsam «ut quod.» Certe, quod forma in se singularis denominet objectum universale, non est difficilius, quam quod forma in se incognita denominet objectum cognitum. Vid. D. Thom. Opusc. 55, et 56. «Ad 6:» licet cognitio «homo» sit unitas præcisiva, quatenus nec dicit, nec excludit pluralitatem realem objecti; est tamen unitas positiva in linea rationis, quia pluralitatem rationis positive removet a se; ut jam supra explicuimus num. 9.

17. *Ad 7 neg. Conseq.* quia natura Universalis, est quidem conceptus objectivus unus, at non est objective unus, sed extrinsece intentionaliter, sive unus «unitate cognitionionis,» ut loquitur D. Thomas: quemadmodum juxta Thomistas ea natura est unus conceptus objectivus realis, sed non est unus realiter, cum tantum fide sit unus, «Ad ultim.» cognitio desumit unitatem ab objecto tamquam a fundamento; et objectum accipit unitatem a cognitione tamquam a forma: cognitio præsupponit in objecto unitatem fundamentalem, consistentem in similitudine plurium; et objectum accipit formaliter a cognitione unitatem actualem extrinsecam, consistentem in expressione præcisiva. Nec objectum comparatur ad cognitionem ut causa physica, vel univoca, sed ut causa formalis extrinseca, quæ perfectiones effectus non nisi fundamentaliter præcontinere debet.

18. Notandum, quidquid in hac objectione nobis opponitur, fortius urgere Thomistas. Nam unitas ficta utique impropria est, et umbratilis, nec Universale constituit nisi umbratile: item, sicut homo fecte constitutus non est vere homo, ita nec vere est Universale, quod fecte constituitur: item, cum Universale sit essentialiter unum, habebit essentiam fictam, si unitas ficta est: item, multiplicata fictione unitatis in natura humana, multiplicabitur humana species item unitates specierum humanæ et equinæ, erunt entia rationis specie diversa, scilicet ex diversitate fundamenti, et subjecti, cui insunt: item, si cognitio est una ab objecto, debet in eo præsupponere unitatem; non autem præsupponit, sed practice causat unitatem fictam.

19. Quædam alia, quæ Thomistæ nobis objiciunt, attinemus cap. 5. Id semper negandum est ipsis, quod natura Universalis concipiatur ut una, ut communis, ut universalis, ut indifferens, ut species, aut genus, per cognitionem directam, per quam abstrahitur a differentiis, v. g. per cognitionem «homo,» vel «animal:» tales quippe denominationes sunt objectum cognitionis reflexæ, et exercite constituuntur a cognitione directa ut a forma, non aliter ac denominatio «cognitum.» Item, omnes istæ denominationes unice cadunt supra objectum «ut quod:» ipsa vero cognitio, est quidem unitas extrinseca, universalitas, prædicabilitas, genereitas etc.; sed non est universalis, prædicabilis etc., nisi pure «ut quo.»

CAPUT IV

Quodnam sit Objectum cognitionis constituentis Universale?

1. Quæritur, quid attingat ex parte objecti cognitio «homo,» et aliæ similiter præcisivæ, quibus formaliter constituitur Universale? Patroni præcisionis objectivæ respondent, per cognitionem «homo» attingi duntaxat prædicata essentialia naturæ humanæ præcisa ex parte objecti ab omnibus differentiis individuorum: naturam item sic

præcisam non manere in statu abstractionis realiter unam, nec multiplicem, nec esse Petri, nec Pauli, nec alius hominis, neque omnium, sed tantum esse veram essentiam naturæ humanæ, quæ intentionaliter est una: et ideo, inquit, natura sic accepta prædicabilis est adæquate et secundum totam sui rationem objectivam de omnibus et singulis individuis; quia præcise dicit veram essentiam naturæ humanæ, quæ de omnibus hominibus vere affirmabilis est. Natura tamen ista, licet nullius sit in statu intentionali, cum præscindat ab omnibus, at in statu reali est natura omnium, et realiter identificatur cum omnibus hominibus.

2. Hæc doctrina, et subest omnibus difficultatibus præcisionis objectivæ, et specialiter impugnari solet multis ac validis argumentis, apud Auctores nostros passim videndis. Modo breviter impugnatur sic: objectum cognitionis «homo» secundum totum, quod terminat cognitionem, nequit esse prædicabile de singulis hominibus, absque ulla disjunctione, vel inadæquatione ex parte objecti: non igitur est natura humana, qualis ponitur a Præscindentibus objective. «Prob. Antec.:» objectum illud nequit realiter identificari cum singulis hominibus secundum totum, quod terminat cognitionem: ergo nec potest esse prædicabile de singulis etc. Consequentia patet: quia nihil est vere prædicabile, sive affirmabile de subjecto, nisi cum eo realiter identificetur. «Prob. Antec.:» objectum illud juxta Adversarios est natura humana, quæ realiter identificatur cum omnibus hominibus; sed quod realiter identificatur cum omnibus, nequit realiter identificari cum singulis adæquate inter se distinctis: ergo etc.

3. Urgetur 1: licet objectum cognitionis «homo» præscindatur ab identitate reali cum Petro, tamen est aliquid, quod ante cognitionem realiter identificabatur cum Petro: ergo per cognitionem non potest fieri prædicabile de Paulo. «Prob. Conseq.:» per cognitionem præcisivam nequit fieri realiter separabile à Petro, quod cum eo realiter identificabatur ante cognitionem; neque enim separatio intentionalis, etiamsi fiat præcisione objectiva, realem inducit separabilitatem eorum, quæ realiter identificantur, ut nemo dubitat. At, si fieret prædicabile de Paulo (saltem circa disjunctionem), fieret realiter separabi-

le a Petro, siquidem posset realiter identificari cum Paulo, qui secundum se totum est realiter a Petro separabilis: ergo per cognitionem iud objectum nequit fieri prædicabile de Paulo.

4. Urgetur 2: ex doctrina ista sequitur, expository et legitimum esse hunc syllogismum: «Petrus est homo, Paulus est homo, ergo Petrus est Paulus.» Probatur absurda sequela: quia terminus medius perfecte distribuitur, nempe terminus «homo,» qui secundum totum: quod ex parte objecti significat, applicatur absque disjunctione singulis extremis, in qua applicatione consistit perfecta Medii distributio in Syllogismo expository. Nec dicas, applicari singulis Medium adæquate intensive, non adæquate extensive. Nam applicari non adæquate extensive, nihil est aliud, quam Medium illud manere indifferens, ut applicetur aliis: de cætero autem terminus «homo» nullam ex parte objecti realitatem significat, quæ non applicetur Petro. Hinc autem necessario inferitur realis identitas Petri cum Paulo, et cum cæteris omnibus, de quibus tale Medium vere affirmabile est. Patet: nam quæ sunt eadem uni tertio adæquate sumpto, videlicet secundum totam realitatem ejus, necessario sunt eadem inter se. Si ergo Petrus et Paulus sunt extrema realiter eadem toti objecto cognitionis «homo» secundum totam realitatem, quæ terminat cognitionem, necessario identificantur inter se. Nec obstat quod unitas istius Medii, vel objecti, sit extrinseca et impropria. Nam etiam acervus lapidum improprium habet unitatem: et tamen, si qua extrema sint eadem uni tota lapidum acervo, erunt eadem inter se.

5. Urgetur 3: si prædicta doctrina vera est, hujus propositionis, «Petrus est homo,» sensus erit, «Petrus realiter identificat se cum naturam humanam, quæ a parte rei est propria natura Pauli, quamvis nullius hominis propria sit prout in statu abstractionis.» At hic sensus falsus est citra dubium; aliter Petrus realiter identificaret se cum naturam, a qua distinguitur a parte rei. Hæc maxime vim habent contra Præscindentes objective, qui communiter docent, Universale in actuali prædicatione salvari.

6. Urgetur 4: objectum cognitionis «homo,» juxta propositam ideam, est veluti massa naturæ humanæ, collecta ex omnibus indivi-

duis, et expurgata ab hæceitatibus quasi a furfure. Talis autem massa multis nominibus difficilis et obscura est. Tum quia nequit expurgari ab hæceitate, quin expurgetur a semetipsa: nam ante cognitionem hæceitas erat ipsamet natura humana. Tum quia massa ista, cum solum reseceat hæceitates, coalescit ex omnium hominum naturis, ita ut inibi reperiatur quidquid est in Paulo præter hæceitatem; et sic de aliis: at massa coalita ex naturis omnium, nequit realiter identificari cum Petro, nec de eo proinde prædicari; non enim Petrus est natura omnium hominum, nec secum identificat quidquid realiter est in Paulo præter Pauleitatem. Tum quia, si massa istiusmodi sumitur ex omnibus hominibus, dum postea ad applicationem, seu prædicationem venit, non poterit tota singulis attribui sine injuria cæterorum, sed pro rata distribui debet inter omnes, ita ut suum cuique frustulum obtingat: vel si tota tribuitur singulis in solidum necessario infertur eorum realis identitas inter se.

7. Nostra igitur conclusio sit, Objectum cognitionis «homo» (idem intellige proportionem servata de quovis actu constituyente Universale) esse omnes hominum naturas, sive omnia individua humana. Ita omnes Defensores præcisionis formalis, ex qua præcisione conclusio ista necessario sequitur. Cum enim cognitio «homo» attingat prædicata essentialia naturæ humanæ, quæ identificantur a parte rei cum omnibus individuis, hæc omnia attingere debet ex parte objecti, nisi præscindat objective. Probatur autem 1, auctoritate Magni Augustini Categor. cap. 1, dicentis: «Uno vocabulo cum hominem dixeris, nosis omnes:» item, «Equum etiam cum quis dixerit, monstrabit omnes:» itidem, «Cum leonem, vel taurum dixeris, omnes qui ubique sunt, sub uno nomine naturæ succedunt.» Idem docet de nominibus «animal, arbor, gemma,» et aliis. Ergo juxta Augustinum cognitio respondens nomini «homo,» vel «equus,» vel «leo» etc., noscit omnes homines, equos, aut leones, qui ubique sunt.

8. 2, auctoritate D. Thomæ, tum Opusc. de Ent. et Essent. cap. 3, ubi dicit: «Quidquid est in Specie, est etiam in Genere, ut non determinatum. Si enim animal non esset totum, quod est homo, sed pars ejus, non prædicaretur de eo, cum nulla pars integralis

prædicetur de suo toto.» Quam doctrinam ibi late confirmat, et applicat etiam ad Speciem respectu individuorum. Et 7, Metaph. lect. 12, lit. e, «Genus,» inquit, «prædicatur de Specie: unde oportet, quod significet aliquomodo totum.» Consonat lect. 9, et sæpe alias. Unde vides, conceptum «animal» attingere totum, quod est homo, et eadem ratione totum, quod est equus, et sic de cæteris; sed «aliquomodo,» idest, non ex parte actus, ut fatentur omnes, sed ex parte objecti: si enim hoc modo non attingit totum hominem, animal ut sic erit ex parte objecti pars hominis, de quo proinde prædicari non poterit.

9. Tum Opusc. 55, ubi de specie, seu cognitione constituyente Universale, sic loquitur: «Est illa in solo Intellectu singularis, et est universalis, in quantum habet rationem uniformem ad omnia individua quæ sunt extra animam, prout æqualiter est similitudo omnium etc.: et statim subdit exemplum unius statuæ, quæ repræsentaret multos homines. Et Opusc. 56, «Universale,» inquit, «est unum in cognitione; quia, licet plura secundum quod plura, non constituent unum intellectum, tamen plura secundum quod similia sunt, constituunt unum intellectum, ita quod intellectus non potest distingui inter similia, in quantum sunt similia: et ideo Intellectus apprehendit hominem et asinum, in quantum conveniunt in una operatione, scilicet sensitiva etc.

10. 3, ratione. Objectum cognitionis «homo» est vera et realis natura humana, ut inficiatur nemo: ergo vel est natura Petri, vel alterius determinate, vel omnium hominum. Atqui non est sola natura Petri, vel alterius hominis determinate, cum hæc non possit de omnibus prædicari: est ergo natura omnium, ac proinde cognitio illa terminatur ad omnes homines ex parte objecti. Urgetur 1, objectum cognitionis «homo» est prædicabile de omnibus et singulis hominibus: ergo debet includere omnes naturas hominum. «Prob. Conseq.:» quia, si vel unius naturam non includeret, de eo prædicari non posset, cum nihil includeret realiter identificatum cum tali subjecto. Urgetur 2: conceptus «homo» attingit ex parte objecti fundamentum immediatum Universalitatis, seu abstractionis; hoc enim fundamentum est, quod

præcedit ut capax et aptum ad terminandum conceptum præcisivum. Sed fundamentum immediatum universalitatis, vel abstractionis, est realis convenientia et similitudo plurium, et hæc necessario importat multitudinem hominum: hæc ergo multitudo necessario attingitur conceptu præcisivo.

11. Urgetur 3: conceptus «homo» illud objectum attingit, quod intentionaliter adunat, seu reddit unum: id autem adunat, quod ante cognitionem erat divisum et multiplex. At ante cognitionem non erat divisum et multiplex, nisi omne individuum naturæ humanæ. Certe, nisi hoc ita sit, falso diceretur, quod Petrus et Paulus sunt ænum in ratione hominis, vel homo et equus unum in ratione animalis. Tum quia unitas proveniens a conceptu «homo», vel «animal», tam non afficeret inferiora, quam si essent realiter distincta a ratione communis; hæc enim est vis præcisionis objectivæ. Tum etiam quia duo nequeunt dici unum in ea ratione, quæ prout est una, est separata ab illis. Clarius, homo et equus non sunt realiter unum in ratione animalis, ut supponitur; aliunde nec intentionaliter sunt unum in ea ratione: ergo nullatenus sunt unum. «Prob. Min:» ratio animalis, juxta Contrarios, est intentionaliter extra hominem et equum, et sic accepta nec est homo, nec equus ex parte objecti; sed in eo sensu, in quo illa ratio non est homo, nec equus, sed extra utrumque, homo et equus non sunt in ea unum; sicut nequeunt esse realiter unum in prædicato, quod in sensu reali nec sit homo, nec equus, sed extra utrumque: ergo etc. Sequela autem est contra Aristotelem, et D. Thomam cit. cap. præced. num. 2, et 3, et contra communem sensum.

Enodatur præcipua nostræ sententiæ difficultas.

12. Contra sententiam statutam protinus objicies, ex ea destrui prædicabilitatem Universalis. Nam objectum cognitionis «homo» non erit Universale, nisi fiat adæquate prædicabile de singulis hominibus: prædicabilitas enim inadæquata non sufficit; aliter Petrus erit universa-

lis a parte rei, cum sit unus, et inadæquate prædicabilis de multis, nempe de corpore et anima, quibus constat. At illud objectum, si complectitur omnes homines, nequit esse de singulis prædicabile adæquate, vel secundum se totum: neque enim de quovis homine prædicari potest omnis homo. Verum objectio ista non minus urget Adversarios, ut supra vidimus a num. 2, imo fortius urget, cum nequeat ipsis prodesse solutio, quam statim dabimus. Recentiorum responsio communis est, objectum cognitionis «homo» esse prædicabile de Petro v. g. adæquate intensive, non adæquate extensive, vel, quod eodem rēdit, adæquate ex parte actus, et inadæquate ex parte objecti. Verum his terminis acquiescere nunquam potui.

13. 2, quia denominatio «prædicabilis» non cadit supra actum, sed supra objectum, ut fatentur omnes: ergo objectum cognitionis «homo» denominatur prædicabile adæquate de Petro, saltem intensive. Sed illud objectum est omnium hominum collectio: hæc ergo tota collectio est, quæ suscipit denominationem prædicabilis adæquate intensive de Petro. At quomodo poterit tota hominum collectio reddi vere affirmabilis absolute de Petro, qui pars tantum collectionis est? An verum erit, quod tota perfectio intensiva naturæ humanæ realiter identificata cum Paulo, potest etiam realiter identificari cum Petro? Sane perfectio intensiva naturæ humanæ non præscinditur ex parte objecti a perfectione extensiva: ergo, si tota perfectio intensiva denominatur prædicabilis de Petro, tota etiam denominabitur perfectio extensiva. 2, denominatio «prædicabilis» de Petro, quæ provenit a conceptu «homo,» non convenit soli naturæ Petri; convenit enim naturæ Universali, et natura Petri non est Universalis se sola, sed prout intentionaliter unita cum cæteris: ergo denominatio «prædicabilis» de Petro, convenit naturæ Petri, prout est intentionaliter una cum cæteris, et prout indistincta a cæteris: ergo et cæteris eodem modo convenit, atque adeo convenit omnibus adæquate ex parte objectis, sicut naturæ Petri.

14. 3, si natura humana sumpta adæquate ex parte actus «homo,» est vere affirmabilis de Petro: ergo sic accepta, est adæquate identificata realiter cum Petro; nihil enim est de Petro vere affirmabile ci-

tra disjunctionem, nisi cum eo realiter identificetur: ergo natura sic accepta, non est natura omnium, sed solius Petri. Dicunt, naturam esse de Petro prædicabilem adæquate ex parte actus, non positive, sed negative, nimirum quatenus est absolute prædicabilis de Petro, quin ulla inadæquatio, vel divisio exprimatur ex parte actus, vel quin necesse sit addere adverbium «inadæquate;» quamvis revera sola natura Petri sit positive prædicabilis de Petro. Sed «contra» 1: prædicabilitas respectu singulorum convenit naturæ Universali in eo sensu, in quo ipsi convenit unitas, et universalitas; sed unitas, et universalitas convenit positive collectioni omnium hominum: ergo et prædicabilitas.

15. *Contra* 2, si omnes homines sunt objectum cognitionis «homo,» non poterit tale objectum prædicari de singulis absolute, vel absque addito «inadæquate.» Quod enim in ea cognitione nulla exprimatur pluralitas, parum refert: nam etiam cognitio «Petrus» non exprimit pluralitatem, aut divisionem corporis, et animæ; et tamen ejus objectum non est prædicabile de singulis partibus absque addito «inadæquate. *Contra*, 3,» si omnes naturæ humanæ, ut subjacent conceptui «homo,» non sunt unum prædicabile positive de singulis, Species humana non erit unicum prædicabile, sed erit totidem prædicabilia (et quidem prædicabilitate propria Universalis, utpote præstita per conceptum homo), quot sunt homines individui, Sequela est contra communem sensum; sed probatur; quia, si non totum objectum cognitionis «homo» est positive prædicabile de singulis, sola natura Petri erit positive prædicabilis de Petro, sola natura Pauli de Paulo, et sic de cæteris, quin detur positiva prædicabilitas naturis omnibus communis, seu quæ conveniat omnibus uniformiter, aut per modum unius; non enim eadem prædicabilitas, quæ convenit uni naturæ, convenit alteri: omnes ergo naturæ humanæ sub eo concepto erunt velut scopæ disolutæ in esse prædicabilis positive, atque adeo totidem erunt prædicabilia positive, quot sunt homines a parte rei.

16. Existimo itaque, solutionem hujus difficultatis pendere ex modo tendendi cognitionis Universale constituentis. Is modus est in-

LOSSADA.—Tom. II.

definitus, idest, ut vox ipsa præsefert, indeterminatus, atque adeo saltem implicite et æquivalenter vagus, aut disjunctivus, aptusque proinde ad suppositionem confusam, vel disjunctivam, in qua verificetur per quodlibet e multis, quæ significat. Quare indefinitus conceptus «homo» potest eodem modo resolvi, ac resolvuntur hi, «quidam homo, aliquis homo, unus homo,» vel «unus ex hominibus.» Ita PP. Hurtado disp. 5. Metaph. sect. 10, num. 157, Joan. Bapt. de Benedictis lib. 2. Log. q. 1, cap. 10, versus finem, Sylvester Maurus quoad rem ipsam q. 35. Logic., Arriaga disp. 6. Log. sect. 6, subsect. 3, quantum ad conceptum indefinitum in actuali prædicatione positum, et expressius Ulloa disp. 2. Logic. Major. a num. 91.

17. Probatur 1, ex Aristotele 4. Metaph. cap. 2, dicente: «Idem» est «unus homo, et ens homo, ac homo; et non significat diversum aliquid secundum dictionem repetitam, id est homo, et homo et unus homo.» Sed terminus «unus homo» vage significat omnes homines, cum idem sonet, ac «unus ex hominibus,» sitque verificabilis per quemlibet eorum: ergo similiter censendum de termino «homo.» 2, ex D. Thoma, qui Opusc. 55, ante med. ait: «Genus significat formas, non tamen hanc vel illam determinate, quam determinate doctrina» (idest, differentia) «exprimit, quæ non est alia ab illa, quæ indeterminate significabatur per Genus. Significat ergo conceptus «animal» formas humanam, leoninam, equinam etc., non determinate, sed indeterminate; et forma, quam determinate significat conceptus «rationale,» non est alia ab illa, quam indeterminate significat conceptus «animal.»

18. Nec prodest auctoritatem ejus Opusculi tamquam incerti declinare. Nam id ipsum multo clarius docet D. Thomas Opusc. de Ent. et Essent, cap. 3., ex quo decerpo in specimen verba sequentia: »Quidquid est in Specie, est etiam in Genere, ut non determinatum.» »Item, «Potest» hoc nomen «Corpus,» hoc modo accipi, ut significet »rem quamdam, quæ habet talem formam, ex qua possint in ea tres »dimensiones designari, quæcumque forma sit illa.; et hoc modo Corpus erit Genus animalis, quia in animali nihil est accipere, quod in »Corpore implicite non contineatur: non enim anima est alia ab illa

»forma, per quam in re illa poterant designari tres dimensiones. Et
 »ideo, quando dicebam, quod Corpus est, quod habet talem formam,
 »ex qua possunt designari tres dimensiones, in eo intelligebam quæ-
 »cumque forma esset illa, sive anima esset, sive lapideitas sive quæ-
 »cumque alia forma: et sic forma animalis implicite in Corpore, sive
 »in Corporis forma continetur, prout Corpus est Genus ejus. Et etiam
 »talis est Animalis habitudo «ad hominem.»

19. »Item, «Animal est Genus» secundum quod significat rem
 »quamdam, ex cujus forma potest provenire sensus et motus, quæcum-
 »que sit illa forma, sive sit anima sensibilis tantum, sive sit anima
 »sensibilis et rationalis simul. Igitur Genus significat indeterminate
 »id totum, quod «est in Specie.» Item, «Genus significat» quamdam
 »formam, tamen non determinate hanc vel illam, quam determinate
 »differentia exprimit, quæ non est alia, quam illa, quæ indeterminate
 »significabatur «per Genus.» Item, «Natura» Speciei est determina-
 »ta respectu individui, sicut natura Generis «respectu Speciei. Item,
 »Hoc nomen,» homo, significat essentiam hominis ut totum, in quan-
 »tum scilicet non prætendit designationem materiæ, sed implicite con-
 »tinet eam et indistincte, sicut dictum est, quod Genus continet di-
 »fferentiam: et ideo prædicatur hoc nomen, homo, «de Individuis.»
 Hactenus D. Thomas: cujus ex verbis plane colligitur, hæc nomina,
 «Corpus, Animal, Homo,» perinde esse verificabilia in ordine ad præ-
 dicationem, ac si ita sonarent, «Aliquid radicans tres dimensiones per
 formam hominis vel lapidis etc., Aliquid potens sentire per animam
 rationalem vel irrationalem. Aliquid habens essentiam hominis hanc
 vel illam in individuo.» Habent ergo ejusmodi nomina tendentiam im-
 plicite seu æquivalenter vagam, aut disjunctivam.

20. 3, ratione: terminus «homo» in ordine ad prædicationem
 non habet tendentiam copulativam, aut collectivam: ergo, cum aliun-
 de non habeat tendentiam determinantem unum hominem individuum
 præ aliis, superest ut habeat tendentiam inde terminatam, et vagam.
 «Prob. Antec.» terminus «homo» reddit objectum vere affirmabile
 de singulis, et omnibus, quæ continet: sed non ita facit terminus co-
 pulative significans. Patet hoc in termino «omnis homo,» vel «omne

animal;» qui propter tendentiam copulativam nequit reddere objectum vere affirmabile de subjecto, sive inferiori, sive æquali. Ut enim inquit Aristoteles 1. Periherm. cap. 5, «Nulla erit affirmatio vera, in qua prædicationis nota universalis ei adjungitur, quod universaliter prædicatur, ut, omnis homo est omne animal. Id quod verum est (inquit D. Thomas ibi lect. 10, lit. f.) «etiam si prædicatum sit convertibile,» ut, «Omnis homo est omne risibile: Oporteret enim,» subdit Angelicus, «quod quilibet unus homo, esset animalia omnia, aut omnia risibilia, quæ repugnant rationi singularis, quod accipitur sub Universali. Contra, ut ibidem observat S. Doctor, terminus vage significans, vel signo particulari affectus, verificabilis est de subjecto Universali, v. g. «Omnis homo est aliquod animal:» unde infertur, terminum, «animal,» habere tendentiam consonam termino «aliquod animal: dissonam autem termino, Omne animal.

21. *Confirm. 1:* hi termini, «animal,» et «aliquot animal,» sunt convertibiles in prædicando, ita ut recta illatio sit, «est animal, ergo est aliquod animal,» et e converso: sunt, inquam, convertibiles ratione formæ, sive ex modo tendendi; nam in omni materia se se reciproce consequuntur terminus indefinitus, et vagus, seu particularis, ut liquidum erit experienti: ergo terminus, «aliquod animal,» non est minus amplus, magisque determinatus, nec ex parte objecti, nec ex parte modi, quam terminus, «animal». Patet Conseq.: nam juxta regulam Summularum, a termino amplo ad non amplum non tenet illatio affirmative. Contra, a neutro ex his prædicatis Consequentia valet ad prædicatum, «Omne animal;» quia, licet hoc ab illis non differat in objecto, differt tamen in modo tendendi copulativo. *Confirm. 2:* si judicium sit qualitas composita, ut fert sententia probabilis, vel si esse fingatur, salvabitur Universale in hac actuali prædicatione, «Petrus est homo,» ut omnes concedere videntur: ergo vere prædicabitur de Petro objectum complectens omnium naturas hominum. At naturæ omnes nequeunt vere prædicari de Petro, nisi vage, vel disjunctive significantur: ergo terminus «homo» servans tendentiam indefinitam, æquivalet termino vage, vel disjunctive significanti.

22. Hinc clare percipitur, quo modo objectum cognitionis «ho-

mo» includat omnes homines, et tamen sit adæquate prædicabile de singulis. Nam, licet de Petro sola ejus natura sit prædicabilis determinate, at indeterminate seu vage omnes naturæ prædicari possunt de Petro, dummodo natura Petri sit unum de extremis disjunctionis: vere enim dicitur, «Petrus est aliquis homo,» vel «est unus ex hominibus; ubi ex parte prædicati omnes homines indeterminate significantur. Nec ideo debet totum illud objectum identificari cum Petro, aut convenire Petro: nam identitas adæquata Prædicati cum subjecto, infertur quidem ex adæquata prædicabilitate in sensu determinato, sed non ex adæquata prædicabilitate in sensu indeterminato; ex hac enim solum infertur identitas adæquata subjecti cum uno extremorum disjunctionis. Quare prædicabilitas respectu singulorum afficit totum objectum universale; non tamen totum afficit identificabilitas, vel identitas cum singulis. Hinc etiam evanescit paritas illa Petri respectu suarum partium: quia nomen «Petrus» collective significat corpus et animam.

23. Sed adversus hanc doctrinam dices 1: hæc tendentia, «aliquis homo», non constituit Universale, sed individuum vagum: ergo idem dicendum de termino «homo», si vage significat. In primis non desunt, qui negent Antecedens, nec improbabiliter. Sed, eo admissio, «neg. Conseq. :» quia prior terminus exprimit ex parte actus divisionem objecti, cum perinde sonet, ac «aliquis hominum,» vel «unus e multis hominibus,» quare nequit objecto tribuere unitatem rationis, quæ consistit in expressione plurium præscindendo ex parte actus a reali divisione, seu pluralitate. At vero terminus «homo» nullam divisionem præsefert, et idcirco aptus est adtribuendam indivisionem, et unitatem rationis. Porro, non dicimus, terminum «homo» esse formaliter disjunctum, aut disjunctivum, sed virtualiter tantum, et æquivalenter. Quamvis autem disjunctio formalis præseferat divisionem plurium; non ita disjunctio virtualis.

24. Passim accidit, ut duo æquivalenceant quantum ad aliquid; simulque formaliter differant. Sol dicitur virtualiter ignis, quia calefacit et illuminat, sicut ignis; quin inde sequatur, Solem esse formaliter calidum, eo quod calida sit res illa, quæ formaliter ignis est. Concep-

tus etiam, aut voces, æquivalentes quantum ad sensum, sæpe formaliter differunt in modo significandi, ratione cujus differentię potest alteri convenire munus, quod alteri non convenit, nominatim munus constituendi Universale. Sic in his propositionibus, «Homo est animal, Homo est justus,» subjectum constituit Universale, et servat unitatem rationis: et tamen in his aliis, quæ sensu æquivalent illis, «Omnis homo est animal, Aliquis homo est justus,» subjectum non habet unitatem rationis, nec Universale constituit.

25. Sed hinc dices 2: propositio, «Homo est animal, » et quævis alia indefinita de materia necessaria, æquivalet universali: jam ergo terminus «homo», retinens tendentiam indefinitam, potest æquivalere termino «omnis homo:» ergo tendentia indefinita non est æquivalenter disjunctiva. Hoc argumentum ut summum probat, terminum «homo» æquivalere utrique tendentię, «omnis, et aliquis, cum etiam propositio indefinita de materia contingenti æquivalet disjunctivę. Atque ita docui olim, sensum hujus asserti, «est homo,» sic explicandum, «est aliquis vel omnis homo.» Nunc tamen id video non esse necesarium. Sed adhuc responderi potest, terminum «homo» habere tendentiam indifferentem ex se, ut ratione materię determinetur ad suppositionem, vel distributivam, vel disjunctivam: sicut terminus «aliquis oculus» de se indifferens est, ut ratione materię trahatur ad suppositionem, vel pure vagam ac disjunctam, vel particularem ac disjunctivam, ut patet in his enuntiatis, «Aliquis oculus requiritur at videndum, Aliquis oculus videt.» Dicit quoque posset, terminum indefinitum, licet nonnumquam æquivalet copulativo, si subjiciatur; nunquam tamen, si prædicetur affirmative. Nunc autem de tendentia indefinita loquimur, prout objectum constituit prædicabile, sive affirmabile.

26. Sed, his omissis, respondeo, terminum «homo» ratione sui, sive ex proprio modo tendendi, nunquam æquivalere termino «omnis homo:» id quod, et satis patet ex dictis, et supponitur ab Aristotele, et D. Thoma 1, Periherm. lect. 10, et 11. Idcirco propositio indefinita, nec universali æquivalet in ulla materia contingenti, nec in omni necessaria, ut constat quoties prædicatur inferius de superiori, v. g. «Animal est rationis particeps,» atque etiam quoties prædicatum sub-

jecti suppositionem vagam exigit, v. g. «Oculus requiritur ad videndum, Cibus est necessarius hominis ad vivendum,» quæ propositiones indefinitæ sunt de materia necessaria, quin universalibus æquivalent. Indefinita igitur solum universali æquivalet in materia necessaria, in qua prædicatum sit superius, vel æquale subjecto, ejusque partibus insit determinate: nec tunc æquivalentia est ratione formæ, seu ratione signi, sed tantum ratione materiæ, seu «ratione significati,» ut loquitur D. Thomas (1), eo scilicet, quod prædicatum «animal» v. g. si convenit alicui homini, debet omnibus convenire: unde, qui dicit, hominem esse animal, virtualiter mediate asserit, omnem hominem animal esse; quia hoc ex illo sequitur ratione materiæ. Parem æquivalentiam habet re ipsa propositio particularis, «Aliquis homo est animal,» respectu universalis; sed quia pro expresso magis ab illa differt, quam indefinita, ideo huic potius æquivalentia ejusmodi tribuitur.

27. Dices 3: Universale debet esse adæquate prædicabile, non solum de singulis, sed de omnibus simul inferioribus: ergo cognitio, qua constituitur, debet copulative significare naturas omnium. «Dist. Antec.» de omnibus simul inferioribus distributive sumptis, «conc.» collective, seu copulate sumptis, «neg. Antec., et Conseq.» Si omnes homines copulate sumantur, hæc propositio, «Omne individuum hominum est homo,» reddet hunc sensum, «Collectio omnium hominum est homo;» sic autem falsa est, non minus, quam istæ, «Exercitus est homo, Civitas est homo, Collegium Apostolorum est homo.» Solum ergo Universale, «homo,» prædicabile est de omnibus individuis distributive, ita scilicet, ut, licet simul tempore conveniat omnibus, tamen non nisi singulatim applicetur singulis. Et alioquin posset vere dici, «Omne individuum humanum est omnis homo,» contra quod supra nos docuit ex Aristotele D. Thomas. At in sensu distributivo de omnibus simul inferioribus verificatur prædicatum disjunctim acceptum: vere quippe dicitur, «Omnis homo est aliquis homo,» sicut

(1) 1. Perih. lect. 10, lit. e. ad finem.

juxta D. Thomam (1) vere dicitur, «Omnis homo aliquod animal est.»

28. Dices 4, ex Arriaga: simplex apprehensio incomplexa, v. g. «homo,» repræsentat omnes homines copulative; quia simul omnes apprehendit; et nihil aliud est copulative repræsentare, quam simul omnes apprehendere. Sed vero, cum Arriaga loc. supra cit. fateatur, expressionem, «homo,» in actuali prædicatione repræsentare omnes homines disjunctive, objectionem solvere tenetur: cum enim dicitur, «Petrus est homo,» expressio «homo» repræsentat omnes homines, non successive, sed simul tempore; cum tamen repræsentet disjunctive. Præterea, cum dicitur, «Equus necessarius est ad equitandum,» vel etiam, «Homo est justus,» omnis equus, omnisque homo, simul attingitur; et tamen attingendi modus juxta omnes est æquivalenter vagus, aut disjunctivus. Rursus, difficultas eadem est in apprehensione complexa, «aliquis homo,» vel «aliquis ex hominibus:» ubi simul tempore apprehenduntur omnes, quin apprehendantur copulative. Tendentia ergo copulativa non consistit præcise in repræsentatione simultanea plurium, sed in speciali modo repræsentandi, qui nobis ex verificatione innotescit: si enim verificari nequeat, nisi per plura simul, erit tendentia copulativa; si vero per quodlibet seorsum verificari queat, erit disjunctiva, vel formaliter, vel æquivalenter.

29. Dices 5: ergo conceptus «homo» nullum objectum significat determinate. «Dist. Conseq.:» determinate, determinatione specifica, «neg.;

30. Denique notandum, etsi prædicatum indefinitum in negativa

(1) 1, Perih. lect. 10, lit. f. ad finem.

propositione supponat distributive, v. g. in hac, «Lapis non est homo,» quæ perinde valet, ac «est nullus homo,» non ideo exuere tendentiam æquivalenter disjunctivam: nam etiam terminus formaliter disjunctivus a præcedente negatione trahitur ad suppositionem distributivam, ut cum dicitur, «Lapis non est aliquis homo,» juxta illud, «non aliquis nullus.» Quare distributio a negatione provenit. Notandum etiam, discrimen suppositionum disjunctæ ac disjunctivæ non desumi ex modo tendendi terminorum, qui utrobique idem est; sed, vel ex indole materiæ, cum terminus subjiicitur; vel ex conditione subjecti, cum terminus prædicatur. Unde idem terminus «animal,» vel etiam «aliquod animal,» dum prædicatur in universali affirmativa, supponit disjunctim, sive confuse; dum vero prædicatur in affirmativa particulari, vel singulari, supponit disjunctive: quæ omnia ex Summulis constant, et ex descensu utrobique factibili. Sed instituto præsentis non obest discrimen illud: nam utralibet suppositio, vel aptitudo ad utramlibet, salvat prædicabilitatem adæquatam Universalis. Notandum insuper, terminum «homo» posse præscindere, ac ratione distinguere suum objectum a multitudine, quam præsefert terminus «aliquis homo,» quamvis alter ex altero colligatur; juxta dicta disp. 1, cap. 6, a num. 9, ad 12.

CAPUT V

*Solvuntur Argumenta reliqua contra conclusionem de
Objecto actus constituentis universale.*

1. Adversus præcipua conclusionem, cap. præced. stabilitam contra præscindentes objective, circa objectum actus universalis, «Objic. 1:» cognitio «homo» constituit suum objectum unum: ergo debet præscindere a multiplicitate individuorum. Sed non præscindit ab eo, quod attingit: ergo debet non attingere multipliciter individuum. «Confirm 1:» ea cognitio, vel attingit plura ut plura, vel

plura ut unum: si primum dicas, non præscindit a pluralitate: si secundum, ita attingit plura, ut pluralitatem omnino resecet. «Confirm. 2:» si dicta cognitio attingit omnes homines, idem habet objectum, ac cognitio «omnis homo;» sed hæc non reddit objectum unum, aut Universale: ergo nec illa. «Confirm. 3:» cognitio illa non aliter attingere potest omnia individua, nisi ut similia; sed ut similia, sunt plura: ergo attingit ut plura. «Confirm. 4:» cognitio hæc, «civitas,» aut «populus,» aut «exercitus,» attingit plures homines modo confuso et adunativo; et tamen non constituit naturam eorum Universalem: ergo idem dicendum de cognitione «homo,» si reipsa plures homines attingit.

2. *Resp.* Ad «object.:» cognitio «homo» multipliciter attingit ex parte objecti, et tamen ab ea præscindit formaliter, sive ex parte actus: quia nec est hæc expressio «multiplex homo,» nec per eam definiri potest. Ideo constituit objectum ratione unum, siquidem illud reddit uniformiter definibile, et intentionaliter indivisum; ut probatum est cap. 3: «Ad 1. Confirm.» Ea cognitio non attingit plura ut plura; hoc enim significat pluralitatem exhibitam ex parte actus: nec item attingit plura ut unum, ly «ut» reduplicante unitatem ex parti objecti se tenentem; nullam quippe unitatem entitative unicam totius naturæ humanæ sibi objicit: attingit tamen plura ut unum, si ly «ut» præcise reduplicet modum tendendi cognitionis adunativum. Præscindit ergo a pluralitate et unitate reali: at hoc ipso tribuit exercite unitatem formalem extrinsecam, ut in superioribus explicatum est.

3. *Ad 2:* duplex illa cognitio habet idem objectum, sed non eodem modo attactum: nam altera formaliter abstrahit, seu præscindit a pluralitate, quam altera exhibet expresse. Ideo altera præ altera inepta est, ut reddat objectum formaliter unum, et Universale. Sic hi conceptus, «aliquis homo, omnis homo,» idem objectum habent: et tamen alter præ altero constituit individuum vagum Sic, juxta D. Thomam (1), licet totus Deus attingatur a cognitione Beatorum, et

(1) Vid supra disp. 1, cap. 8, num. 8.

totus a cognitione Divina; tamen hæc præ illa denominat Deum comprehensum. «Ad 3, neg. Maj. :» quia, licet similitudo plurium præcedat ut fundamentum cognitionis universalis, non tamen apparere debet similitudo qua talis ex parte actus, prout indicat ex reduplicatio «ut similia.» Præscindit itaque illa cognitio a similitudine plurium, solumque indefinite proponit ex parte actus plura, ut sunt homo; quia non habet claritatem, vi cuius dici possit, «hoc objectum est plura similia,» sed claritatem dumtaxat, quæ sic explicari valeat, «hoc objectum est animal rationale.» Profecto, juxta Adversarios, similitudo plurium est fundamentum abstractionis univocæ: et tamen ab ea præscindit objective cognitio abstrahens.

4. *Ad 4. neg. Conseq.:* quia cognitio, «civitas» (idem puta de reliquis), non reddit universalem naturam civium duplici ex causa. 1: quia cives adunat copulare, seu collective; non enim verificabilis est, nisi de collectione ipsorum: hæc autem adunatio non sufficit ad Universale, utpote quod debet esse prædicabile de quovis inferiori, et de omnibus distributive sumptis. 2: quia non perfecte præscindit a multitudine: non enim definiri potest Civitas ut talis, nisi per multitudinem hominum Reipublicæ forma digestam: non ergo tribuit objecto unitatem rationis, quæ necessario excludit expressionem multitudinis ut talis. Omnia aliter habent in cognitione attingente plura individua sub expressione «homo;» ut constat ex dictis. Sed advertite, terminum, «Civitas,» licet sit collectivus, et non indefinitus relatu ad cives, esse tamen indefinitum, et non collectivum relatu ad civitates in particulari, sive in individuo, nempe relatu ad Salmanticam, Romam, etc.: has enim eodem modo attingit, ac individuos homines cognitio «homo.» Quare Civitas ut sic est Universale.

5. *Objic. 2:* si cognitione «homo» immediate attingitur individuat multiplex, attingitur immediate forma, per quam natura humana est formaliter multiplex: ergo, quamvis ea forma non exprimat ex parte actus, adhuc natura humana, ut subjacet cognitioni «homo,» erit multiplex formaliter. «Prob. Conseq.» quamvis natura sub conceptu «homo» non appareat sub expressione «rationalis,» adhuc sub eo conceptu est formaliter rationalis; at hoc non alia de causa ve-

rum est, nisi quia immediate attingitur forma, per quam natura est rationalis formaliter, nempe rationalitas objectiva: si ergo attingitur immediate forma, per quam natura est formaliter multiplex, natura sub eo conceptu formaliter multiplex erit, quamvis illa forma sub propria expressione non appareat. «Confirm.:» cognitio non est forma, per quam natura humana redditur multiplex; ea quippe forma consistit in solis differentiis individuandis: si ergo tales differentiæ immediate attinguntur conceptu «homo,» nihil sub eo conceptu deficit naturæ, ut dicatur formaliter multiplex.

6. *Resp.* Antecedens ambiguum est: nam, si natura «formaliter multiplex» idem sonet, ac «specificè multiplex (1), negari debet suppositum, quod scilicet natura humana per ullam formam sit formaliter multiplex: potius quippe dicitur multiplex «materialiter» per individuationes. Si vero «formaliter» idem sonet, ac «intentionaliter,» seu «per formam rationis,» forma, per quam natura redditur formaliter multiplex, non est individuatio realiter multiplex immediate attacta utcumque, sed immediate attacta sub ratione talis, idest, attacta per conceptum hujus claritatis, «multiplex individuum,» aut similis. Falsum est autem, quod talis forma attingatur conceptu «homo.» Si demum «formaliter» idem sonet, ac «actualiter,» attingitur quidem forma, per quam natura est multiplex formaliter a parte rei; sed hoc non sufficit, ut sit formaliter multiplex per rationem, nisi forma illa attingatur sub ratione multiplicis. Unde «neg. Conseq.» Ad «prob. neg. Min.:» non enim ideo præcise natura humana sub conceptu «homo» est formaliter rationalis, quia immediate attingitur rationalitas objectiva; sed quia attingitur formaliter implicite sub ratione talis, idest, per expressionem, quæ, licet non sit hæc expressio «rationalis,» est tamen per eam definibilis. At non sic attingitur multiplicitas individualis per conceptum «homo.»

7. Ad «Confirm.:» cognitio non est forma, per quam natura sit realiter multiplex; est tamen forma, per quam sit multiplex

(1) Vid. supra cap. 2, num. 9.

in Intellectu: nisi enim adsit cognitio expressiva multiplicitatis ut talis, natura multiplicata realiter non erit per rationem multiplex, sed indivisa, et una. Adde, quod ex terminis multiplicitas rationis non pendet a multiplicitate reali: nam rationale et risibile, collata invicem, non sunt multa realiter, cum tamen fiant multa per rationem a cognitione tamquam a forma.

8. *Objic.* 3: cognitio, «homo,» ratione distinguit naturam a differentiis individuantes: has ergo non attingit ex parte objecti. «*Prob. Conseq.:*» quia, si differentias attingit, eas adunat per rationem, naturamque simul et differentias velut in unum colligit; sed si cognitio id præstat, haud potest ratione distinguere naturam a differentiis: ergo etc. «*Prob. Min.:*» cognitio «homo» nequit ratione distinguere animal a rationali; sed non alia de causa, nisi quia utrumque per rationem adunat: ergo etc. «*Resp.*» Cognitio illa naturam distinguit a differentiis prout cognitis vel cognoscibilibus sub ratione talium, idest, sub conceptibus discretivis unius individui ab alio, cujusmodi sunt «Petreitas, Pauleitas» etc.: non vero distinguit distinctione, quæ compleatur per solum conceptum «homo;» neque enim unicus conceptus præcisivus efficit dualitatem rationis inter extrema realiter indistincta, ut suo loco explicuimus (1).

9. Illa ergo cognitio differentias et naturam adunat, simulque distinguit, diverso sensu: adunat relatu ad se ipsam, cum ipsa repræsentet omnes per modum unius: distinguit relatu ad conceptus discretivos individuorum, quia ex conceptibus, «homo et Petreitas,» resultat quædam alietas apparens, et metaphorica dualitas objectorum. Unde colliges, quo sensu cognitio indefinita «abstrahat naturam a differentiis: abstractione scilicet, quæ tota se teneat, non ex parte objecti, sed ex parte actus: abstrahitur enim natura a differentiis, non objective aut specificative sumptis, sed acceptis formaliter sub ratione talium. Nec idem est abstrahi naturam a differentiis, ac naturam sine differentiis transferri ad statum intentionalem; nam ad statum constitutum per

(1) Supra disp. 1, cap. 8, num. 5.

cognitionem «homo» transferuntur etiam differentiæ secundum totum, quod sunt ex parte objecti. Non igitur aliud est abstrahi, quam objectum, complectens individua omnia, transferri ad statum intentionalem, in quo totum subeat rationem hominis confusam et uniformem; et totum in eo statu non subeat rationem Petri, Pauli, Joannis etc. Quare natura in tali statu non est sine differentiis, nisi formaliter acceptis. «Ad probat. neg. Min.:

» alia enim causa superest, nempe quia cognitio «homo» nec repræsentat animal, nec rationale explicite sub ratione talis; ideoque inepta est ad distinguendum alterum ab altero, tum in se ipsa, tum relatu ad aliam cognitionem, saltem distinctionem rationis mutua.

10. *Objic. 4:* si cognitio «homo» attingit omnia individua, attingit infinita objecta, nempe infinitos homines possibles: ergo evadet infinite perfecta, quod est absurdum. «Prob. Conseq.: quia continebit in se infinitas formalitates ratione ratiocinata distinctas: in ea quippe distingui poterit repræsentatio Petri a repræsentatione Pauli, et sic de cæteris, ita ut totidem sint repræsentationes formaliter distinctæ, quod sunt homines possibles, et consequenter infinitæ. Sed quævis formalitas repræsentationis, ut condistincta a cæteris, dicit perfectionem: ergo cognitio continebit infinitas perfectiones, atque adeo evadet infinite perfecta. Obiectio instantiam habet apertam in his conceptibus, «Infiniti homines, Omnia et singula entia possible, Omne cognoscibile,» et similibus; qui certe respectum dicunt ad infinita objecta; cum de nulla collectione finita verificari possint. Præterea Visio quæque beata est cognitio objecti infiniti ut talis, et infinite perfectius infiniti, quam sit infinita multitudo hominum possible. Numquid ea Visio est infinite perfecta?

11. Ad objectionem ergo «neg. Conseq.» Ad «prob.:

» in primis, «permiss. Maj., dist. Min.;

» dicit perfectionem, proprie distinctam a perfectionibus aliarum formalitatum, «neg.: improprie et apparen- ter distinctam, «conc. Min.;

» et distincto similiter Consequenti quoad primam partem, nego secundam. Ex eo, quod Intellectus noster possit sine fine distinguere formalitates alicujus entis, non sequitur infinitudo perfectionis, nisi formalitates ipsæ aliunde sibi vendicent in-

finitatem, ut attributa Divina: quia distinctio rationis non proprie multiplicat perfectiones objecti. Patet hoc; tum in exemplis nuper adductis; tum in cognitione, qua credimus, Deum esse infinitum, et infinita posse; tum in scientia beata animæ Christi, quæ juxta D. Thomam 3, p. q. 10, art. 3, in Verbo cognoscit infinita, et comprehensive quidem, quin ideo evadat infinite perfecta. Vide Cajetanum ibi.

12. Deinde, «neg. Maj., quod scilicet in cognitione «homo» possint ratione distingui formalitates infinitæ: nequit enim ea cognitio concipi ut repræsentans Petrum, quin hoc ipso concipiatur ut repræsentans cæteros homines. Ratio: quia, cum præcise repræsentet Petrum ut hominem, non potest concipi ut repræsentans Petrum, quin concipiatur ut habens nudam et indefinitam expressionem «homo:» talis autem expressio est impræscindibiliter imago et repræsentatio omnium hominum. Dices: ideo animal ratione distinguitur a rationali, quia potest alicubi reperiri animal, quod non sit rationale; sed potest etiam reperiri repræsentatio Petri, quæ non sit repræsentatio Pauli: ergo etc. «Dist. Min.:» repræsentatio Petri, ut Petri, «conc.;

» repræsentatio Petri, ut hominis, «neg. Min., et Conseq.» Paritas animalis ut summum probat, repræsentationem Petri a repræsentatione Pauli distingui posse per rationem in actu secum identificante has expressiones, «Petrus, et Paulus:» hæ quippe altera sine altera reperiri possunt eo sensu, quo animal sine rationali. At minime id probat de repræsentatione Petri, præcise ut hominis, quæ nullibi reperiri valet sine repræsentatione Pauli, etiam ut hominis.

13. *Objic.* 5: nemo nostrum habet speciem omnium animalium possibilem: ergo nemo nostrum elicere valet cognitionem terminatam ad omnia: ergo cognitio «animal» non terminatur ad omnia animalia. «Dist. Antec.:» speciem propriam, quidditativam, aut intuitivam, «conc.;

» speciem confusam, et abstractivam, «neg. Antec.;

» atque etiam «Conseq.,» quantum ad cognitionem confusam, et abstractivam, cujusmodi est cognitio «animal». Itaque ad cognitionem claram quidditativam, aut intuitivam, requiritur quidem species objecti propria: sed ad confusam, et abstractivam deservire potest species aliena: ut patet in cognitione, quam in præsentī statu de ob-

jectis spiritualibus habemus. Non ergo mirum, si species immissa a quovis individuo animali in ea ratione, in qua cæteris assimilatur, videlicet species sensationis, possit esse abstractiva species omnium animalium, et ad confusam eorum cognitionem deservire. Id quod omnes fateri tenentur in specie productiva hujus cognitionis, «Infinita animalia.»

14. *Obje.* 6: ergo Species humana formaliter constituta nihil est aliud, quam omnia individua confuse cognita: cum ergo dicitur, «Homo est Species,» hic erit sensus, «Omnia individua humana, confuse cognita, sunt Species:» ergo terminus «homo» supponit tunc pro omnibus individuis, non minus, quam cum dicitur, «Homo est animal:» licebit igitur ita descendere, «Ergo Petrus est Species, et Paulus est Species,» etc.; sicut licet ita, «Ergo Petrus est animal, et Paulus est animal,» etc. At hoc est contra præcepta Summularum, quæ suppositionem simplicem faciunt immobilem, et resolutionis incapacem: et alioquin rectus erit hic syllogismus, «Homo est Species, Petrus est homo, ergo Petrus est Species.» Verum hæc difficultas æque premit Adversarios. Pone hominem objective præcisum ab individuis: adhuc in propositione, «Homo est Species,» subjectum stat in recto, non pro conceptu, sed pro natura; non enim conceptus est Species prædicabilis «ut quod,» sed pure «ut quo;» ergo terminus «homo» stat pro eodem recto, ac dum dicitur, «Homo est animal,» ubi etiam ex parte subjecti retinetur natura præcisa, et universalis. Cur igitur in altera præ altera propositione dari potest descensus, ac resolutio subjecti in singula individua? Vel cur claudicat syllogismus ille, si non claudicat hic, «Homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal?

15. Ut ergo pro omnibus respondeam, concessa prima illatione, atque etiam secunda, dummodo ly «confuse cognita» sit terminus formaliter appellatus a prædicato; distingo tertiam: terminus «homo» supponit tunc pro omnibus individuis, non minus etc., nec aliter, nego; non minus, sed aliter, concedo. Tum nego postremam illationem. Prædicata secundæ intentionis, cujusmodi sunt «Species, Genus,» etc., faciunt subjectum supponi simpliciter, idest, supponi pro objec-

to reali, non utcumque, sed ut convestito determinata illa cognitione, quam denotat nomen subjecti, v. g. «homo,» adeo ut, si rectum subjecti a tali cognitione separetur, non possit ei aptari prædicatum. Ratio est: quia prædicata secundæ intentionis appellant formaliter subjectum, ut sonat; nec aliter ei applicantur, nisi ratione formæ intentionalis, sub qua tunc nominatur. Quare, «Homo est Species» reddit huc sensum, Omnia individua humana, dum subsunt cognitioni, «homo,» ab ea denominantur Species. Quando autem prædicatum appellat formaliter, desinit verificari de recto subjecti, si hoc accipiat sub alia forma, vel priorem exuat. Vere dicitur, «Homo justus est hæres Cœli;» si tamen removeatur forma justitiæ, de illo eodem homine non verificatur prædicatum, «hæres Cœli.» Ideo etiam male sic arguas circa saccharum: «Hoc album pro formali disgregat visum, Hoc album est hoc dulce, ergo hoc dulce pro formali disgregat visum.

16. Hinc vides, quare non liceat ille descensus, «ergo Petrus est Species, et Paulus est Species, et sic cæteri homines:» quia, tametsi subjectum idem sit quoad rectum in descensu copulativo individua omnia numerante, ac in propositione, «Homo est Species,» non est eadem forma intentionalis sub qua accipitur: in descensu quippe sumitur subjectum sub nomine et cognitione, «Petrus, Paulus,» etc., quam formam respuit prædicatum «Species,» utpote quod determinate petit subjectum sub forma cognitionis «homo;» sicut prædicatum «hæres Cœli» determinate petit subjectum sub forma Gratia; et prædicatum «disgregans visum,» subjectum sub forma albedinis. Propositio ergo, «Petrus est Species,» significat, hunc hominem a cognitione «Petrus» denominari Speciem; quod falsum est. Vides etiam, syllogismum objectum num. 14, ideo non esse rectum, quia variatur suppositio, et appellatio. Vides præterea, quare liceat descensus copulativos a propositione, «Homo est animal:» quia scilicet, suppositio subjecti est personalis, et prædicatum non appellat formaliter intentionalem formam, sed convenit subjecto specificative sumpto. Si quæras, utrum vere dicatur, «Petrus, quatenus homo, est Species? Resp.» vere dici, si tantum significet, objectum cognitionis «Petrus,» dum

subest conceptui «homo,» subire denominationem Speciei, saltem ut subjectum partiale: secus vero, si denotet, quod proclivius apparet, Petro convenire rationem Speciei, sicuti convenit natura humana.

17. *Replie.*: juxta principia nostra, posita cognitione «homo,» cuncta individua manent cognita: ergo Petrus, et quodlibet aliud individuum, vere suscipit denominationem cogniti conceptu «homo:» sed denominatio «Speciei» humanæ, nihil est aliud, quam denominatio «cogniti conceptu» homo: ergo Petrus vere suscipit denominationem «Speciei» humanæ. Unde, sicut ex hoc Antecedenti, «Homo est indefinite cognitus,» recte sequitur, Petrum esse indefinite cognitum, Paulum esse indefinite cognitum etc.; ita sequetur, Petrum esse Speciem, Paulum esse Speciem etc. «Resp.» Si de individuis loquamur, non in sensu formali, sed in objectivo, idest, secundum esse, quod habent ex parte objecti (quo sensu loquitur Conclusio nostra de objecto actus constituentis Universale), concesso 1, entimemate, et Minore subsumpta, distingo postremum Consequens: Petrus vere suscipit etc., tamquam subjectum partiale, «conc.» tamquam subjectum totale, «neg. Conseq.: illa quippe denominatio indivisibiliter cadit supra omnia individua. Similiter concedo, recte sequi, Petrum esse indefinite cognitum, imo et esse Speciem, tamquam subjectum partiale denominationum «indefinite cogniti, et Speciei; minime vero tamquam subjectum totale. Sed inde nihil absurdi.

18. Si vero loquamur de individuis in sensu formali, scilicet cognitis sub ratione talium, posita cognitione «homo,» falso dicitur in rigore dialectico. «Petrus est indefinite cognitus,» aut «Species,» aut «suscepit denominationem cogniti conceptu» homo; imo falso dicitur, «Omnia individua humana sunt cognita conceptu» homo. Ratio est, quam nuper dedimus: quia, cum hæc prædicata, «indefinite cognitum, Species,» etc., sint termini secundæ intentionis, faciunt subjectum supponi simpliciter, appellantque formaliter subjectum ut sonat, videlicet ratione illius expressionis, qua tunc nominatur. Quare propositiones illæ, in rigore dialectico acceptæ, significant, Petrum ab hac cognitione, «Petrus,» esse indefinite cognitum, et ab eadem suscipere denominationem cogniti conceptu «homo:» item, omnia indi-

vidua sub hac, et ab hac expressione, «omnia individua humana,» esse cognita conceptu «homo,» vel esse Speciem: qui sensus in nostra et omnium sententia falsus est.

19. *Objic.* 7, ex Thomistis: præter Universale in repræsentando, cujusmodi est cognitio, aut vox «homo,» admitti debet Universale in essendo; ne alioqui Nominalium sententia reviviscat, quam graviter increpat S. Anselmus (1), «Dialecticæ hæreticos» vocans eos, «qui non nisi statum vocis putant esse Universales substantias.» Sed in sententia nostra non datur Universale in essendo: ergo etc. «Prob. Min.:» in sententia nostra solum datur cognitio confusa singularium, et ipsa singularia; sed neutrum ex his est Universale in essendo; non cognitio, quia solum est Universalis in repræsentando; non ipsa singularia, quia non sunt quid unum, sed plura: ergo etc. Si dicas, singularia non esse quid unum intrinsece, constitui tamen quid unum extrinsece per cognitionem confusam. «Contra» 1, quia Universale in essendo debet adæquate distingui ab Universali in repræsentando, quæ est cognitio confusa; nam alioquin non dabitur Universale præter id, quod Nominales admittunt. Probatur: quia Universale formaliter constitutum per cognitionem, non est formaliter aliud a cognitione; nihil enim formaliter distinguitur ab eo, per quod formaliter constituitur: ergo Universale, quod admittimus, est formaliter ipsissimum Universale Nominalium, videlicet cognitio repræsentans universaliter.

20. *Contra* 2, quidquid nos admittimus, admittebant etiam Nominales, nempe cognitionem confusam singularium, et singularia ipsa, nec ignorare poterant, singularia extrinsece denominari cognita confuse: nihil ergo præter Nominalismum adstruimus. «Contra 3.» quia cognitio «homo» est Universalis in repræsentando: ergo repræsentat aliquid Universale. Sed non repræsentat se: ergo repræsentat Universale adæquate distinctum a se ipsa. «Contra 4,» si Universale nihil est aliud, quam complexum ex singularibus, et cognitione confusa, cum totum hoc sit reale, vereque potens a parte rei existere,

(1) Lib. de incarn. Verb. cap. 2, ad. fin.

dabitur Universale a parte rei penes omnia sui constitutiva. Vel aliter: Universale non est unum unitate reali, sed cognitio est quid reale: ergo cognitio non est unitas Universalis in essendo. «Contra. 5:» cognitio facit Universale, non entitative sumpta, sed repræsentative sumpta: cognitio autem sic accepta dicit formaliter id, quod repræsentat: ergo facit Universale, quatenus repræsentat unitatem et universalitatem ex parte objecti: vel, si non repræsentat, nisi multiplex individuum, cognitio repræsentative sumpta dicit formaliter multipliciter, ac proinde non constituet formaliter unum.

21. *Resp., concess. Maj., neg. Min.* Ad *prob.* dicimus, veram esse responsionem subjunctam, nempe singularia ipsa objective sumpta constitui formaliter unum, et Universale per cognitionem indefinitam velut formam extrinsecam, ita scilicet, ut singularia, indefinite repræsentata, sint Universale «ut quod,» cognitio vero nonni si «utquo.» Nec obstant impugnationes. «Ad» 1. Universale in essendo ab Universalis in repræsentando distinguitur adæquate secundum rectum, non vero secundum totam denominationem «Universalis in essendo.» Distinctio autem secundum rectum sufficit, ut falso dicatur non esse aliud Universale præter id, quod est in repræsentando: quemadmodum falso et cum hæresi dialectica diceretur Universale nihil esse præter ens rationis fictum; nec tamen juxta Thomistas denominatio Universalis adæquate distinguitur a tali ente. Falso item, et cum hæresi plusquam dialectica diceretur, filium Dei adoptivum et hæredem Cœli nihil esse præter ens supernaturale, nempe Gratiam; et tamen denominatio «filii et hæredis» per Gratiam formaliter constituitur. Hinc, Universale in essendo, et Universale inrepræsentando sunt utique, indistincta «formaliter,» idest, secundum formam; sed sunt etiam distincta «formaliter,» idest, «vere et proprie» secundum subjectum denominatum «ut quod:» nam tale subjectum in altero Universalis est natura realiter multiplex, in altero est cognitio ipsa. Eodem sensu Universale Thomisticum est et non est formaliter indistinctum ab ente ficto: et filius Dei adoptivus est et non est formaliter ens supernaturale.

22. *Ad 2.* Nominales, ut bene notat Exim. Doctor (1) forte non

(1) Disp. 6, Metaph. seq. 2.

dissent a reliquis Scholasticis, nisi in modo loquendi: admittunt enim cognitionem indefinitam plurium realiter similium, sed denominationem «Universalis, et Prædicabilis,» nolunt tribuere objecto indefinite cognito, sed soli cognitioni, vel nomini, «homo» v. g. Cum tamen ex hoc loquendi modo sequatur, Scientias, quæ de Universalibus agunt, non agere de rebus, sed de solis conceptibus, aut nominibus; idcirco Nominales jure merito reprehenduntur; tamquam a doctrina dialectice catholica recedentes. Longe aliter nos loquimur, et sentimus, qui Universale, de quo Scientiæ tractant, dicimus stare in recto, et ut quod, non pro cognitione, vel nomine, sed pro objecto reali, connotata cognitione in obliquo, sive «ut quo.» In summa, juxta nos, multiplex individuum denominari indefinite cognitum, est formaliter constitui Universale in essendo: et hoc ipsum inficiantur Nominales. Certe, si quis e Nominalibus esseret, naturam objective præscindi a differentiis, denominarique fide unam, ac fide relatam ad inferiora; is diceret quidquid Thomistæ dicunt: ipse tamen, si simul vellet, ut Universale, de quo Scientiæ tractant, staret pro sola relatione fide, citra dubium improbaretur a Thomistis, qui merito negarent, se Nominalismo subscribere.

23. *Ad 3.* Eodem argumento probari posset, quod cognitio, «Omnis homo» quæ utique universalis est in repræsentando, debet repræsentare Universale; vel quod Deus, aut Sol, debet causare Universale, quia dicitur universalis in causando. Cognitio igitur non alio sensu dicitur Universalis in repræsentando, nisi quatenus ejus repræsentatio in se est una, et terminatur ad objecta realiter plura; sicut causa in se una influit in plures effectus. «Ad» 4, nego sequelam, si id «a parte rei» significet complexum, aut Universale, adæquate existens extra animam, quo sensu rejicimus in tractatu præsentis Universale a parte rei. Si tamen nomine entis realis, aut existentis a parte rei, ample intelligatur quidquid existit sine fictione, sequela verissima est, et probata luculenter a D. Thoma (1). Negan-

(1) Vid. supra trac. 2, disp. 2, cap. 4, a n. 33, et cap. 5, n. 26.

dum tamen, quod cognitio dici debeat unitas absolute realis respectu objecti; nam unitas non dicitur realis, nisi ab effectu removendi multipliciter realem intrinsecam; quem effectum non habet unitas rationis, sive intentionalis, etsi consistat in ente non ficto. Vide dicta in simili super distinctione rationis (1).

24. *Ad 5:* Cognitio facit Universale exercite et in genere causæ formalis, «repræsentative sumpta, idest,» secundum modum repræsentandi confusivum et indefinitum; cumque modus hic non distinguatur ab entitate cognitionis, cognitio facit etiam Universale, «entitative sumpta.» Non tamen Universale facit cognitio «repræsentative sumpta,» si hoc idem sonet, ac «sumpta secundum id, quod ipsa repræsentat.» Unde, ut cognitio faciat Universale, nec debet repræsentare unitatem, aut universalitatem objecti, nec debet formaliter dicere multipliciter individuorum, quam attingit ex parte objecti. Sic cognitio repræsentative sumpta facit cognitum, comprehensum, scitum: nec ideo repræsentare debet cognitionem, comprehensionem, scientiam.

25. *Objic.* denique: Scientiæ sunt de Universalibus; sed non sunt de singularibus, nec de cognitione ipsorum confusa: ergo Universale aliquid est præter singularia, et cognitionem ipsorum. «Dist. Min.:» non sunt de singularibus, sub ratione talium, idest, ut cognitio per conceptus discernentes unum ab alio, «conc.» de singularibus sub ratione communi, idest, ut cognitio per conceptum indefinitum totius speciei, vel generis, «neg. Min. et Conseq.» Scientiæ dicuntur esse de Universalibus, quia disserunt de rebus individuis, speciei humanæ v. g., per actus, qui non potius verificantur de Petro, quam Paulo, sed æque et uniformiter de omnibus, ut cum hominem definiunt eumque demonstrant, esse risibilem, admirativum etc. Et hoc est reipsa disserere de singularibus, sed exigendo pro conditione, quod singularia concipiantur indefinite, vel universaliter, ut ita subeant uniformiter quidquid de ipsis prædicatur. Ubi notandum ex D. Thoma Opus. 56, circa medium, nullam Scientiam per se considerare Uni-

(1) In hoc. tract. disp. 1. cap. 8. n. 15.

versale adæquate sumptum, idest, penes formam et substratum, vel subjectum simul: nam Logica per se considerat solam formam; quia «non considerat hominem in eo quod homo, sed in eo quod Species. Aliæ autem Scientiæ considerant Universale quantum ad rem subjectam: nam Philosophus naturalis non considerat corpus mobile in quantum Genus, sed in quantum mobile corpus.»

CAPUT VI

*Utrum ad Universale plene constituendum requiratur
notitia comparativa?*

1. Triplex notitia, sive cognitio versari potest circa naturam universalem. Prima, pure præcisiva, directe attingens naturam realiter multiplicem, illamque exercite præscindens ex parte modi a multiplicitate reali, nihil dicens de inferioribus qua talibus. Hujusmodi est cognitio «homo», vel «animal». Et hæc dicitur cognitio pure abstractiva, vel abstractio absoluta, et simplex; quia non comparat naturam communem cum inferioribus, Secunda, cognitio reflexa pure apprehensiva, quæ naturam jam abstractione præcisam, et intentionaliter unam, reflexe comparat cum inferioribus, apprehendendo identitatem vel convenientiam ejus cum multis, quin tamen actu judicet esse in illis. Talis est hæc apprehensio, «natura mentaliter una, et applicabilis multis;» vel, «animal non apparens homo nec equus, potens tamen esse in homine et equo per identitatem.» Hæc dicitur comparatio, seu notitia comparativa, sed comparatio simplex; quia licet complexa sit in linea apprehensionis, caret tamen ea compositione subjecti et predicati, quæ est propria judicii. Tertia, cognitio judicativa, quæ naturam universalem actu prædicat et affirmat de inferioribus; diciturque comparatio composita. An hæc tertia notitia faciat, aut conservet Universale, quæstione seq. discutietur. Modo quærimus, Utrum Uni-

versale plene constituatur per abstractionem absolutam? an vero requirat insuper notitiam comparativam secundo loco positam?

2. Assero 1: «Universale metaphysicum formaliter et ultimo constituitur per simplicem abstractionem. Ita communiter Auctores nostri., consentientibus Thomistis Recentioribus, ut sunt Colleg. San Thomæ, Palanco, Gabr. a Concept., et alii, post M. Sotum q. 3, de Universal, contra plures alios Thomistas, et Scotistas, quos, indistincte loquentes de Universali in actu, citat et sequitur Mastrius (1). Qui tamen Thomistæ nobiscum sentiunt, Universale metaphysicum fieri docent per abstractionem, non in genere causæ formalis, quasi cognitio ipsa sit forma Universalis, sed in genere causæ efficientis, quatenus abstractio practice fingit unitatem ex parte objecti: quæ doctrina satis in præcedentibus impugnata manet.

3. Probatur assertio: simplex abstractio, v. g. cognitio «homo» plene constituit «unum aptum esse in multis,» sive «unum indifferens ad multa;» sed hoc est Universale metaphysicum: ergo etc. Minor constat ex definitione tradita cap. 1, num. 1. Major autem ex professo probata manet cap. 3, a num. 1, ad 6. Et nunc iterum confirmari potest ex Aristotele 10. Metaph. text. 1, docente, quædam esse unum «quorum ratio est una; talia vero, quorum intellectio una; talia autem quorum indivisibilis, etc.:» ubi D. Thomas lect. 1, lit d., «Quædam,» inquit, «dicuntur unum, propter rationem unam: hujusmodi» autem «sunt, quorum intelligentia est una, quæ una apprehensione apprehenduntur ab anima: et dicuntur una apprehensione apprehendi talia, quorum est una «aprehensio indivisibilis.» Et paucis interjectis, «Specie unam,» subdit, «est indivisibile,» quod est unum secundum «scientiam, et notitiam. Item: «Intellectus» apprehendit ut unum id, «in quo omnia inferiora conveniunt. Et sic in apprehensione Intellectus Species fit indivisibilis, quæ realiter est diversa «in diversis individuis.» Hactenus D. Thomas, perspicue docens, individua fieri ratione unum unitate Speciei Universalis eo ipso, quod una apprehensione uniformiter et indefinite cognoscantur.

(1) Disp. 3, Log. q. 3.

4. Si autem ejusmodi apprehensio reddit naturam unam, nequit non eam reddere indifferentem ad multa: nam eatenus, reddit unam, quatenus eam denudat mentaliter a differentiis: natura vero sic denudata, redditur mentaliter indifferens, quemadmodum esset realiter indifferens, et communicabilis pluribus, si realiter esset a differentiis denudata, prout Platonici somniabant. Hinc D. Thomas 1, p. q. 85, art. 3, ad 1, ait: «Intentio Universalitatis (ut scilicet unum et idem habeat habitudinem ad multa) provenit ex abstractione Intellectus.» Ubi notandum, Universale bifariam dici aptum esse in multis. 1, pure realiter, sive per identitatem mere realem: et hæc aptitudo non est physica, sed logica, instar illius, quam habet res quæque, ut sit il quod est; atque adeo aptitudo ista non provenit ab Intellectu, sed præsupponitur ex parte objecti. 2, intentionaliter, seu per identitatem realem ut cognitam; quia scilicet natura universalis sit apta, ut per supervenientes actus comparativos apprehendatur, vel judicetur identificata realiter cum pluribus, non obstante unitate per abstractionem acquisita. Vid. P. Peynado (1) Hæc est aptitudo, quæ formaliter provenit a cognitione abstractiva. Posita quippe cognitione «homo,» si Intellectus aliunde apprehendat Petrum, Paulum, et alios homines individuos, illico deteget identitatem, vel convenientiam illius naturæ abstractæ cum quovis eorum.

5. Assero 2: «Universale logicum plene constituitur per simplicem abstractionem, nec indiget notitia comparativa.» Est etiam communior sententia nostrorum, præsertim Recentiorum, contra Scotistas, et Thomistas fere omnes, quibus aliqui e nostris adhærent. Thomistæ, et plures Scotistæ moventur ex eo, quod Universale logicum formaliter constituitur per relationem rationis (fictam intelligunt) ad inferiora; quæ relatio non est, donec fingatur per notitiam comparativam. Nostri vero, qui talem notitiam requirunt, alio fundamento nituntur, infra referendo. Revoca in memoriam ex cap. 1, num. 1, definitiones utriusque Universalis, metaphysici, et logici: et

(1) Hic disp. 5, n. 2 13.

observa, quod juxta plurium sententiam prædicabilitas est de essentia Universalis, etiam metaphisici, non minus, quam rationalitas est de essentia hominis, proindeque Universalia metaphysicum et logicum non distinguuntur, nisi ut summum penes implicitum et explicitum. Hoc si verum est, præsens assertio nostra sponte descendit ex præcedenti, nec alia probatione indiget. Communius tamen in omni Schola docetur, aut supponitur, prædicabilitatem esse veluti passionem, aut proprietatem Universalis metaphisici; esse autem de essentia Universalis Logici, quia hoc per prædicabilitatem definitur, ideoque significatur in communi per nomen «Prædicabilis,» et in particulari per nomen «Generis, Speciei, Differentiæ,» etc. Quo posito, vel admissio.

6. Probatur Assertio 1: simplex abstractio plene format Universale metaphysicum, ut modo supponimus cum plerisque Adversariis: ergo etiam logicum plene format. «Prob. Conseq. :» quia Universale logicum juxta communem opinandi modum non est passio physica Universalis metaphisici, sicut calor est passio ignis, sed est passio et proprietas metaphysica, sicut Verum, Bonum, et Unum dicuntur passionem Entis: ergo inter utrumque Universale non est distinctio realis, sed rationis tantum: ergo cognitio, quæ alterum format non est realiter alia ab ea, quæ format alterum. Hinc Eximius Doctor, quem pro se allegant Adversarii, disp. 6. Metaph. sect. 8, num. 2, expresse docet, Universale, quod vocant «in essendo,» vel nullum esse, vel esse ipsum Universale «in predicando,» et utrumque in re coincidere, nec aliter differre, nisi quatenus alterum explicamus per ordinem ad esse, alterum per ordinem ad prædicationem. Quæ certe differentia non arguit distinctionem realem, ut patet in Vero, et Bono, quorum alterum explicatur per ordinem ad Intellectum, alterum per ordinem ad Voluntatem. Accedit, quod Universale metaphysicum non minus est relativum, quam Logicum; nequit enim concipi, nec explicari, nisi per ordinem ad multa, in quibus sit, vel esse possit: vel ergo utrumque, vel neutrum exigit notitiam comparativam, titulo relationis.

7. «Prob. 2:» nominatim contra Thomistas. Cognitio compara-

tiva supponit Universale logicum jam constitutum: ergo non constituit. «Prob. Antec.:» cognitio comparativa repræsentat naturam ut universalem, ut superiorem, ut communem et convenientem pluribus, non quidem pure exercite, ut Thomisthæ volunt, sed signate: at cognitio supponit id, quod signate repræsentat: ergo supponit naturam cum iis denominationibus actu susceptis, in quibus consistit universalitas logica juxta Thomistas. «Prob. Mai.:» cognitio comparativa habet hanc, aut similem tendentiam, «natura una communis pluribus, et superior respectu singulorum, et apta prædicari de ipsis:» sed hæc tendentia signate repræsentat naturam ut communem, ut superiorem etc.; non aliter, ac expressio hæc, «natura rationalis,» repræsentat signate naturam ut rationalem; ergo etc. «Urgetur 1:» hæc cognitio apprehensiva, «natura apta prædicari,» tam signate repræsentat prædicabilitatem, quam hæc judicativa, «natura est apta prædicari,» ut patet exemplo istarum, «natura rationalis, natura est rationalis:» cognitio autem non efficit, sed supponit, quod judicative prædicat, ut non ignorant Adversarii.

8. «Urgetur 2:» definitio formalis non efficit exercite, sed supponit essentiam definiti; sed cognitio comparativa est definitio Universalis logici, siquidem hoc, aut simili modo tendit, «natura una apta prædicari de multis,» vel «communis multis:» non ergo facit exercite, sed supponit essentiam Universalis logici. «Urgetur 3:» quod Sol sit universalis in causando, et conceptus «omnis homo» in repræsentando, non pendet ab eo, quod illa universalitas reflexe et comparative cognoscatur: ergo pariter, quod natura præcisa, sit universalis in essendo, et in prædicando, non pendet a cognitione reflexa comparativa. Profecto nulla ratio apparet, cur ex his apprehensionibus, «Sol universalis causa respectu sublunarium, Natura universalis respectu inferiorum,» prima supponat, secunda exercite faciat universalitatem, quam exprimit.

9. «Prob. 3:» contra nostros Auctores hac in re contrarios. Cognitio «homo» constituit naturam in statu intentionali, simulque detrahendo differentias liberam reddit ab omni impedimento prædicationis de quolibet individuo: ergo reddit illam de quolibet prædica-

bilem, atque adeo logice universalem. Patet Consequentia: quia natura jam actu apprehensa, liberaque ab impedimentis prædicationis, manet expedita ad prædicationem; et nihil est aliud esse prædicabilem, seu aptam prædicari. Dicunt, naturam per conceptum «homo» reddi proxime comparabilem multis, seu proxime aptam esse intentionaliter in multis per simplicem comparisonem (et per hanc aptitudinem constitui censent Universale metaphysicum;) non tamen reddi proxime prædicabilem, seu proxime aptam prædicari (quam proximam aptitudinem requirunt ad Universale logicum), sed remote duntaxat: aptitudo quippe non est proxima, nisi dum nihil mediare debet inter ipsam, et actum, quem respicit; at inter aptitudinem tributam a conceptu «homo,» et prædicationem actualem, mediare debet aliquid, nempe simplex comparatio: non enim Intellectus pervenire potest ad prædicationem actualem hominis de Petro, nisi prius Petrum conferat cum homine ut sic, et utriusque identitatem, vel convenientiam apprehendat. Natura ergo non est proxime apta prædicari de Petro, vel alio quovis, donec adveniat comparatio apprehensiva; quæ proinde supponit Universale metaphysicum, et constituit logicum, constituendo proxime Prædicabile.

10. Sed contra hanc doctrinam, qua unice moventur Auctores isti, probatio nostra promovetur sic. Ut natura humana constituatur proxime prædicabilis, quantum sufficit ad Universale logicum, non expectat eos actus, qui ex parte potentiæ Intellectivæ requiruntur ad prædicationem, si aliunde non requirantur, ut natura sit præsens Intellectui, liberaque ab impedimentis, quæ ex parte ipsius naturæ obstare possent prædicationi de quolibet; sed noticia comparativa, licet ex parte potentiæ requiratur ad prædicationem, non tamen requiritur, ut natura sit intentionaliter præsens, nec ut sit libera ab impedimentis multitudinis, aut singularitatis, quæ sola obstant prædicationi de quolibet ex parte naturæ: ergo natura humana non expectat comparisonem, ut constituatur etc. Consequentia tenet et Minor est certa; quia natura humana per conceptum «homo» redditur intentionaliter præsens, et formaliter præscinditur, ac denudatur ab omni multitudine et singularitate.

11. *Prob. Maj.* 1: quia nisi vera sit, natura humana in esse Universalis logici constitui deberet per speciem impressam singularem, per imperium voluntatis Intellectum determinantis, tum ad comparisonem, tum ad iudicium, et per decretum applicativum Omnipotentiae cum Intellectu concurrentis ad praedicationem: haec enim omnia ex parte potentiae requiruntur ad naturam actu praedicandam, et in eis omnibus militat ratio Contrariorum, ut applicanti liquebit. At id est inauditum, et plane falsum, cum Logica nihil curet de actibus hisce, dum praedicabilitatem Universalis explicat, 2: quia inter aptitudinem tributam a conceptu «homo,» et simplicem comparisonem, aliquid mediare debet ex parte potentiae, videlicet absoluta apprehensio singularium: prius enim est apprehendere singularia, quam ea cum natura communi comparare: et tamen juxta Adversarios natura non expectat ejusmodi apprehensionem, ut constituatur proxime comparabilis, quantum sufficit ad Universale metaphysicum.

12. 3; quia alioquin natura nunquam posset plene constitui Universale logicum, quod proinde, quatenus plene constitutum, foret impossibile. Probatur sequela: Universale logicum plene constitutum debet esse proxime praedicabile de omnibus et singulis inferioribus, etiam possibilibus, nominatim aut singillatim acceptis, ut passim Dialectici supponunt; si ergo proxima praedicabilitas non constituitur ante comparisonem, Universale logicum non erit plene constitutum donec existat comparatio naturae cum omnibus et singulis inferioribus nominatim: at comparatio ista impossibilis est, cum infinita sint individua, humana v. g.: ergo et impossibile erit Universale logicum plene constitutum. Nec dicas, difficultatem esse communem, eo quod Universale, sive comparisonem requirat, sive non, debet esse praedicabile de infinitis singulatim; cum tamen sit impossibilis praedicatio actualis de infinitis singulatim expressis. Ne, inquam, id dicas: nam ut Universale sit actu praedicabile de infinitis, non requiritur simultas praedicationis, sed simultas aptitudinis ad praedicationem quamlibet ex infinitis possibilibus: quemadmodum causa activa simul continet infinitos effectus ejusdem speciei, et Universale metaphysicum simul est proxime aptum ad comparationes infinitas. Illa autem simultas apti-

tudinis in nostra sententia constituitur per simplicem abstractionem. Si tamen per comparisonem constitueretur, non posset intelligi, donec simul existerent comparationes infinitæ, quod est impossibile.

13. Urgetur: homo ut sic, posita comparatione cum Petro, vel constituitur Universale logicum respectu Pauli, et cæterorum, vel non? Si primum dicas: ergo natura humana redditur proxime prædicabilis de Paulo, quin ad illum actu comparetur, quamvis comparatio cum Paulo requiratur ad prædicationem de ipso; unde totum ruit fundamentum Adversariorum. Si secundum: ergo homo ut sic, ab ea comparatione non redditur prædicabilis de Petro per modum Universalis Logici. Patet: quia Universale logicum non est proxime prædicabile de uno tantum, alias non differet ab individuo: sed homo ut sic, ab ea comparatione redditur proxime prædicabilis de Petro tantum, non vero de Paulo, nec de cæteris: ergo etc. Et hinc sequitur, hominem ut sic, a nulla comparatione fieri posse prædicabilem per modum Universalis logici, cui necessaria est prædicabilitas uniformis de omnibus, et singulis individuis; nunquam enim verificari potest ad omnia et singula comparatum esse. Nec sufficiet comparatio ad omnia confuse cognita sub conceptu «omnis homo,» vel «infinita individua.» Nam Universale debet esse proxime aptum prædicari de singulis ut cognitis sub proprio cujusque conceptu: cur enim magis de Petro, et Paulo, ut ita cognitis, quam de cæteris? Non ergo aptitudo Universalis erit proxima, donec adveniant hi proprii conceptus, qui certe prærequiruntur ad prædicationem.

14. 4, exemplis: materia prima constituitur proxime apta in esse subjecti ad recipiendam formam, per dispositiones ex parte materiæ se tenentes, præscindendo a conditionibus requisitis ex parte Agentis. Pone materiam ligni siccam, et calidam in summo, Deumque dene-gare concursum causis activis ad producendam formam ignis: tunc certe materia foret proxime apta, et ultimo disposita ad receptionem igneæ formæ; cum tamen conditio aliqua deesset prævia ad receptionem actualem, nempe voluntas Dei de concurrento cum causis activis: sed quia conditio ista solum requiritur ex parte Agentis, nec est ex dispositionibus passivis ex parte subjecti requisitis, ideo etiam sine

illa dicitur materia proxime et ultimo disposita. Similiter, lapis jam expolitus, præditusque idonea forma, ut collocetur in fornice, censeatur ex parte sui proxime aptus, et ultimo dispositus ad collocationem: et tamen priusquam actu collocetur, plura supersunt præmittenda, v. g. quod artifex manus expediat, et operi se accingat, quod lapides alios pariter formet, quodque ipsis elevandis, ac sustinendis instrumenta paret. Ex dictis ergo concluditur in re nostra, duplicem esse prædicabilitatem proximam: aliam pure passivam, vi cujus ex parte naturæ communis nihil obstat prædicationi de quolibet inferiori; et hæc sola prædicabilitas, cui sufficit abstractio simplex, intrinseca est Universali logico, et ipsius constitutiva: aliam activam, quæ reddit potentiam ex parte sui expeditam ad exercitium prædicationis; et hæc requirit quidem notitiam comparativam, sed extrinseca est Universali logico, quod supponit plene constitutum in esse talis.

Proponuntur Objectiones, et expediuntur.

15. Objectiones contra secundam Conclusionem, quæ præcipua, et difficilior est, modo solvemus: quo pariter, siquid primam oppugnat solutum erit. «Objic. 1,» ex Thomistis: Universale logicum formaliter consistit in respectu ficto, seu relatione rationis ad inferiora; sed ea relatio non fit nisi per cognitionem comparativam: hæc ergo necessaria est, ut fiat Universale logicum. Minor est certa: nam ficta relatio non fit, nisi dum cognoscitur, nequit autem cognosci, nisi per notitiam comparativam fundamenti ad terminum. «Prob. Maj. 1,» ex D. Thoma: tum q. 7, de pot. art. 11, ubi dicit quod «Intellectus adinvenit relationes Generis et Speciei, considerando ordinem, qui est in Intellectu ad res ad extra:» tum 1; p. q. 28, art. 1, ubi sic ait: «Respectus significatus per ea, quæ dicuntur ad aliquid, aliquando est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis unum alteri; sicut cum comparat hominem animali ut Speciem ad Genus:» tum iis locis,

quibus Thomistæ contendebant in Procemialib., intentionem Universalitatis esse ens rationis juxta D. Thomam.

16. *Prob. 2*; Universale logicum formaliter constituitur per respectum ad inferiora; sed non per respectum, qui sit realis: ergo per respectum rationis, sive fictum. Major videtur certa: tum quia Universale per id formaliter constituitur, per quod definitur; definitur autem per ordinem ad multa seu versus multa; tum quia formaliter ut tale, est superius; at superius ut tale dicit formaliter ordinem ad inferiora. Minor ergo probatur: tum quia respectus inter extrema realiter indistincta nequit esse realis: Universale autem non distinguitur realiter ab inferioribus. Tum etiam, quia non datur a parte rei natura una communis pluribus, aut superior pluribus; daretur autem, si relatio superioritatis esset realis.

17. *Resp. neg. Maj.* Ad 1, «prob.» D. Thomas, cum ait, Intellectum adinvenire relationes etc., loquitur de relatione «secundum dici,» vel quasi transcendentali, quæ non est ficta sed consistens in cognitione directa præcisiva; hæc enim, dum sine fictione denominat naturam aptam cognosci in multis, et prædicari de multis, reddit eam quasi transcendentaliter relatam ad multa, instar aptitudinis physicæ. Hanc relationem Intellectus per cognitionem reflexam comparativam non facit, sed jam factam signate cognoscit, siquidem illam «adinvenit considerando ordinem, qui est in intellectu ad res ad extra:» quæ verba plane significant, talem ordinem jam esse in intellectu ante considerationem reflexam: ut si diceretur, quod Intellectus adinvenit relationem transcendentalem hominis ad discursum, considerando ordinem, qui est in rationalitate ad actum discurrendi.

18. Quodsi D. Thomas intelligat relationem fictam, vel eam accipit pure fundamentaliter, vel, si formaliter, non significat, nec intendit, talem relationem pertinere ad constitutionem Universalis, sed solum ex imperfectione Intellectus non posse a nobis reflexe concipi Universale jam constitutum, quin apprehendatur simul relatio ficta; quemadmodum Deus ut superior, ut creator ut dominus, non constituitur a relatione ficta, quæ tamen necessario, vel frequenter a nobis apprehenditur, quoties Deum ea ratione concipimus. Sic etiam, ho-

minem esse privatum visu, non consistit in fictione Intellectus, quæ tamen necessaria est, ut privatio a nobis apprehendatur. Id ipsum dicitur ad 2, testimonium D. Thomæ, et ad alia, quæ refutant Thomistæ. Et, ne de mente D. Thomæ dubites, relege dicta tract. 1, (1), ubi etiam doctrinam traditæ solutionis confirmatam habes (2).

19. *Ad 2, prob.* Major vera est de respectu quasi transcendentali, aut «secundum dici,» qui consistit in aptitudine ad prædicationem de multis, imitaturque aptitudinem lapidis ultimo expoliti ad conjunctionem cum aliis in fabrica. Talis autem respectus non requirit terminum actualiter positum, sed possibilem. Nec aliud probat definitio Universalis per ordinem ad multa: certum quippe est aptitudinem, et habilitatem rei definitæ ad terminum, aut munus aliquod, a nobis explicari non posse, nec concipi sub ratione talis, nisi expressionibus comparativis, ac mentionem facientibus illius termini, seu muneris, ut possibilis: quibus tamen expressionibus utsummum respondet ex parte objecti respectus transcendentalis, ab ipsamet aptitudine indistinctus. Exemplo sint definitiones animalis, et rationalis, per ordinem ad sensationem, et discursum: item definitio Universalis metaphysici, quæ non nisi terminis relativis formari valet.

20. Superioritas, quatenus proprie relationem sonat, non est constitutiva Universalis, sed solum quatenus late accipitur pro communitate, vel amplitudine prædicabilitatis, quam nullum ex inferioribus, quodcumque in Intellectu existat, adæquare potest. Sic autem accepta superioritas, non est respectus prædicamentalis, nec existentiam termini requirit; ut patet in Omnipotentia, quæ ab æterno est virtus superior virtute creata: atque etiam in Angelo, qui naturam haberet humana superiorem, etiamsi nullus homo existeret actu. Certe, si entitas Gratix Divinitus produceretur extra subjectum, quin ulla entitas naturalis existeret, non ideo definiret esse ens «supernaturale;» cum

(1) Disput. 2, cap. 4 a num. 33, et cap. 5, a num. 11.

(2) Eod. cap. 5, a num. 34 ad 38.

tamen hoc nomine exprimatur superioritas respectu entis naturalis. Quod vero ejusmodi superioritas, amplitudo, communitas, ordo quasi transcendentalis, et quidquid ad Universalis constitutionem formalem pertinet, sit ens reale intra animam, quamvis non detur a parte rei, idest, extra animam; sæpe in superioribus ostendimus, idque repetere jam tædet.

21. *Objic.* 2, ex Autoribus nostris: Universale non est proxime prædicabile, donec Intellectus apprehendat convenientiam ejus cum inferioribus; de hac enim convenientia judicat Intellectus prædicando, et nequit de incognitis judicare: sed ejusmodi convenientia non apprehenditur, nisi cognitione comparativa: hæc ergo requiritur, ut Universale fiat proxime prædicabile. «Confirm.:

 illa cognitio reddit objectum proxime prædicabile, ex qua immediate subsequi potest prædicatio actualis; si enim aliquid mediare debet, objectum non erit prædicabile, nisi remote, aut mediate: quemadmodum non erit proxime visibile, donec habeat condiciones, quas inter, et visionem actua-
lem nihil mediet. At prædicatio actualis solum potest immediate subsequi comparisonem, secus vero simplicem abstractionem, ergo etc. Hæc objectio præoccupata, et soluta manet in probatione Conclusionis. Nunc ex ibi dictis.

22. *Dist. Maj.:* non est proxime prædicabile, proximitate activa, et extrinseca Universali logico, «conc.:

 proximitate passiva, quæ sola intrinseca est Universali, «neg. Maj.; et «concess. Min.,» similiter «dist. Conseq.» Ad Confirmationem eadem distinctio applicanda est, negandumque, non intelligi Universale logicum plene constitutum, donec sit proxime prædicabile proximitate, quam immediate sequatur prædicatio actualis; sufficit enim proximitas cum hoc addito, »quantum est ex parte naturæ communis«. Nec absurdum est, quod Universale logicum dicatur prædicabile mediate, ac remote, si ratio habeatur omnium, quæ ad predicationem undequaque requiruntur; ut Adversarii fateri tenentur, habita ratione decreti Dei, aut imperii Voluntatis. Solum quippe dicitur proxime prædicabile ex parte sui, et quatenus contraponitur prædicabilitati fundamentali, quam habet natura realiter existens in individuis similibus, priusquam simplici abs-

tractione constituatur communis, et indifferens. Sic, ut exemplum retorqueam, objectum localiter præsens, coloratum, ac luce perfusum, dicitur proxime visibile ab homine clausos oculos habente; cum tamen ante visionem actualem mediare debeat oculorum apertio. Dici præterea posset cum P. Hurtado (1), ad prædicationem actualem non requiri apprehensionem reflexam convenientiæ naturæ communis cum inferioribus; sed sufficere apprehensionem convenientiæ in actu exercito, ac directo, qualis datur in ipsamet simplici abstractione.

23. *Objic.* 3: nequit existere prædicabile actu, quin existat subijcibile actu; sed Universale est actu prædicabile: ergo non existit, quin inferiora sint actu subijcibilia, qualia esse non possunt absque notitia comparativa. «*Prob. Maj.* 1: quia correlativa sunt simul tempore, natura, et cognitione: prædicabile autem, et subijcibile, correlativa sunt. 2: quia nequit existere prædicatum actuale sine actuali subjecto: ergo pariter etc. Insto 1: ergo Universale metaphysicum non poterit esse comparabile actu, quin inferiora invicem sint actu comparabilia, qualia non sunt absque propria ipsorum apprehensione: per hanc ergo apprehensionem constituetur Universale metaphysicum. Insto 2: ergo nequit existere prædicabile actu de omnibus individuis in particulari, quin omnia in particulari sint actu subijcibilia beneficio comparationis; quod est impossibile. Addo, quodvis individuum posse reddi subijcibile actu sine comparatione, posita scilicet apprehensione ipsius absoluta, v. g. «*Petrus,*» aut «*hic homo.*»

24. Præterea, «*neg. Maj.*» quia, ut Universale sit actu prædicabile, sufficit, quod actualiter habeat quidquid ex se requirit, ut ab Intellectu in prædicationem assumatur: ad hoc autem necessaria non est coexistentia ipsius cum inferioribus jam actu cognitis, et proxime subijcibilibus: sat enim est, quod inferiora isto modo possibilia sint. Ad 1, «*prob.:*» prædicabile, et subijcibile non debent esse correlativa prædicamentalia, set possunt quasi transcendentaliter referri, quemadmodum productivum et productibile, vel receptivum et receptibi-

(1) Disp. 5, Metaph. sect. 8, in Edit. 6.

le. Talia vero correlativa, licet debeant esse simul cognitione (hoc est, licet alterum non possit cognosci reflexe, ut relativum est, sine altero), non debent esse simul tempore, et natura. Sic enim Omnipotentia ab æterno est actu productiva creaturarum, quin ab æterno existat actu producibilitas passiva: materia etiam esse potest actu receptiva formæ, priusquam actu existat receptibilitas ex parte formæ se tenens. «Ad 2, neg. Conseq. :» quia denominatio «prædicati» dicit ex terminis actualem applicationem et conjunctionem cum subjecto, quod proinde necessario coexistere debet. At denominatio «prædicabilis præcise» dicit aptitudinem et indifferentiam: aptitudo autem ad aliquid, ex se non importat coexistentiam termini. Inter has ergo denominationes illud discrimen est quod inter «productivum,» et «producens,» aut inter «receptivum, et recipiens.»

25. *Objic.* 4: totum esse Universalis est cognosci, cum non existat in rebus, sed in Intellectu: at Universale qua tale non cognoscitur, nisi per notitiam comparativam: in hac ergo consistit totum esse Universalis. «Confirm. :» Universale est terminus secundæ intentionis: ergo non constituitur per primam intentionem, qualis est cognitio abstractiva. Iterum hic redit utraque instantia num. 23. «Dist Maj. :» est cognosci Universale ipsum reflexe, «neg. ;» est cognosci naturam realiter multiplicem cognitione indefinita, «conc. Maj.,» et «Min., et neg. Conseq.» Fateor, Universale signate et reflexe non cognosci, nisi per cognitionem comparativam: nego tamen, non plene constitui, priusquam ita reflexe cognoscatur; quemadmodum denominatio «cogniti» (quæ pariter non existit in rebus, sed in Intellectu) plene constituta est, priusquam reflexe noscatur, objectum esse cognitum. «Ad Confirm.» Hi termini, «Universale, Genus, Species,» et similes, dicuntur secundæ intentionis, quia significant rem ut jam cognitam abstractione directa: eorum autem objectum non est secunda intentio formalis (ut esset, si consisteret in comparatione reflexa), sed est secunda intentio objectiva, nempe res cognita, sive concretum ex objecto reali, et ejus cognitione directa, quæ est prima intentio formalis, et secunda intentio objectiva, vel forma ipsius; ut liquet ex Procæmialibus, ubi relegere poteris pulchrum D. Thomæ locum expli-

cantis, quodnam objectum respondeat huic rationi, vel conceptioni, «Genus,» aut «Species» (1).

26. *Objic.* 5: natura humana sub conceptu «homo» indifferens est, ut sit Species prædicabilis, vel subijcibilis, prout comparata fuerit, vel ad individua, vel ad Genus: ut ergo determinate sit Species prædicabilis, indiget cognitione, qua comparetur ad individua. «Confirm. 1:» quia album ut sic, non est Prædicabile determinatæ speciei, donec accedat notitia comparativa; per quam si comparetur ad subjecta, v. g. ad Petrum, et Paulum, erit Accidens quantum Prædicabile; si vero ad hoc album, et illud album, erit Species secundum Prædicabile. Idem contingit in Proprio, imo et in Genere, et Differentia: nam animal v. g., licet sit Genus comparatione Specierum, si tamen comparetur ad sua individua incompleta, nempe ad hoc animal, et illud animal, induit rationem Speciei. Ex quo argumento P. Suarez disp. 6, Metaph. sect. 8, num. 5, docet, divisionem Universalis in quinque Prædicabilia non habere locum, donec fiat comparatio ad diversa. «Confirm. 2:» Universale per simplicem abstractionem fit tantum unum a multis, respicitque multa ut terminum «a quo:» atqui Universale logicum debet insuper esse unum in multis, aut versus multa, quæ respiciat ut terminum «ad quem;» ergo præter abstractionem, indiget comparatione, qua referatur ad inferiora.

27. Ad «Object. neg. Antec.,» quod scilicet natura humana sit ita indifferens: est enim vi cognitionis «homo» determinate Species prædicabilis, simulque subijcibilis, respectu diversorum, videlicet hinc individuorum, inde Generis; quin ad hoc notitiam comparativam expectet: nam illis denominationibus sufficit simultanea aptitudo naturæ humanæ, ut, si cognoscantur individua, de illis prædicetur tamquam superior, et, si cognoscatur natura generica, illi subijciatur tamquam inferior. Talis autem aptitudo provenit a conceptu «homo;» sicut ab eo provenit juxta Adversarios aptitudo simultanea naturæ, ut comparetur individuis tamquam superior et Generi tamquam inferior. Ad 1,

(1) Tract. 1, disp. 2, cap. 2, num. 14.

«confirm.» similiter dico, album ut sic, jam ante comparisonem constitutum esse in specie quinti, simulque secundi Prædicabilis (idem cogita de Proprio, Genere et Differentia, proportionem servata) respectu diversorum: quia per abstractionem redditur aptum prædicari de subjectis extra essentiam contingenter, de suis autem individuis ut tota essentia. Sic idem actus contritionis pertinet simul ad duplicem speciem affectuum, nempe amoris, et odii. Sic etiam idem album ut sic, juxta Adversarios, simul est fundamentum proximum utriusque Prædicabilis.

28. Eximius Doctor loc. cit. de Prædicabilium divisione sic loquitur. «Non videtur posse quinque illa membra semper et in universum commode distinguere, donec accedat relatio, seu comparatio.» Verissime dictum; nam, cum pleraque Universalia secum identificent prædicabilitatem duplicis membri, ut probant exempla nobis objecta, necessaria est reflexa cognitio, quæ Universale comparans ad inferiora diversa, ratione distinguat in eo prædicabilitatem propriam cujusque membri, ut beneficio istius reflexæ distinctionis rationis impermixta maneant quinque prædicabilia Porphyriana. Cæterum hoc non probat, comparisonem esse necessariam, ut existat prædicabilitas Universalis logici, sed ut existat reflexe distincta in quinque membra: quemadmodum, si potentiæ realiter identificentur cum anima, cognitio comparans animam ad varios actus, quamvis non requiratur, ut anima rationalis plene sit potens intelligere et velle, tamen necessaria est, ut animæ potentia dividatur in Intellectum, et Voluntatem.

29. Quare Doctor Eximius immerito allegatur pro sententia contraria, tum loco nobis objecto, tum etiam eadem disp. sect. 6, num. 8, 10 et 12; nam ibi expresse distinguit duplex Universale: alterum absolutum, quod per abstractionem plene fieri docet, et inter alia de eo sic loquitur num. 9: «In natura illa sic concepta est nova unitas rationis, quia habet unum conceptum indivisibilem in plures similes: habet etiam communitatem, seu aptitudinem, ut insit multis, et de eis prædicetur: ergo nihil illi deest ad rationem Universalis,» videlicet, tum metaphysici, tum logici, ut patet ex illis verbis, «ut insit multis, et de eis prædicetur.» Alterum respectivum, seu relativum «secun-

dum esse,» idest, prædicamentaliter; quod tunc fit, cum reflectentes supra Universale absolutum, comparamus illud ad inferiora; ex quo resultat relatio quædam quasi prædicamentalis, vel pure ficta, vel in ipsa comparatione consistens. At nullibi docet Eximius, Universale, sic acceptum, esse illud Universale logicum, de quo disputamus, nempe quod definitur «Unum aptum prædicari de multis:» quamvis alio sensu possit vocari logicum, videlicet quatenus fit per actum Logicæ, cujus est Universale jam factum reflexe inspicere, et ad inferiora comparare, ut illi tribuat nomen «Genus, Species,» etc.

30. Hinc etiam patet, verum esse, nec nobis incommodum, quod sæpe docet Angelicus Doctor, Intellectum attribuere objecto cognito intentiones Generis, Speciei, etc., quatenus illud comparat cum inferioribus, quæ sunt extra animam: quamvis enim animal abstracte cognitum habeat quidquid significat secunda hæc intentio formalis «Genus;» nequit tamen Intellectus dicere, «Animal est Genus,» donec reflexe cognoscat animal abstractum, et illud comparet cum inferioribus: ut nequit dicere, «Anima est intellectiva,» donec animam comparet cum actibus intelligendi, quos elicere potest.

31. «Ad 2, Confirm.:» sola abstractio sufficit, ut Universale respiciat multa, tamquam terminum «a quo, et ad quem.» Dum enim cognoscitur natura sine multis, fit una a multis: et cum maneat hoc ipso apta et indifferens, ut applicetur multis, fit etiam una in multis potentialiter, sive una versus multa. Nullum autem absurdum in eo, quod per eandem cognitionem cognoscatur natura sine multis, maneatque simul apta, ut rursus per cognitionem judicativam applicetur ad multa: sicut juxta Adversarios per eandem formam redditur abstracta a multis, et proxime comparabilis ad multa; ubi etiam est terminus «a quo, et ad quem:» vel sicut motus circularis idem punctum respicit ut terminum «a quo, et ad quem;» quia illuc redit, unde recessit.

CAPUT VII

Utrum Universale salvetur in actuali prædicatione.

1. Ut facilius controversiæ propositæ sensus percipiatur, duo prænoto, 1: in judiciis, seu prædicationibus mentalibus, in quibus nulla exprimitur multiplicitas, differentia inferior, aut singularitas, proculdubio salvatur, seu conservatur Universale, idest, natura communis præcisa et abstracta ab inferioribus; unde in hoc iudicio, «Animal est sensitivum,» universalitas illæsa manet, tam ex parte subjecti, quam ex parte prædicati; et in hoc, «Homo est animal,» manet etiam ex parte subjecti, imo et ex parte prædicati manet quædam saltem universalitas restricta ad animal humanum. Tota ergo lis est de judiciis, in quibus natura, quæ communis apparet, prædicatur de subjecto formaliter multiplici, ut «Omne sensitivum est animal,» vel de subjecto formaliter singulari, ut «Petrus est homo,» vel saltem de subjecto inferiori, ut «Homo est animal:» in his enim dubium est, an prædicatum retineat universalitatem, quam præhabuit in simplici apprehensione, «Animal,» aut «homo.»

2. 2: communiter pro comperto habetur, aut supponitur, Universale in actuali prædicatione conservari, si iudicium sit qualitas composita ex apprehensionibus realiter distinctis, quæ vices gerant subjecti et prædicati: tunc enim in iudicio, «Petrus est homo,» apprehensio «homo» eadem est, eodemque modo tendit, atque in idem objectum, intra prædicationem, ac extra; neque enim aut objectum, aut modum repræsentandi mutare potest, nisi mutet essentiam, ut fert communis in omni Schola sententia. Si ergo talis apprehensio extra prædicationem facit Universale, facit etiam, vel conservat et intra. Nec dicas forte, posse iudicium esse realiter compositum, quin Universale conservetur in hoc, «Petrus est homo,» si nimirum expressio «homo,» quæ iudicii pars est, non sit apprehensio præhabita,

sed alia tendentia, similis quidem ex parte modi, sed dissimilis in ob-
jecto, utpote attingens solam naturam Petri.

3. Nam, ut omittam, id esse contra receptum ubique sensum, contra est 1., quod saltem in hoc iudicio realiter composito, «Omnis homo est homo,» vel «Omne sensitivum est animal, «nulla ratio est, cur expressio prædicati non faciat Universale, ut patebit examinanti; cum tamen in eo militet quidquid difficultatis est in prædicatione de subjecto singulari. Contra est 2, quod mentalis expressio «homo,» sive sit apprehensio, sive pars iudicii, ab eadem specie paritur, et similem omnino tendendi modum habet, nec ex vi dumtaxat ipsius potest Intellectus reddere rationem de multiplicitate naturæ humanæ, vel de uno potius, quam de alio individuo, cum ab omnibus præscindat ex parte actus: Undenam ergo proveniet diversitas objectorum? vel, cur non utrobique erit repræsentatio indefinita totius naturæ humanæ, sive omnium hominum? Alia ratio est in voce «homo;» quæ potest esse sono similis, aut eadem, et tamen ex varietate circumstantiarum, vel ex aliarum consortio vocum, variare objectum; habet enim significationem ad placitum.

4. Supponitur igitur in præsentiarum sententia in Animastica valde probabilis, quod scilicet iudicium, seu propositio mentalis sit simplex qualitas, idest, actus realiter indivisibilis, omni partium actuali compositione carens. Quo posito, quæritur, utrum conservetur Universale, cum actualiter prædicatur de subjecto singulari, vel inferiori, vel multiplici ex parte actus, ut in propositionibus num. 1, expressis? Negant PP. Hurtado, Arriaga, Oviedo, Compton, Izquierdo, plures etiam Thomistæ, et Scotistæ, quos omnes citat, et sequitur P. Peynado disp. 5, num. 45. Affirmant ex adverso PP. Lynce, Quiros, Joan. Bapt de Benedictis, et magna ex parte Ulloa: eademque videtur esse communior sententia Thomistarum, quibus allegatis subseribit M. Bayona. Et Thomistæ quidem non est cur aliter sentiant, siquidem Universale constituunt, non per cognitionem formaliter, sed per distinctionem ex parte objecti fictam inter naturam communem et differentias: unde, cum alias doceant, per omne iudicium fingi distinctionem subjecti et prædicati, consequens est, ut per hoc,

«Petrus est homo,» maneat homo ratione distinctus a Petro, adeoque non est unde universalitatem amittat. Præcipua ergo difficultas pertinet ad nostros Auctores, qui Universale cum D. Thoma dicunt «Unum unitate cognitionis.»

5. Addi potest et tertia sententia inter extremas præcedentes media, quod scilicet in prædicatione de subjecto singulari salvetur Universale quoad positivum, non vero quoad negativum. Conceptus formans Universale (ut ex concordi Nostrorum sensu notat P. Peynado loc. cit. num. 37, et ex hactenus dictis abunde patet) duobus essentialiter constituitur, altero positivo, altero negativo: positivum est repræsentare naturam, quæ revera multiplex est actu, vel potentia: negativum est non repræsentare differentias, saltem ex parte actus. Asserit igitur ea sententia, in hoc actu, «Petrus est homo,» et similibus, salvari positivum formæ Universalis, nempe representationem totius naturæ humanæ, qua late patet; non tamen salvari negativum, quod est nullam repræsentare differentiam. Sic olim tenui, dictavique, nec nunc aliter sentio, quamquam aliis terminis utar. Postea vero eamdem comperi sententiam esse P. Sylvestri Mauri q. 35. Log., ubi tuetur, in prædicatione de quolibet inferiori non salvari «Universale omnino confusum;» salvari tamen «Universale scientificum,» per quod scilicet infinita individua coalescant in unicum prædicatum.

§ I.

PRIMA ASSERTIO.

Universale absolute et simpliciter non salvatur in prædicatione affirmativa de subjecto formaliter multiplici vel inferiori.

6. Ita sentiunt Auctores primæ sententiæ. Probatur Assertio quantum ad prædicationem de subjecto multiplici. Si iudicium est simplex qualitas, hic actus, «Omnis homo est animal,» vel hic, «Homo et

equus sunt animal,» non reddit naturam animalis absolute unam unitate rationis, nec intentionaliter indivisam: ergo in eo non salvatur Universale absolute et simpliciter. Consequentia tenet; quia illa unitas et indivisio pertinet juxta omnes ad conceptum Universalis. «Prob. Antec.: actus ille repræsentat expresse naturam animalis identificatam cum subjecto realiter multiplici: ergo illam expresse repræsentat multiplicatam. Patet hoc: quia in natura creata idem est identificari cum multis, ac multiplicari; proindeque naturæ multiplicitas exprimitur, quoties apparet ejus identitas cum multis; quidquid in oppositum singulariter dicat P. Joan. Ulloa, cap. seq. rejiciendus. Tum sic: Sed actus expresse repræsentans multiplicitatem objecti, non reddit illud absolute unum unitate rationis, nec intentionaliter indivisum: ergo etc.

7. *Prob subsumpt. Min. 1*, ex Aristotele, et D. Thoma supra citatis (1), qui docent, non aliter objectum realiter multiplex fieri ratione unum, nisi in quantum in mente non habet divisionem: at per cognitionem, quæ est repræsentatio pluralitatis ut talis, objectum proculdubio divisionem habet in mente: 2; quia objectum realiter multiplex non redditur ratione unum, nisi præscindatur, et abstrahatur ab omni differentia, qua realiter multiplicatur: non præscinditur autem, nec abstrahitur ab eo, quod cognitio exhibet ex parte actus. Ideo D. Thomas Opusc. 49. «Intellectus,» inquit, «abstrahit Genus ab speciebus, in quantum intelligit naturam Generis non intelligendo differentias; similiter abstrahit Speciem ab individuis, in quantum intelligit naturam Speciei non intelligendo principia individuantia.» Et rursus: «Sic ergo solum est unum de multis prout intelligitur præter principia individuantia.» Et 2, contr. Gent. Cap. 52: «Remotis differentiis constitutivis Specierum, remanet natura Generis indivisæ: quia eadem differentia, quæ sunt constitutive Specierum, sunt divisive Generis. 3:» quia nihil in Schola nostra constantius, quam quod actus, sub quo apparet objectum ut multiplex, non est unitas rationis, nec

(1) Hac disp. cap. 3, n. 3.

potest esse forma Universalis; ut patet in his apprehensionibus, «animalia homines, omnis homo, populus, exercitus,» quæ non alia de causa ineptæ sunt, ut naturam hominum constituent unam et Universalem.

8. Iisdem argumentis probatur Assertio quantum ad prædicationem de subjecto inferiori, vel singulari. Nam hic actus, «Petrus est homo,» est repræsentatio Petreitatis ut talis: ergo formaliter et ex parte ætæns exprimit aliquam e differentiis divisivis naturæ humanæ hanc ergo non constituit prorsus indivisam intentionaliter; nec eam præscindit et abstrahit ab omni principio individuante, prout ad unitatem et universalitatem absolutam requiritur. Urgetur: conceptus perfecte constituens Universale, debet esse univocus: conceptus autem univocus debet ita exprimere rationem objectivam, ut appareat omnino eadem, et uniformiter se habens ad omnia inferiora sine ulla diversitate, ut constat et definitione Univocorum. At natura humana sub conceptu, quo de loquimur, non apparet omnino eadem, et uniformis ad individua omnia; siquidem apparet identificata cum Petreitate, quæ est ratio diversificandi naturam, ac differendi a reliquis individuis.

9. Dices: quamvis Universale non salvetur in prædictis actibus ex parte subjecti multiplicis, vel singularis, poterit tamen salvari ex parte prædicati, ubi datur expressio æquivalens apprehensioni «homo,» vel «animal.» Sed «Contra:» si iudicium est indivisibile, ut modo supponitur, subjectum et prædicatum formalia non sunt alia et alia pars, sed unica impartibilis expressio: ergo in prædicatione de subjecto multiplici nulla datur expressio, quæ non sit repræsentatio pluralitatis ut talis; sicut in homine realiter sumpto nullum est prædicatum, quod non sit rationale: sed repræsentatio pluralitatis, ut talis, nequid esse divisio et unitas rationis, cum sit potius pluralitas rationis, et divisio intentionalis: ergo nequit esse forma Universalis. Pariter in prædicatione de subjecto singulari, nulla datur expressio, quæ non sit repræsentatio singularitatis ut talis: ergo nulla datur, quæ naturam præscindat, et abstrahat ab omni singularitate, prout ad Universale perfectum necesse est.

10. Poterit quidem cognitio reflexa præscindere in iis iudiciis

formale prædicatum a subjecto, et tunc manebit expressio naturæ humanæ distincta per rationem ab expressione multitudinis, aut hæceitatis. At hoc non sufficit, ut in judiciis ejusmodi salvetur perfecta universalitas. Tum quia nunc tantum inquiritur, an illa judicia per se et absque reflexa cognitione retineant, aut faciant Universale perfectum. Tum quia expressio hominis ut reflexe præcisa ab expressione multitudinis, vel hæceitatis, non est universalitas objecti, sed ut summum præscindit ab unitate et pluralitate rationis, vel ab universalitate et singularitate formali. Ratio est: quia cognitio formans Universale debet a se positive excludere expressionem omnis individuationis, et pluralitatis realis objecti, seu debet non identificari realiter cum tali expressione, sed carentiam ejus in se dicere; ut jam supra notavimus (1), et colligitur ex nuper dictis, ne alioquin eadem cognitio simul sit præcisio et non præcisio, divisio et indivisio, unitas et pluralitas intensionalis ejusdem objecti. At expressio hominis, ut reflexe præcisa ab expressione subjecti multiplicis, aut singularis, hujus expressionis carentiam, vel exclusionem in se non habet ut manifestum est: ergo etc. Datur itaque in iis judiciis expressio æquivalens apprehensioni «homo,» vel «animal,» quantum ad amplitudinem objecti, ut mox dicam; at non quantum ad vim denominandi objectum perfecte præcisum, et intensionaliter unum.

(1) - Cit. cap. 7, num. 11.

§ II

SECUNDA ASSERTIO

Prædicatum ex se Universale, dum prædicatur de subjecto inferiori, vel singulari, retinet totam amplitudinem objectivam, quæ propria est Universalis.

11. Ita omnes Auctores citati supra cap. 4, num. 16, pro æquivalentia tendentiæ indefinitæ ad disjunctivam: nec aliud intendere videntur plerique Patroni secundæ sententiæ relatæ n. 4. Contrarium expresse tenet P. Peynado (1), quem sequuntur passim Recentiores. Probatur Assertio 1, destruendo præcipuum, et fere unicum adversæ sententiæ fundamentum. Ideo in hoc actu, «Petrus est animal,» expressio «animal» non attingeret ex parte objecti omnes species et individua animalis (hæc est amplitudo objectiva Universalis propria, ut in superioribus ostendimus), quia sequeretur, prædicationem esse falsam, utpote affirmantem de Petro species, et individua, quibuscum omnibus Petrus identificari non potest; sed potest prædictio vera esse, quamvis aliquomodo affirmet de Petro species et individua omnia animalis, ut patet in hoc actu, «Petrus est aliquod animal,» atque etiam in hoc, «Omnis homo est aliquod animal,» qui attingit, et affirmat de quovis homine species, et individua omnia animalis, quin ideo desinat esse verus, juxta D. Thomam (2), et juxta omnes: ergo ex eo capite non labefactatur Assertio nostra.

12. Si dicas, excipi debere prædicationem disjunctivam, Subin-fero: ergo jam universaliter vera non est regula, quam assumis, videlicet non posse vere affirmari de Petro, nisi quod cum eo realiter

(1) Disput. 5, num. 48.

(2) In 1, Perih. lect. 10, lit. f.

identificatur, nempe suam ipsius naturam. Prius ergo tibi probandum est, tendentiam indefinitam, vel quæ illi respondet in iudicio, non æquivalere disjunctivæ in verificando, ut nos ex eo capite oppugnes. At id non facile probatu est; maxime cum oppositum auctoritate et ratione probaverimus cap. 4, a num. 16. Nec modo circa illam æquivalentiam nova difficultas occurrit solutu digna; nisi forte, quod obijciunt Thomistæ, terminum disjunctivum non posse distribui, cum tamen terminus communis, indefinite significans, distribui possit. Sed hoc non urget: nam uterque terminus virtualiter distribuitur in prædicato propositionis negativæ, ut notavimus loc. cit. num. 30.: uterque pariter mediate distribui potest, quatenus prædicari valet de subiecto distributo; tam enim vere de omni homine dicitur, «est aliquod animal,» quam, «est animal.» Ut autem ex parte subiecti possit alter præ altero immediate affici signis distributivis, dicaturque apte, «Omne animal,» et inepte, «Omne aliquod animal;» sufficere potest, quod alter virtualiter, alter formaliter disjunctivus sit: quamquam non ideo concedendum est, quod terminus «animal,» dum immediate afficitur signo «omne,» maneat indefinitus; jam enim reipsa est alius terminus, licet indefinito similis quoad sonum.

13. Probatur 2: hic actus, «Petrus est animal,» latius patet ex parte prædicati objectivi, quam hic, «Petrus est homo,» vel «est hoc animal rationale:» ergo retinet amplitudinem objectivam Universalis propriam. Consequentia tenet, etiam juxta Adversarios. «Prob. Antec.» ex hac propositione, «Petrus est hoc animal rationale,» vel, «est homo,» recte sequitur, «ergo Petrus non est equus, sed non idem sequitur ex hac alia, «Petrus est animal:» ergo hæc latius patet etc. Major est certa, et Consequentia videtur legitima: quia si latius aliquid non prædicat altera præ altera, idem omnino est objectum utriusque, atque adeo quidquid sequitur ex una, sequitur ex altera, maxime cum hic loquamur de illatione materiali. «Prob. Min.» ex hac propositione, «Petrus non est animal,» sequitur: «ergo Petrus non est equus: ergo non idem sequitur ex hac, «Petrus est animal. Prob. Conseq.:» hæc propositiones, «Petrus est animal, Petrus non est animal,» sunt contradictoriæ; sed ex contradictoriis nequit inferri

eadem conclusio, siquidem una destruit, quod adstruit altera, redditque oppositum omnino sensum: ergo etc.

14. Urgetur 1: ex hoc Antecedenti, «Petrus est equus,» recte sequitur, «ergo Petrus est animal;» nam, ut constat ex Summulis, ab affirmatione cujuslibet Membri dividendis infertur affirmatio Divisi: ergo ex hoc Antecedenti, «Petrus est animal:» nequit rursus inferri, «ergo Petrus non est equus.» Patet Consequentia: nam alioquin una contradictoria sequeretur ex altera; ut enim docet inconcussa regula Summularum, «Quidquid sequitur ex Consequenti, sequitur ex Antecedenti.» Urgetur 2: hæc propositio, «Philippus est Rex,» non æquivaleret huic, «Philippus est Rex Hispaniæ:» ergo quia ex parte prædicati objectivi attingit omnem regiam dignitatem, habetque amplitudinem, quæ propria est quinti Prædicabilis. «Prob. Antec.:» si æquivaleret, non foret contradictoria istius, «Philippus non est Rex;» sed hoc est falsum ex terminis: ergo etc. «Prob. Maj:» hæc propositiones, «Philippus est Rex Hispaniæ, Philippus non est Rex,» non sunt contradictoriæ; potest enim utraque falsificari, si nimirum Philippus fiat Rex Galliæ solius: si ergo idem valet, «Philippus est Rex, ac est Rex Hispaniæ, nec erunt contradictoriæ, «Philippus est Rex, Philippus non est Rex.»

15. Si forte dicas, propositiones, «Petrus est animal, Petrus est homo,» æquivalere quidem ex parte objecti, sed non ex parte modi, et ideo non idem ex utraque inferri. «Contra 1:» quia perstat integra difficultas modo proposita circa regiam dignitatem. «Contra 2:» quia, si diversitas ex parte modi nullam importat diversitatem, aut inæqualitatem objecti, non est cur id ipsum utraque propositio non inferat; ut cernitur in his, «Petrus est homo, Petrus est rationalis,» vel «est admirativus. Contra 3:» quia si æquivalent ex parte objecti, ex hoc Antecedenti, «Petrus est equus,» tam non infertur, Petrum esse animal, quam esse hominem. «Contra 4:» quia diversitas ex parte modi tanta est, saltem quoad positivum, quanta foret, si iudicium foret qualitas composita; sed tunc diversitas ex parte modi non pateretur æquivalentiam ex parte objecti: ergo etc. «Contra» demum, et efficaciter: diversitas ex parte modi efficit, ut propositio altera præ

altera per se supponat apprehensionem extensam ad omne animal ex parte objecti (aliter, ne præsuppositive quidem foret prædicatio Universalis, contra doctrinam Adversariorum), videlicet apprehensionem «animal;» sed nulla prædicatio per se supponit apprehensionem objectorum, quæ non attingit: ergo diversitas modi efficit, ut altera præ altera attingat totum objectum apprehensionis «animal.»

16. Si dicas iterum cum quibusdam Recentiorib., ex propositione, «Petrus est animal,» bene colligi, Petrum non esse equum; sed non idem colligi ex contradictoria: nam hæc, «Petrus non est animal,» vel negat omne animal, vel solum animal Petri? Si primum; non erit contradictoria illius affirmativæ, quia plus negat, quam quod est necessarium ad eam falsificandam; ad hoc enim sufficeret negare animal Petri, quod solum attingit affirmativa. Si secundum; non potest inde colligi, Petrum non esse equum, ut per se patet. Verum hæc doctrina, cui ansam dedit P. Peynado (1), rejicienda omnino videtur. Quæro enim, Vel hæc propositio, «Petrus non est animal,» attingit aliquando omne animal ex parte objecti? vel nunquam attingit, nisi solum animal Petri? Si primum eligas: «Ergo 1,» semper attingit totam illud objectum, cum semper habeat eundem tendendi, et exprimendi modum circa materiam necessariam, semperque præsupponat easdem apprehensiones: non aliter ac simplex apprehensio «animal» semper et ubique respicit idem objectum. «Ergo 2,» saltem dum attingit omne animal, ejus contradictoria, «Petrus est animal,» attingere debet idem objectum; alioqui non erunt affirmatio et negatio ejusdem de eodem; debet, inquam, attingere, quasi disjunctive, ut sensus utriusque sit æquivalenter hic, «Petrus nullum est animal, Petrus est aliquod animal,» ut ita altera præcise affirmet, quod necessarium est falsitati alterius: jam igitur contingere potest, ut actualis prædicatio de subjecto singulari retineat amplitudinem objectivam quæ Universalis est propria.

17. Si secundum optes: dicere teneberis, nullius propositionis

(1) Hic disput. 5, num. 54

negativæ prædicatum objectivum posse latius extendi, quam subjectum. Unde qui dicit, «Hic lapis non est animal,» non negabit de lapide omne animal, sed unum individuum animalis, permittetque ratione formæ, ut lapis ille sit quodlibet e reliquis animalibus. Item qui dicit, «Hic diabolus non est sanctus,» removebit quidem a subjecto certam sanctitatem individuum, sed non omnem. At hæc a communi sensu procul aberrant. Adde quod propositio, «Petrus non est animal,» bene convertitur sic, «Nullum animal est Petrus,» ut ex communi doctrina docent Conimbricenses (1), nec oppositum docuit P. Fonseca ubi citatur a Peynado: ergo quia propositio illa æquivalet huic, «Petrus nullum est animal.» Adde insuper, quod propositio, «Nullus homo est animal,» non negat solum animal rationale, sed omne, ut patet ex ejus Convertente, «Nullum animal est homo:» jam ergo prædicatum ex se commune potest latius extendi, quam subjectum, in negativis. Ecce non idem contingat in propositione, qua de loquimur? Præterea Summulistarum regula, «Quod negatio præposita verbo distribuit prædicatum ex se commune,» nunquam habebit locum, ubi subjectum est singulare; tunc enim prædicatum nunquam erit distributionis capax, utpote singulare pariter ex parte objecti. Mitto alia, quibus ista doctrina demonstrari potest documentis dialecticis contraria.

18. Quod igitur in contradictoriis altera debeat non plus negare, quam quod necessarium est ad falsitatem alterius, quamquam præcipue locum habet circa subjectum, si tamen etiam de prædicato, intelligatur, potius confirmat nostram sententiam. Nam cum hæc, «Petrus non est animal,» neget omne animal, ut nunc ostendimus, ejus contradictoria, «Petrus est animal,» debet affirmare quasi disjunctive omne animal, ita ut prædicatum æquivalet huic, «est aliquod animal» Tum quia simile quid ex parte subjecti requirit contradictio; signum quippe «Nullus» non contradicit nisi signo «Aliquis.» Tum quia, si solum affirmat animal Petri, poterit utraque simul falsificari ratione

(1) In 1. Prior. cap. 2, q. 1, art. 4.

formæ, ut cernitur in materia contingenti sub forma simili, v. g. «Philippus non est Rex, Philippus est Rex Galliæ.» Idcirco Summulistæ negant, has esse contradictorias, «Nullus homo est animal, Petrus est animal;» quia, licet ratione materiæ nec possint esse simul veræ, nec simul falsæ, bene tamen ratione formæ, ut constat in materia contingenti.

19. Occasione ista roboratur obiter assertio nostra. Nam hujus propositionis, «Omnis homo est animal,» prædicatum objectivum extenditur plus quam ad animal rationale. Probo: si non plus extenditur, ea propositio poterit converti simpliciter; sed hoc est contra leges Dialecticæ; ergo etc. «Prob. Maj.:» hæc propositio, «Omnis homo est animal rationale,» convertitur simpliciter, saltem ratione materiæ; ex ea quippe recte colliges, «ergo omne animal rationale est homo,» non alia de causa, nisi quia prædicatum non plus extenditur, quam subjectum, sed est convertibile. Cum ergo hæc eadem ratio per te militet in illa altera propositione, poterit etiam, saltem ratione materiæ simpliciter converti. Et hinc ejusmodi Conversio propria erit omnis affirmativæ universalis, etiam ratione formæ: nam id convenit ratione formæ, quod sequitur ex tali genere propositionum in quacumque materia: sed, si vera dicitis, omnis propositio universalis affirmativa, in quacumque materia formetur, necessario postulat prædicatum subjecto æquale, et convertibile; quo dato, Conversio simplex in affirmativis sponte fluit: ergo etc.

20. Hinc etiam roboratur doctrina cap. 4, stabilita circa æquivalentiam terminorum, «animal, et aliquod animal.» Nam propositio, «Omnis homo est animal,» juxta omnes bene convertitur sic. «Ergo aliquod animal est homo;» male vero sic. «Ergo omne animal est homo.» Unde sequitur 1, prædicatum «animal,» quatenus affirmabile, vel affirmatum, recte exponi per tendentiam disjunctivam, non autem recte per copulativam. Sequitur 2, prædicatum illud extendi ex parte objecti ad omnia animalia, sicut subjectum «aliquod animal;» alioqui subjectum Convertentis plus extenderetur, quam prædicatum Conversæ, contra præcepta Conversionis.

21. Denique Assertio nostra probatur iis argumentis, quæ pro

conservatione Universalis communiter adducuntur. Duo breviter attingam. Primum: si Universale nullatenus conservatur in prædicatione de subjecto singulari, non erit prædicabile, seu potens prædicari de quolibet inferiori nisi pure ampliative, nimirum eo sensu, quo lignum est potens comburi, combustionem scilicet lignum destruente. Hoc Adversarii fatentur: sed videtur absurdum. Nam, ut omittam plura, quæ passim contra doctrinam istam opponuntur, sequitur, quod omnis prædicatione erit æqualis de æquali, nullaue superioris de inferiori: quo plurima Summularum præcepta redduntur inutilia. Dicunt, ut hæc prædicatione v. g., «Petrus est animal,» absolute dicatur prædicatione superioris, sufficere, quod prædicatum sit superius præsuppositive, quatenus præsupponit apprehensionem «animal,» cujus objectum est Petro superius, idest, universalius: quemadmodum absolute dicitur videre cæcus, dum præcessit cæcitas.

22. Sed in primis, cum magis proprie dicatur de re quavis id, quod actu et formaliter ei convenit, quam id, quod præsuppositive tantum; sicut magis proprie dicitur, «Qui non est cæcus videt,» quam «Cæcus videt;» sequitur, prædicationem illam magis esse æqualis de æquali, quam superioris de inferiori. Deinde, ut alia præteream, prædicatione non dicitur esse superioris ex eo, quod præcedat utcumque apprehensio universalis; alioqui, si post apprehensionem «animal,» sequeretur hic actus, «Hoc animal est Petrus, foret prædicatione superioris. Requiritur ergo (ut ipsimet Adversarii docent), quod apprehensio universalis præcedat, non per accidens, sed per se. Tum sic: ergo iudicium, «Petrus est animal,» per se exigit, ac præsupponit apprehensionem terminatam ad omnia animalia. Sed non est cur ita præsupponat, si iudicium ipsum non prædicat omnia animalia, sed solum animal Petri: tum quia, ut iudicetur, cum Petro identificari suum determinatum animal rationale, tam de materiali se habet apprehensio leonis, et equi, quam lapidis, et Angeli: tum quia non alio titulo debet apprehensio præire iudicium, nisi ut Voluntas illud imperatura non cæce procedat, vel etiam ne Intellectus iudicet de incognitis, et sententia ferat de objecto priusquam ejus merita per apprehensionem proposita prænoscat; quos ad fines absdubio sufficit apprehensio ex-

tremorum prædicationis, saltem cum apprehensione identitatis utriusque. Si ergo prædicta prædicatio per se supponit apprehensionem objecti universalis, ipsa quoque totum illud attingit.

23. Video tamen, argumentum ex prædicabilitate desumptum, non esse omnino firmum, posita simplicitate iudicii. Si enim iudicium non componitur ex apprehensionibus, jam Universalia per apprehensiones facta nunquam possunt actu prædicari, cum tamen dicantur prædicabilia. Nihilominus in nostra sententia dici potest, Universale apprehensivum reduci ad actum prædicationis, non quidem penes formam (hanc enim omnes excludimus a prædicatione actuali, dum iudicii simplicitatem supponimus), sed penes totum substratum cum alia forma æquivalente in ordine ad usum scientiarum. Nam animal, quod per apprehensionem denominatur Universale, idem cum eadem latitudine, vel amplitudine objectiva prædicatur postea de Petro, vel alio quovis inferiori, sub forma iudicii: quæ forma, licet non retineat perfectam universalitatem defectu abstractionis perfectæ; tamen ad usum scientiarum perinde valet, ac si retineret; quia vere est prædicatio superioris de inferiori, idest, objecti amplioris de minus amplo; vere item salvat regulas Conversionis, aliasque dialecticas, et ad scientias acquirendas non minus deservit, quam si iudicium foret ex apprehensionibus compositum. Hoc sensu non inepte dicebat supra P. Maurus, in actuali prædicatione salvari «Universale scientificum.»

24. Alterum argumentum: si propositio, «Petrus est animal,» non attingit nisi animal Petri, vere dicetur, «Solut Petrus est animal,» sicut vere dicitur, «Solut Petrus est animal Petri.» Negant sequelam Adversarii: quia propositio, «Solut Petrus est animal,» non solum affirmat de Petro animal ejus, sed simul implicite negat de aliis subjectis suum cujusque animal; continet enim has exponentes, «Petrus est animal, et omne aliud a Petro non est animal.» Sed non satisfaciunt. Nam, ut observant concorditer Summulistæ, dum Exclusiva exponitur, idem debet esse prædicatum Præjacentis, et secundæ Exponentis: ideoque propositio ex parte subjecti Exclusiva definiri solet, «Quæ excludit alia subjecta ab eodem prædicato,» vel «a participatione ejusdem prædicati.» Sed per vos, «Petrus est animal,» quæ est

Præjacens, non predicat nisi animal Petri: ergo hoc idem animal debet esse prædicatum secundæ Exponentis, nempe, «Omne aliud a Petro non est animal,» seu, «Nihil præter Petrum est animal.» Sic autem etiam hæc negativa erit vera, cum perinde valeat, ac «Nihil aliud a Petro est animal Petri.» Prædicta igitur Exclusiva, sive consideretur in se, sive in Exponentibus, verificabitur in vestris principiis. Videatur P. Fonseca L. 3, Instit. Dialectic. cap. 19.

§ III

CONSECTARIA.

25. Ex dictis hactenus infertur 1., quoties prædicatum alias universale affirmatur de subjecto inferiori, salvari tum amplitudinem Universalis propriam, tum etiam abstractionem, præcisionem, et unitatem, non quidem perfectam, et absolutam, sed imperfectam, et secundum quid, videlicet respectu aliorum inferiorum, quæ tunc pro subjecto non assumuntur. Animal v. g. in hoc actu, «Omnis homo est animal,» manet præcisum, et abstractum respectu leonis, equi, et aliorum animalium præter hominem, quæ omnia fiunt ratione unum. Ratio: quia omnia ex parte objecti attinguntur, quin eorum pluralitas, aut differentia appareat ex parte actus. Dices: per illum actum non redditur animal prædicabile de leone; neque enim dici potest, «Leo est omnis homo est animal:» ergo non redditur Universale respectu leonis. Sed hoc nihil est dictu. Nam omnes concedunt, salvari Universale in predicatione indefinita æqualis de æquali, v. g. in hac, «Animal est sensitivum;» et tamen dici nequit, «Leo est animal est sensitivum.» Posita ergo simplicitate iudicii, nemo disputat, an Universale ita conservetur, ut sub eodem actu iudicativo possit prædicari de aliis subjectis; id enim evidens est fieri non posse: quare tota controversia est, an ibi retineat amplitudinem objectivam cum perfecta abstractione a differentiis. Præterea cum animal ibi non præscindatur

ab homine, quid mirum, si sub eo actu non sit prædicabile de leone?

26. Infertur 2., in prædicationibus negativis, saltem quæ veræ sunt, prædicatum ex se commune, nullo signo quantitativo immediate affectum, permanere simpliciter Universale, v. g. in hac, «Nullus lapis est animal,» permanet animal, non solum cum amplitudine complectente cuncta animalia ex parte objecti, sed etiam cum unitate et abstractione perfecta ex parte actus. Ratio: quia talis actus ita repræsentat animal, ut nullam ejus pluralitatem, aut differentiam exprimat: pluralitas enim lapidis, quam exprimit, non est pluralitas animalis. Dices: actus ille perinde valet, ac «Omnis lapis est nullum animal,» ideoque bene convertitur sic, «Ergo nullum animal est lapis:» jam ergo continet æquivalenter hanc expressionem, «nullum animal,» quæ est expressio multitudinis. «Dist. Antec.:» perinde valet, quantum ad verificationem, «conc.;» quantum ad modum tendendi, «neg. Antec.,» et sub eadem distinctione «Conseq.» Sic perinde valet, «Homo est animal,» ac «Omnis homo est animal,» siquidem in materia necessaria propositio indefinita æquivaleret universali; et tamen homo in altera præ altera retinet abstractionem et unitatem propriam Universalis, ut omnes passim concedunt, non alia ex causa, nisi ex diverso tendendi modo.

27. Nec obstat Conversio: nam in negativis de prædicato communi requiritur ad Conversionem cognitio reflexa de eo, quod prædicatum sit ex se Universale: si enim ex se sit singulare, falsa erit Conversio per syncategorema, «Nullus;» ut patet in hac, «Nullus lapis est Deus, Ergo nullus Deus est lapis.» Cum autem prædicatum commune non possit reflexe cognosci ut commune, sive ut Universale, nisi per cognitionem comparativam cum multis inferioribus, ut constat ex cap. præced.; fit ut prædicta Conversio præsupponat quidem cognitionem pluralitatis animalis, sed reflexam, distinctamque a judicio directo, «Nullus lapis est animal.» Nec inde inferas, eam Conversionem non fieri ratione formæ, sed ratione materiæ. Ut enim verificetur fieri ratione formæ, sat est quod, postquam deprehenditur prædicatum ex se esse commune, tuto fiat illatio in quacumque materia, seu contingenti, seu necessaria.

CAPUT VIII

Enervantur argumenta contraria.

Plura præoccupavimus cap. præcedenti. Plura item, quæ contra alteram Assertionem militant, exarmat altera. Nihilominus.

§ I. *Contra primam Assertionem.*

1. «Objic. 1:» judicium indivisible, «Omnis homo est animal,» non solum æquivalet apprehensioni, «omnis homo,» quæ est intentionalis pluralitas objecti, sed etiam apprehensioni, «animal,» quæ est extrinseca divisio, et intentionalis unitas omnium animalium: ergo ita est intentionalis pluralitas et divisio animalis, ut simul animalis naturam reddat intentionaliter indivisam et unam, consequenterque absolute et simpliciter Universalem. Consequentia constare videtur: quia, sicut virtus unius causæ activæ, quæ duplici æquivalet, tantum præstat, quantum illa duplex; ita vis unius actus indivisibilis, qui duobus æquivalet, tantum præstare poterit in genere causæ formalis, quantum illi duo: sed duo actus, «omnis homo, et animal,» in genere causæ formalis reddunt animal divisum, et indivisum intentionaliter: ergo id ipsum præstare poterit actus indivisibilis, qui utrique æquivalet. Antecedens vero certum apparet: tum ex modo tendendi, quem præsefert judicium illud: tum quia per se supponit utramque apprehensionem, tamquam exemplar, quod imitetur in repræsentando.

2. «Confirm. 1:» quia non repugnat, quod actus idem simul sit confusus, et clarus respectu ejusdem objecti; et ideo juxta plures indivisibilis actus potest esse fides et scientia de eodem objecto: ergo, quamvis judicium indivisibile clare exprimat pluralitatem animalium,

poterit simul esse confusio et unitas intentionalis eorundem. «Confirm. 2:» non magis opponuntur circa idem objectum repræsentatio indefinita, et definita, seu discretiva, quam repræsentatio disjunctiva, et determinata; disjunctiva enim est indeterminata, proindeque sono ipso videtur excludere determinationem: sed potest simplex actus repræsentare idem objectum determinate simul et disjunctive, ut hic, «Petrus est aliquis homo,» qui determinate repræsentat Petrum ut talem, simulque disjunctive ut unum ex hominibus; imo potest simplex actus identificare secum affirmationem vagam, et determinatam ejusdem objecti, ut patet in hoc, «Petrus, qui est homo, est vel Petrus vel Joannes:» ergo poterit etiam simplex actus repræsentare objectum realiter multiplex indefinite, sicut apprehensio «animal,» simulque definite, seu discrete, sicut apprehensio «omnis homo,» vel «omne animal.» Repræsentatio autem indefinita reddit objectum ratione unum absolute et simpliciter.

3. «Confirm. 3:» judicium, «Omnis homo est animal,» attingit omnia individua animalis per modum unius: ergo omnia reddit intentionaliter unum, et consequenter Universale perfectum. «Prob. Antec.:» ideo non attingeret omnia per modum unius, quia aliqua, nempe humana, attingit per modum multiplicis; at hæc ratio non obstat. «Prob.:» actus attingens idem objectum per modum duplicis objecti, potest illud attingere, tum per modum unius, tum per modum multiplicis; sed actus ille judicativus attingit animal humanum per modum duplicis objecti; tum quia illud apparere facit ut animal, et ut hominem; tum quia illud attingit ut subjectum, et ut prædicatum: ergo potest attingere per modum unius animalia omnia, etiam humana. «Confirm. 4:» prædictum judicium reddit omnia animalia unica definitione definibilia: ergo omnia reddit ratione unum, estque conceptus omnium univocus. «Confirm. 5:» non repugnat quod idem actus præscindat naturam a differentiis, eandemque simul cum differentiis attingat: hic enim tantum sequitur, eundem actum simul esse recessum a differentiis, et accessum ad easdem: hoc autem non repugnare, patet exemplo motus circularis, qui respicit idem punctum, ut terminum «a quo, et ad quem.»

4. *Resp.* Ad «Object. dist. Antec.:» æquivalet apprehensioni «animal,» in prædicatis positivis, «conc.;» in prædicatis negativis, «neg. Antec., et Conseq.,» Apprehensio «animal» attingit ex parte objecti omnia animalia, et omnia repræsentat sub ratione animalis, idest, ita ut de toto illo objecto dici possit esse vivens sensibile, omnia item repræsentat modo æquivavalenter disjunctivo in ordine ad prædicationem. Hæc voco prædicata illius apprehensionis positiva: et in his eam imitatur judicium. Ad eadem apprehensio simul in se est negatio, vel exclusio expressionis; per quam appareat ulla objecti differentia, sive pluralitas ut talis; nequit enim identificare secum expressionem ejusmodi. En prædicatum negativum, in quo repugnat quod eam imitetur judicium, «Omnis homo est animal,» ut evidens est supposita simplicitate judicii. Atqui in ea ipsa negatione consistit, quod apprehensio «animal» reddat objectum ratione unum, et indivisum, ut ex nostra probatione constat, et ex vi nominum, «unitas, indivisio;» quæ important carentiam divisionis, et pluralitatis in linea, in qua verificantur: non ergo judicium in his æquivalet apprehensioni. Sic anima hominis æquivalet animæ leonis in vi positiva vegetandi, et sentiendi, non tamen in exclusione rationalitatis. Nec obstat paritas causæ activæ. Nam æquivalentia inter Solem et ignem v. g. ad producendos effectus similes, aut eosdem, cohæret cum diversitate causarum entitativa: non sic autem æquivalentia in ordine ad eosdem effectus formales, qui non distinguuntur ab entitate causæ. Imo nec in causis activis entitative diversis dari potest æquivalentia in ordine ad effectus omnes.

5. *Ad 1. Confirm. neg. assumptum:* quia claritas, et obscuritas, aut confusio proprie dicta, respectu ejusdem, tam opponuntur, quam lux, et tenebræ. Qui tenent, identificari posse fidem et scientiam de eodem objecto materiali, negant quod fides debeat esse obscura positive, aut exclusive; solumque de ratione fidei esse putant obscuritatem quasi permissivam ex parte proprii motivi, quod ex se nec refundit claritatem, nec exigit aliunde refusam, nec tamen prohibet ab alio motivo refundi. Quare non dicunt, actum, qui simul est fides et scientia ejusdem objecti, evadere clarum et obscurum, sed evadere cla-

rum absolute, et non evadere clarum claritate refusa ex motivo fidei quod ex se permetteret, actum evadere obscurum, nisi concurreret motivum scientiæ.

6. *Ad 2, nec. Maj.*, cum probatione subjuncta, nempe quod omnis repræsentatio disjunctiva, seu vaga, sit indeterminata. Si repræsentatio sit «pure» disjunctiva, seu vaga, ut in his apprehensionibus, «aliquis homo, Petrus vel Joannes,» tunc est indeterminata, quia determinationem excludit ab identitate sui: cæterum potest dari repræsentatio disjunctiva non «pure,» sed secum identificans expressionem determinatam; quod licet videatur difficile, tamen ab omnibus admittendum est supposita simplicitate judicii: tunc autem repugnat, quod ea repræsentatio indeterminata sit. Sic anima «pure» vegetativa est irrationalis et insensibilis; non ita vero, si, ut potest, sit vegetativa non «pure.» Sic etiam, ut utamur exemplo nuper objecto, actus fidei est positive obscurus, dum est fides «pure;» non tamen, dum secum identificat claritatem scientiæ. At repræsentatio indefinita, tum ex vi nominis, tum ex acceptione communi; constituitur per «non expressionem» multiplicatis, nec unitatis objectivæ, nec ullius differentię inferioris: quare omnino repugnat, quod indefinita maneat, si secum identificat expressionem ejusdem objecti discretivam. Nec judicium, de quo est quæstio, continet expressionem indefinitam, sed tantum æquivalentem indefinitæ secundum prædicata positiva, juxta num. 4.

7. *Ad 3, dist. Antec.*: per modum unius, unitate excludente in se ipsa multiplicitem formalem, sive rationis, «neg.;

» alio genere unitatis, «transeat Antec. et neg. Conseq.» Ut objectum re multiplex fiat ratione unum, quantum requiritur ad Universale, non sufficit quod attingatur utcumque per modum unius; nam hæc apprehensio «collegium,» aut «populus, attingit plures homines per modum unius, quin eorum naturam constituat unam unitate propria Universalis. Debet ergo ita repræsentari per modum unius, ut cognitio, quæ est unitas ejus extrinseca, positive excludat in se ipsa multiplicitem formalem objecti; quam minime excludit cognitio secum identificans expressionem objecti ut multiplicis. Unde, quidquid sit, an judicium, de quo est sermo, attingat animal humanum per modum duplicis objecti,

nunquam illud denominabit unum, quantum requiritur ad Universale perfectum.

8. *Ad 4, dist. Antec.*: unica definitione non adæquante claritatem definiti formalis, «conc.» eam claritatem adæquante, «neg. Antec., et Conseq.» Hic actus indivisibilis, «Omnis homo est animal,» quia secum identificat expressionem «animal,» claritatem habet explicabilem per hanc definitionem, «Vivens sensibile,» quæ est definitio omnium animalium: sed, cum etiam secum identificet expressionem «omnis homo,» claritatem habet, cui respondet etiam hæc explicatio, «animal rationale multiplex.» Ille igitur actus, qui totus, utpote simplex, est definitum formale, non probatur univocus, nec adunativus omnium animalium, ex definibilitate, cum potius illi multiformis definitio respondeat. «Ad 5:» quod idem actus naturam præscindat a differentiis, eamque simul cum differentiis attingat (intelligo, non tantum ex parte objecti, sed etiam ex parte actus), tam implicatorium est, quam quod eam attingat cognoscendo differentias, et non cognoscendo differentias: quid enim est «præscindere» unum ab alio, nisi unum cognoscere non cognoscendo aliud, vel ex parte objecti, vel saltem ex parte actus? Illud de accessu et recessu negandum pariter ut implicatorum in sensu objectionis: nec motus circularis recedit et redit eadem via, sed diversa, seu per diversam partem loci, quod nullo ex capite repugnat.

9. *Objic. 2:* ex Thomistis, iudicium, «Petrus est homo,» ratione distinguit hominem a Petro: sed homo ratione distinctus a Petro, cum aliunde præscindatur, ut volumus, a reliquis individuis, manet perfecte universalis: ergo etc. «Prob. Maj.:» vi talis iudicii Petrus est subjectum, et homo est prædicatum; sed prædicatum formaliter distinguitur a subjecto, saltem dum prædicatio non est identica: ergo etc. «Confirm.:» repugnat unio et compositio physica, nisi inter extrema actu distincta physice: ergo repugnat unio et compositio intentionalis, nisi inter extrema actu distincta formaliter. Sed iudicium est intentionalis unio et compositio subjecti et prædicati: ergo reddit alterum ab altero formaliter distinctum. Hæc obiectio nititur doctrina Thomistica, quod scilicet omnis propositio mentalis fingit ex parte

objecti distinctionem intrinsecam inter subjectum et prædicatum: quam doctrinam satis efficaciter impugnatam habes in Proœmialib (1), ejusque fundamentum plene solutum ibidem (2), nominatim si judicium sit simplex qualitas (3). Ex ibi dictis, posita simplicitate judicii, «neg. Maj.» In «probat. dist. Min.:» prædicatum formaliter distinguitur a subjecto, distinctione præsupposita ad judicium, «conc.;

10. Ad «Confirm.:» cum propositio dicitur unire, et componere prædicatum cum subjecto, sermo est vel de propositione vocali, vel de mentali, quæ supponatur ex apprehensionibus composita. Quodsi supponatur, ut modo, simplex qualitas, nullam in se continet unionem, aut compositionem actualem, sed utsummm virtualem, aut æquivalentem, quatenus apprehensionibus distinctis æquivalet quoad positivum, præbetque fundamentum, ut reflexe distinguatur per rationem expressio prædicati ab expressione subjecti, atque ita consideretur inibi reflexa quædam compositio utriusque. Potest etiam concedi totum Entymema cum Minore subsumpta, tumque negari Consequentia: quia, ut judicium sit unio, et compositio subjecti et prædicati, non debet præcise reddere alterum ab altero distinctum, sed vel reddere, vel præsupponere; juxta dicta locis citatis.

11. *Objec. 3:* in hoc judicio vero, «Homo, prout est Species, est perfecte præcisus a Petro,» salvatur perfecta universalitas, et præcisio hominis a Petro; alioquin falsa propositio foret: jam ergo potest homo perfecte præscindi a Petro per actum exprimentem Petreitatem. Nego Antecedens in sensu quæstionis, quod scilicet actus ille per semetipsum præscindat hominem a Petro, sitque forma perfecti Universalis: est enim ea propositio vera, non quia facit Universale, sed quia reflexe attingit, ac repræsentat factum per apprehensionem «homo»: hæc igitur apprehensio est, quæ hominem præscindit a Petro: illud ve-

(1) Disp. 2, cap. 4, a num. 24.

(2) Ibi cap. 5, num. 30, 31, 43, et 44.

(3) Eod. cap. num. 45.

ro iudicium, quæ est propositio reflexa, repræsentat quidem hominem jam præisum, sed non præscindit. Idem dicito de hoc iudicio, «Petrus et cæteri homines, confuse cogniti, sunt una natura Universalis.

12. *Objic.* 4, ex P. Joan. Ulloa (1), qui, licet teneat, in nulla prædicatione, quæ terminum alias communem immediate afficiat quantitate vel signo singulari, aut universali, aut particulari, posse manere Universalem naturam significatam per illum terminum, v. g. in his, «Hic homo est homo, Omnis homo est homo, Aliquod animal est animal;» contendit tamen, Universale simpliciter salvari respectu omnium suorum inferiorum, quoties prædicatum alias Universale affirmatur de his, aut illis inferioribus significatis per proprios conceptus, ut in prædicationibus hisce, «Petrus est homo, Homo et equus sunt animal, Omnis homo est animal.» Sic, inquam, «*Objic.*:» quilibet ex conceptibus nunc dictis, v. g. hic «Omnis homo est animal,» attingit in primis naturam a parte rei convenientem omnibus animalibus, ut nos ultro concedimus; aliunde multipliciter illius naturæ non proponit clare, et expresse: ergo illam constituit simpliciter Universalem. Consequentia tenet: quia conceptus attingens naturam a parte rei multiplicem, quin ejus multipliciter exprimat, perfecte constituit Universale.

13. *Prob. Min.*: modus tendendi hujus prædicationis, «Omnis homo est animal,» est omnino similis modo tendendi hujus, «Omnis Persona Divina est Deus:» sed hæc secunda non habet per suam essentiam repræsentare multipliciter Dei, sed tantummodo eorum, quæ sunt Deus: ergo nec prima per suam essentiam habet repræsentare clare multipliciter animalis, sed tantummodo eorum, quæ sunt animal, nempe hominum. Ut solutiones præoccupentur, «*Confirm.*» 1: quod natura significata, sit vel non sit a parte rei multiplex, non est legitima regula ad cognoscendum, an cognitio clare proponat vel non proponat multipliciter ejus. Patet hoc: quia cognitio «homo» significat naturam a parte rei multiplicem, et tamen ejus multipliciter

(1) Disp. 2, Logic. Maj. cap. 4, 5, et 6.

tem clare non exprimit: et ex adverso hæc falsa cognitio, «Omnis Deus est Omnipotens,» clare significat multipliciter naturæ Divinæ, quæ tamen immultiplicabilis est. Quare unica regula est modus tendendi cognitionum. Cum ergo modus tendendi utriusque prædicationis nuper adductæ sit prorsus similis, vel utraque, vel neutra significat multipliciter prædicati.

14. *Confirm.* 2: singularitas, aut multiplicitas subjecti predicationis actualis non refunditur in prædicatum: ergo: quod in his, «Omnis homo est animal, Petrus est animal,» subjectum proponatur ut multiplex, vel ut singulare, non probat, prædicatum clare proponi ut singulare, vel multiplex. «Prob. Antec.: quia in hac prædicatione, «Omnis Persona Divina est Deus», subjectum est multiplex, prædicatum autem essentialiter unicum: et in his, «Deus est Persona Divina, Petrus est aliquis homo,» prædicatum est multiplex, quamvis subjectum sit prorsus singulare.

15. *Confirm.* 3: signum «omnis», immediate cadens supra subjectum, non impedit universalitatem prædicati. Probatur: eatenus impediret, quatenus significaret ex se multipliciter prædicati: sed non ita significat. Probatur hoc: si ex se significat multipliciter prædicati, significabit illam semper et ubique; quod tamen falsum esse constat in dicta prædicatione, «Omnis Persona Divina est Deus,» quæ alioquin vera esse non posset. Nec prodest recursus ad incapacitatem objecti: nam, quia signum «omnis» ex se significat multipliciter subjecti, supra quod immediate cadit, ideo semper illam significat vere vel false, etiamsi objectum sit in se immultiplicabile, ut patet in hac prædicatione, «Omnis Deus est Omnipotens,» quæ non alio ex capite falsa est: si ergo ex se quoque significat multipliciter prædicati, semper illam significabit vere vel false, quodcumque sit objectum.

16. *Confirm.* 4, ratione a priori: conceptus, «Omnis homo est animal,» ita proponit animalis naturam identificatam cum multis, ut præscindat ab eo, quod talis natura distinguatur virtualiter (idem puta de distinctione formali ex natura rei), vel non distinguatur virtualiter ab illis multis; nam ex tali conceptu, nisi aliud adjungas, inepte colliges, animal distinguere, vel non distinguere virtualiter ab hominibus:

ergo formaliter præscindit a multiplicitate naturæ animalis. «Prob. Conseq. :» conceptus præscindens ab eo, quo posito natura non esset multiplex, et quo ablato natura esset multiplex, præscindit ab eo, quod natura sit vel non sit multiplex; sed virtualis distinctio inter naturam animalis, et subjecta multa, quibus communicatur, est id, quo posito natura non esset multiplex (ut patet in natura Divina, quæ non est multiplex, licet identificetur cum multis Personis, quia virtualiter distinguitur ab eis), et quo ablato natura erit multiplex, ut realiter contingit in creatis: ergo etc. «Urgetur;» naturam esse a parte rei multiplicem, non stat præcise in eo, quod identificetur cum multis (ut cernitur in natura Divina), sed ulterius addit virtuale indistinctionem inter naturam, et illa multa: ergo pariter, naturam esse in Intellectu multiplicem, non stat præcise in eo, quod appareat identificata cum multis, sed insuper apparere debet ab eis indistincta virtualiter. At non ita apparet natura animalis per conceptum, quo de loquimur: ergo etc.

17. Hoc est totum prædicti Auctoris fundamentum, satis acute inventum, atque promotum. Sed displicet 1, quia totum nititur arduitate mysterii Trinitatis, ex quo si res logicas, tritosque modos significandi objecta creata, metiri velimus, consueta forma Syllogismi expositorii plerumque fallit; et in præsentis puncto contingere poterit, ut de subjecto multiplici vere affirmetur natura creata, quin præscindatur a reali unitate, vel singularitate; sic enim contingit cum de multis Personis affirmatur natura Divina. Dispicet 2, quia, tametsi daretur, multiplicitatem animalis non clare significari per ea iudicia, non ideo animal foret perfecte Universale; non enim esset abstractum, aut præcisum, nec ratione distinctum ab omnibus speciebus inferioribus, prout requiritur ad Universale juxta D. Thomam supra citatum (1), et communem doctrinam. Dispicet 3, quia natura creata non præscinditur ab eo, quod est ipsi essentielle, et a nemine vertitur in dubium; sed incapacitas distinctionis virtualis, aut formalis ex natura

(1) Cap. præced. num. 7.

rei, quæ naturam essentialiter unicam reddat identificabilem cum multis instar naturæ Divinæ, ita est essentialis omni naturæ creatæ, ut a nemine vertatur in dubium: ergo natura creata non præscinditur ab incapacitate istiusmodi, sed eam formaliter imbibit, non minus, quam finitudinem, et limitationem. At hoc ipso ruit tota ratio a priori, quæ nititur objectio, et habetur n. 16.

18. Itaque ad «Object.» num. 12, «neg. Min.» Ad «prob. neg. Maj.» quia, sicut non est omnino similis modus tendendi harum apprehensionum, «animal, Deus;» altera enim est terminus communis, altera singularis; altera præscindit ab unitate reali sui objecti, altera non, siquidem Deus verus ab unitate præscindi non potest; ita non est omnino similis modus tendendi prædicationum illarum, cum apprehensiones per se prævias imitentur quantum possunt, et secunda ex se significet prædicatum ut positive repugnans multiplicitati, prima vero non ita significet. «Ad 1, Confirm.» concedo totum, præter suppositum Consequentis, nempe quod utriusque prædicationis modus tendendi sit omnino similis. Imo argumentum retorqueo sic: hæc prædicatio, «Omnis Persona Divina est Deus,» ex modo tendendi non præscindit ab unitate naturæ Divinæ, utpote cui unitas est tam essentialis, quam vera Divinitas: ergo hæc prædicatio, «Omnis homo est animal,» si est prorsus similis in modo tendendi, non præscindit ab unitate reali naturæ animalis. Sed actus non præscindens objectum ab unitate reali, nequit illud reddere Universale, ut est certum: ergo etc.

19. Ad 2. In primis quantum ad multiplicitatem, «dist. Antec.» multiplicitas subjecti non refunditur in prædicatum, quod proponitur ut essentialiter immultiplicabile, «conc.» in prædicatum, quod non ita proponitur, «neg. Antec.» Vel aliter «dist.» non refunditur in prædicatum, si hoc non excludat distinctionem virtualement sufficiens ad identitatem unius cum multis realiter distinctis, «conc.» si prædicatum talem distinctionem positive excludat (ut juxta omnes excludit quælibet natura creata, eo præcise quod finita sit), «neg. Antec.,» et sub eadem distinctione «Conseq.» Deinde quantum ad singularita-

tem «dist. Antec. :» singularitas subjecti non refunditur in prædicatum, ita ut ejus amplitudinem impediat, aut coarctet, «conc. ;» ita ut illud apparere faciat ut continens in suo significato unum singulare (quod sufficit, ut impediatur perfecta præcisio, abstractio, et unitas rationis), «neg. Antec. ,» et eodem sensu «Conseq. » Nec hisce distinctionibus officit probatio Antecedentis, ut consideranti patebit.

20. *Ad 3.* Mentale signum «omnis, » posita indivisibilitate iudicii, semper impedit universalitatem prædicati; non quia semper significet ex se multiplicitatem ejus; sed quia ex se illam significat, quoties non invenitur identificatum cum expressione limitante significationem ipsius, qualis est expressio prædicati ut singularis, vel ut essentialiter unius, quæ expressio pariter impedit universalitatem prædicati, ut nemo dubitat. Unde tale signum nunquam finit prædicatum esse perfecte Universale; quia vel significat multiplicitatem prædicati, vel ejus intrinsecam unitatem exprimit identificando secum expressionem nunc dictam: et utrovis modo non patitur illud esse Universale. Nec inde inferitur, signum «omnis » posse aliquando non significare multiplicitatem subjecti, supra quod immediate cadit. Nam ex eo, quod significatio signi mentalis possit limitari, non sequitur quod possit omnino destrui, seu quod possit tale signum existere nihil prorsus significans. Limitatio significationis nihil habet absurdi: sic enim in hac expressione, «Omnis homo doctus, » limitatur signum «Omnis » ad minorem multitudinem significandam, quam in hac, «Omnis homo. » Destructio autem totius significationis destruit mentale signum, ut per se patet. At, si tale signum non significaret multiplicitatem subjecti, vel objecti, supra quod immediate cadit, nihil prorsus significaret, sed omni significatione careret. Numquam ergo contingere potest, ut existat signum «omnis, » quin significet, seu vere, seu false, multiplicitatem illius objecti, quodcumque sit, et quomodocumque exprimatur.

21. *Ad 4, neg. Antec.,* si loquatur de distinctione virtuali sufficiente ad realem identitatem unius cum multis: hujus enim distinctionis exclusio formaliter imbibitur in conceptu cujuslibet naturæ finitæ; neque ullus est Virtualista, vel Scotista, qui naturam creatam realiter

unam concipiat indifferentem, ut cum extremis realiter distinctis identificetur instar Divinæ. Quare ex illo conceptu recte colligitur, animal esse tali sensu virtualiter indistinctum ab hominibus, quamvis ibi non detur hæc expressio, «virtualiter indistinctum.» Ut enim recte colligitur, animal esse ens finitum, limitatum, oppositum chymæræ, quamvis hæc prædicata sub propriis expressionibus ibi non appareant; quia scilicet hæc, et alia transcendentia omnem naturam creatam, facta reflexione super energiam illius conceptus, tamquam in eo imbibita deteguntur: sic in re nostra dicendum. Certe, qui reflectat supra conceptum clare proponentem animal realiter identificatum cum multis hominibus, illico deteget animal esse multiplicatum in multa animalia rationalia.

§ II. *Contra secundam Assertionem.*

22. *Objic.* 1: hic actus, «Petrus est homo,» illam naturam attingit ex parte objecti, quam de Petro prædicat; sed solam prædicat naturam Petri: ergo etc. «Prob. Min. 1,» ex D. Thoma Opusc. 56, agente: «Homo, qui prædicatur de Sorte, idem est quod Sortes; et qui prædicatur de Platone, idem est quod Plato; cum prædicatum insit subjecto, 2:» quia solum potest vere prædicari de subjecto, quod cum ipso identificatur; sed sola natura Petri identificatur cum ipso: ergo etc. 3: quia talis actus singularizat mentaliter naturam humanam, contrahendo illam ad unum individuum, ergo tollit amplitudinem propriam Universalis. Atque ita commode explicatur, quo pacto natura omnium, prius confusa per apprehensionem «homo,» distribuatur deinde per actuales prædicationes, singulis individuis tribuendo quod suum erat, 4: quia iudicium illud prædicat naturam, quam Petro convenire novit Intellectus per apprehensionem comparativam immediate præcedentem; sed per hanc apprehensionem cognovit Intellectus convenire Petro naturam singularem; cognovit enim Petrum ut talem sub conceptu «Petrus,» qui formaliter exprimit naturam ut conjunctam singularitate, sicut conceptus «hic homo:» ergo etc.

23. *Resp. neg. Min. Ad 1, prob.* D. Thomas eo loci magis contrarius est objicientibus: sic enim ait, «Homo poterit considerari absque hoc quod sit particularis et sic est in pluribus, et prædicatur de pluribus, non tamen unus homo in numero, sed unus in specie.» Tum subdit verba nobis objecta; quibus addit, quod «homo non prædicatur de Sorte secundum quod est particularis: cujus ratio,» inquit, «est, quia terminus idem prædicat, quod significat: ergo qualiter significat, taliter prædicat. Modo iste terminus homo significat naturam humanam absque omni participatione, et particulari ratione: ergo sic prædicabit eam: non tamen prædicat sic eam universaliter, quia intellectus hominis secundum quod homo, alius est a sua universalitate.» Hæc si bene consideres, potius militat contra 1, nostram Assertionem, probantque, salvari Universale perfectum in actuali prædicatione: quamquam, ut hoc obiter moneam, D. Thomas hic, et sæpe alias non supponit simplicitatem iudicii, sed loquitur ex suppositione, quod terminus «homo,» non identificetur cum termino «Petrus.» De cætero concedimus, quod homo, qui prædicatur de Sorte, idem est quod Sortes, non identitate adæquata, sed inadæquata, qualis datur inter subjectum et prædicatum, cum dicitur, «Sortes est aliquis homo:» nisi enim prædicatum formaliter vel æquivalenter disjunctivum contineret id, quod est idem cum Sorte, non posset vere prædicari de Sorte. Et hoc unum intendit D. Thomas.

24. *Ad 2, dist Maj.:* prædicatione determinata, «conc.;» prædicatione indeterminata, «neg. Maj.,» et concess. Minore, «neg. Conseq.» Probatio, imo et tota objectio, instatur in prædicatione formaliter disjunctiva, ut «Petrus est aliquis homo,» atque etiam in iudicio, «Petrus est homo,» quod sit qualitas composita, sicuti de facto est juxta plures: in hac enim hypotesi, quam immerito dixeris impossibilem, omnes naturæ humanæ vere prædicarentur de Petro, ut etiam Adversarii concedunt, nec tamen omnes cum ipso identificarentur. Illa igitur prædicatio, ut constat ex dictis, quoad verificationem æquivaleret huic, «Petrus participat naturam humanam,» vel, «est unus ex hominibus,» quæ vera est quamvis plus prædicet, quam quod cum Petro identificatur.

25. *Ad 3, dist Antec.:* singularizat naturam humanam, denomi-

nando illam «subjectum singulare, conc.;» denominando illam «prædictum singulare, neg Antec., et Conseq.» Considera diversitatem modi tendendi prædicationum istarum, «Petrus est homo, Homo est Petrus:» utraque naturam humanam singularizat mentaliter, quia utraque secum identificat expressionem «Petrus:» sed prima ex modo tendendi essentialiter habet denominare naturam humanam «subjectum singulare, et prædicatum universale» (universalitate scilicet imperfecta, vel secundum quid): secunda vero e converso. Solutio item patet in hac prædicatione, «Petrus est aliquis homo,» in qua plane infringes quidquid Adversariis replicare libeat. Forma quidem earum denominationum est actus indivisibilis; sed subjecta, vel objecta distinguuntur inadæquate: nam denominatio «subjecti singularis» cadit supra solam naturam Petri, denominatio autem «prædicati universalis» cadit supra naturas omnium. Sic etiam in physicis eadem unio materiam et formam singulatim denominat «partes actuales;» easdem vero simul sumptas denominat «totum,» sive «compositum.» Distributio naturæ communis in individua,tribuendo unicuique quod suum erat, fieri potest, vel determinate per prædicationes, «Petrus est hic homo, Paulus est hic homo,» et alias prædicati singularis; vel indeterminate per prædicationes, de quibus loquimur.

26. Ad 4. retorqueo argumentum: sola apprehensio «Petrus» non est comparativa, ut constat, sed apprehensio comparativa debet reflectere supra naturam humanam ut jam attactam conceptu «homo» et proponere convenientiam ejus cum Petro cognito ut tali: si ergo Intellectus eam naturam prædicat de Petro, quam per apprehensionem comparativam prænovit convenire Petro, prædicat naturam communem, qualis attingitur conceptu «homo. Itaque Intellectus per apprehensionem «Petrus» præcognoscit quidem naturam humanam ut singularem, ex quo tantum sequitur, quod possit tunc elicere hoc judicium, «Petrus est hic homo:» sed cum simul præhabeat apprehensionem «homo,» et insuper apprehensionem comparativam objectorum utriusque conceptus potest etiam erumpere in prædicationem naturæ communis de Petro ut tali, qualem dicimus illam, «Petrus est homo;» sicut potest erumpere in hanc, «Petrus est aliquis homo,» quamvis in ea militet pari titulo difficultas objectionis.

27. «Objic. 2:» ergo etiam in iudicio, «Petrus est hic homo,» salvabitur amplitudo objectiva Universalis. Probatur: quia in eo invenitur expressio «homo,» quæ tenebitur imitari apprehensionem indefinitam, saltem quoad objectum. Item: ergo hæc definitio, «Animal rationale,» attinget ex parte objecti cuncta animalia. «Nego 1, Conseq.» cum probatione: quia, licet ob penuriam vocum explicemus verbaliter tendentiam illius iudicii per terminum «homo» conjunctum sincategoremate «hic;» tamen in iudicio ipso mentali non datur expressio «homo,» sed expressio unius individui ut talis. Idem dicito de simplici apprehensione, «hic homo.» Vel, si mavis, distingue probationem: in eo invenitur expressio «homo,» quæ per se supponat indefinitam apprehensionem «homo,» nega (ideo enim nec Adversarii dicunt, eam esse prædicationem superioris de inferiori, etiam præsuppositive; nec in ea militant nostræ sententiæ probationes); quæ non supponat per se talem apprehensionem, transeat; non enim inde sequitur, quod eam imitari debeat.

28. Secundam Consequentiam omnes concedunt, si definitio sit compacta ex apprehensionibus distinctis. Quodsi supponatur simplex qualitas, adhuc multi concedunt Consequentiam, imo inde probant, Universale salvari, dum prædicatur de inferiori, sicuti salvatur Universale genericum in actu definitivo secum identificante expressionem differentię; definitio enim debet constare genere et differentia; genere, inquam, si non simpliciter Universali, saltem æquivalenter quoad amplitudinem objectivam. Sed, licet negetur Consequentia, nihil incommodi: quia apprehensio indivisibilis, «Animal rationale,» non per se supponit præviam apprehensionem «animal,» nec in ea militant aliæ rationes nostræ sententiæ. Generatim advertito, terminum ex se communem non ita restringi per terminum inferiorem dum alter de altero prædicatur, sicut dum ambo coalescunt in unum terminum complexum. Cum dicitur, «Homo est animal rationale,» censetur animal restringi ad sola rationalia: at, cum dicitur, «Animal est rationale,» non ita restringitur, sed manet quid objective superuis; aliter non ea foret propositio indirecta. Similiter ergo manebit superius, cum dicitur, «Rationale est animal.»

29. «Objic. 3:» repugnat Petrum identificari a parte rei, nisi cum sua humanitate determinata: ergo et repugnat Petrum identificari mentaliter, nisi cum sua determinata humanitate. Sed per judicium, «Petrus est homo,» apparet Petrus mentaliter identificatus cum humanitate: ergo cum sua tantummodo. Sed nonne vides evidentem instantiam in hypothesi, qua tale judicium esset composita qualitas? atque etiam de facto in judicio, «Petrus est aliquis homo?» Itaque «neg. 1, Conseq.:» quia identitas a parte rei nequit esse indeterminata, seu cum extremis indeterminatis; nihil enim existit in rebus, nisi determinatum: at identitas mentaliter sumpta, idest, ut per cognitionem significata, potest utique a modo tendendi cognitionis denominari extrinsece indeterminata penes alterum extremum, vel etiam penes utrumque, ut cum dicitur, «Aliquis homo est aliquod animal.» Si repugnat individuum vagum a parte rei; nec ideo repugnat per Intellectum.

30. «Objic. 4:» Universale esse prædicabile de inferioribus, est esse divisibile in inferiora velut in membra, sive partes; sed quando totum actu dividitur in partes, non retinet amplitudinem, quam præhabuit: ergo etc. «Resp. 1, neg. Maj.:» nam esse prædicabile, est esse affirmabile, seu verificabile; verificari autem, aut affirmari, non est in membra discindi, ut patet in individuo vago, v. g. «aliquod animal,» quod etiam est prædicabile de inferioribus. «Resp. 2, dist. Maj.:» est esse divisibile, divisione opposita perfectæ præcisioni et unitati rationis, «conc.;» divisione opposita amplitudini objectivæ, «neg. Maj.,» et similiter distincta Minore, «Conseq.» Solutio constat ex dictis hactenus. Tandem, quod Adversarii dicunt, naturam communem, dum prædicatur de inferiori, contrahi, applicari, determinari, discerni, concedendum est de contractione, applicatione, etc., impediente perfectam abstractionem, unitatem rationis, et univocationem, juxta 1, nostram Assertionem; negandum vero de contractione, etc., impediente objectivam amplitudinem, quæ Universalis est propria, juxta 2, nostram Assertionem. Summa nostræ sententiæ est: Quoties prædicatum alias Universale affirmatur de subjecto inferiori, vel multiplici, vel singulari, non retinet universalitatem exac-

tam, atque rotundam, quam præhabuit in apprehensione indefinita; retinet tamen modum et amplitudinem universalitati æquivalentem in ordine ad regulas Dialecticæ, et usum Scientiarum. Relege nominatim num. 23, cap. præced.

CAPUT IX

Percurruntur breviter, quæ super sunt de Universalibus generatim.

1. Pro complemento Tractatus quæstiunculas aliquod breviter decidemus. «Quæritur 1,» an potentia materialis externa, v. g. visiva, possit facere Universale? Certum est, experientia teste, colorem, vel propter distantiam, vel propter lucis tenuitatem, sæpe videri adeo confuse, et imperfecte, ut nequeat discerni, cujusnam sit speciei: quo in eventu Visus quasi præscindit colorem a differentiis, præsertim si in objecto distante, vel sub obscuro, variæ colorum species re ipsa dentur. Sed nihilominus negandum est cum communi sententia, quod Visus tunc faciat Universale, imo et quod attingat rationem communem Coloris indefinite.

2. Probatur: quia sensus, ut sæpe docent Aristoteles, et D. Thomas, solum attingit objectum sensibile sensibiliter, idest, prout affectum circumstantiis individuantiis, nec præscindere potest ab «hic et nunc:» ergo semper figit intuitum in individuis determinatis quamvis forsitan præscindat a differentiis specificis; non aliter, ac conceptus, «hoc animal,» quamvis non discernat inter rationale, et irrationale, fertur tamen in determinatum individuum, ideoque non facit Universale. Quando autem visio plures colores attingit confusos, atque permixtos, attingit omnes collective per modum cujusdam cumuli, vel collectionis; qui modus attingendi non est indefinitus, nec aptus ad Universale, ut patet in his tendentiis, «exercitus, populus.»

3. Quær. 2, an Sensus internus, vel potentia imaginativa, fa-

ciat Universale? «Resp.» Communis doctrina est, Imaginativam, licet possit attingere objectum absens, illud semper attingere in singulari. Quare eadem ratio militat in sensu interno, et externo: ideoque D. Thomas (1), generaliter docet, quod «Sensus non cognoscit, nisi singularia;» et quod «secundum Intellectum possumus cognoscere res in universali; quod est supra facultatem sensus.» Sed, quamvis forte possit Imaginativa præseindere rationem communem ab omnibus differentiis, non ideo faciet Universale logicum, de quo nunc tractamus, nempe quod sit prædicabile de multis per actus ejusdem potentiæ; non enim potentia materialis elicere potest actus enuntiativos, aut prædicativos.

4. *Quær.* 3, an fiat Universale per operationem Intellectus agentis? Intellectus est duplex, munere saltem et officio, dividiturque in agentem, et possibilem, aut passibilem. Dicitur Intellectus agens, quatenus efficit species impressas, idest, virtutes quasdam spirituales, quibus deinde ad cognitiones producendas adjuvatur. Dicitur passibilis, aut passibilis, quatenus producit, ac recipit cognitiones objectorum. Unde sensus quæstionis est, utrum species impressa, virtualiter continens cognitionem præcisivam et indefinitam, faciat Universale? Negat communis sententia Nostrorum cum Doctorib. Angelico, et Eximio, quibus adhærent Illustrissimus Palanco, et Collegium S. Thom., contra communem sententiam Thomistarum.

5. Resolutio pendet ex aliis quæstionibus, quæ non sunt hujus loci, sed Animasticæ. Si Intellectus agens producat species, quæ non sint repræsentative singularium ut talium; et aliunde si species sint repræsentationes formales objectorum, ut placet multis; existimo, per eas fieri Universale quoddam, saltem specificum. Cur enim repræsentatio formalis naturæ humanæ v. g. cum præcisione ab omni singularitate, non eam denominet extrinsece unam, et indifferentem ad multa, sicut præcisiva cognitio? Atque ita sub eis conditionibus concedit Exim. Doct. Illud tamen Universale non erit prædicabile nisi

(1) 1, p. q. 12, art. 4. C.

remote. Quia vero communiter apud Auctores nostros falsum creditur quod species impressa (etiamsi forte suo modo præscindat a singularibus) sit formalis imago, seu repræsentatio formalis objectorum, solumque censetur repræsentatio virtualis, et effectiva, quatenus est virtus adjuvans ad eliciendam cognitionem; ideo absolute negandum est, per eam fieri Universale, nisi cum hoc addito alienante, «virtualiter,» sive «in actu primo.»

6. Ratio est: quia Universale debet esse unum in esse apparenti, seu repræsentato, ut Peripateticis in confesso est: cum ergo objectum per speciem impressam nondum habeat esse repræsentatum formaliter, sed solum virtualiter, et in actu primo, nondum redditur formaliter Universale, donec adveniat cognitio, sive Intellectio, quæ est repræsentatio formalis. Atque ita docet aperte D. Thomas: tum Opusc. 56, inquit, «Universale est unum in cognitione;... et quia res per idem est ens et unum, et e converso, oportet quod Universale sit Universale per prædictam Unitatem, ita quod naturæ talis cognitio facit Universale esse in actu Universale, et est quoddam formale in Universali.» Infra: «Est igitur Universale unum unitate cognitionis,... et propter hoc dicit Aristoteles, quod est unum in multis, scilicet cognitum. Tum q. 7, de Pot. ar. 6, et 9., ubi docet, objectum harum conceptionum, «Genus, Species,» et aliarum significantium Universale, solum esse «rem intellectam:» quod item repetit sæpe alias. Urgetur: juxta Thomistas Universale constituitur per unitatem rationis in objecto fictam; sed species impressa non fingit, nec ens rationis aliter existere potest, quam in cognitione, cum totum esse illius sit cognosci: ergo etc.

7. Dices 1: D. Thomas non semel indicat, per operationem Intellectus agentis abstrahi, ac depurari naturam a conditionibus individuantiis. «Resp.» Loquitur D. Thomas de abstractione mediata, virtuali, et in actu primo, quatenus species est medium et virtus ad cognitionem formaliter abstrahentem. Dices 2: natura animalis, prout est in specie impressa, non est singularis, nec ulli individuo appropriata: ergo est natura communis, et Universalis. Permisso Antecedenti, «dist. Conseq.:» est natura communis et Universalis, virtuali-

ter et in actu primo, «conc.» formaliter et in actu secundo, «neg. Conseq.» Itaque datur status medius, in quo natura nec sit formaliter singularis, nec formaliter universalis, nempe status, in quo neutro modo repræsentatur formaliter, sed est velut in via et virtute proxima ad repræsentationem præcisivam et indefinitam. Vid. Doct. Exim. disp. 6. Metaph. sect. 6, num. 6, 7.

8. *Quær. 4*, an Voluntas Universale faciat? Quod Voluntas affective præscindere possit rationem communem a differentiis, amando v. g. virtutem, aut honorem ut sic, et non amando differentias ut tales, extra dubium est. Quod vero tunc Voluntas Universale faciat, aliqui negant ex eo quod amor ille supponat Universale jam factum ab Intellectu: quod autem factum supponitur, nequit iterum fieri. Verum hæc ratio nulla est. Tum quia in sententia multorum iudicium facit Universale, quamvis illud supponat factum per apprehensionem. Tum quia in omnium sententia iudicium denominat cognitum et repræsentatum idem objectum, quod ab apprehensione cognitum præsupponitur; amor denominat præcisum, quod jam a cognitione præcisum est; et affectus efficax reddit volitum, quod jam a simplici complacentia volitum supponitur. Potest ergo iterum atque iterum tribui per alias formas denominatio extrinseca, quæ jam præsupponitur in objecto, et consequenter denominatio Universalis. Dicendam igitur, per actum Voluntatis fieri posse Universale quoddam affectivum, quatenus objectum re multiplex potest ex parte affectus præscindi a multiplicitate, atque ita constitui extrinsece unum unitate affectiva. Non tamen illud erit Universale scientificum, quo de loquimur: tum quia non est quid unum in esse apparenti, seu repræsentato: tum quia non dicit ordinem ad prædicationes, et scientias.

9. *Quær. 5*, an Intellectus Divinus, aut Angelicus, Universale faciat? «Resp.» Intellectus Divinus minime facit: quia ipsi repugnat cognitio imperfecta, quæ scilicet habeat modum tendendi inadæquatum, confusum, indefinitum, et non comprehensivum omnium formalitatum objecti, qualis ad Universale constituendum necessaria est. Nec obsat, quod Deus cognoscat Universale a nobis factum: nam etiam cognoscit figmenta nostra, quin ipse fingat. Dum ergo nostras cognoscit

præcisiones, simul ab infinita suæ mentis perspicacia determinatur, ut non præscindat, sed eodem intuitu pervideat quidquid a nobis prætermisum est in objecto. Intellectus Angelicus poterit facere Universale circa objecta supernaturalia, quæ tantum abstractive cognoscit. At circa naturalia, circa quæ utitur speciebus propriis et intuitivis, non potest: nisi forte pro imperio Voluntatis uti valeat inadæquate tantum suis speciebus; quod non est hujus loci.

10. *Quær.* 6, utrum natura, si abstrahatur ab uno tantum individuo, sit Universalis? Sensus quæstionis non est, utrum Universale fieri possit per conceptum, qui ex parte objecti solam attingat naturam unius individui, nec ullatenus extendatur ad naturas aliorum, saltem possibilium: sic enim incunctanter negandum esset; neque enim natura sic concepta posset fieri conveniens multis, aut prædicabilis de multis. Sensus ergo est, an per speciem acceptam ab uno tantum individuo, elici possit cognitio faciens Universale, idest, indefinite repræsentans naturam omnium in ea ratione similium? Hoc sensu «resp.» cum distinctione. Si natura abstrahatur ab aliquo prædicato individui, sic tamen, ut contracta maneat per hæceitatem, non redditur Universalis. Ex. g. video hominem a longe se moventem, in quo nihil præter animalitatem discerno, et protinus elicio conceptum «hoc animal», mentem determinate figendo in objecto sub aspectum posito: tunc, licet a rationalitate præscindam, Universale non facio, sed individuum incompletum: quia rationem animalis contraho per determinatam hæceitatem.

11. Si vero in casu posito eliciam nudum conceptum «animal», nihil experimentem de circumstantiis talis individui: tunc Universale constituo, etiamsi utar specie ab uno tantum individuo immissa. Probatur: quia ille conceptus in repræsentando est omnino similis iis cognitionibus, quibus alias fieri solet Universale, nec vi illius apparet objectum ut multiplex, vel ut unum realiter, nec aliud de eo prout sic concepto dici potest, quam esse «vivens sensibile,» quæ est definitio conveniens uniformiter omnibus animalibus. Talis ergo conceptus attingit rationem objectivam omnibus individuis communem cum præcisione ab omni differentia, et multitudine; quod est facere Uni-

versale. Dices; conceptus ille paritur ab specie unius tantum individui: ergo non attingit ex parte objecti omnia individua, prout requiritur ad Universale. «Dist. Antec.:» ab specie remissa, et tenui, præstitaque per operationem, in qua illud individuum assimilatur cæteris, nimirum per sensationem, et insuper applicata ad inadæquate operandum, «conc.;» ab specie, quæ sit alius indolis, vel quæ aliter applicetur, «neg. Antec.;» et «Conseq.» Vide supra cap. 5, num. 13. Certe nemo negat, quod natura Solis, aut Mundi, fieri possit Universalis: et tamen ex ejus naturæ individuis non nisi unius speciem habemus.

12. *Quer.* 7, an, et quatenus Universalia sint æterna, immutabilia, ingenerabilia, incorporea, realia, et substantialia? «Resp.» particulatim. Universalia dicuntur æterna, immutabilia, ingenerabilia: tum in verificando propositiones scientificas, ut explicatum est supra cap. 2, num. 4: tum in sensu præcisivo, quatenus objectum universaliter conceptum præscinditur, saltem ut plurimum, a circumstantiis temporis, et loci, et ab statu existentiae, generationis, aut corruptionis. Unde D. Thomas 1, p. q. 16, art. 7, ad 2. «Universale,» inquit, «dicitur esse ubique et semper, in quantum Universalia abstrahuntur ab hic et nunc: sed ex hoc non sequitur ea esse æterna, nisi in Intellectu, siquis sit æternus.» Dixi, «saltem ut plurimum:» quia potest aliquando fieri Universale quoddam restrictum ad locum, vel tempus aliquod, ut per hos conceptus, «Homo existens in platea, Homo durans hodie,» qui proponunt indefinite rationem objectivam verificabilem de multis.

13. Deinde Universalia secundum formam sunt incorporea; quia forma, nempe cognitio, spiritualis est. Sunt etiam secundum formam entia realia, prout reale opponitur ficto; non tamen prout ens reale est idem, ac ens naturæ, existens extra animam, sive independenter ab Intellectu; potius enim, prout huic enti reali contraposita, dicuntur et sunt entia rationis, nimirum subjectiva, vel denominativa. Sunt item secundum formam, non substantialia, sed accidentalia, cum eorum forma quæ est cognitio, sit accidens, non quidem intrinsecum subjecto, vel objecto quod denominat Universale, sed extrinsecum

objecto, et intrinsecum animæ, in qua recipitur. Hæc omnia manifeste docet D. Thomas Opusc. 55, et 56, cujus aliqua testimonia in specimen habes in Proœmialib. disp. 2, cap. 4, § 4. Sed, si Universalia spectentur secundum subjectum, vel substractum, seu rem denominatam, erunt corporea, vel incorporea, substantialia, vel accidentalialia, realia, vel ficta, prout fuerint individua, a quibus abstrahitur ratio communis: potest enim abstrahi ratio lapidis, vel Angeli, vel coloris, vel etiam chymæræ.

14. Notandum hic ex D. Thoma cit. Opusc. 56, quod Universale, prout est concretum ex objecto et forma extrinsecus denominante, nec est unum per se, sive in substantia, nec est proprie unum per accidens, sed sibi vendicat specialem classem unitatis. Ideo, cum dixisset Angelicus, quod secunda intentio, quæ forma est Universalis, non recipitur in re denominata, sed in anima, subdit: «Ex hoc patet, quomodo Universale est unum, et quomodo non est unum. Non enim est unum in substantia, cum aggreget in se accidens, scilicet intentionem secundam, et rem extra animam, quæ quandoque est accidens, ut albedo, quandoque substantia, ut homo: nec est unum per accidens, sive accidentaliter, cum accidens sit in subjecto. Est igitur Universale unum unitate cognitionis, ita quod de ratione Universalis non requiritur nisi illa unitas rationalis.»

15. Ex dictis inferes, quasnam habeat causas Universale. Nam causa efficiens est Intellectus creatus: causa formalis, est cognitio indefinita præscindens ex parte actus ab omni multitudine, differentia, et unitate numerica objecti realiter multiplicis: causa materialis, est objectum, quod ita præscinditur: causa finalis dici potest assecutio scientiarum.

16. *Quer. tandem*, quo sensu intelligendæ sint quædam proprietates, quas Philosophus tribuit Universali prout contraposito singularibus. «Resp.» Universale præ singularibus dicitur «1, scibile, et intelligibile.» Scibile; quia Scientiæ communiter non curant de singularibus sub ratione talium, sed sua objecta in universali considerant. Intelligibile; quia Universale non percipitur sensibus, ut singulare, sed proprium est objectum Intellectus. Dicitur «2, principium

singularium,» non quidem effectivum, sed intrinsicum et constitutum ratione nostra; constituitur enim singulare ex prædicatis communibus, et hæceitate, velut forma quadam.

17. Dicitur «3, prius singularibus,» tum prioritate, quam vocant «in subsistendi consequentia, quatenus ex prædicato singulari sequitur universale, et non vice versa; valet enim, «Est Petrus, ergo est homo,» non e converso. Tum prioritate quadam naturæ, quatenus Universalia simpliciora sunt quoad expressionem, quam singularia, suntque velut constitutiva ipsorum, ut modo diximus. Unde et Universalia priora dicuntur ordine cognitionis: quod tamen intelligendum, quando Intellectus in cognoscendo sequitur ordinem compositionis, progrediturque a partibus ad totum, a simplicibus ad composita; si enim sequatur ordinem analyticum, seu resolutionis, potius Universale posterioritatem cognitionis habet. Illud autem Aristotelis, «Universale aut nihil est, aut posterius est,» explicari solet in ordine ad existentiam, tum physicam a parte rei, quam Universale non habet nisi ratione singularium, tum intentionalem, quia ut Intellectus Universale faciat, præcedit communiter notitia singularium ut similium. Procedunt hæc de Universali absoluto: nam Universale relativum (prout explicatum est cap. 6, num. 29, ex Doctore Exim.) est simul cognitione cum singularibus ut subijcibilibus.

18. Dicitur 4, «perfectius singularibus,» quod intellige de perfectione extensiva; nam intensive perfectiora sunt singularia. Denique dicitur proprium esse Universalis habere plura inferiora, saltem possibilia, quibus comparari possit comparatione tum simplici, tum composita, tamquam illis vere conveniens. Hæc et alia magis clarescent Tractatu sequenti. Jam enim de Universalibus generatim acceptis dicta sufficiunt.

INDEX

TOMUS SECUNDUS

TRACTATUS SECUNDUS. DE UNIVERSALIBUS GENERATIM

	<u>Pags.</u>
Disp. I.—De Identitate, et Distinctione.	6
Caput primum.—Explicatis terminis, Distinctio realis exponitur, et inter Gradus Metaphisicos esse ne- gatur.	6
Cap. II.—Explicatur, et rejicitur Distinctio formalis ex natura rei.. . . .	19
Cap. III.—Argumenta Scotistarum soluta.	29
Cap. IV.—Proponitur, et impugnatur Distinctio virtua- lis intrinseca.	43
Cap. V. — Argumenta pro Distinctione virtuali di- luuntur.	52
Cap. VI.—Explicatur Distinctio rationis, et opposita Unitas, vel Identitas.. . . .	65
Cap. VII.—Utrum per objectivam præcisionem, an per formalem dumtaxat, fieri possit Distinctio rationis?	76
Cap. VIII.—Opposita argumenta solvuntur.	94
Disp. II.—De Constitutione Universalis.	119
Caput primum. — Quid sit Universale? et an detur a parte rei?	119
Cap. II.—Probatur generatim repugnantia Universalis a parte rei: et contrariis argumentis occurritur.	130
Cap. III.—Statuitur Universale per Intellectum.	137
LOSSADA.—Tom. II.	16

	Pag.
Cap. IV.—Quodnam sit Objectum cognitionis constituentis Universale?	146
Cap. V.—Solvuntur Argumenta reliqua contra conclusionem de Objecto actus constituentis universale.	161
Cap. VI.—Utrum ad Universale plene constituendum requiratur notitia comparativa?	175
Cap. VII.—Utrum Universale salvetur in actuali prædicatione.	192
Cap. VIII.—Enervantur argumenta contraria.	208
Cap. IX.—Percurruntur breviter, quæ super sunt de Universalibus generatim.	224

MENDA SIC EMENDA

TOMUS SECUNDUS

PAG.	LIN.	LEGITUR.	CORRIGE.
10	11	dentitas	identitas
10	11	nequiti	nequit
10	17	explicar	explicari
49	30	videns	vivens
52	4	dem	idem
58	13	hoc	hæc
81	12	sit	fit
94	22	sive	sine
105	25	convenient	conveniat
146	12	attinemus	attingemus
158	23	at	ad
171	7	cos	eos
173	14	essereret	assereret
210	24	activus	activis

THE HISTORY OF THE

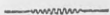
CITY OF BOSTON, FROM THE FIRST SETTLEMENT TO THE PRESENT TIME.

Year	Event	Page
1630	First settlement of the city.	1
1634	First church established.	2
1638	First school opened.	3
1640	First public library.	4
1642	First hospital founded.	5
1644	First public works.	6
1646	First public building.	7
1648	First public office.	8
1650	First public market.	9
1652	First public square.	10
1654	First public park.	11
1656	First public garden.	12
1658	First public fountain.	13
1660	First public bridge.	14
1662	First public road.	15
1664	First public canal.	16
1666	First public wharf.	17
1668	First public dock.	18
1670	First public pier.	19
1672	First public harbor.	20
1674	First public port.	21
1676	First public ship.	22
1678	First public vessel.	23
1680	First public cargo.	24
1682	First public trade.	25
1684	First public commerce.	26
1686	First public industry.	27
1688	First public manufacture.	28
1690	First public factory.	29
1692	First public mill.	30
1694	First public factory.	31
1696	First public mill.	32
1698	First public factory.	33
1700	First public mill.	34
1702	First public factory.	35
1704	First public mill.	36
1706	First public factory.	37
1708	First public mill.	38
1710	First public factory.	39
1712	First public mill.	40
1714	First public factory.	41
1716	First public mill.	42
1718	First public factory.	43
1720	First public mill.	44
1722	First public factory.	45
1724	First public mill.	46
1726	First public factory.	47
1728	First public mill.	48
1730	First public factory.	49
1732	First public mill.	50
1734	First public factory.	51
1736	First public mill.	52
1738	First public factory.	53
1740	First public mill.	54
1742	First public factory.	55
1744	First public mill.	56
1746	First public factory.	57
1748	First public mill.	58
1750	First public factory.	59
1752	First public mill.	60
1754	First public factory.	61
1756	First public mill.	62
1758	First public factory.	63
1760	First public mill.	64
1762	First public factory.	65
1764	First public mill.	66
1766	First public factory.	67
1768	First public mill.	68
1770	First public factory.	69
1772	First public mill.	70
1774	First public factory.	71
1776	First public mill.	72
1778	First public factory.	73
1780	First public mill.	74
1782	First public factory.	75
1784	First public mill.	76
1786	First public factory.	77
1788	First public mill.	78
1790	First public factory.	79
1792	First public mill.	80
1794	First public factory.	81
1796	First public mill.	82
1798	First public factory.	83
1800	First public mill.	84
1802	First public factory.	85
1804	First public mill.	86
1806	First public factory.	87
1808	First public mill.	88
1810	First public factory.	89
1812	First public mill.	90
1814	First public factory.	91
1816	First public mill.	92
1818	First public factory.	93
1820	First public mill.	94
1822	First public factory.	95
1824	First public mill.	96
1826	First public factory.	97
1828	First public mill.	98
1830	First public factory.	99
1832	First public mill.	100

CURSUS PHILOSOPHICI

TOMUS TERTIUS

CURSUS PHILOSOPHICUS

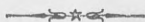
PHILOSOPHIAE

CURSUS PHILOSOPHICI

REGALIS COLLEGII SALMANTICENSIS

SOCIETATIS JESU

IN TRES PARTES DIVISI

PRIMA PARS

CONTINENS

LOGICAM, SEU PHILOSOPHIAM RATIONALEM

AUTHORE

R. P. LUDOVICO DE LOSSADA

RJUSD. SOCIET., ET IN EODEM REGALI COLLEGIO

THEOLOGICÆ PROPHESSORE, ET SACRAE SCRIPTURAE INTERPRETE

TOMUS TERTIUS

BARCINONE

APUD VIDUAM ET FILIOS J. SUBIRANA

IN VIA DICTA PUERTA FERRISA, 16

1883

PRIMA PARS

Eccles. super. permisu

R. P. LUDOVICO DE LOSSADA

LOUIS & CLAUDE

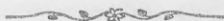
PARIS

AT THE END OF THE 18th CENTURY

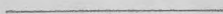

TRACTATUS TERTIUS

DE UNIVERSALIBUS SINGILLATIM SEU DE
QUINQUE PRÆDICABILIBUS

Hujus Tractatus auctor, vel concinnator fuit Malchus, cognomento Porphyrius, natione Phœnix, vel, ut alii censent, natione Judæus, Bathaneæ natus, qui sub Aureliano, et Diocletiano, ac deinde sub Constantino Imperatore vixit. Platonica Philosophiæ sectator, primum quidem Christianus fuit; sed deinde magicis artibus deditus, Christianæ Religionis impius desertor extitit, et oppugnator. Doctrinam tamen in hoc Opere tradidit innoxiam, et utilem, utpote non tam suam, quam ex Platonis et Aristotelis fontibus; haustam. Opus hoc inscripsit «Isagagem,» idest, Introductionem ad Prædicamenta, seu Categorias Aristotelis: in eoque tractat de quinque vocibus, seu de quinque Prædicabilibus, quæ significantur his vocibus, «Genus, Species, Differentia, Proprium, et Accidens:» et hæc eadem sunt Universalia in particulari, quæ nunc explicare singulatim aggredimur, et in quæ velut in specifica membra dividitur Universale in communi.

DISPUTATIO I.

De Genere, et Specie.

CAPUT I

Definitur Genus, et dubiola quædam resolvuntur.

Genus logice, seu philosophice usurpatum, ne grammaticis acceptionibus immoremur, ex Porphyrio, et Aristotele definitur, «Prædicabile de pluribus specie differentibus in eo quod quid.» Illa verba, «Prædicabile de pluribus,» explicant convenientiam Generis cum cæteris Prædicabilibus, quæ omnia sunt apta prædicari de multis. Reliqua verba discrimen exhibent hujus Prædicabilis a cæteris. Primum enim differt Genus ab Specie, quia hæc prædicatur de pluribus solo numero distinctis; Genus vero de pluribus specie diversis. Dicuntur specie diversa, quæ notabiliter dissimilia sunt in essentia, ideoque diversas habent definitiones essentielles, ut homo, equus, leo, et canis: dicuntur autem solo distincta numero, quæ usque adeo similia sunt in essentia, ut solum discernantur quia numerum, seu multitudinem faciunt, ut hic homo, et ille homo. Differt consequenter Genus ab Specie, quia Genus prædicatur incomplete, sive ut pars essentiæ metaphysicæ, animal v. g. prædicatur de homine, non ut explicans totam essentiam hominis, sed aliquid ejus: at Species prædicatur complete, sive ut tota essentia individui; cum enim dicitur «Petrus est homo,» prædicatur formaliter quidquid est Petrus, præter hæcceitatem, quæ non pertinet ad essentiam metaphysicam, ut alibi explicuimus (1).

(1) Trac. 2, disput. 1, cap. 3, num. 18, et 22.

2. Deinde differt Genus a Differentia, quia hæc prædicatur, non «in eo quod quid,» sed «in quale quid,» Postremo differt a Proprio, et Accidenti, quia duo hæc prædicantur in «quale simpliciter.» Ea prædicantur in «quid,» quæ sunt prædicata essentialia et quidditativa subjecti; per illa quippe respondemus interroganti, Quid est res? Ex iis alia prædicantur in «eo quod quid,» idest, pure in «quid;» alia in «quale quid.» Quæ significantur instar «per se stantis,» sive terminis substantivis, ut «animal, homo,» prædicantur pure in «quid;» quæ vero significantur per modum «adjacentis,» sive terminis adjectivis, prædicantur in «quale.» Quodsi prædicata, quæ adjective significantur, sint essentialia, tunc pertinent ad «quid, et quale,» et prædicantur in «quale quid;» cujusmodi sunt «rationale, sensibile,» et alia, quæ nomine Differentiæ veniunt. Si vero, quæ significantur adjective, sint accidentalia, sive extra essentiam, tunc prædicantur in «quale simpliciter;» cujusmodi sunt, «risibile, calidum, album,» et ea omnia quæ sub Proprio, et Accidenti continentur.

3. Eundem sensum habet definitio Generis a Recentioribus probata, videlicet, «Prædicabile de pluribus specie differentibus tamquam pars materialis essentiæ ipsorum metaphysicæ.» Porro Genus dicitur «pars materialis,» Differentia vero «pars formalis,» per analogiam cum materia et forma physicis. Ut enim materia prima «per se stat» (idest, non stat in alio subjecto), et est indifferens ad composita specie diversa, per formasque supervenientes determinatur ad unam speciem compositi præ alia: sic in linea metaphysica Genus concipitur quasi «per se stans,» et est indifferens ad varias species, donec per superadditas Differentias ad certam aliquam contrahatur. Quare vulgatum illud, «Genus a materia, Differentia sumitur a forma,» non sic intelligas, quasi Genus, «animal» v. g., solam significet materiam primam, et Differentia, v. g. «rationale,» solam formam, nempe animam hominis (utrumque enim significat ex parte objecti totum compositum physicum); sed intellige per analogiam, sive imitationem. Vide D. Thomam (1).

(1) In 5, Metaph. lect. 7, litt. e, et in 7, Metaph. lect. 9, litt. d.

4. Sed «objic. 1:» Genus definiri non potest. «Prob. 1:» quia, cum definitio constare debeat genere et differentia, Genus definiretur per Genus, proindeque definitum ingrederetur definitionem sui, contra leges bene definiendi. Daretur item genus Generis, quod repugnat, sicut actio actionis. «Prob. 2:» quia sequeretur, Genus constare genere et differentia, proindeque jam non esse Genus, sed Speciem. Ideo D. Thomas 5, Metaph. lect. 4, litt. b., loquens de Generibus, ait: «Non est ratio eorum et definitio, quam oporteat componi ex genere et differentia; sed definitiones proprie dantur de speciebus.»

5. «Neg. assumptum.» Ad 1, «prob.» Genus definitur quidem per genus, videlicet per rationem communem «Prædicabilis de multis,» in qua genericè convenit cum aliis Prædicabilibus: sed non ideo definitum ingreditur definitionem sui modo prohibito per leges definiendi, scilicet sub conceptu proprio definiti formalis: hoc enim tantum iis legibus prohibetur, ne terminus, sub quo res definienda proponitur, iterum in definitione ponatur, ne homo v. g. definiatur sic, «Animal, quod est homo.» De cætero, quod unumquodque definiatur per se ipsum sub diversa expressione, prorsus est necessarium; quia definitum et definitio objectiva sunt idem. Cum ergo data definitio Generis non contineat hanc expressionem «genus,» quæ est definitum formale, non violat ritum definiendi. Et instatur objectio in definitione Definitionis, atque etiam in definitione Nominis, nempe «Vox significativa» etc., ubi nomen ponitur in definitione sui, quia To «Vox» est nomen. Dari genus Generis, nihil est aliud, quam Genus posse convenire cum aliis Prædicabilibus in aliqua ratione communi: qua in re nullum est absurdum ex iis, quibus in Physica rejicitur actio actionis.

6. «Ad 2:» Quod Genus constituatur ex alio simpliciore genere, et differentia, solum probat, simul esse posse Speciem subalternam, et subijcibilem; quod nullo ex capite repugnat. Sic genus «animal» constituitur ex genere «vivens,» et differentia «sensibile;» et rursus genus «Vivens» ex genere «corpus,» et differentia «animatum.» Nec contrarius est D. Thomas, qui loc. cit. subdit: «Si aliquod genus definitur, non definitur in quantum est genus; sed in quantum est spe-

cies.» Idest, dum genus aliquod definitur definitione proprie tali (quæ scilicet strictis genere et differentia constet), non id habet ex eo præcise, quod sit genus (nam genus supremum stricte definiri non potest, cum tamen vere sit genus), sed ex eo, quod simul sit species subjicibilis. Adde quod D. Thomas loquitur de definitione directa generis primo intentionaliter accepti; nunc vero loquimur de definitione reflexa, quæ Genus explicat secundo intentionaliter sumptum. Solutio data sufficit pro meritis objectionis. Quod autem replicari potest moleste satis, diluatur disput. seq., ubi de convenientia quinque Prædicabilium in ratione communi Prædicabilis.

7. «Objic. 2.» Genus est pars essentiæ specificæ; sed pars nequit absolute prædicari de toto: ergo Genus non est absolute prædicabile de Specie. «Resp.» Pars physica non prædicatur absolute de toto; ideoque falso dicitur, «Homo est animal,» nisi cum addito «inadæquate.» Cæterum pars metaphysica de toto prædicari valet absolute, tum propter identitatem realem adæquatam, tum quia ex parte objecti attingitur sub conceptu partis quicquid est in toto. Vide locum D. Thomæ supra citatum (1).

8. «Objic. 3.» data definitio non complectitur Genera supremum, et subalternum: ergo est diminuta. «Prob. Antec.:» quia Genus supremum, atque etiam subalternum, est prædicabile de pluribus genere differentibus; quæ prædicabilitas in definitione data non explicatur. Accedit, quod Genus etiam est prædicabile de pluribus numero distinctis; cujus prædicabilitatis non meminit definitio. Pro solutione scito, Genus aliud esse supremum, aliud subalternum, aliud infimum. Supremum est, quod supra se non aliud genus habet, ut «Substantia ut sic,» vel potius «Ens,» si forte ratio Entis possit esse genus, ut plures volunt. Subalternum est, quod et sub se, et supra se habet alia genera, ut «Vivens,» quod sub se continet genus «animal,» et supra se habet genera «corpus, et substantia.» Infimum est,

(1) Tract. 2, disp. 2, cap. 4, num. 8.

quod infra se solas habet species, ut «avis,» aut «piscis.» Scito insuper, Genera infima, et subalterna, vocari et esse Species subalternas subjicibiles relatu ad genera superiora: v. g. «animal» est quidem genus respectu hominis, equi, leonis, etc.: at est species subalterna subjicibilis relatu ad genus «vivens,» cui subjicitur velut quædam integra essentia metaphysica, constituta ex genere «vivens,» et differentia «sensible.»

9. Jam ad «object. neg. Antec.» Ad «prob.:» Genera supremum et subalternum, ita prædicantur de differentibus genere, ut hoc genus vere sit species subjicibilis, nec relatu ad genera superiora consideretur ut genus, sed ut species: quare illa prædicatio, seu prædicabilitas, satis comprehenditur et explicatur nomine prædicabilitatis de differentibus specie. Prædicabilitas autem de pluribus numero distinctis, vel est communis, et transcendens omnia Prædicabilia, ideoque non debuit peculiariter exprimi circa Genus; vel imbibitur in prædicabilitate de differentibus specie; quidquid enim de specie prædicatur, eo ipso prædicari valet de individuis ejus. Dices: adhuc diversa manet prædicabilitas Generum supremi et infimi, cum alterum prædicetur de differentibus specie subalterna, alterum de differentibus specie infima. «Resp.» Diversitas ista pure materialis est in consideratione Logicæ, quatenus discernentis et examinantis modum prædicandi. Sive enim inferiora differant specie subalterna, sive infima tantum, modus prædicandi ex parte Generis idem est; semper enim prædicatur ut pars materialis essentiæ specificæ subjectorum.

10. Dices iterum: ideo Species est Prædicabile logice diversum a Genere, quia respicit inferiora diversimode differentia, nimirum solo numero distincta, cum Genus respiciat inferiora specie differentia: sed etiam Genera supremum, et infimum, respiciunt inferiora diversimode differentia, nempe alterum differentia genere, alterum differentia specie: sunt ergo Prædicabilia logice diversa. «Resp.» Quod Species sit Prædicabile logice diversum a Genere, non provenit ex eo præcise, quod inferiora diversimode differant utcumque, sed ex eo quod eorum diversitas inducat diversum prædicandi modum ex parte rationis communis: dum enim inferiora solo numero differunt, ratio quidditativa

communis prædicatur completa, sive ut tota essentia, vel certe non ut pars materialis: dum vero differunt specie, ratio communis non prædicatur nisi incomplete, sive ut materialis pars essentiæ metaphysicæ. Non ita contingit inferioribus Generum supremi et infimi; eorum quippe diversitas invariatur relinquit prædicationis modum ex parte rationis communis, ut nuper advertimus: quare non sufficit ad Prædicabilia logice diversa.

11. *Objic. 4:* Ens ut sic non est genus; et tamen prædicatur «in quid» de pluribus specie differentibus. «Resp.» Ens juxta plures est genus supremum: juxta alios ideo non est genus, vel quia non est univocum, sed analogum, atque adeo non habet unitatem Universalis propriam, quam supponit definitio Generis, et cujuslibet Prædicabilis; vel quia transcendit formaliter differentias, ac proinde non prædicatur ut pars metaphysica, cum ipsi non correspondeat alia compars mutuo distincta. *Dices:* nec Genus prædicatur ut pars metaphysica materialis tum quia, dum actu prædicatur animal de homine v. g., non præscinditur, nec ratione distinguitur ab homine, nec a rationali: tum quia prædicatione contrahitur, ac determinatur ad speciem humanam, atque adeo non manet indifferens ad alias species, prout manere debet pars materialis.

12. *Resp.* In sententia negante, Universale in actuali prædicatione salvari, sicut de specie non prædicatur genus, quod tale sit actu et formaliter, sed quod tale sit, aut fuerit præsuppositive per apprehensionem præviam indefinitam; ita non alio sensu prædicatur ut pars metaphysica materialis. In sententia opposita, manet utique animal formaliter distinctum a rationali, adeoque indifferens ad alias species. In sententia media, quam tenuimus tract. præced., animal actualiter prædicatum de homine, manet pars metaphysica materialis, non formaliter, aut simpliciter, sed virtualiter, et æquivalenter. Hæc intellige, supposita simplicitate judicii: nam ea negata. falsum est quidquid obiectio asserit.

13. *Objic. 5:* Color ut sic prædicatur «in eo quod quid» de coloribus specie differentibus: et tamen non est genus, sed accidens, quod pertinet ad quintum Prædicabile. «Resp.» Color ut sic, est quidem

accidens respectu subjecti, quod accidentaliter afficit, v. g. respectu ligni, lapidis, etc.: at si comparetur ad varias colorum species, ut sunt albedo, nigredo, etc., non est accidens, sed genus primum Prædicabile.

Dubiola quædam circa Genus.

14. *Dubit.* 1, utrum Genus requirat essentialiter plures Species possibles? an una dumtaxat contentum sit? «*Resp.*» Requirit essentialiter plures, quidquid reclament aliqui Thomistæ. «*Prob.* 1,» ex Aristotele 4, topic. cap. 3, dicente: Quoniam autem omnis Generis plures Species, inspiciendum si non contingit alteram Speciem esse dicti Generis: nam si non est, manifestum quoniam non erit Genus omnino quod dictum est.» Consonat D. Thomas in 1. Poster. lect. 12, lit. b. inquires: «Non est possibile invenire aliquod Genus, cujus una tantum sit Species.»

15. *Prob.* 2: quia Genus communiter definitur «Prædicabile» (idest, vere affirmabile) «de pluribus specie differentibus:» ergo de essentia Generis est capacitas, ut vere dicatur conveniens pluribus Speciebus, non minus quam ut vere dicatur conveniens alicui saltem Speciei; non enim potius definitur per ordinem ad unam, quam per ordinem ad plures. Sed capacitas prædicati realis (quale modo supponimus Genus pro substrato), ut vere dicatur conveniens pluribus speciebus, earum possibilitatem essentialiter exigit: alias dici posset vere conveniens speciebus chimericis: ergo etc. Accedit quod Genus juxta omnes debet esse prædicabile ut pars materialis, idest, indifferens, contrahibilis, et determinabilis per differentiam specificam: si autem reliquæ Species repugnarent, nulla Generis maneret indifferentia, vel contrahibilitas.

16. *Objic.*: etiamsi omnes animalium species præter humanam repugnarent, adhuc animal foret genus. «*Prob.*:» quia homo tunc eandem haberet essentiam, quam nunc habet, atque adeo constitutam

ex genere «animal», et differentia «rationale. Confirm.:» quia si tunc animal non foret genus, homo aliter definiendus esset in ea hypothesi; scilicet per aliud genus: ergo diversam essentiam haberet; nam diversa definitio diversam arguit essentiam. Varias hujus argumenti solutiones adducit, et late impugnat P. Lynce lib. 9. Dial. tract. 2, cap. 2. Breviter dico, animal in dicta hypothesi non fore genus; quia non foret pars materialis et indifferens ad alias species. Esset quidem animal hominis idem, quod modo, intrinsece et physice (attenta scilicet perfectione primaria «principii sentiendi,» quæ saltem per locum intrinsecum non deficeret); at non esset idem logice et extrinsece; quia non haberet eas denominationes extrinsecas, quas nunc in ipso considerat Logica, nempe denominationes «partis materialis, superioris,» et «indifferentis» ad plures species: has quippe denominationes animal hominis modo suscipit extrinsece ab actu, quo indefinite confunditur cum aliis speciebus; qui actus esset tunc impossibilis.

17. Homo item haberet tunc essentiam eandem physice, non tamen eandem metaphysice, et logice: quia essentia metaphysica involvit denominationes extrinsecas ab actibus rationis, qui tunc varientur ex variatione objecti. Homo itaque diversimode definiendus esset, sic nimirum «Vivens sensibile rationale,» ita ut differentia specifica adæquata constitueretur ex sensibili et rationali. Nec inde sequitur hominem habiturum essentiam diversam physice; sed tantum diversam metaphysice, logice, et extrinsece. Si quæras, quodnam Prædicabile tunc esset «animal» prout sic expressum substantive? «Resp.» Foret Prædicabile diversum ab iis, quæ modo novimus: non enim foret Genus, quia non esset pars materialis: non Species, quia non prædicaretur complete: non Differentia, quia includeret genus «Vivens,» et non prædicaretur in «quale quid:» non Proprium, aut Accidens, quia prædicaretur in «quid». Foret ergo Prædicabile diversum ab iis omnibus; cujus nomen tu finge pro libitu. Quod autem in hypothesi impossibili cresceret numerus Prædicabilium, quid refert? Posset tamen quodammodo reduci ad Speciem, cui proxime accederet, nisi quod differentiam partialem omitteret.

18. *Replc.*: possibilis est materia prima non indifferens ad plu-

res formarum species, ut multi putant de materia cœlesti: ergo pariter censendum de Genere, utpote quod materiam imitatur. «Neg. Conseq.: quia Genus non imitatur materiam omnem, aut in omnibus, sed præcise materiam de facto notam in sublunaribus, unice, vel præcipue secundum indifferentiam ad plures formarum species: neque enim Genus alio sensu dicitur «pars materialis,» nisi quatenus concipitur instar subjecti contrahibilis, ac determinabilis per varias differentias.

19. *Dubit.* 2, utrum Genus de Specie prædicetur ut totum? an ut pars? Totum, aliud est «actuale,» quod scilicet actu continet partes; aliud «potentiale,» quo nomine venit ratio quævis abstracta, contrahibilis, ac divisibilis per alias rationes inferiores, quas formaliter non includit, sed tamen de illis prædicari potest, ideoque ipsæ dicuntur partes «subjectivæ,» seu «potestativæ.» Dico 1: Genus de Specie prædicatur ut totum, quatenus significatur in concreto, et importat ex parte objecti quidquid est in Specie. Hoc sensu docet D. Thomas «cap. 3, et 4, de Ent. et Essent.,» quodvis Universale prædicari de inferioribus, non ut partem, sed ut totum: et eodem sensu dici potest prædicari ut totum actuale, siquidem ex parte objecti actu includit Species.

20. Sed quia Logica præcipue considerat Genus penes id, quod habet ex parte actus, dico 2: Genus prædicatur de Specie ut totum potentiale vel formaliter, vel æquivalenter: formaliter quidem, si iudicium sit qualitas composita; quia tunc animal in hac prædicatione, «Homo est animal», manet simpliciter Universale, adeoque indifferens ad alias Species, in qua indifferentia et extensione stat ratio totius potentialis: æquivalenter vero, si iudicium sit simplex qualitas; quia tunc in actuali prædicatione retinet animal amplitudinem Universali æquivalentem.

21. Dico 3: Genus non supremum prædicatur etiam ut totum actuale, non respectu inferiorum, sed respectu differentiae sibi æqualis, et alius generis superioris. Patet in animali v. g., quod de homine prædicatur ut actu-includens differentiam «sensibile», et genus «vivens», respectu cuius est species subalterna. Dico 4: Genus etiam

ex parte actus prædicatur de Specie ut pars, idest, ut non exprimens formaliter totam essentiam Speciei: prædicatur, inquam, ut pars materialis indifferens ad alias species vel formaliter, vel æquivalenter, juxta modo dicta de toto potenti. Nec repugnat animal de homine prædicari simul ut partem, et ut totum potenti; quia sumuntur hæc dominationes ex diverso capite, denominatio «totius», ex amplitudine, vel extensione; denominatio «partis», ex intensione, seu perfectione exhibita ex parte actus.

22. *Dubit.* 3, utrum Genus prædicetur de individuis tamquam pars materialis, seu more Generis? Individuum, prout a nobis conceptum, aut significatum, aliud est «completum», quod scilicet continet formaliter totam essentiam specificam, quæ est a parte rei, prout affectam singularitate, ut «Petrus, Hic homo;» aliud est «incompletum,» quod tantum dicit formaliter partem essentiæ realis, idest, aliquod essentiale prædicatum, prout affectum hæcitate, ut «Hoc animal, Hoc vivens, Hæc substantia.» Talia individua concipi a nobis posse cum præcisione a reliquis prædicatis individui completi, monstrat experientia, maxime dum hominem a longe cernimus. His positis dico 1: de individuis completis prædicatur Genus incomplete, et ut pars materialis. «Prob.:» quia in hac prædicatione, «Petrus est animal», non prædicatur formaliter tota essentia Petri; hæc enim non solum est animal, sed animal rationale: ergo prædicatur pars essentiæ; non pars formalis, ut patet: ergo materialis.

23. Dices: Genus ut tale, solum dicit relationem ad Species. «Resp.» Genus relationem dicit «immediate» ad Species tantum; «mediate» vero, etiam ad individua, quippe quæ vere continent essentiam specificam. Dices iterum: ubi termini relationis sunt diversi, relatio est diversa; sed Species, et individua sunt termini diversi: ergo relatio Generis ad utrosque nequit eadem esse. «Resp.» Transeat, quod in Genere considerari possit quasi duplex diversa relatio, altera ad Species, altera ad individua. Sed unde probas, quod utraque non sit propria Generis ut talis? cum altera sequatur ex altera, et quæ respicit individua, subnascatur ex ea, quæ respicit Species? Adde quod terminorum diversitas de materiali se habet, quando omnes respi-

ciuntur eodem, aut simili prædicabilitatis modo, qui proprius est Generis ut talis: atque ita evenit in præsentī: nam Genus respicit tam individua, quam Species, ut Prædicabile more partis materialis metaphysicæ.

24. Dico 2: Genus prædicatur de individuis incompletis, non ut Genus, sed ut Species. «Prob.:» quia in hac prædicatione, «Hoc animal est animal,» prædicatur animal in «quid» complete, et ut tota essentia subjecti: nam subjectum prout ita expressum, «Hoc animal,» non est formaliter rationale, nec irrationale, sed ab utroque præscindit, cum ex vi, et energia illius expressionis neutrum appareat, aut definiendo apparere possit. Ejus igitur essentia metaphysica præcise est animal: ergo, cum de ipso prædicatur animal, tota ipsius essentia prædicatur; non aliter, ac cum dicitur, «Hic homo est homo.» Hic autem modus prædicandi proprius est, non Generis, sed Speciei.

25. Dices: hoc animal, et illud animal, si contingat esse Petrum, et Bucephalum, specie differunt: ergo animal de illis prædicari debet ut Genus. «Resp.» Differunt quidem specie a parte rei, et prout exprimuntur conceptibus completis, «Petrus, Bucephalus,» per quos fiunt individua completa. Cæterum, prout expressa conceptibus incompletis (qua ratione fiunt individua incompleta), solo numero distinguuntur logice et formaliter: non enim major apparet diversitas inter hoc animal, et illud animal, prout ita concepta, quam inter hunc hominem, et illum hominem. Dices insuper: ergo, cum dicitur, «Hæc substantia est substantia,» prædicabitur substantia tamquam Species. Id autem impossibile est: nam substantia, cum sit Genus supremum, nequit subjici superiori Generi: subjiceretur autem, si foret Species. «Resp.» Negatur hoc ultimum: quia nulla ratione probabitur, omnem Speciem prædicabilem, etiam incompletam, debere esse Speciem subijcibilem.

26. *Dubit. 4*, an Genus prædicetur immediate de individuis? «Resp.» Prædicatur immediate de incompletis. Tum quia respectu illorum non est Genus, sed Species: at Species immediate prædicatur de suis individuis, ut homo de Petro et Paulo. Tum quia inter «hoc animal,» et Genus «animal,» non mediat aliqua ratio specifica: si

enim aliqua medicaret, ea formaliter includeretur in individuo incompleto, ex eoque inferetur immediatius, quam ratio animalis. At hoc esse falsum ex eo patet, quod minime valet, «Est hoc animal, ergo est homo;» valet autem immediatissime, «Est hoc animal, ergo est animal,» neque alio medio congruenter utetur Intellectus, ut tali Consequenti assentiatur.

27. Quod attinet individua completa, de illis prædicatur Genus mediate; tum attento ordine arboris Prædicamentalis, in quo mediat Species inter Genus et individuum; tum quatenus ratio specifica congruenter assumi potest pro medio ad probandum, seu verificandum Genus de individuo, v. g. animal de Petro, sic nimirum, «Petrus quia est homo, est animal,» aut sic, «Omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal.» Hoc duplici sensu prædicatio Generis de individuo completo mediata est. Nihil tamen prohibet alio sensu immediatam vocari, v. g. immediate assensus: potest enim contingere, ut Intellectus immediate assentiatur huic veritati, «Petrus est animal,» priusquam expresse iudicet, Petrum esse hominem; quamvis etiam tunc possit congruenter assumi pro medio quod Petrus sit homo, ut assensus ille firmior evadat, ideoque talis assensus dici solet mediatius fundamentaliter.

28. Dices: hæ sunt prædicationes immediatæ prorsus, «Petrus est homo, Hic homo est animal rationale;» sed utrobique prædicatur animal de individuo completo: ergo etc. «Dist. Min.:

» prædicatur animal, ut inclusum in conceptu specifico, vel simplici, ut «homo,» vel definitivo, ut «animal rationale, conc.»

» prædicatur animal seorsim acceptum more Generis, «neg. Min.,» et sub eadem distinctione «Conseq.» Non hic disputatur de prædicato generico prout imbibito in specie, vel conjuncto cum differentia specifica; sed tantum prout se solo prædicatur ut purum Genus.

CAPUT II

Quodnam sit definitum in definitione Generis?

1. Certum est, definitione Generis definiri Genus, sicut definitione hominis definitur homo. Sed, quia nomine «Genus» significatur concretum accidentale, duo dicens constitutiva, nempe naturam, animalis v. g., tamquam subjectum, vel substratum, et secundam intentionem, quæ dicitur «genereitas,» tamquam formam (sive hæc secunda intentio sit ens rationis, sive potius actus Intellectus); dubium est, qualiter constitutiva ista definiantur per definitionem Generis? an eorum alterum dumtaxat? an utrumque simul? an alterum in recto, alterum in obliquo? Quæstio comunis est omnibus Prædicabilibus, imo et omnibus concretis accidentalibus, ut sunt «album, calidum, sanctum,» etc. Quidam cum P. Rubio tenent, definitione Generis definiri concretum dicens in recto, sive æque primo et principaliter naturam et secundam intentionem. Thomistæ, et Scotistæ communiter docent, definiri «ut quod,» in recto, et principaliter secundam intentionem connotando naturam quæ de obliquo importatur. Nostri, quibus consentiunt exteri complures, tuentur, definiri concretum dicens naturam in recto, et secundam intentionem in obliquo.

2. Contentio videtur mere vocalis. Thomistæ, ut videre licet apud Colleg. S. Thomæ, fatentur, naturam, et non secundam intentionem, esse id, pro quo supponit nomen «Genus,» et id, de quo verificatur definitio Generis. Nostri vero, ut liquet ex P. Peynado, fatentur etiam, secundam intentionem, et non naturam, esse id, quod principaliter et formaliter significatur nomine «Genus,» atque adeo, quod principaliter et formaliter explicatur definitione Generis. Unde totum dissidium in eo esse videtur, quod Nostri vocant «definitum ut quod et in recto» in concretis accidentalibus, non id, quod formaliter significatur, sed id, de quo verificatur definitio: Thomistæ autem oppo-

sito modo loquuntur. Rectior apparet sententia, seu locutio Nostrorum. Quare asserimus.

§ I. *Definitum in definitione Generis, est concretum constitutive importans naturam in recto, et secundam intentionem in obliquo.*

2. *Prob.*: id est definitum in definitione Generis, de quo verificatur definitio ipsa; sed hæc verificatur de natura in recto, «et ut quod,» importata secunda intentione in obliquo; ergo definitum in definitione Generis est quid importans naturam in recto, et intentionem in obliquo. Consequentia legitima est, et Minor certa: quia natura est unicuique subjectum; de quo vere dicitur esse «Prædicabile de pluribus specie differentibus in eo quod quid,» adeo ut ne partialiter quidem id verificetur de secunda intentione, utpote quæ ne partialiter quidem identificatur cum inferioribus Generis, nec de ipsis affirmari potest in recto, seu sola, seu simul cum natura; falso enim dices, «Homo est secunda intentio Generis,» vel, «Homo est animal et secunda intentio.» Vocamus autem «rectum et quod» in concretis, illud subjectum, cui vere tribuimus denominationes concreti proprias.

4. Quia tamen natura in esse capacis verificandi definitionem Generis, constituitur per secundam intentionem (non enim animal v. g. seorsum a cognitione præcisiva est Genus, aut prædicabile;) ideo natura, prout verificans definitionem Generis, constitutive importat secundam intentionem, sed in obliquo, sive «ut quo:» id enim vocamus «obliquum et quod» in concretis, cui non conveniunt denominationes concreti propriæ, cum tamen ratione ipsius altera pars denominetur. Unde vere dicitur, «Sola natura est prædicabilis etc., solitudine excludente secundam intentionem a munere subjecti, quod denominetur «prædicabile; non tamen solitudine excludente secundam intentionem a munere formæ constituentis ipsum «esse prædicabile.» Tota hæc doctrina patet in concretis, «visum, cognitum, album;» atque etiam

in denominatibus, «justus, filius Dei adoptivus, hæres Gloriæ,» quæ non nisi de natura rationali verificantur in recto, «et ut quod,» sic tamen, ut Gratia constitutive importetur in obliquo, «et ut quo.»

5. Major igitur num. 3, probatur 1: quia definitum est, quod cum definitione convertitur: conversio autem exigit, ut de quocumque verificatur definitio, verificetur esse definitum. 2: quia id, de quo definitio verificatur, est id, cui per identitatem convenit essentia per definitionem explicata; sed id, cui sic convenit talis essentia, est definitum, siquidem definitum est id, cujus explicatur essentia: ergo etc. 3, inductione: nam id de quo verificatur definitio hominis, est homo; et sic de aliis. Quod his argumentis reponunt Adversarii, § sequenti rejicietur. «Confirm. 1:» hæ definitiones, «Forma reddens naturam prædicabilem, Natura facta prædicabilis de pluribus etc.,» valde diversæ sunt, diversumque proinde respiciunt definitum; sed prima pro definito respicit secunda intentionem in recto, connotata in obliquo natura; ergo secunda pro definito respicit naturam in recto, importata in obliquo secunda intentione.

6. *Confirm. 2*, retorquendo præcipuum sententiæ contrariæ fundamentum: illud est definitum, cujus propria est essentia, quæ definitione explicatur; sed essentia, quæ definitione Generis explicatur, non est propria secundæ intentionis, sed naturæ: ergo etc. » Prob. Min.:» essentia explicata definitione Generis, est denominatio «prædicabilis» in concreto, seu «esse prædicabile de pluribus etc.;» sed hæc essentia non est propria secundæ intentionis, sed naturæ. Patet: nam omnis essentia est propria illius, cui vere convenit, et vere attribuitur; denominatio autem «prædicabilis» in concreto, seu «esse prædicabile de pluribus,» non convenit secundæ intentioni, nec ipsi attribuitur, sed soli naturæ, ut est certum. Unde colliges, naturam genericam, v. g. animal ut sic, habere quasi triplicem essentiam, nempe physicam, metaphysicam, et logicam, quarum merito respondet ipsi triplex definitio, pertinens ad triplicem Facultatem. Pertinet enim ad Physicam hæc definitio animalis, «Compositum constans corpore et anima sensitiva;» ad Metaphysicam hæc, «Vivens sensibile;» ad Logicam hæc, «Prædicabile de pluribus» etc. Quare, dum dicimus, de-

definitione Generis definiri naturam animalis, non dicimus, eam definiri physice vel metaphysice sumptam, sed tantum logice acceptam, seu secundum esse logicum.

§ II. *Solvuntur Objectiones.*

7. *Obje. 1:* id est definitum in definitione Generis, cujus essentiam explicat ea definitio; sed non explicat essentiam naturæ, v. g. animalis, sed potius secundæ intentionis: ergo etc. «*Prob. Min. 1:*» quia definitio Generis non explicat, quid sit animal. 2: quia definitio illa explicat essentiam communem omnibus Generibus; naturæ autem, quæ substernuntur genereitati, communem essentiam habere nequeunt, cum aliæ sint substantiæ, aliæ accidentia, aliæ entia rationis. 3: quia tali definitione sola explicatur prædicabilitas: hæc autem non est de essentia animalis, sed solius secundæ intentionis, cujus effectus formalis est. 4: quia definitione Generis id explicatur, quod principaliter et formaliter significat nomen «Genus;» sed hoc nomen principaliter et formaliter significat formam Generis, quæ est secunda intentio, naturam autem significat materialiter et in obliquo: ergo etc. «*Prob. Min.:* tum quia nomine abstracto, et concreto accidentali significatur idem formaliter; sed abstracto «genereitas» formaliter significatur forma Generis: ergo et nomine concreto «Genus.» Tum quia commune est nominibus concretorum accidentalium significare formaliter, et principaliter formam, substratum autem materialiter.

8. *Resp. Ad «object. neg. Min.»* propter dicta num. 6. «*Ad 1, prob.:*» definitio Generis non explicat, quid sit animal physice, vel metaphysicè sumptum; explicat tamen, quid sit animal logice consideratum. Sic, cum definitur filius Dei adoptivus, explicatur, quid sit creatura rationalis, non secundum esse physicum, aut metaphysicum, sed secundum esse theologicum, aut supernaturale, quod per Gratiā habetur. «*Ad 2:*» quæcumque naturæ substernuntur genereitati, idest, secundæ intentioni, quæ est forma Generis, essentiam

habent communem, non physicam, aut metaphysicam, sed logicam: omnes quippe, licet summe diversæ in esse physico, conveniunt in «esse prædicabilis de pluribus» etc., quod est esse logicum, quodque in ipsis unice considerat Logica. Sic, licet Angelus et homo valde differant physice, conveniunt theologicæ in «esse justi, filii Dei, potentis videre Deum per lumen Gloriæ.»

9. *Ad 3:* definitione Generis explicatur sola prædicabilitas, non in abstracto, et per modum formæ, sed in concreto, et per modum denominationis, aut effectus formalis jam præstiti: non enim explicatur «forma constituens prædicabile,» sed ipsummet «esse prædicabile.» Hoc autem «esse» non est proprium secundæ intentionis, sed «constituere prædicabile;» quemadmodum non est proprium luminis Gloriæ «esse elevatum ad videndum Deum,» sed «elevare; nec est proprium Gratiae «esse amicam,» aut «filiam Dei,» sed «constituere filium, et amicum.» Unde «esse prædicabile» est de essentia animalis logice constituti, et considerati; sicut «esse Dei amicum» est de essentia hominis ut supernaturaliter constituti, et theologicæ inspecti.

10. Sed nonne, inquis, secunda intentio continet essentialiter denominationem «prædicabilis?» Continet quidem; sed pure «ut quo,» nullatenus «ut quod,» idest, non sibi, sed naturæ, non sibi tribuendam, aut a se suscipiendam (cum secunda intentio sit intrinsece incapax illius denominationis), sed naturæ necessario præstandam, et communicandam. Repete exempla Gratiae, et Luminis. Insistes: non est dubium, quin denominatio, sive effectus formalis, identificetur cum forma: quomodo ergo non est propria essentia formæ? In primis non identificatur adæquate; nam effectus formalis, præter formam, constitutive importat capacitatem subjecti; ideoque, si Gratia, vel cognitio Divinitus poneretur in lapide, non resultaret inibi formalis effectus «sancti,» vel «cognoscentis.» Deinde, quatenus inadæquate identificatus cum essentia formæ, non identificatur cum ipsa ut cum subjecto denominabili, sed ut cum forma dominante pure «ut quo,» nec sibi jus ullum reservante ad denominationem etiam partialiter suscipiendam. Quapropter ipsamet formæ essentia, quatenus denominationem in concreto ingrediens, non est quid proprium formæ: quia denomi-

natio solum est propria illius, a quo habetur, seu a quo suscipitur.

11. *Ad 4:* Major vera est: sed in Minore ambigua sunt abverbia, «principaliter, formaliter.» Nomen «Genus» significat «principaliter» naturam principalitate attributionis, et verificationis (soli quippe naturæ tribuitur, de ipsaque ut unico subjecto verificatur); formam autem significat «principaliter» principalitate claritatis (clarius enim in concretis accidentalibus exprimitur forma, quam subjectum): significat etiam «formaliter» formam Generis, naturam vero «materialiter,» si terminis hisce denotetur, alteram significari per modum formæ, alteram per modum subjecti, seu materiæ denominatæ. Sed quid inde? Duo sequuntur, inquis, 1, quod secunda intentio est definitum principale principalitate claritatis, 2, quod eadem intentio est definitum formale, natura vero solum est definitum materiale. Distinguo primum: principalitate claritatis, manifestantis secundam intentionem pure «ut quo,» et ut inclusam in «esse logico» proprio solius naturæ, «conc. ;» principalitate claritatis, aliter manifestantis secundam intentionem, «neg.» Tum distingo secundum: eadem intentio est definitum formale, significatum pure «ut quo, et in obliquo, conc. ;» significatum «in recto, et ut quod, nego.

12. In concretis substantialibus, ut sunt «homo, ignis,» quod est definitum formale, manifestatumque principalius, idest, clarius, simul est definitum «in recto, et ut quod,» quia significatur ut subjectum, cui simul cum materia convenit essentia definita: Non sic in accidentalibus, ut sunt «album, sanctum, genus:» in his enim illa pars, quæ formaliter, et clarius manifestatur, non est definitum «in recto, et ut quod,» sed pure «ut quo,» et in «obliquo,» quia non manifestatur ut id, «quod» habet essentiam definitam, sed ut id, «quo» pars materialis redditur habens. Unde in hisce concretis significari «materialiter,» idest, per modum materiæ, vel subjecti, non est significari «in obliquo,» sed potius «in recto, et ut quod,» siquidem subjectum semper significatur ut id, cujus est in solidum tota denominatio.

13. Nec obstant probationes Minoris. Nomine abstracto, et concreto accidentali, significatur idem formaliter, idest, eadem forma;

sed non eodem modo: quia nomine abstracto significatur forma «in recto, et ut quod;» concreto autem, pure «ut quo, et in obliquo;» ideoque alterum præ altero verificatur de forma; vere quippe dicitur, «Secunda intentio est genereitas;» falso autem, «Secunda intentio est genus,» aut «est quid prædicabile de pluribus etc.» Nomina concretorum accidentalium significant formaliter formam, materialiter subjectum; sed non ideo formam in recto, subjectum in obliquo; sed e converso potius, ut nuper vidimus.

14. *Objic. 2:* definitum cujuslibet definitionis, est id, cui per se convenit definitio; sed «esse prædicabile de pluribus» etc. quæ est definitio Generis, non convenit naturæ per se, sed per aliud, scilicet per secundam intentionem: ergo natura non est definitum in definitione Generis. «Confirm.:» disgregare visum non convenit parieti per se, sed per accidens, quia convenit ipsi per aliud, videlicet per albedinem, quæ est tota ratio disgregandi; et eadem ratione aqua, dum calida est, non calefacit per se, sed per accidens, et per aliud: pariter ergo naturæ animalis per se non convenit esse prædicabilem de pluribus, cum ipsi conveniat per secundam intentionem, quæ est aliud ab animali, et est tota ratio prædicandi.

15. *Resp. dist. Min.:* non convenit per se naturæ, perseitate subjecti immediate denominati, «neg.,» alio genere perseitatis, «conc.» Item; convenit naturæ per aliud, tamquam per subjectum immedius prædicabile, «neg.:» tamquam per formam prædicabilem pure «ut quo, conc, Min., et neg. Conseq.» Sensus distinctionum patebit num. sequenti. Dici præterea potest, quod «esse prædicabile» convenit naturæ per se, non secundum esse physicum, sed secundum esse logicum, quo sensu accepta natura est insummet concretum «Genus,» cui certe per se convenit esse prædicabile, sicut concreto «homo sanctus» per se convenit esse amicum Dei. Nec secunda intentio est «aliud» a natura logice constituta, nisi alietate partis a toto, sicut anima est aliud ab homine, nempe inadæquate: natura quippe in esse Generis includit constitutive de obliquo secundam intentionem.

16. *Ad Confirm.* In primis non est inconveniens, quod paries in esse concreti accidentalis albedine constituti de obliquo (idem puta de

aqua calida), dicatur per se disgregare visum, licet solum per accidens in esse puræ substantiæ. Deinde, transmissio Antecedenti, «neg. Conseq.» Disparitas in eo est, quod «disgregare visum et calefacere,» sunt denominationes, aut munera, ad quæ non conducit subjectum immediate et per se (quamvis enim albedo et calor sine subjecto existerent, eadem illa munera præstarent): quare nec sunt denominationes solius concreti propriæ, nec subjecto conveniunt immediate, sed medio calore, vel albedine, tamquam subjecto immediatius denominabili; per prius enim verificantur de accidenti, ac deinde mediate de subjecto accidentis. Omnia aliter habent in denominatione «prædicabilis:» nam ad illam conducit subjectum immediate, et per se (si enim secundam intentionem Generis seorsum a subjecto spectes, aut eam fingas in sola hominis natura positam, non invenies denominationem «prædicabilis:») est item denominatio solius concreti propria, quæ numquam potest verificari de secunda intentione ut subjecto denominabili, sed pro subjecto immediatissimo respicit naturam genericam. Idem cernere est in denominationibus, «visum, cognitum, elevatum ad videndum Deum, amicus et filius Dei adoptivus, et innumeris aliis.

17. *Objic. 3:* vel substratum definitur secundum aliquid, quod ex se habet ut distinctum a formâ; vel solum, ut præcise substat formæ, et unice secundum effectum formalem ab illa præstitum. Præstitum. Primum est falsum; quia definitio non explicat, quid sit substratum ut a forma distinctum. Secundum autem probat, substratum non esse definitum in recto: nam definiri in recto, est definiri per se, et ratione sui; definiri autem præcise ut substat formæ, et secundum effectum formalem ab ea præstitum, est definiri pure ratione formæ, ac proinde nullo modo ratione sui. Resp. Definitur substratum secundum effectum formalem a forma præstitum, quin ideo desinat esse definitum in recto: nam effectus formalis est ipsa denominatio Generis in concreto sumpta, quæ subjectum dicit in recto, et formam in obliquo. Definitur etiam præcise «ut substat formæ,» si ly «ut» reduplicet formam, non ut id, cui convenit definitio, sed ut id, quo definitio convenit naturæ. Definitur præterea inadæquate secundum aliquid, quod ex se habet ut distinctum a forma: definitur enim secundum

effectum formalem, seu denominationem Generis; omnis autem effectus formalis constituitur, non solum ex forma, sed etiam ex capacitate subjecti, quæ capacitas est quid intrinsecum substrato ut a forma distincto.

18. Nec obstant illæ voces, «per se, ratione sui, ratione formæ.» Substratum quippe definitur «pure ratione formæ,» tamquam partis formalis (non enim est alia pars formalis in concreto definito): non tamen tamquam totius essentiæ definitæ, nec tamquam partis, cui partialiter conveniat «esse prædicabile,» ac proinde nec tamquam partis importatæ in recto, «et ut quod. Definitur ergo substratum «per se» perseitate subjecti immediate denominati: definitur etiam «ratione sui,» tamquam partis materialis, atque adeo definitur in recto; quia in concretis accidentalibus pars materialis est, cui unice immediate convenit illud esse concretivum, quod per definitionem explicatur. Unde obiter colliges, quatenus vera sit propositio objecta num. 14, nempe «secunda intentio est tota ratio prædicandi:» est etenim tota ratio formalis, idest, per modum formæ ultimo determinantis, ac completis denominationem «prædicabilis:» non tamen est tota ratio constitutiva illius denominationis.

19. *Objic. 4:* aggregatum ex natura et secunda intentione est totum per accidens, utpote constans partibus ad diversa Prædicamenta spectantibus, sed juxta Aristotelem et D. Thomam, totum per accidens nequit unica definitione definiri: ergo, cum definitio Generis unica sit, definitum ejus non est aggregatum ex natura et intentione, sed sola intentio connotans naturam. Objectio probat, definitionem generis non convenire concreto in esse talis, sed soli secundæ intentioni in abstracto; quod est plane falsum. Probat item, non posse unica definitione definiri utramque aggregati partem in recto, quod fatemur: sed nullatenus probat, definiri potius intentionem connotando naturam, quam naturam connotando intentionem. Itaque Minor vera est de unica definitione, quæ verificetur in recto de utraque parte totius per accidens; minime vero de unica definitione, quæ solum verificetur de parte materiali secundum illud esse, quod habet a parte formali «ut quo;» sic enim unica definitione definitur quodvis accidentale concretum.

20. *Objic.* 5: definitio Generis, cum sit actus Logicæ, id principaliter et in recto definit, quod Logica, respicit principaliter; sed Logica respicit principaliter secundam intentionem, cum hæc sit objectum Logicæ formale: ergo etc. Hujus argumenti duplicem solutionem vide supra tract. 1, disp. 2, cap. 6, a num. 9, ad 13: nec modo quidquam addere necesse est.

21. Ut alia præcaveas, nota sequentia. 1: cum definitur Genus, non explicatur, quid sit natura secundum se; sed quid sit natura per secundam intentionem; nam «esse,» quod tribuit secunda intentio, vere est «esse» habitum a natura. Sic, cum definitur filius Dei adoptivus, explicatur, quid sit homo per Gratiâ. 2: etsi omne accidens, utpote entis erit, suam entitatem in sensu phisico non tam habeat sibi, quam substantiæ, cui inhæret; tamen in sensu logico, cum definitur accidens in abstracto, et instar per se stantis (ut sub his terminis, «albedo, gratia, secunda intentio,» non explicatur ejus essentia, ut propria subjecti, sed ut sua, idest, non ut a subjecto habita, et possessa, sed ut conveniens ipsimet accidenti, quod proinde est definitum in recto, «et ut quod.» Ratio: quia Logica non tam attendit modum essendi physicum, quam modum prædicandi et subjiciendi: tunc autem subjicitur et prædicatur accidens modo substantiæ. 3: quamvis nomen «Genus,» dum loquimur de animali ut sic, significet in recto id, quod cum homine identificatur, sicut nomen «albus,» dum loquimur de homine albo; non ideo vere dicitur, «Homo est Genus,» sicut vere dicitur, «Homo est albus.» Discrimen petendum est ex diversitate prædicatorum primæ, et secundæ intentionis, quæ diversimode appellant subjectum. Vide tract. præced. disput. 2, cap. 5, a num. 15. ad 19.

CAPUT III

De Specie, tum subijicibili, tum prædicabili.

1. Nomen «Species,» quod alias plura, variaque significat, ut figuram, imaginem, pulchritudinem, prætextum, et virtutem, quæ

nomine objecti juvat potentiam cognoscitivam ad suos actus, nunc accipitur logice pro ratione quadam abstracta, quæ modo subjicitur Generi, sicque dicitur «Species subjicibilis,» modo prædicatur de individuïs, sicque dicitur «Species prædicabilis.» Species subjicibilis definitur ex doctrina Porphyrii, «Ratio objectiva, quæ immediate subjicitur Generi ut tali,» vel etiam, «quæ sub Genere immediate collocatur.»

2. Hæc definitio in primis explicat discrimen Speciei ab individuïs: nam individua completa non subjiciuntur Generi nisi mediate, sensu exposito cap. 1: item individua incompleta non subjiciuntur immediate Generi ut tali, nempe ut Genus est, sed tantum ut est Species; quod etiam ibidem monuimus. Deinde discernit Speciem a Differentia, cum hæc non subjiciatur Generi ut tali; Genus enim non prædicatur de Differentia in «quid», proindeque non ritu Generis. Postremo discernit formaliter Speciem a Genere: hoc enim, licet materialiter sit Species subjicibilis, dum non est Genus supremum, tamen formaliter ut Genus est, non dicit respectum ad aliud Genus superius, sed præcise constituitur per ordinem ad Species inferiores. Quatenus autem Species subjicibilis differat a predicabili, constabit inferius.

3. Sed contra datam definitionem «objic.» 1: cum Genus definiatur per Species, non sine círculo vitioso definitur Species, per Genus, «Resp.» 1. Dum Genus definitur per Species (scilicet tamquam per connotatum extrinsecum, quo sensu definitur rationale per discursum, et scientia per scibile) sumuntur Species, non sub munere subjicibilis, sub quo nunc definitur Species, sed physice et specificative, quatenus significant essentias notabiliter inter se diversas. Quare nullus fit circulus vitiosus. «Resp.» 2: Genus et Species sunt correlativa: nullum autem correlativum definiri potest absque mentione alterius; neque is est circulus vitiosus. Sic pater in esse patris nequit sine filio definiri, nec vice versa. Non ergo ex hoc capite definitiones peccant, saltem dum non explicant nudum ordinem unius correlative ad alterum, sed ulterius peculiarem essentiam, et modum ordinis exponunt. Atque ita fit in præsentî: non enim crude dicimus, Genus

esse, quod Speciem respicit, et Speciem esse, quæ respicit Genus; sed modum, et indolem respectus aperimus.

4. *Objic.* 2: dum per Genus definitur Species, explicatur ignotum per ignotius, vel saltem per æque ignotum. Nego assertum: quia Genus jam modo supponitur notum ex ejus definitione supra tradita. Dices: saltem Genus supra definitum fuit per ignotum, scilicet per Speciem nondum notam. «*Resp.*» Genus definitum fuit per ordinem ad Speciem, sumptam sub munere quidditatis notabiliter diversæ ab aliis: quo sensu Species vulgo nota est, notiorque Genere prout logice definibili. «*Objic.*» 2: homo est Species subijcibilis Generi «*Vivens*»; et tamen illi non subijcitur immediate, sed medio Genere «*animal*. *Resp.*» Non est de conceptu Speciei subijcibilis immediate subiei omni Generi, sed alicui. His, et aliis scrupulis melius forsitan occures, si Speciem subijcibilem definias hoc pacto, «*Essentia non formaliter singularis, quæ metaphysice componitur ex ratione communi, et ratione discretiva.*»

5. Jam Species prædicabilis ex eodem Porphyrio definitur, «*Prædicabile de pluribus numero differentibus in eo quod quid complete.*» Cui definitioni consonat hæc alia communis apud Recentiores, «*Prædicabile de pluribus numero differentibus ut quæ essentia ipsorum metaphysica.*» Discrimen hic vides Speciei a cæteris Prædicabilibus: nam cætera, vel non prædicantur essentialiter, sive «*in quid,*» vel non prædicantur ut tota essentia, sive «*in quid complete.*» Dicitur autem Species tota essentia individui; quia, ut jam supra monuimus, licet individuum præterea includat hæceitatem, hæc tamen in consideratione logica censetur extra essentiam: ideoque Petrus et Paulus non dicantur differre essentialiter, quamvis hæceitate differant.

6. Quæres, quatenus distinguantur, aut identificentur Species subijcibilis, et prædicabilis? *Resp.* 1. Si loquamur in sensu reali, non omnis Species prædicabilis est subijcibilis, omnis tamen Species subijcibilis, est prædicabilis. Ratio primæ partis: quia Genus supremum est Species prædicabilis relatu ad individua incompleta; nec tamen est Species subijcibilis alteri Generi. Ratio secundæ partis: quia omnis natura creata, juxta vera Scholæ nostræ

principia, est numero multiplicabilis: ergo omnis natura, quæ Generi subicitur immediate, potest sub se admittere plura numero distincta, de quibus prædicetur. Omnes etiam rationes genericæ, quæ sunt Species subijcibiles subalternæ, sunt prædicabiles de individuis incompletis «inquit complete.» Fateor, admissis Thomistarum principiis de immultiplicabilitate numerica Angelorum, dari Speciem subijcibilem non prædicabilem. Sed ea principia, utpote nobis falsa, responsioni nostræ non obsunt.

7. Resp. 2: Si loquamur in sensu formali, Species subijcibilis non est prædicabilis, nec e converso; sed potest ratione præscindi formalitas subijcibilis a formalitate prædicabilis, et vice versa, etiam ubi realiter identificantur. «Prob.:

tum quia Species ut subijcibilis et ut prædicabilis diversis definitionibus definiuntur, sicut animal et rationale: tum quia respectum dicunt ad terminos diversos, nempe altera ad Genus, altera ad individua.

8. Sed contra 1: responsionem «objic.:

Deus est Species subijcibilis, et non prædicabilis: et saltem Personæ Divinæ specie differunt inter se; sed non specie prædicabili; ergo pure subijcibili. «Resp.» Deus non est Species subijcibilis: tum quia plusquam genere differt a creaturis: tum quia juxta plures nulla potest abstrahi ratio univoca Deo et creaturis: tum quia, licet abstrahi possit, ea non erit Genus, nec de Deo prædicabilis ut pars metaphysica materialis, cum non detur in Deo propria compositio metaphysica. Non ergo natura Divina potest ulli Generi subijci; sed est natura ordinis altissimi, extra sphæram prædicabilium, et subijcibilium nostrorum collocata. Personæ Divinæ non proprie differunt specie; quia non habent essentiam diversam, imo nec distinctam. Sumptæ vero quoad relationes præcise, quælibet earum est essentialiter individua, nec essentiam metaphysicam ex genere et differentia continet. Unde dici poterunt individuationes quædam quasi specificæ diversæ, præter communem ordinem: ipsaque ratio personæ, a tribus Personis Divinis abstracta, erit Prædicabile quoddam mysteriis plenum, quod nec novit Aristoteles, nec nisi reductive pertinere potest ad Genus, aut Speciem.

9. Contra 2: responsionem «objic.:» ratio Speciei subjicibilis, abstracta ab omnibus Speciebus subjicibilibus ut talibus, est prædicabilis de illis omnibus: ergo concipi nequit ratio Speciei subjicibilis, quin sit prædicabilis. «Resp.» Species subjicibilis ut sic, sit «exercente» prædicabilis de hac et illa Specie ut subjicibili: sed non est prædicabilis «signate;» quia hoc nomen, «Species subjicibilis,» non significat formaliter, rationem abstractam ab Speciebus ut prædicabilibus. Et hoc unum intendimus, ut scilicet illud nomen non dicat signate prædicabilitatem, sive ut inferiora, a quibus abstrahitur ratio Speciei subjicibilis, a prædicabilitate præscindant. Doctrina responsionis magis clarescet disp. sequent. circa Prædicabile in communi.

10. Hic dividi solet Species in subalternam, et infimam. Subalterna est, quæ sub se alias habet Species. Infima, quæ et atoma dicitur, est, quæ sub se non nisi individua numero distincta continet. Hæc tamen divisio soli convenit Speciei ut subjicibili: nam Species ut prædicabilis semper est atoma. «Prob.:» quia, si Species ut prædicabilis sub se continet alias Species, jam de illis non prædicabitur ut Species; non enim prædicabitur ut tota essentia, seu non in «quid» complete. Præterea, Genera intermedia, quæ sola dici possent Species subalternæ, sunt atomæ quatenus sunt Species prædicabiles; non enim hoc nomen et munus habent, nisi relatu ad individua incompleta; sub hoc autem respectu sunt atomæ, cum sola individua sub se admittant. Sola igitur Species subjicibilis potest esse Species subalterna, v. g. animal ut sic, quia et immediate subjicitur Generi «Vivens,» et sub se continet alias Species subjicibiles, v. g. hominem, et equum.

11. Dices: ratio unionis humanæ abstracta ab unionibus omnium hominum, est Species prædicabilis; sed est subalterna: ergo Species prædicabilis potest esse subalterna. «Prob. Min.:» ratio illa sub se continet alias Species, nempe rationem unionis Petri abstractam ab unionibus Petri possibilibus, et rationem unionis Pauli similiter ab ejus unionibus individuis abstractam: hæc quippe rationes sunt Species prædicabiles, cum prædicari possint de pluribus solo numero distinctis; et aliunde sunt Species inter se diversæ; quia earum indi-

vidua differunt plusquam numero: nam duæ uniones Petri plus differunt ab unionibus Pauli, quam inter se; sed inter se differunt numero: ergo ab unionibus Pauli, plusquam numero: ergo differunt specie. «Resp. 1:» Illud «esse unionem Petri,» vel addit prædicatum specificum supra rationem unionis humanæ? vel non? Si primum: jam ratio unionis humanæ, non erit Species prædicabilis, sed erit Genus; quia non prædicabitur ut tota essentia inferiorum. Si secundum: jam ergo rationes unionis Petri, et unionis Pauli, non differunt specie inter se, prout intendit objectio.

12. «Resp. 2:» Ratio unionis humanæ est Species atoma, non minus, quam ratio hominis: si enim inter uniones Petri et Pauli daretur specifica diversitas, daretur quoque inter Petrum et Paulum. Nec obstat quod magis differant uniones Petri et Pauli, quam uniones Petri inter se; quia major illa differentia manet intra lineam individualement, quæ latitudinem et inæqualitatem aliquam admittere potest. Ratio est: tum quia non facit uniones differre notabiliter: tum quia esse unionem Petri determinate, non addit supra rationem unionis humanæ prædicatum aliquod æstimabile, et scientifica consideratione dignum, proindeque non addit prædicatum aliquod specificum, seu quod specificæ diversitati sufficiat. Hinc illæ rationes abstractæ, non sunt Species prædicabiles; quia, cum exprimant prædicatum individuale, non prædicantur essentialiter. An autem ad aliquod Prædicabile pertineant, infra decidetur.

13. Ad extremum tria notanda sunt. 1: forma constituens Speciem subijcibilem est simplex abstractio, qua natura sub Genere contenta præscinditur a suis inferioribus: eo enim ipso fit præsens Intellectui, et intentionaliter una, nec quidquam desiderat ex parte sui, ut immediate subijciatur Generi. Quare nec opus est notitia comparativa, nec ficta relatione rationis. Vide dicta in simili tractat. præced. disput. 2, cap. 6, ex quibus facile dilues quæ nunc objici possunt. 2: in eadem ratione communi possunt realiter identificari ratio-Generis, ratio Speciei subalternæ, et ratio Speciei prædicabilis: quia, licet rationes istæ non cohæreant in eodem subjecto relatu ad eundem terminum, bene tamen relatu ad terminos diversos, sicut

amor et odium respectu diversorum. V. g. animal ut sic, est Genus relatu ad Species humanam et equinam: est Species subijcibilis subalterna relatu ad Genus «vivens:» est Species prædicabilis relatu ad individua incompleta, nempe ad hoc, et illud animal incomplete conceptum.

14. 3: communiter dicitur ex Philosopho, quod «tota Speciei perfectio salvatur in quovis individuo; tota vero perfectio Generis in quavis Specie non salvatur.» Quæ locutio non est intelligenda de perfectione naturæ genericæ, et specificæ abstracte sumpta; sic enim nullum inter utramque discrimen est: quia tam Speciei, quam Generis perfectio extensiva (idest, indifferentia et aptitudo ad prædicationem de multis) non tota salvatur in quolibet ex inferioribus; perfectio autem intensiva (idest, illa quidditas, quam exhibent ex parte actus hi conceptus, «homo, et animal» v. g.) tota salvatur æqua proprietate in quovis individuo, et in quavis Specie.

15. Sermo igitur est de perfectione quam habent Genus et Species, prout sunt in statu contractionis. Nam Genus «animal,» dum contrahitur, idest, dum consideratur ut actu constituens Speciem, perficitur a differentiis specificis, quæ illi adjacent quasi formæ; cumque differentiæ specificæ sint inæqualis perfectionis, reddunt Genus magis perfectum in una Specie, quam in alia; perfectius enim est animal rationale, quam animal rugibile. Hoc autem non accidit in Specie: tum quia hæcceitates non censentur quasi formæ perficientes Speciem intensive: tum quia, licet illam perficerent, cum ipsæ non sint perfectione inæquales, notabiliter saltem, semper Species æque perfecta maneret in quolibet individuo.

CAPUT IV

Utrum Species prædicabilis necessario requirat plura individua possibilis?

1. Præfixa quæstio solet etiam proponi sub hoc titulo, «Utrum natura Angelica sit Species prædicabilis? «Cujus in limine, disputandi gratia, permittitur, vel supponitur doctrina Thomistica circa principium, sive radicem multiplicatis numericæ. Thomistæ namque docent, multiplicatam numericam provenire a materia, vel ordine ad materiam, tamquam ab unica radice: unde inferunt, naturam Angelicam, cum nec sit materialis, nec ordinem ad materiam habeat, non posse multiplicari numero; et non solum de facto Angelos omnes specie differre inter se; sed etiam omnino repugnare duos Angelos ejusdem speciei, soloque numero distinctos. Quo posito, quæritur, utrum natura specifica Michaelis v. g., quamvis nequeat multiplicari realiter in plura individua, possit adhuc esse universalis, et Species prædicabilis de pluribus?

2. Affirmant plerique Thomistarum apud Carmelitas Complutenses, apud quos nonnulli rigidiores decernunt, non censendum esse Thomistam, qui oppositum senserit. Sed ægre ferent, se a Thomistarum albo expungi M. Martinez de Prado, Eminentis. Aguirre, Colleg. S. Thomæ, Illustris. Palanco, Gabriel a Concept. et apud ipsos alii, subscribentes sententiæ neganti, quam propugnant cum Doctoribus Angelico (1), Subtilis (2), et Eximio (3) Auctores nostri, et Scotistæ communiter. Hanc sententiam, quæ nobis etiam vera est, multi

(1) Vid. P. Hurtad. disput. 5. Logic. num. 31.

(2) Vid. Mastrium disp. 4. Logic. q. 4.

(3) Disp. 5. Met. sect. 2, num. 28.

probant ex eo, quod natura Michaelis præscindi nequit a singularitate formali. Sed, quamquam id verum est supposita opinione Thomistica, eo tamen omisso, nostra sententia probatur argumento communi, et ineluctabili.

3. Non est Species prædicabilis ea natura, quæ non est apta prædicari de multis (idest, vere affirmari de multis; nam posse de multis falso prædicari, et affirmari, convenit cuilibet singulari quæ tali), ut constat ex definitione Universalis, et ipsius Speciei: sed natura Michaelis, etiam inadæquate concepta, idest, concepta secundum prædicata specifica cum præcisione a singularitate formali, non est apta vere prædicari de multis: ergo etc. «Prob. Min.:» non est apta identificari realiter cum multis: ergo nec vere de multis prædicari. «Prob. Antec.:» illa natura in conceptu specifico dicit positivam repugnantiam ut multiplicetur in plura individua. «Prob.» hoc: in conceptu specifico est natura spiritualis completa, positive excludens a se materiam, et ordinem receptibilitatis ad materiam: sed ex principiis, quæ modo supponimus, materia, vel receptibilitas in materia, est necessaria, et unica radix multiplicatis individualis: ergo illa natura in conceptu specifico hanc necessariam et unicam radicem positive excludit: ergo positive repugnat multiplicati sui in plura individua: quemadmodum positive repugnat sensationi, quod positive excludit unicam radicem sensationis, videlicet animalitatem.

4. *Confirm.* 1: natura illa positive differt a natura humana prout multiplicabili: ergo est positive immultiplicabilis: «Prob. Antec.:» quia positive differt a natura humana prout materiali: natura autem humana solum est multiplicabilis prout materialis. «Confirm. 2.:» natura Michaelis ex conceptu specifico positive excludit statum, in quo fieret natura chymærica: sed chymærica fieret, si multiplicaretur in individua. Patet: quia fieret materialis simul et immaterialis; natura quippe Angelica multiplicata numero, foret materialis quia multiplicata, simulque foret immaterialis quia Angelica. «Confirm. 3.:» repugnat in subjecto reali ad terminum chymericum relatio ficta cum fundamento: sed Species, sicut et quodvis Prædicabile, constituitur per relationem ad plura inferiora fictam cum fundamento juxta Tho-

mistas: ergo, dum inferiora sunt chymerica, repugnat, naturam realem constitui Speciem prædicabilem respectu illorum.

5. Profecto, quamvis aptitudo ad prædicationem de multis, formaliter constituatur et compleatur per actum Intellectus, vel relationem rationis, tamen pro fundamento necessario requirit ex parte substrati realem identitatem cum multis, vel actualem, vel possibilem: alioquin posset pro libitu collocari intentio Generis, vel Speciei, in quolibet singulari, v. g. in Petro qua tali. Dum ergo non supponitur ejusmodi fundamentum, quæcumque intentio, vel relatio ponatur, erit sine fundamento idoneo ficta, nec aptitudinem dabit propriam Speciei Logicæ. «Confirm. 4:» natura Divina, quamvis præscindatur a singularitate formali, nequit fieri logice universalis, aut Species prædicabilis, ut omnes fere Thomistæ concedunt cum D. Thoma (1): idem ergo de natura Michaelis censendum: omnia quippe argumenta Thomistarum perspicue instantur in natura Divina. Sed jam solutiones Thomisticas impugnemus.

6. *Respondent 1*, naturam Michaelis unice repugnare multiplicationi titulo singularitatis: quare, dum a singularitate præscinditur, consequenter, inquit, præscinditur a repugnantia multiplicationis, manetque proinde secundum conceptum specificum indifferens ad multa. Sed «contra» 1: natura Michaelis in conceptu specifico est natura spiritualis, ut constat: ergo ex conceptu specifico est impotens identificari cum individuis materialibus, qualia supponimus omnia, quæ solo numero distinguuntur. «Contra» 2: quia idem dicere licebit de natura Divina.

7. *Contra 3*: et si natura Michaelis præscindatur a singularitate formali, nunquam præscinditur a singularitate radicali, hoc est, a prædicato inferente singularitatem unicam: nequit enim præscindi ab immaterialitate specifica, et hæc, utpote prorsus impotens identificari cum pluribus individuis, necessario infert unicam singularitatem formalem: ergo nequit manere indifferens, et potens verè prædicari de

(1) Vid. Martinez de Prado, L. 1, Logíc. q. 21, a num. 20.

pluribus. «Patet Conseq.:» quia prædicatum ex se connexum cum certo aliquo termino, nequit esse indifferens ad oppositum; sed singulare unicum, et singulare multiplex, sunt termini oppositi: ergo etc. Sic rationale, licet præscindatur a risibili, quia tamen illud ex se radicatur, et cum eo determinate connectitur, nequit esse indifferens ad risibile, et non risibile, potensve de utrolibet prædicari. Eadem ratione Divina essentia, quamvis præscindatur a singularitate formali, vel ab immensitate, non manet prædicabilis de individuo multiplici, vel de immenso, et mensurato.

8. *Respondent* 2, naturam Angelicam in conceptu specifico esse multiplicabile in quantum est ex se, et quasi conditionate; quia, licet individua repugnent aliunde, natura tamen ex se potest, aut posset illis convenire, nisi repugnarent. Sic Deus dicitur ex se potens producere chymeram, si hæc non repugnaret: et potentia visiva ex se apta est videre Angelum, si coloratus esset. Verum hæc solutio cum præcedenti coincidit; supponit enim, repugnantiam multiplicationis non oriri a prædicatis specificis naturæ Angelicæ, sed a sola singularitate formali: quare impugnationibus iisdem refutanda est.

9. Præterea impugnatur 1: quia, si Deus careret ex se principio unico productionis chymææ, in nulla sententia diceretur ex se potens producere chymæam; sed Angeli natura caret principio unico multiplicationis numericæ, nempe materialitate: non ergo ex se potens est multiplicari numero, etiam conditionate. Urgetur: si Omnipotentia connectitur cum possibilibus, ut Thomistæ putant cum communi sententia, a nemine dicitur ex se potens producere impossibilia; sed natura Angelica ex se connectitur cum individuo ut immateriali, proindeque ut unico: ergo non est ex se potens ad multiplex. Sane, qui cum P. Vazquez negant connexionem Omnipotentiae cum possibilibus, ideo putant, Deum ex se posse etiam impossibilia producere, si non repugnarent, quia censent, Omnipotentiam esse quid prorsus absolutum, et expers omnis relationis etiam transcendentalis ad possibilia. At Species prædicabilis, maxime juxta Thomistas, non est quid absolutum, sed formaliter constituitur per relationem ad inferiora.

10. Impugnatur 2: si plura individua Angelica non repugnarent,

possibilia forent plura individua Angelica materialia; sed Angeli natura, quæ nunc est, ex se repugnat identificari cum individuis materialibus, etiamsi possibilia forent. Patet: quia ex se repugnat identificari cum individuis, quæ destruerent essentiam ejus, et redderent essentialiter aliam: at individua Angelica materialia, si possibilia forent, contrahendo ad se naturam specificam, redderent eam essentialiter materialem, proindeque essentialiter aliam ab illa, quæ nunc est. Dicere autem, quod natura Angelica est prædicabilis de multis sub conditione, quod non esset eadem, quæ modo est, sed alia natura essentialiter diversa, mera nugatio est: idem quippe dici potest de natura Divina, sub conditione quod esset creata; nec non de Petreitate, sub conditione quod esset natura specifica. Exempla num. 8, nulla sunt. Nam primum retorquetur potius ex num. 9. Secundum est omnino falsum, si repugnet Angelus coloratus: quia potentia creata essentialiter dicit relationem transcendentalem ad suum terminum: repugnat autem relatio ad terminum impossibilem.

11. *Respondent 3*, naturam Angelicam repugnare quidem ex se multiplicationi per individua materialia; non tamen per individua spiritualia: quia, licet ex se materiam excludat, quæ est principium multiplicationis numericæ materialis, non excludit principium multiplicationis numericæ spiritualis; quod principium repugnat quidem aliunde, sed non ex parte naturæ, quæ proinde manet ex se multiplicabilis spiritualiter. Sed «contra» 1: principium multiplicationis numericæ spiritualis, per vos est insignis chymera; sed natura realis positive excludit a se principium chymericum: ergo etc. «Contra» 2: ideo natura Angelica excludit principium multiplicationis materialis, quia positive concipitur ut natura non materialis; sed etiam positive concipitur ut natura non chymerica: ergo positive excludit a se principium multiplicationis chymericæ, qualis est multiplicatio numerica spiritualis. Profecto quis dubitet, omne ens reale ex se positive repugnare dentitati cum chymera qualibet, undecumque chymera sit? At individua spiritualia solo distincta numero, juxta Thomistas adeo chymerica sunt, ut expresse implicent in terminis.

12. *Respondent 4*, naturam Angelicam saltem esse prædicabi-

lem de pluribus objective existentibus cum fundamento: potest enim Intellectus concipere plura individua Angelica ut possibilia, fundamento desumpto ex non repugnantia naturæ quantum est ex se ad prædicationem de multis: de illis igitur individuis prout objective existentibus poterit natura prædicari. Sed «contra 1: natura Angelica, ut ostendimus, ex se, et ex conceptu specifico positive repugnat pluribus individuis, tam materialibus, quam spiritualibus: ergo nullum præbet fundamentum Intellectui, ut sibi fingat pluralitatem individuorum. Id quod expressit D. Thomas quæst. unic. de Spiritual. Creatur. art. 8, per hæc verba: «Si Angelus est forma simplex abstracta a materia, impossibile est etiam fingere» (cum fundamento scilicet), «quod sint plures Angeli unius Speciei.»

13. *Contra 2:* etsi demus, plura individua cum fundamento concipi, illa tamen sunt mera entia rationis, utpote intrinsece impotentia existere, nisi pure objective in Intellectu: at implicat, naturam realem posse vere prædicari de ente rationis; alioqui posset cum eo identificari. «Contra 3:» Species prædicabilis debet juxta omnes esse ratio univoca suis omnibus individuis: sed repugnat, quod natura Angelica univoce conveniat individuo reali Michaelis, et illis aliis objective existentibus in Intellectu; magis enim Michael ab illis differt, quam homo verus a picto; ergo etc.

14. Respondent tandem Moderni quidam, naturam Michaelis prædicabilem esse de pluribus, non secundum rem, sed secundum rationem: quia, licet ipsi repugnent plura individua actualia, non tamen plura virtualia. Michael, inquit, est individuum virtualiter et æquivalenter multiplex; quatenus æquivalet pluribus, imo et omnibus individuis humanis, in circumscribendo totam amplitudinem Speciei: tam enim Michael exhaustit, et adæquat extensionem suæ Speciei Angelicæ, quam omnes homines extensionem Speciei humanæ. Cum ergo Michael sit æquivalenter plura individua, natura ipsius est universalis secundum rationem: quia, sicut realis pluralitas individuorum sufficit ad Universale secundum rem, ita ad Universale secundum rationem sufficit individuorum pluralitas virtualis.

15. Sed «contra 1:» naturæ Divinæ respondet eadem individuo-

rum pluralitas virtualis: cum ejus amplitudinem penitus exhauriat Deus unicus, non minus quam individuum Angelicum, et omnia humana totam extensionem suæ naturæ: et tamen natura Divina non est Universalis secundum rationem. «Contra 2:» communitas «secundum rem, et secundum rationem tantum,» in eo distinguuntur, quod prima convenit naturæ multiplicatæ de facto, v. g. humanæ; secunda convenit naturæ, cujus licet unicum individuum existat plura tamen sunt possible, ut contingit naturæ Solis. Ita docet expresse D. Thomas 1, p. q. 12, art. 9. Dum ergo impossibilia sunt plura individua, impossibilis est communitas, sive universalitas, etiam secundum rationem. «Contra 3:» si Michael æquivalet omnibus individuis humanis, Michael erit infinita individua virtualiter distincta: Cum ergo distinctio virtualis possit fieri per rationem actualis, ut nemo dubitat, poterit Intellectus ratione discindere Michaellem in infinita individua ejusdem speciei.

16. Hoc autem falsum esse, probatur. Tum quia, ut ajebat supra D. Thomas, «impossibile est etiam fingere, quod sint plures Angeli unius speciei.» Tum quia per se dissonum est, quod Michael cum fundamento dividi possit in infinitos Michaelles actu et formaliter distinctos. Nullum certe apparet sufficiens fundamentum ad ejusmodi distinctionem rationis. Quamvis enim objectum realiter indivisibile possit dividi per rationem in plures formalitates dissimiles, non tamen in plura objecta integra, prorsus similia; alioquin posset Petrus dividi per rationem in plures Petros, aut rationale Petri in multiplex rationale, aut Deus in plures Deos. Prefecto plura illa individua ex uno Michaelle fabricata, nec conciperentur ut principia diversarum operationum, nec ut diversimode definibilia: undenam ergo forent ratione distincta? Tum denique, quia talia individua conciperentur ut solo numero distincta, proindeque ut habentia unicum principium distinctionis numericæ, quod est materia: ergo conciperentur ut materialia: ergo ut chymica; nam individua materialia, simulque contractiva speciei pure spiritualis, chymica sunt absdubio. At natura Angelica nequit fieri vere prædicabilis de individuis chymericis.

CAPUT V

Enodantur objectiones.

1. *Objic.* 1: juxta D. Thomam (1), «Natura hujus Angeli non prohibetur esse in multis ex hoc, quod est natura in tali ordine rerum, quod pertinet ad rationem speciei; sed ex hoc, quod non est nata recipi in aliquo subjecto, quod pertinet ad rationem individui:» ergo natura Angelica ex conceptu specifico non prohibetur esse in multis, proindeque nec prædicari de multis. «Resp. 1,» Natura Angelica ex mente D. Thomæ non prohibetur esse in multis «explicite;» quatenus non concipitur sub hac expressione «repugnans esse in multis;» bene tamen «implicite,» quatenus formaliter imbibit essentialem repugnantiam existendi in multis. «Resp. 2:» Non prohibetur esse in multis «formaliter,» quatenus præscinditur a singularitate formali; prohibetur tamen «radicaliter et mediate;» quatenus essentialiter infert unicam singularitatem, qua mediante repugnat multis.

2. *Objic.* 2: natura Michaelis præscindi potest a singularitate; sed ut sic præcisa, redditur natura universalis: ergo etc. «Prob. Min. 1.» quia natura sic præcisa, non manet singularis: ergo fit universalis: non enim datur medium. 2: quia jam præscinditur a forma, qua redditur determinata ad unicum individuum: ergo manet indeterminata, atque adeo indifferens ad plura. 3: quia manet absque unico impedimento, ut sit in multis. 4: quia, siqua natura præscinditur a multiplicitate, redditur positive una per rationem: ergo siqua natura præscinditur a singularitate, redditur positive universalis per rationem: non enim minus opponuntur Universale et singulare, quam

(1) Quæst. unic. de Spiritual. Creat. art. 8, ad 4.

unum et multa. «Resp. dist. Maj.:» præscindi potest a singularitate formali, «transeat;» a singularitate radicali, «neg. Maj, et Min.:» Esto natura Angeli præscindatur ab ultima actualitate, qua redditur formaliter singularis, et individua: non ideo præscinditur unquam ab spiritualitate completa, nec a repugnantia identitatis cum chymera: in his autem prædicatis stat singularitas radicalis, seu radix necessario inferens unicam singularitatem: inferens, inquam, non radicatione physica, et reali, sed radicatione formali, seu metaphysica: sicut relationale radicat risibile, et essentia Divina radicat attributa.

3. «Ad 1, prob.» Inter universale et singularē formaliter, datur medium, nempe singulare radicaliter, ut patet in natura Divina, dum a formali singularitate præscinditur, atque etiam dum præscinditur ab attributis æternitatis, et immensitatis; tunc enim non ideo redditur temporalis, et mensurata; quia datur medium per rationem inter æternum et temporale, nempe radicalis æternitas. «Ad 2:» Præscinditur quidem a forma, qua natura redditur ultimo et formaliter determinata ad unicum individuum; non tamen a forma, quæ redditur determinata radicaliter: unde non manet indeterminata et indifferens «absolute,» sed tantum «secundum quid:» quia non manet absque omni determinatione, sed absque ultima tantum. Repete exemplum naturæ Divinæ.

4. «Ad 3:» negatur assertum: quia singularitas formalis non est unicum impedimentum existentiae in multis; quemadmodum formalis æternitas non est unicum impedimentum existendi temporaliter; ideoque Dei essentia, dum ab æternitate præscinditur, non manet indifferens ad existentiam temporalem. «Ad 4, concess. Anteced., neg. Conseq.» Tum quia ex terminis magis et immediatius opponuntur unum et multa, quam Universale et singulare: unum quippe definitur per indivisionem, seu per negationem multitudinis, supposito ente positivo: at Universale non definitur per negationem singularis. Tum quia ad positivam unitatem rationis nihil aliud requiritur, quam cognitio, vi cujus non appareat multitudo, qua talis: at ad Universale requiritur positiva aptitudo ad essendum in multis; per eam quippe definitur: aptitudo autem ad terminum chymericum, chymerica est.

Quare nihil prodest præcisio a singularitate, quamdiu multitudo individuorum chymica manet.

5. Sed adhuc in gratiam Thomistarum replicari potest 1: natura humana, licet præscindi nequeat a multitudine radicali, reddi potest una per rationem: ergo natura Angelica, licet impræscindibilis a singularitate radicali, fieri potest communis per rationem. «Prob. Conseq.:» quia unitas non minus, imo magis opponitur multitudini, quam singularitati communitas, ut nuper dicebamus; ideoque multitudo quævis, etiam confuse, aut vage cognita, destruit unitatem rationis, ut liquet in his conceptibus, «Salmantica, aliquis homo: si ergo multitudo pure radicalis, non officit unitati rationis, cur singularitas pure radicalis universalitati, seu communitati rationis officiet? Alia via replicari potest 2: natura humana præscindi potest a multiplicitate radicali: ergo et natura Angeli a singularitate radicali. «Prob. Antec.:» multiplicabilitas, seu radix multiplicationis, non est prædicatum essentiale specificum, aut genericum naturæ humanæ: hæc ergo ab ea radice præscindi potest. «Prob. Antec.:» quia alioquin, cum omnia prædicata essentialia naturæ humanæ reperiuntur in Petro, de ipsoque verificentur, sequeretur, Petrum vere esse multiplicabilem in plures homines numero distinctos; quod est absurdum. Præmissa instantia naturæ Divinæ.

6. «Resp. ad 1, neg. Conseq.» Ad «prob. resp.» Unitas, juxta communem sententiam, non opponitur divisibilitati, sed divisioni actuali sui, siquidem unum definitur «indivisum in se:» in quod saltem de unitate rationis negari non potest; nemo enim ad eam exposcit plusquam indivisionem actualem in mente. Idem autem est divisio actualis, ac multitudo formalis, idemque est divisibilitas, ac multiplicabilitas, seu multitudo radicalis, aut potentialis. Unde bene cohæret unitas rationis cum radicali multitudine, licet immediate, et summe opponatur multitudini formali, etiam confusæ, vel vagæ. At communitas, cum requirat positivam aptitudinem ad multa, opponitur omni, quod eam aptitudinem reddit impossibilem; proindeque singularitati, tum formali, tum radicali, quamvis hæc oppositio non sit tam immediata, et ex terminis, quam quæ datur inter unum et multa.

7. «Ad 2:» nego Antecedens primum, et secundum: quia multiplicabilitas fundamentalis, seu radicalis multitudo, quæ dicitur fundamentum universalitatis ex parte naturæ requisitum, nihil est aliud, quam intrinseca indoles naturæ humanæ v. g., nullo ex capite repugnans veritati hujus asserti, «Dantur, aut dari possunt plures homines solo numero distincti.» Ex hoc enim fundamento potest Intellectus præscindere naturam cujuslibet hominis ab hæceitate, illamque indefinite concipere, et confundere cum naturis omnium hominum possibilem; quod nullatenus facere valet, ubi tale fundamentum abest, ut in natura Divina; quæ ideo est essentialiter unica, et immultiplicabilis, quia ab intrinseco falsificat hoc assertum, «Dantur, aut dari possunt plures Dii.» At illa indoles penitus essentialis est naturæ humanæ: quia, vel est materialitas, ut Thomistæ volunt, vel, ut alii melius forsitan opinantur, est ipsa limitatio et finitudo propria naturæ creatæ; et utrovis modo ab ea impræscindibilis est natura humana.

8. Hinc concedendum est, quod ejusmodi multiplicitas fundamentalis, aut radicalis, reperiatur in Petro, de ipsoque verificetur bene intellecta. Atque illa propositio, «Natura Petri est radicaliter multiplex,» vel «Petrus est multiplicabilis in plures homines,» sic distinguenda est: multiplex, aut multiplicabilis, per divisionem sui, «neg. ;» per coexistentiam cum aliis omnino similibus, «conc.:» nihil enim aliud est ea multiplicabilitas, quam vera potentia, seu non repugnantia realis ad constituendam multitudinem cum aliis solo numero distinctis. Ubi notandum, quod aptitudo ad essendum in multis, quæ propria est Universalis metaphysici, et logici, non consistit præcise in prædicta multiplicitate fundamentali (alioquin inveniretur in quolibet individuo), sed eam supponit ex parte objecti pro fundamento necessario, et superaddit denominationem extrinsecam «indefinite cogniti,» sine qua verificari nequit naturam humanam esse «unam aptam esse in multis et prædicari de multis.» Tota solutionis doctrina est Doctoris Eximii dispust. 6, Metaph. sect. 4, præsertim num. 12.

9. *Objic.* 3: natura Michaelis a nobis pro hoc statu concipitur

instar naturæ materialis: ergo concipitur instar naturæ multiplicabilis: ergo redditur Universalis saltem ex modo concipiendi, vel, si non secundum rem, saltem secundum rationem. Objectio evidenter instatur in natura Divina, quam etiam pro hoc statu concipimus instar rerum materialium. Præterea, si ly «instar naturæ materialis, et multiplicabilis,» præcise denotet modum concipiendi per species alienas, «conc. Antec. et 1, Conseq.;» sed «neg. 2.» Si vero denotet, aliquam in natura Michaelis concipi materialitatem intrinsecam, «neg. Antec.» quia, licet pro hoc statu naturas spirituales concipiamus per species, non proprias, sed alienas (haustas nimirum a rebus materialibus, ut cum Angelum concipimus per species alati juvenis); non ideo concipimus eas ut in se ipsis materiales, nec Angelum ut intrinsece corporeum; alioqui non verum Angelum conciperemus. Hinc Angelus dicitur a nobis concipi ut «materialis,» vel «instar materialis,» non «constitutive,» sed «connotative,» per conceptum scilicet connotantem res materiales. Non ergo in ejus natura resultare potest denominatio «Universalis,» utpote quæ materialitatem requirit objecto intrinsecam, si vera est Thomistica doctrina.

10. Quodsi natura Angelica concipiatur ut intrinsece materialis, jam non erit natura vere Angelica, sed ficticia; quam si velis esse universalem, per me transeat. Illud autem de Universali «secundum rationem,» quatenus locum habere possit, supra nos docuit D. Thomas (1). Præterea, vel significat, naturam Angelicam, quamvis non sit Universalis a parte rei, esse tamen per Intellectum, sicut est natura humana, et quævis alia materialis; et hoc hactenus impugnatum est, nec a te probatur: vel significat, non esse Universalem nisi per rationem sine fundamento fingentem; et hoc non est ad rem; siquidem per relationem gratis fictam ad inferiora chymerica, quodlibet individuum ut tale universalitatem habere potest.

11. *Objic. 4:* prædicatio naturæ specificæ de Michaele, est prædicatio superioris de inferiori: tum quia est prædicatio Speciei de in-

(1) Cap. præced. num. 16.

dividuo: tum quia, si foret prædicatio æqualis de æquali, foret identica: est ergo prædicatio naturæ universalis. «Confirm.:» individuum Angelicum ponitur in prædicamento Substantiæ, et non immediate sub Genere, cum nullum individuum immediate subjiçiat Geni ut tali: ergo inter ipsum et Genus mediat Species, quæ proinde superior est, et Universalis. «Resp. neg. Antec.:» quia natura specifica Michaelis, et ipse Michael sunt termini convertibiles, nec alter latius patet altero, sicut natura Dei, et hic Deus. Nec obstant adjunctæ probationes: nam illa est prædicatio speciei physiciæ, non logicæ; quia in sententia, quam supponimus, nequit fieri prædicabilis de pluribus, nec præscindi ab individuo præcisione sufficiente ad universalitatem: vel dic, esse prædicationem Speciei pure subjiçibilis. Nec ex eo, quod prædicet æquale de æquali, sequitur quod sit identica; non enim subiectum et prædicatum exprimit terminis synonymis; et alioquin identica foret hæc, «Deus est omnipotens.»

12. *Ad Confirm.* Individuum Angelicum non immediate subjiçitur Geni, sed media specie, non quidem prædicabili, sed pure subjiçibili; quæ, licet non latius pateat, quam individuum, adhuc inter ipsum et Genus mediare potest, quatenus assumi valet ut medium, et ratio, cur Genus conveniat individuo. Præterea, quod detur Species subjiçibilis non prædicabilis, quodque individuum Angelicum immediate subjiçiat Geni, et sub eo immediate collocetur in prædicamento Substantiæ; incommoda sunt, quæ sequuntur ex hypothesi de immultiplicabilitate numerica Angelorum: nos autem, qui talem hypothesim non nisi disputandi gratia permittimus, non tenemur componere quæcumque absurda ex ea deducantur. Hinc etiam, si quis contendat, Naturam Michaelis in conceptu specifico præscindi simul et non præscindi ab individuatione formali, siquidem adhuc manet prædicabilis de uno tantum, et prorsus indivisibilis in plura; non tam contra nos arguet, quam contra dictam hypothesim: ex qua necessario sequitur, quod ea natura, vel nequit præscindi ab individuatione formali, vel, si præscinditur, manet adhuc tam incapax multiplicationis, quam si esset formaliter individua.

13. Supersunt objectiones quædam ex acuto Recentiore nos-

tro. 1: aptitudo naturæ Universalis ad multa, non est vera et realis, sed solum apparens: hæc autem aptitudo convenit naturæ Michaelis a singularitate præcisæ; quia tunc nulli individuo apparet appropriata, proindeque apparet indifferens ad multa. 2: quod natura appareat apta esse in multis, omnino pendet ex modo concipiendi: eodem autem modo potest concipi natura Angelica, ac concipitur humana, dum sit universalis; quia potest concipi confuse, et indeterminate, sive indefinite, idest, absque ulla nota singularitatis, aut pluralitatis; ut si ponamus, hunc conceptum, «Natura Angelica intellectiva ut octo,» esse proprium naturæ Michaelis specificè sumptæ. «Confirm.:» natura non denominatur «apta esse in multis» ab aliquo prædicato sibi intrinseco (alioquin eam denominationem haberet a parte rei), sed a solo modo tendendi cognitionis: ergo, quamvis non sit intrinsece multiplicabilis, dummodo concipiatur modo præcisivo, et indefinito, denominabitur «apta esse in multis. 3: hi conceptus, «unum, individuum, singulare,» repræsentant objectum intrinsece immultiplicabile: et tamen illud exercite reddunt Universale, et prædicabile de multis: ergo pariter etc.

14. Hæc tamen fere soluta sunt in superioribus. «Ad 1.» Aptitudo illa, licet sit apparens quantum ad unitatem objecti, quam supponit, aut involvit (nam rationis unitas, ad unitatem realem comparata, est apparens, idest, impropria, et metaphorica), non ita, quantum ad verificationem de multis, ad quam ordinatur; reddit enim naturam aptam, ut vere affirmetur, proprieque verificetur de multis. Sed sit apparens: non quælibet apparens aptitudo sufficit ad Universale; sed illa tantum, quæ supponit fundamentum in re sufficiens, ut prædicatio de multis evadat vera: quale fundamentum procul abest a natura Angelica, sicut abest a natura Divina, in qua plane instatur quidquid Recentior objicit. Porro natura Angelica præcisa ab individuatione formali, manet appropriata radicaliter unico individuo; nec manet indifferens, nisi «secundum quid,» ex num. 3.

15. Ad 2. Pendet id quidem «formaliter» ex modo concipiendi; sed «fundamentaliter» pendet ex indole objecti, quam explicuimus num. 7: sine illa quippe impossibilis est modus concipiendi aptus ad

Universale constituendum. Cognitio itaque formans Universale, debet esse «confusa,» idest, confundens plura instar unius: debet esse «indeterminata,» idest, non determinans inter plura unum præ alio, sed verificabilis in prædicatione de omnibus et singulis: debet item esse «indefinita,» idest, attingens plura sine signis multitudinis, aut singularitatis, ut sunt, «hoc, aliquid, omne.» Unde non sufficit, quod natura concipiatur sine hisce signis, ut patet in hoc conceptu, «Deus»: sed requiritur, quod cognitio attingat plura ex parte objecti, eaque repræsentet modo explicato. Falsum ergo est, quod natura Angelica possit indefinite confuse, et indeterminate concipi, sicut humana.

16. Ubi nota, quod hi termini, «natura Angelica, hæc natura Angelica,» non differunt, sicut indefinitus, et definitus, qualiter differunt isti, «homo,» et «hic homo:» ille quippe terminus, «natura Angelica» (sumptus, non generice, sed specificè) non est proprie indefinitus, propter modo dicta. Differunt ergo, sicut definitus formaliter, et definitus radicaliter; quemadmodum termini, «Deus,» et «hic Deus.» Ad «confirm.» Denominatio illa non provenit ab aliquo prædicato intrinseco, tamquam a forma; provenit tamen ab eo, tamquam a constituyente subjectum capax denominationis, proindeque tamquam a constituyente denominationem ipsam: omnis quippe denominatio, et effectus formalis, ex capacitate subjecti constituitur. Provenit item ab illo, tamquam a fundamento, sine quo existere nequit forma idonea tali denominationi.

17. Ad 3. Tangitur ibi difficultas postmodum expedienda circa rationem communem Individui ut sic. Nunc breviter dico, hunc terminum, «individuum (idem puta de reliquis), dum facit Universale, non attingere ex parte objecti unicum individuum, sed plura, imo omnia; in iisque præcedere sufficiens fundamentum ad conceptum indefinitum, et denominationem «prædicabilis:» quia, licet unumquodque sit immultiplicabile in esse talis, non tamen in esse individui: nihil enim habet Petrus v. g., unde repugnet huic veritati, «Dantur, aut dari possunt plura individua:» quare in hoc sensu vere est multiplicabilis, non per divisionem, sed per coexistentiam, de qua supra num. 8. Ast conceptus specificus naturæ Michaelis, nec attingit ex

parte objecti plura, nec aliquid ullo modo multiplicabile in esse speciei Angelicæ.

18. *Repl. 1:* non minus excludit multiplicabilitatem hic conceptus «unum,» quam hic conceptus «natura spiritualis intellectiva ut octo:» et tamen conceptus «unum» constituit suum objectum in esse Universalis: ergo etc. 2: conceptus, «homo», constituit suum objectum ratione unum, licet illi respondeat ex parte objecti natura multiplex: ergo conceptus, «natura Angelica intellectiva ut octo,» constituet suum objectum ratione multiplicabile, quamvis illi respondeat ex parte objecti natura unica. 3: nullo titulo requiritur multiplicitas individuorum etiam possibilium ut natura fiat Universalis. «Prob.:» in primis non requiritur per modum objecti terminantis cognitionem factivam Universalis, cum potius ejusmodi cognitio debeat ab omni multiplicitate præscindere. Deinde nec requiritur per modum conditionis, ut fiat Universale cum fundamento in re: tum quia, juxta communem sententiam, natura materialis abstracta ab unico individuo fit Universalis cum fundamento in re; quin ibi præsupponatur multiplicitas: tum quia, si non obstat realis multiplicitas unitati rationis cum fundamento, cur obstat universalitati rationis cum fundamento immultiplicabilitas realis?

19. *Resp. Ad 1, neg. Maj.:* quia prior conceptus, licet excludat multiplicabilitatem per divisionem subjecti realiter unius in plura talia, non tamen per coexistentiam plurium proprie similium in ratione «unius:» nihil enim involvit repugnans huic veritati, «Existunt plura, quorum quodlibet est realiter unum». At posterior conceptus hac etiam multiplicabilitatem excludit, si specificus est. «Ad 2, nec. Conseq.:» quia multiplicitas ex parte objecti non opponitur unitati rationis ex parte actus, siquidem ab ea præscinditur. Ad unicam objecti penitus excludens possibilitatem aliorum similium, pugnat cum multiplicabilitate rationis, cum hæc debeat esse aptitudo, ut natura vere cognoscatur identificata cum multis.

20. *Ad 3, neg. assumptum.* Ad «prob.» negatur utraque pars. Nam cognitio factiva Universalis debet ex parte objecti terminari ad multa, quamvis a multitudine præscindat ex parte actus, ut ex tract.

præced. (1) constat. Quare nulla cognitio est factiva Universalis, nisi quæ plura confundit in unum, seu quæ attingit plura instar unius. Item multiplicitas, saltem possibilis, requiritur ut conditio, sine qua non potest objectum denominari «prædicabile de multis;» hæc enim prædicabilitas, cum sit relatio ad multa, debet suum terminum supponere possibilem. Nec obstat illud de natura abstracta ab unico individuo: tunc enim supponitur multiplicitas possibilis; imo attingitur ex parte objecti natura multiplex, ut suo loco notavimus (2). Realis autem multiplicitas ideo non obstat unitati rationis, quia cohæret cum similitudine et convenientia reali multorum, quæ est fundamentum unitatis intentionalis. At realis immultiplicabilitas destruit fundamentum Universalitatis, quod explicuimus num. 7, et 8.

21. Ad extremum observa, RR. nostros passim permittere Thomistis, quod natura Michaelis præscindatur etiam a singularitate radicali; et adhuc negare, quod fiat Species prædicabilis. Ratio, inquit, est: quia universalitas, seu prædicabilitas, dicit positivam aptitudinem ad plura: natura autem Angeli sub ea præcisione, præscinderet quidem a positiva ineptitudine ad plura; sed non ideo positivam aptitudinem acquireret, quia non acquireret materialitatem, in qua consistere supponitur multiplicabilitas fundamentalis, sine qua nullum objectum est capax extrinsece denominari «aptum esse in multis, et prædicari de multis.» Natura ergo sic præcisa, nec esset apta nec inepta positive ad plura, nec singularis nec universalis, nec determinata nec indeterminata positive; sed hæc omnia haberet mere præcisive: sicut animal a rationali et irrationali præcisum, dici potest utrumque præcisive, neutrum vero positive: et sicut homo secundum se nec est albus, nec non albus, nisi in sensu mere præcisivo. Et hoc unum intendunt aliqui Thomistæ nobiscum sentientes, dum naturam Anglicam vocant Universalem «negative», nimirum non singularem, seu ab omni singularitate præcisam, quin tamen positive fundet relationem ad multa.

(1) Disp. 2, cap. 4, et 5.

(2) Tract. 2, disp. 2, cap. 9, num. 10.

22. Dices: saltem in natura Angelica sic præcisa datur multiplicabilitas præcisiva: hæc autem sufficit Universali, sicut sufficit unitas præcisiva. «Resp.» Ad Universale requiritur multiplicabilitas positiva, tum fundamentalis num. 7, explicata, tum formalis et logica, quæ est ipsa denominatio «prædicabilis.» Requiritur pariter unitas positiva, non intrinseca objecto, sed extrinseca, et intentionalis, ut explicatum est tract. præced. Hæc probabiliter dicuntur. Mihi tamen imperceptibilis est præcisio a singularitate radicali, quamdiu pluralitas individuum, seu materialium, seu spiritalium, supponitur chymerica; cum enim Angelica natura præsciendi nullatenus possit a repugnantia identitatis cum individuis chymericis, nequit non concipi cum essentiali necessitate ad unum. Utsummum admitterem præcisionem «pro explicito,» quatenus necesse non est, ut Angeli natura concipiatur expresse ut radix individuationis unicæ.

CAPUT VI

De individuo. Ubi, an possit abstrahi communis et univocatio Individui.

1. Cum Individuum sit correlativum Speciei, nunc post Speciem breviter explicandum venit. Individuum idem est, ac res determinata, et singularis. Potest accipi, vel «primo intentionaliter,» idest secundum ea, quæ ipsi conveniunt a parte rei; vel «secundo intentionaliter» idest, secundum extrinsecas denominationes, quas accipit ab actu Intellectus. Priori modo acceptum, definitur a Porphyrio «Id, cujus collectio proprietatum numquam in alio erit eadem.» Proprietates autem Individui comprehenduntur his versibus:

*Forma, Figura, Locus, Tempus,
cum Nomine Sanguis,
Patria: sunt septem, quæ non
habet unus, et alter.*

2. Sensus itaque definitionis est, illud esse Individuum, quod nunquam cum alio convenit in hisce septem proprietatibus collective sumptis, in temperamento scilicet, figura, existentia in eodem loco, et in eodem tempore, nomine, stirpe, et patria. Illa tamen non est stricta definitio, sed quædam descriptio quoad nos ut sensu percipientes, ac discernentes individua corporea. Tum quia non convenit individuis spiritualibus. Tum quia duo etiam individua corporea saltem Divinitus convenire possunt in iis omnibus proprietatibus.

3. Aptius ergo definitur Individuum communiter ex D. Thoma (1), «Indistinctum in se, et distinctum a quolibet alio;» vel, quod in idem recidit, «Indivisum in se, et divisum a quolibet alio.» Ex qua definitione Individuum est, quod repugnat identificari cum aliis, et est incapax divisionis in plura ejusdem nominis et essentiæ; atque in hoc differt ab Universali. Unde inferes, idem esse Individuum, ac Unum realiter, cum utrumque definiatur eodem modo: et esse terminos fere synonymos, «individuum, singulare, unum realiter, hoc,» dum scilicet «hoc» substantive sumitur.

4. Sed «dices 1:» Singulare juxta Aristotelem definiri non potest. «Resp.» Singulare non potest definiri sub propria et determinata expressione, v. g. sub conceptu «Petrus,» aut «Petreitas:» bene tamen sub ratione communi singularis, aut Individui, in qua singularia omnia conveniunt. Ita D. Thomas (2), qui Aristot. allegat. «Dices 2:» esse indivisum in se, et ab omni alio divisum, convenit etiam Generi, et Speciei; quæ tamen non sunt Individua, sed Universalia, «Resp.» Universalia secundo intentionaliter accepta, sive in esse concreti intentionalis, sunt etiam Individua logica, ut explicabimus disput. seq., cum de ratione communi Prædicabilis agemus. Solum ergo sunt Universalia, dum primo intentionaliter accipiuntur, quo sensu divisibilia utique sunt in plura ejusdem nominis, et essentiæ.

5. Jam vero individuum secundo intentionaliter acceptum, defi-

(1) 1, p. q. 29, art. 4.

(2) Ibi art. 1, ad 1.

niri potest, tum ut subijcibile, tum ut Prædicabile. Ut subijcibile sic, «Quod potest immediate subijci Speciei:» ut Prædicabile sic, «Quod de uno tantum prædicari potest.» Quæ definitiones explicant duo munera ejusdem rei, seu duas denominationes ab eadem forma in idem subiectum provenientes respectu diversorum quasi terminorum. Nam idem Petrus v. g. ab actu Intellectus, quo apprehenditur ut singularis, redditur proxime subijcibilis respectu Speciei humanæ, et proxime prædicabilis de sua tantum entitate. Potest autem Individuum prædicari quinque modis, juxta numerum et normam quinque Prædicabilium, affecta scilicet eorum materia signo demonstrativo: v. g. «Petrus est hic homo, hoc animal, hoc rationale, hoc risibile, hoc album.»

6. Individuum in consideratione metaphysica, aliud est completum aliud incompletum. Super qua divisione, præter dicta cap. 1, nunc addere sufficiat, Individua metaphysice incompleta fere ab omnibus admitti, et experientia comprobari. Nam, dum hominem a longe vides, juxta varia signa, quæ paulatim ex majore propinquitate percipis, successive formas hosce conceptus, «hoc corpus, hoc vivens, hoc animal;» quibus certe præscindis a differentiis, tantumque concipis gradus genericos hæcceitate affectos; tunc ergo concipis Singulare quoddam secundum essentiam incompletam, sive inadæquatam: et hoc appellamus individuum incompletum.

7. *Dices* 1: hæcceitas in unoquoque individuo unica est pro omnibus prædicatis superioribus: ergo, dum concipitur hæcceitas Petri v. g. concipiuntur, saltem implicite, omnia prædicata Individui completi, quorum contractio est. «*Dices* 2:» hæcceitas non afficit immediate prædicata generica, sed media specie: ergo concipi nequit ut afficiens prædicatum genericum, quin prius concipiatur ut afficiens essentiam speciei.

8. *Resp. ad* 1. Hæcceitas unius Individui completi unica est realiter: nihil tamen prohibet eam formaliter ac præcisive dividi in plures hæcceitates incompletas, distinctasque saltem non mutuo, ita ut hæcceitas hominis includat hæcceitatem animalis, ista hæcceitatem viventis, ista hæcceitatem corporis, quin tamen includantur invicem; sicut accidit in ipsis gradibus specificis et genericis, detracta latitudine.

Quare, dum concipitur hæceitas Petri ut afficiens hominem, concipiuntur quidem implicite prædicata superiora: non tamen ita concipiuntur differentiæ inferiores, dum concipitur hæceitas ut afficiens corpus, vivens, aut animal. «Ad 2.» Concedo totum de hæceitate complete sumpta, seu quatenus constituit Individuum completum v. g. dum concipitur sub nomine «Petreitas:» nego tamen de hæceitate incompleta, quam nunc nunc explicuimus; hæc enim potest concipi ut immediate afficiens prædicatum genericum. Idcirco cap. 1, diximus, solum Individuum completum esse, quod mediate subjicitur Generi: nam de incompleto prædicatur Genus immediate, et instar Speciei.

9. Solet insuper Individuum dividi in determinatum, ut est «Petrus,» et indeterminatum, seu vagum, ut est «Aliquis homo.» Individuum vagum in esse talis non datur a parte rei; nihil enim existit in rebus nisi determinatum. Quare solum datur a parte rei secundum materiale, idest, secundum pluralitatem Individuorum, quæ attingitur ex parte objecti: at secundum formam, qua redditur vagum, non est nisi in Intellectu, consistitque in modo tendendi cognitionis. Porro, cum Individuum vagum sit prædicabile de pluribus, non est proprie Individuum; quamvis ita vocetur, quia ex parte actus hæceitatem exprimit, licet indeterminate; quo ex capite deficit a rigore et proprietate Universalis. Est ergo medium quid inter Universale, et Individuum.

10. Restat quæstio satis implexa, Utrum scilicet abstrahi possit communis, et univoca ratio Individui? vel, Utrum hæc nomina «Individuum, singulare etc.,» significant rationem univocam omnibus Individuis? Affirmant apud P. Peynado hic disp. 2, n. 28, et apud Serveram disp. 8, n. 52, Doctores, Angelicus, Subtilis, et Eximius, quos sequuntur plerique nostrorum, et Thomistarum cum pluribus etiam Scotistis, quos citat, et sequitur Mastrius. Negant vero plures Thomistæ, quibus adhæret Collegium S. Thomæ, Pontius Scotista, et nostrorum aliqui, quos sequitur P. Lynce. Præcipua lis est de Individuo primo intentionaliter accepto: si enim secundo intentionaliter sumatur, vix est, qui partem negativam teneat; imo affirmativam ut

«omnino certam» supponit Collegium S. Thomæ. Siquid tamen in ea difficultatis est, obiter etiam enodabitur.

§. NOSTRA CONCLUSIO.

Ab omnibus Individuis abstrahi potest ratio communis, et univoca.

11. *Prob.*: Petrus et Paulus (idem est de cæteris) sunt similes in esse individui: ergo potest ab illis abstrahi ratio Individui communis, et univoca. Consequentia liquet paritate cujuslibet rationis univocæ, v. g. animalis, aut viventis. «*Prob. Antec.*» sunt similes in indivisione in se, et divisione a quolibet alio: ergo et in esse Individui. «*Prob. Antec.*» Tum quia esse similes, est unum se habere sicut alium: vere autem dicitur, «Sicut Petrus est in se indivisus, et a quovis alio divisus, ita et Paulus.» Tum quia in ea indivisione non sunt pure dissimiles. Patet: quia, si Petrus foret in se divisus, et Paulus indivisus, forent absdubio pure dissimiles in indivisione. Dum ergo uterque pariter indivisus est, alio modo se habent, quam si pure dissimiles essent.

12. Dices: sunt quidem similes, sed non pure, quia simul sunt in eadem ratione dissimiles: ideoque ratio Individui est analogica; quia, cum simul sit ratio conveniendi et differendi, evadit partim eadem, partim diversa. Sed hoc nihil est dictu: nam modo loquimur de similitudine, quæ fundamentum præbet abstractioni: talis autem similitudo, utpote existens ante operationem Intellectus, nullibi pura est, etiam in esse hominis, aut animalis, cum semper dissimilitudinem admixtam habeat. Si ergo nihilominus ab homine et equo potest abstrahi univoca ratio animalis, quia sunt a parte rei vere similes; etsi non pure; cur non idem contingat in ratione Individui?

13. *Confirm.* 1: omnia Individua sub nomine «Individuum» unica definitione definiuntur, quæ tam proprie convenit his, quam illis, ut Adversarii fatentur. Sed quæ unica definitione proprie definiuntur,

subeunt perfectam unitatem rationis, ut alibi (1) ostendimus ex Aristotele et D. Thoma; et conceptus objectivus perfecte unus, nequit enim esse univocus, ut constat: ergo etc.

14. Confirm. 2: nomen, «Individuum,» non est æquivocum; aliunde non est analogum: ergo est univocum. Ex Adversariis alii negant Majorem alii Minorem, quos inter est Collegium S. Thomæ: quare singulæ præmissæ probandæ sunt. «Prob Maj.:» non est nomen æquivocum, quod diversis rebus convenit eadem proprietate, et titulo. Sic nomen, «animal,» non est æquivocum respectu hominis et equi, quia ipsis aptatur æque proprie titulo sensationis: nec nomen, «canis,» æquivocum est relatu ad canes terrestres, quia singulis proprie convenit propter veram latrandi vim. Atqui nomen, «Individuum,» Petro, Paulo, et Bucephalo convenit vere et proprie titulo indivisionis: ergo etc. Adde quod æquivoca definiri non possunt unica definitione, ut omnes cum Aristotele concedunt.

15. Deinde «prob. Min.:» ratio significata nomine, «Individuum,» non est partim eadem, partim diversa: ergo nomen illud non est analogum. «Prob. Antec.» Tum quia ratio partim eadem, partim diversa, nequit unica definiri definitione, quæ verificetur æque proprie de omnibus inferioribus, ut patet in ratione «sani» abstracta ab animali et medicamento, in ratione «hominis» abstracta a vivo et picto, in ratione «risus» abstracta a risu prati et hominis, et juxta Thomistas in ratione «entis» abstracta a Deo et creaturis, vel a substantia et accidenti. Quis autem dubitet, definitionem Individui æque proprie verificari de Petro et Bucephalo? Tum quia saltem inter individua substantialia creata nullum est principale analogatum, ut examinanti patebit; nullaque datur habitudo, nullus ordo, nulla dependentia unius ab alio: nihil ergo est, quod analogiam fundet.

16. Quædam insuper alia non exigui roboris militant pro conclusione nostra. 1: juxta D. Thomam 1, p. q. 30, art. 4, potest abstrahi communis et univoca ratio «personæ;» sed persona idem est, ac

(1) Tract. præced. disp. 2, cad. 3, n. 2.

«Individuum rationale;» nam ex celebri definitione Boetii, est «Rationalis naturæ individua substantia:» ergo etc. 2: terminus potens distributive supponi tamquam Medium in syllogismo recto, capax est univocationis. Talis autem est terminus, «Individuum,» ut patet in hoc syllogismo: «Omne Individuum est incommunicabile, sed Petrus est Individuum, ergo Petrus est incommunicabilis. 3: ab omnibus differentiis specificis abstrahi potest univoca ratio «Differentiæ,» ut fert communis sententia: ergo pariter etc.; vix enim ulla difficultas est, quæ non pariter militet utrobique. 4: abstrahi quoque potest univoca ratio «dissimilitudinis,» aut «distinctionis ut sic:» cum tamen non minus difficilis appareat, quam univoca ratio «Individui.» Quæ de individuo diximus, procedunt pariter de individuatione in abstracto, significata scilicet his nominibus, «individuatō, singularitas, hæcceitas: quæ similiter esse potest ratio communis, et univoca Petreitati, Bucephaleitati, etc.

CAPUT VII

Occurritur objectionibus.

1. *Objic.* 1: differentia individualis est ratio, cur differant, ac dissimilentur Petrus et Paulus: ergo nequit fundare convenientiam, et similitudinem utriusque. Accedit, quod individuales differentiæ sunt «primo diversæ,» proindeque in nullo conveniunt. «Instatur» obiectio in ratione «differentiæ specificæ,» in qua conveniunt rugibile et rationale, cum tamen ideo inter se differant, quia differentiæ sunt. Præterea, vel sermo est de individuali differentia, prout apparet in nostris conceptibus, vel prout est a parte rei. Si primum velis; erit ratio differendi sub his conceptibus, «Petreitas, Pauleitas;» erit vero ratio pure conveniendi sub hoc indefinito conceptu, «individuatō,» sub quo nullum apparet discrimen Petri a Paulo, sed potius univoca convenientia. Si secundum; «conc. Antec. et neg. Conseq:» nam Petrus et

Paulus a parte rei simul dissimilantur et assimilantur in esse Individui, similitudine, qua uterque sit Individuum, et dissimilitudine, qua non uterque sit Petrus, nec uterque Paulus. Vide dicta in simili tract. præced. disp. 1, cap. 3. Ut autem differentię individuales dicantur «primo diversæ,» sufficit, quod in nullo prædicato convenient ex iis, quæ ponuntur in arbore Prædicamentali. De cætero repugnat, quod formalitates positivæ, ita sint primo diversæ, ut in nullo prorsus prædicato convenire possint.

2. *Obje.* 2: ratio Individui abstracta, erit vere Individuum, sicut ratio hominis vere est homo: aliunde non erit vere Individuum. Probatur hoc 1: quia Individuum est singulare: illa autem ratio non est singularis, sed Universalis, 2: quia ratio illa est divisibilis in plura ejusdem nominis et essentiæ; quod est contra conceptum Individui, 3: quia Individuum est «Prædicabile de uno tantum,» illa autem ratio est prædicabilis de pluribus. Insto in ratione differentię specificæ, vel dissimilitudinis ut sic, quæ vere est differentia, vel dissimilitudo; et aliunde non est, cum non sit ratio differendi, sed conveniendi.

3. Insto insuper in ratione «producibilis,» aut «generabilis» ut sic; quæ vere producibilis erit, sicut homo ut sic vere est homo; simulque non erit producibilis, cum repugnet produci producibile ut sic. Certe nihil producitur, nisi quod est singulare, ut notum est: illa autem ratio non est singularis, sed universalis. Et alioquin produci posset Universale a parte rei. Par urget instantia in ratione «existentis a parte rei,» aut «currentis» ut sic, aut «comedentis» ut sic; cum certum sit non existere «existens» ut sic, nec currere, aut comedere, «currens,» aut «comedens» ut sic. Imo in qualibet ratione communi par est difficultas: nam homo ut sic, est essentialiter potens discurrere, et aliunde non est, cum repugnet discurrere hominem ut sic. Objectio itaque, licet terminis implexa, communis est omnibus: et in præsentī solvenda est a plerisque Adversariis, cum fateantur, abstrahi posse rationem communem Individui, saltem analogam: sive enim univoca, sive analogica sit, iisdem subest difficultatibus, ut patebit consideranti; maxime cum sit simplex conceptus objectivus, ut fatetur Collegium S. Thom.

4. Directa solutio, quæ passim traditur, hæc est. Ratio Individui ut sic, est Individuum «signate,» idest, secundum illud objectum, quod significatur his terminis, «individuum, differentia individualis:» tale quippe objectum nihil est aliud, quam Petrus, Paulus, Bucephalus etc., quorum quilibet est singularis, indivisibilis, prædicabilis de uno tantum. At eadem illa ratio non est Individuum «exercite,» idest, secundum eas denominationes, quas objectum accipit exercite a cognitione indefinita, v. g. a conceptu «Individuum:» ab eo enim objectum in se, et intrinsece individuum, extrinsece denominatur Universale, divisibile, prædicabile de pluribus.

5. Hinc denominationes «universalis, et singularis (idem cogita de cæteris, quas objectio ponderat) non pugnant in eadem ratione communi; quia proveniunt a diversis formis, prima scilicet ab extrinseca forma intentionali; secunda vero ab intrinseca entitate objecti. Dici quoque solet, Individuum ut sic esse individuum in suppositione personali, et non esse individuum in suppositione simplici; quod eundem sensum reddit: nam idem est accipi in suppositione personali, ac accipi secundum prædicata objecto intrinseca, quæ cum inferioribus identificantur, et accipi in suppositione simplici, ac accipi secundum denominationes a cognitione indefinita præstitas, quæ non descendant ad inferiora. Nec novum est, quod aliquid conveniat rationi communi, quod nulli convenit inferiori, modo illud sit quid extrinsecum, et Intentionale; nam animali ut sic convenit esse genus, quod nec homini, nec equo, nec aliis convenit.

6. Paulo aliter. Quælibet ratio communis continet quidem essentiam metaphysicam inferiorum: at non ut exercendam pro statu abstractionis, sed unice pro statu contractionis, in quo solo suum veluti formalem effectum explicare, aut exercere potest. Homo ut sic v. g. continet potentiam discurrendi, per quam definitur; non ita, ut illum reddat potentem discurrere pro statu abstractionis (cum prorsus implicet discurrere hominem ut sic); sed ita ut reddat potentem discurrere pro solo statu contractionis ad singula individua. Item Ens reale ut sic, est essentialiter «aptum existere a parte rei;» non quidem aptitudine respiciente statum abstractionis (sic enim potius est ineptum

existere a parte rei); sed aptitudine respiciente contractionis statum. Idem cernere licet in exemplis num. 3. Jam ergo possunt eidem rationi communi competere denominationes oppositæ, per ordinem ad diversos status, videlicet esse aptam, et ineptam existere, potentem et impotentem discurrere, producibilem et improducibilem, etc. Hinc Individuum ut sic dicit repugnantiam divisionis etc., in statu quidem abstractionis, at non pro illo statu, nec pro illo exercendam, sed pro solo statu contractionis: quemadmodum currens ut sic dicit exercitium currendi in eo statu, sed non pro illo; et sic de aliis.

7. «*Objic. 3:*» Individuatio ut sic, est differentia ultima; et aliunde non est ultima, cum sit contrahibilis ad Petrum et Paulum per ultiores alias differentias. «*Confirm.:*» si præscinditur Individuatio a Petreitate, jam Petreitas non erit formaliter individuatio, vel saltem includet aliquam talitatem formaliter distinctam ab individuatione; quemadmodum, quia animal ab homine præscinditur, homo includit aliquid, quod non est formaliter animal. At, si Petreitas ejusmodi talitatem includit, ab ea talitate et aliis abstrahi poterit nova ratio univoca differentię ultimæ, quæ iterum contrahetur per ultiores talitates, a quibus alia fieri poterit abstractio, et sic in infinitum; quod est absurdum.

8. Obiectio solvitur ut præcedens. Individuatio ut sic, est differentia ultima signate, et in suppositione personali: exercite vero, et in suppositione simplici, non est ultima, sed ulterius contrahibilis. Vel aliter: est differentia ultima relatu ad statum contractionis; non vero relatu ad statum abstractionis. Confirmatio continet difficultatem agitari solitam ubi de transcendentia Entis. Nunc «*resp. 1:*» Si transcendentia supponitur, Petreitas nihil includit, quod non sit formaliter individuatio. Quia tamen est conceptibilis per conceptus,» Petreitas,» et «*Individuatio,*» quorum primo exprimitur ut determinata ad Petrum, et Pauleitati dissimilis; secundo autem non apparet ad Petrum contracta, nec a Pauleitate differens; idcirco per secundum præscinditur a se, et confusa cum cæteris fit ratio communis univoca; per primum autem discernitur a cæteris, apparetque ut contrahens ac determinans Individuationem ut sic.

9. Quare inter Petreitatem et Individuationem ut sic datur formalis distinctio non mutua; sicut inter perseitatem et ens ut sic. Poterit quidem a Petreitate qua tali iterum atque iterum abstrahi ratio Individuationis ut sic; ast non nova, sed eadem ipsa, quæ primum abstrahitur: unde non sequitur infinitudo formalitatum objectivarum; sed tantum vis Intellectus, quam nemo negat, ad iterandos conceptus similes syncategorematicè infinitos. Id quod patet in ratione Entis infinities abstrahibili a perseitate qua tali. «Resp. 2:» Si transcendentia non admittitur, Petreitas est resolubilis in duos conceptus invicem distinctos formaliter, alterum Individuationis, alterum talitatis ejus. Quod autem a talitatibus Individuationis nova ratio talitatis abstrahi possit, et sic in infinitum syncategorematicè; non judicant absurdum Authores intranscendentiae, quorum e numero est P. Peynado, pro se allegans Doct. Eximium.

10. «Replie.:» ratio Individui includit diversitatem inferiorum: ergo non est univoca, sed analogica. «Prob. Antec.:» includit differentias individuales; sed in his consistit tota diversitas individuorum, v. g. Petri et Pauli: ergo etc. Nego Antecedens, intellectum de inclusione formali, et ex parte actus. Ad «prob. dist. Maj.:» includit differentias individuales, ex parte objecti, «conc.;» ex parte actus, «subdist.:» ut explicatas, aut explicabiles conceptibus propriis ac discretivis, v. g. his, «Petreitas, Pauleitas, neg.;» ut explicabiles indefinite conceptibus indiscriminatim convenientibus cuilibet individuo, v. g. his, «singularitas, hæceitas, conc. Maj.» Tum «dist. Min.:» in his consistit tota diversitas etc., realiter, «conc.;» formaliter, «subdist.:» in his ut expressis per conceptus discretivos, «conc.;» ut expressis per conceptus indefinitos, «neg. Min. et Conseq.»

11. «Objic. 4:» ratio ipsa communis Individui est individuum logicum in esse Universalis, cum dividi nequeat in plura Universalia: ergo ab ipsa, et reliquis Individuis, poterit abstrahi nova ratio Individui; et cum hæc etiam sit individuum logicum, nova iterum abstractio redibit, et sic procedetur sine fine. Insto in sententia P. Lyncei, cujus est argumentum: ratio Prædicabilis ut sic, est etiam quoddam Prædicabile: ergo ab illa, et cæteris, nova ratio Prædicabilis abstrahi

poterit, et ibimus in infinitum. Item, ab omnibus Speciebus abstrahi potest ratio Speciei; quæ ratio, cum sit etiam quædam Species particularis, eidem subest difficultati. Directe «resp.,» non inferri processum infinitum: quia ratio Individui præscindit etiam a semetipsa, prout est quoddam individuum logicum: conceptus enim, «Individuum,» attingit etiam ex parte objecti concretum, quod constituit, simul cum cæteris individuis confuse, et indefinite, ita ut illud non discernat a cæteris. Quare non superest abstrahenda nova ratio Individui, licet eadem possit millies abstrahi, ex num. 9. Vide quæ dicemus in simili circa rationem communem Prædicabilis disput. sequent.

12. «Objic. 5:» ratio communis univoca debet præscindere ab unitate reali; sed non ita præscindit ratio Individui, cum sit ipsamet ratio «Unius realis:» ergo etc. «Confirm. 1:» terminus, «Unum,» non est universalis, cum affirmari nequeat de omnibus simul inferioribus; ergo nec terminus, «Individuum,» qui sonat idem. «Confirm. 2: Individuum» sonat «hoc;» sed «hoc» non est terminus communis, sed demonstrativus: ergo etc. «Confirm. 3:» quia alioquin vere diceretur, «Singulare est Universale,» sicut vere dicitur, «Homo est Universalis. Resp.» Quidquid sit de aliis rationibus communibus, ratio ipsa «Unius realis» solum debet præscindere ab unitate reali prout concepta per expressionem determinatam, et discretivam; non vero prout indefinite concepta. Ratio est: quia realis unitas solum obstat univocationi, et universalitati, quatenus determinat rationem communem ad aliquod inferius: at non ita determinat, quando exprimitur conceptu indefinito; ut quisque videt.

13. «Ad 1, Confirm. neg. Antec.» cum probatione: quia terminus, «Unum,» indefinite sumptus verificatur de omnibus simul individuis, non collective, sed distributive sumptis: eo quippe sensu, quo vere dicitur, «Omnis homo est homo,» dicitur etiam vere, «Omne individuum est unum. Ad 2:» terminus, «hoc,» dum substantive sumitur, est terminus communis, et indefinite significat omnes hæc-
ceitates in concreto. Quare solum est terminus demonstrativus, quando sumitur sincategorematicè, seu adjective. «Ad 3:» Propositio illa

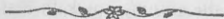
vera est, dum «Singulare» sumitur indefinite et in suppositione simplici; et sic eam concedit Scotus apud Mastrium (1).

14. «Objic. 6:» si potest abstrahi univoca ratio Individui, immediatius prædicabitur de individuis, quam Species: unde individuum non erit immediate subijcibile Speciei. Nego sequelam: quia imprimis individuum ut sic, latius patet, quam Species, humana v. g.; ideoque mediare nequit inter ipsam, et ejus individua. Deinde, si abstrahatur sola ratio «Individui humani,» tam late patet, quam Species; nec habet unde assumatur ut medium, aut ratio cur Species conveniat individuís. Sed quæres, ad quodnam Prædicabile pertineat Individuum ut sic? «Resp.» Idem dicendum, quod de Ente ut sic, et Uno ut sic, prædicari scilicet transcendendo talitates ultimas, atque adeo ad nullum Prædicabile proprie pertinere, quia prædicata transcendentia sunt extra classem Prædicabilium: vel, si non est transcendens, reduci ad Genus, quia prædicatur de individuís proprio sub nomine propositis «in quid» incomplete, et more partis materialis. Nec magnum erit piaculum, etsi dicatur esse Prædicabile diversum a quinque vulgatis. An autem hic etiam conceptus, «distinctum,» seu «divisum reale a quolibet alio,» sit communis et univocus, consule P. Peynado hic disp. 2, sect. 3, § 2.

(1) Disp. 5, Log. n. 98.

DISPUTATIO II

**De reliquis Prædicabilibus Porphyrianis:
ubi etiam de numero, et convenientia
Prædicabilium.**

CAPUT PRIMUM

De Differentia.

1. Differentia latissime accepta, est «forma diversificans extrema, quæ alioquin conveniunt in aliquo prædicato,» ut sumitur ex Aristotele 5. Metaph. cap. 9. Triplex est, «communis, propria, et propriissima.» Differentia communis ea est, qua extrema differunt contingenter, scilicet ratione accidentis, contingenter additi. Sic differt homo albus ab homine nigro. Et hæc differentia recurrit cum «Accidenti» quinto Prædicabili. Differentia propria, quæ fere coincidit cum «Proprio» quarto Prædicabili, est, qua extrema differunt necessario, sed non essentialiter, seu non per aliquid ad essentiam eorum pertinens. Sic ignis ab aqua differt per calorem in summo. Differentia propriissima, de qua sola in præsentī Capitulo loquimur, est, qua extrema differunt essentialiter, nempe ratione prædicati essentialis. Sic rationale differre facit hominem a brutis.

2. Hæc ipsa Differentia est tertium Prædicabile; quod in esse talis definitur ex Porphyrio, «Prædicabile de pluribus specie differentibus in quale quid.» Hæc tamen definitio communiter improbat ut diminuta, cum non comprehendat Differentiam ultimam specificam,

quæ ad hoc Prædicabile pertinet. Melior est, et probata communiter, hæc alia definitio, « Prædicabile de pluribus in quale quid, » sive « tamquam pars formalis metaphysica illorum; » quæ convenit omni Differentiæ, ut patebit; et aliunde convenit ipsi soli: nam Genus non prædicatur ut pars formalis, Species non prædicatur ut pars, Proprium, et Accidens non prædicantur « in quid. »

3. Porro Differentia prædicari dicitur « in quale, » quia prædicatur quasi adjective, nempe ut adjacens Generi, sive instar formæ qualificantis prædicatum genericum (nam interroganti, Quale animal est homo? respondetur, « rationale; ») sed cum simul ipsa sit prædicatum quidditativum Speciei, non prædicatur pure « in quale, » sed « in quale quid. » Dicitur etiam prædicari « ut pars formalis essentiæ, » per analogiam cum forma physica: quia, sicut forma physica discernit essentialiter compositum ab aliis specie diversis, et determinat indifferentiam materiæ; ita Differentia discernit essentialiter unam Speciem ab aliis, et determinat indifferentiam Generis.

4. Sed « objicies » contra definitionem. Differentia prædicatur de Specie, et Individuis; et non prædicatur « in quale, » quia illis non adjacet. « Resp. » Sensus definitionis est, « Prædicabile de pluribus ut pars qualificans aliam partem essentiæ illorum. » Quare To « in quale » non refertur ad totam essentiæ Speciei, vel Individui, sed ad aliquod prædicatum ejus, nempe genericum. « Objic. » iterum: Genus prædicatur « in quid, » et Differentia « in quale: » ergo Species, quæ Genus et Differentiam includit, prædicabitur in « quale quid. Resp. » Totum concedi potest, si sumatur Species pro definitione, ut cum prædicatur essentia hominis, non sub termino « homo, » sed sub termino « animal rationale. » Sed in hoc tractatu sumitur Species prout significata simplici termino, v. g. « homo; » quo sensu includit Genus et Differentiam « implicite et indistincte. » Differentia autem non prædicatur in « quale, » nisi prout distincte expressa.

5. Dividitur Differentia in « subalternam et ultimam, » sive « atomam. » Subalterna est, quæ sub se continet Species, ut « sensibile, » quæ est differentia Generis « Vivens. » Ultima est, quæ sola individua numero distincta sub se continet, ut « Rationale. » De differentia indi-

viduali (quæ alioquin vere ultima est) non habetur ratio in præsentitum quia contemnitur ab Scientiis quasi nulla, vel nullo digna examine, saltem quando non sumitur in communi ut prædicatum transcendens: tum quia nunc solum agitur de iis differentiis, quæ immediate dividunt Genera directe collocata in arbore Prædicamentali: quo sensu Differentia Speciei atomæ dicitur ultima.

6. Et hæc eadem est, quæ vocatur «Specificativum intrinsecum, Ultimum et formale constitutivum Speciei, Distinctivum primum, Prima radix proprietatum specificarum:» quæ omnia intelligenda sunt in sensu metaphysico et logico; nam in physico non nisi de forma physica realiter a subjecto distincta verificantur. Quocirca rationale v. g. eatenus dicitur metaphysice radicare proprietates hominis, quatenus per illud prædicatum eæ probantur quasi accessorie. Ex eo enim, quod homo sit rationis particeps, argumentando colligimus, esse volitivum, capacem liberi arbitrii, disciplinæ, risus, admirationis, etc. Unde resultat, a nobis apprehendi rationale instar cujusdam radicis talium prædicatorum, fundamento desumpto ex ordine, quem servant operationes inter se: quamvis ex parte objecti nulla sit distinctio inter rationale et volitivum, etc. proindeque nulla radicatio, vel emanatio.

7. Quatuor numera passim tribuuntur Differentiæ. 1, «dividere, seu «contrahere Genus. 2, constituere Speciem. 3, essentiam Speciei ab aliis distinguere. 4, de inferioribus prædicari.» Hæc omnia sunt opus rationis: nam a parte rei nulla est indifferentia Generis, nec datur Genus nisi fundamentaliter; nec Species constituitur ex partibus metaphysicis; nec ab aliis distinguitur per partem sui, sed per se totam; nec quidquam est superius, quod de inferioribus prædicetur. Quare illa omnia solum verificantur in sensu reflexo supponente distinctionem rationis inter prædicata Speciei.

8. Si quæras, quænam sit forma rationis, per quam Differentia constituitur talia munera præstans? «Resp. 1.» Differentia constituitur actu dividens, seu contrahens Genus, per judicium exprimens identitatem realem utriusque, sive illud sit directum, ut «Rationale est animal,» sive indirectum, ut «Animal est rationale.» Probatur; quia Genus eatenus dividitur, seu contrahitur, quatenus apparet determina-

tum ad unam Speciem præ aliis; ut e contrario eatenus est indivisum et abstractum, quatenus ita concipitur, ut ad nullam Speciem determinatum appareat. Sed per iudicium illud apparet Genus, «animal» v. g., determinatum ad Speciem humanam. Patet hoc: nam, sicut animal apparet indeterminatum et indifferens ad varias Species, dum non apparet realis identitas ejus cum rationali, nec irrationali; ita apparet determinatum ad Speciem humanam, dum apparet ejus identitas cum rationali: jam enim aufertur tota ratio indeterminationis, et indifferentiæ. Talis autem identitas proculdubio apparet in eo iudicio.

9. *Objicies:* si iudicium est qualitas composita, manet animal in iis prædicationibus perfecte Universale: ergo manet indeterminatum et indifferens: ergo non contrahitur. Imo in nostra sententia, etsi iudicium sit simplex qualitas, manet animal cum amplitudine objectiva Universalis propria: implicat autem, quod Totum, dum actu dividitur, retineat amplitudinem, quam præhabuit. «Resp.» Si iudicium est compositum, manet animal indeterminatum vi cognitionis «animal,» simulque determinatum vi conceptus «est» ut affixi conceptui «rationale:» unde non pugnant illæ denominationes; quia tribuuntur a formis realiter distinctis. Illud autem mentale verbum «est» denominat animal contractum, et rationale contrahens «ut quod;» quia, dum nequit extrema latitudinis inæqualis, ex se habet tribuere angustiori denominationem «contrahentis,» et ampliori denominationem «contracti.»

10. Quodsi ponatur iudicii simplicitas, per actum iudicii non manet animal simpliciter indeterminatum, aut indifferens, cum appareat conveniens determinatæ Speciei. Quod autem, cum dividitur, objectivam Universalis amplitudinem retineat, non est absurdum. Tum quia divisio Totius potentialis non imitatur in omnibus divisionem Totius actualis, ut notum est: quare sufficit ei, quod formalem indifferentiam a Toto præhabitam (v. g. in prævia apprehensione «animal») minuatur, aut impediatur. Tum quia, licet divisio realis destruat amplitudinem Totius, non ita divisio mentalis, ut patet vel in ipso Toto actuali, quod per hunc actum indivisibilem, «Hominis alia pars est anima et alia corpus,» mentaliter dividitur, quin ideo desinat cognosci

ut Totum per expressionem, «hominis,» quam secum identificat totus actus. Ad divisionem ergo mentalem sufficit, quod aliqua, vel omnis pars distincte cognoscatur ut inclusa in Toto, vel sub Toto, quamvis eodem actu simul cognoscatur Totum ipsum ut tale.

11. *Resp. 2.* Differentia redditur actu constituens Speciem «explicite,» tum per iudicium, de quo n. 8, tum etiam per apprehensionem complexam, quæ est definitio Speciei. Probatur: quia pars tunc constituit Totum, cum actualiter conjungitur, sive unitur alteri compari: per iudicium autem, «Rationale est animal,» mentaliter conjungitur rationale cum animali, cum appareat expresse realis identitas utriusque; sicut e contrario mentaliter disjungitur, quando ab illa identitate præscinditur. Hinc, si iudicium est realiter compositum, expressio respondens verbo «est» gerit munus unionis metaphysicæ. Si vero iudicium sit actus simplex, res est difficilior: quia omnis compositio est «unio distinctorum» in ea linea, in qua compositio est: animal autem et rationale per illum actum non sunt extrema ratione distincta. Dicendum tamen, compositionem metaphysicam, utpote impropriam, et metaphoricam; non omnibus teneri legibus compositionis physicæ, proindeque non esse unionem «distinctorum» actu et formaliter, sed «distinctorum» præsuppositive, quatenus est actus per se supponens simplices apprehensiones, «animal, et rationale,» per quas extrema ratione distinguuntur.

12. Quod attinet ad apprehensionem definitivam, v. g. «Animal rationale,» per illam etiam apparet realis identitas utriusque prædicati, licet minus expresse, quam per iudicium: ut enim definitiva sit, reddere debet hunc sensum, «Animal quod est rationale:» quare jam unit mentaliter utrumque prædicatum. Quodsi definitio illa sit actus realiter compositus, conceptus «rationale» per se ipsum est alligatus conceptui «animal,» ut alibi (1) notavimus; ideoque ipsemet erit et forma unius partis, et compositio in abstracto, sive unio utriusque. Si vero ponatur simplex actus, idem de eo, quod de simplici iudicio,

(1) Trac. 1, disp. 2, cap. 7, num. 22.

dicendum. Dixi in responsione num. 11, «*explicite:*» quia Differentia redditur «*implicite*» constituens Speciem per simplicem expressionem Speciei ut talis, v. g. per conceptum «*homo,*» per quem constituitur Species prout in hoc tractatu sumitur, scilicet non ut definita, sed ut proxime definibilis, atque adeo ut imbibens Genus et Differentiam implicite et indistincte.

13. Ex dictis vides, quid sit, et in quo consistat compositio metaphysica, de qua toties incidit sermo. Est etenim «*Cognitio, per quam prædicata genericum et differentiale, quæ seorsum accepta formaliter distinguuntur mutuo, redduntur quasi conjuncta et unita ex apparentia realis identitatis ipsorum.*» Unde ad compositionem metaphysicam duo prærequiruntur, et quod detur mutua distinctio rationis inter extrema, et quod alterum sit Genus, alterum Differentia; ut ita concipiatur alterum indifferens, et quasi determinabile, potentiale, et perfectibile per alterum: nam compositio ista nomen analogice desumpsit a compositione physica materiæ, et formæ, maxime secundum indifferentiam unius partis, ac determinationem alterius. Hinc, ut hoc obiter notem, in Deo non admittitur compositio metaphysica: quia, nec attributa Divina, etiamsi ratione distinguantur, nec prædicata sive analogice sive univoce communia Deo et creaturis, habent rationem Generis, aut Differentiæ logicæ; ut alibi Deo dante discetis.

14. *Resp. 3.* Differentia redditur actu distinguens essentiam Speciei ab aliis, per eosdem actus, per quos redditur explicite constituens Speciem. Res est clara: quia Differentia, supposita ipsius indole distinctiva, seu discretiva, nihil expectat, ut actu distinguat essentiam, quam quod requiritur, ut illam actu constituat; ut patet in forma physica. «*Resp. 4.*» Differentia prædicatur actu de inferioribus per iudicium, in quo subjiuntur ipsi vel inferiora solo distincta numero, si Differentia sit ultima; vel etiam specie distincta, si Differentia sit subalterna. Hoc etiam per se planum est. Hactenus de Differentia prout actualiter præstante quatuor illa munera num. 7. Sed, si quæras, per quam formam constituatur proxime potens ea præstare? «*Resp.:*» per simplicem conceptum differentialem, v. g. «*rationale:*» per illum enim fit proxime habilis ex parte sui, ut subjiatur Generi, vel de

Genere, deque suis inferioribus prædicetur; ac proinde fit proxime contractiva Generis, constitutiva et distinctiva Speciei, et prædicabilis de inferioribus. Quare non opus est notitia comparativa, ut circa Universale Logicum ostendimus tract. præcedenti.

CAPUT II

Nonnullæ Quæstiones circa Differentiam deciduntur.

1. *Quær. 1:* an Differentia sit Universalis respectu Speciei, quam constituit? Affirmat cum aliis Thomistis M. Prado. Sed negat communis, et vera sententia: quia Differentia non est superior Specie, quam constituit, cum non latius pateat, sed cum ea convertatur, v. g. rugibile cum leone, vel sensibile cum animali: omne autem Universale superius est eo, quod respicit quatenus Universale, ut notum est. «Dices 1.:» Differentia «rationale» v. g., de sola Specie prædicatur ut Differentia (nempe «in quale quid,» sive ut pars formalis), non vero de individuis; hæc enim inter se differunt, non per rationale, sed per hæceitates: atqui Differentia Universalis est respectu illius, de quo prædicatur ut Differentia: ergo etc. «Resp. 1, neg. Min.:» quia, licet omnis Differentia sit Universalis, non tamen sub eodem formali respectu, sub quo est Differentia: et ideo dici solet, non-idem, sed duplex munus Differentiæ, «distinguere, et prædicari» more Universalis. Quia tamen prædicabilis de pluribus, fundatur in munere constituendi, ac distinguendi Speciem; ideo propria est Differentiæ ut talis, tertiumque Prædicabile constituit. «Resp. 2, neg. Maj.:» quia rationale prædicatur etiam de individuis ut Differentia, non qua Petrus et Paulus differant inter se, sed qua differant a brutis; facit enim differre, non solum hominem ab equo, sed etiam Petrum a Bucephalo.

2. *Dices 2:* Differentia prædicatur de individuis media Specie: ergo ut Universalis immediatius respicit Speciem, quam Individua.

Patet Consequentia paritate Generis, quod prout Universale respicit Speciem immediatius, quam individua completa, quia de his prædicatur media specie. «Dist. Antec.:» media Specie, tamquam æquali, «conc.;» tamquam inferiori, «neg. Antec., et Conseq.» quin obstat probatio: Genus quippe ut Universale respicit Speciem, non quia hæc mediat utcumque inter Genus et individua, sed quia mediat tamquam ratio inferior Genere. Hinc respectus Differentiæ tamquam Universalis ad individua, est immediatus, quia non terminatur prius ad alium terminum. «Repl.:

» eodem modo, quo prædicatum dicitur de sub-
 jecto, dicitur de omni contento sub ipso: ergo eodem modo, quo Dif-
 ferentia prædicatur de Specie, prædicatur de individuis sub ea con-
 tentis. «Dist. Antec.:» eodem modo, quantum ad prædicationem
 essentialem, vel accidentalem, «conc.:» quantum ad prædicationem
 superioris de inferiori, vel æqualis de æquali, «neg. Antec.» et sub
 eadem distinctione «Conseq.»

3. *Dices* 3, hæc est prædicatio formalis, «Homo est rationalis:» ergo pertinet ad aliquod Prædicabile: sed non ad aliud, quam ad ter-
 tium: ergo etc. «Confirm.:» Differentia non prædicatur de Specie ut
 singularis: ergo ut Universalis «Resp. neg. 1, Conseq.:» nam, cum
 illa non sit prædicatio superioris de inferiori, ad nullum Prædicabile
 pertinet. Ut autem sit prædicatio formalis, sufficit quod sit prædicati
 formaliter pertinentis ad essentiam subjecti, quamvis sit æqualis de
 æquali, modo non sit identica: ut patet in his, «Deus est Substantia
 infinita,» vel «est Ens a se. Ad Confirm. neg. Conseq.:» quia, licet
 omne prædicatum debeat esse re ipsa vel singulare, vel universale,
 non tamen debet alterutrum munus gerere respectu cujuslibet sub-
 jecti; sed potest ab utroque præscindere, dum respicit subjectum nec
 superius nec inferius, sed pure æquale.

4. *Repl.:* Differentia de pluribus prædicatur prædicatione for-
 mali, quam Species; prædicatur enim, tum de individuis, tum de
 specie ipsa, cum tamen species de se ipsa non prædicetur nisi iden-
 tice: jam ergo Differentia latius patet in prædicando, proindeque su-
 perior est Specie. «Dist. Antec.:» prædicatione formali, quæ sit æqua-
 lis de æquali, «conc.;» quæ sit superioris de inferiori, «neg. Antec.

et Conseq.:» nam latitudo major in prædicando, quæ propria est Universalis, desumitur ex ordine ad plura inferiora. Adde quod etiam Species de Differentia prædicatur prædicatione non identica, cum tamen Differentia de se ipsa non nisi identice prædicetur: datur ergo compensatio latitudinis in prædicando, proindeque illæsa manet æqualitas. Notandum hic, Differentiam prædicari ut Speciem de suis individuis incompletis, prout ita conceptis v. g., «Hoc rationale, illud rationale;» sicut de Genere notavimus disp. 1, cap. 1.

5. «Quær. 2:» an Differentia detur a parte rei? «Resp.» Datur a parte rei (idest, independenter ab Intellectu) Differentia sumpta pro dissimilitudine, seu diversitate inter extrema, quæ simul conveniunt convenientia sumpta pro similitudine. Atque hoc sensu intellecta definitio Differentiæ, tradita cap. 1, num. 1, proprie verificatur a parte rei. Si tamen Differentia, saltem propriissima, sumatur logice, aut metaphysice, non datur a parte rei formaliter, sed pure fundamentaliter: sic enim accepta, est pars formalis essentiæ specificæ, contractiva Generis, distinctiva eorum, quæ alioqui conveniunt convenientia significante unitatem in prædicato generico, ac demum prædicabilis de pluribus «in quale quid:» quæ omnia supponunt distinctionem actualem inter prædicata realiter identificata, quæ distinctio, cum sit opus rationis, non datur a parte rei.

6. «Quær. 3:» an ultima Differentia sit formalitas simplex, sive indivisibilis in plures formalitates directas, et invicem ratione distinctas? Negarunt universim plures Antiqui, omnem Differentiam ultimam ex duabus, aut pluribus constituens: unde hominem v. g. definebant, «Animal rationale mortale,» ut per «mortale» differret ab Angelis, per «rationale» a brutis; atque ita coalesceret ex utroque differentia hominis completa. Communis tamen sententia, in plerisque substantiis, et accidentibus, præsertim physicis, et absolutis, ultimam Differentiam asserit esse prædicatum simplex. «Prob.» quia «rugibile» v. g. nullo fundamento divides in plures formalitates illiusmodi: quamvis enim in leone consideres proprietates, aut operationes inter se diversas, nec aliis animalibus communes, semper tamen unam præcipuam operationem invenes, quæ veluti fundat et radicat cæte-

ras, quamque «rugitum» appellamus. Si ergo concipias istius operationis principium conceptu «rugibile,» habebis prædicatum simplex, quod leonem discernit ab aliis, estque prima radix omnium proprietatum ejus.

7. Idem experientia docet in aliis substantiis. Idem in accidentibus: quo enim fundamento divides in plures formalitates Differentiam coloris in Specie albedinis v. g. ? Sæpe quidem discrimen unius Speciei ab aliis explicamus, non uno, sed pluribus terminis: at non tunc utimur definitione essentiali, sed mere descriptiva, plerumque necessaria ob ignorantiam differentiae essentialis. Sed nota, quaestionem procedere de formalitatibus directis, quæ scilicet denotant prædicata primæ intentionis, ut illa, «rationale, mortale.» Si tamen reflexe loquamur, a qualibet Differentia jam præcisa potest abstrahi ratio communis «differentiæ,» quæ, si non transcendat formaliter talitatem, per quam ad rugibile contrahitur, erit formaliter invicem distincta ab ea talitate. Sed in hoc sensu non loquimur.

8. Nihilominus putant Arriaga, Quiros, Aversa, cum aliis, valde probabile esse, quod ultima Differentia non raro ex pluribus coalescat, præsertim in accidentibus, sive in actibus animæ. Sic apparet in pluribus Speciebus mixtis, quæ perfectionem duarum secum identificent: v. g. in habitu, vel actu simul practico, et speculativo, in actu simul pertinente ad duas virtutes, justitiæ, et temperantiæ, et in actu, qui simul sit scientia et fides. Enimvero, Species, de qua prædicantur duo Genera diversa, et non subordinata, videtur exigere duplicem formalitatem differentialem, quarum quælibet suo Generi respondeat. Justitia autem et temperantia, aut scientia et fides, Genera sunt diversa, et inconnexa. Nec obstat paritas formæ physicæ, quæ unica est in quovis composito. Tum quia unica etiam est materia physica; et tamen Genus, quod est materia metaphysica, potest in una Specie multiplex esse; ut modo notavimus. Tum quia Differentia, cum sit forma analogica, et metaphorica, non debet esse per omnia similis formæ physicæ: unde in quavis Specie atoma, præter Differen-

tiam ultimam, dantur plures aliæ subalternæ; quin ideo simile quid inveniatur in formis physicis.

9. Dices: ergo ultima Differentia hominis non erit simplex. «Resp.» Rationale est Differentia hominis adæquata, non prout præcise sonat «Intellectivum» (sic enim est Genus ad hominem et Angelum), nec item prout convenit animæ a corpore separatæ; sed prout significat «Discursivum connaturaliter pendens in intelligendo a sensatione phantasie. Hoc sensu probabile videtur ex dictis, quod Rationale non sit differentia omnino simplex; contrahit enim ad hominem duo Genera prorsus inconnexa, et non subordinata, nempe «Animal, et Intellectivum;» idque habet speciale præ cæteris speciebus substantialibus. Qui tamen velit, utrumque Genus contrahi per indivisibilem formalitatem, quæ in aliis Speciebus mixtis, v. g. in actu scientiæ et fidei, est innominata, in homine autem nominatur «rationale;» non facile impugnabitur.

10. «Quær. 4:» et principaliter: utrum Genus transcendat formaliter ultimas Differentias? sive, utrum Differentia ultima includat formaliter Genus? Tunc prædicatum A «transcendit formaliter» prædicatum B, aut in eo «formaliter includitur,» quando pertinet ad definitionem, seu explicationem quidditativam illius, ita ut B sub proprio conceptu non possit plene explicari, quin dicatur esse A: et ideo tunc A dicitur «identificari formaliter» cum B. Sic in homine formaliter includuntur prædicata, «animal, et rationale,» et illa etiam omnia, per quæ definitur tam animal, quam rationale. Certum est, omnia Genera, et Differentias superiores includi formaliter in Speciebus inferioribus, v. g. in homine Genera «corpus, vivens, animal,» et Differentias «animatum, sensibile.» Certum item, prædicata inferiora, sive Species, sive Differentiæ sint, non includi formaliter in superioribus: neque enim animal definitur per hominem, aut rationale; neque vivens per animal, aut sensibile. Solum itaque dubitatur, an Genera et Differentiæ superiores transcendant formaliter Differentias Specierum inferiorum constitutivas. Brevitatis gratia loquemur de Differentiis ultimis, ut sunt rationale, rugibile, hinnibile, e quibus

consequentia facilis erit ad subalternas relatu ad Genera, quæ contrahunt.

11. Pro parte affirmativa citantur Nominales, necnon Soncinas, et Aversa, quibus adhærent aliqui RR. Negativa communis est in omni Schola cum Aristotele et D. Thoma citatis a P. Peynado (1). Hæc mihi vera est: et, omissis probationibus, quæ pariter impugnant transcendentiam entis, de qua modo nihil discernimus, «probatur» breviter. Genus et Differentia componunt Speciem in linea formali, seu tanquam partes metaphysicæ: sed partes in ea linea, in qua Totum componunt, debent mutuo distingui, nec altera alteram includere. Probatur hoc: tum exemplo partium in linea phisica componentium: tum quia, si altera pars alteram includit, æquabitur Toti; unde, vel non erit pars, vel falsificabit principium illud per se notum, «Omne Totum est majus sua parte.» Urgetur hoc ipsum: si Differentia formaliter includit Genus, nihil est formaliter in Specie, quod non sit etiam in Differentia, ut evisceranti patebit: ergo Differentia ultima non erit Prædicabile ab Specie diversum; siquidem «rationale,» non minus quam «homo,» prædicabitur de individuis «in quid» complete, sive ut tota essentia. «Confirm.» Certum videtur, quod nec Species, nec Genus transcendit formaliter Proprium metaphysicum, v. g. «risibile»: in quo tamen argumenta contrariorum æque militant.

12. *Objic.* 1: rugibile v. g., quæ est differentia leonis, est formaliter principium sensationis, et vitæ: ergo est formaliter animal, et vivens. «Prob. Antec.:

» quia rugibile est formaliter principium rugitus, et rugitus est formaliter sensatio, et vita. Similiter discursus, quamvis non sit sensatio, est formaliter vita: ergo principium ejus, quod est rationale, debet includere formaliter Genus «vivens.» Imprimis objectio instatur in risibili, quod est formaliter principium risus, qui est formaliter sensatio, et vita. Deinde noto, «rugibile, rationale,» et alia nomina Differentiarum, sæpe accipi pro tota Specie, significarique substantive hoc aut simili sensu, «Quod est rugibile, Quod

(1) Tract. 2, disp. 3, n. 2.

est rationale.» Hoc modo prædicata ista Genus includunt, suntque principium rugitus, aut discursus adæquate sumpti. Sed eo sensu non loquimur in præsentia. Accipimus igitur illa nomina, seu prædicata pure adjective, quatenus concipiuntur instar formæ adjacentis, et modificantis aliud: quo sensu potest rugibile v. g. definiri bifariam, nempe vel sub munere Differentiæ, vel per connotatum operationis inadæquate sumptæ.

13. Rugibile sub munere Differentiæ definitur, «Taleitas determinans animal ad leonem;» quæ definitio non est per animal in recto, sed in obliquo, seu connotato; sicut ubicatio non definitur per corpus in recto, dum sic definitur, «Modus ultimo determinans corpus ad locum.» Per connotatum operationis definitur, «Principium rugitus:» sed, cum rugitus sit etiam quædam integra Species operationis, includens sua prædicata generica, quæ sunt sensatio, et vita, insuperque suam differentiam specificam, per quam ab omni alia sensatione discernitur; fit, ut rugitus adæquate sumptus correspondeat prædicatis leonis distributione accommoda: nam, quatenus est vita correspondet prædicato «viventis;» quatenus est sensatio, prædicato «animalis;» quatenus est taleitas, aut differentia discernens hanc speciem operationis ab aliis, prædicato «rugibilis.» Unde rugibile, pure adjective conceptum, non est formaliter principium rugitus adæquate sumpti, sed tantum pure differentialiter accepti; quo sensu rugitus non est formaliter sensatio, nec vita. Idem dicito de discursu; qui tamen, etiam adæquate sumptus, non est vita illius Generis, quod sub se continet animal, et non nisi medio animali descendit ad inferiora; non enim discursus est sensatio. Solum ergo est vita de Genere Intellectivo, quod etiam contrahitur per rationale hominis absque transcendentia formali.

14. *Objic.* 2: Differentia cognitionis terminatæ ad Petrum, includit formaliter prædicatum genericum «cognitionis,» aut «tendentia cognoscitivæ;» jam ergo aliqua Differentia includit formaliter Genus. «Pob. Antec.:» quia Differentia illa non est præcise tendentia intentionalis in Petrum; alioqui non differret a tendentia amoris terminati ad Petrum; ergo est tendentia formaliter cognoscitiva. «Neg.

Antec.:» et in «probat. neg. Conseq.:» quamvis enim illa Differentia non sit formaliter cognitio, seu tendentia cognoscitiva, satis differt a tendentia propria amoris ex eo, quod sit taleitas tendentiæ cognoscitivæ, connotans scilicet Genus «cognitio,» cujus determinatio est. Plurimas quidem Differentias explicamus terminis significantibus totam Speciem: sed id provenit, non ex inclusione formali, sed ex penuria vocum.

15. *Objic.* 3, vulgatus syllogismus in «Darapti,» videlicet, «Omnis homo est formaliter animal, Omnis homo est formaliter rationalis, ergo aliquod rationale est formaliter animal:» ubi concluditur formalis identitas rationalis cum animali ex Præmissis veris, et rite dispositis. Verum hæc objectio solvenda est omnibus: nam eadem forma potest contra sententiam omnium concludi formalis inclusio rationalis in animali, sic nimirum, «Omnis homo est formaliter rationalis, Omnis homo est formaliter animal, Ergo aliquod animal est formaliter rationale.» Præterea, syllogismi forma non tenet: quia formalis identitas potest esse non mutua, juxta communem sententiam alibi probandam; atque ita est in præsentī; quamvis enim homo sit formaliter animal, non ideo animal, uti nec rationale seorsum, est formaliter homo. At, quando Extrema non identificantur cum Medio, licet hoc identificetur cum illis, non concluditur ipsorum identitas inter se; cum non habeat locum illud principium, «Quæ sunt eadem uni tertio etc.» Hinc formalis identitas non mutua tam non distribuit Medium, quam realis inadæquata: ideoque syllogismus ille similis est huic, «Omnis homo est inadæquate anima rationalis, Omnis homo est inadæquate corpus, Ergo aliquod corpus est inadæquate anima rationalis.»

16. *Objic.* 4. Differentia ut talis concipi nequit sine Genere: ergo formaliter includit Genus. «Dist. Antec.:» sine Genere, tamquam connotato, «conc.;

» sine Genere, tamquam prædicato sui quidditativo, «neg. Antec., et Conseq.» Differentia ut talis connotat Genus ut obliquum, sive ut terminum connexionis; ideoque sine mentione illius concipi non potest. Sed non inde infertur inclusio formalis, imo nec realis; ut patet in creatura, quæ ut talis non concipitur sine Deo, nec unio sine extremis, nec modus sine re, quam determinat. Dices: si

animal apparet ex parte actus in definitione rationalis, quomodo præscinditur rationale ab animali? «Resp.» Præscinditur, non quidem «præcisione indifferentiæ,» sed «præcisione non inclusionis,» cui non obstat apparentia animalis per modum obliqui, seu connotati; cum ea quippe stat, quod non appareat utriusque realis identitas, nec ex sola vi talis actus dici possit, «Rationale est animal.» Tota solutio patet in risibili, quod, ut proprietas est, nec concipi, nec definiri potest sine essentia hominis, cujus est proprietas: et tamen non illam formaliter includit.

17. *Objic.* 5: Differentia est definibilis: ergo per Genus: ergo formaliter includit Genus. Imprimis, Differentia juxta communem opinionem non est stricte definibilis per Genus et Differentiam, cum non habeat compositionem metaphysicam; sicut etiam de supremo Genere dici solet. Deinde, esto per Genus aliquod definiatur, non definitur per illud, de quo disputamus, nempe quod contrahitur ad illam Speciem, cujus Differentia est pars. Definietur ergo per alia Genera transcendentia, vel quæ non pertinent ad lineam Prædicamentalem, v. g. per «principium,» ut cum rationale definitur, «Principium discurrendi:» vel etiam per Genera «talitatis, formalitatis, differentię ut sic;» et in esse Universalis logici, per genus reflexum, «Prædicabile.» Sed nunc de solis Generibus disputamus directe positis in Prædicamento, cujus in linea transversali ponuntur Differentię: nam relatu ad illa alia Genera, Differentia non est differentia, sed species quædam.

18. Ad extremum duo notabis. 1: Genus, «substantia,» prout significat substantiam completam, quæ in Prædicamento ponitur, non includitur formaliter in rationali. Unde rationale formaliter nec est substantia, nec accidens, sed est talitas substantię: potest enim in sensu formali dari medium quid inter substantiam et accidens, licet non in sensu reali. Si tamen ratio substantię in aliqua abstractione sit prædicatum transcendens, includetur quidem in rationali; sed tunc non erit Genus. 2: quod diximus de Genere respectu Differentię specificæ, subalternæ, vel infimæ, intelligendum pariter de Specie respectu differentię individualis, v. g. de homine respectu Patreitatis.

CAPUT III

De proprio.

1. Quantum Prædicabile Porphyrianum est «Proprium,» seu «Differentia propria;» quæ primo intentionaliter accepta, est «Id, quod essentiam, quam supponit constitutam, necessario et per se consequitur:» accepta vero secundo intentionaliter, sive in esse Universalis, est «Prædicabile de pluribus in quale per se et necessario;» vel, quod eodem redit, «Prædicabile de pluribus per se et necessario, sed extra essentiam.» Per ly «extra essentiam» differt a Genere, Specie, et Differentia: per ly «per se et necessario,» differt ab Accidenti mox explicando. Proprium, aliud est physicum, aliud metaphysicum, sive logicum. Physicum est, quod per se necessario consequitur essentiam, a qua realiter distinguitur. Sic lux est proprietas Solis, et calor ignis. Metaphysicum est quod, cum realiter idem sit cum essentia, tamen ab ea formaliter distinguitur, et ex modo concipiendi ab eadem quasi radicatur: quod genus radicationis explicuimus supra cap. 1, n. 6. Sic risibile, et admirativum dicuntur proprietates hominis.

2. Quatuor genera proprietatum, seu quatuor modos Proprii distinxit Porphyrius. Proprium «primo modo» est, «quod soli Speciei convenit, sed non omni ejus individuo;» ut esse Medicum; quod solius est hominis, sed non omnis. Proprium «secundo modo» est, «quod omni individuo Speciei convenit, sed non soli;» ut esse bipedem; quod et omni homini convenit, et etiam avibus. Proprium «tertio modo» est, «quod omni et soli individuo Speciei convenit, sed non semper;» ut canescere, quod omnis et solius est hominis, non omni tempore, sed in senectute. Proprium «quarto modo» est, «quod convenit omni et soli individuo Speciei, et semper;» atque ita convenit homini esse risibilem. Hæc exempla, quæ Porphyrius adducit pro quatuor modis Proprii, forte rejicere voles ex Caramuele.

3. Nam in primis, esse Medicum etiam Angelis convenit, addo et brutis animantibus, quæ naturæ instinctu opportuna sibi remedia passim adhibent. Deinde, bipedem esse non omni homini convenit: nam, siqua fides Plinio, non longe a Trogloditis homines sunt miræ pernicitatis, quos «Sciapodes» vocant, unico pede instructi, atque ita magno, ut umbra illius ab æstu se protegant resupini jacentes. Præterea, canescere convenit etiam corvis, et canibus; et juxta Aristotelem 5, de gener. animal, cap. 5, maxime convenit equis. Postremo, risibilis esse convenit etiam equis, elephantis et canibus. Eadem exempla late rejicit Servera dispust. 10. Log. cap. 1; qui præsertim invehitur contra risibile. Nam primum carpit vocabulum ipsum ut ineptum: «risibile» enim non tam significat «ridere potens,» quam «risu dignum;» sicut «amabile, et admirabile» significant «amore, et admiratione dignum:» quare aptius diceretur homo «risivus,» sicut dicitur «admirativus.» Deinde fuse probat, eam proprietatem aliis animantibus præter hominem convenire. Postremo probat etiam cap. 3, præsertim num. 35, non omnem hominem necessario esse risibilem, aut risivum.

4. Scrupulis hisce poterit occurri, si dicatur ad 1, medicinam, prout est ars studio et labore parata, propriam esse solius hominis, nec Angelis, aut brutis convenire. Ad 2, Plinii testimonium recusari posse: vel eo admissio, tales homines per se, et suapte natura binos pedes exigere, quamvis per accidens nascentur unipedes, ut non raro, vel inter nos, bicipites nascuntur. Ad 3, canescere manifeste, et toto capite, solius esse hominis; quamvis animalia quædam imperfecte canescant; ut monet Aristoteles ibidem cap. 3, et 5. Ad 4, canes (idem esto de brutis aliis) blandiri quidem, exultare, et quædam lætitiæ signa præseferre; sed non proprie ridere; sicut non proprie discurrunt, quamvis naturali sagacitate discursum imitari videantur. Risus ergo, si vere talis est, et non mere apparens, per se supponit admirationem aliquam, proindeque rationis actum; de quo in Animastica. Nec facile probabitur, dari posse homines suapte natura non risivos, et tamen ejusdem speciei cum iis, quos de facto novimus. Significatio activa vocabili «risibile» sustineri potest ob consuetudinem Schola-

rum, quibus immerito negabitur ea potestas in vocabula, quæ cadit in vulgus.

5. Facile tamen assignari poterunt alia exempla pro singulis quatuor modis Proprii, sistendo in Specie humana. V. g. pro primo, esse baptizatum, aut Sacerdotem: pro secundo, posse cibum capere, vel esse locomotivum, aut sensibiliter appetitivum: pro tertio, esse divisum in corpus et animam permanentem, ut accidit tempore mortis: pro quarto, esse admirativum. Ubi notandum, fieri posse plures alias combinationes Proprii, præter quatuor enumeratas a Porphyrio: quæ de re videndus Servera disput. 10, num. 2.

6. Nunc «quæritur 1:» quonam ex illis quatuor modis pertineat Proprium ad quantum Prædicabile? Communiter dicitur, solum Proprium quarto modo hunc pertinere: quia cætera, vel contingenter accidunt subjecto, vel sunt aliis rebus communia; «proprium» autem contraponitur «communi:» unde inquit Aristoteles 1. Topic. 4, «Nemo proprium alicujus rei dixerit, quod aliis convenire potest.» Dicendum tamen, ad hoc etiam Prædicabile pertinere Proprium secundo modo: quia plurima sunt accidentia, quæ per se prædicantur, et necessario consequuntur essentiam; et tamen sunt Propria secundo modo, cum non soli speciei convenient. Hæc autem pertinere nequeunt ad quantum Prædicabile: ergo ad quantum.

7. Sic tres illæ proprietates, quas pro secundo modo assignavimus num. 5, per se committantur essentiam hominis, nec contingenter prædicantur: et tamen brutis etiam convenient; quia fundantur in prædicato generico animalis. Imo proprietates aliquæ sunt, quæ fundantur in supremo Genere substantiæ, v. g. esse receptivum accidentium, vel esse ab accidenti perfectibile; quæ est proprietas per se et necessario comitans omnem substantiam completam, et creatam. Nec obstat rigor nominis, «proprium:» quod, ut notant Conimbricenses, non accipitur nunc in rigore grammatico, sicut illud accepit Aristoteles loco nobis objecto; sed tantum prout significat accidens per se exactum ab essentia subjecti.

8. *Quær.* 2: utrum prædicationes de Proprio sint necessariae veritatis? «Resp. 1. Prædicationes de Proprio metaphysico sunt æternæ

veritatis: quia risibile v. g., vel admirativum, est essentialiter inseparabile ab homine, utpote cum ipso realiter identificatum. Nec te moveat argutia Serveræ loc. cit a n. 27, negantis contra sententiam omnium, ullum esse Proprium metaphysicum: quia, inquit, non est Proprium, saltem «quarto modo,» nisi quod necessario subsequitur essentiam, et ab ea necessario dimanat: hoc autem nulli prædicato convenit realiter identificato cum essentia. Probat: quia subsecutio, ac dimanatio inter prædicata realiter identificata, necessario involvit, aut supponit distinctionem rationis; sed distinctio rationis contingens est, et contingenter advenit objecto: ergo subsecutio, ac dimanatio pariter contingens esse debet, minimeque necessaria.

9. Ne, inquam, hoc argumento movearis; quod pariter probat, differentiam non esse necesario contractivam Generis, nec necessario constitutivam, aut distinctivam Speciei: nec item essentiam hominis metaphysicam necessario constitui ex animali, et rationali: hæc enim omnia supponunt, aut involvunt distinctionem rationis. Probat etiam, nullum Proprium esse «Prædicabile per se et necessario,» cum non constituatur prædicabile, nisi per actum rationis contingentem. Probat denique, nec Proprium physicum necessario dimanare ab essentia: nam dimanatio caloris ab igne v. g., necessario supponit physicam existentiam ignis; sed ea existentia contingens est: ergo et dimanatio contingens erit.

10. Dic ergo, ut subsecutio Proprii metaphysici dicatur necessaria, sufficere, quod distinctio rationis sit «fundamentaliter» necessaria, quatenus fundamentum ejus indefectibile est, licet non necessario fundet in actu secundo. Vel melius dici potest, dimanationem esse necessariam, non independentem ab omni suppositione, sed supposita existentia metaphysica talis essentiæ, quæ existentia per distinctionem rationis constituitur: quemadmodum dimanatio physica non est necessaria, nisi supposita existentia physica essentiæ, ut in nupero caloris exemplo videre licet. Est tamen æternæ veritatis prædicatio Proprii metaphysici; quia veritas ejus nititur identitate reali: sicut ob eandem rationem, æternæ veritatis est prædicatio Generis de Specie, quamvis actualis denominatio Generis sit contingens.

11. *Resp.* 2. Prædicationes de Proprio physico, sunt veritatis naturaliter necessariae, vel omnino absolute, ita ut solum de potentia Dei absoluta deficere possit, v. g. hæc, «Sol est lucidus in summo;» vel saltem cum hoc addito, «nisi obstet violentia contrariorum, «qualiter necessaria est hæc prædicatio, «Aqua est summe frigida;» nam summa frigiditas ita est connaturalis proprietas aquæ ut tamen per violentiam contrariorum Agentium auferri possit, auferaturque passim citra miraculum. Quare adverbium «necessario,» quod ponitur in definitione Proprii, debet intelligi cum illo addito, «nisi obstet etc.,» vel cum hoc, «juxta exigentiam sibi relictam,» vel, «a contrariis liberam:» quo sensu quævis prædicatio de Proprio physico veritatem habet non nisi Divinitus defectibilem.

12. *Quær.* 3: de quibus prædicetur Proprium ut Universale? «*Resp.*» Non prædicatur ut Universale de Specie, vel Genere, cujus est proprietas, sed tantum de inferioribus individuis, aut speciebus: idque propter rationem, quam in simili dedimus circa Differentiam cap. 2, num 1. Notandum tamen, Proprium prædicari ut Speciem de suis individuis formatis ex nomine communi Proprii, et signo demonstrativo, ut cum dicitur, «Hoc admirativum est admirativum:» de quo iterum redibit sermo circa Accidens.

13. *Quær.* 4, an Proprium detur a parte rei? «*Resp.*» Proprium metaphysicum, existit quidem a parte rei, secundum substratum, sed non habet rationem proprietatis a parte rei, cum non realiter distinguitur ab essentia. Proprium vero physicum propter rationem oppositam gerit a parte rei munus proprietatis, sed non habet esse Universale, seu Prædicabile, nisi fundamentaliter.

CAPUT IV

De Accidenti.

1. Accidens in præsenti non sumitur, prout Substantiæ contraponitur, quo sensu vocatur Accidens «prædicamen tale;» sed accipitur pro eo, quod contingenter advenit alicui, sive sit entitative substantia, ut vestes, et arma, cum homo dicitur «vestitus, et armatus;» sive sit accidens entitative, ut albedo, cum homo dicitur «albus;» atque ita vocatur Accidens «prædicabile:» et prout condistinguitur a Proprio, vocatur Accidens «commune.» Hoc autem primo intentionaliter acceptum sic definit Porphyrius, «Quod potest adesse atque abesse sine subjecti corruptione: idest, quod ita contingenter advenit subjecto, ut possit vel in eo existere, vel ab eo separari, quin subjectum ex hac variatione destruat.

2. Sed huic definitioni nonnulla opponuntur. 1: nigredo est accidens corvi, et æthyopis, ut etiam albedo cygni, et nivis; quin possint illæso subjecto separari. 2: hæ sunt prædicationes Accidentis, «Homo est existens, est læthaliter vulneratus,» aut «est capite truncatus:» et tamen hæc accidentia non adsunt atque absunt sine corruptione subjecti. 3: tali definitione non differt Accidens a Proprio: nam summa frigiditas, quæ est aquæ proprietas, potest adesse vel abesse, quin aqua corrumpatur. Responsio communis hæc est. Non negat Porphyrius accidentia realiter inseparabilia, cum ipsemet dividat Accidens in separabile, et inseparabile: quare solum intendit, ut Accidens possit adesse vel abesse mentaliter positive, negata etiam convenientia naturali, quin ideo subjectum destruat in mente.

3. Unde «ad 1:» nigredo corvi, vel æthyopis (albedo cygni, ac nivis, non censetur accidens, sed proprietas «secundo modo,» quæ proinde pertinet ad quartum Prædicabile, ex dictis cap. præced.) mentaliter separari potest per positivam negationem illæso in mente

subjecto: nihil enim de æthyopis essentia detrahis, etiamsi dicas, «Æthyops non est niger ex propriæ naturæ exigentia. Ad 2,» accidentia illa subjectum corrumpunt physice, sed non mentaliter, potest enim quis totam concipere essentiam hominis, sive illum more tuum, sive existentem asserat. «Ad 3,» summa frigiditas, si de aqua negetur: secundum convenientiam connaturalem, sic nimirum, «Aqua suapte natura non est summe frigida;» non manebit in mente vera essentia aquæ: sed destruetur saltem illative, cum ipsi detrahatur, non solum frigiditas, sed etiam ejus exigentia connaturalis, quam secum identificat, et quam retinet etiam dum privatur frigore per violentiam contrarii agentis, aut per miraculum.

4. Huic tamen doctrinæ obstat, quod, licet aliis difficultatibus utcumque satisfaciatur, tertiæ non satisfacit: nam summa frigiditas, prout est physica proprietas aquæ, realiter adæquate distinguitur ab aqua, proindeque non est accipienda simul cum exigentia connaturali, quæ cum aqua realiter identificatur, et ut summum est proprietas ejus metaphysica: sed summa frigiditas, quatenus realiter ab aqua distinguitur, et seorsum ab exigentia connaturali, potest absdubio positive negari de aqua, quin hæc in mente destruat: ergo quatenus physica proprietas est, comprehenditur definitione Accidentis. Quidquid sit de mente Porphyrii, melius forsitan, et clarius definitur Accidens hoc pacto, «Quod subjecto advenit, quin ab ejus essentia permanenter exigatur:» quæ definitio non prohibet Accidens esse alio ex capite inseparabile.

5. Jam Accidens secundo intentionaliter sumptum in esse Universalis logici, definitur communiter, «Prædicabile de pluribus in quale contingenter:» ubi ly «contingenter» intelligi debet attenda naturali exigentia subjecti non violata per actionem contrarii agentis; ita ut definitio reddat hunc sensum, «Prædicabile de pluribus extra essentiam et exigentiam naturalem, saltem ut exigentem permanentem.» Sic hæc sunt prædicationes Accidentis, quod constituit quintum Prædicabile, «Homo est albus, est armatus, est dormiens, est ridens.» Ubi notandum, dari quoque Accidentia metaphysica, ea nimirum, quæ in consideratione metaphysica contingenter adveniunt subjecto, seu

extra essentiam, et exigentiam ejus. Sic rationale prædicatur de animali, et quævis alia Differentia specifica prædicatur de Genere, tamquam accidens metaphysicum; quia nimirum animal abstracte consideratum, indifferens est, ut sit, vel non sit rationale. Unde patet discrimen inter Proprium metaphysicum, et Accidens etiam metaphysicum; nam hoc non radicatur, nec exigitur a natura, cui accidit; illud vero radicatur necessario a natura, cujus est proprietas, v. g. risibile a rationali.

6. Circa Accidens ita explicatum, sciendum est 1, illud, quatenus est quantum Prædicabile, non prædicari in abstracto, nec in recto, sed in concreto dicente subjectum in recto, et accidentalem formam in obliquo: non enim vere dicitur, «Petrus est albedo,» vel, «est albedo, et subjectum ejus,» sed, «est albus;» quod ita exponitur, «est subjectum habens albedinem,» vel, «affectum albedine.» Dices: quomodo potest Accidens vere dici de Petro, cui non identificatur? «Resp.» Solum debet cum subjecto identificari, quod de eo dicitur in recto, non vero quod dicitur tantum in obliquo. Sic vere dicitur, «Creatura est effectus Dei,» quamvis obliquum prædicati non identificetur cum subjecto.

7. Dices insuper: ergo in hac prædicatione, «Petrus est albus,» solum affirmatur identitas subjecti cum recto prædicati: ergo prædicatio non erit contingens, sed necessario vera; nam ea identitas est indefectibilis. «Resp.» Non affirmatur identitas illa nude et solitarie; sed simul affirmatur, aut supponitur actualis unio accidentis cum recto prædicati; ut perinde sit dicere, «Petrus est albus,» ac, «est subjectum habens albedinem sibi unitam,» vel, «cui albedo unitur:» et cum hæc unio sit contingens, absolute contingentem reddit propositionis veritatem.

8. Sciendum est 2. Accidens comparatum ad inferiora, de quibus prædicari valet in abstracto, non esse quantum Prædicabile, sed esse Genus, aut Speciem, aut Differentiam, prout fuerit gradus, et modus abstractionis. Unde color ut sic, prædicatur de albedine et nigredine ut Genus; et albedo ut sic, de hac, et illa albedine ut Species. Sciendum est 3, Accidens in concreto non prædicari contingen-

ter, seu ritu quinti Prædicabilis, nisi de subjecto nude expresso: de inferioribus enim expressis nomine concreti ipsius, aut sub ipso contenti, prædicatur essentialiter. Unde hæc est prædicatio Generis, «Album est coloratum, et hæc speciei, «Hoc album est album.» Imo hæc etiam prædicatio, «Homo albus est albus,» et similes ex parte subjecti exprimentes totum esse concreti accidentalis, non sunt contingentes, sed necessariae, ut in Summulis dictum est; vocarique possunt prædicationes Speciei, eo quod «album» prædicetur ut tota essentia subjecti in esse concreti; siquidem «homo albus, et paries albus» solo numero differunt in esse concreti accidentalis; diversitas enim intrinseca subjectorum de materiali se habet in ordine ad illud concretum constituendum.

9. Sciendum est 4, ad veram et absolutam prædicationem accidentis physici et intrinseci, dum prædicatur per modum quinti Prædicabilis, necessario requiri existentiam subjecti a parte rei. Ratio est; quia simul asseritur actualis unio Accidentis cum subjecto, ut constat ex num. 7.: implicat autem actualis unio Accidentis physici, et intrinseci, cum subjecto non existenti. Unde inferes contra P. Lynceum, hanc prædicationem, «Petrus est possibiliter albus,» non esse quinti Prædicabilis, sed quarti, nimirum Proprii metaphysici «secundo modo:» reddit enim hunc sensum, «Petrus est potens recipere albedinem;» proindeque solum prædicat potentiam albedinis receptivam, quæ est proprietas metaphysica substantiæ corporeæ, saltem in plerisque Speciebus. Dixi, «ad prædicationem absolutam;» quia conditionalis, v. g. «Si Petrus existat, erit albus,» poterit vera esse et contingens, etsi subjectum non existat actu; non enim adstruit unionem albedinis, quæ sit, sed quæ esset hypothesi, in qua subjectum existeret.

10. Sciendum est 5, non requiri semper existentiam realem subjecti ad veram prædicationem Accidentis extrinseci, præsertim intentionalis. Ratio: quia, cum Accidens intentionale non uniatur intrinsece subjecto, nec in eo sustentetur, non indiget ejus existentia, ut illud extrinsecè denominet. Sic vere dicitur, «Antichristus est cognitus, et, Salus, quæ non existit, est optata.» Imo nec requiritur sub-

jecti possibilitas; vere quippe dicitur, «Chymera est cognita.» Nonnulla tamen accidentia intentionalia ex peculiari genio requirunt existentiam objecti, quod denominant, v. g. visio materialis, aut actus Fidei de existentia alicujus objecti.

CAPUT V

De numero, et convenientia Prædicabilium.

1. Quædam supersunt quinque Prædicabilibus communia, quæ in hoc, et sequenti Capite discutiemus. «Quæritur» 1: utrum alia sint Prædicabilia præter quinque jam explicata? Communis responsio negativa est. Nam quod prædicatur tamquam Universale, vel est de essentia subjecti, vel extra essentiam. Si primum: prædicabitur vel tamquam pars materialis, vel tamquam pars formalis, vel tamquam tota essentia; proindeque vel erit Genus, vel Differentia, vel Species. Si secundum: prædicabitur vel necessario, seu juxta exigentiam subjecti, et erit Proprium; vel contingenter, seu extra subjecti exigentiam, et erit Accidens.

2. Caramuel assignat Prædicabilia 46, additque, plura forte inveniri posse, si curiose quærantur. P. Lynce approbat numerum quinarium: sed addit, potuisse non incongrue majorem, vel minorem constitui. Plures alias Auctorum opiniones circa numerum Prædicabilium erudite recenset Servera disp. 11, cap. 1. Mihi res est non magni momenti: nec pro doctrina Porphyrii, tamquam pro aris, et focis pugnandum existimo. Numerum quinarium congruenter statutum puto. Valde tamen probabile est, posse augeri, ut apud citatos Auctores videre licet. Si communem sententiam tueri velis, præ oculis habeto, quod in hoc tractatu solum agitur de Prædicabilibus, qui sunt termini universales, incomplexi, univoci, intranscendentes, a rebus extra Deum abstracti, et quatenus sunt vere affirmabiles de inferioribus. Cum hisce conditionibus non facile assignabitur Prædicabile,

quod revocari nequeat ad aliquod e quinque vulgatis, per quamdam saltem proportionem.

3. Dices adhuc: cum Prædicamenta sint decem, et omnia sint prædicabilia, quomodo non sunt Prædicabilia decem? «Resp.» Prædicabilium numerus desumitur, non ex modo essendi, sicut numerus Prædicamentorum, sed tantum ex modo prædicandi, «in quid,» vel «in quale, etc.:» cumque modus iste sit idem in pluribus Prædicamentis, fit, ut licet omnia sint prædicabilia, non constituent singula Prædicabile logice diversum, sed plura pertineant ad unam, e quinque Prædicabilium speciebus.

4. Dices insuper: si ratio «calidi» abstrahatur ab igne et aqua calefacta, aut ratio «lucidi» a Sole et aere, fiet Prædicabile diversum a quinque vulgatis: prædicabitur enim extra essentiam, quin prædicetur nec contingenter, nec necessario, nec juxta, nec extra exigentiam, proindeque nec ut Proprium, nec ut Accidens, sed ut præscindens ab utroque. «Resp.» Ratio illa simul est Proprium, et Accidens respectu diversorum: prædicatur enim necessario de hoc et illo igne, vel de hoc et illo Sole (non est admittendum, quod illa ratio abstrahi possit ab uno igne, vel Sole, quin abstrahatur pariter a cæteris ejusdem speciei possibilibus, idest, quin attingantur omnes ex parte objecti (1); similiterque censendum de aqua, et aere); prædicatur vero contingenter de hac et illa aqua, vel de hoc et illo aere. Quare, sicut animal ut sic, est Genus relatu ad hominem et equum, et est Species relatu ad sua individua incompleta, nempe «hoc animal, et illud animal;» ita res habet in præsentia.

5. *Quær.* 2: an divisio logici Universalis in quinque Prædicabilia sit immediata? «Resp.» Non est: quia Prædicabile ut sic, immediatius dividi potuit in Prædicabile essentialiter, et Prædicabile extra essentiam: ac deinde primum membrum subdividi potuit in Genus, Speciem, et Differentiam; et secundum, in Proprium, et Accidens. *Quær.* 3: an sit divisio in Species ultimas Prædicabilis? «Resp.» Non

(1) Vid. Tractat. 2, disput. 2, cap. ultim. num. 10.

est, saltem penes omnia membra. Ut enim omittam subdivisionem Generis in supremum, subalternum, et infimum, necnon Speciei, ac Differentiæ, in subalternam, et atomam; certe Proprium subdividi potest in reciprocum, et non reciprocum, vel in Proprium «quarto, et secundo modo,» cum utrumque pertineat ad quartum Prædicabile, ut cap. præced. vidimus; vel etiam in Proprium metaphysicum, et physicum; et hoc in prorsus indefectibile naturaliter, ut est lux in Sole, et calor in igne, et naturaliter defectibile, ut est frigus in aqua.

6. Accidens item subdividi potest in separabile, et inseparabile naturaliter, ut divisit ipse Porphyrius; vel etiã in intrinsecum, et extrinsecum; et aliis præterea modis. Nec dicas, in his importari diversitatem pure physicam, non tamen logicam, sive in modo prædicandi. Nam cur, quæso, prædicari «necessario, et contingenter,» importat diversitatem logicam, si non eam importat, prædicari «cum necessitate metaphysica, et cum physica?» vel «cum necessitate naturaliter frustrabili, et cum infrustabili? vel extrinsece?» Magno eris ingenio, si discrimen dederis idoneum.

7. *Quer.* 4, utrum vulgata divisio sit in membra necessario distincta, ita ut non possit unum, idemque Prædicabile duo vel plura in se membra identificare? «Resp.» Est in membra necessario distincta «terminative,» seu «connotative;» non vero «subjective. Patet responsio ex supra dictis: nam in primis omnia Prædicabilia sunt Species relatu ad sua individua incompleta, seu expressa nomine communi per hæceitatem contracto, ut suis locis notavimus: deinde eadem ratio communis potest esse Proprium, et Accidens, ut constat ex num. 4. Mitto combinationes alias. Hæc intelligo, quin ex parte Universalis necessarium sit multiplicare formas, vel intentiones. Semper tamen necessaria est diversitas terminorum, quos unaquæque denominatio connotat: non enim potest eadem ratio communis esse v. g. Genus et Species respectu eorundem inferiorum; sed tantum respectu diversorum; ut etiam suis locis observatum manet. Nec ideo vitiosa est divisio; sicuti vitiosa non est divisio actus Voluntatis in amorem, et odium, quamvis utrumque membrum identificari possit in eodem actu

respectu diversorum. Sufficit ergo, quod membra saltem possint ratione distingui per connotata extrinseca.

8. *Quær.* 5, utrum quinque Prædicabilia univoce conveniant in ratione Prædicabilis? Vel aliis terminis, Utrum abstrahi possit communis et univoca ratio Prædicabilis, quæ sit Genus ad quinque Prædicabilia? Affirmat communis in omni Schola sententia, contra veteres quosdam, quibus consentit unus, aut alter e modernis. Probatur breviter. Quinque Prædicabilia proprie conveniunt in ratione Universalis, seu Prædicabilis de multis: ergo ab omnibus abstrahi potest univoca ratio Prædicabilis; quæ, si talis est, nullo titulo prohibetur esse Genus ad illa omnia. Antecedens unice dubium probatur: ideo non proprie convenirent, quia alia prædicantur essentialiter, alia extra essentiam, alia complete, alia incomplete, etc; sed hoc non obstat: ergo etc.

9. *Prob. Min.:* quod homo sit animal rationale, et equus animal hinnibile, non tollit propriam convenientiam utriusque in ratione animalis: ergo pariter in re nostra. «Prob. Conseq :» nam, sicut illa diversitas hominis et equi spectat ad differentias específicas, quia non efficit, quominus proprie dicatur de quovis eorum, «Est principium sentiendi;» illud Prædicabilem discrimen in peculiares eorum differentias debet refundi, cum nihilominus verissime dicatur de singulis eorum, «Est prædicabile de multis.» At ab his differentiis omnino præscinditur per communem conceptum, «Universale,» seu «Prædicabile,» non minus quam per conceptum, «animal,» a differentiis hominis et equi: ergo etc.

10. *Objic.* 1: quinque Prædicabilia non proprie conveniunt in ratione Prædicabilis: nam quartum et quintum prædicantur solum accidentaliter, atque adeo non proprie. «Resp.» Prædicari accidentaliter, est prædicari vere et proprie: quis enim dubitet, proprie verificari predicationes istas, «Aqua est calida, Petrus est dormiens, est æger, est prædestinatus, est justus?» Ubi nota, quod particulæ, «extra essentiam, et contingenter,» quæ ponuntur in definitione quarti et quinti Prædicabilis, denotant modum, quo Prædicabilia conveniunt

subjectis; nec referri debent ad modum, quo prædicabilitas convenit Proprio et Accidenti secundo intentionaliter sumptis: nam utrique essentialiter convenit «posse prædicari extra essentiam,» et Accidenti convenit etiam necessario et essentialiter «posse prædicari contingenter.» Non aliter ac etiam in sensu physico accidentibus essentielle est «non esse de essentia substantiæ;» et calori convenit per se et necessario «non advenire aquæ nisi per accidens.

11. *Objic. 2,* famosum argumentum, quod mille tricis et captio-nibus aditum aperit. Si Prædicabile ut sic, est Genus ad quinque Prædicabilia, erit ratio superior Genere ut sic, proindeque et omni-bus Generibus, utpote inferioribus Genere ut sic. Hinc autem sequi-tur 1, quod «Prædicabile» ut sic sub hac eadem expressione, vel in-tentione, simul est superius, et inferius Genere ut sic; superius, quia de Genere ut sic prædicatur ut Genus; inferius, quia ipsum est Genus quoddam particulare, proindeque continetur sub Genere ut sic. Unde etiam fit, Genus aliquod esse inferius sua Specie; nam Prædicabile comparatur ad Genus ut sic, tamquam ad sui Speciem. Fit item, Speciem aliquam esse inferiorem uno suo individuo; nam Prædicabile ut sic, cum sit Genus quoddam particulare, unum est individuum Generis ut sic, tamquam Speciei logicæ. Sequitur 2, quod Prædica-bile ut sic est superius et inferius semetipso, cum sit superius omni Genere, simulque sit unum ex Generibus. Sequitur 3, quod omnia quinque Prædicabilia sunt Genus: nam sicut omne contentum sub ratione hominis est animal, eo quod sub animali contineatur homo; ita omne contentum sub ratione Prædicabilis est Genus, si sub Ge-nere continetur Prædicabile.

12. Pro solutione præmitto notationes aliquot. «Not. 1:» unum esse logice superius altero, est posse verificari de illo, et insuper de aliis; ut patet in animali ut sic, quod idcirco dicitur superius homine. «Not. 2:» Prædicabile ut sic, spectari potest bifariam. Uno modo, «primo intentionaliter,» idest, secundum illud esse, quod attingitur et exprimitur per hanc cognitionem, «Prædicabile,» quæ respectu illius est veluti prima intentio formalis: quemadmodum animal ut sic, acci-pitur primo intentionaliter, cum spectatur secundum illud esse, quod

exprimitur per conceptum, «animal,» nempe secundum prædicata viventis et sensibilis.

13. Alio modo, «secundo intentionaliter,» idest, secundum illud esse, quod per denominationem extrinsecam accipit ab illa eadem cognitione, «Prædicabile,» et quod non exprimitur nisi per novam cognitionem reflexam, quæ sit veluti secunda intentio formalis: quemadmodum animal ut sic, accipitur secundo intentionaliter, cum spectatur secundum denominationem Generis, quam accipit a cognitione, «animal,» et quæ non exprimitur nisi per hanc reflexam cognitionem, «Genus.» Eundem sensum reddunt vulgares alii termini, videlicet «signate et exercite, in suppositione personali et in suppositione simplici;» quorum explicationem huic affinem vide disput. præced. cap. 7, num. 4, et 5.

14. «Not. 3:» Intellectus per cognitiones directas, «homo, animal, etc.» constituit Universalia directa; quæ «secundo intentionaliter» accepta, sunt indivisibilia in plura, atque adeo sunt individua logica: v. g. animal ut sic, dividi quidem potest in plura animalia; at non in multiplex Genus; proindeque in esse Generis proximi ad hominem et brutum est quid individuum, et singulare. Idem cernere est in aliis Generibus, Speciebus, Differentiis, etc. Deinde ab his reflexe abstrahitur ratio Generis ut sic, Speciei ut sic, Differentiæ ut sic, etc. quæ sunt Species reflexæ, prædicabilesque de hoc et illo Genere directo, de hac et illa Specie directa, etc., tamquam de individuis. Denique ab hisce Speciebus reflexis per novam reflexionem abstrahitur communis ratio «Universalis,» aut «Prædicabilis» ut sic; quæ ratio est Genus respectu quinque Prædicabilium, ita ut illi tamquam Species correspondeant Genus ut sic, Differentia ut sic, etc., et tamquam individua, Universalia directa, nempe «animal» ut sic, «arbor» ut sic, «homo» ut sic, etc.

15. His ita præmissis, ad «Object. resp.» Prædicabile ut sic, signate, seu primo intentionaliter sumptum, est ratio superior Genere ut sic; quia illud esse, quod exprimit cognitio, «Prædicabile,» verificari potest de Genere ut sic, et insuper de aliis, nempe de Specie ut sic, Differentia ut sic, etc.; in quo stat superioritas logica, ex

num. 12. At exercite, vel secundo intentionaliter acceptum, non est ratio superior; quia extriseca denominatio «Generis ad quinque Prædicabilia,» quam accipit ab hac cognitione, «Prædicabile,» non est verificabilis de Genere ut sic, nec de aliis, sed de solo ipso Prædicabili ut sic, tamquam de Genere individuo. Non aliter hac animal ut sic, signate sumptum, est ratio superior homine: sed acceptum exercite, vel secundo intentionaliter, non est ratio superior, cum non sit verificabilis de homine, nec de aliis præter ipsummet animal ut sic in esse talis concreti; falso quippe diceres, «Homo est Genus ad hominem et brutum.»

16. Hinc «ad 1, sequel.,» concedo, quod Prædicabile ut sic, sub hac eadem intentione sit superius, et inferius Genere ut sic, in diverso sensu: est enim superius secundum esse signatum, et primo intentionale; et est inferius secundum esse exercite acquisitum, et secundo intentionale, quia secundum hoc de ipso verificatur Genus ut sic, tamquam ratio specifica de suo individuo. Neque id est inconveniens; quia duplex illud esse, primo intentionale, et secundo intentionale, realiter distinguuntur, cum alterum reduplicet intentionem rationis, alterum non. Concedo similiter, quod Genus aliquod sit inferius sua Specie in eo sensu, in quo non est superius: quod etiam intellige de quadam Specie relata ad suum individuum.

17. «Ad 2, sequel.,» concedo pariter, quod intenditur, secundum diversas acceptiones: illud quippe nihil est aliud, quam Prædicabile ut sic, signate sumptum, posse verificari de se ipso exercite accepto, et insuper de aliis; cum tamen exercite sumptum non nisi de se ipso verificari possit. Tertia sequela neganda est, si quinque Prædicabilia sumantur primo intentionaliter; quin obstet adjuncta probatio: falsum quippe est, quod Prædicabile in eo sensu, in quo sub se continet quinque Prædicabilia, contineatur sub Genere ut sic; quia potius illud sub se continet. Solum ergo continetur sub Genere ut sic, quatenus accipitur secundo intentionaliter, sive in suppositione simplici: sic autem acceptum, non continet sub se quinque Prædicabilia, cum non possit de illis verificari, ex num. 15. Si tamen quinque Prædicabilia, prout reflexe abstracta ab Universalibus directis,

sumantur secundo intentionaliter, omnia sunt Species, ex num. 14.

18. «Replie.:» Prædicabile ut sic, tunc sumitur secundo intentionaliter, cum accipitur in esse Generis, seu quatenus Genus est: at in esse Generis continet sub se quinque Prædicabilia, cum sit de ratione Generis ut talis continere sub se Species: jam ergo Prædicabile secundo intentionaliter sumptum, quo sensu continetur sub Genere ut sic, continet sub se quinque Prædicabilia. «Resp.» Cum dicitur esse de ratione Generis ut talis continere sub se plures Species, de quibus possit prædicari, non est sermo de ratione Generis quantum ad esse secundæ intentionis, nempe quantum ad denominationem Generis; neque enim hæc denominatio prædicari potest de Speciebus.

19. Est igitur sermo de ratione Generis quantum ad esse primæ intentionis, quod explicuimus n. 12: non ita, ut illud esse contineat sub se Species seorsum ab extrinseca denominatione «Generis,» vel independenter ab illa; sed ita, ut per illam constituatur quid superius Speciebus, non secundum illam, sed secundum intrinseca sui prædicata. Sic dicitur esse de ratione objecti visi terminare visionem ocularem: non secundum denominationem «visi,» quæ certe non videtur, sed secundum esse coloris: quod tamen non ita intelligitur, ut objectum actu terminet visionem independenter a visione ipsa, vel denominatione «visi,» cum per illam constituatur actu terminans; sed ita, ut per illam fiat terminans, non secundum illam, sed secundum colorem sibi intrinsecum. Aliis præterea modis infinitis replicari posset: sed in re senticosa, et parum utili non oportet nimis immorari.

20. P. Joannes Ulloa (1) implexam istam objectionem aliter solvit, si non verius, saltem expeditius. Negat, Prædicabile ut sic esse inferius Genere ut sic, aut sub eo contineri. Nam prædicatum A contineri sub B, et esse logice inferius, in eo consistit, quod B possit verificari de A, et insuper extendatur ad alia, ad quæ non extenditur A. Non ita res accidit in præsentī. Quia Genus ut sic verifi-

(1) Disp. 2, Logic. Major. a num. 151.

catur quidem de Universali, seu Prædicabili ut sic; sed non extenditur ad alia, ad quæ Prædicabile non extendatur, ut patebit examini: quin imo Prædicabile ut sic, et convenit Generi, et ad plura extenditur, quæ non sunt Genus, nimirum ad quatuor alia prædicabilia; proindeque pure superius est Genere ut sic.

21. Hinc autem totus objectionis cardo ruit. Conceditur, quod sub Genere ut sic contineri debet quodlibet Genus particulare, dummodo excipiat illud Genus universalissimum, quod omnia complectitur Universalia. Negatur, quod Genus aliquod sit inferius sua Specie: quod sit superius, aut inferius semetipso: quod omnia Prædicabilia sint Genus: nam hæc omnia deducuntur ex falsa inferioritate Prædicabilis respectu Generis. Conceditur tamen, quod aliqua Species sit inferior uno suo individuo, tunc solum quando in eo militat manifesta ratio exceptionis a communi lege, quæ Speciem superiorem statuit individuo quolibet. Id quod forsitan nullibi contingit, nisi in præsentī propter indolem reflexionum multarum, de quibus num. 16.

22. *Objic.* 3, nonnulla incommoda. 1, quod Universale ut sic, præscindet etiam a se ipso, cum sit quoddam Universale, seu quoddam Genus. 2, quod Genus aliquod transcendet formaliter differentias; nam Universale ut sic transcendit differentias quinque Prædicabilium. 3, quod Substantia ut sic non erit Genus supremum, cum contineatur sub Prædicabili ut sic, tamquam sub Genere superiori. Verum hæc non urgent. «Ad 1:» quod hæc cognitio, «universale,» præscindat a se ipsa, quatenus indefinite attingit Universalia omnia cum suis formis, et consequenter illud etiam Universale, quod ipsa met exercite constituit, quin signate discernat se ipsam a cæteris: non est incommodum. Sic enim «secunda intentio ut sic» a se ipsa præscindit: atque etiam indefinita hæc apprehensio, «cognitio,» cum præscindat rationem communem cognitionis ab omni cognitione particulari. Neque in hac re contradictio probabitur, si terminis illis, «signate, et exercite,» congruenter utaris.

23. *Ad 2:* Universale ut sic, transcendit quidem Differentias directas, quæ pertinent ad tertium Prædicabile, nempe «rationale» ut sic, «rugibile» ut sic, etc., quantum ad esse secundo intentionale: at non

transcendit differentias reffexas quinque Prædicabilium, quæ ipsi tamquam Generi correspondent, videlicet «in eo quod quid, in quale quid, etc :» hæ quippe non sunt formaliter prædicabiles, sed sunt talitates contrahentes communem rationem Prædicabilis. Intellige, non esse formaliter prædicabiles ex se, et intrinsece, quod objectioni satisfacit. Si tamen nomine accommodato significantur, poterunt extrinsece fieri prædicabiles a nova reflexione; quod tantum probat, Intellectus humani reflexiones posse sine fine procedere. «Ad 3:» Substantia ut sic, solum est Genus supremum in ordine directo, et prædicamentali, in quo nulli Generi subest: at in ordine reflexo, et secundæ intentionis, non est Genus supremum, sed potest Generi superiori subesse.

CAPUT VI

De variis prædicationum modis.

1. Prædicatio idem sonat, ac propositio, vel enuntiatio; quæ, si affirmativa sit, numquam vera est sine identitate reali subjecti, et prædicati. Varios prædicationis modos dedimus in Summulis. Nunc pro coronide Tractatus duo sunt explicanda. Primum, quandonam prædicatio sit formalis. Secundum, quomodo veræ sint prædicationes de abstractis, et concretis. Circa primum duas accipe regulas. Prima sit: «Prædicatio est formalis semper ac non est identica,» idest, semper ac non resolvitur in terminos synonymos, eodemque modo significantes, ut resolvitur hæc, «Homo est homo;» vel hæc; «Ensis est gladius,» quæ idcirco sunt prædicationes identicæ. Hinc inferes, omnia quinque Prædicabilia de suis inferioribus prædicari prædicatione formali.

2. Secunda regula sit: «Prædicatio formalis non semper est vera in sensu formali, sed tunc solum, quando prædicatum formaliter identificatur cum subjecto,» idest, quando non solum realem cum sub-

jecto identitatem habet, sed etiam pertinet ad definitionem ejus, juxta dicta alias de identitate formali (1). Quando autem sola intervenit realis identitas, tunc dicitur prædicatio verificari «in sensu pure reali,» sive «in sensu identico materiali.» Unde colliges, prædicationes Generis, Speciei, et Differentiæ de suis inferioribus, veras esse in sensu formali; non ita vero prædicationes Proprii, et Accidentis, quatenus efficiunt Prædicabilia quartum, et quintum. Colliges item, hanc prædicationem, «Justitia Dei est misericordia,» et alias, in quibus prædicatum non est de conceptu definitivo subjecti, licet cum eo realiter identificetur, solum esse veras in sensu reali, sive identico materiali: quod etiam dicendum de prædicationibus indirectis, in quibus inferius de superiori prædicatur.

3. Circa secundum, supposita doctrina de concretis, et abstractis, quam in Summulis dedimus, «Dico 1:» concreta omnia, tam accidentaliter, quam substantialiter, indefinite concepta, vere prædicantur essentialiter, et in sensu formali de concretis inferioribus, ad quæ comparantur tamquam ad Species, vel individua, v. g. «Petrus est homo, album est coloratum.» Constat hoc ex supra dictis, nominatim cap. 4, num. 8. E converso concreta inferiora de superioribus non nisi accidentaliter, indirecte, et materialiter prædicantur «Dico 2:» similiter abstracta omnia indefinite concepta vere prædicantur de abstractis inferioribus, v. g. «Humanitas est animalitas, Albedo est color:» sunt enim pariter de formali conceptu inferiorum.

4. *Dico 3:* concreta, et abstracta generica, non nisi identice materialiter verificantur de concretis, et abstractis differentialibus, v. g. «Rationale est animal, Rationalitas est animalitas:» quare in sensu formali prædicationes ejusmodi sunt falsæ; quia Genus non includitur formaliter in Differentia. Idem puta de abstracto specifico re-latu ad abstractum individuale, v. g. «Petreitas est humanitas:» et a fortiori, dum vice mututa fiunt prædicationes indirectæ.

5. *Dico 4:* abstracta substantialia metaphysica vere prædicantur

(1) Tract. 2, disp. 5, cap. 6, num. 20.

in sensu reali de concretis item substantialibus metaphysicis, et vice versa: secus dicendum de abstractis et concretis physicis. Vocantur concreta metaphysica, quæ coalescunt ex partibus sola ratione, vel modo significandi distinctis: physica vero, quæ partibus realiter distinctis constant. Quare, si homo sumatur ut concretum ex natura specifica et differentia individuali, est concretum metaphysicum, tuncque vere dicitur in sensu reali, «Hic homo est humanitas,» vel, «est animalitas,» vel etiam, «est rationalitas,» et e converso: quamvis enim abstractum concipiatur instar partis concreti, cum tamen inter utrumque detur realis identitas adæquata, non est cur in sensu reali prædicatio desinat esse vera. Si autem homo sumatur ut concretum ex natura et subsistentia (quo sensu dicitur «suppositum,» vel «persona,») est concretum physicum, tuncque in sensu etiam reali non vere dicitur absolute, «Hic homo est humanitas,» vel, «est rationalitas,» nec e converso: quia pars in eo sensu, in quo est pars, non vere prædicatur absolute de toto, nec vice versa, ideoque falso dicitur absolute, «Homo est anima,» vel, «Anima est homo.»

6. *Dico 5:* abstracta accidentalia physica non vere prædicantur de suis concretis absolute dictis: falso enim dices, «Album est albedo:» quia vera prædicatio requirit identitatem cum subjecto secundum rectum (1): «album» autem absolute dictum, in recto importat rem denominatam, cui non identificatur albedo. Sed quid, si concretum reduplicetur, sic nimirum, «Album ut album est albedo? Resp.» si reduplicatio accipiat utramque partem in recto, propositio est falsa: quia poædicatum se habet ad rectum subjecti velut pars ad totum. Quodsi reduplicatio solam formam ponat in recto, vera erit ea prædicatio.

7. *Dico 6:* concreta accidentalia vere prædicantur de substantialibus, quibus realiter inest accidentalis forma, licet non exprimatur ex parte subjecti; sic tamen, ut prædicatio sit accidentalis; quæ simul erit necessaria, si pertineat ad quartum Prædicabile, ut «Ignis est cali-

(1) Vid. supra cap, 4, num. 6, et 7,

dus;» contingens vero, si pertineat ad quintam, ut «Aer est lucidus.» Tota hæc doctrina constat ex supra dictis cap. 3, et 4. Cæterum nec abstracta accidentalialia de abstractis substantialibus, nec vice versa, vere prædicantur, ut quisque videt.

8. *Dico tandem:* concreta accidentalialia, quæ diversas, imo et inconnexas formas præseferunt, vere possunt invicem prædicari, dummodo non sumantur reduplicative, et utraque forma reipsa insit eidem subjecto. Unde vere dicitur, «Album est dulce, Dulce est album:» quia datur identitas adæquata inter rectum subjecti, et rectum prædicati, cum actuali unione formarum, quæ de obliquo importantur. Quod dictum est de abstractis et concretis accidentalibus physicis, dictum intellige de intentionalibus, sive logicis, ut sunt «Universale, Genus, Species, Universalitas, Genereitas, Speceitas.» Regulas, et præceptiones alias sciens omitto, quæ commodius Scholastica exercitatione discuntur. Omittendas etiam in præsentiarum duxi prædicationes quasdam in Divinis, et in mysterio Incarnationis; quia difficultates continent Theologici juris.

TRACTATUS QUARTUS

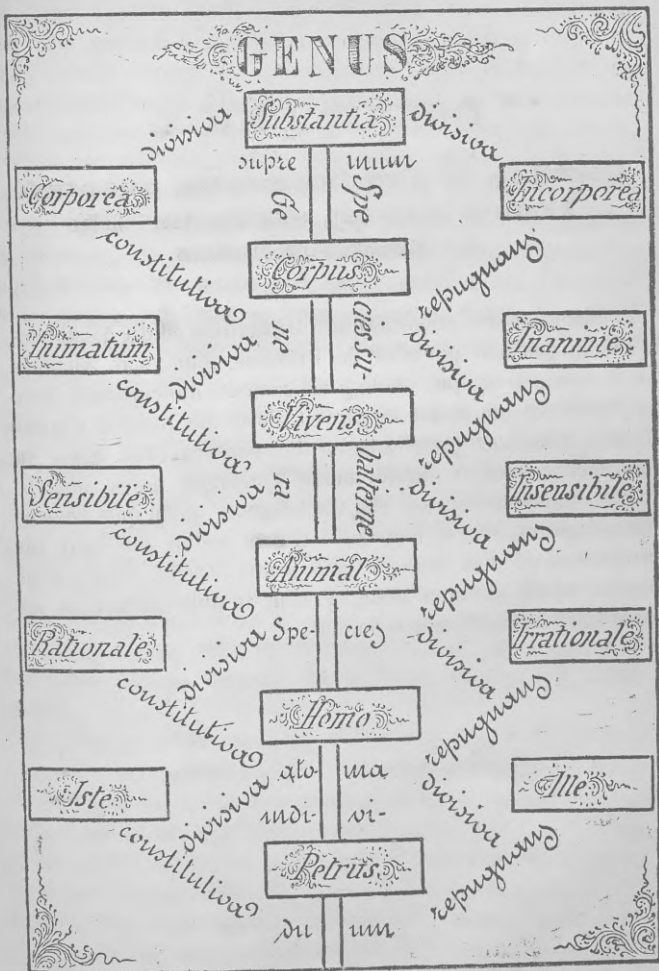
DE PRÆDICAMENTIS SUMMATIM.

Prædicamentum latine, Categoria græce, est ordo, vel series prædicatorum, quæ a supremo aliquo Genere gradatim ad individuum usque deducitur. Aristoteles Philosophorum princeps, tum ut vagam mentis aciem certis limitibus coerceret, tum ut materiam artefactis logicis ministraret, prædicata omnia, vel pleraque saltem, quæ de re qualibet enuntiari possunt, in decem Classes distribuit, quas «Categorias,» vel «Prædicamenta» nuncupavit, et nominibus distinxit hisce, «Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Ubi, Situs, Quando, et Habere.» Horum omnium exemplum proponit S. Isidorus (1) hac periodo: «Augustinus magnus orator, filius illius, stans in templo hodie infulatus, disputando fatigetur;» ubi dictio «Augustinus» Substantiam designat; Quantitatem «magnus;» Qualitatem «orator;» Relationem «filius illius;» Situm «stans;» Ubi «in templo;» Quando «hodie;» Habere infulatus;» Actionem «disputando;» Passionem «fatigatur.»

Primum Prædicamentum artificiose digerit gradus Substan-

(1) Lib. 2, Etymol. cap. 26.

tiæ. Reliqua novem sunt accidentia, saltem in sensu logico. In singulis fieri potest descensus per Genera et Species, quasi per gradus totidem, usque ad Individua: qui gradus duplici linea coordinari solent, altera recta, seu directa, altera indirecta, seu laterali. In linea recta, quæ dicitur Stipes, vel truncus Arboris prædicamentalis, collocantur Genera, et Species: lateralis exhibet Differentias divisivas Generis, et Speciei constitutivas. Additur etiam ex adverso collateralis alia, quæ Differentias ostendat eorumdem Generum aliunde divisivas, sed Speciebus in tali trunco positis repugnantes. Hæc omnia sub aspectum ponit Typus, aut Arbor umbratilis, quam de more subjicimus, et in qua digeritur exempli gratia Prædicamentum Substantiæ.

DISPUT. UNICA

Doctrina de Prædicamentis, quantum
Logicæ interest, explicatur. Ubi
de Relatione fusius.

Tractatum de Categoriis quasi tripartitum edidit Aristoteles. Primum quædam præmisit de Univocis, Æquivocis, Analogis, et Denominativis, quæ «Ante prædicamenta nuncupantur. Deinde Prædicamenta decem declaravit. Postremo quædam alia subtexuit, quæ Post prædicamenta dici consueverunt. Hunc nos ordinem sequentes, totum modo Tractatum unica Disputatione complectemur; nec alia tractabimus, quam quæ Logicum nosse oportet, tum ut Logicæ doctrinam melius intelligat, tum ne penitus ad alias Scientias peregrinus accedat; cætera remittentes ad Physicam et Metaphysicam, in quibus propriam singula Prædicamenta sedem habent.

CAPUT PRIMUM

Anteprædicamenta declarantur.

1. Univoca, Æquivoca, Analoga, et Denominativa, vocantur, ut jam præmonui, Anteprædicamenta, eo quod Categorias adeuntibus lucem præferant. Ex doctrina Philosophi, Univoca sic definiuntur, «Quorum nomen est commune, et ratio significata per nomen est eadem:» Æquivoca, «Quorum nomen est commune, ratio vero significata per nomen est diversa:» Analoga, «Quorum nomen est commune, ratio vero significata per nomen est partim eadem, partim diversa.» In his definitionibus communitas nominis est genus; cætera differentiarum locum tenent. Ubi hoc notandum: nomen commune vocari solet «univocum univocans, vel etiam univocum in significando:» ratio obiectiva per nomen significata, quatenus ab inferioribus præcisa, dicitur «univoca in essendo,» vel «in conveniendo:» inferiora vero talem rationem participantia, dicuntur «univoca univocata.» De his verificatur tradita definitio Univocorum, ut sonat: ex ea tamen facile colligi potest definitio Univoci, tum «in significando,» tum «in conveniendo.» Hæc eadem doctrina valet pro Æquivocis, et Analogis, proportionem servata.

2. Univocatio igitur postulat, ut nomen sit commune, idest, ut sit indefinitum, et applicabile pluribus distributive, quale requiritur ad constituendum Universale: unde termini, «homines, omnis homo, hic homo,» et similes, non sunt univoci. Sumitur hic «nomen,» non stricte pro solo vocali, sed ample pro «dictione», mentali, vocali, vel scripta: nec improbandum puto, si quis in prædictis definitionibus substituat «signum» loco «nominis.» Postulat item, ut ratio significata per nomen sit eadem; non quidem identitate reali (aliocui nomen, «Deus», conveniens tribus Personis, univocum esset; cum tamen Logici non

alios agnoscant terminos univocos, nisi qui simul sunt universales); sed identitate, vel unitate rationis, vi cujus omnia inferiora, quatenus ipsis convenit tale nomen, definiri possint unica definitione, quæ proprie singulis aptetur. Idem est «ratio,» ac «definitio,» ut sæpe notavimus ex Aristotele: quare, ubi eadem est «definitio, ratio» est eadem, Ideo S. Augustinus lib. de princip. Dialect. cap. 9., «Ea,» inquit, «quæ una definitio potest claudere, vocantur Univoca.» His de causis nomen, «homo,» univocum est omnibus hominibus, et nomen, «animal,» hominibus et belluis.

3. Aliter dici potest. tunc nomen esse univocum, quando ita plura significat, ut omnibus distributive conveniat eodem titulo; proindeque omnia percurrenti. et interroganti, cur singulis tale nomen aptetur?, unica, et uniformi responsione fiat satis. Unde, quia nomen, «animal,» ita significat varias species animalium, ut interroganti singularim, cur homo, cur leo, cur aquila (sic de cæteris) dicatur «animal?,» plene satisfiat hac una responsione, «Quia potest sentire» ideo est univocum. Hinc non officit univocationi realis diversitas inferiorum, qualis cernitur inter hominem, et equum, quando non impedit perfectam præcisionem, et unitatem formalem, vi cujus plura physice diversa sub communi nomine uniformiter definiuntur.

4. Quod attinet ad Æquivoca, quæ et «homonyma» dicuntur apud Græcos, et Latinos Authores, postulant illa quoque nomen commune, idest, cuilibet ex objectis significatis applicabile, aptumque accipi, vel supponi pro quovis eorum. At ratio significata debet esse multiplex, et diversa, tam formaliter, quam realiter: quia nomen æquivocum non significat plura ut unum, sed ut plura, et aliquid in unoquoque denotat, quod non convenit aliis. Hoc modo nomen «Taurus» significat animal de genere bubulo, signum Zodiaci, montem As'æ, radicem arboris, aviculam, et hominem sic appellatum. Similiter nomen «Gallus» significat hominem in Gallia natum, avem Solis prænuntiam, fluvium Phrygiæ, sacerdotem Cybeles. Eodem jure æquivoca censentur nomina propria, quatenus eadem multis individuis imponuntur.

5. Quapropter Æquivoca æquivocata, prout nomini æquivoco substant, diversas habent definitiones: «Illis enim» (inquit S. August.

loc. cit.), «quæ sub uno nomine necesse est definiri diverse, æquivocum nomen est.» Unde dixit Philosophus, *Æquivoca prius esse dividenda, quam definienda*. Nam quærenti, quid sit Gallus? nequit unica definitione, vel responsione satisfieri: sed prius videndum, an sermo sit de Gallinaceo, an de homine Franco, etc. Nihil tamen prohibet, ea, quæ sub uno nomine sunt æquivoca, univocari sub alio significante plura, non quatenus diversa, sed quatenus convenientia in aliqua ratione communi. Sic omnia, quæ significat nomen «Taurus,» aut «Gallus,» univoca redduntur sub nomine «Corpus,» aut «Substantia.» Nihil item prohibet, æquivoca omnia, secundo intentionaliter accepta sub hoc termino «æquivocum,» qui est terminus secundæ intentionis, uniformiter definiri, sicuti definita sunt num. 1: conveniunt enim in ratione «æquivoci,» sicut omnis differentia in ratione «differentiæ.»

6. Dices: nomen «Gallus» nullam diversitatem præsefert: quomodo ergo plura significat ut diversa? «Resp.» Non præsefert diversitatem in sono vocis; præsefert tamen in munere signi conceptum excitantis: qui enim tale nomen audit, non ejicit conceptum uniformem circa totum significatum, sed vel plures, diversosque conceptus, vel, si mavis, unicum apprehendentem objecta plura quatenus diversa. Sed hinc quæritur, an etiam mentis conceptus possit esse æquivocus? Affirmant aliqui, eo quod possit conceptus indivisibilis exprimere plura ut inter se diversa, ut hæc apprehensio, «Petrus et Paulus,» vel hæc, «Ens a se et ens ab alio,» quæ potest esse realiter simplex.

7. Negat tamen communis sententia, quæ in dissidio vocali præferenda est: non quia simplex conceptus repræsentare nequeat plura ut plura, ut Thomistæ volunt; id enim incertum, aut falsum est: sed quia conceptus, utpote naturale signum, ita indivisim repræsentat omnia sua objecta, ut non possit pro uno supponi, vel accipi, quin simul pro cæteris, quæ formaliter et ex parte actus apparent, accipiat. Unde conceptus, «homines,» neque accipi pro unico homine, nec conceptus, «Petrus et Paulus,» pro solo Petro. At signum æquivocum ex usu communi debet esse idoneum, ut pro quolibet ex diversis significatis accipiat ad libitum; idque satis indicant illa verba definitionis *Æquivocorum*, «Quorum nomen est commune.» Adde quod

alioquin omne fere iudicium negativum, si ponatur simplex qualitas, erit æquivocum, v. g. «Homo non est equus,» imo Scientia Dei, quæ certe repræsentat objecta infinita secundum omnem diversitatem, quam inter se habent, dicenda esset æquivoca; quod videtur absurdum. Nec omnis conceptus, qui non est univocus, debet esse æquivocus, ut patet in his, «omnis homo, homines, aliquis homo.»

8. Ex æquivocis alia dicuntur «a consilio,» alia «a casu.» Æquivoca a casu dicuntur, quæ fortuito sortita sunt idem nomen, ut homo Francus, et mas gallinaceus, quatenus uterque «Gallus» appellatur: et hæc eadem vocantur «pure æquivoca.» Dicuntur vero æquivoca à consilio, quæ conveniunt in nomine propter aliqualem proportionem aut similitudinem, quam inter se habent: et hæc eadem sunt Analoga, quæ medium locum tenent inter Univoca, et pure æquivoca, ut constat ex eorum definitione tradita num. 1. Quotiescumque ergo nomen commune significat plura ut inter se diversa, denotando simul eorum habitudinem, proportionem, aut similitudinem aliquam inter se, dicitur analogum. Idem quippe sonat «analogia,» ac «attributio, similitudo, proportio,» vel «proportionalitas.» Ubi notandum, quod proportio apud Mathematicos est comparatio duarum quantitatum inter se, cum altera se habet ad alteram, vel ut æqualis, vel ut inæqualis, ita ut excedat, vel excedatur v. g. dimidia, tertia, vel quarta parte: proportionalitas vero est comparatio, vel similitudo duarum aut plurium proportionum inter se, ut si dicatur, Sicut se habent 5, ad 10, ita 50, ad 100; utraque enim est proportio dimidii ad duplum. Hinc Philosophi transferunt eadem nomina ad convenientiam, vel similitudinem inter substantias, qualitates, et alia.

9. Ex dictis inferes, sub nomine «Æquivocorum» absolute dicto comprehendere Analoga, saltem logice sumpta. Unde Aristoteles in præsentia non explicat Analoga seorsum, solumque meminit de Univocis, et Æquivocis, quorum exemplum exhibet in nomine, «animal,» quatenus dicitur de vivo et picto; quo certe sensu analogum proportionalitatis est. Eodem utitur exemplo pro Æquivocis D. Augustinus «Categor. cap. 2:» idemque Lib. de Princip. Dialect. cap. 10, computat inter Æquivoca nomen, «Tullius,» quatenus dicitur de Cicerone, et

libro, quem ille scripsit; cum tamen absdubio sit analogum attributionis. Analoga igitur vere sunt *Æquivoca*; quia significant plura quatenus definitive diversa, ut in exemplis adductis docet cum Aristotele S. Augustinus: dumque medium tenere dicuntur inter Univoca, et *Æquivoca*, intellige de *Æquivocis* «pure» talibus, quæ scilicet ita significant res diversas, ut nullam earum habitudinem denotent, sicuti denotant Analoga. Sic homo, licet vere corporeus, medium tenere dicitur inter substantias spirituales, et corporeas, eo quod ex parte corporea, et ex parte constet spirituali,

10. Jam Analoga alia sunt «attributionis,» alia «proportionis,» vel «proportionalitatis.» Analoga attributionis definiuntur, «Quorum nomen est commune, et ratio significata eadem secundum terminum, diversa tamen secundum habitudinem ad illum.» Sic analogum est nomen «sanum,» quatenus dicitur de animali, medicamento, et lotio: de his enim omnibus dicitur propter habitudinem ad eundem terminum, nempe sanitatem formalem, significando tamen diversitatem habitudinis, ita ut in lotio denotetur habitudo signi, vel effectus, in medicamento habitudo causæ, in animali habitudo subjecti proprie sanitatem habentis.

11. Analoga proportionalitatis definiuntur, «Quorum nomen est commune, et ratio significata partim diversa, partim eadem secundum proportionem.» Sic «ridere» analogice dicitur de prato, et homine; quia, ut risus hominis intuentes exhilarat, et lætam animi dispositionem ostendit, sic amænitas prati recreat aspicientes, et rectum indicat temperamentum soli. Hæc analogia dicitur «impropria,» quoties nomen per metaphoram seu translationem extenditur ad alia præter proprium significatum: dicitur autem «propria,» quando nomen proprie convenit pluribus, diverso quidem titulo, sed non absque proportionalitate quadam inter se: ut cum nomen, «principium,» aptatur auroræ respectu diei, causæ respectu effectus, et fundamento respectu domi. Vulgare proloquium est, quod «Analogum per se sumptum stat pro famosiori analogato:» idest, nomen analogum absolute dictum, nec a circumstantiis determinatum, accipitur pro re, quam proprie, vel præcipue significat; ut «sanum» pro animali, et «ridens» pro homine.

12. Triplex alia species analogiæ traditur a nonnullis. Prima dicitur Analogia «inæqualitatis;» quæ tunc datur, cum ratio significata per nomen, eadem quidem est, sed inæqualiter participatur ab inferioribus, sive non æque perfecta reperitur in ipsis. Sic ratio «corporis» non æque perfecta est in corpore corruptibili et incorruptibili, nec ratio animalis in bruto et in homine, cum homo sit animal perfectius, quam brutum. Verum hæc non est analogia in sensu logico; quia tota inæqualitas se tenet ex parte differentiarum, nec impedit perfectam abstractionem et unitatem prædicati communis: et alioquin nulla ratio Generica foret univoca; quod nemo logicus ferat. Utsummum dici potest analogia metaphysica, vel physica; quo sensu docuit Aristoteles (.), sub Genere latere æquivocationes. Vide D. Thomam in 1, dist. 19, q. 5, art. 2, ad 1.

13. Secunda est analogia «dependentiæ;» quæ tunc adest, cum ratio communis ita convenit pluribus, ut ex vi sua postulet essentialem dependentiam unius ab alio. Hac ratione Doctor Exim. disp. 28, Metaph. sect. 3, docet, Ens ut sic analogum esse Deo et creaturis. Satis tamen probabile est, ut indicat Eximius ipse num. 20, analogiam huiusmodi metaphysicam esse, nec obstare univocationi logicæ, de quo alias. Tertia est analogia «transcendentæ;» quam plures agnoscunt in quovis prædicato communi, quod formaliter transcendat differentias. Sed idem de hac analogia, quod de præcedenti, dicendum: nec facile apparet, cur transcendentia destruat univocationem logicam, si non impedit perfectam abstractionem prædicati communis a differentiis. Solet hoc loco disputari, an ratio Entis perfecte præcindi possit ab omni differentia? an sit univoca, vel analoga Deo et creaturis, substantiæ et accidenti? et an transcendat formaliter differentias omnes? Sed præstat hæc remittere ad Metaphysicam, quam seorsum, Deo dante, dabimus.

14. Restant Denominativa; de quibus, præter dicta in Summulis, nihil apparet scitu dignum. Ab Aristotele definiuntur sic: «Quæ ab aliquo nominis appellationem habent, sole differentia casu.» Sic «Justum» nominis appellationem habet a «justitia,» a quo vocabulo differt «solo casu,» idest, terminatione; quia incipit similiter, et de-

finit diversimode. Sunt qui definitionem subtilius interpretentur. Sunt qui ut ineptam reprohent. Lis est nullius fere momenti. Definitio, quam in Summulis dedimus, videtur aptior.

CAPUT II

Prædicamenta breviter perstringuntur.

1. Non intendimus exactas definitiones modo tradere, sed quasdam tantum descriptiones communi sensui consonas indicare. Primum Prædicamentum est «Substantia,» quæ definiri solet «Ens per se,» id est, Ens, cui debetur existere in se independenter a subjecto, cui inhæreat; cujusmodi sunt Angelus, Homo, Lapis. Ex opposito «Accidens» definitur «Ens in alio,» idest, Ens naturaliter impotens existere, quin subjecto inhæreat, ut Color, Calor, Cognitio. Nomen «Substantia» sumitur, tum a «substando;» quia denotat subjectum substans accidentibus, et illis quasi convestitum; tum a «subsistendo,» quia in se subsistit sine fulcro alieni subjecti.

2. Substantia, alia est «completa,» quæ nullum sui generis complementum expectat; alia «incompleta,» quæ aliquo sui generis complemento indiget, ut anima, et materia prima. Completa, alia est «simplex,» ut Angelus; alia «composita,» ut Homo, Lapis, et quodvis aliud compositum substantiale. De Substantia completa proprie verificatur, quod sit «Ens per se,» idest, «a subjecto independens.» Inter incompletas vero aliquæ sunt, de quibus id non verificatur, nisi «ut quo,» quatenus sunt partes constituentes substantiam completam; atque ita se habet anima Equi, arboris, et quævis alia forma materialis, utpote quæ a materia tamquam a subjecto pendet, et in ea recipitur. Denique juxta Aristotelem «Substantia prima» vocatur, «Quæ nec in subjecto est, nec de subjecto dicitur;» ut est quodlibet individuum substantiale, v. g. Petrus, aut Bucephalus: «secunda» vero «Substantia» appellatur, «Quæ in subjecto non est, dicitur tamen de subjecto,» ut Homo, Animal, aliaque Genera, vel Species.

3. Secundum Prædicamentum est «Quantitas,» videlicet molis, aut dimensionis, definiturque passim «Accidens reddens corpus proxime impenetrabile cum alio ejusdem rationis;» vel etiam, «quod reddit corpus exigens extensionem suarum partium secundum locum.» Alia dicitur Quantitas «continua,» alia «discreta.» Continua est, «Cujus partes communi alicuo termino copulantur;» qualis invenitur in tabula, cujus partes aliquo puncto, tamquam communi termino, conjunguntur. Discreta est, «Cujus partes nullo communi termino copulantur;» qualis reperitur in numero. Continua, alia est «permanens,» nempe cujus partes simul existunt, ut in tabula: alia est «successiva,» videlicet cujus partes nequeunt esse simul, sed continuo existentiae fluxu dilabuntur, ut partes temporis.

4. Tertium Prædicamentum est «Qualitas,» quæ sic a pluribus explicatur, «Accidens absolutum, a quantitate distinctum, quo bene vel male afficitur subjectum.» Aliae sunt Qualitates primæ, sive Elementares, quatuor scilicet, Calor, Frigus, Humiditas, et Siccitas: aliae sunt qualitates secundæ, quæ scilicet ex primis resultant, ut Color, Sapor, Odor.

5. Quatuor species Qualitatis distinxit Aristoteles. Ad primam pertinent «habitus, et dispositio.» Habitus est «Qualitas difficile mobilis a subjecto,» ut scientia, virtus, vitium. Dispositio est «Qualitas facile mobilis a subjecto,» ut sanitas, morbus. Ad secundam, «potentia, et impotentia.» Potentia est «Qualitas, qua natura subjectum habilitat ad operandum,» ut calor in igne, vel in homine vis ambulandi. Impotentia est «Qualitas subjectum impediens, aut retardans ab operando,» ut stultitia. Ad tertiam, «passio, et passibilis Qualitas.» Passio, prout hic accipitur, est «Qualitas alterationem causans, et cito transiens,» ut pallor ex metu, et rubor ex verecundia. Passibilis qualitas dicitur, «quæ alterationem causans, diu permanet,» ut pallor ex ægitudine. Ad quartam, «forma, et figura.» Forma coincidit cum pulchritudine, sumiturque pro recta dispositione partium secundum distantiam, magnitudinem, et colorem. Figura sumitur pro terminatione quantitatis, qua redditur corpus planum, rotundum, quadratum etc.

6. Quartum Prædicamentum est «Relatio,» de qua fusius cap. sequ. Quintum est «Actio,» quæ definitur «Ultima et formalis determinatio causæ ad producendum,» censeturque modalis entitas distincta a causa et effectu. Cum Actio dependet a præsupposito subjecto, dicitur «Eductio,» vel «Generatio,» ut cum ignis ex præsupposita materia gignitur: cum non ita pendet, sed effectum producit ex nihilo, dicitur «Creatio,» ut productio Angeli. Sextum est «Passio,» quæ definitur «Ultima et formalis determinatio subjecti ad recipiendam formam, quæ in eo sustentetur:» hæc etiam creditur in entitate modali consistere.

7. Septimum est «Ubi,» seu «Ubicatio,» seu «Præsentia,» quæ est «Ultima determinatio rei ut sit in loco.» Octavum est «Quando,» seu «Duratio,» quæ est «Ultima determinatio rei ad aliquod tempus.» Nonum est «Situs,» qui significat specialem posituram partium corporis in loco, ut sedere, vel stare. Decimum est «Habere,» quod accipitur hic pro exercitio habendi circa se ornatum, vel quid simile ab arte, vel industria quæsitum, ut esse armatum, togatum, redimittum, etc.

8. Jam ut res prædictæ in Prædicamento locentur, septem conditiones assignari solent his versibus:

*Vox una, et simplex, rebus
concinna locandis:
Entia per se se, finita, realia,
tota.*

Prima conditio est, ut eligatur vox «una» in significando, nempe significans objectum, vel unum realiter, ut vox «Petrus,» vel unum formaliter, ut vox «Homo:» unde relegantur voces æquivocæ, vel analogæ. Secunda, ut eligatur vox «simplex:» unde excluduntur termini complexi Tertia, ut vox sit «concinna,» idest, ut significet in concreto, vel in abstracto, juxta indolem obsectorum: vel etiam, ut non sit casus obliquus, aut grammaticæ dissona.

9. Reliquæ conditiones requiruntur ex parte rerum. Nam quæ res in Prædicamento locantur, debant esse «Entia per se se,» quo rejiciuntur entia per aggregationem, ut acervus lapidum: item Entia «finita;» et idcirco Deus, aut Attributa Divina non solent in Prædicamentis collocari: tem entia «realia;» quo removentur entia rationis: demum entia «tota,» idest, in suo genere completa; quo removentur entia partialia, ut materia et forma substantialis, quæ seorsum, aut ratione sui non habent locum in Prædicamento Substantiæ, sed tantum prout inclusæ in composito; atque etiam partes metaphysicæ, quæ adjective concipiuntur, nempe Differentiæ, quæ non in stipite Arboris, sed indirecte ad latera collocantur.

CAPUT III

Quid sit Relatio? et quotuplex?

1. Cum passim occurrat, vel in Logica ipsa, mentio Relationis, non oportet eam diutius inexplicatam præterire. Res est valde prolixæ discussionis, si quidquid potest in quæstionem venire, disputandum sit. Quædam majoris momenti vocabimus in examen: reliqua tantum indicabimus juxta communioem doctrinam, et veluti sub fide parentum relinquemus; curiosum indagatorem remittentes ad Doctorem Eximium, qui tota Disput. 47. Metaph. materiam istam penitus exhaustit.

2. Relatio idem sonat, ac respectus, ordo, vel habitudo unius ad aliud. Ideo Relativa definiuntur ab Aristotele in præsentī, «Quorum esse est ad aliquid se se habere:» quia Relativorum esse in eo consistit, quod ad aliquem terminum dicant ordinem, vel habitudinem. Sic esse denominationum istarum, «pater, filius, similis, æqualis, major,» aut «minor,» situm est in respiciendo aliud extremum, sive terminum, cui res denominata confertur. Relatio ergo concipitur velut forma quædam, quæ tales denominationes præstat subjecto in ordine

ad aliud quid, ab eo distinctum. Unde in Relatione consideratur conceptus «In,» et conceptus «Ad.» Quatenus Relatio inspicitur ut subiecto inhærens, habet conceptum «In:» quatenus vero spectatur ut respiciens terminum, habet conceptum «Ad.» Et quia conceptus iste proprius est Relationis ut condistrictæ a reliquis Prædicamentis, ideo Philosophus hocce Prædicamentum vocat «Ad aliquid.»

3. Relatio sic adumbrata dividitur 1, in «realem, et rationis». Realis est, quæ in rebus existit independenter ab Intellectu, ut Patris ad filium. Rationis est, quæ vel ab Intellectu fingitur, vel in ipsa mentis operatione consistit, ut relatio subiecti ad prædicatum, siquæ est. Dividitur 2, in Relationem «secundum esse,» quæ fere coincidit cum Relatione reali; et Relationem «secundum dici,» quæ varie a Philosophis exponitur: a pluribus enim confunditur cum Relatione rationis, a plerisque cum Relatione transcendentali, de qua statim. Exim. Doctor loc. cit. sect. 3, a num. 6, tunc eam contingere docet, cum res in se absoluta concipitur a nobis instar respectivæ, et terminis comparativis explicatur, sive dicitur, quin ideo ipsi attribuatur ex parte objecti ulla relatio, vera, vel ficta. Sicut, inquit, quando a nobis concipitur res spiritualis instar corporeæ, v. g. Angelus instar alati juvenis, nullam objecto attribuimus corporeitatem realem, aut fictam; sed tantum concipimus unam rem per imitationem, et analogiam ad aliam. Sic igitur interdum concipimus rem absolutam instar respectivæ, et de illa ita loquimur, ac si respectiva esset, et ideo dicitur esse relativa «secundum dici» tantum.

4. Dividitur 3, in «mutuam, et non mutuam.» Prima datur, cum duo extrema se se invicem respiciunt, ut pater, et filius. Secunda, cum respectus aut ordo non est reciprocus. Sic creaturæ intrinsece referuntur ad Deum, qui juxta communem sententiam non refertur ad creaturas. An detur Relatio non mutua, variæ sunt opiniones. Relatio mutua, alia dicitur «æquiparentiæ,» quæ scilicet eodem modo denominationat utrumque extremum, ut Relatio similitudinis, aut æqualitatis: alia «disquiperantiæ,» quæ subiecto et termino diversas tribuit denominationes, ut Relatio patris, et filii, vel majoris et minoris. Dividitur 4, et principaliter in «transcendentalem, et prædicamentalem:» in quibus inter se discernendis magna varietas est apud Authores.

5. Omissis aliis explicationibus, vel quia minus veris, vel quia minus claris, dico, Relationem transcendentalem esse, quæ realiter adæquate identificatur cum immediato subjecto, quod referri dicitur; prædicamentalem vero, quæ realiter distinguitur saltem inadæquate a subjecto immediato, ideoque ipsum jam in suo esse constitutum velut accidentaliter denominat. Hoc discrimen inter utramque Relationem tradunt Nostri communiter, ut PP. Hurtado, Arriaga, Oviedo, Izquierdo, Peynado, Ulloa, et exteri complures; idemque approbat re ipsa Doctor Eximius sect. 4, num. 15.

6. Probatur inductione. Nulla quippe est Relatio transcendentalis aliter se habens. Exemplo sint respectus unionis ad extrema, actionis ad effectum, cognitionis ad objectum, potentiæ ut productivæ ad suos terminos ut producibiles, et generatim respectus illi, qui consistunt in aptitudine per se ordinata ad aliquid. In his omnibus Relatio est penitus identificata subjecto proprio, et immediato: et idcirco vocatur «transcendentalis,» quia subjecti essentiam intime transcendit; quamquam etiam sic appellari potest, quia non pertinet ad certum aliquod Prædicamentum, sed omnia transcendit sub propriis eorum conceptibus: nam Ubicatio, Actio, et Passio sub propriis conceptibus transcendentalem Relationem præseferunt ad corpus, agens, et passum, quodlibet Accidens ad substantiam; quælibet item entitas incompleta ad suum complementum; imo quælibet creatura ad primam causam.

7. Ex adverso nulla est Relatio prædicamentalis, cui non conveniat character ille distinctionis, inadæquatæ saltem, et quasi accidentariæ denominationis. Exemplo sint Relationes æqualitatis, similitudinis, paternitatis creatæ, coexistentiæ, majoritatis, etc., quarum indolem explicabimus inferius. Hinc oritur duplex alia differentia. 1: quod Relatio transcendentalis nunquam sit a subjecto separabilis, et existente subjecto non possit non existere: prædicamentalis vero plerumque sit contingens, et existente subjecto defectibilis. 2: quod transcendentalis non semper postulat existentiam termini; sed sæpe respicit terminum pure possibilem, et aliquando per modum objecti etiam terminum impossibilem, ut cernitur in cognitione chymeræ:

prædicamentalis autem semper indiget termino actualiter existente, juxta communiorem sententiam.

8. Jam, Relatio prædicamentalis est quæ proprie pertinet ad Prædicamentum Relationis; diciturque «habere totum suum esse ad aliquid,» videlicet pro explicito, quia, dum apprehenditur denominatio relativa ut talis, v. g. denominatio «similis,» nihil in ea primo aspectu apparet, nisi quoddam esse connotans aliquid a subjecto distinctum. Non tamen ly «totum» excludit alia prædicata formaliter inhibita in Relatione, saltem conceptum «In,» utique essentialem omni Relationi; juxta illud, «Dictio exclusiva non tollit concomitantia.»

9. Aristoteles 5, Metaph. cap. 15, prædicamentales Relationes distribuit in tria genera. Primum earum, quæ fundantur in unitate, et numero, idest, in convenientia, et inconvenientia. Tales sunt Relationes dupli, aut tripli, etc., majoris, et minoris, æqualis, et inæqualis, similis, et dissimilis, ejusdem, et diversi. Ubi nota, quod Aristotelica phrasi «identitas» in præsentī sonat convenientiam duorum in substantia, sive substantia sumatur ut ab accidenti condistincta, sive generalius pro essentia cujusque entis: «similitudo» proprie sonat convenientiam in qualitate: «æqualitas», convenientiam in quantitate.

10. Secundum genus est earum, quæ fundatur in actione, et passione, sive physica, ut Relatio producentis et producti, sive intentionali, ut Relatio cognoscentis, et cogniti; sive morali, ut Relatio domini, et servi. Tertium earum, quæ fundantur in mensura, et mensurabili, ut Relatio Scientiæ ad scibile: ubi non est sermo de mensura quantitativa, v. g. ulnæ (hæc enim fundat Relationem æqualitatis,) sed, de mensura objectiva, cui proportionatur perfectio actus: dicitur enim objectum mensura cognitionis, quia perfectionem ejus regulariter ex objecto colligimus. Ubi nota, in Scientia considerari posse duplicem relationem ad objectum, alteram transcendentalem, quam omnes agnoscunt, alteram prædicamentalem, quam veluti accidentario resultantem, quando objectum actu existit, cum Aristotele agnoscit Exim. Doctor sect. 13, num. 9.

11. Denique diligenter notandum, in omni denominatione relativa reperiri «subjectum, terminum, et rationem fundandi.» Subjectum

(quod alii vocant fundamentum remotum) est id, quod refertur, et in comparatione mentali accipitur in recto. Terminus est id, quod ab alio respicitur, et in comparatione mentali accipitur in obliquo. Ratio fundandi est illud fundamentum, vel motivum proximum, et adæquatum, quod ex parte objecti movet Intellectum, ut subjectum concipiat cum ordine ad terminum, illudve cum termino conferat. Sic, dum dicimus, «Petrus est Paulo similis in albedine,» Petrus est subjectum, Paulus est terminus, albedo ejusdem intensionis, in utroque existens, est fundamentum proximum, sive ratio fundandi.

12. In Relativis transcendentalibus ratio fundandi est juxta omnes Relatio ipsa, consistitque proinde in essentia subjecti, ex num. 5, et 6. At in prædicamentalibus diversa est juxta diversa genera Relationum, de quibus num. 9, et 10. Nam in primo genere ratio fundandi consistit in illa forma, vel prædicato duplici, ratione cujus conveniunt, aut disconveniunt subjectum, et terminus: et aliquando est indistincta realiter a subjecto, et termino simul sumptis: ut, cum Petrus refertur ad Paulum relatione identitatis (idest, similitudinis specificæ), ratio fundandi est rationalitas utriusque: et, cum duæ albedines dicuntur similes, vel duæ quantitates æquales, ratio fundandi est utraque albedo, vel utraque quantitas: sed adhuc realiter inadæquate distinguitur a subjecto, siquidem constituitur etiam ex termino. Aliquando realiter distinguitur ab utroque, ut quando dicuntur similes in albedine duo parietes; tunc enim ratio fundandi est albedo utriusque.

13. In secundo genere ratio fundandi est actio et passio. Sunt, qui in hoc secundo genere Relationum distinguant rationem fundandi a fundamento proximo, censeantque, in Relatione «patris,» aut «agentis; aut «producentis,» rationem fundandi consistere in actione, fundamentum autem proximum consistere in potentia activa, vel in substantia principii agentis. Hoc ultimum approbat Exim. Doctor lect. 7, n. 12, et sect 12, n. 4, et seqq.; sed rationem fundandi identificat cum fundamento proximo; actionem vero dicit esse conditionem necessariam. Dissidium videtur esse de modo loquendi, ut indicat ipse Doctor Eximius: de re constat, scilicet formam denominationis

«agentis,» aut «producentis» in actu secundo (atque adeo «patris,» aut «matris,» quæ comparatur ad denominationem «agentis,» ut species ad genus) esse influxum, sive actionem: illa autem forma esse videtur, quæ proxime movet Intellectum, ut in hoc genere conferat unum alteri.

14. Quod igitur in secundo genere ratio fundandi sit actio et passio, docent communiter Auctores nostri cum aliis: quorum sententia mihi placet, saltem quia clarior, et expeditior. Nec obstat quod Petrus dicatur «actualiter pater.» Joannis, transacta physice actione generativa, quamdiu existit uterque: ad hoc enim sufficit quod actio perseveret moraliter. Sic ab actu peccati physice præterito, et moraliter permanente, dicitur homo vere et proprie peccator, odio dignus, et reus iræ. Denique in tertio genere, siqua est Relatio prædicamentalis præter transcendentalem, Ratio fundandi consistit in indole perfectionis utriusque extremi, ex qua movemur, ut perfectionem Scientiæ asseramus commensuratam Scibili.

CAPUT IV.

In quo consistat Relatio prædicamentalis?

1. Triplex est sententia celebris in hoc puncto. Prima Relationem consistere dicit in modo quodam accidentali realiter distincto a subjecto, termino, et ratione fundandi, qui modus inhæreat subjecto relato, nec aliud munus habeat, quam pure respicere terminum. Ita sentiunt Thomistæ, et plerique Scotistæ. Secunda totam Relationem (saltem primi generis; de quo maxime disputatur) identificat cum solo fundamento, quod se tenet ex parte subjecti relati, ita ut terminus, et quidquid se tenet ex parte termini, nullatenus constituat intrinsece Relationem, sed sit purum connotatum extrinsecum, quamvis necessario requisitum, ut Relatio detur. V. g. Relatio, qua albedo A dicitur similis albedini B, tota consistit in albedine A; re-

quirit tamen necessario existentiam albedinis B, tamquam purum connotatum extrinsecum. Ita nonnulli Recentiores, quibus præluxit P. Mæratius, faventque plures alii Doctores, quos citat Servera disp. 18. Log. cap. 5. Ab hac de connotatis doctrina, qua passim alias utuntur, Auctores ejus «Connotatores» appellantur: eandemque sæpe adoptare solent Thomistæ pro aliis difficultatibus explicandis. Tertia sententia Relationem adæquate identificat cum ratione fundandi prout pertinente ad subjectum et terminum, modo explicato ad finem capitis præced. Ita communiter Authores nostri, quos alii sequuntur.

§ I.

Rejicitur Sententia Thomistica.

2. Contra primam sententiam de accidenti relativo, seu modo Relationis, unice a natura instituto, ut referat, «Arguitur 1.» similitudo duplicis albi ut quatuor, est Relatio prædicamentalis; sed non consistit in modo superaddito utrique albedini esistenti, et duranti in subjecto et termino. ergo etc. «Prob. Min.:

posita utraque albedine in subjectis, v. g. in Petro et Paulo, et præciso, seu non intellecto modo Thomistico, Petrus et Paulus sunt similes in albedine: ergo similitudo utriusque non consistit etc. «Prob. Antez.: juxta Aristotelem (1). «Similia sunt, quorum qualitas est una;» sed in casu dicto, una est Petri et Pauli qualitas, nempe albedo, etsi non intelligatur ille modus. Patet hæc «Minor:» quia duorum qualitatem esse «unam,» est esse ejusdem speciei, seu præbere fundamentum, ut ab Intellectu univocetur utraque qualitas sub conceptu specifico; non enim alia unitas inter utramque dari potest a parte rei. At Albedines Petri et Pauli esse ejusdem speciei, absdubio consistit in quidditate et inten-

(1) 5, Metaph. cap. 15.

sione ipsarum: nec ad hoc potest conducere modus ille superadditus, qui, si daretur, potius foret index multiplicationis, quam unitatis.

3. Respondent, Petrum et Paulum, præciso modo Relationis, esse similes in albedine «fundamentaliter,» non «formaliter.» Sed «contra 1:» esse formaliter similes, est habere illam formam, vi cuius utriusque qualitas est «una» a parte rei, si quid valet Aristotelica definitio «Similium;» sed talis forma est albedo utriusque intensa ut quatuor, ut nuper ostendimus; nec potest esse modus Relationis, quippe qui non facit, sed supponit utramque albedinem esse ejusdem speciei: ergo etc. «Contra 2:» esse formaliter similes in albedine, est unum esse formaliter album sicut alium; et hoc nihil est aliud quam Petrum esse formaliter album, et Paulum esse etiam formaliter album ut quatuor: sola autem albedo est, quæ constituit «formaliter album,» ut nemo nescit. Certe quicumque Intellectus, immemor prorsus modi Thomistici, videat in Petro alborem ut quatuor, atque etiam in Paulo, nihil aliud quæret, aut expectabit, ut dicat unum esse album sicut alium, proindeque ut plene concipiat eos esse similes in albedine.

4. *Arguitur* 2: positis fundamento et termino, fieri potest, saltem de potentia Dei absoluta, ne resultet modus Relationis, ut concedunt Thomistæ plures; sed tunc maneret Cælum formaliter majus terra, et quodvis Totum formaliter majus sua parte, manerent item duo Cygni formaliter similes in candore, ut etiam duæ quantitates bicubitæ formaliter æquales: ergo Relatio «majoritatis, similitudinis, æqualitatis,» non consistit in modo resultante. Negabitur forsitan Minor propter ly «formaliter.» Sed imprimis videtur id fore contra apprehensionem terminorum.

5. Deinde urgetur Argumentum sic: impedita resultantia omnis modi, duo Cygni similes essent in non habendo modum Relationis; sed hæc similitudo non consisteret in modo resultante, ut est evidens: jam ergo dari potest Relatio similitudinis absque modo. Si dicas, fore similitudinem pure fundamentalem. «Contra:» illa per te est similitudo fundamentalis, quæ potest fieri formalis per modum superadditum: at

similitudo in non habendo modum, nequit fieri formalis per modum superadditum, cum potius adveniente modo penitus destruat er-
go etc.

6. *Arguitur* 3: pro signo priori ad resultantiam modi, duæ albedines habent similitudinem in ratione causæ, tum efficientis, tum materialis, proxime potentis et exigentis causare modum relationis. At hæc similitudo non constituitur per modum illum, utpote qui nondum existit pro priori signo; nec item per alium modum præcedentem; de hoc enim idem argumentum fiet, et ibitur in infinitum. Non est eadem ea similitudo pure fundamentalis: quia nullum expectat modum, ut fiat formalis; qui enim modus pro posteriori sequitur, faciet quidem albedines formaliter similes in habendo modum, vel in intensione, minime tamen in prioritate naturæ, nec in potentia causandi modum ipsum. Adde quod denominatio «fundamentaliter similis,» quæ juxta Thomistas præcedit modum, est denominatio formaliter relativa, cum sit contingens albedini, ab ea separabilis, et impotens a nobis concipi nisi cum ordine ad terminum.

7. *Arguitur* 4: Entitas absoluta Cœli est formaliter major, sive perfectior modo Relationis, quo per se refertur ad terram; est etiam ipsi dissimilis, et diversa formaliter, ut est evidens: sed hæc Relatio «majoritatis, et diversitatis» non consistit in alio modo; alioquin ibimus in infinitum, cum etiam respectu cujuslibet alterius modi sit formaliter major entitas Cœli: ergo nec majoritas Cœli respectu terræ consistit in modo superaddito. Patet Consequentia: tum quia fundamenta contraria militant utrobique: tum quia ideo Cœlum ratione sui est majus modo, et ipsi dissimilis, quia secum identificat excessum perfectionis, et alterius indolis a modo actualiter existente. Hæc autem ratio pariter militat respectu terræ, ut quisque videt. Nec dicas, Cœlum constitui formaliter majus modo per modum ipsum, quo majus est. Nam in primis nihil Thomistis magis displicet, quam quod Relatio constituatur per terminum. Deinde cur non etiam constituatur Cœlum formaliter majus ubicatione sua per ubicationem ipsam? cur non res quælibet constituatur dissimilis per terminum, cui dissimilis est?

8. *Arguitur* 5, ab absurdo: Nam ex Thomistica sententia sequitur, quavis musca denuo producta, vel se movente, statim resultare mutationes innumeras in toto Universo; quia statim in omnibus Entibus Universi produci debent novi modi Relationum ad muscam, videlicet «coexistentiæ, distantæ, dissimilitudinis, inæqualitatis etc. ;» qui omnes modi repente perire debent pereunte musca, cum nequeant sine termino conservari. Hoc autem et per se dissonum, atque incredibile videtur, et magnæ insuper auctoritati repugnans.

9. Nam in primis D. Thomas 5, *Physic. lect.* 3, sic ait cum Aristotele, ibi: «Nihil advenit mihi de novo per hoc, quod incipio esse alteri æqualis per ejus mutationem.» Et 3, p. q. 16, art. 6, ad 2: «Ea, quæ relative dicuntur, possunt de novo prædicari de aliquo absque ejus mutatione, sicut homo de novo fit dexter absque sua mutatione, per motum illius, qui fit ei sinister. Videatur præsertim Angelicus Doctor in Opusc. 48, quod tamquam legitimum D. Thomæ citant passim Thomistæ: nam ibi tract. 5, cap. 2, post alia in id ipsum explicatissima, concludit sic: «Fit homo similis alicui sine sui mutatione, ut patet: nam si quis in India fieret modo albus, fieret similis mihi, et ego sibi, nulla in me facta mutatione. Similitudo enim in me nullam rem addit supra albedinem, quæ realiter est in me, ut patet.»

10. Deinde D. Bonaventura in 3, dist. 1, artic. 1, q. 1, ad 3, inquit: «Si ego sum albus, et generatur alius albus, statim mihi incipit esse similis, nulla in me facta mutatione, sed solum in ipso. Denique D. Anselmus in Monolog. cap. 26, sic fatur: «Homini post annum nascituro nec major, nec minor, nec æqualis sum. Omnes autem Relationes has utique cum natus fuerit, sine omni mei mutatione ad illum habere potero. Ad hæc dices 1., Relationem esse minutissimum ens, ideoque facere mutationem quasi nullam. «Contra:» Relatio a te posita, quantavis minutissimum ens, non est nullum ens: ergo mutatio, quam facit, non est nulla mutatio. Dices 2, nullam fieri mutationem ex Relatione secundum conceptum «Ad,» fieri tamen secundum conceptum «In. Contra:» juxta citatos Patres nulla fit mutatio, dum fit realis transitus de non habendo ad habendum totam denomi-

nationem relativam: at in eo transitu citra dubium advenit de novo Relatio secundum conceptum «In.»

11. *Arguitur* 6: albedo refertur ad Gratiam, ad Visionem beatificam, vel quodvis aliud ens supernaturale, relatione dissimilitudinis, diversitatis, aut inferioritatis in perfectione. At ea Relatio, si foret modus ex albedine resultans, et ipsi inhærens, esset, et non esset intrinsece supernaturalis: ergo esset chymerica. «Prob. Min.:» esset intrinsece supernaturalis, quia essentialiter connecteretur cum existentia entis supernaturalis ut talis (redderet enim albedinem formaliter inferiorem Gratia prout supernaturali), et quidquid ita connectitur, supernaturale est. Deinde non esset: quia produceretur, seu resultaret active ex albedine tamquam ex unica radice (hoc enim juxta Adversarios commune est omnibus Relationibus, pullulare ex virtute solius fundamenti, cui inhærent), et hoc ipso non esset supra vires naturæ, quod est contra conceptum supernaturalitatis.

12. *Arguitur* denique: una Relatio refertur ad alias Relationes inconnexas, absque novo modo relationis, v. g. una paternitas (similis est paternitati alterius hominis, est etiam absque ulteriori modo diversa, et dissimilis Relationibus æqualitatis, majoritatis, unionis, coexistentiæ, etc.: si enim requiritur ulterior modus, cum de illo idem argumentum fieri possit, dabitur processus modorum infinitus. Pariter ergo sine modo superaddito poterit una albedo referri ad aliam. «Prob. Conseq.:» tum quia utrumque, vel neutrum probant plura argumenta Thomistarum. Tum quia etiam paternitati A contingens et accidentarium est, quod fiat actu similis, coexistens etc. paternitati B. Tum quia duæ Relationes inconnexæ, et diversi generis, non aliter inter se comparantur, quam duæ res omnino absolutæ. Mitto alia argumenta apud nostros Auctores videnda.

§ II. *Rejicitur sententia Connotorum.*

13. Claritatis gratia loquamur de Relatione coexistentiæ Petri ad Paulum quam Connotores dicunt identificari cum sola existentia

Petri (adde insuper modum durationis, si forte datur, de quo nulla quæstio in præsentī), quamvis ita connotet actualem existentiam Pauli, ut sine illa stare nullatenus possit. Arguitur ergo sic: existente Petro, et deficiente Paulo, dicta Relatio coexistentiæ non existit, ut certum est omnibus: ergo dicta Relatio non identificatur adæquate cum sola existentia Petri. Patet Consequentia: quia, si taliter identificatur omnis casus possibilis, in quo permanet existentia Petri, erit casus, in quo permanet illa Relatio; sicut in quocumque casu existit homo, existit animal rationale, quia hoc identificatur adæquate cum homine; et generatim evidens est, quod ex duobus adæquate identificatis nequit unum in rerum natura existere sine altero. Paulo aliter: existentia Petri realiter separabilis est a Relatione prædicta, siquidem existere potest ea Relatione non existente, quando scilicet non existit Paulus: atqui separabilitas est signum evidens distinctionis realis: datur ergo distinctio realis, saltem inadæquata, inter existentiam et Relationem.

14. Aliis terminis impugnari solet eadem doctrina. Videlicet: «Id, quo solo deficiente, et manentibus cæteris ab eo adæquate distinctis, deficit res A, vel est tota essentia rei A, vel saltem pars essentiæ illius:» sed deficiente sola existentia Pauli, et manentibus cæteris, adæquate ab ea distinctis, deficit Relatio coexistentiæ Petri ad Paulum: ergo existentia Pauli vel est tota essentia talis Relationis, vel saltem pars intrinsece constituens illam. Minor cum Consequentia constat. Major, cujus in Philosophia et Theologia frequens occurrit usus, a nonnullis vel falsa, vel ambigua censetur; ab aliis contemnitur etiam, et irridetur: sed a plerisque, præsertim ex nostra Schola, tamquam principium inconcussum habetur.

15. Et merito quidem: nam veritas ejus nititur huic principio per se noto, «Impossibile est idem simul esse et non esse.» Si enim id, quod deficit, non est tota essentia, nec constitutivum essentiæ rei A: ergo eo solo deficiente, nihil deficit ex quidditate, et essentia rei A: ergo nec deficit ipsa res A, quæ est sua ipsius quidditas, et nihil ultra: vel si deficit, sequitur eam simul esse, et non esse. Et ut in materia præsentī loquamur, per te tota entitas, quidditas, et essentia

Relationis prædictæ, adæquate et unice consistit in existentia Petri actualiter durante: ergo, dum nihil istius existentia deficit, nihil Relationis deficit: aliunde deficit Relatio, per te, deficiente existentia Pauli, etsi nihil existentia Petri deficiat: ergo Relatio deficit, quando nec minimum quid essentia ipsius deficit, seu quando nihil ipsius deficit. Quid autem est deficere simul et non deficere, si hoc non est?

16. Nec mihi quidquam respondere videntur Adversarii, dum generaliter ajunt, manere posse constitutiva omnia alicujus compositi, quin maneat compositum ex defectu connotati extrinseci (idem docent de re simplici, nempe manere posse totam ejus entitatem, quin res maneat), eo quod tunc maneant omnes partes compositi «entitative» et «materialiter» sumptæ, non vero «formaliter in esse partium,» vel «prout partes,» et «constitutiva» sunt; quia non sunt partes, nisi «prout connotantes» talem terminum extrinsecum, Addunt, manere tunc constitutiva omnia, vel rem ipsam, de qua est sermo, «quoad entitatem,» non «quoad denominationem:» item manere «quoad implicitum, quidditative, qua rectum, ut quod:» non autem manere «quoad explicitum, denominative, quoad obliquam, ut quo.»

17. Hæc, inquam, verba sunt sensu vacua, nisi fallor. Insistamus Relationi, claritatis gratia. Quæro abs te, an existentia Petri, prout «formaliter» est essentia Relationis, vel sumpta «in esse» Relationis, vel «prout est, et eo modo quo est» Relatio, vel «prout connotans» terminum, vel ita ut sumatur Relatio «denominative», seu «quoad denominationem, quoad explicitum, quoad rectum,» vel «ut quo:» an, inquam, sic accepta constituatur per aliquid distinctum ab existentia nude sumpta secundum suam entitatem actu durantem? Si neget: ergo quoties perseverat existentia Petri quod entitatem actu durantem, perseverare debet cum illis omnibus adminiculis, ita ut Relatio maneat cum tota realitate objectiva reduplicationum illarum (suppono cum Adversariis, reduplicationes illas «quoad denominationem, quoad explicitum,» etc., non consistere in solis verbis, aut conceptibus, sed habere suam realitatem ex parte objecti): alioqui redibit eodem impetu argumentum supra factum a num. 13.

18. Si autem affirmes: jam ergo Relatio «formaliter» ut talis,

vel sumpta «quoad denominationem» etc., non consistit in sola entitate fundamenti, videlicet existentiae Petri, sed insuper constituitur in esse talis per aliquam aliam realitatem objectivam, saltem «de obliquo,» sive «ut quo;» cumque nullam aliam realitatem superaddere velis præter terminum, hic etiam ingreditur constitutionem Relationis «quoad denominationem.» At de Relatione sic accepta nos loquimur. Ubi nota, posse aliquid importari «ut quo,» vel «de obliquo,» et tamen intrinsece constituere rem. Sic unio inter corpus et animam, vere constituit hominem intrinsece, licet solum «ut quo:» sic Gratia intrinsece constituit denominationem «filii Dei adoptivi,» licet «de obliquo,» non enim ea denominatio verificatur nisi de creatura rationali, et in quavis denominatione «rectum» dicitur id, de quo illa verificatur.

19. Scio, plura esse ita connexa cum aliquo connotato penitus extrinseco, ut, eo deficiente, necessario deficient. Sic unio connectitur essentialiter cum extremis, actio cum termino, creatura cum Deo, vel cum concursu Dei, et quilibet modus cum re, quam modificat; adeo ut chymericum sit actionem v. g. existere, deficiente termino, à quo tamen actio distinguitur adæquate. Sed tunc falsum est, quod actio deficiat, solo termino deficiente, et manentibus in rerum natura cæteris entitatibus adæquate distinctis a termino actionis; nam tunc, præter terminum, deficit etiam ipsamet «entitas» actionis «materialiter» sumpta, »quidditative,» et «quod rectum:» et per defectum huiusce entitatis deficit «formaliter» actio, per defectum autem termini solum deficit actio »pure illative,» quatenus ex defectu termini inferitur defectus entitatis actionis, titulo scilicet dependentiæ, et connexionis essentialis.

20. Quando enim res deficit per defectum totius suæ entitatis; vel alicujus partis, aut prædicati essentialis, dicitur deficere «immediate, formaliter, per locum intrinsecum:» quando vero deficit per defectum alicujus termini, vel connotati extrinseci, quo cum essentialiter connectitur, dicitur deficere «per locum extrinsecum,» vel «mediate, pure illative, arguitive, consecutive;» quia ex defectu connotati arguitur defectus illius entitatis, in qua consistit res, vel saltem alicu-

jus constitutivi, seu partis illius. Atqui juxta Adversarios ex defectu termini Relationis non sequitur defectus alterius entitatis, ex qua Relatio constituitur: ergo ex defectu termini non deficit Relatio «pure illative.» Vel ergo Relatio permanet adhuc; vel, si deficit, «formaliter» deficit, eo quod intrinsece constituitur ex termino.

21. Si tamen quisingat, solum terminum actionis A deficere, et manere cæteras omnes entitates adæquate distinctas a tali termino, finget utique rem impossibilem, quia ex entitatibus adæquate distinctis ab eo termino una est entitas actionis A, quæ sine termino manere non potest, etiam «materialiter» sumpta. Dummodo tamen hæc impossibilitas dissimuletur, et entitas actionis manere statuatur, manebit, utique actio A, quæ nihil est aliud, quam suamet entitas. Vel saltem infertur, quod manebit simul et non manebit: manebit, quia manere supponitur tota entitas, cum qua identificatur adæquate; non manebit, quia repugnat actio et entitas ejus, sine termino manens. Videant Adversarii, an similiter velint, ut Relatio simul deficiat, et non deficiat, deficiente termino.

22. Unde colliges, importune instari nostrum argumentum in actione, unione, et aliis metaphysice connexis cum alio adæquare distincto. Importune, inquam. Tum propter dicta num. 19, et 21. Tum quia nunquam salvatur, quod deficiente termino, maneat actio «materialiter, quoad entitatem, quoad rectum,» etc. Tum quia, quoties deficit actio ut «connotans» terminum, deficit etiam «entitative,» seu «quidditative,» ipsaque formalis «connotatio» est inseparabilis ab entitate actionis. Omnia hæc aliter accidunt, quando res aliqua ponitur essentialiter pendens a connotato sibi extrinseco, quin tamen entitas illius rei, vel aliquod ex constitutivis ejus, habeat connexionem cum tali connotato, sed potius sine illo permanere possit in rerum natura. Hoc volunt passim Connotatores, nominatim in Relatione. Id vero mihi prorsus implicatorium apparet, tum hic, tum in quavis alia materia.

23. Quodcirca principium positum num. 14, videlicet, «Id, quo solo deficiente, etc.,» ineluctabile judico saltem quoties applicatur ad casum, in quo possibile est verificari conditionem expressam in abla-

tivis absolutis, nimirum, «Si hoc solum deficiat, et maneant cæteræ omnes entitates ab eo adæquate distinctæ,» et conducentes ad constitutionem rei, de qua disputatur. Quis enim possibile credat, quod maneant omnia constitutiva rei A, vel quod nihil deficiat ex tota quidditate ipsius, et tamen vere deficiat ipsa res A? Porro Connotatores nullum argumentum a ratione producunt; quo principium illud impugnent. Producere tamen solent ex variis materiis, præsertim Theologicis, exempla satis difficilia, quæ modo percurrere infinitum, et importunum esset. Cautus esto: ut quoties proponitur aliquod constitutum, vel denominatio, vere deficiens ex defectu certi cujusdam connotati, ne concedas illud esse merum connotatum extrinsecum, nisi prius inter constitutiva illius denominationis invenias aliquod (saltem «de obliquo,» vel «ut quo») essentialiter connexum cum tali connotato, quod simul et consequenter deficiat «quoad entitatem.

§. III. *Tertia sententia præfertur, et probatur.*

24. Præferenda igitur est tertia sententia communis in Schola nostra, quæ Relationem in abstracto (idest, sumptam per modum formæ) realiter adæquate identificat cum adæquata ratione fundandi. Relationem autem in concreto (idest, sumptam pro tota denominatione relativa) docet intrinsece constitui per subjectum et terminum cum ratione fundandi. «Prob. 1.» ex Aristotele in Categor. cap. «de Qualitate,» ubi sic ait: «Similia, dissimiliaque per quælitates solas dicuntur Simile, enim quippiam cuiquam nulla alia profecto ratione esse videtur, quam ea, qua quale est.» En, ut Relatio similitudinis constituitur «per qualitates solas,» in quibus stat ratio fundandi; nec aliud requiritur, ut duo sint plene similia, quam ut habeant uniformem qualitatem. Item ex Boetio «in Comment. super cap. de Relat.,» dicente, «Substantiam esse rem unam, Relationem duas, et subinde non in simplicitate, sed pluralitate consistere:» et iterum, «Rem eandem et esse qualitatem, et Relationem propter terminum.» Consonat S. Au-

gustinus «Categor. cap. 11,» dicens: «Claret igitur, Ad aliquid» (idest, Relationem) «non sua vi, sed alterius conjunctione consistere.» En, ut Relatio non aliter distinguitur a substantia, qualitate etc., nisi quatenus consistit in pluralitate, conjunctione, seu complexo fundamenti et termini.

25. *Prob. 2*, eadem sententia: tum ab impugnatione cæterarum. Si enim Relatio aliquid est ex parte objecti, et non consistit in accidenti relativo, seu modo superaddito, ut Thomistæ volunt; nec aliunde consistit in solo fundamento, seu ratione fundandi se tenente ex parte subjecti solius, ut volunt Connotatores; superest, ut consistat in complexo fundamenti et termini, sive in ratione fundandi, prout hæc pertinet ad subjectum et terminum. Tum á priori: quia id, quo præcise intellecto, Relatio plene intelligitur, et quo non intellecto penes quamlibet sui partem, nequit Relatio intelligi, est unica et tota quidditas Relationis. Atqui præcise intellecta v. g. duplici albedine ut quatuor, altera unita Petro, altera Paulo (semper includimus durationem, si forte distinguatur ab existentia rei,) intelligimus quidquid sufficit, ut incunctanter dicamus Petrum esse Paulo «Similem» in albedine; et, si quælibet ex hisce entitatibus non intelligatur, individua ista denominationis nequit intelligi, ut experienti constabit: ergo etc.

CAPUT V

Fundamenta contraria dissolvuntur.

1. *Objic. 1*: si nostra sententia vera est, Relatio «identitatis,» qua Petrus est sicut Paulus in natura humana, consistet in complexo utriusque. Hoc autem falsum esse «probat 1:» quia complexum illud est undique substantiale: Relatio autem est accidens, cum sit Prædicamentum a Substantia distinctum, debeatque fundamento advenire contingenter. 2: quia Relativum et Absolutum opponuntur, proindeque identificari non possunt: at quidquid est in eo complexo, est absolutum. 3: quia «totum esse Relationis est ad aliud; quod minime verificatur de tali complexo.

2. *Resp.* Concedo sequelam, quin obstant probationes objectæ. «Ad 1:» Relatio non semper debet esse accidens physicum, et in essendo, sed potest esse accidens logicum, sive in prædicando, quatenus tribuit denominationem contingentem, et velut accidentaliter supervenientem subjecto. Talis est denominatio «similis,» aut «convenientis in natura humana;» prædicatur enim contingenter de Petro; quia ultra naturam Petri, constitutive involvit naturam Pauli actu existentem: cum autem Petro contingens et accidentarium sit quod existat Paulus, contingens etiam est denominatio prædicta: redditur enim quælibet denominatio contingens ex contingentia cujuslibet ex constitutivis. Hinc Petrus absque intrinseca sui mutatione transire potest de non habendo ad habendum illam denominationem relativam, aut e converso, per solam scilicet mutationem Pauli. Et instatur in denominatione «proxime fundamentaliter similis,» aut «convenientis in natura,» quæ denominatio est etiam contingens, et superveniens Petro, cum exigat existentiam Pauli; et tamen nullum addit accidens physicum.

3. Nec Relatio debet realiter distingui a Substantia, vel a reliquis Prædicamentis. Unde D. Thomas 11, Metaph. lect. 9, «ad finem,» cum docuisset, Actionem, et Passionem identificari realiter, subdit: «Prædicamenta diversificantur secundum diversos modos prædicandi. Unde idem secundum quod diversimode de diversis prædicatur, ad diversa Prædicamenta pertinet.» Sufficit ergo distinctio rationis, etiam imperfecta, seu penes modum significandi, ut Prædicamenta dicantur diversa: quia sufficit ad diversos prædicandi modos. En duplex prædicatio, «Petrus est homo,» Petrus est Paulo similis in natura.» Utraque prædicat aliquid physice substantiale; sed valde diverso modo: nam prima est necessaria, et essentialis, nihilque connotat a Petro distinctum; atque ideo pertinet ad Prædicamentum Substantiæ: secunda vero est contingens, et defectibilis permanente subjecto, constituiturque per connotationem alterius extremi distincti; et ideo pertinet ad Prædicamentum Relationis. Nec Relatio prædicamentalis, eo quod identificetur cum aliis Prædicamentis, vocari debet transcendentalis: quia non transcendit alia Prædicamenta sub propriis eorum con-

ceptibus, sicut illa, quæ vere transcendentalis est, ut notavimus cap. 3; sed potius præstat denominationem velut adventitiam subjecto.

4. *Ad 2, prob:* si «absolutum» idem sonet, ac «liberum ab omni respectu ad aliud,» opponitur quidem «relativo;» sed in hoc sensu nihil est absolutum, saltem in rebus creatis, quæ omnes ad Deum saltem referuntur, tum respectu transcendentali, tum prædicamentali, videlicet «distinctionis, diversitatis, inferioritatis» etc., quare negandum est, quod complexum Petri et Pauli sit in hoc sensu quid absolutum. Si autem «absolutum» idem sonet, ac «aptum concipi et explicari in propria specie citra comparisonem cum alio,» plura sunt in creatis absoluta, et inter alia complexum Petri et Pauli; quia vere potest in specie explicari terminis non comparativis, his v. g., «duplex homo, duplex animal rationale.» At in hoc sensu «absolutum» realiter non opponitur omni «relativo,» sed dumtaxat «relativo» entitative modali, quale invenitur in Relationibus secundi generis; nec aliud probabunt facile Thomistæ; nihil enim prohibet eandem rem explicari posse variis conceptibus, tum absolutis, tum comparativis. Ut summum dabitur oppositio quoad statum intentionalem, quatenus non est idem cognosci comparative, et cognosci absolute.

5. *Ad 3, prob.;* cum dicitur, quod totum esse Relationis est ad aliud, non debet sumi Relatio in sensu reali, nec pro implicito, nam conceptus «In,» qui juxta Thomistas pertinet ad «esse Relationis» pro implicito, non est «ad aliud.» Sumitur ergo Relatio prout subest conceptui comparativo, et tunc secundum explicitum: quia sub hoc conceptu, «Petrus specificè convenit cum Paulo,» solum explicatur quomodo Petrus se habeat ad Paulum. Sic autem «totum esse» complexi ex Petro et Paulo, quod est unicum objectum illius comparativi conceptus, est etiam «ad aliud.» Sed hic cavenda æquivocatio diligenter. Cum audis, quod «totum esse Relationis est ad aliud,» ne intelligas «ad aliud» distinctum a tota Relatione, sed «ad aliud» a fundamento, vel subjecto relato: ut sensus sit iste; totum esse Relationis, qua Petrus dicitur Paulo similis in essentia, est referre Petrum ab aliud a Petro, nempe ad Paulum.

6. Ratio est, quia ly «aliud» solum debet intelligi respectu illius

subjecti, quod accipit denominationem «relati,» v. g. denominationem «similis, æqualis, majoris etc. At Relatio, quatenus est adæquata forma, vel quasi forma, est id «quo» subjectum denominatur «simile,» etc. sed non est id «quod» eam denominationem accipit: est «similitudo,» sed non est «similis:» quemadmodum actus potentiæ visivæ est «visio,» sed non est «videns,» nec «visus,» nisi pure «ut quo;» et sic de aliis innumeris. Hinc si argumenteris hoc modo: Relatio respicit terminum ut «quid extrinsecum,» sive ut «quid distinctum:» ergo non identificatur cum termino etiam inadæquate. «Dist. Antec.:» respicit «ut quod,» nego; Relatio enim prædicamentalis non est «quod» respicit terminum, sed est id «quo» res una respicit aliam, ideoque definitur «Respectus,» vel «Habitudo unius rei ad aliam:» respicit «ut quo,» subdistinguo; respicit terminum ut quid distinctum, vel extrinsecum Relationi adæquate sumptæ, «nego;» ut quid distinctum, vel extrinsecum soli fundamento, vel subjecto, «conc. Antec., et neg. Conseq.» Hinc etiam hæc propositio, «Petrus, ut distinctus a Paulo, est Paulo similis in natura,» vera est, si denotet, Petrum, ut distinctum a Paulo, esse subjectum, quod denominatur «simile Paulo;» falsa tamen, si denotet, Petrum in se habere quidquid involvitur in denominatione similis,» tam «ut quo,» quam «ut quod.»

7. Itaque Petrus denominatur «similis Paulo,» partim per suam naturam, partim per naturam Pauli, qui proinde ingreditur «ut quo» denominationem «similis» convenientem Petro. Sic Petrus denominatur «dissimilis» accidenti relativo Thomistico per ipsummet accidens, de abeamus in infinitum. Sic idem Petrus denominatur «proxime fundamentaliter similis» Paulo per ipsum Paulum, in principiis Thomisticis. Similitudo igitur Petri ad Paulum est quædam quasi forma constituta ex naturis Petri et Pauli, tribuitque Petro denominationem partim intrinsecam, partim extrinsecam, in qua denominatione Petrus gerit munus formæ partialis, et subjecti totalis. Ubi notandum, quod in Relationibus mutuis, præsertim æquiparantiæ, utrumque extremum est terminus et fundamentum respectu alterius: nam Petrus est fundamentum (idest subjectum) similitudinis sui ad Paulum, et est terminus similitudinis Pauli ad Petrum ipsum; et idem accidit Paulo vice

versa. Utraque autem similitudo, Petri ad Paulum, et Pauli ad Petrum, habet eadem constitutiva cum sola diversitate subjecti denominati. Hæc omnia præ oculis habeto, ne captiosis arguendi formulis irretiaris.

8. Sed hinc «objic.» 2: ergo Paulus est fundamentum similitudinis Petri ad Paulum; est enim fundamentum similitudinis sui ad Petrum, et hæc similitudo est ipsamet similitudo Petri ad Paulum, cum habeat eadem constitutiva. Atqui fundamentum similitudinis Petri ad Paulum est Petrus: ergo Paulus est Petrus. «Instatur» objectio in actu contritionis, qui sit amor Dei et odium peccati propter Deum, hoc modo: Deus est terminus odii peccati; est enim terminus contritionis, quæ est odium peccati: atqui terminus odii peccati est peccatum: ergo Deus est peccatum. Instatur etiam in similitudine proxime fundamentali inter Petrum et Paulum: item in dissimilitudine Petri ad modum Relationis Thomisticum: item in similitudine duarum paternitatum, vel similitudinum inconnexarum: in quibus omnibus, ut constat ex cap. præced., eadem est difficultas, nisi confugas ad Connotatores, vel modosingas infinitos.

9. Directe distingo primum Consequens: «Paulus est fundamentum similitudinis» etc., quæ sit tantum similitudo Petri ad Paulum, nego suppositum; quæ sit etiam similitudo Pauli ad Petrum, «conc. Conseq.» Tum «dist. Min. sumsumpt.:

» fundamentum suscipiens denominationem «similis Paulo,» est Petrus, «conc.;

» fundamentum suscipiens denominationem «similis Petro, est ipsemet Petrus, «neg. Min. et Conseq.» Similitudo illa, cum simul sit Petri ad Paulum, et Pauli ad Petrum, duo habet fundamenta, alterum quod denominat «simile Paulo,» et hoc fundamentum est solus Petrus; alterum quod denominat «simile Petro,» et hoc est solus Paulus; nec istæ denominationes inverti possunt, nisi propria essentia illius similitudinis invertatur. Id quod passim cernitur in variis formis, quæ diversas continent denominationes pro diversis subjectis: ut cum eadem cognitio denominat Intellectum «cognoscentem,» et objectum «cognitum,» non e converso: et cum eadem calefactio (quæ simul est actio, et passio) denominat lignum «passum,» et ignem «agentem,» non e contrario.

10. Unde facile solvitur, quod objici solet in Relatione «Majoritatis,» qua cubitalis quantitas v. g. refertur ad palmarem; quæ Relatio constituitur ex utraque quantitate; et quæ major est, constituit denominationem «minoris;» sicut quæ minor est, denominationem «majoris. Sic igitur argues: ergo «majoritas, et minoritas» idem sunt, cum habeant eadem constitutiva: ergo palmaris quantitas refertur ad cubitalem relatione «majoritatis,» proindeque denominabitur «major» cubitali. Patet consequentia: quia refertur relatione «minoritatis,» quæ est eadem cum relatione majoritatis. Et eadem ratione sequitur, quod cubitalis quantitas erit «minor» palmari.

11. Insto, ut nuper: voluntas contrita tendit in Deum per actum odii: ergo denominabit Deum «odio habitum.» Negabis Consequentiam: quia voluntas contrita tendit in Deum per actum odii, non Dei, sed peccati, qui actus simul est amor Dei. Hoc ipse respondeo. Palmaris quantitas refertur ad cubitalem relatione «majoritatis,» non qualiscumque, non quæ sit «majoritas» palmi ad cubitum, sed quæ sit «majoritas» cubiti ad palmum, quæ Relatio simul est «minoritas» quantitatis palmaris, cui soli tribuit denominationem «minoris,» et soli cubitali denominationem «majoris.» Idem tenentur dicere Thomistæ in «majoritate» fundamentali proxima, et in ea, qua Cælum dicitur majus, et perfectius modo Relationis.

12. *Objic.* 3: nostra sententia re ipsa negat Relationes reales, «Prob. 1:» quia nihil in Relatione «similitudinis» etc. nos admittimus, quod non admitterent Veteres illi, qui Relationes ex parte objecti negasse dicuntur; non enim illi negabant, dari posse a parte rei v. g. duo alba ejusdem intensionis actu existentia. «Prob. 2:» quia nihil ponimus, quod suapte natura habeat ordinari ad aliud: nam album A ex se non ordinatur ad album B, nec vice versa; complexum autem utriusque nec potest habere ordinem, quem non habent partes ejus, nec potest respicere «aliud» a se distinctum. «Prob. 3:» quia non salvamus in Relatione conceptum «In:» nam in Relatione «identitatis» inter duas substantias, nullam damus formam, quæ subjecto inhæreat. «Prob. 4:» quia Relatio est ens «per se unum:» nos autem ponimus «unum per accidens,» sive unum per aggregationem, cujusmodi est

complexum ex duplici albo. «Prob. 5:» quia vera Relatio debet «resultare» ex fundamento et termino simul positis: nequit autem ex his resultare juxta nostram sententiam, cum ab illis non distinguatur.

13. *Resp. neg.* assumptum; cujus probationes non urgent. «Ad 1:» hoc distamus a negantibus Relationes reales, quod illi negabant dari a parte rei formalem «similitudinem» etc., quamvis actu existerent duo alba, solumque in his agnoscebant fundamentum ad actum Intellectus comparativum, in quo consisteret «similitudo» formalis: nos autem agnoscimus ex parte objecti, et ante operationem Intellectus, quidquid sufficit, ut existat vera, propria, formalis, et completa «similitudo, diversitas, æqualitas, majoritas etc.,» adeo ut hæc nomina non necessario verificentur de actu Intellectus comparante objecta, sed plenum habeant in objectis ipsis verificativum. Et cum hæc sint nomina Relationum, quæ nobis reliquit Aristoteles, non est cur inter negantes Relationes reales censeamur: quamquam nec ea censura est valde timenda in Relationibus primi generis; has enim a parte rei solum existere fundamentaliter, et compleri formaliter per actum Intellectus, valde probabiliter opinantur plures Authores magni nominis.

14. *Ad 2:* In Relationibus secundi generis aliquid ponimus, quod suapte natura clare ordinetur ad aliud, v. g. actionem, passionem, unionem. In primo autem genere, v. g. in similitudine duplicis albi, quod ex se ordinatur ad aliud, non est nnumquodque album nude sumptum, et seorsim spectatum, nisi ut summum «inchoative,» vel «in aptitudine;» sed est tota denominatio «similis,» consistens in complexo utriusque albi, et conveniens «ut quod» alterutri eorum respectu alterius; quæ denominatio tota ex se ordinatur ad aliud, non quod sit «aliud» a se tota, sed quod sit «aliud» a recto, vel subjecto, cui ipsa convenit, ut jam supra monuimus. Porro «ex se ordinari ad aliud,» est ita se habere, ut non possit explicite concipi (etiam intuitive, vel per speciem propriam), nisi comparando unum cum alio. Atque ita se habet illud complexum, quatenus tribuit denominationem «similis;» neque enim potest concipi, nisi comparando unum album ad aliud. Nec repugnat quod totum complexum habeat aliquid, quod

non habent singulæ partes consideratæ seorsum, alioquin complexum ex unitatibus non esset numerus, quia nulla unitas est numerus; nec complexum ex hominibus esset Respublica, ob eandem rationem.

15. *Ad 3:* plurimæ Relationes habent physice conceptum «In,» cum sint accidentia physice distincta a subjecto relato, juxta dicta cap. 3, circa rationem fundandi. Quoties vero ratio fundandi non distinguitur a subjecto et termino, tunc, sicut Relatio non est accidens physice superveniens, et inhærens, sed tantum logice, et ex modo prædicandi contingenter, ita non nisi logice et ex modo significandi habet conceptum «In,» quatenus videlicet a nobis concipitur et significatur instar formæ denominantis subjectum, et ipsum afficientis. «Ad 4:» Relatio debet esse «unum per se,» non unitate physica, sed unitate logica, seu prædicationis, quatenus prædicatur per modum unius prædicati, et non per modum plurium. Nec alia «unitas per se» requiritur in Prædicamentis, ut cernitur in Prædicamento «Habere,» cum dicitur v. g., «Homo est vestitus.» In sensu autem physico non semper habet Relatio unitatem per se, cum potius in conjunctione, seu concomitantia plurium consistat, ut supra vidimus ex Augustino, et Boetio.

16. *Ad 5:* illa «resultantia» non est effectiva, sed formalis, scilicet per modum effectus formalis realiter indistincti, eo sensu, quo ex anima et corpore unitis resultat esse hominis, et ex objecto et cognitione resultat esse cogniti. Denique moneo, ut præ oculis habeas instantiam in Relatione, qua referuntur inter se duæ Relationes inconnexæ, utique sine aliis modis superadditis, ne isti sint infiniti. Nam in primis, cum v. g. duæ Paternitates dicuntur «similes,» nihil est in complexo utriusque, quod ex se ordinetur ad aliud: una enim Paternitas ordinatur quidem ad suam filiationem, vel ad filium, sed non ad aliam Paternitatem. Deinde, similitudo illa non habet physice conceptum «In;» quia Paternitas A, quæ est fundamentum, vel subjectum, nec inhæret sibi ipsi, nec est subjectum Paternitatis B, ad quam refertur. Præterea, similitudo non erit «unum per se;» quia consistit in complexo fundamenti et termini, nisi recurratur ad Connotatores.

Postremo, nec apparet quomodo similitudo «resultat» ex Paternitatibus A, et B, simul positis, cum non sit accidens utrique superadditum.

17. *Objic.* 4: similitudo duorum equorum in natura specifica, est æqualis similitudini duorum hominum inter se; at perfectio specifica utriusque binarii, vel complexi, non est æqualis: ergo in his non identificatur similitudo cum perfectione specifica extremorum. *Resp.* Hoc argumentum vide solutum in simili supra «tract. 2, disp. 1, cap, 5, n. 20:» et adde manifestam instantiam in similitudine fundamentali. Qua eadem instantia, et solutione facile dilues hoc aliud argumentum non absimile: Duo Calida ut quatuor possunt crescere in calore, quin crescant in similitudine; si enim utrumque fiat Calidum ut sex, non erunt similia, quam antea: ergo similitudo utriusque non identificatur cum calore utriusque.

18. *Objic.* 5: si e duobus Calidis ut quatuor alteri adveniat novus gradus caloris, et non alteri, perit similitudo præcedens: sed nihil perit caloris præcedentis: ergo similitudo non consistebat in calore. *Resp.*: duo Calida ut quatuor duplicem habent similitudinem, alteram positivam consistentem in utroque calore, alteram negativam consistentem in carentia majoris intensionis. Ex his prima non perit adveniente novo gradu caloris; adhuc enim unum Calidum cum altero convenit in habendo quatuor gradus: perit tamen secunda; quia cessat in altero extremo carentia majoris intensionis. Et iterum redit instantia in similitudine fundamentali.

19. *Objic.* 6: Relatio coexistentiæ Petri et Pauli dicit aliquid distinctum a complexo utriusque: ergo idem de quavis alia Relatione censendum. «Prob. Antec.:» per hos duos conceptus, «Petrus existit, Paulus existit,» concipitur quidquid est in illo complexo: et tamen non concipitur coexistentia: ergo hæc dicit aliquid distinctum, etc. Patet «Minor.:» quia coexistentia non concipitur, nisi per conceptum comparativum; illi autem conceptus sunt ambo absoluti. «Confirm. 1:» in hac propositione, «Petrus existit sicut Paulus,» vel in hac copulativa, «Petrus existit et Paulus existit,» aliquid ex parte objecti respondet particulæ, «sicut,» vel conjunctioni «et,» quod sit distinctum a Petro,

et Paulo: sed quod respondet, est coexistentia: ergo etc. «Confirm. 2:» non datur comparatio intentionalis, nisi detur simplex conceptus formaliter comparativus, quantumvis dentur multi conceptus absoluti: ergo nec datur Relatio realis, nisi detur simplex entitas formaliter respectiva, distinctaque ab omni ente absoluto.

20. *Resp. neg. Antec. Ad prob. dist. Maj.:* concipitur quidquid est etc., omni modo, quo est conceptibile, «neg.;

» aliquo dumtaxat modo, «conc. Maj.» Tum «dist. Min.:

» non concipitur coexistentia, omni modo, quo est conceptibilis, «conc.;

» aliquo vero modo, «neg. Min.» et «Conseq.» Tam complexum Petri et Pauli existentium, quam coexistentia utriusque, potest concipi, nunc per conceptus absolutos, nunc per comparativos, absque ulla distinctione objectiva: quemadmodum eadem entitas hominis apta est concipi, nunc per conceptum «homo,» qui est absolutus, nunc per conceptum «essentia is dependentia hominis a Deo,» qui est comparativus. Et instatur objectio in coexistentia fundamentali, quæ, prout talis, non minus postulat conceptum comparativum: item in similitudine, vel æqualitate duarum Paternitatum inconnexarum; ubi etiam utramque Objectionis confirmatio instatur.

21. *Ad 1, Confirm.:* particula «sicut,» vel conjunctio «et,» indicat tantum specialem tendendi modum ex parte conceptus, nec requirit aliquid ex parte objecti distinctum ab utroque extremo simul sumpto; ut ex adverso cernitur in disjunctione «vel,» quæ nihil denotat nisi modum tendendi ex parte conceptus. Secunda «Confirm.» retorquetur sic: comparatio intentionalis debet in repræsentando complecti utrumque extremum comparisonis: ergo Relatio realis debet in essendo complecti fundamentum, et terminum, proindeque non est accidens adæquate distinctum ab utroque. Præterea, permissio «Antec., neg. Conseq.» Disparitas in eo est, quod nomen «comparatio» determinate impositum est ad significandum conceptum expresse conferentem duo, vel plura extrema inter se: nomina autem, «similitudo, æqualitas,» et similia, quæ propria sunt Relationum realium, imposita sunt ad significandum uniformem duorum qualitatem, quantita-

tem, etc.; quæ significatio plene verificatur absque entitate simplici pure respectiva, ut supra ostendimus.

22. Denique «objicies» Doctores Angelicum, et Eximium, quorum alter Thomistis, alter Connotatoribus favere videtur. Nam in primis D. Thomas 1, p. q. 28, art. 2, ad 2, plane docet, in Relativis creatis distingui Relationem a fundamento, seu ab illa re, quæ refertur. Item q. 7, de pot. art. 9, ad 4, et 5, Relationem similitudinis distingui a qualitate; et Relationem, qua substantia creata refertur ad Deum, distingui a substantia ipsa. Item q. 8, de pot. art. 2, 4, «contra Gent.» cap. 14, et in 1, dist. 4, q. 1, art. 1, ad 3, et ibi dist. 20, q. 1, art. 1, et dist. 21, q. 1, art. 2, et alibi sæpe, docet, quod Relatio creata est accidens; quod ejus esse est aliud ab esse substantiæ, et a subjecto, in quo est, quod realiter advenit substantiæ; quod inhæret subjecto, et cum eo compositionem facit; et quod habet esse debilissimum, et imperfectissimum. Hæc autem omnia convenire non possunt nisi modo Relationis Thomistico. Deinde, quod Exim. Doctor totum esse Relationis ponat ex parte fundamenti, vel subjecti, adeo ut terminus nequeat esse pars intrinseca Relationis, sed merum connotatum extrinsecum; patet ex multis locis citatæ disp. 47, Metaph., præsertim sect. 2, num. 22, et sect. 8, n. 10.

23. *Resp.* Relatio creata, licet realiter indistincta, sive ab accidenti absoluto, sive a complexo substantiali, tamen ab utrolibet distinguitur ea distinctione, quæ sufficit ad diversificanda Prædicamenta, nempe «secundum modum significandi et prædicandi:» præstat item subjecto denominationem contingentem, in qua semper involvitur, saltem de oblicuo, aliquid realiter distinctum a subjecto, cui proinde «realiter advenit» in denominando. Semper igitur est accidens, saltem logicum; et eo sensu, quo est accidens, vere ipsi tribuitur inhærentia, compositio, et quidquid est proprium accidentis; quamvis alioqui sæpe sit physice quid substantiale. Exemplo sit prædicamentum «Habere,» quod inter accidentia computatur, quamvis aliquid substantiale prædicet. Eodem etiam sensu dici potest, quod similitudo v. g. causatur, et pendet ab albedine, quatenus logice, et ex modo nostro concipiendi prius est Petrum esse album, quam esse Paulo similem in albedine,

et quod dicatur similis, pendet et causatur ex eo, quod cognoscatur albus. Relege doctrinam datam inter solvendum primam «objectio-
nem.»

24. Fateor, D. Thomam sæpe loqui de Relatione creata, tamquam de accidenti physico, ut probet, Relationes Divinæ Trinitatis, v. g. Patris et Filii, non distingui realiter a substantia, sicut in creatis. Sed tunc non loquitur de omnibus Relationibus creatis, sed de notioribus, et magis obviis, cujusmodi sunt quæ fundantur in quantitate, qualitate, præsentia, actione, et passione; quæ omnes, utpote realiter indistinctæ ab ipsa proxima ratione fundandi, sunt accidentia physica subjecti substantialis, a quo realiter distinguuntur. Constat hæc expositio. Tum ex dictis cap. præced. § 1, de mente D. Thomæ contra modum Thomisticum. Tum quia ad ostendendam differentiam inter Relationes Divinas, et creatas (quod erat intentum D. Thomæ in omnibus fere locis num. 22, allegatis), comparatio potissimum instituenda erat cum Relationibus creatis patris, et filii, et aliis in actione et passione fundatis. Nec obstat, quod S. Thomas indefinite loquatur de Relatione creata. Nam etiam indefinite docet, Relationem fundari in substantia medio alio accidenti, ut patet ex 4, «cont. Gent.» cap. 14, ibi: «Relatio non solum præexigit esse substantiæ, sed etiam esse aliorum accidentium, ex quibus causatur Relatio: sicut unum in quantitate causat æqualitatem, et unum in qualitate similitudinem.» Et tamen certum est, quod D. Thomas admittit Relationes immediate fundatas in substantia, ut ibi monet Ferrariensis, patetque de Relatione identitatis specificæ ex 1, p. q. 28, art. 1, ad 2, et de Relatione creationis ex q. 7, de pot. art. 9, ad 4, et 5.

25. Dicitur autem esse Relationis imperfectissimum, ac debilissimum pro explicito conceptus «Ad:» quia denominatio relativa ut talis, quatenus ex modo significandi superaddita perfectioni absolutæ subjecti, licet sit aliquantulum perfecta quantum sufficit ut dicatur realis, tamen fere nihil valoris physici addit subjecto: posito enim quod Petrus sit albus, non redditur physice melior, dum illi accrescit denominatio «similis Paulo», quæ jam unice pendet ab existentia termini Petro extrinseci. Quam rationem tradit D. Thom. cit. L. 4, «cont.

Gent.» cap. 14, vocans esse Relationis imperfectissimum, «Quia», inquit, «propria Relationis ratio consistit in eo quod est ad alterum; et esse ejus proprium dependet ab esse alicujus exterioris.»

26. Eximius Doctor, dum negat terminum esse partem intrinsecam Relationis, intelligit Relationem secundum «rectum:» nam de cætero plane docet, quod Relatio, saltem ut præstans suum effectum formalem, includit terminum de obliquo, seu de connotato, non extrinseco, sed intrinseco, et constitutivo. Patet hoc ex cit. disp. Inquit enim sect. 2, num. 23: «denominatio relativa includit aliquomodo terminum. Et ibidem pro eodem usurpat «includere,» et connotare,» dicens: «Terminum aliquomodo includit, seu connotat illa res, quæ est similitudo, sub ratione et conceptu similitudinis, et non sub ratione albedinis.» Item: «Concedimus,» relativam «denominationem esse ab aliqua forma intrinseca, includendo tamen seu connotando aliquam aliam extrinsecam in extrinseco termino.» Et sect. 8, num. 10, docet, quod Relatio ut talis est, «dici potest includere aliquomodo terminum in sua essentia.» Et clarius infra n. 14, quod Deus non potest conservare sine termino entitatem fundamenti «sub tali ratione et denominatione» (nempe relativa,) «quia secundum illam involvit ipsum terminum; imo in re ipsa nihil distinctum addit præter coexistentiam termini.» Sed quod plane demonstrat nostri Suarii mentem a Connotatoribus alienam, est locus disp. 7, Metaph. sect. 2, num 3, post medium, ab illis verbis, «Et ideo valde errant» etc., ubi eodem utitur argumento, quo nos usi sumus cap. præc. § 2.

CAPUT VI

Reliqua de Relatione perstringuntur.

1. Quoniam relatio in abstracto est realiter indistincta a ratione fundandi, quædam hinc sequuntur notatu digna. 1: ratio «fundandi» non ita vocatur, quia realiter fundet Relationem a se distinctam; sed

quia fundat ex modo significandi; vel potius quia fundat conceptum comparativum, qui dicitur Relatio «formalis» formalitate intentionali, et qui terminatur ad ipsam rationem fundandi, quæ est Relatio «formalis» formalitate physica, 2: Relatio prædicamentalis varie constituitur, juxta varietatem rationis fundandi explicatam ad finem cap. 3. Aliquando enim consistit in complexo duplicis substantiæ, ut identitas specifica duorum hominum: aliquando in complexo duplicis accidentis absoluti, ut similitudo, et æqualitas: aliquando in simplici entitate modalis, ut Relatio unionis inter materiam, et formam, Relatio producentis, et producti, patris, et filii: aliquando in complexo duplicis modi, ut propinquitas, aut distantia localis.

2. Semper tamen realiter distinguitur, saltem inadæquate, a fundamento, vel subjecto, quod denominat, ut inde a Relatione transcendentali discernatur. Subjectum enim, quod denominatur v. g. «simile in natura» per Relationem identitatis specificæ Petri et Pauli, non est complexum utriusque hominis, sed alteruter homo; complexum autem gerit munus formæ, vel quasi formæ dominantis, et est integra Relatio, quæ ab unoquoque homine inadæquate distinguitur. Unde «sequitur 3,» quod Relatio, qua unio refertur ad extrema, est transcendentalis; identificatur enim adæquate cum fundamento, vel subjecto relato, quod est unio ipsa. Unde potest eadem simplex entitas esse Relatio transcendentalis sui ipsius ad aliud, et prædicamentalis aliorum inter se, quatenus illis præstat denominationes correlativas. Sic accidit in unione, actione, cognitione, quæ semetipsas transcendentaliter referunt ad extrema, ad causam, et effectum, ad Intellectum et objectum; simulque, prout dominant extrema invicem «unita,» causam «producentem,» et effectum «productum,» Intellectum «cognoscentem» et objectum «cognitum,» istorum inter se prædicamentales sunt Relationes.

3. Sequitur 4, quod entitas realiter indivisibilis (saltem in secundo genere Relationum, seu quando Relatio est entitas modalis) potest esse forma duorum correlativorum, eorumque mutua Relatio. Nam eadem cognitio est forma cognoscentis et cogniti, et eadem actio forma producentis et producti. «Dices;» ergo dum Petrus est pater

Pauli, paternitas est filiatio: ergo nequit paternitas denominare Petrum, quin ipsum etiam denominet filiatio; ac proinde, quin denominet «filium Pauli.» Sed vero instantia manifesta est in cognitione, productione, passione. Paternitas igitur in casu posito est filiatio, non Petri respectu Pauli, sed Pauli respectu Petri; hæc autem filiatio vere denominat Petrum, non «filium,» sed «patrem;» quia denominationem «filii» non continet ut dandam Petro, sed tantum ut dandam Paulo. «Dices» iterum: denominationes «patris» et «filii» sunt oppositæ, petuntque distinctionem realem. «Dist.:» distinctionem realem subjectorum, «conc.;» formarum, «neg.:» et insto in denominationibus «agentis» et «passi, producentis» et «producti.» An autem pariter dari possit Relatio similitudinis, aut æqualitatis, si Deus collocet in duplici subjecto eandem numero albedinem, vel eandem numero quantitatem; negant Thomistæ, affirmant Scotistæ.

4. *Sequitur* 5, quod Relationes Divinæ Trinitatis non sunt predicamentales, sed transcendentales mutuæ; quia unaquæque realiter adæquate identificatur cum suo fundamento, vel subjecto, v. g. Paternitas cum solo Patre, Filiatio cum solo Filio, etc. Si quæras, an Deus prædicamentaliter referatur ad creaturas? Negandum omnino, si Relatio sit accidens physicum, modusve realiter superadditus. Positis vero nostris principiis, «non est quæstio magni momenti, sed fere de modo loquendi,» ut bene monet Exim. Doct. disp. cit. sect. 15, num. 20. Si enim denominatio relativa, vel est mere extrinseca, vel saltem nihil realiter superaddit complexo fundamenti et termini, nihil certe derogat immutabilitati Dei. Constat Deum contingenter denominari «dominum, producentem, creantem» etc.; quas denominationes non habuit ab æterno, sed tunc solum, cum creaturæ actu existunt. Qui autem admittunt Relationes Dei ad creaturam, eas præcise consistere volunt in denominationibus illis.

5. Quod tamen Relatio Dei ad creaturam non sit realis, sed rationis tantum, sententia est D. Thomæ multis in locis, subscribente Suario nostro sect. cit. Moventur, quia Deus, nullatenus a creatura pendet, sed est extra totum ordinem creaturæ, ut loquitur D. Thomas 1, p. q. 13, art. 7: realis autem Relatio non est, nisi inter ex-

trema ejusdem ordinis, idest, ut explicat P. Suarez num. 23, inter extrema, quæ vel pertinent ad idem Genus, vel ad duo, quorum alteram est perfectibile per alterum, cujusmodi sunt substantia creata et qualitas: vel saltem requirit dependentiam fundamenti a termino, qualis invenitur in creatura respectu Dei. Quare ex mente Doctorum Angelici et Eximii, denominatio v. g. «producentis,» ut conveniens Deo, non est relativa realiter, non tam ex defectu formæ, quam ex defectu capacitatis in subjecto, quod non est ex se ordinabile ad creaturam.

6. Nihilominus Auctores nostri communiter cum aliis pluribus priscis ac modernis, quos citant P. Theophilus Raynaudus Theolog. natur. dist. 7, q. 1, art. 5, et Servera disp. 18, Logic. num. 41, incunctanter agnoscunt Relationes prædicamentales Dei ad creaturas existentes, in sensu explicato numer. 4. Eisdem agnoscit D. Anselmus, cujus verba refert P. Suar. cit. sect. 15, num. 16. Nec dissentire videtur D. Thomas 3, p. q. 16. art. 6, ad 2, dicens: «Esse hominem convenit Deo ratione unionis, quæ est Relatio quædam:» probat etiam ibidem, quod Deum fieri hominem non est mutari, quia in relativis «fieri de novo» non importat mutationem. Et vero, cum certum sit, Deo competere plures denominationes contingentes, quæ requirunt existentiam creaturarum, et suapte natura concipi non possunt sub ratione talium, nisi conferendo Deum cum creaturis; dissidium, quod superest de nomine Relationum, videtur spectare dumtaxat ad modum loquendi. Eodem etiam spectat quæstio, an dicendæ sint Relationes «prædicamentales?» an potius «instar prædicamentaliū?» eo quod Deus, et quidquid Deo convenit, non collocetur in Prædicamentis.

7. Duo hic notanda circa mentem D. Thomæ. Alterum: quod «2, cont. Gent.» cap. 13, generaliter ait: «A Relatione non invenitur aliquid denominari quasi exterius existente, sed inhærente: non enim denominatur aliquis pater, nisi a paternitate, quæ ei inest.» Consonat P. Suar. cit. disp. sæpe docens, quod denominatio relativā non potest esse «mere extrinseca.» Hoc videtur esse contra doctrinam nostram, in qua homo denominatur «pater» ab actione generativa, quæ est in

filio, ut quælibet causa denominatur «*producens*» a productione, quæ existit in effectu.

8. *Resp.* D. Thomas, et P. Suar. solum excludunt relativam denominationem a forma, quæ sit »mere,» seu »adæquate» extrinseca; voluntque, ut forma subjecto insit »secundum rectum.» In nostris autem principiis pleræque Relationes non sunt »mere extrinsecæ» subjecto, sed partim intrinsecæ, partim extrinsecæ, constitutæ scilicet in recto et principaliter per aliquid subjecto intrinsecum, licet de obliquo includant aliquid extrinsecum, nempe terminum. Hujusmodi sunt, quæ fundantur in qualitate, quantitate, præsentia, et aliæ. Non paucæ vero in actione fundatæ, erunt quidem extrinsecæ subjecto, si ratio fundandi consistat in actione, ut multi putant, quos secuti sumus propter majorem claritatem, et facilitatem doctrinæ: erunt autem intrinsecæ, si in paternitate v. g. ratio fundandi præcipue sit potentia generativa, vel substantia patris, prout sentire videntur Doct. Angelicus, et Eximius; actio verò sit conditio de obliquo constituens. Sed hoc etiam dissidium ad modum loquendi pertinere puto.

9. Alterum: quod »Relatio rationis» apud D. Thomam non semper est relatio ficta, sed sæpe est ipsemet actus Intellectus duo extrema concipiens ordinate, seu modo tendendi comparativo, quin ex parte objecti concipiat ordinem aut relationem. Id quod nominatim verum est de Relationibus Dei ad creaturam, quas S. Doctor vocat »rationis tantum.» Patet ex q. 7, de pot. art. 11, ubi D. Thomas duobus modis contingere dicit Relationem rationis. Primo, cum Intellectus per cognitionem reflexam invenit Relationes in rebus intellectis, prout intellectæ sunt v. g. Relationes generis, et speciei. Lege textum, et confer cum iis, quæ diximus tract. 1, Proœm. disp. 2, cap. 5, a num. 12, et postea a num. 34.

10. *Alio modo* (pergit ibidem S. Thomas) contingit Relatio rationis, cum »Intellectus intelligit aliquid in ordine ad aliud, licet illum ordinem Intellectus non adinveniat; sed magis ex quadam necessitate consequatur modum intelligendi. Et hujusmodi relationes Intellectus non attribuit ei, quod est in Intellectu, sed ei, quod est in re. Et hoc quidem contingit secundum quod aliqua, non habentia secundum se

ordinem, ordinate intelliguntur: licet Intellectus non intelligat, ea habere ordinem; quia sic esset falsus.» Tales vult esse Relationes Dei ad creaturam. Nota, quod Intellectus non fingit illum ordinem, siquidem juxta Thomistas in phrasi D. Thomæ idem est «adinvenire,» ac «fingere.» Item, quod non intelligit ordinem in objecto, nec objectum habere ordinem, «quia sic esset falsus.» Ille igitur ordo nihil est aliud, quam modus tendendi cognitionis ordinatus, seu comparativus. Nec obstat, quod talis ordo «consequatur modum intelligendi:» qualis enim sit ista consecutio, explicuimus loco cit. Procœmial.

11. Supersunt quæstiones aliquot. «Quær. 1:» utrum Relatio terminetur formaliter ad relativum? id est, utrum paternitas v. g. terminetur ad filium ut filium? an vero ad entitatem absolutam illius hominis, qui filius est? Primum affirmant Thomistæ omnes de Relatione mutua, et multi etiam de non mutua. Sed negant Auctores nostri. Et probant frequenter: quia alioquin Relatio terminaretur ad se ipsam: nam eadem actio, quæ est paternitas, est forma filii ut filii: et eadem forma, quæ reddit extremum A simile, vel æquale extremo B, reddit etiam ipsum B consimile, vel cœquale. Hæc ratio mihi non est efficax. Nam si detur effectus a sua productione indistinctus, ut multi putant de actibus Intellectus, et Voluntatis; tunc Relatio causæ ut actu causantis, quæ est productio, terminabitur ad se ipsam; imo cum quævis causa in actu secundo referatur, non solum ad effectum, sed et ad actionem, quæ est Relatio causæ; jam hæc Relatio terminatur ad se. Adde quod, ut cap. præced. monuimus, Relatio non debet referri «ut quod,» sed «ut quo,» nec est id, quod terminum respicit, sed id «quo» fundamentum respicit terminum; proindeque terminus non debet necessario distingui realiter a Relatione, sed a fundamento, vel subjecto: quemadmodum, licet omnis effectus debeat realiter distingui a causa producente «ut quod,» non sic ab actione, seu productione sui, quæ tantum est producens «ut quo.»

12. Nihilominus in plerisque Relationibus vera est sententia Nostrorum. Nam terminus paternitatis, et cujuslibet actionis effectum a se distinctum producentis, est absoluta entitas effectus specificative sumpta; sicut terminus cognitionis, aut visionis, non est objectum ut

cognitum, aut visum, sed specificative sumptum; ut etiam patet in termino unionis. Terminus item similitudinis, aut æqualitatis, concipi, et exprimi solet sub ratione absoluta: unum enim album dicitur simile alteri albo «ut albo:» et unus homo æqualis alteri «ut habenti tantam staturam.» Imo, etiam quando Relatio prædicamentalis identificatur adæquate cum termino, ut in exemplis numeri præcedentis, non terminatur ad relativum prædicamentale: tunc enim terminus non refertur invicem, nisi transcendentaliter, per talem Relationem.

13. *Dices* 1. Pater in Trinitate refertur ad Filium ut talem. «Resp.» Tantum loquimur de Relationibus prædicamentalibus. Transcendentales enim mutæ, cujusmodi sunt in Trinitate, ad relativum terminantur: et sic materia prima transcendentaliter refertur ad formam prout ex se invicem ordinatam. «Dices 2:» juxta D. Thomam 1, p. q. 40, art. 2, ad 4. «Cum dicitur, quod relativi esse est ad aliud, per ly aliud intelligitur correlativum;» sed correlativum non est absolutum: ergo etc. «Resp.» Ly «aliud» est «correlativum,» non reduplicative, et formaliter, sed specificative, et materialiter, nempe illa entitas, quæ denominatur «correlativa. Sic dicimus, quod cognitio terminatur ad cognitum, et visio ad objectum, sive ad terminum, quin id intelligatur reduplicative; alioquin cognitio, aut visio, terminaretur ad se, quia per cognitionem constituitur objectum in esse cogniti, et per visionem in esse objecti, aut termini actualis.

14. Hinc inferes, quod Petrus non est pater Pauli ut filii, sed ut hominis: et quod filiatio et paternitas non sunt Relationes oppositæ, nisi quoad effectus formales: nam in abstracto sunt eadem simplex entitas generationis; quia tamen hæc entitas non potest atramque denominationem præstare eidem extremo, sed requirit duo realiter distincta, ideo Relationes illæ dicuntur oppositæ. Nec oppositio ista facit, ut altera relatio, vel denominatio respiciat alteram formaliter; sed tantum ut alterum extremum constituatur respiciens alterum, et vice versa; et ut una denominatio nequeat existere sine altera, eo quod utraque proveniat ab eadem forma essentialiter exigente duo subjecta denominabilia. Quod etiam proportionem servata contingit in aliis relationibus mutuis juxta nostra principia.

15. *Quær.* 2: Utrum detur Relatio non mutua? Affirmat communissima sententia, et in exemplum adducit Relationem scientiæ ad scibile, nec non creaturæ ad Deum. Negant tamen plures, et graves Auctores, quos citat et sequitur eruditus Servera disput. 18. Log. num. 8. Dico 1: satis probabile est, Deum referri ad creaturas prædicamentaliter, aut instar; ut vidimus supra n. 4, et seqq. Dico 2: probabilius est, Deum non referri transcendentaliter ad creaturas, etiam possibles, licet cum eis connectatur: quia Relatio transcendentalis videtur importare dependentiam aliquam a termino. Et in hoc sensu forsitan loquitur D. Thomas multis in locis, ubi negat Relationem Dei ad creaturas. Ut enim plures observant, D. Thomas et Aristoteles, de Relatione loquentes, non semper solam prædicamentalem intelligunt, sed sæpe etiam transcendentalem; quam multi quoque volunt ad Prædicamentum Relationis pertinere.

16. Dico 3: in nostris principiis admittentibus Relationes extrinsecas, non est cur negetur, Scibile mutuo referri ad scientiam, ut etiam sensibile ad sensum, visibile ad visum, et quodvis objectum, ut extrinsece denominatum ab actu, referri ad potentiam, aut actum: sunt enim hujusmodi denominationes ex se respectivæ. Cum autem oppositum docent Aristoteles et D. Thomas, intelligendi sunt de Relatione intrinseca instar illius, qua scientia refertur ad scibile. Dico 4: dantur Relationes prædicamentales non mutuæ: atque ita vera est absolute sententia illa communissima. Probatur exemplis num. 11: nam, licet Intellectus ut produciens referatur prædicamentaliter ad suum actum; ipse tamen actus, ut productus, nonnisi transcendentaliter refertur invicem ad Intellectum, cum secum adæquate identificet suam Relationem. Et notandum, quæstionem procedere de Relatione mutua formaliter, idest, de correlatione resultante ex duabus connexis, et invicem correspondentibus utrimque, ut sunt Relationes patris et filii, producentis et producti, scientiæ et scibilis. Si enim sermo sit de inconnexis et disparatis, nulla est, quæ non possit esse mutua, saltem in creatis: nam juxta omnes scibile referri potest ad scientiam Relatione coexistentiæ, diversitatis, etc.; sicut etiam cognitio ad Intellectum in exemplo nuper adducto.

17. *Quær.* 3: an verum sit, quod Relatio prædicamentalis indiget semper termino existente? Affirmat communissima sententia, si Relatio tota physice existat: quia vel constituitur per terminum, vel saltem consistit in forma essentialiter connexa cum existentia termini, ut in nostris principiis Relatio patris, aut producentis. Dices: veritas cognitionis de objecto non existente, hujus v. g. «Troia fuit,» est Relatio prædicamentalis ad objectum, cum sit quædam similitudo actus tamquam imaginis cum objecto. «Resp.» Veritas illa est quidem Relatio; sed quando est circa objectum actu non existens, tunc nec Relatio, nec veritas physice existit adæquate: seu quoad omnia sui constitutiva, sed tantum quoad rectum. Dicitur tamen existere tota denominative; quia communi sensu cognitio denominatur «vera,» si objectum sit illi conforme in ea temporis differentia, quam cognitio denotat.

18. Nihilominus duas limitationes adhibere quis posset. Prima est, ut terminus debeat esse existens in aliqua differentia temporis, præsentis, præteriti, vel futuri. Quædam enim sunt denominationes, quæ videntur importare relationem prædicamentalem ad terminum præteritum, aut futurum, v. g. cum Petrus denominatur «posterior Adamo,» aut «prior Anti Christo.» Altera limitatio est, ut terminus existere debeat, vel physice, vel saltem intentionaliter. Denominationes enim «cognoscentis, et amantis,» semper important Relationem Intellectus et Voluntatis ad objectum, et quidem prædicamentalem, utpote realiter distinctam a fundamento, vel subjecto relato: et tamen sæpe respiciunt objectum nullatenus existens, nisi intentionaliter, ut cum cognoscitur chymera, vel amatur bonum pure possibile Nec ideo tollitur discrimen ex hoc capite sumptum inter Relationes, prædicamentalem et transcendentalem: nam transcendentalis, quamvis interdum ex indole specifica requirat terminum existentem, ut cum unio refertur ad extrema, vel actio ad terminum; tamen ex genere suo admittit terminum pure possibilem, nec existentiam ejus etiam intentionalem petit: sed ab ea præscindit; ut cum virtus causæ refertur ad effectus possibles.

19. *Quær.* 4: quæ sint proprietates Relationis? «Resp.» Quin-

que numerat Aristoteles. Prima: «habere contrarium.» Hæc non convenit omni Relationi, ut ipse monet Aristot., sed ei quæ fundatur in qualitate. Secunda: «suscipere magis et minus.» Nec ista convenit omni, juxta eundem: quamvis enim possit aliquid esse alteri magis aut minus dissimile, vel inæquale; non ita magis aut minus pater, vel filius. Tertia: «dici ad convertentiam: idest, ut ex correlativis nequeat alterum sine mentione alterius significari, v. g. nec dominus sine servo, nec servus sine domino. Quarta: «esse simul natura.» Quinta: «esse simul cognitione. Utraque proprietas fere in idem recidit: nam, ut ait D. Thom. 1, p. q. 13, ar. 7, ad 6, tunc relativa sunt simul natura, «quando unum in suo intellectu claudit aliud,» idest, quando sub ratione talis non potest concipi sine alio; et hoc est esse simul cognitione. Si tamen ly «simul natura» proprie intelligatur, ita ut neutrum sit causa existentie alterius; non est proprietas generaliter vera, ut idem Aristoteles advertit.

CAPUT VII

De Post-prædicamentis.

1. Affectiones quædam Prædicamentorum, de quibus egit Aristoteles in postremis Capitibus, vocantur Post-prædicamenta. Quinque numerantur, videlicet, «Oppositio, Prioritas, Simultas, Motus, et Habere.» Oppositio est quadruplex: «relativa, contraria, privativa, contradictoria.» Relativa est, quæ versatur inter correlativa, sive inter extrema mutuo relata, consistitque in repugnantia duarum denominationum invicem correspondentium, ut eidem subjecto conveniant, saltem in individuo sumptæ; ideoque talis oppositio subjectorum distinctionem arguit. Sic repugnat, quod idem subjectum ex vi ejusdem generationis sit pater, et filius. Hæc oppositio datur etiam in correlativis æquiparantie: nam album A denominatur «simile albo B,» et album B «simile albo A;» neutri autem eorum convenire potest utraque denominatio.

2. Contraria versatur inter duas qualitates se se excludentes ab eodem subjecto, ut inter calorem, et frigus, aut inter alborem et nigrorem. Privativa, inter formam, et ejus carentiam in subjecto formæ capaci, ut inter visum et cæcitatem in homine. Contradictoria, inter esse, et non esse rei absolute. Loquimur hic de oppositione rerum in essendo: nam oppositio in significando, quæ propria est enuntiationum, in Summulis explicata est.

3. Prioritas contingit quatuor modis, quos hi versus indicant:

*Tempore, natura, prius ordine dic, et honore:
Causam causato dicimus esse prius.*

Quatuor, inquam, modis: nam prioritas causæ recurrit cum prioritate naturæ. Dicitur prius «tempore,» quod duratione præcedit aliud, ut Alexander Cæsarem. Dicitur prius «natura,» quod est causa alterius, vel saltem prærequisitum, aut conditio se tenens ex parte causæ: sic Sol habet naturæ prioritatem respectu lucis, quam producit. Hinc, dum causa producit effectum, etiam in instanti temporis indivisibili, dicitur causa esse «in signo priori» illius instantis, effectus autem «in signo posteriori» ejusdem instantis.

4. Huic prioritati annectitur prioritas «in existendi,» vel «subsistendi» consequentia; quæ reperitur inter extrema connexa non mutuo, et convenit ei, cujus existentia infertur ex alio, quin vicissim inferat existentiam illius. Sic Deus est prior creaturis «in subsistendi consequentia;» quia bene sequitur, «Existit creatura, ergo existit Deus,» quin e converso valeat consequentia. Hæc prioritas convenit etiam prædicatis superioribus respectu inferiorum, ut prædicato «animal» respectu prædicati «homo;» et tunc vocatur quoque «prioritas logica.»

5. Dicitur prius «ordine,» quod aliis collocatione præmittitur, ut exordium orationis respectu epilogi. Dicitur prius «honore,» quod aliis dignitate præit.

6. Simultas totidem modis contingit, quot prioritas. Motus est transitus ejusdem subjecti ab uno termino in alium: de quo late in *Physicis*. Habere, dum significat habere aliquid circumpositum, ut vestes, aut arma, pertinet ad decimum *Prædicamentum*: at prout significat habere aliquid quocumque modo, ut habere divitias, servos, amicos, scientiam, magnitudinem, etc., extenditur per varia *Prædicamenta*.

TRACTATUS QUINTUS

DE QUIBUSDAM DUBIOLIS AD LIBROS PERIHERMENIAS
SPECTANTIBUS; PRÆCIPUE VERO DE VERITATE, ET FALSITATE
ENUNTIATIONUM.

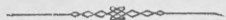

In duobus Libris Perihermenias, idest, de Interpretatione, disseruit Aristoteles de Signo, de Nomine, Verbo, et Oratione, præsertim Enuntiativa. De his egimus in Summulis ex professo, prout usus obtinuit. Sed quia huc remisimus dubiola quædam de Signo, ac Definitione; et quia hic etiam Scholæ usus atexit quædam alia graviora de Veritate, et Falsitate Enuntiationum; idcirco pro iis omnibus expediendis Tractatum præsentem instituimus.

DISPUTATIO I

Aliqua Dubia de Signo, ac Definitione.

CAPUT PRIMUM

Dubia de Signo.

1. *Dubit.* 1: an omne Signum debeat esse corporeum, aut sensibile? 2: an ratio Signi proprie conveniat Signo formali? 3: an possit aliquid esse Signum sui ipsius? 4: an quodlibet possit esse Signum cujuslibet, si faciat in cognitionem ejus venire? Hæc omnia in præsentiarum tractare decreveram. Sed video, meras esse quæstiones de nomine, pendereque a definitione Signi, quam sibi quisque pro arbitrio format. Sunt, qui in iis omnibus negative: sunt, qui affirmative respondeant. Ad me quod attinet, negandum puto in prima quæstione, in secunda affirmandum: nam utrumque satis colligitur ex dictis in Summulis; ubi etiam advertimus, S. Augustinum, nec non multis in locis D. Thomam, non loqui de Signo in communi, sed de solo humano externo, et sensibili, quod apud nos antonomastice dicitur Signum.

2. In tertia puto etiam affirmandum, dummodo detur distinctio quoad accidentia, vel circumstantias, saltem loci aut temporis, vel ut minimum distinctio rationis. Nam Christus Dominus in sacrificio Missæ se ipsum offert in Signum rememorativum sui ipsius in ara Crucis olim immolati, ut constat ex Tridentino Sess. 22, cap. 1; et 2, Nec repugnat, quod idem sit signum, et signatum, ut objiciunt hære-

tici. Si enim Dux aliquis, ut victoriam a se olim obtentam celebraret, quotannis deinde comædiam ageret, in qua ipsemet cum iisdem militibus, et insignibus in scenam prodiret, et incruento certamine prælium a se cruento peractum exhiberet; tunc et Dux, et miles quisque, repræsentaret semet, essetque signum sui ipsius: quo exemplo utuntur Catholici contra hæreticos. Utrobique tamen intervenit distinctio quoad circumstantias, ut quisque videt.

3. Dices: etiam absque tali distinctione dari potest signum suum ipsius: nam cognitio Divina se ipsam repræsentat, nec non cognitio creata in se reflexa: item vox «nomen» significat se ipsam, cum ipsa sit nomen; quo exemplo probat S. Augustinus «Lib. de Magistro cap. 4, esse signa, quæ inter alia, quæ significant, et se ipsa significant,» et eod. lib. c. 10, «Locutio,» inquit, «inter alia se quoque significat.» Resp. Exempla ista in primis admitti possunt ob aliqualem distinctionem rationis, quæ consideratur in cognitione Divina v. g., prout se habet «ut quo,» et «ut quod,» seu prout est actus, et objectum. Deinde, si hæc distinctio videatur nimis impropria, negari potest, cognitionem reflexam esse proprie signum sui, sed tantum improprie, quatenus «significare» late sumitur pro «repræsentare» quocumque modo: propria namque Signi ratio requirit, ut signum aliquatenus mediet, sive interveniat inter potentiam et signatum. Ad exempla S. Augustini dicatur insuper, nec vocem «nomen,» nec locutionem esse signa sui, tamquam signati unici, vel adæquati; nam «nomen» significat conjunctim omne nomen, ut et «locutio» omnem locutionem; unde realiter inadæquate distinguitur a suo signato. Ideo S. Augustinus non tantum ponit illud «inter alia.»

4. In quarta quæstione communis sententia negat; quia plura inde sequenter absurda, v. g. quod homo diceretur signum suæ imaginis. Sunt tamen, qui hoc, et alia hujusmodi fateantur quidem abhorre a consuetudine vulgari, non tamen a sensu philosophico, apud quem vere signum est quidquid in alterius cognitionem venire facit.

5. *Dubit. 5:* quænam sit forma, qua vox constituitur formaliter in esse Signi ad placitum? Variæ sunt sententiæ. Alii dicunt esse

modum relationis realem, quem vox habet ad rem significatam: alii, relationem rationis fictam: alii, quoddam ens diminutum, mediumque inter reale, et rationis. Hi omnes hoc uno argumento rejiciuntur. Modus ille, vel entitas in voce resultans, produci deberet ab Institutoribus idiomatum, cum ipsis tribuatur significatio vocum, et ab eorum Voluntate unice pendeat. Quod autem Voluntas Institutorum idiomatis Hispanici v. g., tot jam sæculis transacta, fingere nunc, aut physice producere quidquam possit, dum vox a me profertur: et incredibile est, et impossibile.

6. Vera ergo sententia, quam tenent communiter Nostri, et Scotistæ, docet, vocem in esse Signi ad placitum constitui per denominationem extrinsecam, cujus forma est Majorum, aut Populi voluntas, prout moraliter perseverans in acceptatione et memoria Posterorum. Nam vox «taurus» v. g., per id constituitur in esse signi, per quod redditur proxime habilis ad excitandam cognitionem tauri, quæ excitatio cognitionis est significatio in actu secundo, et quasi effectus Signi: sed ea vox ita redditur habilis per voluntatem Majorum: ergo etc. «Prob. Min.:

tum quia per illam redditur deputata, et ordinata, ut in cognitionem tauri venire nos faciat: tum quia, præciso quovis alio, dummodo intelligamus, vocem ab ea voluntate destinari ad tale munus, intelligimus esse signum, et statim nobis oberrat in mente taurus. Id quod perspicue patet in aliis signis ad placitum, in quibus eadem est ratio. Quid enim aliud facit, ut campanæ sonitus Missam significet, aut ramus vinum vendibile, nisi hominum intentio?

7. *Obje. 1:* pueri, et rustici non norunt Majorum voluntatem; et tamen vocum significationem sciunt. Adde 1, quod nec sapientes de tali voluntate cogitant semper ac percipiunt signa vocalia. Adde 2, quod bruta percipiunt signa ad placitum, imo interdum eis utuntur opportune, ut exemplis erudite confirmat P. Lynce; et tamen voluntatem Institutorum, utpote spiritualem, percipere non possunt. «Resp.» Rusticus novit voluntatem Majorum confuse saltem; scit enim suo modo, voces ideo ita significare, quia sic volunt, et intendunt homines; qua de causa, dum vocem audit sibi ignotam, sæpe loquentem interrogat, «Quid vis dicere?» Et instatur: quia rusticus novit valo-

rem monetæ, ignorans, vel non cogitans voluntatem Principis, per quam valor ille constituitur: novit etiam se esse matrimonio junctum, quin matrimonii constitutiva distincte valeat explicare: imo novit significationem vocum, quin noverit quidquam de relatione, vel de ente rationis, aut ente diminuto. De pueris jam ratione utentibus eadem esto responsio: de illis ante usum rationis dicam statim.

8. Additiones nihil provoment. Prima instatur, ut nuper: quia nec sapientes actu cogitant de constitutivis plurimarum rerum semper ac eas vulgariter noscunt, aut vident; sicut nec de ente rationis, aut alia forma, per quam tibi placuerit constituere signa vocalia. Imo sæpe constitutum evidenter noscunt, et constitutiva prorsus ignorant, vel de illis valde dubitant; ut accidit circa Continuum. Semper ergo, ac cognoscitur signum ad placitum, cognoscuntur omnia illius constitutiva, proindeque voluntas Institutorum; implicat enim cognosci rem, quin ejus constitutiva noscantur: sed cognoscuntur sub conceptu confuso «signum talis rei;» non vero sub conceptibus expressis uniuscujusque. Secunda militat contra omnes: nam in quoque consistat forma Signi ad placitum, non percipitur a brutis. Itaque bruta nullum percipiunt signum ad placitum, nullo utuntur: quæcumque dant signa, vel percipiunt præter naturam, sunt illis signa ex consuetudine, et hæc consistit in facilitate, quam acquirit canis v. g., renovandi speciem alicujus objecti jucundi, audito materialiter aliquo nomine. Et ideo eodem modo Canes moventur vocibus nihil significantibus, si illis assuescant; et Psittacus, aut Pica, non solum repetit vocem «homo,» sed vocem «Angelus:» quin tamen ejus vocis significatum percipere possit. Idem puta de pueris ante usum rationis.

9. *Objic. 2:* significatio vocum nunc existit; Majorum autem voluntas jam non existit. «Resp:» non existit ea voluntas physice; existit tamen moraliter, quatenus perseverat in effectu aliquo derelicto, in memoria scilicet, et acceptance Posterorum. Sic voluntas Legislatoris jam mortui, quia moraliter perseverat, vere obligat posteros ad opus præceptum. Sic etiam voluntas Principis, jam vita defuncti, valorem monetæ constituit.

10. *Objic. 3:* voluntas Institutorum habet pro objecto significa-

tionem vocum: ergo, ne semetipsam pro objecto habeat, oportet ut a significatione distinguatur, «Resp.» Triplex distingui potest significatio. Alia, in actu primo remoto, consistens in entitate vocis de se capaci, ut assumatur in signum. Alia in actu primo proximo, consistens in aptitudine proxima ad excitandam cognitionem de re aliqua: et de hac significatione quæstio procedit, illamque dicimus constitui per voluntatem Majorum, cujus non est objectum, sed effectus formalis. Alia est significatio in actu secundo, consistens in actuali excitatione cognitionis de objecto, dum vox auditur. Hæc ultima est objectum voluntatis Majorum, qui unice voluerunt, ut, audita voce, talis in audiente cognitio excitaretur; et ea ipsa voluntate formaliter constituerunt vocem in esse signi. Illa ergo voluntas non respicit se pro objecto; quia significationem in actu primo, non vult, sed formaliter constituit; solumque vult significationem in actu secundo, a qua distinguitur. Dices: si vult significationem in actu secundo, nequit non velle, ut vox sit Signum, quod est velle significationem in actu primo. «Dist.:» nequit, non velle signate, sive expresse, «neg.;

11. *Objic. 4:* Signum pro formali dicit relationem ad signatum; sed Majorum voluntas non est relatio: ergo etc. «Resp. neg. Min.» quia illa voluntas est transcendentalis relatio sui ad signatum, et potest denominare vocem relatum prædicamentaliter ad idem. Quodsi nolis, ut denominatio extrinseca sit relatio realis, et «secundum esse,» voca relationem «secundum dici,» vel etiam relationem rationis fundamentalem, de qua intelligendi sunt plures Authores, dum signum relatione rationis constitui dicunt.

12. *Dubit. 6:* quonam ordine vox significet rem, et conceptum? Non est sermo de his vocibus, «conceptus, cognitio,» et similibus, quas certum est unice significare conceptus. Nec item est sermo de naturali significatione, qua vox, ut quælibet actio voluntaria, supponit, atque adeo significat conceptum de se ipsa. Sermo igitur est de vocibus significantibus res a conceptu distinctas, necnon de concepti-

bus, quos loquens habet circa res easdem, quas voce significat. Prima sententia tenet, rem, et conceptum æque principaliter significari per vocem. Secunda, primario et immediate solum conceptum; secundo et mediate rem. Tertia, primario, principaliter, et directe rem; secundo, indirecte, et ex consequenti conceptum. Hæc est communis sententia nostrorum cum Eximio Doctore in 1, p. Lib. 2, de Attribut. negativ. cap. 31 n. 6, et 21. Imo est sententia Magni Augustini, ut patebit statim.

13. *Prob.*: Id voces directe significant, quod loquentes intendunt manifestare, dum serio loquuntur, nec vanam subtilitatis gloriolam aucupantur. Id autem non esse proprios conceptus, sed res, «probat» 1: quia deberemus alioqui reflexe cognoscere nostros conceptus semper ac loquimur; nemo quippe directe intendit manifestare quod non præcognoscit. At, ut experientia ipsa testis est, plerumque de rebus loquimur absque tali reflexione. Adde quod, si vox «homo» v. g. per se supponeret in loquente duos conceptus, alterum de homine, alterum de conceptu hominis, quicumque illam audit, utrumque conceptum intelligeret; quod item est contra experientiam.

14. *Probat* 2: qui alios loquendo docent et instruunt, non intendunt primario ac directe cogitationes proprias manifestare discipulis, nec isti doceri, ac discere intendunt, nisi res: ergo hæc est, aut esse debet directa intentio loquentium. Antecedens expresse tradit S. Augustinus «Lib de Magist. cap. 14,» dicens: «Num hoc magistri profitentur, ut cogitata eorum, et non potius ipsæ disciplinæ, quas loquendo se tradere putant, percipiantur, atque teneantur?» Subjungit: «Nam quis tam stulte curiosus est, qui filium suum mittat in Scholam, ut quid magister cogitet, discat? Ideo, qui Fidei mysteria docet, aut discit. totus intendit in rem significatam. Ideo etiam hæc propositio vocalis, «Deus est trinus,» est absolute de Fide, et absolute credenda per Fidem supernaturalem: talis autem esse non posset, si directum, primariumque significatum ejus foret conceptus loquentis.

15. *Confirm.* ex eodem S. Augustino «Lib. de Princip. Dialect. cap. 7,» ubi sic loquitur: «Per verbum accepto signo, animus

nihil aliud quam ipsam rem intuetur, cujus illud signum est, quod accepit: ut cum, Augustino nominato, nihil aliud quam ego ipse cogitor ab ipso, cui notus sum; aut cuilibet hominum mente occurrit, si forte hoc nomen, vel qui me ignorat, audierit, vel qui alium novit, qui Augustinus vocetur. Confirm.» iterum: quia aliter nobis manifestatur conceptus loquentis per hanc vocem, «cognosco lapidem,» quam per hanc vocem «lapis:» sed per primam directe et principaliter manifestatur nobis conceptus loquentis, et indirecte lapis: ergo per secundam e converso. Adde quod hæc nomina,» Leo, Aries, Taurus etc.» non sunt, nec dicantur nomina conceptuum, sed rerum, «Appellavit Adam nominibus suis cuncta animantia» Genes. 2.

16. *Objic.* 1, ideo loquimur, ut conceptus manifestemus, et propter humanum commercium, quod consistit in manifestatione conceptuum: nec alium ob finem instituta sunt Signa vocalia; quæ superflua essent, si conceptus per se se manifestari possent. Primaria ergo significatio vocum respicit conceptus. Accedit auctoritas Aristotelis dicentis, voces esse earum, quæ sunt in anima passionum notas. Item D. Thomæ sæpe docentis, quod vox non significat rem, nisi mediante conceptu. Quod S. Augustinus confirmat «Lib. 2, de doctr. Christ. cap. 2» dicens: «Nec ulla causa est nobis significandi, idest, significandi, nisi ad depremendum, et trajiciendum in alterius animum id, quod in animo gerit is, qui signum dat.

17. *Resp.* Sicut ideo Proreges in Provinciis instituti sunt, quia Rex per se ipsum ubique adesse, et regere non potest, quodsi posset, superflua esset illorum institutio; et tamen primarium munus proregum non est repræsentare Regem (alioquin non differrent a Regis statua), sed est facere id, quod Rex faceret, si adesset, nempe jus dicere, et consulere populis: ita prorsus in re nostra contingit. Si conceptus per se paterent exterius, non essent necessaria signa vocalia: sed hoc probat quidem, ea substitui pro conceptibus, ut Prorex loco Regis; non tamen, primarium eorum omnium munus esse significare conceptus (quod solum competit voci «conceptus,» et aliis, quæ sunt velut statuæ conceptuum), sed potius facere illud ipsum, quod conceptus interne faciunt, et externe facerent, si patescerent, nempe

directe et immediate significare res. Humanum autem commercium exigit quidem voces aliquas directe impositas ad significandos conceptus, et motus animi; sed insuper exigit plurimas alias primario institutas ad excitandum in altero notitiam similem illi, quæ in nobis est, et nonnisi secundario notitiam de nostra notitia.

18. Porro, quod Aristoteles ait, voces esse conceptuum notas, intelligendum est indirecte, et secundario: nam de cætero docet ipsemet 1, *Elench*, cap. 1,» quod «vocum veluti nutibus rerum vice utimur,» quia ipsas per se res in disputationem adducere non possumus. D. Thomas explicari potest de mediatione conceptus, non per modum significati propinquois, sed per modum mensuræ, idest, exemplaris, aut regulæ, quam imitatur vox in significando res extra animam. Ut enim observat P. Suarez cit. cap. 31, communiter dicitur, voces significare conceptus objectivos, et exprimere formales; quemadmodum imago Cæsaris, delineata ad normam alterius imaginis, præcipue repræsentat Cæsarem, sed exprimit alteram imaginem. Hinc voces significant res ut conceptas, sive ut objectas conceptibus, ly «ut» reduplicante conditionem prærequisitam ex parte loquentis per modum regulæ, seu normæ significandi; qua ratione in exemplo nupero dici potest, quod imago B repræsentat Cæsarem ut repræsentatum per imaginem A, quin ideo hanc repræsentet primario. Denique, ex verbis D. Augustini solum habetur, externa signa idcirco dari, ut in alterius cognitionem venire faciamus illa ipsa objecta, quæ nos in mente gerimus.

19. *Replie*. 1: vox «homo» significat naturam universalem: ergo directe significat conceptum, quo natura redditur universalis. 2: vox «homo» aliter significat, quam vox «animal rationale»; sed non significat diversam rem: ergo diversum conceptum. 3: voces substituantur pro conceptibus, ut fatemur: ergo pro illis supponantur: ergo illos directe significant. «Resp. ad. 1:» vox «homo» significat naturam humanam directe, sive in recto, et universalitatem indirecte, seu de obliquo; nec aliter significat naturam universalem. «Ad 2, concess. Præmiss. dist. Conseq.:

primario, et directe, «neg.;

secundario, et indirecte, «conc. Conseq. Ad 3:»

si suppositio nihil aliud sit, quam substitutio, concedo Antecedens, et primam Consequentiam, sed nego secundam: quia non est idem substitui pro alio, ac illud significare directe; cum enim una Regis imago substituitur loco alterius, non illam directe significat, sed Regem. Si autem sumatur suppositio in sensu logico, quatenus idem sonat, ac usus termini ad manifestandum in enuntiatione materiam «circa quam,» neganda est prima Consequentia. Imo inde firmatur valide nostra sententia: nam voces id directe significant, pro quo in enuntiatione accipiuntur: at certum est, non accipi pro conceptibus, sed pro rebus; aliter falso diceretur v. g. «Petrus est homo,» quia cognitio «Petrus» non est cognitio «homo.»

20. *Objic.* 2: qui loquitur aliter, quam concipit, mentitur: ergo voces maxime significant conceptus. «Neg. Conseq. :» quia ad mentium sufficit, quod voces non conformentur conceptibus in significando res enuntiativo modo. Aliud autem est, quod voces debeant conformari conceptibus, idest, eos imitari in significando; aliud vero, quod eosdem præcipue significare debeant. Illa conformitatis obligatio probat, conceptus esse regulas, aut normas signorum vocalium: sed simul convincit, quod, sicut conceptus directe, et immediate significant res, ita et voces eorum imitatrices. Sæpe mentitur, qui verum externe dicit contra opinionem internam, seu qui vocaliter enunciat rem prout est in se, putans aliter esse: ergo voces, etiam dum menti non consonant, verificari possunt, dummodo res ita se habeat ut enuntietur: ergo quia maxime significant res. Adde quod, ut vocalis enuntiatio falsificaretur absolute, sufficere posset indirecta significatio iudicii mentalis.

21. *Objic.* 3: scriptura directe et immediate significat voces, et non nisi mediate et indirecte res: ut enim inquit S. Augustinus «Lib. de Princip. Dial. cap. 5. Quid aliud litteræ scriptæ, quam se ipsas oculis, et præter se animo voces ostendunt?» Idem ergo dicendum de vocibus relatu ad conceptus. «Resp.» Multi sunt, qui disparitatem agnoscunt. Tum ab experientia; quod enim immediate occurrit imaginationi legentis, sunt voces; non sic autem occurrere solet conceptus loquentis, dum locutio vocalis auditur. Tum a ratione; quia sin-

gulæ litteræ, seu characteres seorsum nihil aliud significant, quam varios sonitus vocales: ergo, dum ex iis formatur integrum verbum scriptum, significabit unice vel præcipue verbum vocale.

22. Alii tamen censent, etiam scripturam primario ac directe significare res. Tum quia scribentes historiam, intendunt significare posteris, non voces suas, sed res ante actas: id quod etiam intendunt discere, qui libros legunt. Tum quia latinæ linguæ ignarus, etsi legat librum latine scriptum, et ejus menti occurrant voces illis characteribus respondentes, non ideo intelligit quid liber significet. Tum quia alioquin nulla scripta propositio esset de Fide, imo nulla esset vera: nam hæc v. g. «Deus est sanctus,» si voces directe significaret, redderet sensum omnino falsum, nempe vocem «Deus» esse vocem «sanctus». Alii dicere poterunt, tam voces, quam res immediate significari per scripturam, sed rem in recto, et per modum objecti verificativi, vocem autem in obliquo, seu per modum objecti pure manifestati, et non verificantis: quemadmodum, cum dicis, «creatura Dei», non solam creaturam, sed Deum etiam significas immediate et expresse; et tamen Deus non significatur in recto et per modum objecti verificativi; et ideo vere dices, «creatura Dei est quid finitum, ac limitatum.» Placet rem hanc, in medio relinquere.

CAPUT II

Dubia circa Definitionem.

1. *Dubit 1:* ad quam Intellectus operationem spectet Definitio? Prima sententiâ tenet, Definitionem perfectam in solo judicio reperiri. Sic PP. Hurtado, Compton, Quiros, quibus adhærent Echalaz, Servera, et alii. Secunda, pertinere ad primam operationem Intellectus, atque adeo in sola apprehensione complexa reperiri. Sic PP. Oviedo, Alphonso, et Recentiores nostri frequenter, idemque tenent Thomistæ communiter. Tertia, ad primam, et secundam operationem parti-

nere posse, ideoque interdum esse iudicium, interdum apprehensionem. Ita PP. Arriaga, Lynce, Izquierdo, et alli. Nostra sententia sit, Definitionem perfectam ita spectare ad primam Intellectus operationem, ut non possit in iudicio consistere, nisi qua parte iudicium continet apprehensionem, vel apprehensioni æquivalet.

2. *Prob. 1:* hoc iudicium, «Homo est animal rationale, » non est definitio hominis, nisi qua parte continet formaliter aut æquivalenter apprehensionem, «animal rationale:» ergo Definitio ita pertinet ad primam operationem, ut in iudicio adæquate sumpto consistere non possit. «*Prob. Antec.:*» in primis iudicium illud, prout continet terminum «homo», non constituit hominis definitionem. Tum quia ex regulis bonæ Definitionis una est, ut Definitum non ingrediatur Definitionem: terminus autem «homo» est definitum formale. Tum quia Definitio ex conceptu suo est explicatio Definiti, et clarior Definito: ille autem terminus certe non est explicatio sui, nec clarior se.

3. Deinde neque illud iudicium, prout continet copulam, est definitio, nec pars ejus. Tum quia copula est applicatio, et unio Definitionis ad Definitum, tamquam formæ ad subjectum: unio autem supponit formam, quam subjecto applicat, et ab ea distinguitur, saltem virtualiter, aut per rationem. Tum quia tam verum est, quod in eo iudicio prædicatur Definitio de Definito, quam quod in hoc, «Animal rationale est homo,» prædicatur Definitum de Definitione, et quod in hoc, «Homo est animal,» prædicatur Genus de Specie: sed in his copula non constituit, sed supponit Definitum, aut Genus, quod prædicat: ergo pariter etc.

4. Et hinc «*prob. 2:*» quia lex Definitionis inconcussa est, ut possit converti, seu reciprocari cum Definito, ita ut tota Definitio vere et apte prædicetur de Definito (nempe objectiva in essendo, formalis in significando,) et vice versa: sed ea lex corrui, si Definitio consistit in iudicio adæquate sumpto; non enim nisi falso, aut inepte diceres, «Homo est animal rationale,» aut e converso: ergo etc. Et quidem alioqui numquam verum erit, quod integra Definitio prædicatur de Definito, aut illi subijcitur, sed tantum pars Definitionis. «*Prob. 3,*» auctoritate Aristotelelis sæpe docentis, quod Definitio nihil

affirmat, aut negat, ideoque non dicitur vera, vel falsa, sed bona, vel mala. Videatur in specimen lib. 1, Periherm. cap. 4, et lib. 1, Poster. cap. 8, et lib. 2, cap. 3. Videatur etiam D. Thomas ibidem, nec non aliis in locis, ubi planissime nostram sententiam docet, v. gratia, 1, p. q. 16, art. 2, et q. 17, art. 3, et q. 1, de Verit. art. 3, et 12. Quare, dum Philosophus ait, quod in demonstratione Definitio solet esse una ex Præmissis, vel etiam Conclusio, non loquitur de Definitione secundum se, sed prout applicata Definito ad usum syllogizandi.

5. Ex his facile colliges, apprehensionem complexam, v. g. «animal rationale,» prius quam inseratur iudicio, esse plene ac perfecte Definitionem. Quod ulterius probatur. Tum quia illi convenit definitio Definitionis, nempe «Oratio explicans essentiam rei:» explicat enim, seu distincte manifestat animal, et rationale, in quibus consistit essentia hominis. Tum quia est oratio constans genere proximo, et ultima differentia: quod omnes Dialectici sufficere putant ad perfectam Definitionem. Unde quidquid ei additur in iudicio, est extra rationem Definitionis perfectæ. Sed observa, quod si iudicium, «Homo est animal rationale,» sit realiter indivisibile, secundum se totum erit definitio in sensu reali; non enim partes habet, quarum alia præ aliis sit definitio. Verum id nemo negat, nec in quæstionem adducit: sed tunc nostræ doctrinæ sensus erit, quod iudicium ut tale non est de conceptu formali Definitionis, sicut juxta Adversarios non est de conceptu formali Definiti, quamvis illud ipsum iudicium adæquate identificetur cum Definito. Quare debet inibi distingui per rationem pars, quæ sit Definitio, nimirum tendentia iudicii præcise prout æquivalet apprehensioni definitivæ. Hoc autem sufficit, ne Definitio dicatur absolute consistere in iudicio, sicut sufficit juxta omnes, ne Definitum in iudicio consistat.

6. *Objic.* 1: perfecta Definitio est Modus sciendi perfectus; per apprehensionem autem a iudicio sejunctam nihil scitur, ut patet in hac apprehensione, «stellæ pares,» per quam nihil scimus de numero stellarum pari, vel impari. «Confirm:» Modus sciendi est oratio: ergo Modus sciendi perfectus, est oratio perfecta: atqui nulla apprehensio

est oratio perfecta: ergo nulla est Modus sciendi perfectus, proindeque nulla esse potest Definitio. «Resp.» Si Modus sciendi stricte sumatur pro actu generante scientiam proprie talem, ne iudicium quidem est Modus sciendi, quia sola demonstratio scientiam generat. Quare difficultas eadem urget Adversarios. Si vero Modus sciendi idem sit, ac Oratio ignoti manifestativa, ut definiri solet in Summulis, vel, quod eodem redit, Oratio dialectica artificiose declarans id, quod simplici rei nomine confuse significatur; utique apprehensio «Animal rationale,» est Modus sciendi perfectus, cum artificiose declaret essentiam hominis, quæ confuse significatur nomine «homo.»

7. Apprehensio, «Stellæ pares,» non est Modus sciendi: tum quia non illi convenit definitio Modi sciendi, prout communiter explicatur: tum quia ex illis apprehensionibus est, quibus nullum fundamentum præbent objecta, et quæ dicuntur non suasivæ, quia non inclinant ad assensum. Apprehensio autem definitiva debet esse ex apprehensionibus suasivis; et ad assensum inclinantibus, ut mox dicam. «Ad Confirm.» En instantiam evidentem: vermis est animal; ergo vermis perfectus est animal perfectum: atqui nullum ex his animalculis dicitur animal perfectum, ut constat ex Animastica: ergo nullum dici potest vermis perfectus. Potest ergo aliquid esse de genere imperfecto, et tamen dici perfectum in sua specie, quia totam habet perfectionem, quæ in talem speciem cadere potest.

8. *Objic.* 2: iudicium, «Homo est animal rationale,» convenit definitio Definitionis; est enim Oratio explicans essentiam rei. «Dist.:» prout illud iudicium continet apprehensionem, «animal rationale,» vel prout illi æquivalet, «conc.;

» prout continet expressionem «homo, neg.:

» sic enim non est definitio, sed definitum, non explicat, sed explicatur. «Replic.:

» vi solius apprehensionis, «animal rationale,» nondum scimus quid sit homo, donec illud objectum comparemus cum homine, quæ comparatio fit per iudicium. Nescimus item, cujus rei sit explicatio, donec appareat identitas illius objecti cum homine. Adde quod Definitio dicit relationem ad Definitum, quod proinde simul esse debet in mente. «Resp.» In primis ad hæc omnia sufficit, quod simul in mente existat apprehensio «homo,» simulque detur apprehen-

sio reflexa comparativa definitionis cum definito, apprehendens scilicet identitatem, seu convenientiam utriusque.

9. Deinde, licet nondum sciamus, quid est homo, per notitiam comparativam; scimus tamen per notitiam absolutam illius quidditatis, quæ est hominis: scire enim quidditatem hominis, vere est scire quid est homo. Sic per apprehensionem, «homo,» cognoscitur natura communis Petro, et Paulo; sed cognoscitur absolute, non comparative, donec superveniat comparatio reflexa. Nec definitio debet signate dicere, cujus rei sit explicatio; sed solum talis esse, atque ita vivide proponere rei essentiam, ut Intellectus, si terminos penetret, neque at illam negare de re, cujus est, nec alteri applicare: quemadmodum propria pictura hominis, quamvis non habeat inscriptionem «homo,» non ideo desinit esse perfecta ejus imago; imo imperfecta esset, si inscriptione indigeret. Relatio ad definitum sufficit transcendentalis, sicut juxta Adversarios relatio definiti ad definitionem. «Instabis:» prædicta apprehensio non explicat hominem per genus et differentiam, non enim meminit hominis. «Resp.» Definitio non aliter debet explicare rem per genus et differentiam, nisi explicando illa prædicata primaria, quæ sunt ipsa res. «Instabis» iterum: per Definitionem respondetur interroganti, Quid est homo? Respondetur autem per enuntiationem. «Resp.» Definitio non est tota responsio, sed illa tantum pars, quam interrogans scire cupit, videlicet prædicatum.

10. *Objic.* 3: in his judiciis, «Leo est animal rationale, Homo non est animal rationale,» non datur hominis definitio, cum tamen datur apprehensio, «animal rationale. Confirm.:» qui prædictam apprehensionem habet, adhuc potest esse indifferens ad affirmandum, vel negandum, hominem esse animal rationale; potest enim contingere, ut apparenti aliqua ratione ductus, id neget, vel saltem de eo dubitet. Sed qui est ita dispositus, non proprie scit quid est homo, ut videtur evidens: ergo etc.

11. *Resp. ad object.* In illis judiciis datur hominis definitio. Nam primum ideo falsum est, quia leoni applicat definitionem alienam, videlicet hominis: illam ergo continet. Secundum ideo non est verum,

quia negat definitionem de suo definito: illam igitur exprimit. Certe D. Thomas locis citatis supra num. 4, plane supponit, definitionem per iudicium applicari posse rei, cujus non est. «Ad Confirm., permissa Maj., dist. Min.:

» non proprie scit quid est homo, per cognitionem comparativam hominis cum sua quidditate, «conc.;

» per cognitionem absolutam quidditatis hominis, quæ sit cognitio pure definitiva, «neg. Min., et Conseq.» Quamvis autem scientia discursiva, seu Judicativa necessario excludat dubium, errorem, aut indifferentiam intellectus circa idem objectum; non sic scientia pure definitiva, quæ nec requirit comparisonem cum Definito, ut vidimus num. 9, nec est scientia in sensu stricto, ut constat ex n. 6.

12. Aliter, et forsitan verius, huic argumento responderi potest, videlicet: Ad Definitionem non sufficit quælibet apprehensio prædicatorum essentialium, sed requiritur apprehensio tam clara, perspicua, et ultimata, ut necessitet ad non applicandam talem quidditatem alieno subjecto, nec illam de subjecto proprio negandam, si tunc ad iudicium deveniatur: quemadmodum pictura hominis, si perfecta sit, necessitat Intellectum, ut illam nec hominis esse neget, nec judicet esse leonis. Apprehensiones hujusmodi vocantur «suasivæ,» quia tam vivide proponunt objectum, ut vehementer inclinent in iudicium, et, si ad illud non necessitant quoad exercitium, necessitant quoad specificationem, excludendo radicaliter iudicium contrarium; ideoque, licet non sint iudicia formalia, quia formaliter nihil affirmant, aut negant, sunt tamen iudicia virtualia, seu radicalia, quatenus ad iudicandum movent, et iudicio æquivalent in vi certificandi Intellectum. Talis est apprehensio primorum principiorum: talis et illa, quæ resultat ex visione objecti præsentis, aut quoties objectum percipimus cum ingenti motivo ad iudicandum. Tales etiam quodammodo sunt cognitiones brutorum, quæ cum iudicia non sint, nec esse possint, tamen certificant sensum internum de jucunditate objecti.

13. Hujus igitur indolis esse debet apprehensio definitiva, ut patet ex ipso munere Modi sciendi, seu «manifestationis ignoti;» non enim reddet objectum proprie notum, ac manifestum, nisi illud ea claritate proponat, ut non possit cohærere cum dubio, vel errore circa

ipsum. Et hoc est quod alii communiter dicunt, Intellectum non proprie definire, nisi terminos penetret, et penetratis terminis non posse definitionem applicare alieno subjecto, nec dubitare cujus sit. Certe Definitio juxta Aristotelem est Medium in Demonstratione; in qua nequit esse Medium, quod non evidenter apprehenditur. Dices: apprehensio «animal rationale,» quamvis non sit suasiva, constat nihilominus genere et differentia, et est Oratio explicans essentiam hominis, cum ejus prædicata essentialia distincte proponat. Nos autem nihil aliud desideramus ad perfectam Definitionem.

14. *Insto* in hoc judicio conjecturali, «Forsitan homo est animal rationale:» quod non est definitio hominis, nec Modus sciendi, siquidem per illud non proprie scitur quid sit homo, nec dubitatio excluditur; et tamen nihil in eo desiderari videtur, ut sit juxta Adversarios perfecta definitio. Si dicas, desiderari evidentiam, aut claritatem, quæ est de conceptu Modi sciendi, idem a nobis tibi dictum puta. Itaque, licet apprehensio non suasiva possit utcumque constare genere et differentia, esseque aliqualis explicatio essentiæ rei, numquam tamen hæc munera præstat perfecte, sive non cum ea claritate, quæ pertinet ad conceptum Modi sciendi, et quæ proinde est de essentia Definitionis, cujus genus proximum est Modus sciendi; non aliter ac quidquid est de essentia animalis, est de essentia hominis,

15. Hinc ad «object. et confirm.» num. 10, negandum est, quod Intellectus conjungere possit illa judicia cum apprehensione perfecte definitiva, necnon quod talis apprehensio relinquat locum indifferentiæ, dubitationi, vel errori. Quare, siquando Intellectus illa judicia formet, tunc habebit quidem apprehensionem «animal rationale,» sed non penetrabit terminos; nec illa erit apprehensio suasiva, nec proprie, ac perfecte definitiva, sed erit apprehensio non ultimata, vel certe non ex propriis objecti meritis concepta.

16. *Objic.* 4: Si definitio consistere potest in apprehensione, poterit etiam in visione materiali, maxime si visio clara sit. «Nego» sequelam: quia visio materialis, nec est Modus sciendi, sed sentiendi, nec facit genus et differentiam, nec explicat distincte rerum essentias. «Denique» observa, quod etiam Divisio non necessario requirit judi-

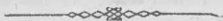
cium, sed potest in apprehensione salvari, v. g. in hac, «Hominis alia pars corpus, alia rationalis anima.» Nihil tamen prohibet, eam sæpe consistere in iudicio, v. g. «Hominis alia pars est corpus etc.» neque enim in ea militant argumenta, quæ super Definitione supra dedimus.

17. *Dubit. 2:* an Definitio sit Modus sciendi a divisione distinctus? Hocce dubium affirmative resolvimus in Summulis, quantum ad Divisionem accidentalem, integram, et potentialem per se. Quod attinet ad Divisionem actualem essentialem, sunt qui negative respondeant: nam quælibet ex his divisionibus, «Hominis alia pars corpus, alia anima rationalis, Hominis alia pars animal, alia rationale,» non minus est Oratio explicans essentiam hominis, tum physicam, tum metaphysicam, quam consuetæ definitiones hominis: ergo utrisque convenit Definitionis definitio, et essentia.

18. Sunt ex adverso, qui distinctionem agnoscant, saltem ex parte modi tendendi; nam Definitio tendit modo compositivo, partes scilicet copulando in unam essentiam: Divisio e contra modo resolutive, totum scilicet in suas partes distribuendo, seu resolvendo. Hæc autem diversitas sufficit ad diversas species Modi sciendi; sicut ad diversas species Enuntiationis complexæ sufficit diversitas in modo tendendi, ut patet in Copulativa et Disjunctiva de iisdem extremis. Hæc secunda sententia probabilior apparet, maxime cum Divisio debeat exprimere Divisum proprio nomine; saltem de obliquo; Definitio autem potius debeat a Definiti mentione abstinere. Ad fundamentum primæ sententiæ dici potest, per Divisionem non proprie explicari essentiam rei, quia nomine «essentiæ» non veniunt partes distributive sumptæ, sed copulativè acceptæ.

DISPUTATIO II

De Veritate, et Falsitate Enuntiationum.

CAPUT PRIMUM

In quo consistat Veritas Enuntiationum? Et an illam essentialiter exigat omnis Enuntiatio vera?

1. Non est sermo de Veritate transcendentali, quæ est passio Entis ut sic, et convenit etiam enuntiationi falsæ, ut cuilibet enti reali, diciturque consistere in intrinseca rerum cognoscibilitate, vel, ut alii malunt, in intrinseca rerum necessitate, ut conformentur cum Divinis Ideis. Sermo est igitur de Veritate Enuntiationum, quatenus correspondentium objectis, quæ vocatur «Veritas formalis,» et in omni Schola passim definitur, «Conformitas actus cum objecto:» quæ definitio desumpta est ex illo Philosophi pronuntiato, «Ab eo quod res est, vel non est, propositio dicitur vera, vel falsa. Enuntiationem itaque veram esse formaliter, est intentionaliter conformari cum objecto, dum ita se habet in repræsentando, sicut objectum se habet in essendo; ut e contra, falsam esse formaliter, est ea conformitate destitui, seu evadere difformem objecto in ratione imaginis intentionalis: unde formalis Falsitas definitur,» Difformitas actus cum objecto.» Idcirco hic actus, «Petrus currit,» verus est currente Petro, et non currente falsus.

§ I. *Vera sententia de constitutivo Veritatis eligitur, et probatur.*

2. Circa Veritatis constitutivum variæ sententiæ circumferuntur. Præcipuæ sunt quatuor. Prima tenet, Veritatem esse relationem actus ad objectum, ab utroque distinctam; quam alii volunt esse rationis, alii realem. Sed contra est 1, quod scientia Dei ab æterno est vera, quin ab æterno detur ens rationis, et quin unquam in Deo dari possit realis modus relationis. 2, quod vel in nobis, priusquam ulla relatio rationis fingatur, propositio hæretica est omnino falsa, et catholica omnino vera. 3, quod relatio realis, consistens in modo superaddito, rejecta manet tract. præced. 4, quod seclasis hisce relationibus, eo præcise, quod intelligatur, Petrum a parte rei currere, et actum hoc affirmare, plene intelligitur, actum esse verum.

3. Secunda docet, Veritatem adæquate identificari cum actu; quod potest intelligi bifariam: vel eo sensu, quo Connotatores identificant relationem cum solo fundamento, ita ut nihilominus possit actus non esse verus ex defectu solius objecti, tamquam connotati pure extrinseci: vel in sensu Patris Hurtado, infra referendo. Sed prior sensus displicet ex dictis Tract. præced. circa relationem: posterior infra rejicietur. Tertia Veritatem actus contingenter veri constituit per actum et objectum, et Veritatem actus necessario veri, per solum actum. Sed quod in utroque sit eadem ratio, postea monstrabimus. Quarta generaliter Veritatem stare dicit in complexo actus et objecti, ita ut hoc nomine «Veritas» importetur actus in recto, objectum in obliquo, proindeque denominationem «veri» esse partim intrinsecam, partim extrinsecam actui, intrinsecam prout involvit actum ipsum, extrinsecam prout importat objectum. Hæc est communis in Schola nostra cum Eximio Doctore disp. 8, Metaph. sect. 2, et mihi probabilior cæteris, quamvis illi contradicat acerrime P. Hurtado cum pluribus aliis.

4. *Prob.*: conformitas actus cum objecto constituitur ex actu et

objecto: ergo et Veritas, quæ per eam conformitatem definitur. «Prob. Antec.:» actum esse objecto conformem, est repræsentare objectum sicuti est, seu ita se habere in repræsentando, sicut objectum se habet in essendo; sed hoc constitutive includit actum et objectum: ergo etc. «Prob. Min. 1,» paritate similitudinis, aut convenientiæ physicæ, qua v. g. Petrus et Paulus sunt conformes in esse hominis; nam physica ista conformitas includit utrumque extremum, non alia de causa, nisi quia Petrum esse ita conformem Paulo, præcise stat in eo, quod Petrus in esse hominis habeat se, sicut Paulus se habet: ergo pariter, actum habere se in repræsentando, sicut objectum in essendo, necessario includit et repræsentationem actus, et ipsum esse objecti. Consequentia videtur evidens. Antecedens probatur ab Hurtado, ubi de Relatione; et contra alios probari potest argumentis Tract. præced. adductis. Adde paritatem imaginis artificialis, cujus conformitas cum prototypo, ex imagine et prototypo constituitur, ut fatetur Hurtado: idem ergo de imagine intentionali dicendum.

5. 2, ratione: illa sunt constitutiva cujusque rei, quibus præcise positis intelligitur res constituta, et quorum quolibet mente secluso, vel præciso, res intelligitur immediate deficere; quod videtur principium omnino firmum ad exploranda constitutiva rerum, et constat inductione perpetua. Atqui, posito et intellecto hoc actu, «Petrus currit,» eo præcise quod insuper intelligas, Petrum re ipsa currere intelligis, actum repræsentare objectum sicuti est, et esse omnino verum; et aliunde, si vel objectum, vel actum mente secludas, aut præscindas, intelligis, conformitatem istam immediate deficere, vel integram non permanere: ergo etc. Minor apparet innegabilis: quis enim concipiat, per illum actum repræsentari cursum Petri sicuti est, si præscindat vel a repræsentatione, vel ab eo quod Petrus re ipsa currat?

6. Dices ex P. Hurtado: secluso objecto, deficit Veritas, non ex defectu solius objecti, sed ex defectu exigentiæ essentialis, quam secum identificat actus, ut objectum ita se habeat, sicut enuntiatur. Sic nequit existere actio sine termino, nec virtus causæ sine possibilitate effectus; quin ideo constituatur actio per terminum etc. Sed

«contra» 1: quia in multis actibus non datur ejusmodi exigentia, ut infra patebit. «Contra» 2: quia etiamsi quis præscindat a tali exigentia, vel etiamsi nesciat, illam esse propriam actus, aut eam per possibile vel impossibile perseverare concipiat, adhuc intelliget deficere Veritatem hujus actus. «Petrus currit,» eo præcise quod videat Petrum non currere; nec ad hoc indigebit alia ratione, vel motivo; nec expectabit defectum alius entitatis in rerum natura, ut incunctanter credat, actum non esse verum; quia eo ipso plane videt, cursum Petri non repræsentari sicuti est. Deficit ergo Veritas ex defectu objecti, non tantum arguitive, seu per locum extrinsecum, ut in exemplo actionis, aut virtutis causæ; sed per locum intrinsecum, aut «immediate,» ut in probatione nostra dicebamus. Hinc talis exigentia, etiam in actibus, quibus inest, est extra conceptum Veritatis formalis; quamvis enim a tali exigentia omnino præscindas, adhuc concipies actum esse verum per hoc præcise quod repræsentet objectum sicuti est, sive id exigat, sive non. Aliud profecto est conformari cum objecto, et aliud conformitatem exigere; ut patebit exemplis num. 8.

7. Unde colliges, per objectum etiam constitui Veritatem formalem illorum actuum, qui sunt necessario veri. Hæc necessitas aliquando provenit ex sola natura objecti de se necessarij, ut si quis ex testimonio pure humano dicat, «Deus est trinus;» aliquando ex sola intrinseca perfectione actus, ut si quis per actum naturalem intuitivum, aut per actum Fidei supernaturalis, affirmet objectum ex se contingens: aliquando ex utroque capite, ut in Visione Beatorum de existentia Dei, aut in actu supernaturali de quovis objecto necessario, et in scientia Divina necessaria. Quando ea necessitas provenit ex perfectione actus (sive objectum sit in se necessarium, sive non), dicitur et est Veritas radicalis, sive non tam Veritas, quam exigentia Veritatis, alio nomine Certitudo. Sed nec etiam tunc pertinet ad conceptum Veritatis formalis; quia hæc a nemine explicatur per exigentiam conformitatis, aut connexionem actus cum objecto, sed per actualem conformitatem, quæ est velut terminus illius exigentiæ, et ab illa realiter inadæquate distinguitur, utpote constituta per objectum.

8. Sic, licet Creatura existens, necessario exigat coexistere

Deo, et non posit non esse Deo dissimilis, et inæqualis in perfectione, tamen actualis ipsa coexistentia, dissimilitudo, vel inæqualitas, non identificatur adæquate cum Creatura, sed constituitur etiam per Deum. Sic item denominatio «calidi» non minus distinguitur inadæquate a subjecto illam intrinsece exigente, quam a subjecto non exigente; ut patet in igne, et aqua calida. Unde similiter colliges, per objectum constitui veritatem formalem scientiæ Divinæ prout terminatæ ad Creaturas; ut expresse docet Exim. Doctor disput. 8, Metaph. sect. 2, num 17.

9. Quæ de Veritate diximus, intellige cum proportionem de Falsitate, illam scilicet esse partem extrinsecam actui, et ab eo inadæquate distingui. Hoc tamen est discrimen, quod Veritas constituitur per objectum prout ita se habens sicut enuntiatur; Falsitas autem per objectum prout non ita se habens sicut enuntiatur; quod est constitui per carentiam objecti (in quocumque consistat carentia, de quo in Metaphysica), vel per aliquid ex parte objecti se tenens impossibile cum conformitate inter actum et objectum. Exemplo sit Falsitas istorum actum, «Antichristus existit, Homo est leo.» Sed notandum, quæ hucusque diximus, procedere de Enuntiationibus affirmativis; quia de his in præsentī disputant omnes. Quodsi de negativis loquamur, Veritas constituenda videtur per carentiam objecti, Falsitas autem per objectum, ut consideranti patebit. Notandum insuper, hanc, et sequentem quæstionem versari tantum circa actus a suo objecto distinctos: nam si actus identificetur cum objecto, sicut scientia Dei prout semetipsum contemplantis, nemo dubitat, quin Veritas formalis adæquate identificetur cum actu.

§ II. *Non omnis Enuntiatio, quæ vera est, exigit essentialiter, aut ab intrinseco Veritatem.*

10. Conclusio ista non pendet a præcedenti: nam licet quis omni Enuntiationi concedat exigentiam Veritatis, cum tamen hæc exigentia

solum sit Veritas quasi radicalis, poterit adhuc Veritatem formalem constituere per aliud quidvis ab actu distinctum; nihil enim prohibet aliquid essentialiter connecti cum alio, vel adequate, vel inadequately distincto; et sic actio connectitur cum termino, et cognitio cum effectu formali, seu denominatione «cogniti,» quæ ex cognitione, et objecto constituitur. Repete dicta num. 7, et 8. E converso, licet quis Veritatem asserat contingentem actui, poterit illam per solum actum constituere, uti faciunt Connotatores. Porro non negamus, scientiam Divinam, et Enuntiationes creatas, quæ sunt supernaturales, aut naturales intuitivæ, seu alias evidentes, habere Veritatem radicalem, sive, quod idem est, exigere ab intrinseco Veritatem formalem, vel essentialiter, vel, si de naturali actu sit sermo, saltem naturaliter. De solis actibus naturalibus abstractivis et inevidentibus quæstio superest: in qua P. Hurtado disput. 9, de Anim. a § 36, quem pauci sequuntur, nobis adversatur putans, Veritatem formalem adæquate identificari cum omni actu vero, ita ut non sit actui contingens, sed potius in ejus essentia radicetur tamquam proprietas metaphysica.

11. Præfixa tamen Conclusio est fere omnium, et «probatur:» hic actus, «Petrus currit in foro,» quem suppono verum, sed elicatum ex motivo fallibili (v. g. ex auctoritate unius testis, vel ex eo quod Petrus plerumque soleat in hac hora quotidie currere in foro), ille, inquam, actus potuit idem numero elici non currente Petro; sed tunc esset falsus: ergo de se est indifferens ut sit verus vel falsus, consequenterque non exigit essentialiter Veritatem. «Prob. Maj.:» quia non currente Petro, possent adhuc existere principia omnia, et causæ nunc influentes in illum actum, videlicet idem Intellectus, eadem species, idem motivum (Petri cursus in nullo genere causæ influit in talem actum, cum supponatur absens, et distans); nihil enim horum connectitur necessario cum existentia cursus Petri, et ex his iisdem principiis proflueret juxta Adversarios alius actus falsus tendentiæ similis, si Petrus non curreret: at manentibus iisdem principiis prorsus immutatis, non est cur non posset idem actus elici; nam ut est in proverbio, «Idem manens idem semper est natum facere idem;» ergo etc.

12. Urgetur: ille actus nullo ex capite connectitur cum existentia cursus Petri. Non in primis titulo alicujus influxus, ut videtur evidens, nec ab Adversariis negatur. Non deinde titulo repræsentationis, etiam enuntiativæ; nam judicium falsum, «Petrus currit in foro,» enuntiative repræsentat eandem existentiam cursus, et non connectitur cum illa. Non denique titulo alienjus principii ex se repugnantis falsitati, cujusmodi est habitus Fidei supernaturalis; nullum quippe illius actus principium ex se falsitati repugnat, non Intellectus, non species, non motivum. Quid ergo est, cur actus ille tantopere pendeat ab existentia objecti? «Dices,» pendere ab illa tamquam ab extrinseca conditione, sine qua principia actus influere non possunt: non aliter ac actus Fidei de objecto futuro, a futuritione objecti pendet tamquam ab extrinseca conditione.

13. Sed «contra 1:» quia satis durum apparet, quod actus naturalis opinativus non sit minus certus intrinsece, quam actus Fidei supernaturalis. Hoc autem, et supponit P. Hurtado, qui solum ex parte principiorum ponit excessum certitudinis; et evidenter sequitur ex ejus sententia, siquidem uterque actus est essentialiter impotens existere, nisi objectum ita se habeat sicut enuntiatur. Et vero, si principia actus supernaturalis pollent in se certitudine majore, cur illam non communicant actui? «Contra 2:» quia in habitu Fidei adest fundamentum repugnantiae ad falsitatem actus, nempe supernaturalitas, quæ Deum facit specialem Authorem omnis actus Fidei; atque ideo habitus ille in nullum actum falsum influere potest. At nullum principium actus in casu nostro est supernaturale, imo nullum, quod ex se non possit influere in actum falsum. «Contra 3:» Nam ideo futuritio objecti est conditio ad actum Fidei necessaria, quia sine illa nequit existere motivum Fidei, quod est Divina revelatio, seu testimonium Dei: at sine existentia cursus Petri potest absdubio existere in casu nostro motivum judicandi, quale assignavimus num. 11.

14. *Dices* iterum, actum verum connecti cum existentia cursus tamquam cum suo objecto formali; nullus enim actus sine objecto existere potest. Sed «contra;» quia judicium falsum, «Petrus currit in foro,» ex eodem motivo fallibili conceptum, idem habet objectum

formale; tum quia idem signate repræsentat, et affirmat, ac actus verus; tum quia falsificatur per carentiam cursus existentis, et nullus actus falsificatur, nisi per carentiam sui objecti; tum quia, si diversum habet objectum formale, quomodo illud omnino tacet? At actus ille falsus certe non connectitur cum existentia cursus titulo objecti formalis. Quomodo autem non possit existere actus sine objecto, explicabitur cap. seq.

15. Aliæ probationes ejusdem Conclusionis adduci solent haud inefficaces, 1, ab exemplis: tum externæ imaginis, quæ de se potest esse nunc conformis, nunc difformis prototypo, per solam prototypi mutationem: tum enuntiationis vocalis, quæ juxta Adversarios, etiam in esse signi, non habet exigentiam Veritatis; et tamen stante eadem significatione, sive institutione Majorum, non potest non significare quod semel significat. 2, a ratione: quia actus verus, et falsus, habentes hanc tendentiam «Petrus currit,» et ex eodem fallibili testimonio concepti, ejusdem speciei sunt. Tum quia non est unde hauriant diversitatem specificam, siquidem conveniunt in principiis, in objecto, in modo tendendi. Tum quia species non sunt multiplicandæ sine necessitate, ut est in Philosophia solemne: hic autem nulla est necessitas, cum varietas denominationum «veri, et falsi, salvari possit per solam mutationem objecti in suo esse physico, ut videre licet in externa imagine, atque etiam in physicis denominationibus «similis, et dissimilis, æqualis et inæqualis.» At, si vera est contraria sententia, actus illi non sunt ejusdem speciei, cum differant in prædicato essentiali.

16. 3. Ab absurdo: sequitur enim ex contraria sententia, posse Angelum, aut dæmonem proprio lumine cognoscere evidenter secreta cordium, et futura contingentia, quæ a libero pendent arbitrio; si nimirum probabiliter, aut etiam temere, vel ex levissimo judicio judicet, Petrum cras peccaturum, vel habere nunc internum consensum peccaminosum. Nam, si forte contingat, tale judicium esse verum, connectetur essentialiter cum objecto ut se habente, vel habituro, sicut enuntiatur: cum ergo Angelus, aut dæmon suum illud judicium comprehensive cognoscat, evidenter cognoscet in illo, tamquam in medio, reipsa objectum ita fore, vel esse. Sequitur item, posse in me-

dio naturali cognosci evidenter entia supernaturalia, et ipsum etiam mysterium Trinitatis: si nimirum comprehensive noscatur actus, quo quis credat ex mera autoritate humana, Deum esse trinum, aut si quis comprehendat actus illos, quibus hæretici credunt plura Fidei mysteria. Idem absurdum sequitur (ut hoc obiter advertas), si veritas consistat in modo relationis Thomistico; hic enim juxta suos Autores connectitur essentialiter cum termino. Dices ex Hurtado, non deberi Angelo concursus ad certo cognoscenda futura, vel secreta cordium, adeoque neque ad penetrandum objectum cum illis connexum. «Contra:» juxta omnes, debetur Angelo concursus ad cognoscendum secreta proprii cordis, seu suos ipsius actus naturales actu existentes. Hoc autem, si tua sententia vera est, absurde infert, ipsi deberi pariter concursus ad cognoscenda futura, et secreta cordis alieni.

17. Ex dictis colliges, actus etiam de materia necessaria, si naturales sint, et opinativi, aut inevidentes, esse contingenter veros quantum est ex se, quamvis ex immutabilitate objecti nequeant esse falsi. V. g. dum quis ex mera auctoritate magistri judicat, triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales, judicium illud est necessario verum, sed ratione objecti, non ratione sui, seu non ab intrinseco; proindeque idem ipse permaneret, si per possibile vel impossibile aliter se haberet objectum. Ratio est: tum quia nihil cogit adstruere existentiam actus intrinsecam, cum per merita solius objecti salvetur necessitas Veritatis. Tum quia ille actus nititur motivo ex se fallibili, et aliunde nullum principium habet intrinsece repugnans Falsitati. Tum quia sequeretur alioquin, dari aliquid naturale immediate connexum essentialiter cum Divina Trinitate, videlicet actum fidei humanæ, de quo num. præced., consequenterque posse in illo, tamquam in medio, evidenter cognosci Trinitatem.

18. Sed intellige, actus istos non connecti cum suis objectis speciali titulo Enuntiationis, aut Veritatis; quidquid sit de alio titulo generali, quo juxta plures quodlibet ens connectitur cum quolibet. Hoc, si verum est, faciet quidem eos actus connecti cum objectis, sed non magis, nec aliter, quam cum rebus aliis non objectis, aut quam leo cum aquila, nec ista connexio juxta suos patronos talis est, ut

quodlibet ens reddat medium idoneum ad cognoscenda distincte cætera omnia per comprehensionem creatam.

CAPUT II

Argumenta contra doctrinam Capitis præcedentis enervantur.

1. Argumenta nunc dissolvenda militare possunt contra utramque Conclusionem Capitis superioris: nam eo tendunt, ut probent, Veritatem formalem esse adæquate intrinsecam actui, atque adeo essentialem esse cuilibet actui, nisi ad modum relationis, vel ad connotata nobis invisâ recurramus. «*Objic. 1:*» si Veritas consistit in actu et objecto, denominabit utrumque «formaliter verum;» quemadmodum, quia similitudo duarum albedinum in utraque consistit, utramque denominat «similem. Resp. neg. sequel.:

» quia denominatio «formaliter veri» exigit determinate pro subjecto actum repræsentantem: definitur enim, «Conformitas actus cum objecto;» non vero, «Conformitas objecti cum actu.» Objectum ergo non est capax denominationis «formaliter veri» a forma vel quasi forma Veritatis, quamvis ab ea denominetur utcumque simile vel conforme actui: nam esse verum, non est esse conforme utcumque, sed esse conforme per modum imaginis intentionalis. Similitudo duarum albedinum idcirco utrumque extremum denominat, quia ex vi suæ definitionis non determinatur potius ad unum, quam ad aliud, et quia utrumque est capax denominationis. Oppositum accidit in relationibus disquiparantiæ, in quibus instatur objectio: nam, licet inæqualitas duarum quantitatum constituatur ex utraque, non ideo utramque denominat «majorem,» aut utramque «minorem.»

2. *Objic. 2:* objectum dicitur mensura Veritatis actus; mensura autem a mensurato distinguitur. «*Insto:*» externa imago in esse veræ, seu conformis, mensuratur ab objecto: ergo objectum non constituit eam conformitatem. Item: forma substantialis dicitur mensura perfectio-

nis Compositi physici, et differentia specifica dicitur mensura perfectionis Speciei: ergo neutra constituet intrinsece mensuratum. Mensura igitur, alia est extrinseca, ut ulna relate ad telam, vel etiam objectum specificativum relate ad solam repræsentationem actus: et hæc adæquate distinguitur a mensurato: alia est intrinseca, et constitutiva mensurati, a quo solum inadæquate distingui debet; ut in exemplis nuper adductis, atque etiam in casu nostro, in quo objectum, licet sit extrinsecum actui specificative sumpto, est intrinsecum Veritati, sive actui ut vero.

3. *Objic.* 3: si Veritas constituitur per objectum, plura sequuntur absurda. 1: quod Veritas Divinæ Scientiæ de peccato, erit mala moraliter, utpote ex objecto moraliter malo constituta; nam, ut ajunt, «Malum ex quocumque defectu.» 2: quod Veritas meæ cognitionis enuntiantis Scientiam Dei, simpliciter infinita erit, imo prorsus æqualis Veritati Scientiæ Divinæ de cognitione mea, siquidem utraque Veritas habet constitutiva prorsus eadem. 3: quod Veritas hujus actus, «Hircocervus est chymera,» erit Veritas impossibilis et chymérica; nam chymericum est id, cujus vel unum constitutivum est chymera. 4: quod poterit aliquid de præsentī existere, non existentibus ejus constitutivis: nam Veritas hujus actus, «Troya fuit,» de præsentī existit, quin ejus objectum modo existat. «*Resp.*» Hæc omnia evidenter instantur in denominatione «cogniti,» quæ certe constituitur ex objecto et actu.

4. Nam pariter sequitur 1, quod Scientia Divina de peccato, ex se refundit effectum formalem moraliter malum: et quod peccatum «esse a Deo cognitum,» est quid malum. 2: quod Scientia Dei tam perfecte est «a me cognita,» quam mea cognitio «a Deo cognita,» siquidem utraque denominatio habet constitutiva prorsus eadem. 3: quod denominatio «cogniti,» cadens in Hircocervum, est denominatio impossibilis et chymérica 4: quod nunc existit denominatio «cogniti» sine subjecto, ex quo intrinsece constituitur, ea nimirum, quæ provenit ex hac cognitione, «Troya fuit,» vel ex aliis de objecto futuro, præterito, vel pure possibili. Quidquid ergo hic dixerunt Adversarii, sibi dictum habeant in re nostra.

5. *Resp.* igitur ad 1: Veritas illa Divinæ scientiæ moraliter ma-

la est, non quoad rectum, nec absolute, seu formaliter, sed quoad obliquum, idque pure materialiter. Ratio est: quia Veritas eas dumtaxat denominationes absolute seu formaliter suscipit, quarum est capax actus, utpote qui significatur in recto, non solum hoc nomine «actus verus,» sed etiam hoc nomine «Veritas:» actus autem Divinæ scientiæ non est capax denominationis «mali moraliter,» sicut nec alia quævis cognitio enuntians peccatum, in quod nullatenus influit; nam ex suppositione, quod alius peccet, non est malum cognoscere peccatum sicuti est. Adde quod peccatum non refundit denominationem «mali» in omne Constitutum, cujus est pars, saltem quando Constitutum importat, vel in recto, vel pro formali, compartem aliam, quæ non est causa, nec effectus peccati. Patet hoc; tum in Justificatione, quæ constituitur per peccatum, tamquam per terminum «a quo:» tum in Sacramento Pœnitentiæ, quod in sententia Cardinalis de Lugo et aliorum constituitur de obliquo per peccata præterita: tum in relatione Coexistentiæ, vel Oppositionis Dei cum peccato, quæ constituitur per terminum.

6. Quibus exemplis clarescet sensus illius proloquii, «Malum ex quocumque defectu;» quod intelligendum est de defectu alicujus circumstantiæ, vel partis, ex iis, quas Constitutum habere debet, et non habet, sic enim humana actio dicitur mala, si vel una deficiat ex circumstantiis debitis. Negamus autem, quod Veritati, de qua est sermo, quidquam deficiat debitum. «Replic.:» Deus amat Veritatem suæ scientiæ de peccato. «Dist.:» Veritatem radicalem, «conc.:» formalem, «subdist.:» amat secundum rectum, «conc.:» secundum obliquum, «neg.» Ut Deus absolute dicatur amare Constitutum aliquod, sat est, quod amor supponat constitutiva omnia, et terminetur ad præcipua, non enim alio sensu Deus absolute amat Justificationem nostram, Sacramentum Pœnitentiæ, et suam Oppositionem cum peccato. Sic etiam Deus hominem justum amat amore amabili, quo amore non amat, nec amare potest materiam primam.

7. Ad 2, nego sequelam absolute, et in sensu formali, sive in ordine ad denominationes utriusque Veritatis proprias. Quamvis enim materialiter, idest, in esse binarii, vel complexi, non detur inæquali-

tas, quia binarium ex creatura et Deo non est imperfectius binario ex Deo et creatura; nihilominus constitutiva ista diversimode importantur hoc nomine «Veritas cognitionis creatæ,» et hoc «Veritas Scientiæ Divinæ,» nam primo nomine importatur creata cognitio tamquam rectum, idest, tamquam unicum subjectum denominationum; secundo autem nonnisi cognitio Divina. Et hinc fit, ut prima illa Veritas nec sit æqualis secundæ, nec infinita: tum quia rectum ejus est incapax talium denominationum; tum quia infinitudo objecti, licet in Veritate adæquate sumpta includatur, manet extrinseca actui; atque adeo, licet illi tribuat denominationem partim extrinsecam, qualis est denominatio «veri,» nequit tribuere denominationem «simpliciter infiniti,» quæ suapte natura requirit communicationem intrinsecam. Hac ratione coexistentia creaturæ cum Deo non est infinita, nec æqualis coexistentiæ Dei cum creatura, licet utraque importet eadem constitutiva.

8. *Ad 3:* sequela est absolute falsa: quia, Veritatem illius actus esse impossibilem, absolute significat, actum illum non posse objecto, conformari: conformatur autem absdubio. Nec obstat quod constitutur ex objecto chymerico; nam illud enuntiat ut chymericum; et Veritas in sua linea dicitur possibilis, quando constituitur ex objecto tali, quale per actum enuntiat. Sed, ne terminis implicemur, distinguo sic: Veritas illius actus erit impossibilis et chymerica, secundum rectum, «neg. ;» secundum obliquum, «subdist. :» secundum obliquum erit chymerica in esse entis, «conc. ;» in esse verificativi, idest, in ordine ad denominandum actum «conformem objecto, neg. ;» quia in hoc sensu nulla chymera est chymerica, nec impossibilis. Vel paulo aliter: secundum obliquum erit chymerica in ordine ad existentiam realem, «conc. ;» in ordine ad existentiam intentionalem sibi proportionatam, «neg. :» sic enim nullum objectum est chymericum. Illa vero propositio, «Chymera est id, cujus vel unum constitutivum est chymera,» distinguatur sic: si sit Constitutum de linea reali «conc. ;» si sit de linea intentionali, «subdist. :» si vel unum constitutivum sit chymera tam in esse entis, quam in esse verificativi, vel tam in ordine ad existentiam intentionalem, quam in ordine ad realem, «conc. ;» si aliter, «neg. »

9. *Ad 4:* Veritas propositionum de objecto præterito, futuro, et pure possibili, non existit tota physice, quando existit actus; sed solum dicitur existere tota morali modo, quatenus objectum enuntiatum, sicuti fuit, erit; aut esse potest, perinde correspondet propositionibus illis, ac propositionibus de præsentī objectum enuntiatum sicuti est; et idcirco objectum præteritum, etc., quantum ad munus verificandi se habet in æstimatione prudentum quasi præsens; quod est morali modo nunc existere. Plura certe sunt Constituta, vel succesiva vel instar succesivorum, quæ absolute dicuntur existere per existentiam unius partis, nec requirunt simultaneam existentiam omnium, imo sæpe illam excludunt. Sic se habet denominatio «cogniti», de qua num. 4: item denominatio «prioris,» aut «posterioris temporaliter:» item, cum homo dicitur «senex», aut domus «antiqua,» per annos præteritos. Sic etiam absolute dicitur «præsens» hæc dies, vel hæc hora, cum tamen non nisi pars atoma diei, vel horæ, possit esse physice præsens.

10. *Objic. 4:* Veritas est perfectio Intellectus: ergo non constituitur per objectum; nihil enim redditur melius, aut deterius per formam extrinsecam. «Prob. Antec.» 1: quia ita se habet Veritas ad Intellectum, sicut bonitas ad Voluntatem: bonitas autem est perfectio Voluntatis, aut in ejus actibus tota consistit. 2: quia Veritas est Attributum^r Dei, qui et ipse «Veritas» appellatur. 3: quia error, seu falsitas actuum Intellectus, est imperfectio mentis; nam idcirco repugnat in mente Divina, et idcirco habitus errandi, seu falso judicandi, magna imperfectio est humanæ mentis; et idcirco etiam non licet mentiri, seu alios decipere. 4: quia Intellectus innate appetit Veritatem, et innate refugit falsitatem: appetitus autem innatus non quærit, nec refugit, nisi bonum, aut malum intrinsecum.

11. *Obiectio in primis «instatur:»* quia Veritas externæ locutionis non est intrinseca verbis, nec loquenti; et tamen hæc etiam Veritas dicitur perfectio loquentis, sicut externum mendacium dicitur et est imperfectio non modica; et idcirco repugnat Deo, dum exterius alloquitur homines; et idcirco nec licet nobis vocali mendacio decipere quemquam; et etiam idcirco facilitas, vel consuetudo barbare loquen-

di pejerandi, blasphemandi, quamvis absque interna advertentia, magna censetur imperfectio. Si dicas, vocalem Veritatem, aut mendacium, esse perfectionem, aut imperfectionem, non formaliter, sed, tum arguitive, quatenus inde arguitur, loquentem esse mente veracem, aut mendacem, tum causaliter, quatenus inde plura proveniunt bona, vel mala in audientes: id ipsum nobis dicere licebit.

12. Itaque Veritas radicalis, quæ inest actibus ab intrinseco veris (ut sunt actus scientifici, et alii, de quibus cap. præced. num 7,) physica perfectio est, tum ipsius actus, cui penitus identificatur, tum potentiæ intellectivæ, cui phisice immanet. Et hinc etiam veritas formalis, quæ radicalem supponit, est physica mentis perfectio præ Falsitate, non secundum se totam, sed dumtaxat secundum rectum, nempe secundum repræsentationem actus, quæ semper est physice melior in actibus radicaliter veris, quam in aliis. Veritas autem pure formalis, a radicali sejuncta, qualis est in actibus contingentibus veris, non est physica perfectio præ Falsitate, sive sumatur adæquate, sive quoad rectum: hic enim actus opinativus, «Petrus currit,» non magis perficit Intellectum physice et formaliter, dum est verus, quam dum est falsus.

13. Sed, quamquam hæc pure formalis Veritas præ falsitate non sit physica perfectio mentis «formaliter,» idest, immediate et ratione sui; est tamen «arguitive, et causaliter: arguitive,» quatenus regulariter supponit acumen et solertiam Intellectus, aut prudentiam in iudicando de rebus etiam contingentibus: «causaliter,» quatenus ex conformitate iudicii cum rebus plura derivantur humanæ vitæ commoda, pluraque mala vitantur, eo quod Voluntas et aliæ potentiæ pendeant a ductu iudicii. Propter hæc, formalis Veritas dici potest «perfectio moralis;» quia est moraliter æstimabilis, seu prudenter appetibilis; et quia Intellectus melius cum Veritate, quam cum Falsitate, se habet in æstimatione prudentum, fundamento desumpto ex iis bonis, quæ præsupponuntur, et subsequuntur. Hoc eodem modo, proportionem servata, discurrendum est de Falsitate, vel errore formali, ut dicatur, vel non dicatur, imperfectio mentis. Unde ad «object.,» loquendo de perfectione physice et formaliter perficiente, «dist. Antec.,» Veritas radi-

calis, vel quæ in ea fundatur Veritas formalis quoad rectum, est perfectio Intellectus, «conc.» Veritas formalis adæquate sumpta, vel etiam pure formalis sumpta quoad rectum, et comparative ad Falsitatem, «neg. Anteced. et Conseq.»

14. Ad 1, «prob. :» fateor, quod bonitas actuum Voluntatis (quidquid sit, an aliunde possit esse partim extrinseca) non constituitur per objectum: sed disparitas in eo est, quod bonitas non stat in similitudine, seu conformitate volitionis cum objecto, neque enim volitio est repræsentatio, vel imago intentionalis objecti; sed stat in eo, quod actus tendat in objectum bonum prosecutive, et in malum aversive; tendentia autem prosecutiva, vel aversiva, adæquate identificatur cum actu Voluntatis, sicut tendentia judicativa cum actu Intellectus: unde non mirum, quod sit perfectio potentiæ. «Ad 2:» Veritas est Attributum Dei, quatenus accipitur pro Veracitate in dicendo, quæ est summa necessitas non mentiendi, seu non fallendi, et quatenus idem sonat, ac Infallibilitas, quæ est Veritas radicalis infinita, excludens essentialiter a mente Divina omnem Falsitatem, et errorem. Aliis etiam acceptionibus tribuitur Deo Veritas in Sacra Scriptura. Cæterum Veritas præcise formalis circa objecta creata, licet secundum rectum sit perfectio Dei, et ipse Deus; tamen adæquate sumpta prout involvit rectum et obliquum, non est Attributum, nec appellatio Dei; quis enim dicat, «Deus est Conformitas actus cum objecto?

15. Ad 3. Error, seu Falsitas radicalis (idest, fallibilitas potentiæ, seu capacitas, aut proclivitas errandi) est physica imperfectio mentis; formalis autem, non nisi arguitive, et causaliter; aut etiam moraliter, quatenus mens cum Falsitate, quam cum Veritate, deterius se habet in æstimatione prudentum. Hoc sufficit, ut Falsitas omnino repugnet in mente Divina, maxime cum argueret defectum Veritatis radicalis infinitæ, idest, Infallibilitatis omnimodæ, quæ est Attributum Dei. Sufficit item, ut non liceat mentiri, nec alios decipere, maxime propter humanum commercium, quod in bonis de linea morali præcipue consistit. Sufficit denique, ut habitus errandi sit imperfectio et vitium Intellectus; est enim quædam potentiæ Falsitas radicalis.

16. Sed quædam hic advertito, 1: habitus, qui dicuntur «Virtutes intellectuales» (de quibus vid. tract. 1, disp. 1, cap. 8), proprie perficiunt intellectum, non præcise propter formalem Veritatem suorum actuum, sed propter vim et exigentiam producendi judicia certa, atque adeo radicaliter vera. 2: nullus habitus dicitur «vitium Intellectus,» nec proprie «habitus errandi,» nisi qui de se inclinatur in actus, vel semper, vel plerumque falsos ex perversitate motivi; cujusmodi est habitus assentiendi conclusionibus prout sophisticè deductis, aut existimandi perperam in materia Religionis, vel alias necessaria, v. g. putandi plures esse Deos, aut Solem esse terra minorem, vel etiam temere judicandi de contingentibus ex motivo levissimo. Habitus isti sunt intrinsece vitiosi. Tum quia pariunt actus radicaliter falsos, quales dici possunt, qui nituntur motivo irrationabili, ex quo redduntur intrinsece connexi cum Falsitate, vel saltem usque adeo fallibiles, ut si aliquando contingat Veritas (ut interdum in judicio temerario), sit omnino per accidens, et præter, aut contra indolem motivi. Tum quia, licet actus in se non forent radicaliter falsi; tamen habitus inclinans ad judicandum ex motivo irrationabili, foret intrinsece vitiosus: quemadmodum intrinsece vitiosa est consuetudo externe mentiendi, quamvis effectus illius non sit vitium intrinsecum. 3, denique: habitus probabiliter judicandi de rebus, præsertim contingentibus, videlicet ex motivo gravi, et rationabili, non tamen certo, qui dicitur «habitus opinativus,» ita est quædam perfectio physica Intellectus, ut nec sit perfectio per modum «Virtutis intellectualis,» nec imperfectio per modum «Viti,» quamvis moraliter denominari possit, nunc perfectus, nunc imperfectus, a Veritate, vel Falsitate, quæ suis actibus contingat.

17. Ad 4. Intellectus appetit quidem innate Veritatem radicalem, qualis inest actibus scientificis, et hoc sensu innate appetit scire: sed, quod etiam innate appetat Veritatem formalem, tamquam terminum immediatum appetitus, incertum est: potest enim dici, quod eam elicitè appetit ex inclinatione naturali, ita ut naturalis inclinatio, quæ est appetitus innatus, terminetur ad appetitum elicitum, et hic ad Veritatem formalem. Præterea, quamvis admittatur appetitus in Objectione intentus, tantum probat, Veritatem esse bonum hominis extrin-

secum, moraliter æstimabile. Appetitus innatus aliarum rerum non fertur, nisi in bonum intrinsecum: at appetitus innatus Creaturæ rationalis fertur etiam in bona extrinseca, et moraliter dumtaxat æstimabilia. Sic homo dicitur innate appetere honorem, gloriam, famam, commercium, societatem, amicitiam; quæ omnia sunt bona extrinseca, quibus homo non redditur melior, aut deterior, nisi arguitive, causaliter, aut moraliter. Nec aliter discurrendum de odio, seu fuga innata Falsitatis.

18. *Objic.* 5: saltem actus ab intrinseco verus, v. g. actus Fidei supernaturalis, secum adæquate identificat Veritatem formalem. «*Prob.:*» actus Fidei per id constituitur formaliter verus, per quod repugnat Falsitati formali; sed huic repugnat per suam essentiam: ergo per suam essentiam constituitur formaliter verus. «*Insto:*» ignis per id constituitur formaliter calidus, per quod repugnat frigori; sed huic repugnat per suam substantiam: ergo per suam substantiam constituitur formaliter calidus, et non per calorem superadditum. Deinde «*dist. Maj.:*» per quod repugnat immediate et formaliter, «*conc.;*» per quod repugnat solum mediate et radicaliter, «*neg. Maj.*» Tum «*dist. Min.*» Falsitati repugnat per suam essentiam immediate et formaliter, «*neg.;*» solum mediate et radicaliter, quatenus essentialiter exigit Veritatem formalem immediate oppositam Falsitati, «*Conc. Min. et neg. Conseq.*» Sed «*replie.*» ex Hurtad.: qui clare cognosceret actum Fidei, cognosceret in eo mysterium revelatum: ergo talis actus per se ipsum est conformis objecto. «*Resp.*» Ad id sufficit, quod talis actus intrinsece connectatur cum mysterio; quæ connexio solum est veritas radicalis. Et «*Insto:*» qui comprehendit Solem, in eo vel ex eo cognoscit Deum existere: ergo Sol per se ipsum est coexistens Deo.

19. *Objic.* 6, maxime pro sententia Patris Hurtado: hic actus, «*Lapis existit,*» per se ipsum repræsentat objectum sicuti est, non enim ab objecto juvatur ad illud repræsentandum sicuti est, alioquin objectum partialiter repræsentaret se: ergo talis actus per se ipsum, et non per objectum, constituitur formaliter verus. «*Insto*» contra P. Hurtado in relatione majoritatis; nam pariter sequitur, quod gigas

per se ipsum est major pygmæo, nec ab eo juvatur, ut sit maior, alioqui pygmæus esset partialiter maior se. Itaque «neg. Antec.» intellectum cum exclusionem objecti: nam hoc totum, «repræsentare objectum sicuti est,» non importat nudam repræsentationem, sed insuper addit correspondentiam objecti secundum suum esse physicum; aliter non dabitur verificativum illius additi, «sicuti est.» Nec inde sequitur, quod objectum partialiter repræsentet se: quia non adjuvat actum ad repræsentandum utcumque, sed ad repræsentandum conformiter ad objectum, constituendo scilicet conformitatem repræsentationis, non «ut quod» sed «ut quo.»

20. *Objic.* ultimo pro eadem sententia. Hæc enuntiatio, «Petrus currit,» non potest mutare objectum, nec sine objecto existere; sed ejus objectum est Petrus re ipsa currens, sive cursus ut actu conveniens Petro: ergo non potest existere, quin Petrus re ipsa currat, et consequenter nequit existere, quin vera sit. «Insto» in propositione vocali, quæ pariter mutare nequit objectum stante eadem institutione. Item in hoc judicio falso, «Petrus re ipsa currit,» quod pro objecto habet Petrum re ipsa currentem, et tamen potest existere, quin Petrus re ipsa currat. Quod propositio falso dicens, Petrum currere, idem habeat objectum, ac propositio vere dicens, Petrum currere, satis probatum est cap. præcedent. num. 14, nec diffitetur P. Hurtado, disp. cit. a § 54, ad 57.

21. Dices forsitan: propositio falsa pro objecto habet cursum Petri fictum, sive ens rationis: tum quia repræsentat cursum aliter ac est in se: tum quia cursus Petri non existens, tantum habet esse objective in Intellectu, qui est character entis rationis. Sed «contra» est, quod ideo propositio est falsa, quia deficit verus et realis cursus Petri: hoc igitur est objectum illius; nulla quippe propositio falsificatur nisi per defectum proprii objecti. Quapropter, ut objectum dicatur fictum, et ens rationis, non sufficit quod repræsentetur aliter ac est in se quoad existentiam, nisi etiam repræsentetur aliter ac est in se quoad essentiam, ita ut concipiatur essentia quædam impotens existere, seu chymica. Nec verum est, quod Petri cursus, dum non existit, habeat esse pure objective in Intellectu; nam hoc solum verificatur

de objecto intrinsece repugnanti, quod in se nec est, nec esse potest. Quod autem non repugnat, insuper habet esse in statu possibilitatis, sive in virtute et potentia causæ; sicut objectum hujus actus, «Alter Mundus est possibilis,» quod proinde non est ens rationis.

22. Itaque ad «object. dist. Maj. :» non potest mutare objectum «signate,» idest, mutatione cadente in significationem, seu repræsentationem actus, «conc. ;» propositio enim semel significans, Petrum currere, nunquam potest significare, Petrum sedere: non potest mutare objectum «exerceite,» idest, mutatione cadente in existentiam physicam objecti, «neg. Maj. ;» non enim connectitur cum eo quod objectum se habeat in re sicut enuntiatur. Tum «concess. min.,» neg. Conseq. :» quamvis enim Petrus re ipsa non currat, potest propositio significare quod re ipsa currit. Tunc autem non manet sine objecto signate sumpto, nec sine objecto in esse objecti; quia non manet sine repræsentatione, quam habebat, et per quam constituitur objectum in esse objecti: manet tamen sine objecto sumpto exercite, specificative, in esse entis, idest, secundum existentiam physice exercitam, quæ adæquate distinguitur ab actu: nam hoc sensu omnis propositio falsa manet sine objecto, et ideo est falsa.

23. *Repl. 1:* illa propositio non habet pro objecto cursum Petri signate sumptum (alioquin se ipsam pro objecto haberet,) sed sumptum exercite, specificative, et in esse entis: dum ergo Petrus exercite non currit, propositio penitus caret objecto. «*Repl. 2:* propositio vera verificatur per suum objectum, et falsa falsificatur per suum: ergo si altera potest existere sine suo verificativo, et altera sine suo falsificativo, poterit utraque sine objecto existere.

24. *Resp. Ad 1,* «dist. Antec. :» sed habet pro objecto cursum Petri sumptum exercite etc., repræsentando illum quasi ita se habentem a parte rei, «conc. ;» exigendo, vel inferendo quod ita se habeat, «neg. Antec. :» et «dist. Conseq. :» penitus caret objecto se habente sicut repræsentatur, «conc. ;» aliter se habente a parte rei, «neg. Conseq. » Cum dicitur, nullam esse propositionem sine objecto, non est sensus, quod objectum debeat esse aliquid existens a parte rei, alioquin propositiones de objecto præterito, futuro, aut possibili, non

haberent objectum; imo nec debet esse aliquid possibile, alioquin cognitio de ente rationis foret cognitio sine objecto. Sensus igitur est, quod omnis propositio, sive cognitio, debet esse repræsentatio aliqujus rei, vel existentis, vel possibilis, vel chymicæ. At hoc sensu nunquam objecto carere potest propositio, qua de loquimur. «Ad 2:» concedo Antecedens bene intellectum, nempe ut verificativum sit objectum prout ita se habens sicut Enunciatur, falsificativum autem, prout non ita se habens. Unde in Consequenti concedo, quod utraque propositio potest existere sine objecto, prout verificante, vel falsificante; nego tamen, quod ita possit existere sine objecto, ut nullius objecti repræsentatio sit, juxta nuper dicta.

CAPUT III

Utrum Propositio aliqua semel vera possit abire in falsam?

1. Præfixa quæstio instituitur circa propositionem de materia contingenti, mentalem, naturalem, et inevidentem: utque disputationi sit locus, ab omnibus hic supponitur 1, propositionem ejusmodi, non essentialiter, sed contingenter veram esse, juxta dicta cap. 1, § 2. Nec est idem esse veram contingenter, ac mutabiliter; nam licet in prima sui productione potuerit non esse vera, quæstio superest, an Veritatem semel habitam possit exuere? Supponitur 2, propositionem eamdem posse in Intellectu conservari per aliquod instantia temporis, quæ instantia vocentur A, B, C, D, etc. Quibus suppositis, dubitatur, an propositio vera v. g. in A, possit eadem reddi falsa in B? Negativam sententiam tenent, et subtiliter promovent PP. Hurtado, Arriaga, Oviedo, Alphonsus, Lynce, Comptom, et alii consentientibus exteris haud paucis, quos citat, et sequitur Servera. Affirmativa tamen longe celebrior, ac verior est, eamque tenent Thomistæ et Scotistæ communiter, et e Nostris cum Eximio Doctore disp. 8. Metaph. sect. 2 PP. Conimbric., Amicus, Rubius, Quiros, Mauri, Juan. Bapt. de Benedictis, et alii quam plurimi.

2. *Prob. 1*, auctoritate Aristotelis, ac D. Thomæ. Nam ille «cap. de subst.» sic ait: «Eadem oratio vera, et falsa videtur esse, veluti si vera sit oratio sedere quempiam, eo surgente, eadem falsa erit.» Quem locum citat, et approbat D. Thomas 1; p. q. 14, ar. 15, ad 3, ubi quamdam opinionem rejiciens ab absurdo, «Sequeretur,» inquit, «quod propositio, quæ semel est vera, esset semper vera; quod est contra Philosophum, qui dicit, quod hæc oratio, Sortes sedet, vera est eo sedente, et eadem falsa est eo surgente.» Nec licet hæc interpretari de oratione vocali, ut quidam faciunt. Nam Philosophus loquitur ibi de oratione, quæ permanet: «Oratio,» inquit, «et opinio ipsæ quidem immobiles perseverant: cum vero res movetur, contraria circa ipsas fiunt.» At vocalis oratio fluxa et successiva est. D. Thomas autem q. 1, de Verit. art. 6, ex professo probat, quod propositio mentalis vera mutari potest in falsam. «Veritas,» inquit, «est adæquatio rei et intellectus. Et quia ab uno æqualium si aliquid tollatur, et nihil a reliquo... necesse est inæqualitatem provenire, quæ se habet ad falsitatem sicut æqualitas ad veritatem; inde est, quod si, intellectu vero existente, mutetur res non mutato intellectu... provenit falsitas; et sic eris mutatio de veritate in falsitatem.»

3. *Prob. 2*, ratione: propositio, «Petrus currit,» vera in instanti A, si conservetur in B, in quo Petrus jam non currit, redditur falsa: ergo potest de vera in falsam abire. «*Prob. Antec.*:» illa propositio, quandocumque existit, enuntiat Petrum currere de præsentī, sed in instanti B, falsum est Petrum currere de præsentī: ergo etc. Dicunt Adversarii, per illam propositionem enuntiari cursum Petri præsentem, non quidem præsentem pro instanti B, sed præsentem pro solo instanti A, in quo propositio fuit primo producta, et in quo supponitur extitisse cursum Petri. Sed redit probatio nostra: propositio illa non enuntiat cursum Petri de præterito, sed absolute de præsentī, non dicit Petrum cucurrisse, sed currere: at enuntiare in instanti B cursum ut præsentem pro solo instanti A, non est absolute enuntiare cursum de præsentī, sed de præterito, cum instans A non sit præsens in B, sed jam præteritum; et consequenter non est dicere quod Petrus currit, sed quod cucurrit: ergo dicta propositio non

enunciat cursum præsentem pro solo instanti A, sed præsentem pro instanti, in quo ipsa invenitur, sive sit A, sive B. Urgetur: in B falsum est dicere, «Instans A est præsens:» ergo pariter falsum est dicere in B. «Petrus currit de præsentibus,» si cursus non est præsens nisi pro A.

4. Propter hæc P. Arriaga disput. 14. Logic. sect. 2. subsect. 1, quem Adversarii communiter imitari videntur, monet intrepide, quod «esse de præsentibus, præteritis,» aut «futuro,» non sunt differentie intrinsecæ propositionum mentalium Intellectus nostri, sed denominationes extrinsecæ, quæ proveniunt a variatione instantium, et quæ variari possunt, quin varietur entitas, aut repræsentatio cognitionis. Addit exemplum scientiæ Divinæ de creaturis existentibus, quæ invariata permanet, sive creaturæ actu existant, sive extiterint, sive extituri sint. Hinc sequitur, quod propositio, «Petrus currit,» producta in A, tunc est de præsentibus; sed conservata in B, jam non est de præsentibus, sed de præteritis, idque sine intrinseca sui variatione. Verum hæc doctrina, quæ multis videtur absona, et contra communem sensum, rejicitur 1, auctoritate SS. Augustini et Thomæ.

5. Nam Magnus Augustinus Lib. 11, «de Civit. Dei cap. 21,» ex professo probat discrimen inter scientiam Dei et cognitionem humanam ex capite variationis temporum: «Non enim,» inquit, «more nostro Deus, vel quod futurum est prospicit, vel quod præsens est aspicit, vel quod præteritum est respicit: sed alio modo quodam a nostrarum cogitationum consuetudine longe lateque diverso.» Et post alia: «Quoniam non sicut nostra, ita et ejus quoque scientia trium temporum, præsentis videlicet, et præteriti, vel futuri, variatate mutatur.» Nostra ergo cognitio non est hac in parte similis scientiæ Dei, ut vult Arriaga; sed ex intrinseco modo tendendi consignificat unam ex illis tribus differentiis temporum præ aliis; alioqui non mutaretur ex temporum varietate. Hanc eandem intrinsecam diversitatem modi tendendi et significandi docet expressissime D. Thomas multis in locis, v. g. 1, p. q. 16, art. 8, ad 4, et Quodlib. 4, art. 17, c., et q. 1. de Verit art. 5. c., et ibi art 6, ad 6. Legendus præsertim articulus ille 5, quæstionis 1, de Verit., ubi S. Doct. accurate docet, in Intellectu

nostro diversificari Veritatem dupliciter: «Uno modo,» inquit, «propter diversitatem cognitorum: alio modo ex diverso modo intelligendi; cursus enim Socratis est res una; sed Anima diversimode intelligit cursum Socratis, ut præsentem, præteritum, et futurum; et secundum hoc diversas conceptiones format,» etc. Et statim explicat ibidem, cur non eadem ratio militet in cognitione Divina.

6. *Rejic. 2:* quia Intellectus manifeste experitur, se diverso modo tendere, cum ita judicat, «Petrus est» quam cum ita, «Petrus fuit,» vel «erit.» Et alioquin nunquam sciremus pro quo tempore judicamus aliquid existere, quia non discernimus taleitates instantium, et aliunde judicium præscindit, ut vultis, a differentiis temporis, præsentis, præteriti, et futuri. Consequenter, qui videt Petrum sedentem, nesciet, an hoc judicium, «Petrus currit,» verum sit, nec ne? quia non discernit pro quo instanti affirmet cursum Petri, et si affirmat pro instanti jam præterito, vel futuro, fortasse verum est. «*Rejic. 3:* quia diversis vocibus explicantur judicia de præsentis, ac de præterito: ex vocibus autem colligimus diversitatem conceptuum. Urgetur: qui Petrum videt non currentem, si vocaliter dicat, «Petrus currit,» absurdum mentitur: sed mentiri est «contra mentem ire:» ergo illa propositio vocalis est contraria judicio mentali tunc existenti. Cur autem est contraria, nisi quia illi respondet judicium oppositum huic, «Petrus non currit?» Igitur illi respondet judicium intrinsece diversum ab eo, quod explicatur his vocibus, «Petrus currit,» aut his, «Petrus curret;» quod enim sic explicatur, non opponitur judicio tunc existenti, et idcirco voces istæ sine mendatio tunc proferri possunt.

7. *Rejic. 4:* hæc judicia, «Generale diluvium extitit in aliquo tempore, Generale diluvium existet in aliquo tempore,» vel intrinsece differunt ex modo tendendi, vel non? Si primum; habemus intentum, scilicet judicia nostra intrinsece non præscindere a trina temporum varietate; non enim diversitas modi tendendi potest aliunde provenire, cum illa judicia omnino convenient in objecto. Si secundum; absurde sequitur, utrumque verum esse nunc; ex judiciis enim, quæ nec differunt in objecto, nec in modo tendendi, nequit alterum præ altero verum esse, Urgetur: illæ tendentiæ, «extitit, existet,» vel contrahunt

tempus ad præteritum præ futuro, et e converso? vel non contrahunt? Si contrahunt: ergo differunt ex modo significandi. Si non contrahunt: ergo sinunt, illam particulam «in aliquo tempore» vagari per omnia tempora possible; atque ita non magis primum, quam secundum iudicium verificabitur. Idem argumentum fieri potest in his, «Antichristus existet in aliquo instanti ex possibilibus, Antichristus existit» (vel etiam, «exitit» in aliquo instanti ex possibilibus.)

8. *Probatur* 2, vera sententia, simulque rejicitur adhuc doctrina Contrariorum. Propositio, «Petrus currit,» in primis non affirmat cursum Petri pro omni tempore collective, ut est evidens. Deinde, nec pro omni tempore disjunctive, facta disjunctione inter præteritum, præsens, et futurum, ut etiam est evidens: tum quia contradictoria, «Petrus non currit,» non negat cursum pro omni tempore collective: tum quia redderet hunc sensum, «Petrus aut currit, aut cucurrit, aut curret,» atque ita nulla propositio contingens, esset quoad nos vera, nec falsa, cum ignoremus præsertim futura; et præterea sequeretur, veras esse nunc propositiones istas, «Diabolus est sanctus, Petrus Apostolus peccat lethaliter,» et alias æque dissonas, et erroneas. Denique, nec affirmat cursum Petri pro instanti determinato, v. g. pro A: superest ergo, ut cursum affirmet pro tempore præsentis indefinite sumpto, juxta dicenda cap. seq. Probatur hoc ultimum Antecedens 1: quia conceptus hic, «tempus præsens,» non significat tempus ut contractum ad instans A; facit enim Universale, et est verificabilis successive de quolibet instanti: sed illa propositio non minus confuse et indefinite designat tempus præsens, ut patet: ergo neque illud contrahit ad instans A.

9. 2: quia posset alioquin iudicium illud, «Petrus currit,» in eodem Intellectu conjungi cum hoc iudicio evidenti, «Petrus non currit,» si nimirum conservetur in instanti B, in quo jam Intellectus ad conspectum Petri sedentis iudicat, illum non currere. Sequela patet; quia iudicia ista non pognant, si de diversis instantibus loquuntur. Unde Intellectus in instanti B iudicaret absolute, Petrum currere, et non currere: absolute, inquam; nam restrictio ad instans A, quam ponitis in iudicio affirmante, adeo est implicita, et occulta, ut non dis-

cernatur, nec innotescat Intellectui. Posset etiam quis in conspectu Solis plenissime radiantis conservare iudicium hoc ante Auroram elicitum, «Nondum ortus est Sol.» Hæc autem, et similia, quæ inde sequuntur, satis apparent absona, et incredibilia.

10. *Probatur* denique nostra sententia, retorquendo exemplum, quo passim armantur Adversarii. Hæc propositio, «Petrus existit in instanti A,» quamvis expresse designet instans A, et in eo sit vera, si conservetur in B, redditur falsa; ergo determinatio instantis, sive implicita, sive explicita, nihil juvat contrariam sententiam. «Prob. Antec.:» illa propositio non solum affirmat existentiam Petri in A, sed simul significat, ipsum instans A esse absolute præsens: at instans A non est, nec esse potest absolute præsens in B, in quo jam est absolute præteritum: ergo talis propositio, existens in B, falsum significat. «Prob. Maj.:» hæc propositio, «Petrus existet in instanti A,» significat, instans A esse absolute futurum, et hæc, «Petrus extitit in instanti A,» tale instans esse absolute præteritum; sed eadem est ratio de propositione prædicta relate ad tempus præsens: ergo etc. «Major» constat: nam alioquin vere nunc dici posset, «Antichristus extitit prope finem Mundi, Adamus existet in exordio Mundi:» non enim est, unde propositiones istæ nunc falsificentur, nisi quia altera denotat, finem Mundi esse præteritum; altera, exordium Mundi esse futurum.

11. *Dices:* propositio de præsentī ad sui Veritatem non exigit, ut tempus, pro quo affirmat objectum, sit præsens quamdiu propositio conservatur, sed solum ut sit præsens tunc, cum ipsa primo producitur. Quare, si semel est vera, quia datur objectum in tempore tunc præsentī, semper vera manet, licet postea conservetur quando jam tale tempus est præteritum. Sic veræ sunt adhuc plures propositiones Sacrae Paginæ, quæ de futuro, vel de præsentī loquuntur, quamvis earum objectum jam modo non sit futurum, nec præsens: v. g. illa Isaïæ, «Ecce Virgo concipiet et pariet filium,» et illa Christi Domini, «Hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum.» Similiter, si propositio de præsentī semel est falsa, vel quia non datur objectum in instanti designato, vel quia tale instans non est præsens ipsi ut primo productæ, quamvis postea fiat præsens ipsi ut conservatæ, semper

falsa manet. Idem cum proportionem valet in propositionibus de præterito, et futuro. Quo fit, ut illæ num. præced. circa existentiam Adami, et Antichristi, nunc falsificentur, quia respectu hujus temporis, quo primo producuntur, nec exordium Mundi est futurum, nec finis Mundi est præteritus.

12. Verum hæc solutio in primis incurrit vitium, quod nobis obijci solet, nempe quod propositio reflectatur in se: hæc enim, «Petrus currit,» reddet hunc sensum, «Petrus currit in tempore, quod mihi ut primo productæ præsens est.» Deinde ex ea doctrina promouetur efficaciter nostra sententia sic: propositio, «Petrus existit in A,» vel essentialiter exigit primo produci in ipso instanti A? vel est indifferens, ut producat in ante, vel post? Primum dici non potest juxta suppositionem factam num. 1, ab omnibus admissam in Quæstione præsentis, nempe quod eadem propositio conservari possit per plura instantia: si enim potest conservari in B, vel in C, cur non et primo produci? Certe instans, ut physice existens, est penitus extrinsecum propositioni mentali, nullumque in illam præstat influxum: et aliunde propositio non est modaliter alligata ad illud instans in existendo, licet alligata sit in significando, alioquin sine illo conservari non posset, sicut nec unio sine extremis, nec actio sine termino.

13. Si autem dicatur secundum, ut re ipsa dicitur a multis Authoribus contrariæ sententiæ, ergo propositio, «Petrus existit in A,» si primo producat in B, significat, instans A esse præsens in B; et primo producta in C, significabit, instans A esse præsens in C; et sic de reliquis. Illa similiter, quæ non designat instans, ut «Petrus existit,» affirmabit existentiam Petri in tempore, quo ipsa producit, siue sit A, siue B, siue C. Est igitur secundum se indifferens, ut significet, objectum esse præsens, nunc uni, nunc alii instanti; quoniam, ut dicitis, debet significare, objectum esse præsens respectu instantis, in quo ipsa primo producit; et aliunde secundum se indifferens est, ut primo producat in variis instantibus. At, si hoc ita est, manifeste ruit præcipuum, aut unicum fundamentum sententiæ contrariæ, sumptum scilicet ex eo, quod propositio mentalis nequit non significare semper, quod semel significat, ne alioquin successive mutet significa-

tionem, et objectum. Nam eodem jure verum est, quod propositio eadem non potest significationem mutare divisive: significando scilicet aliud, aut aliter, si producat in uno tempore, quam si producat in alio. Si ergo mutationem istam admitunt Adversarii, omnino se se exarment.

14. *Confirmatur*: hæc propositio, «Existit instans A,» quam suppono elicitam in ipso instanti A, vel ex se potest primo produci in alio instanti? vel non? Hoc secundum si dicas, «contra» est, quod talis propositio non est necessaria, sed contingens; non enim minus contingens est, existere instans A, quam existere Petrum, discrimen autem inter propositiones necessariam, contingentem, et impossibilem, desumitur ex materia «circa quam,» ut ex Summulis notum est. At, si essentialiter posceret primo produci in A, necessaria foret, et ejus contradictoria impossibilis: nam, dum producit, necessario est vera: implicat enim, quod in ipso A non vere dicatur, «Existit instans A:» postea vero, quamvis conservetur in æternum, jam non potest exuere Veritatem juxta Adversarios. Unde sequitur, quod circa existentiam instantis A, nulla potest in quocumque tempore formari propositio de præsentī, quæ non sit necessario vera, vel necessario falsa, sive affirmet, sive neget; ut patebit consideranti.

15. Si autem dicatur primum: ergo propositio illa transire potest de verâ in falsam. «Prob. Conseq.:» conservata in B, significat, instans A existere in B: sed hæc significatio est manifeste falsa; ergo etc. «Prob. Maj.:» illa propositio idem et eodem modo significat conservata in B, quod significaret, si primo produceretur in B, sed tunc significaret, instans A esse existens, et præsens in B, si vera est solutio num. 11: ergo etc. Cætera constant, et Major est innegabilis: quia significatio, et modus significandi est essentialis propositioni mentali, atque adeo prorsus invariabilis in quocumque tempore conservetur, aut producat, nisi varietur essentia actus. Eadem ratione poterit illa propositio transire de falsa in veram, si nimirum producat ante instans A, et in illo deinde conservetur.

16. Nec urgent exempla Sacræ Paginæ objecta num. 11. Nam illæ sunt propositiones scriptæ, quæ, sicut et vocales, pro mensura et

regula significandi respiciunt judicia mentalia, ideoque non aliud, nec pro alio tempore significant, quam judicia, pro quibus substituuntur. Cum autem propositiones Sacrae Paginae ex intentione hominum et Dei substituuntur, non pro judiciis nunc existentibus, sed pro existentibus olim in mente Prophetarum, ad illud tempus antiquum suam significationem retrahunt, et inde suam derivant Veritatem. Aliud est in judiciis mentalibus, quibus essentialis est modus significandi cum tempore, nec possunt ad placitum in varia tempora referri. Unde judicia supernaturalia Prophetarum, nisi a nostris differant in modo tendendi, non possent etiam Divinitus conservari usque ad tempus, quo jam objectum desiit esse futurum; sicut nec possent conservari nunc actus Fidei, quibus olim Apostoli credebant, Christum esse praesentem in carne mortali. Quia tales actus, utpote ab intrinseco et essentialiter veri, nequeunt existere, quando jam objectum non ita se habet, sicut enuntiatur.

17. Nec tamen negamus, dari posse actus mentis creatæ habentes modum tendendi absolutum a temporum differentiis instar scientiæ Divinæ, ut intuitus, quæis Beati futura vident in Verbo, et actus scientiæ per se infusæ, præsertim animæ Christi Domini. Cæterum de his non est quæstio præsens, sed de actibus naturalibus, et contingenter veris, quos intrinsece variari pro varietate temporum, auctoritate et ratione probavimus.

CAPUT IV

Diruitur fundamentum contrariæ sententiæ.

1. Qui sententiam contrariam tenent, hoc uno fundamento, quod varie promovent, innituntur. Ut propositio, « Petrus currit, » sit vera, debet objectum ejus existere toto tempore importato per copulam, seu verbum, eo modo, quo importatur; idest, debet Petrus currere

toto tempore, pro quo illum currere affirmat propositio; ut autem sit falsa, debet Petrus non currere in aliqua saltem parte illius temporis. At si semel Petrus supponitur currens toto illo tempore, jam non potest in aliqua illius temporis parte non currere, ut est evidens: ergo si dicta propositio semel est vera, jam non potest unquam esse falsa. Explicatur, et urgetur: illa propositio, vel significat, Petrum currere in omni instanti, vel in uno determinato, v. g. in A, vel in aliquo instanti disjunctive? Quocumque autem ex his modis significet, nequit transire de vera in falsam; nam ad hunc transitum opus est, ut Petrus in omni instanti currens, in aliquo non currat, vel currens in A, in eodem non currat, vel currens in aliquo, in nullo currat: quod est implicatorium, et contradictione plenum.

2. Ut obiectio solvatur, explicandus est modus, quo propositio de præsenti consignificat tempus. Propositio, «Petrus currit,» determinat quidem tempus præsens præ futuro et præterito, sed illud significat indefinito modo quantum ad instantia particularia, ita scilicet præscindendo a taleitatibus eorum, ut ex se permittat, rationem temporis præsens contrahi de facto sive per instans A, sive per B, etc. Quare in ordine ad instantia dici potest æquivalenter disjunctiva; quia solum petit ad sui Veritatem, Petrum currere in eo instanti, quod actu est præsens, quodcumque illud sit. Unde reddit æquivalenter hunc sensum, «Aliquod instans est præsens, sive A, sive B, sive aliud, et in eo Petrus currit.» Hinc fit 1, ut talis propositio non possit exponi sic, «Petrus currit in aliquo instanti, quod fuit, est, vel erit;» hoc enim esset disjunctive tendere in tempus præsens, præteritum, et futurum: illa vero essentialiter significat tempus præsens, quod a præterito, et futuro discernit.

3. Fit 2, ut illa significatio temporis præsens possit verificari succesive per varia instantia, prout quodlibet eorum fuerit actu præsens, dum ipsa existit: nam in prædicatione contingenti significatio indefinita rationis communis participabilis per varia individua, verificari potest modo per unum, modo per aliud; ut patet in hac, «Homo currit,» quæ modo per Petrum, modo per Paulum, modo per alium quemlibet est verificabilis: vel, ut ajunt, modo «supponit,» pro uno, modo pro

alio. Ubi nota, verbum «supponere» nunc accipi juxta Suppositionis explicationem, quæ a Thomistis traditur in Summulis, ita scilicet, «Acceptio termini pro eo, de quo verificatur:» ubi sermo est de verificatione, non totius enuntiationis, sed termini, quem verificari dicunt, quando accipitur pro re existente in tempore importato per copulam. Unde, cum in re nostra hic terminus, «tempus præsens,» possit verificari successive per varia instantia, fit, ut verbum «currit,» quatenus importat tempus præsens, successive supponat pro variis instantibus.

4. Fit 3, ut dicta propositio, quamvis vera tuerit in A, possit esse falsa in B, in quo jam Petrus non currit: quia in B jam non supponit pro A, sicut antea, sed pro solo B, supponit enim pro eo instanti, de quo verificatur esse tempus præsens, dum ipsa propositio loquitur; et cum in B jam non sit præsens A, sed præteritum, desinit pro illo supponere, et supponit pro B, quod actu est præsens, et in quo si Petrus non currit, falso enuntiatur, illum currere tempore præsenti.

5. Jam ad «Object dist. Maj.» debet objectum existere toto tempore utcumque importato per copulam, «neg. ;» toto tempore, pro quo supponit significatio temporis præsentis, in quo propositio loquitur, «conc. Maj.» Tum «dist Min. :» jam non potest non currere in aliqua parte illius temporis, pro quo supponit propositio dum vera est, «conc. ;» in alio tempore, pro quo successive supponat propositio, vel significatio temporis præsentis, «neg. Min., et Conseq.» Ad «Confirm. :» illa propositio expresse et formaliter nullo ex iis modis significat, Petrum currere, sed tantum modo indefinito designat tempus præsens, præscindendo ab eo, quod sit A, vel B. Nihilominus concedo, quod virtualiter, seu æquivalenter significat illo modo ultimo, dummodo non versetur disjunctio inter præsens, præteritum, et futurum, sed inter taleitates instantium, simul exigendo absolute, ut eorum aliquod sit præsens.

6. Æquivalet igitur huic tendentiæ, «Petrus currit in aliquo instanti;» quæ tendentia per ly «in aliquo instanti» disjunctive attingit taleitates omnium instantium; sed per verbum «currit,» proprie sump-

tum, absolute significat, aliquod eorum esse præsens, determinaturque ut nunquam supponat pro ullo instanti, quod forte fuerit præteritum, aut futurum. Hinc dicta propositio, currente Petro in A, vera est in A; quia tunc verificatur totum illud, currit in aliquo instanti,» siquidem instans A est aliquod instans, et est tunc præsens: at eadem falsa est in B, Petro jam tunc non currente; quia Petrus jam in nullo instanti currit, quod sit præsens; solum enim B est præsens, et in hoc non currit; tunc ergo verbum «currit» falsificatur. Unde patet, quomodo sine contradictione salvetur, quod Petrus in aliquo instanti currat, et in nullo currat, ita scilicet, ut primum salvetur in A, secundum in B.

7. Verum tota hæc solutio vehementer displicet Adversariis eo, quod juxta illam propositio mutaret significationem et objectum, siquidem modo significat Petrum currere pro instanti A, postea jam non significat pro A, sed pro B, et sic de reliquis. Hoc autem est propositionem essentialiter variari; sicuti juxta nos variaretur, si modo significaret pro tempore præsenti, et postea pro futuro, vel præterito. Sed in primis hæc difficultas æque premit Adversarios, ut ostendimus cap. præced. a num. 13, ad 16: nec doctrina ibi tradita num. 11, repudiari potest ab ipsis, nisi argumentum num. 10, maneat insolutum. Deinde, juxta multos e nostræ sententiæ patronis, non est, absurdum, quod propositio mutet objectum materiale, dummodo non sit attactum explicite, et ex parte actus, sed dumtaxat implicite, sive ex parte objecti. Qua de re multa produciuntur exempla. Sic enim propositio, «Homo currit,» modo significat Petrum, modo alium, cum possit verificari per quemlibet: hæc similiter, «Quotquot sunt in gymnasio scribunt, ita significat eos, qui de facto sunt in gymnasio, ut eadem invariata significaret alios, etiam plures, vel pauciores, si essent inibi.

8. Sic etiam actus Voluntatis detestans omne prohibitum, et illicitus ante legem prohibentem ludere, tunc non detestatur ludum; et tamen si conservetur post legem, jam ludum detestatur. Sic denique, ut alia omittam, actus contritionis, quo quis ex generali motivo offensæ Dei summe dilecti dolet de peccatis omnibus a se commissis, quo-

rum tamen non meminit tunc, nisi in communi; talis, inquam, actus ita est dolor de peccatis, quæ de facto commissit ille homo, ut absque intrinseca sui variatione foret dolor de aliis diversis, pluribus, aut paucioribus, si fuissent ab eodem homine commissæ. Et tamen objectum mutare tam repugnat actibus Voluntatis, quam Intellectus. Cum ergo propositio, «Petrus currit,» quando existit in A, solum implicite significet taleitatem instantis; poterit conservata in B, loco taleitatis A significare taleitatem B, quia per illam tunc contrahitur tempus præsens, quod propositio significat explicite: sicut in exemplis nuperis actus Voluntatis ea tantum attingit objecta materialia, in quibus de facto invenitur ratio «objecti prohibiti,» vel «peccati commissi,» alias non attacturus eadem objecta, sed alia. Et quidem ex contraria sententia sequitur mutatio difficilior: si enim propositio, «Petrus currit,» ex se indifferens est, ut significet nunc objectum, quod fuit, nunc quod est, nunc quod erit, jam potest significationem de præsentis mutare in significationem de præterito, vel futuro; cum tamen significatio temporis præsentis sit explicita et signata.

9. Postremo, si mutatio ista objecti materialis, implicite vel confuse tantum attacti, videatur difficilis, ut revera mihi videtur, facile cum nostris Recentioribus negari potest, quod propositio mutet objecto in esse objecti intrinsece significati sive explicite, sive implicite: nam in quocumque instanti inveniatur, semper significat aliquod instans esse præsens, et Petrum in eo currere: quo fit, ut semper exprimat tempus præsens præ futuro, et præterito, semperque attingat ex parte objecti taleitates omnium instantium possibilium, quatenus potentium secundum se participare rationem temporis præsentis; illas, inquam, attingat æquivalenter disjunctive, denotando solum, aliquam earum actu coexistere ipsi propositioni, sive actu esse tempus præsens. Cum hoc tamen cohæret, quod propositio quatenus significat tempus præsens, mutet verificativum, sive objectum in esse verificativi; quia significatio temporis præsentis, quæ imbibitur in verbo «currit,» modo verificatur per instans A, modo per B, modo per aliud. Sic propositio, «Homo currit,» quin mutet significationem individuorum naturæ humanæ, mutare potest Verificativum, cum sit indifferens, ut verificetur sive per Petrum, sive per alium.

10. Unde in rigore falsa est illa locutio, «Propositio, dum existit in A, significat Petrum currere pro A, et postea jam non significat pro A, sed pro B:» nam propositio semper significat idem, et eodem modo. Potest tamen ea locutio admitti, si ly «significat» sumatur minus proprie, ita ut idem sonet, ac «supponit,» seu «verificatur quoad significationem temporis præsentis.» Quod explicari potest exemplo nupero propositionis, «Homo currit.» Si quæras, cur, variato verificativo, non varietur significatio propositionis? Ratio est: quia significatio disjunctiva, vel formaliter, vel æquivalenter (qualis est significatio indefinita, saltem intra prædicationem contingentem), indifferens est ut verificetur per quodlibet membrum disjunctionis. quin ipsa determinet, quodnam sit. Quare determinatio membri verificantis oritur ab existentia objecti, et est extrinseca propositioni, quæ de se contenta est membro quolibet, ac proinde invariata manet, quando membrorum existentia physica ita mutatur, ut loco unius succedat aliud in munere verificandi. Sed magis tota hæc doctrina clarescet, solvendo quæ replicant Adversarii.

11. *Repl. 1:* ut propositio disjunctiva non falsificetur, sufficit, quod existat unum extremum, seu membrum disjunctionis, quamvis cætera non existant; nam idcirco hæc, «Aliquis homo currit,» vera persistit, etiamsi nullus homo præter Petrum currat: sed propositio, «Petrus currit,» per nos æquivalenter disjunctive significat instantia A, B, etc.: ut ergo non falsificetur, sufficit, quod existat cursus in instanti A, etsi non existat in reliquis. «Resp. 1:» concedo totum; ex quo solum sequitur, quod ea propositio non potest falsificari, quando existit cursus in instanti A. Sed nihilominus falsificari potest in B, quia tunc, sicut non extitit instans A, sed extitit, ita nec existit cursus in instanti A, sed extitit (vide dicta cap. præced. num. 10); et cum in nullo alio tunc existat, siquidem nullum aliud est præsens præter B, in quo non est cursus; fit, ut cursus jam in nullo membro disjunctionis existat, Sic, ut retorqueatur exemplum, propositio «Aliquis homo currit,» si conservetur, vel proferatur in B, in quo nullus homo currit, utique falsificatur, quamvis Petrus cucurrerit in A: quia non dicit, aliquem hominem cucurrisse, sed currere.

12. *Resp.* 2: claritatis gratia «dist. Maj.:» sufficit, quod existat etc., eodem modo, quo existere affirmatur, «conc.;» alio modo, «neg. Maj.» Tum «dist. Min.:» disjunctive significat etc., simul affirmando, aliquod instans esse actu præsens, «conc.;» præscindendo a præsenti, præterito, vel futuro, «neg. Min.» Demum «dist. Conseq.:» sufficit, quod existat cursus in instanti A, de præsenti, «conc.;» quod in eo instanti existat de præterito, ut reipsa evenit in instanti B. «neg. Conseq.» Et hic iterum redit instantia, et retorsio nuper adducta. «Insistes:» illa propositio non determinat tempus: ergo verificatur per existentiam cursus in quolibet, «Dist. Antec.:» non determinat tempus, quoad differentiam præsents præ futuro, et præterito, «neg.;» quoad taleitatem instantis, «conc. Antec.» Deinde «dist. Conseq.:» dummodo illud quodlibet sit præsens, «conc.;» si est præteritum, aut futurum, «neg. Conseq.» Sic illa, «Aliquis homo currit,» etsi non determinet cursum Petri præ alio, determinat tamen cursum alicujus hominis præsentem; ideoque non verificatur per futurum, aut præteritum.

13. *Replic.* 2: ex instantibus A, B, C, aliud est præteritum, aliud est præsens, aliud est futurum, dum propositio conservatur in B: si ergo propositio æquivalenter disjunctive significat illa instantia, nequit non disjunctive significare præsens, præteritum, et futurum. «Concess. Anteced., dist. Conseq.:» nequit non disjunctive significare præteritum, et futurum, reduplicative ut talia, «neg.;» specificative sumpta, ita ut significatio præscindat ab statu præteritionis, aut futurationis, et solum attingat instantia quatenus secundum se possunt, aut possent esse actu præsens, «conc. Conseq.» Insistes: quod est præteritum, jam non potest esse præsens. «Dist.:» reduplicative ut præteritum, «conc.;» specificative et secundum se, «neg.» Vel aliter «dist.:» jam non potest esse præsens, nec posset, attenta exigentia propositionis, «neg.;» jam non potest, posset tamen, attenta propositionis exigentia, «conc.» Cum propositio sit ex se indifferens, ut existat in quolibet instanti possibili, non potest indefinite significare tempus præsens sibi, quin æquivalenter disjunctive significet instantia omnia possible; quia nullum est, cui illa ex se et in statu possi-

bilitatis considerata non possit coexistere. Unde per accidens est respectu illius, quod, dum producitur, aut conservatur, inveniatur jam præteritum instans A, et consequenter impotens iterum existere: nam, cum ipsa potuerit antea produci, quando adhuc poterat illud instans esse præsens, nunc ab ea impotentia præscindit.

14. *Replie.* 3: dicta propositio, dum existit in A, significat quantum potest, et capax est: vel ergo capax est significare cursum Petri pro instanti B? vel non? Si primum dicatur: ergo jam in A significabat cursum pro B: ergo jam erat falsa in A, si cursus non existit in B. Si secundum: ergo, dum conservatur in B, non significat Petri cursum pro B, ac proinde non falsificatur per carentiam cursus in B. Concesso Antecedenti, ad subjunctam interrogationem «resp.:» propositio est capax significare cursum pro A, pro B, et pro alio quovis instanti, atque ita de facto significat, dum existit in A, et ubilibet, significatione tamen verificabili dumtaxat per illud instans, quod propositioni coexistit, quia est significatio æquivalenter disjunctiva, et aliunde non attingit instantia, nisi sub ratione «temporis præsentis,» quam affirmat contrahi per aliquod eorum. Unde significatio ista, dum existit in A, nondum est verificabilis per B, quippe quod nondum est præsens: fiet tamen verificabilis, si conservetur in B, in quo proinde si Petrus non currat, affirmatio cursus falsa erit. Sic propositio, «Quotquot sunt in gymnasio scribunt,» disjunctive significat omnes homines potentes esse in gymnasio (nisi velis, ut mutet significationem, quando verificatur jam per hos, jam per illos, divisive saltem), et pro omnibus affirmat scriptionem; sed tamen ea significatio non est verificabilis, nisi per eos, qui de facto existunt in gymnasio; quia omnes attingit sub ratione «existentis in gymnasio,» quam supponit contrahi per aliquos.

15. *Replie.* 4: vel propositio significat tempus præsens sibi, quando ipsa primum existit? vel præsens sibi, quamdiu ipsa durat? Quocumque autem ex his modis, si semel est vera, nequit amittere Veritatem. «Resp.» Propositio ex intrinseco modo repræsentandi nec determinat tempus præsens ad primum instans suæ productionis, nec ad totum tempus suæ durationis; sed exprimit indefinite tempus sibi

existenti coexistens, sive in quo existit ipsa, præscindendo ab eo quod illud sit A, vel B, atque etiam ab eo quod ipsa existat conservata, vel primo producta. Cumque ipsa sit indifferens ad coexistendum variis temporibus, tum successive, tum divisive, remanet locus mutationi de vera in falsam, aut e contra. Nec inferas tamquam absurdum, quod propositio, «Petrus currit,» reflectitur supra se, quandoquidem significat tempus ut sibi coexistens. Nam reflexio quædam indirecta, qualis est illa, satis communiter admittitur: tum in actibus Voluntatis, etiam primis; quia nemo vult, nisi quia vult velle: tum in actibus Intellectus; quia semelipsos notificant potentiæ. Nec tendentiæ propositionum de futuro, et præterito, si differant intrinsece, ut videtur evidens, explicari possunt absque reflexione quadam in se: nam hæc, «Petrus curret,» sic debet exponi, «curret in tempore post me venturo;» et hæc, «Petrus cucurrit,» sic, «cucurrit in tempore, quod me præcessit.»

16. *Replic.* 5: per nos propositio illa determinate significat tempus præsens: ergo existens in A, determinate significat instans A; quia tunc non aliud est tempus præsens. «Confirm.:» tempus præsens in A, est essentialiter ipsum instans A, nec ab eo realiter distinguitur: ergo propositio significans in A tempus præsens, nullum instans significat, nisi A. «Confirm. iterum:» non potest significari ratio «temporis præsentis» ut communis pluribus; quia nunquam est possibile, nisi unicum instans actu præsens, cætera enim sunt præterita, vel futura: semper ergo significatur tempus præsens ut contractum ad unum instans individuum. «Resp. dist. Anteced.:» determinate significat etc., determinatione discernente præsens a præterito, et futuro, «conc.;» determinatione discernente taleitatem unius instantis ab aliis, «neg. Anteced., et Conseq.» Nec obstat, quod in A non aliud sit tempus præsens, nisi ipsum A: hoc enim facit, ut propositio, quatenus importat tempus, determinate verificetur per A, non tamen ut illud determinate significet. Sic propositio, «Homo existens currit,» determinat hominem præ leone, et aliis speciebus animalium, sed non determinat Paulum præ Joanne, et reliquis: et, si non alius esset homo existens, nisi Paulus, per illum determinate verificaretur, sed non ideo determinate significaret illum.

17. Prima «Confirmatio» instatur hoc eodem exemplo: nam dato quod solus Paulus nunc existat, jam homo existens est essentialiter ipse Paulus, nec ab eo realiter distinguitur; et tamen ille actus, «Homo existens currit,» non significat solum Paulum, sed indefinite omnes homines, supponendo, aliquem existere. Sicut ergo respectu istius propositionis per accidens est, quod homo existens non distinguatur a Paulo; ita in casu nostro. Concedo itaque Antecedens: quia tempus præsens, est tempus actu existens; existentia autem non distinguitur realiter ab essentia, quamvis prout actu exercita non dicatur prædicatum essentialiale. Sed nego Consequentiam: quia propositio, sicut non significat illud solummodo tempus, quod tunc est præsens, sed quasi disjunctive omnia, quæ possunt, aut possent significationi coexistere, vel esse præsentia; ita non significat solum A, licet pro illo solo tunc supponat. Ubi nota, quod tempori præsenti et instanti A non conveniunt contradictoria intentionalia: nam utrumque discernitur a differentiis præteriti, et futuri; et utrumque non discernitur a taleitatibus aliorum instantium.

18. Altera «Confirmatio» instatur pariter in conceptu, «homo-existens,» qui significat rationem communem pluribus, etiamsi unus tantum homo existat. Si dicas, posse saltem existere plures simul, quod sufficit, ut abstrahatur ratio communis: dicam invicem, posse etiam existere plura instantia successive, quod pariter sufficit, ut abstrahatur communis ratio «instantis existentis,» sive «præsentis;» non enim minus proprie participant rationem «existentis» individua, quæ existunt successive, quam quæ simul existunt. Certe hæc apprehensio, «tempus præsens,» non minus indefinita et confusa est, quam ista, «tempus præteritum,» vel «tempus futurum;» sed istæ significant rationem communem pluribus: ergo et illa. Adde, quod propositio ista, «Papa existens est caput Ecclesiæ,» non significat illum dumtaxat Papam individuum, qui nunc existit, sed indefinite omnes, cum posset verificari per quemlibet, si tempore illius conservaretur, aut produceretur: et tamen hic objectivus conceptus, «Papa existens,» non est vere participabilis, nisi successive, cum non possit simul existere duplex Papa. Idem cernitur in hac propositione, «Homo

existit in loco A,» si supponamus, locum A non esse capacem, nisi unius hominis, ac proinde posse plures admittere successive tantum.

19. *Replic.* tandem: saltem propositio, «Petrus currit in instanti A,» si semel est vera, nequit fieri falsa, cum non significet tempus præsens indefinite, sed determinet taleitatem instantis; hoc autem admisso, nostræ sententiæ probationes infirmantur. Nego assumptum; quod a nonnullis nostræ sententiæ defensoribus minus caute conceditur. Imo ab illius propositionis exemplo valide firmatur nostra sententia, ut vidimus cap. præced. Nec obstat, quod ea propositio per illud additum «in instanti A» designet taleitatem instantis; nam simul per verbum «currit,» formaliter aut æquivalenter distinctum, significat, instans A esse absolute præsens, quæ significatio falsa est in B. Itaque verbum «currit» significat ibi tempus præsens cum eadem amplitudine, quam habet in propositione non designante instans; ac proinde indifferens est, ut supponat pro quolibet instanti, quod illi coexistat. Si opponas forte simplicitatem iudicii, remittam te ad supra dicta Tract. 2, disp. 2, cap. 7, et 8, cujus in num. 25, solvitur difficultas non absimilis. Nunc adde perspicuum exemplum, et instantiam in propositionibus de præterito, et futuro, quæ, licet designent instans A, simul significant, illud esse præteritum; aut futurum, Vid. cap. præced. num. 10.

20. At extremum observa; Propositio de præsentī potest mutari, tum de vera in falsam, tum de falsa in veram: similiter aliquæ propositiones, quæ sunt de futuro, vel de præterito limitato: nam hæc «Petrus curret cras,» potest esse hodie falsa, et cras vera, si scilicet cursus non existat cras, sed die proxime sequenti; ut e converso potest vera esse hodie, et cras falsa; quod etiam militat in hac, «Petrus cucurrit heri.» Aliter dicendum, si tempus futurum, aut præteritum, non limitetur: nam tunc affirmativa propositio de futuro mutari potest de vera in falsam, sed non vice versa. Hæc v. g., «Petrus curret,» vera est hodie: si cursus Petri sit futurus cras: eadem tamen, si conservetur cras, quando jam cursus est præsens, deinde non futurus in posterum, redditur falsa. At, si semel est falsa, ideo est, quia in nullo tempore futuro exiturus est cursus Petri; quo dato, jam

nunquam potest fieri vera. Nec est eadem ratio in propositione de præsenti: nam, quod semel non est præsens, potest aliquando esse præsens; quod autem semel non est futurum, nunquam deinceps est futurum, E contrario, propositio affirmativa de præterito potest mutari de falsa in veram, sed non vice versa: hæc v. g. «Petrus cucurrit,» hodie falsa, cras fiet vera, si Petrus hodie currat: si tamen est hodie vera, nequit deinde falsificari; quia Petrus, si cucurrisse supponitur, jam non potest non cucurrisse; nam «ad præteritum non datur potentia,» ut ajunt. Nec est idem in propositione de præsenti; quamvis enim jam non possit non fuisse quod semel fuit, potest tamen decursu temporis non esse quod semel est. Opposito modo censendum de propositionibus negativis.

CAPUT V

Deciduntur aliæ de Veritate et Falsitate quæstiones.

1. *Quær.* 1: utrum Veritas, aut Falsitas formalis conveniat soli judicio? an etiam apprehensioni? «*Resp.* 1: Veritas, et Falsitas, simpliciter aut proprie talis, soli judicio convenit «formaliter:» nemo quippe dicitur proprie veritatem assequi circa existentiam, essentiam, aut accidentia alicujus objecti, donec sententiam apud se ferat objecto conformem; ut nemo dicitur proprie decipi, seu falli, donec sententiam ferat objecto difformem: qui enim apud se nondum statuit, quid de re proposita sentiat, nec fallitur, nec veri est compos. Idem autem est ferre sententiam, ac judicare. Quare Veritas ista dici potest «Veritas sententiæ,» quæ propria est solius Intellectus. Dixi «formaliter;» quia radicaliter, aut inchoate, convenit etiam apprehensionibus, saltem complexis, ut his, «leo rugibilis, leo rationalis,» quarum altera quodammodo invitat ad verum de leone judicium, altera ad falsam.

2. *Resp.* 2: Veritas large sumpta, prout est præcise conformi-

tas repræsentationis cum objecto citra sententiam, reperitur etiam in apprehensione, tum complexa, tum simplici, ut est manifestum; nam v. g. conceptus «homo» repræsentat id, quod vere est in objecto, ac proinde est repræsentatio illi conformis. Sed tamen veritas ista, quæ dici potest «Veritas puræ repræsentationis,» minus propria est: tum propter dicta in 1. responsione; tum quia nomen «Veritas» proprie significat aliquid proprium Intellectus: Veritas autem ista est communis sensui, v. g. visui, imo picturis etiam, et statuis, «Resp. 3.» Falsitas, etiam large sumpta, reperiri potest in apprehensione complexa, v. g. in hac, «homo quadrupes;» secus autem in apprehensione pure simplicis; quia, licet volens apprehendere hominem, elicias conceptum «leo,» non ideo hæc representatio est difformis objecto suo, quia non respicit hominem, sed leonem. Hisce distinctionibus facile conciliabis textus Aristotelis et D. Thomæ apparenter oppositos, nec non varias hac de re sententias Authorum.

3. *Quær.* 2: Utram Veritas et Falsitas suscipiant magis et minus? Vel, quod eodem redit, utrum una propositio possit esse verior, aut falsior altera? Quod attinet ad veritatem, affirmandum in primis est, si sermo sit de Veritate radicali, seu de necessitate conformandi repræsentationem cum objecto, seu certitudine, vel evidentia cognitionis. Sic actus Fidei supernaturalis, verior est naturali, idest, certior; sic cognitio intuitiva verior est abstractiva, idest, evidentior: sic Scientia Divina est summe certa, idest, summa certa, summe evidens, summaque necessitate conformis cum objectis. Affirmandum item, si Veritas accipiatur materialiter, et in esse entis: ubi enim entitas actus est perfectior, Veritas, quæ actum in recto importat, nequit non esse perfectior, sive major entitative.

4. Cæterum, si sermo sit de Veritate formali, prout præcise dicit conformitatem iudicii ut talis cum objecto, Veritas non admittit magis, et minus, sed, ut ajunt, «consistit in indivisibili.» Ita communiter Authores. Ratio est: tum quia Veritas, ut passim asseritur cum D. Thoma q. 1, de Verit. art. 5., et sæpe alias, est quædam æqualitas actus cum objecto secundum illud esse, quod enuntiatur. At æqualitas non admittit magis et minus, ideoque tam æquales sunt duo palini,

quam duæ ulnæ. Tum quia non stat Veritas actus, nisi objectum in se habeat totum illud, quod actus enuntiat; si enim desit aliquid ex eo, deest Veritas, ut patet in hoc actu, «Homo est animal rationale quadrupes.» At objectum in se habere totum illud, quod enuntiat, ita ut nihil ex eo desit, consistit in indivisibili, nec latitudinem admittit.

5. Aliter discurrendum est de Falsitate, non solum radicali, sed formali: potest enim una esse major altera. Ratio est: tum quia Falsitas desumitur ex distantia, seu recessu a vero: magis autem a vero distare potest una, quam altera propositio; et mille exemplis notum est, in distantia, et recessu dari posse magis et minus. Quare, si centum homines in foro sint, falsior est propositio dicens, esse tantum decem, quam dicens, esse tantum nonaginta. Tum quia Falsitas est inæqualitas actus cum objecto secundum illud esse, quod enuntiat, ut passim dicitur cum D. Thoma loc. cit.: inæqualitas autem admittit latitudinem; ideoque magis est inæqualis ulnæ semipalmus, quam palmus.

6. *Objic. 1:* Veritas eo major est, quo magis repugnat Falsitati: magis autem Falsitati repugnat Veritas necessaria, quam contingens. «Resp.» In actibus necessario veris datur quidem major ad Falsitatem repugnantia radicalis; sed in hac non consistit formalis Veritas, sed in exclusione Falsitatis formali et immediata, quæ est actualis conformitas cum objecto. Hæc autem formalis exclusio est æqualis ubilibet: tam enim est impossibile dari Falsitatem in sensu composito conformitatis contingentis, quam in sensu composito necessariæ.

7. *Objic. 2:* Veritas est similitudo actus cum objecto; sed similitudo admittit magis et minus: ergo et Veritas. Unde hic actus, «Homo est animal rationale,» verior erit, quam hic, «Homo est animal;» est enim similior objecto suo, cum plures illius perfectiones exprimat. «Resp.» Propter hoc argumentum locutus sum num 4, de Veritate «judicii ut talis, quæ est Veritas «sententiæ» num. 1, explicata. Puto enim, quod Veritas «puræ repræsentationis (de qua num. 2,) admittit magis et minus. Nam imago quælibet repræsentationem suam eo magis conformat objecto, quo vividius, ac distinctius exprimit

quod in objecto est; vel quo plura objecti prædicata, seu lineamenta detegit; ut patet in apprehensione Intellectus, in visu, in pictura, et statua.

8. Itaque in propositione mentali potest considerari, tum Veritas «repræsentationis,» in qua iudicium convenit cum apprehensionibus præviis, et secundum illam potest una propositio esse verior alia, ut convincit exemplum Objectionis, quemadmodum in hoc sensu apprehensio «animal rationale» verior est hominis imago, quam apprehensio «animal:» tum Veritas «sententiæ,» quæ propria est iudicii ut talis, et in qua propositio differt ab omni conceptu pure apprehensivo; et secundum illam nulla propositio est verior alia; quia tam vere habet homo in se totum, quod enuntiat hic actus, «Homo est animal,» quam totum, quod enuntiat iste, «Homo est animal rationale;» nec ex hoc capite (ex quo præcise sumitur Veritas «sententiæ») alter actus est similior objecto, quam alter, licet similior sit ex capite claritatis et expressionis vividioris, unde sumitur Veritas «repræsentationis. Concedo igitur quidquid Obiectio intendit, si loquatur de Veritate «repræsentationis» non importantis sententiam, vel ab ea præscindens. Sed, loquendo de Veritate «sententiæ, dist. Maj.» est similitudo qualiscumque, «neg.;» est similitudo in habendo totum aliquid, «conc. Maj.» Tum «dist Min.:» similitudo admittit magis et minus, sæpe, «conc.;» semper, «neg. Min. et Conseq.» Nam similitudo consistens in habendo totum aliquid, est quædam æqualitas, adeoque non palitur latitudinem; v. g. similitudo duplicis albi in habendo totos quatuor gradus albedinis.

9. *Obje. 3.* contra resolutionem num, 5.: Falsitas consistit in privatione Veritatis; sed in ea privatione omnes actus falsi conveniunt æqualiter: ergo nullus potest esse alio falsior. Certe, sicut non est latitudo in hoc, quod objectum habeat totum, quod enuntiat; ita nec in hoc, quod non habeat totum, quod enuntiat. «Insto:» distantia consistit in defectu propinquitatis; sed in eo defectu conveniunt æqualiter Matritum et Roma respectu Salmanticæ; ergo distabunt æqualiter a Salmantica. Similiter inferri potest, nullam esse latitudinem inter inæqualia; quia conveniunt in privatione æqualitatis. Item, omnes

œgros æqualiter ægrotare; quia conveniunt omnes in privatione salutis. Falsitas igitur ex usu communi non sumitur pro mera privatione Veritatis, sed insuper importat positivum recessum a vero; nec solet definiri «non conformitas,» sed «difformitas actus cum objecto;» in recessu autem, et difformitate dari potest magis, et minus; sicut in non habendo totum, quod enuntiatur, sumpto pro habendo aliter, aut minus quid.

10. *Quær.* 3: utrum propositio singularis de futuro, sit determinate vera, aut determinate falsa? De futuro necessario nemo dubitat, v. g. cum dicitur, «Sol orietur cras, Petrus modo vivens morietur, Si Petrus currat, movebitur.» Difficultas est de futuro contingenti, seu libero, quod scilicet existet absque prævia necessitate existendi, etiam positis omnibus prærequisitis ex parte causæ; sive illud sit futurum absolutum, ut cum dicitur, «Petrus peccabit;» sive futurum conditionatum, ut cum dicitur, «Si Petrus tentaretur, peccaret.» Aristoteles I, Periherm. cap. 8, censuit propositiones singulares de futuro contingenti nec esse determinate veras, nec determinate falsas, eo ductus motivo, quod alioquin tolleretur libertas, et contingentia rei futuræ; si enim hodie vere dicitur, «Petrus cras peccabit;» jam Petrus cras non poterit non peccare, quia nemo potest facere, ut quod semel verum supponitur pro certo tempore, respectu ejusdem temporis non sit verum: et eadem ratione sequitur, quod, si propositio illa supponitur determinate falsa, jam Petrus non poterit cras peccare.

11. Sed contrariam sententiam alii vocant verissimam et receptissimam, alii catholicam, alii juxta Fidei principia innegabilem. Et est quidem absdubio sententia catholica, si loquatur de Divina scientia futurorum, aut etiam de cognitione creata supernaturali, ut cum per lumen Fidei asserimus futurum peccatum Antichristi, vel generale Judicium in fine Mundi; has enim cognitiones esse nunc determinate veras, et oppositas determinate falsas, nemo Catholicus dubitat. De aliis vero cognitionibus naturalibus, licet idem teneat sententia communissima, tamen aliter sentiunt Authores quidam, licet forsitan dissidium sit mere vocale.

12. Quæstio non potest pro dignitate discuti, nisi plura Theologica misceantur, de quibus longa lis est inter Thomistas et Nostros in Tract. de Scient. Dei; v. g. num futurum constituatur formaliter in esse futuri per Divinum decretum? num tale decretum, ut actu præsens, sit verificativum formale propositionis de futuro? et num sit prædeterminans? Quapropter, ut a quæstionibus alieni juris abstineamus, pauca nunc breviter dabimus, quæ refellendæ sententiæ Aristotelicæ sufficere possint. «Probatur» ergo 1. communis sententia: quia propositio naturalis, «Antichristus peccabit,» idem affirmat, quod scientia Dei, vel actus Fidei de peccato Antichristi futuro: sed scientia Dei est determinate vera de quovis objecto futuro, ut notum fuit etiam Gentilibus, tum ex Providentia Dei, tum ex infinita perspicacitate Divinæ mentis, unde Oracula de rebus futuris consulendi mos apud Ethnicos invaluit: ergo et illa nostra propositio determinate vera est: implicat enim, quod ex duabus cognitionibus idem affirmantibus, altera determinate vera sit, altera non.

13. 2: peccatum Petri hodie aut est determinate, aut determinate non est; neque enim potest hodie manere suspensum inter esse et non esse, ut est evidens. Ponamus igitur, quod hodie sit. Infero: ergo heri verum fuit dicere, «Petrus cras peccabit. Prob. Conseq.:» ideo vere dicitur hodie, «Petrus peccat,» et ideo, Petro peccante hodie, vere dicetur cras, «Petrus peccavit heri,» quia datur peccatum Petri in tempore importato per copulam; sed hæc ratio pariter militat in illa propositione heri prolata, ut quisque videt: ergo etc. 3: sicut est per se notum hoc principium, Quodlibet est vel non est,» et hoc etiam, «Quodlibet fuit vel non fuit;» ita et hoc, «Quodlibet erit vel non erit;» sed propter illa duo evidens est, quod ex duabus Contradictoriis de præsentī, vel de præterito, altera est determinate verā, et altera determinatē falsa, ergo propter illud tertium evidens esse debet, quod ex contradictoriis de futuro, v. g. «Petrus peccabit, Petrus non peccabit,» altera determinate vera est, altera falsa. Hæc eadem argumenta valent pro futuris conditionatis, ut applicanti constabit.

14. *Objic.* 1, fundamentum. Aristotelis propositum num. 10. «Resp.» Motivum illud apparentius urget in Divina præscientia utpo-

te omnino certa, et infallibili; quam si Philosophus lumine Fidei destitutus negare voluit, turpiter erravit; quamquam non desunt, qui mentem ejus aliter interpretentur. Illæsa igitur manet Petri libertas ad peccandum: nam Veritas, tam Divina, quam humana, licet tempore præcedat peccatum Petri, tamen est peccato posterior posterioritate «attemperationis,» ut vocant; quatenus non ideo peccabit Petrus, quia Deus, aut homo id vere cognovit; sed potius ideo cognitio vera fuit, quia Petrus libere peccaturus erat.

15. Ex suppositione talis Veritatis jam Petrus non potest non peccare, sed quamdam habet necessitatem peccandi. Verum non omnis impotentia, vel necessitas opponitur libertati, sed illa solum, quam Voluntas libere non facit, nec vitare potest, et quæ dicitur «necessitas antecedens:» illa vero, quam Voluntas libere sibi facit, aut vitare potest, et quæ dicitur «necessitas consequens,» libertati non officit. Sic ex suppositione quod nunc libere consentias tentationi, necesse est te peccare nunc; et ex suppositione quod te videam nunc ridentem, necesse est te nunc ridere, nec potes non ridere nunc. Quia tamen hanc impotentiam, et necessitatem ipse tibi facis libere, cum potueris in hoc etiam instanti suppositiones istas impedire; idcirco libere peccas, et libere rides. Hujus indolis est necessitas peccandi, quam infert cognitio vera de peccato Petri futuro: Petrus enim, postea suo tempore existens, libere faciendo peccatum, libere sibi facit illam necessitatem, siquidem illa Veritas nunquam exitisset, nisi Petrus nunc libere peccaret: unde potest Petrus illam impedire; quia si non peccet, ut potest, jam Deus ab æterno non præscivit peccatum, sed præscivit non peccatum, et propositio creata naturalis jam ab initio fuit falsa. Prioritas autem temporis de materiali se habet quando connexio rei præcedentis perinde attemperatur liberæ determinationi Voluntatis, ac si esset præsens.

16. *Objic. 2:* futurum liberum non est actu determinatum ut sit, nec in se ipso, cum nondum existat, nec in causa, quæ vel nondum est, vel non est determinata, sed indifferens: nunc ergo nihil est unde propositio de futuro libero determinatam habeat Veritatem. Patet Consequentia: quia propositio Veritatem haurit ab objecto, quod

determinate sit, juxta illud, «Ab eo, quod res est, vel non est, propositio dicitur vera, vel falsa. Resp.» Omissa determinatione futuri in Causa prima, de qua Theologi disputabunt, «dist. Antec.:

» non est actu determinatum in se ipso, nec erit postea, «neg.;

» non est, erit tamen postea, «conced. Antec., et neg. Conseq.»

Propositio de futuro libero, v. g. «Petrus peccabit,» non affirmat, quod peccatum est actu determinatum, sed quod erit in tempore venturo: si ergo re ipsa erit, quamvis modo non sit, jam propositio conformatur suo objecto: sicut enim conformatur propositio de præsenti, si enuntiat objectum sicuti est, et propositio de præterito, si enuntiat objectum sicuti fuit; ita propositio de futuro, si enuntiat objectum sicuti erit. Unde illud, «Ab eo, quod res est etc.,» intelligendum est cum ampliacione ad tempus importatum per copulam, sive sit præsens, sive præteritum, sive futurum. Difficultas autem ex eo petita, quod Veritas formalis constituitur ex objecto, ac proinde non potest existere, priusquam existat objectum, soluta manet cap. 2; et modo non est ad rem, cum æque militet in propositione de præterito, quam esse determinate veram, nec Aristoteles, nec alius negat. Qui alia argumenta soluta volet, adeat Conimbricenses in cap. 8, de Interpret. quæst. unic. per tot.

TRACTATUS SEXTUS ET ULTIMUS

IN LIBROS ARISTOTELIS ANALYTICOS

Quatuor scripsit Libros Aristoteles, quos Analyticos (idest, Resolutorios, nam græca vox «analysis» latine vertitur «resolutio») nuncupavit, quia in eis materiam et formam Syllogismi, nec non principia, partes, et affectiones ejus, distincte examinando, resolvit mentaliter Syllogismum. Liber primus, et secundus Formam syllogisticam in communi declarant, dicunturque Libri «Priorum,» seu «de Priore resolutione:» tertius, et quartus, Demonstrationem, sive syllogismum Demonstrativum, et conditiones ejus a materia desumptas explicant, vocanturque Libri «Posteriorum,» seu «de Posteriore resolutione.» De syllogismo, præterdicta in Summulis, pauca restant, quæ simul cum doctrina de Demonstratione breviter modo tractanda sunt.

DISPUTATIO I

De Syllogismo in communi

CAPUT PRIMUM

Dubia quædam de Syllogismo, et Præmissis ejus in ordine ad Conclusionem spectatis.

1. *Dubit.* 1, in quo consistat essentia Syllogismi? Sunt, qui dicant, in solis consistere Præmissis: quia syllogismus Demonstrativus juxta Philosophum facit scire, seu causat scientiam, idest, Conclusionem evidentem; quod autem Conclusionem causat, solæ sunt Præmissæ. Sunt ex adverso, qui totam syllogismi essentiam in Conclusionem ponant: quia syllogismus est cognitio unius veritatis per aliam, et post aliam; quod soli convenit Conclusioni. Sed communis sententia collocat essentiam syllogismi in Præmissis et Conclusionem simul sumptis. Tum quia definitio Syllogismi Aristotelica, quam omnes approbant in Summulis, nempe «Oratio, in qua quibusdam positis aliud quidpiam ab iis, quæ positæ sunt, ex necessitate accidit, eo quod hæc sunt,» nec de solis Præmissis, nec de sola Conclusionem verificatur; nam illud «in qua» plane denotat, intra Syllogismum claudi et id quod infertur, et ea ex quibus infertur. Tum etiam, quia stantibus iisdem Præmissis per solam diversitatem Conclusionis diversus efficitur syllogismus, ut patet in Modis directis et indirectis primæ Figuræ; similiterque diversus evadit, si eadem Conclusio inferatur ex Præmissis diversis.

2. Cum autem syllogismus Demonstrativus dicitur efficere scientiam, sermo est de scientia habituali; vel si de actuali, sumitur per synecdochem pars pro toto, dum Præmissæ pro syllogismo sumuntur; vel, si mavis, Demonstratio causat scientiam in genere causæ formalis, quatenus est forma denominans Intellectum scientem. Quodsi nonnunquam syllogismus dicitur cognitio unius veritatis per aliam, non ideo excluduntur ab ejus constitutione Præmissæ; sicut non excluditur albedo a constitutione albi, cum album dicitur subjectum denominatum per albedinem: nisi etiam velis, ut tunc figurate sumatur pars pro toto. Unde soluta manent fundamenta contraria.

3. *Dubit. 2:* utrum Syllogismus stare possit in actu realiter indivisibili, qui repræsentet totum objectum Præmissarum et conclusionis? «Resp.» Si forsitan ejusmodi actus dari potest in humano Intellectu, non erit proprie et formaliter syllogismus: quia «syllogismus» idem sonat, ac «Ratiocinatio,» seu «Discursus mentis:» Discursus autem, et ratiocinatio necessario importat cognitiones realiter distinctas, quarum una oriatur ex alia, vel aliis. Idecirco nec Deus, nec Angeli discurrunt; quia, licet cognoscant effectus in causis, non tamen ex causis, quasi ex eis prius cognitis progrediantur ad cognitionem effectuum. Vide D. Thomam 1, p. q. 14, art. art. 7, et q. 58, 3. Utsumum ergo talis actus dici poterit syllogismus virtualiter, aut eminenter.

4. *Dubit. 3:* qualiter Præmissæ formales causent Conclusionem? Certum est, causalitatem aliquam intervenire: Syllogismus enim non est discursus per successionem cognitionum accidentariam, ut cum post cognitum Petrum convertimus nos ad cognoscendum Paulum, sed est «discursus secundum causalitatem,» ut loquitur D. Thomas cit. q. 14 art. 7. Sed dubium est, cujusmodi sit ea causalitas? Plures, præsertim Thomistæ, sentiunt, præmissas effective concurrere ad Conclusionem, ita ut illam physice producant, et coeficiant simul cum Intellectu. Alii, præsertim ex Nostris, tenent, eas concurrere quasi directive quatenus ostendendo identitatem Extremorum cum Medio inclinant, et determinant Intellectum ad affirmandum identitatem eorum inter se: quod genus concursus, illuminando, invitando, inclinan-

do, dicitur causalitas moralis; qualem habent regulæ Artis in artefacta, et juxta communem sententiam cognitio objecti amabilis in amorem.

5. Probatur hæc sententia 1. ea ipsa paritate cognitionis pure directive concurrentis ad amorem. 2. paritate apprehensionis suasivæ, seu evidentis, quæ licet determinet ad judicandum, non causat effective judicium. 3: quia intentio finis, licet connectatur cum electione mediōrum, non illan causat physice, sed moraliter, inclinando Voluntatem: ergo pariter etc. 4: quia ignis approxinatio ad lignum non causat effective calorem in ligno: Præmissæ autem sunt intentionalis approxinatio motivi ad inferendam Conclusionem. 5: quia nequit unus actus vitalis physice producere alium ejusdem potentia; alioquin visio visionem, et auditio auditionem pareret. Tandem: quia non est multiplicanda virtus effectiva causarum absque necessitate; quæ nulla est in præsentia. Quæstionis hujusce plena decisio pendet ex disputandis in Animastica. Sed interim non sunt imbelles probationes adductæ.

6. Pro contraria sententia «objic.» 1, D. Thomam 1. Poster. lect. 3, dicentem: «Principia se habent ad conclusiones in demonstrativis, sicut causæ activæ in naturalibus ad suos effectus: unde in 2. physicor. propositiones syllogismi ponuntur in genere causæ efficientis.» 2: quia sine causalitate physica non proprie verificabitur, quod syllogismus est «discursus secundum causalitatem.» 3: quia Præmissæ complent vim proximam Intellectus ad eliciendam Conclusionem: quod autem vim causæ activæ complet et actuat ad agendum, active influit, 4: quia Præmissæ sibi assimilant Conclusionem in evidentia, vel probabilitate: sola autem causa physica sibi assimilat effectum: Conclusio item secundum formalitatem «illationis» debet in Præmissis contineri, quia in Intellectu continetur secundum formalitatem «intellectionis,» et in specie secundum formalitatem «imaginis» 5: quia præmissæ respectu Conclusionis gerunt munus speciei.

7. Respondetur ad 1: D. Thomas eo loci sumit ly «sicut,» non univoce, sed analogice, significando proportionem, quæ datur inter influxum physicum, et moralem, qui reducitur etiam ad genus causæ efficientis. «Ad 2:» causalitas moralis, seu directiva, licet sit minus propria, quam effectiva, certe sufficit, ut unum dicatur absolute cau-

sa, vel effectus alterius. Sic domus proprie dicitur effectus Artis. Sic, qui mandato vel consilio determinat alium ad furandum, absolute dicitur causa furti. «Ad 3:» Præmissæ non complent, nec actuant vim Intellectus ad Conclusionem, nisi per modum comprincipii moralis, aut etiam per modum applicationis, vel approximationis. Et instatur in regulis Artis respectu potentix proxime citharizandi; nec non in cognitione prærequisita ad amandum, et in approximatione ignis ad lignum. «Ad 4:» Intellectus, cum sit intrinsece cognoscitivus evidenter, probabiliter, et discursive, seu illative, sufficienter continet in consortio speciei correspondentis illa omnia prædicata, seu formalitates Conclusionis, quin opus sit recursum ad Præmissas, nisi per modum applicationis, aut comprincipii moraliter præcontinentis Conclusionem. «Ad 5:» falso id asseritur; nam ipsamet species objecti Præmissarum, quod est realiter indistinctum ab objecto Conclusionis, poterit in Conclusionem influere, saltem si determinetur a Præmissis, tamquam ab applicatione, vel conditione, «sine qua non.»

8. Sed, utramlibet teneas partem, colligere inde poteris contra quosdam Authores, Præmissas debere existere simul tempore, sive in eodem instanti cum Conclusionem, quando illam causant. Quod enim causa physica debeat actu existere, dum causat, suo loco monstrabimus: quod autem idem valeat in causa directiva, seu morali, saltem dum causat immediate per se, et non præcise per aliquem effectum derelictum, persuadent exempla cognitionis ad amandum, applicationis at comburendum, et alia. Præmissæ vero ad Conclusionem dirigunt, inclinant, et determinant, non præcise medio alio effectum, sed immediate, et ratione sui, ut omnibus est in confesso. Adde, quod alioqui posset esse falsa Conclusio legitime illata ex Præmissis evidentibus. Existat unicus in Orbe leo; sed existat in instanti A, et pereat in B: videat illum Petrus existentem in A, et eliciat has Præmissas; «Si existit leo, existit rugibile; sed existit leo.» Tum, si potest in instanti B legitime inferri Conclusio ex Præmissis jam non existentibus in B, sed in instanti præcedenti, poterit Petrus in B sic rite concludere, «Ergo existit rugibile;» quod falsum est tunc; et tamen utraque Præmissa fuit evidens, cum existit.

9. Cum hoc tamen cohæret, quod regulariter Præmissa major tempore præcedat Conclusionem; id quod etiam sæpe contingit utrique Præmissæ, quando scilicet Intellectus nondum satis penetrat terminos utriusque, ut ad Conclusionem eliciendam determinetur. Nec obstat, quod Præmissæ sint causæ necessariæ: non enim causa necessaria sine mora temporis causat, nisi in primo instanti sit proxime expedita. Solum itaque volumus, ut utraque Præmissa, licet existat prius tempore, debeat saltem conservari, vel repeti in instanti, in quo elicitur Conclusio: quemadmodum cognitio objecti conservari debet, dum amor elicitur, licet sæpe existat prius tempore. «Objicies:» juxta D. Thomam 1, p. q. 14, art. 7, discursus syllogisticus requirit successionem temporis, ita ut non simul cognoscantur principia, et conclusiones.

10. *Resp.* ex nuper dictis. Quando Intellectus, adquisiturus scientiam, incipit vestigare principia, ut inde procedat ad conclusiones, datur successio temporis, non quoad conservationem Præmissarum dum Conclusio elicitur, sed quoad primam productionem, præsertim Majoris, quæ præcipue solet vocari «principium,» et quæ non connectitur cum Minore, nec per se solam cum Conclusionem. Id quod oritur ex imbecillitate mentis humanæ, quæ regulariter veritates non detegit, nisi pedetentim. Hoc unum voluit D. Thomas; qui tamen aliter docet, quando jam acquisita scientia syllogismus formatur ex habitu. Unde S. Doctor 1, p. q. 58, art. 7, ad 2. «Dicendum,» inquit, «quod duæ operationes possunt simul esse unius potentiæ, quarum una ad aliam refertur, ut patet cum Voluntas simul vult et finem et ea quæ sunt ad finem; et Intellectus simul intelligit principia et Conclusiones per principia, quando jam scientiam acquisivit.»

CAPUT II

Utrum Præmissæ necessitent Intellectum ad Conclusionem?

1. Duplex est pro re præsentī necessitas, altera «quoad specificationem,» seu «quoad speciem,» seu «contrarietatis;» quæ necessitas, quamvis non cogat ad ponendum actum certæ speciei, cogit tamen ad non ponendum actum oppositum: altera «quoad exercitium,» seu «contradictionis;» quæ necessitas cogit ad actum certæ speciei re ipsa ponendum, et exercendum. Communis fere omnium sententia docet, Præmissas, tam probabiles, quam evidentes, necessitare ad Conclusionem quoad speciem, ita ut Intellectus, dum assentitur Præmissis, nequeat dissentiri Conclusioni, seu, quod eodem redit, nequeat Intellectus elicere iudicium. Conclusioni contrarium vel contradictorium. Probatur communiter: quia Intellectus dissentiri nequit principiis illis per se notis, «Quæ sunt eadem uni tertio sunt idem inter se, Dici de omni, et dici de nullo:» dissentiretur autem, si, postquam per Præmissas assensit identitati Extremorum cum Medio, identitatem eorundem inter se negaret per contradictoriam Conclusionis; vel si iudicans vere dici animal de omni homine, et Petrum esse hominem, iudicaret non vere dici animal de Petro. Unde fieret etiam, quod impossibile est, Intellectum in eodem instanti contradictoria iudicare, videlicet omnem hominem esse animal, et aliquem hominem (qualem iudicat Petrum) non esse animal.

2. Hæc militant pariter in Præmissis probabilibus, ut patebit consideranti. Potest quidem Intellectus Conclusioni probabili dissentiri absolute, sed non ex suppositione quod assentiatur Præmissis: id enim esset directe iudicare simul duo contradictoria, saltem virtualia; quod etiam in materia probabili repugnat. Sic, licet Voluntas possit absolute aversari medium necessarium ad finem, non tamen ex suppositione quod efficaciter intendat finem. Dices: Intellectus cum Præ-

missis probabilibus potest habere motivum grave ad dissentiendum Conclusioni: ergo potest dissentiri. «Dist. Antec.:» ad dissentiendum in sensu diviso Præmissarum, «transeat;» ad dissentiendum in sensu composito, «neg. Antec.,» et sub eadem distinctione «Conseq.» Quamvis Intellectus actu assentiens his Præmissis probabilibus, «Omnis homo existens in foro ambulat, Petrus existit in foro,» possit simul apprehendere grave motivum judicandi absolute, Petrum non ambulare, imo quamvis reflexe judicet, illud motivum esse grave, nequit tamen in eo instanti directe judicare sic, «Petrus non ambulat: quia nec illud, nec aliud motivum inclinare potest ad tale iudicium ut ponendum in circumstantiis, in quibus actu judicatur, Petrum esse unum ex hominibus; qui ambulant.

3. Major est Authorum dissensio circa necessitatem quoad exercitium. Sed affirmativa sententia, saltem quantum ad Præmissas evidentes, communis est inter Thomistas et Scotistas, eamque tenent plerique Nostrorum, ut Fonsec., Conimbric., Hurtad., Arriag., Ovied., Compton, Mauri, Joan. Bapt. de Benedictis: et eadem satis clare traditur a D. Thoma p. 1, q. 82, art. 2. Probatur communiter; quia Intellectus necessario, et independenter ab imperio, vel applicatione libera Voluntatis, assentitur objecto, quod ipsi proponitur ut omnino evidens: sed positis Præmissis, objectum Conclusionis Intellectui proponitur ut prorsus evidens: ergo tunc Intellectus suspendere nequit assensum Conclusionis, atque adeo necessitatur quoad exercitium. Consequentia est legitima, et Minor non negatur ab Adversariis, nec videtur negabilis: quia Intellectui, qui judicat evidenter v. g. omnem hominem esse animal, et Petrum esse hominem, nihil apparet evidentiùs, quam Petrum consequenter esse animal.

4. *Prob. Maj.* 1, experientia: quia sæpe Intellectus in plures assensus erumpit necessario, quin possit a Voluntate cohiberi; ut cum quis in se advertens, judicat se existere; vel cum videns ortum Solem, assentitur existentiae diei; vel cum ei proponuntur prima principia, et veritates per se notæ, v. g. «Totum est majus sua parte, Duo et tria faciunt quinque.» Si autem evidentia semel rapit assensum necessario, non est cur non rapiat semper, cum semper avertat

omne dubium et suspicionem falsi, aliter non erit vera evidentia. 2. paritate: quia potentia visiva licet possit a Voluntate impediri, ne videat, quatenus cogi potest ut oculos claudat, vel alio avertat, nequit tamen apertis oculis impediri, ne videat objectum præsens clara luce perfusum; cujus rei nulla ratio esse potest, nisi evidentia objecti: ergo pariter Intellectus, licet possit a Voluntate impediri, ne assentiatur objecto in se evidenti, quatenus potest alio distrahi, nequit tamen ab assentiendo impediri, quando ipsi proponitur objectum ut evidens; quod est apertis mentis oculis objici sub clara luce. «Confirm. :» quia Voluntas, posita intentione finis efficaci, necessitatur quoad exercitium ad electionem medii, quod proponitur ut simpliciter necessarium ad finem: ergo pariter etc.

5. Plerique ex Authoribus citatis eandem necessitatem extendere videntur ad Præmissas probabiles: quia, licet earum objectum non sit evidens, est tamen evidens illius connexio cum objecto Conclusionis; ergo qui primum judicat, imponit sibi necessitatem judicandi secundum: qui enim plane advertit non posse A verum esse, quin etiam B sit verum, quomodo poterit assentiri objecto A, et suspendere assensus circa B? Sic, qui opinatur, Titium esse Calvinistam, si aliunde novit, omnem Calvinistam esse hæreticum, necesse est opinetur, Titium esse hæreticum: quia per illas Præmissas, «Omni Calvinista est hæreticus, Titius est Calvinista,» licet Minor sit mere probabilis (et ideo inferat mere probabilem Conclusionem, quæ sequitur debiliorem partem), redditur evidens objecti judicati connexio cum eo quod Titius sit hæreticus. Ob eandem rationem, nemo credit nuntianti lethale vulnus amici, quin credat amicum cito moriturum, nemo opinatur te amisisse oculos, quin opinetur te esse cæcum. Idem patet, quando Præmissæ sunt judicia temeraria: ideoque, si quis ex levi fundamento judicet, te fuisse convivam in mensa Titii, et omnes Titii convivæ fuisse ebrios, protinus et merito expostulabis de injuria tibi per judicium temerarium illata. Sed quare? nisi quia certum putas, neminem posse Præmissis illis assentiri, quin judicet te fuisse ebrium? Accedit paritas voluntatis, quæ, licet non teneatur efficaciter intendere finem, si tamen sic intendat, nequit non eligere medium, cum quo finis connectitur necessario.

6. Hæc ut vera sint, duplex limitatio, sive conditio frequenter adhibetur ab Authoribus allegatis. Prima: ne simul cum Præmissis occurrat apprehensio vividior alius objecti disparati, quæ conatum et attentionem Intellectus adeo trahat, et occupet, ut non sinat attendere Conclusioni, viribus scilicet jam non sufficientibus ad novum actum eodem tempore producendum. Si talis apprehensio adsit, Præmissæ necessitabunt quoad specificationem, non quoad exercitium. Secunda: ut Præmissarum termini bene penetrentur, earumque sensus plene advertatur, alioquin ne quoad specificationem quidem dabitur necessitas. Dices; jam ergo Præmissæ non absolute necessitant ad Conclusionem, siquidem existere possunt in circumstantiis, in quibus Conclusio vel negari, vel suspendi possit. Concedo Consequentiam, si To «absolute» comprehendat omnes circumstantias.

7. Ideo possitis Præmissis non raro hæremus, et de Conclusionem inferenda deliberamus, donec iterum atque iterum in Præmissarum sensum reflectamur. Ideo etiam nonnumquam inter disputandum, concessis Præmissis rite dispositis, Consequentia negatur a non rudibus. Quia scilicet Intellectus, vel aliarum apprehensionum tumultu distrahitur vehementer, vel non satis penetrat primo aspectu terminos Præmissarum, licet percipiat quantum sufficit: ut illis assentiatur utcumque. Necessitas igitur hactenus asserta præcipue respicit imperium Voluntatis: et mens Authorum est, Intellectum bene penetrantem Præmissas, nec aliis distentum apprehensionibus, non posse a Voluntate impediri, ne Conclusionem eliciat, multoque minus posse determinari ad actum Conclusioni contrarium.

8. Addo tertiam limitationem: ut scilicet prædicta necessitas tribuatur Præmissis de medio communi dispositis in prima Figura juxta quatuor Modos perfectos: item Præmissis de medio singulari juxta Figuram primam et secundam: nec non Præmissis Syllogismi hypothetici juxta formam explicatam in Summulis, præsertim syllogismi conditionalis, et disjunctivi. Cæteras non necessitare quoad exercitium, saltem Intellectum non nimis perspicacem, verius puto; et an necessitent quoad specificationem, valde dubito. Porro triplex ista limitatio non pugnat cum probationibus antea datis. Non Prima: quia, cum dicitur, quod

evidens objecti propositio rapit assensum, intelligendum est, quando Intellectui suppetunt vires physicæ ad productionem assensus.

9. Non secunda: quia dum illiusmodi advertentia, vel penetratio deficit, non redditur evidens connexio objecti Præmissarum cum objecto Conclusionis, eo quod nec termini, nec eorum forma et dispositio claritatem habeant idoneam ad excitandam apprehensionem evidentem de tali connexione, vel ad eam supplendam. Quando autem illa connexio non advertitur evidenter, potest Intellectus implicate et virtualiter contradicere principiis illis allegatis num. 1, (saltem dum illa principia non continentur in Præmissis explicite, et formaliter, sed solum implicate, et virtualiter, ut plerumque accidit): nam sæpe contingit, ut aliquis incaute assentiatur objecto, quod postea demonstratur falsum per aliquod principium per se notum. Potest etiam tunc intellectus judicare duo contradictoria virtualia: sic enim Calvinista, vel Jansenista judicat, se non habere libertatem a necessitate, dum prave appetit, et simul judicat, se peccare; quæ sunt virtualiter contradictoria: sic etiam passim inter disputandum verbo; vel scripto, Adversarium, duo quæpiam simul concedentem, redarguimus inconsequentia, et contradictionis.

10. Hinc salvatur quoque tertia limitatio: nam forma syllogistica in secunda et tertia Figura non est adeo perfecta, seu perspicua, ut evidentem reddat connexionem objecti Præmissarum cum objecto Conclusionis: tum quia non regulatur per principia citata num. 1, nisi mediate, et remote; ut omnes admonent in Summulis: tum quia idcirco inventa est Reductio Syllogismorum imperfectorum ad perfectos; quæ prorsus foret inutilis, si Præmissæ dispositæ juxta Figuram imperfectam necessitarent ad Conclusionem, ita ut nemo Præmissis assentiens posset illam suspendere, vel negare.

11. Dices: omnis Syllogismus cujusque Figuræ necessario, et vi formæ concludit; id quod exprimit Aristotelica definitio per illud «ex necessitate accidit. Resp.» Sensus istius doctrinæ est, quod, stante veritate Præmissarum cujusque Figuræ, non potest non esse vera Conclusio, si rite deducatur, et quidem vi formæ, seu dispositionis terminorum, quæcumque sit materia «circa quam.» Cum hoc tamen cohæ-

ret, quod Conclusio de facto non deducatur, vel quod non rite, vel quod loco illius eliciatur ex alio motivo actus oppositus, eo quod illa veritatum connexio non reddatur evidens per Præmissas. Cum his igitur limitationibus verum esse puto, quod de necessitate Conclusionis dictum est a num. 1, quin obstant objectiones jam jam solvendæ.

12. *Objic. 1:* Intellectus est potentia subdita Voluntati, sicut potentia locomotiva, quæ potest pro libitu converti quolibet. «Resp.» Potentia locomotiva non habet unde determinetur, nisi a voluntate: at Intellectus determinari potest ab speciebus, apprehensionibus, et Præmissis: quare magis est comparandus potentiæ visivæ, juxta num. 4. Porro Intellectus Voluntati subditur simpliciter in conjecturalibus, et in probabilibus per se loquendo. At in evidenter propositis, subditur primum remote, seu mediate, quatenus a Voluntate potest antecedenter, vel applicari ad quærendas species et apprehensiones evidentes, vel alio distrahi, ne in eas incidat. Deinde non raro subditur etiam immediate «secundum quid» in ordine ad assensum Præmissarum, quatenus a Voluntate sæpe determinari potest, non ut objecto evidenter apprehenso deneget vel suspendat omnem assensum, sed ut eliciat unum præ alio, quando scilicet apprehensio evidens non omnino determinat modum et tendentiam assensus.

13. V. g. potest quis evidenter apprehendere identitatem hominis et animalis, quin eo ipso determinetur omnino ad prædicandum potius animal de homine, quam hominem de animali, nec ad eliciendam potius propositionem universalem, quam indefinitam. Hæc apprehensio necessitat Voluntatem, ut aliquem imperet assensum, sed illi relinquit optionem inter varias tendentias, et modos prædicandi: quare poterit Voluntas illum determinate assensum imperare, qui fuerit opportunus ad finem v. g. construendi syllogismum juxta regulas Logicæ. Unde colliges, cum hac sententia stare posse, quod logica dirigat at Demonstrationem, juxta dicta Tract. 1, disp. 1, cap. 10, num. 16: dirigit enim immediate ad Præmissas quoad dispositionem terminorum: ad conclusionem autem immediate dirigit simpliciter, seu quoad substantiam assensus, in secunda, et tertia Figura, atque etiam in prima, dum concluditur indirecte, vel dum termini solum imper-

fecte penetrantur: quia tunc plerumque non est necessaria productio Conclusionis: ad Conclusionem tamen directam primæ Figuræ, Præmissis bene penetratis, non dirigit Logica, nisi mediate, quatenus ad Præmissas rite disponendas dirigit.

14. Sed cur (inquis) non etiam immediate? siquidem positis v. g. hisce Præmissis, «Omne animal est vivens, Omnis homo est animal,» indifferens est Intellectus, ut eliciat, vel Conclusionem directam in «Barbara,» vel indirectam in «Paralipht.» Nego talem indifferentiam circa Conclusionem directam; hanc enim Intellectus elicit semper et necessario, quamvis non semper illam a se elici reflexe advertat. Ratio est: quia Præmissæ taliter apprehendi seu proponi faciunt objectum Conclusionis, ut omnino determinent etiam ad modum et tendentiam actus. Solum ergo est indifferens Intellectus, ut ponat, vel omitat Conclusionem indirectam, quæ cum directa simul existere poterit sine incommodo.

15. *Objic. 2:* nulla finita bonitas necessario rapit amorem Voluntatis; ergo nullum objectum finitum necessario rapit assensum Intellectus. «Confirm.:» quia præmissæ non proponunt formaliter et explicite objectum Conclusionis, sed solum implicite, seu virtualiter, quatenus proponunt aliquid necessario connexum cum tali objecto: at, qui assentitur uni objecto, non cogitur saltem quoad exercitium assentiri formaliter cæteris, quibuscum illud connectitur; alioquin nemo posset sic judicare, «Petrus est albus;» quin haberet hunc assensum explicitum, «Petrus est ens,» vel hunc «Existit Deus.» Adde, quod assensus unius objecti virtualiter continet dissensum contradictorii; et tamen ad exercitium illius non necessitat; qui enim sic judicat, «datur lux,» non cogitur continuo sic inferre, «ergo non dantur tenebræ.» Adde præterea, quod Voluntas sæpe vult objectum aliquod, quin velit formaliter cætera, quibuscum illud identificatur, aut connectitur. «Resp. ad object.:» nego Consequentiam, quæ certe non valet a potentia libera ad necessariam; hæc enim præ illa nequit operationem suspendere positis omnibus prærequisitis ad operandum, quæ in casu nostro re ipsa poni, experientia et ratione probavimus.

16. *Ad Confirm.*: nostra sententia non insistit in mera connexione objectorum, sed in connexione ut evidenter proposita, quæ si detur, vel assentiendum est utrique objecto, vel neutri. Combinatio autem extremorum cum Medio in prima Figura talis est, ut necessario excitet vividissimam apprehensionem de connexione infallibili objecti Præmissarum cum objecto Conclusionis: imo, quamvis illam non excitet, ipsamet Præmissarum dispositio potest illam supplere; quia in linea ostentionis virtualis claritatem summam attingit, et proxime accedit ad ostentionem formalem, ut videtur experientia notum, et Adversariis confessum. Hinc allegata exempla non obsunt: quia ex hoc solo actu, «Petrus est albus,» non necessario excitatur apprehensio explicita de eo quod inde interatur, Petrum esse ens, vel Deum existere. Si tamen cum eo actu conjungeretur hic, «Quidquid est album, est ens,» vel hic, «Si Petrus est albus, existit Deus; vel si cum eo, «datur lux,» simul esset hic, «Quando datur lux, non dantur tenebræ: tunc, inquam, necessario excitaretur, vel suppleretur prædicta apprehensio evidens, nec posset cohiberi assensus circa objectum consequens. Quod additur de Voluntate, fortasse non est verum, quando connexio evidenter advertitur ut inevitabilis; ideoque nemo vult alterum jugulare, quin velit eum mori. Sed esto concedatur, paritas nulla est, propter discrimen inter potentiam liberam, et necessariam.

17. *Objic.* 3: datur in Intellecta habitus primorum principiorum: datur etiam alius habitus scientiæ circa Conclusiones: at uterque habitus erit otiosus, si Intellectus assentitur necessario, tum principiis evidentibus, tum Conclusionibus inde natis: neque enim causa necessaria acquirit habitum, ut patet in Visu, in Igne, in Sole. «Insto:» Intellectus posito imperio Voluntatis agit ut causa necessaria: vel ergo tunc acquirit habitum? vel non? Præterea «resp.» Habitus intellectuales forte non distinguuntur ab speciebus experimentalibus, ut multi opinantur in Animastica; atque ita jam est clara ratio, cur potius convenient Intellectui, quam aliis causis necessariis. Qui autem eos admittunt ab speciebus distinctos, ideo in Intellectu collocant, quia facilitatem intelligendi, quam experimur sensim acquiri,

non aliter explicari posse putant, nisi per habitum: in Visu autem, Igne, et Sole, nec eadem ratio, nec experientia militat. Sic vero deserviet habitus, non ut Intellectus operetur citius, sed ut operetur cum minore conatu, ac defatigatione, et in hoc sensu facilius. Sed nota, quod habitus scientiæ forte non est ad solas Conclusiones, sed simul etiam ad principia quatenus disposita in formam Præmissarum, quamvis principia secundum se et seorsum accepta distinctum habitum generent.

18. *Objic. 4.* contra necessitatem Conclusionis probabilis: positis Præmissis probabilibus, Conclusio est mere probabilis; non enim a Præmissis trahere potest certitudinem, aut evidentiam, quam ipsæ non habent: atqui ad assensum mere probabilem non necessitatur Intellectus quoad exercitium: ergo etc. «Confirm.» 1, in Consequenti ut tali non est probabilitas major, quam in Præmissis, ut est certum: esset autem major, si daretur prætensa necessitas; nam probabilitas Præmissarum secundum se non necessitat ad assensum; necessitat autem juxta nos, probabilitas in Consequens derivata; et aliunde probabilitas, cum sit vis tractiva et suasiva Intellectus ad assensum, eo major est, quo magis suadet et trahit. «Confirm.» 2, stantibus Præmissis, aut potest Intellectus formidare de opposito Consequentis, aut non potest. Hoc secundum tollit ab actu rationem opinionis, quæ stat in eo, quod sit compossibilis cum formidine de opposito. Primum vero relinquit indifferentiam Intellectui; et præterea destruit fundamentum nostræ sententiæ desumptum ex evidentia connexionis; si enim vi talis evidentiae inducitur assensus, omnem formidinem excludit. «Confirm.» 3, si possibile esset Intellectum eidem veritati probabiliter simul assentiri duobus actibus numerice distinctis, posset unum ponere, et alium suspendere: ergo a fortiori potest suspendere Conclusionis assensum, positis Præmissis; hic enim datur objectorum connectio, ibi formalis identitas, quæ plus valet; hic est nova veritas probabilis, atque adeo novum errandi periculum, secus ibi.

19. His argumentis movetur P. Joan. Bapt. de Benedictis «tom. 1, Philosoph. lib. 4, cap.» 5, ut neget Conclusioni probabiliter necessitatem exercitii, quamvis concedat necessitatem specificationis.

Sed in primis ex hoc ipso instatur Objectio cum suis Confirmationibus: probat enim posse Intellectum positive dissentiri Conclusioni, sicut potest aut potuit dissentiri Præmissis, saltem si motivum aliquod pro parte opposita simul apprehendat, ut sæpe contingit. Deinde, sicut assensus probabilis Præmissarum, quamvis absolute suspendi possit in quolibet instanti, tamen ex suppositione, quod existat in instanti A, jam non potest in eo instanti suspendi, sed necessario existit, juxta illud, «Omne quod est, ex suppositione quod sit, necesse est esse,» ita Conclusionis assensus potest quidem absolute et nulla facta suppositione suspendi, sed non ex suppositione assensus Præmissarum, per quem virtualiter præjudicatum supponitur objectum Conclusionis cum evidenti apprehensione connexionis objectivæ, quam non negat citatus Author. Nam præjudicium istiusmodi refundit in assensum Conclusionis illam necessitatem essendi, quam habet ipsummet in eo instanti, in quo esse supponitur. Quo eodem modo philosophari tenetur Adversarius in necessitate quoad specificationem.

20. Hinc «ad object.,» concessa Majore, «dist. Min.: non necessitatur etc., absolute, et nulla suppositione facta, «conc.;» aliqua suppositione facta, «neg. Min., et sub eadem distinctione «Conseq» Quam distinctionem adoptare tenebris, si loco illius additi «quoad exercitium,» substituaturs «quoad specificationem ad 1, Confirm:» nego, quod probabilitas in Consequens derivata major sit, quam in Præmissis; est enim una, et eadem, utpote in eodem motivo fundata. Nec verum est, quod magis necessitet Intellectum: nam, sicut Præmissæ necessitant, non absolute et secundum se, sed ex suppositione quod eis assentiatur intellectus, ita ex hac ipsa suppositione dumtaxat necessitat probabilitas Consequentis, non absolute, et secundum se. Nec ista vis tractiva, et suasiva distinguitur ab ea; quæ Præmissis inest, cum inde refundatur in Consequens: imo quoad effectum necessitandi ex suppositione, magis elucet in Præmissis, quam in Consequenti; magis quippe necessarium est Præmissas esse, ex suppositione quod sint, quam Conclusionem esse, ex suppositione Præmissarum; hoc enim potest frustrari Divinitus, non vero illud. Adde instantiam in necessitate specificationis; quia, cum probabilitas sit vis dis-

suasiva, et retractiva intellectus a dissensu, et cum possit Intellectus absolute dissentiri Præmissis, non autem Consequenti ex suppositione Præmissarum; pariter sequitur probabilitas major in Consequenti.

21. Ad 2. «Confirm.:» amplector primam partem dilemmatis, dummodo intelligatur de formidine indistincta, vel inseparabili ab ea, quæ committatur Præmissas. At, sicut formido comitans Præmissas non relinquit Intellectum indifferentem ad suspendendum earum assensum in eo instanti, in quo est, ex suppositione quod sit, sed solum ad suspendendum pro priori ad talem suppositionem, vel ad revocandum in sequentibus instantibus; ita similiter formido de opposito Consequentis pari passu incedit, nec Intellectui relinquit indifferentiam ad suspendendum, vel revocandum assensum Consequentis, nisi revocatione, vel suspensione, quæ indivisim tollat assensum Præmissarum. Evidentia connexionis non excludit formidinem ab assensu Consequentis: est enim evidentia ex se conditionata, quæ redditur absoluta et necessitans per suppositionem assensus formidolosi. Explicatur: evidens mihi est, quod, si Petrus ambulat, movetur: sed hæc evidentia non me necessitat ad assensum absolutum hujus Consequentis, «Petrus movetur,» donec assentiar huic enuntiato, «Petrus ambulat,» quare si assensus iste sit mere probabilis, et formidolosus, reddit etiam formidolosum assensum illius Consequentis, non obstante evidentia connexionis inter ambulare et moveri.

22. Ad 3: Antecedens in primis negari potest sine scrupulo: nam idcirco repugnat ex natura rei positio simultanea duorum actuum numero distinctorum, quia si esset possibilis, esset etiam necessaria semper ac poneretur unus eorum; forent enim adeo germani fratres, ut quidquid determinaret ad existentiam alterius, determinaret pariter ad existentiam utriusque: cumque aliunde superflua esset utriusque positio, quia non aliud, nec aliter, nec melius detegeret uterque, quam alter: et nihil superfluum possit esse necessarium; fit, ut ea positio sit naturaliter impossibilis. Deinde, «perm. Antec., neg. Conseq.:» quia in ordine ad multiplicandos assensus, plus valet connexio, quam formalisidentitas, siquidem illa præ ista quodammodo multiplicat veritates objectivas, quibus non plene satisfacit per primum assensum.

Nec est in Conclusionē probabili periculum errandi proprie novum; sed illud ipsum, quod est in Præmissis, ad novam veritatem extenditur; non enim errari potest in Conclusionē, quin in Præmissis erretur.

CAPUT III

Duplex quæstio de Conclusionē Syllogismi.

1. *Quæritur* 1: utrum ad eliciendam Conclusionem ex Præmissis rite dispositis, necessario prærequiratur cognitio de bonitate Consequentiae, sive illationis? Duplex est illatio: altera «objectiva,» consistens in connexionē objectorum, vi cuius nequit objectum Præmissarum esse verum, quin verum sit objectum Conclusionis: altera «formalis,» consistens in recta dispositione terminorum formalium juxta regulas Logicæ, quatenus idonea ad convincendum in quacumque materia. Ex his prima separari potest a secunda, ut in hoc enthymemate, «Petrus est homo, ergo est animal.»

2. Assero 1: non est necessaria cognitio de bonitate illationis formalis cum reflexione ad Regulas Logicæ. Hoc satis probatum est Tract. 1, disp. 1, cap. 7, ubi ostendimus, sufficere cognitionem experimentalem sine arte: imò, ut notavimus ibidem num. 22, nec ista cognitio reflexa est necessaria per se loquendo (quamvis per accidens aliquando requiratur, eo quod non satis ultimate penetrentur termini et sensus Præmissarum); quia Præmissæ per se se exercite reddunt Intellectum securum de recta forma discursus, quantum sufficit, ne temere, seu cæco impetu concludat.

3. Assero 2: non prærequiritur iudicium de bonitate illationis objectivæ distinctum a Præmissis. Ita communis sententia contra quosdam oppositum opinantes. «Prob. 1:» quia sequeretur alioquin, tres Præmissas ad syllogismum esse necessarias: nam ex his, «Omnis homo est animal, Petrus est homo,» non posset inferri Conclusio, donec adderetur hoc aliud iudicium, «Objectum istorum actuum connec-

titur cum eo quod Petrus sit animal;» et tunc demum posset concludi sic, «ergo Petrus est animal.» Unde fieret, Syllogismus per se requirere plusquam tres terminos, et Artem syllogisticam diminute traditam fuisse ab Aristotele, nec nisi truncatam explicari ab omnibus, discique in Institutionib. Dialectic.

4. 2: quia, ut quis incunctanter judicet identitatem talium Extremorum inter se, sufficit, quod judicet identitatem eorum cum tertio; ut etiam ad judicandum, vere dici animal de tali subjecto, sufficit judicare, quod tale subjectum sit unum ex illis, de quibus animal vere dicitur, alioquin non posset quis etiam in communi assentiri principiis illis, «Dici de omni, quæ sunt eadem uni tertio etc.,» nisi prius judicaret connexionem inter identitatem cum tertio et identitatem inter se, vel inter dici de omni et dici de quovis; proindeque non essent illa principia per se nota. Ut igitur in Conclusionem judicetur, Petrum esse animal, sufficiunt consuetæ Præmissæ, quibus judicatur identitas Petri et animalis cum tertio, et asseritur, Petrum esse unum ex illis, de quibus animal vere dicitur.

5. *Objic.*, Conclusio inferitur propter objectum Præmissarum, non utcumque consideratum, sed ut connexum cum objecto Conclusionis: ergo debet formaliter et explicite præcognosci talis connexio; non enim ad concludendum movet, nisi ut præcognita. Sed non ita cognoscitur per solas Præmissas, utpote quæ solum virtualiter et implicite connexionem illam attingunt, alioquin, si cognoscerent illam explicite, consequenter exprimerent Conclusionis objectum saltem de obliquo: ergo iudicium aliud de tali connexionem prærequiritur. «Confirm. 1:» quia Præmissis positis, sæpe contingit, ut alius statim concludat, alius cunctetur: id autem non aliunde provenit, quam ex iudicio de bonitate illationis, quod alius adjungit, et non alius. «Confirm. 2:» quia, ut intentio finis determinet in actu secundo ad electionem, debet expresse judicari utilitas, aut necessitas medii: ergo pariter, ut Præmissæ ultimo determinent ad Conclusionem, debet expresse judicari necessaria ipsius illatio.

6. *Objectio* utsummum probat, necessariam esse connexionem illius explicitam apprehensionem. Sed neque hoc probat. Nam talis

connexio non semper debet cognosci formaliter et explicite, sed sufficit, quod proponatur per notitiam, quæ intra lineam repræsentationis virtualis et implicitæ sit summe vivida, et proxima explicitæ, et quæ proinde explicitam suppleat, illique prorsus æquivalet in ordine ad determinandum Intellectum, ut essentiatur objecto consequenti. Hujus indolis est, quantum ad illam connexionem, repræsentatio Præmissarum in Modis perfectis primæ Figuræ, ut notavimus cap. 2, num. 16; tali quippe modo exprimit suum objectum, ut fere ponat ob oculos objectum Conclusionis, vel connexionem cum ipso, non solum apprehensive, sed judicative.

7. Quod autem in aliis Figuris, et generatim quoties Præmissæ non necessitant ad Conclusionem, requiratur apprehensio explicita, et, si velis, judicium, de illatione sive objectiva, sive formali, permitti potest; quia id erit per accidens respectu Syllogismi perfecti, de quo nunc loquimur, et loquuntur Authores, cum absolute differunt de Syllogismo; non aliter ac, cum disputatur absolute, quid possit natura hominis, vel Intellectus humanus; non est sermo de natura infirma, vel de Intellectu rudi, sed de habente «totam» perfectionem, cujus est capax humana conditio.

8. Prima «Confirm.» solum probat necessitatem apprehensionis: imo nec illam probat absolute, sed tantum quando Præmissæ formam habent imperfectam, aut per accidens non bene penetrantur. Secunda «Confirm.» immerito æquiparat Voluntatem cum Intellectu, id est, potentiam cæcam cum oculata, maxime cum in casu nostro præcedat judicium æquivalens explicito circa necessitatem objectivam Conclusionis, et nihil simile præcedat in casu electionis medii.

9. *Quær.* 2, et contentiose: utrum Conclusio formaliter attingat objectum Præmissarum? idest, utrum Conclusio non solum affirmet identitatem Extremorum inter se, verum etiam sibi proponat, tamquam motivum affirmandi, Extremorum identitatem cum Medio, quæ est objectum Præmissarum? Vel si reguletur Syllogismus per «Dici de omni,» Utrum Conclusio mentalis, «Ergo Petrus est animal,» non solum assentiatur identitati Petri cum animali, sed etiam intrinsece repræsentet pro ratione assentiendi, quod Petrus est unus ex homini-

bus, de quibus vere dicitur animal, prout judicatum est in his Præmissis, «Omnis homo est animal, Petrus est homo?

10. Ut omittam duas sententias medias, quarum altera affirmat quoad aliquas Conclusiones, negat quod alias; altera affirmat de re-præsentatione virtuali et exercita, negat de formali et signata: duæ supersunt sententiæ ex diametro oppositæ. Prima negat absolute, defenditurque a PP. Hurtado, Compton, Alphonso, Izquierdo, Joan. Bapt. de Benedictis, quibus adde Scotistas apud Mastrium, item Spinulam, Aversam, et alios. Secunda absolute affirmat, eamque tenet expresse D. Thomas 1, 2, q. 8, art. 3. C., quem sequuntur Thomistæ, et plures e nostris, ut Ruvijs, Amic., Arriaga, Ovied., Mauri, Quiros, et alii. Quæstio hæc examine indiget nec perfunctorio, nec brevi; cui forsitan locus erit in Animastica. Nunc illam proposuisse sufficiat, ne volumen Logicæ supra modum excrescat.

DISPUTATIO II

De Syllogismo Demonstrativo

CAPUT PRIMUM

Quid sit Demonstratio? et quotuplex? Ubi de Præcognitis, et Principiis.

1. Demonstratio, quæ et Syllogismus Apodicticus, seu Demonstrativus appellatur, juxta Aristotel. 1, Post. cap. 2, est «Syllogismus faciens scire,» videlicet, tum in genere causæ efficientis, quatenus causat scientiam habitualement; tum in genere causæ formalis, quatenus «eo quod ipsum habeamus, scimus,» cum ipse sit actualis scientia, ut idem Philosophus explicat. Quia vero «scire nihil est aliud, quam Demonstrationem habere,» juxta Aristot. ibi, et 2, Post. cap. 3; ideo, necui forte videatur fieri vitiosa circuitio in definiendo, solet Demonstratio ad mentem Aristotelis clarius definiri sic, «Syllogismus, in quo ex Præmissis certis et evidentibus evidens Conclusio deducitur,» vel etiam brevius, «Syllogismus evidens.

2. Hæc definitio supponit, sine evidentia non dari Demonstrationem, atque adeo nec Scientiam discursivam proprie sumptam. Unde sententia satis communis negat, sacram Theologiam esse proprie scientiam, quamvis certitudine superet scientias humanas, et fuso vocabulo appelletur scientia: quia scilicet procedit ex principiis, certissimis quidem, sed inevidentibus, utpote Fide supernaturali cognititis. Plures tamen ad conceptum Demonstrationis et Scientiæ solam requi-

runt certitudinem, dummodo hæc sine evidentia inveniri possit, ut invenitur in Sacra Theologia. Contentio est de nomine. Prima sententia verissima est in Scientiis pure humanis, de quibus modo loquimur.

3. Sed rogabis, quid sit evidentia? quid certitudo? «Resp.» Evidentia est claritas, qua res ita perspicue objicitur Intellectui, quasi oculis videretur meridiana in luce; ideoque nomen trahit ex videntia, quamvis non semper a visu, vel alia sensatione pendeat. Alia est «Evidentia objecti,» consistens in tali vi, ac proportionē motivi, quæ necessario rapiat assensum, vel certe nulla formidine, dubitatione, caligine retardari sinat, aut semel præstitum revocari: alia, «evidentia cognitionis,» consistens in intrinseca perspicuitate actus veritatem objecti sic detegente, ut omnem dispellat calliginem, qua nitatur hæsitatio Intellectus, aut formido falsi.

4. Certitudo est firmitas veritatis, aut persuasionis. Alia est «objecti,» alia «subjecti,» alia «cognitionis.» Certitudo objecti, est ejus necessitas ita se habendi, ut judicatur, saltem prout stat sub tali motivo. Certitudo subjecti est firma et tenax adhæsiō Intellectus ad suum judicium ut verum; quæ non semper oritur ex meritis judicii, vel objecti, sed non ratio ex pervicacia, vel passione, ut cum hæretici mordicus adhærent suis erroribus. Certitudo cognitionis est ejus intrinseca infallibilitas, aut repugnantia ad falsitatem. Certitudo ista, quæ pendet ex motivo, dicitur metaphysica, dum falsitati repugnat essentialiter; dicitur physica, dum falsitati repugnat tantum naturaliter; dicitur moralis, dum falsitas non nisi difficillime contingere potest, nec ab ullo prudente est timenda. Omne judicium evidens est certum vel metaphysice, vel physice: non tamen omne judicium certum est etiam evidens, ut patet in actu Fidei supernaturalis, qui, cum sit summe certus, non est evidens, sed obscurus. Ad Demonstrationem ergo requiritur evidentia judicii, et quæ in ea imbibitur certitudo cognitionis, vel metaphysica, vel saltem physica.

Demonstrationis divisio.

5. Alia est Demonstratio «a priori,» quæ scilicet pro Medio assumit causam physicam, aut metaphysicam, ut probet effectum, aut proprietatem: alia est «a posteriori,» vel «a signo,» quæ nimirum pro Medio assumit effectum, ut probet causam; et quæ arguit «a concomitanti,» sive a Medio connexo cum objecto inferendo, cujus non sit causa, nec effectus, ut si probet risibile per flebile, vel si ita disserat, «Quidquid durat in tempore, existit in loco, Sed Cælum durat in tempore, Ergo existit in loco.» Cum hac divisione coincidit juxta plures celebris et vetus illa, qua dividitur Demonstratio in «Propter quid, et Quia.» Demonstratio «Quia» datur, dum evidenter ostenditur, quod res est: Demonstratio «Propter quid,» dum ostenditur evidenter, propter quam causam res est.

6. Nihilominus communis Antiquorum acceptio non vocat Demonstrationem «Propter quid,» nisi eam, quæ per causam proximam probat effectum, v. g. risibile per admirativum, aut eclypsim Lunæ per interpositionem terræ: cæteras omnes vocat Demonstrationes «Quia;» sive sint ab effectu, sive a concomitanti, sive a causa remota. Inter Demonstrationes «Propter quid» dicitur «potissima,» seu «perfectissima,» quæ demonstrat primam passionem per essentiam subjecti, v. g. admirativum per animal rationale.

7. Aliter dividitur Demonstratio in «ostensivam, et ducentem ad impossibile.» Demonstratio ostensiva est, quæ rem simpliciter ostendit ex Præmissis veris nullum incommodum expresse minitantibus, ut si demonstres, hominem esse admirativum, quia est discursivus, et omne discursivum est admirativum: Demonstratio ducens ad impossibile, quæ vocatur etiam «ab incommodo, ab absurdo, ab inconvenienti,» est, quæ ex una Præmissa vera, et altera ab adversario concessa, deducit Conclusionem impossibilem, aut manifeste falsam, ut cogatur adversarius propositionem prius concessam revocare, et contradicto-

riam admittere: vel etiam, quæ absque isto circuitu minitatur in Præmissis absurdum, quod sequeretur, nisi Conclusio vera esset; v. g. «Si homo non esset discursivus, non esset animal rationale, Sed est animal rationale, Ergo est discursivus.» Denique Demonstratio ratione formæ tot Figuras, et Modos habere potest, quot in Summulis dedimus.

De Præcognitis, et Præcognitionibus.

8. Ad demonstrandum prærequirit Aristoteles tria «Præcognita,» et duas «Præcognitiones.» Præcognita esse debent «Subjectum, Passio, et Principia:» et tria hæc præcognoscenda sunt duobus modis, qui modi vocantur Præcognitiones. Alter modus habetur, cum de objecto cognoscitur, «quod est,» sive «an est:» alter, cum de objecto cognoscitur, «quid est.» Cognitio «an est» ferri potest vel in esse rei, cognoscendo scilicet rem esse existentem, aut saltem possibilem, vel in esse veritatis, aut complexi enuntiabilis, cognoscendo scilicet, aliquam propositionem esse veram. Cognitio «quid est» subdividitur etiam in cognitionem «quid nominis, et cognitionem quid rei;» quarum prima est conceptus ultimus nominis, secunda est ipsius rei definitio.

9. *Subjectum* igitur est illud, de quo aliquid demonstrare volumus, et quod proinde subijcimus in Conclusionem. «Passio» in præsentia acceptione est prædicatum illud, quod de Subjecto demonstrandum suscipitur. «Principia» sunt veritates illæ, per quas convincitur, Passionem convenire Subjecto. Tria ista, Subjectum, Passio, Principia, debent præcognosci primo quoad «quid nominis;» nisi enim terminos penetres, seu nomina ultimate concipias, quomodo demonstrabis? Deinde Subjectum et Passio debent præcognosci «quod sunt» in esse rei; nisi forte de possibilitate Subjecti disputetur, aut etiam de ente chymico. Non tamen debet Passio necessario præcognosci «quod est» in Subjecto, cum hoc ipsum sit demonstrandum: quamquam nihil pro-

hibet, eam ex alio capite præcognosci de facto ut convenientem illi Subjecto; sic enim post visam eclypsim Lunæ, potest quis illam ex interpositione terræ demonstrare. Solum ergo Passio necessario præcognoscenda est ut res quædam in se possibilis.

10. Præterea Principia præcognosci debent «quod sunt» in esse veritatis, saltem per apprehensionem suasivam, aut evidentem. Denique non debent tria illa præcognosci quoad «quid rei,» nisi quando quidditas ipsa, vel definitio pro Medio assumitur, aut a posteriori demonstranda suscipitur. Solet quidem in limine cujusque Scientiæ totalis præmitti definitio Subjecti attributionis, vel adæquationis; sed id fit gratia Methodi, non quia requiratur ad omnem Demonstrationem particularem. Dices: qui nescit, quid sit res, non potest de illa disserere. «Dist.:

» si nesciat quoad «quid nominis,» idest, si non habeat conceptum nominis ultimum, «conc.:

» si nesciat quoad «quid rei,» idest, si non habeat conceptum definitivum, «neg.:

» quamvis enim exacte definire nescias Cælum, aut Solem, poteris de his multa disserere, saltem per Demonstrationem «Quia.»

De principiis, et Propositionibus per se notis; atque etiam de Circulo non nihil.

17. Sed quæres, quænam sint Principia, ex quibus procedere debet Demonstratio, et quæ præcognoscenda sunt demonstranti? «Resp.,» Principia hic sunt propositiones Medio vacantes. In sensu lato dici possunt Principia, quæcumque propositiones cognoscuntur hic et nunc evidenter sine Medio, vel sine discursu, quamvis in se sint cognoscibiles per Medium: atque ita omnis etiam Demonstratio a posteriori, seu quæ arguit ab effectu cognito per evidentem sensuum experientiam, procedit ex Principiis, idest, ex propositionibus evidenter cognitis absque Medio. Proprie tamen non dicuntur Principia, nisi propositiones indemonstrabiles a priori, quæ scilicet in se non habent causam, per quam probari possint: ideoque dicuntur propositiones

«primæ,» idest, non pendentes ex alia priore; et «immediatæ,» idest Medio a priori carentes.

12. Principia sic accepta, alia dicuntur græce «Axiomata,» latine «Dignitates» (alias «Proloquia, Profata,» vel «Effata,») ea nimirum, quæ naturæ lumine nota sunt, et Scientiis omnibus communia, et quæ proinde necesse est vera putet is, qui Scientiam aliquam discernere aggreditur; cujusmodi sunt hæc, «Quodlibet est vel non est, Impossibile est idem simul esse et non esse, Idem de eodem vere simul affirmari et negari non potest, Totum est majus sua parte.» Alia dicuntur «Positiones,» ea videlicet, quæ, licet a priori sint indemonstrabilia, et penetratis terminis evidentia, non sunt tamen communia, nec nota cuilibet sine Magistro, sed alicujus Scientiæ propria; ideoque non necesse est ea præcognoscat is, qui ad dicendum accedit, cum soleant in limine ipsi proponi, et explicari. Hujusmodi est in Logica, «Ex vero non sequitur nisi verum,» et in Mathematicis, «Si ex æqualibus æqualia demas, remanent æqualia.

13. Huc pertinent definitiones rerum essentielles, quæ inter Positiones seu prima principia uniuscujusque Scientiæ numerantur, quia in Scientiis ad methodice disserendum præmitti solent, et plerumque vel prudenter supponuntur, vel non probantur, nisi per inductionem ab experientia, vel etiam ab inconvenienti: qui modus probandi convenire potest omnibus Principiis, etiam Dignitatibus, sicuti forsan minus evidentia videantur. Jam, quod diximus, ad demonstrandum præcognoscenda esse Principia in esse veritatis, sic intellige, ut Dignitates, etiam quando non ingrediuntur formaliter Demonstrationem, debeant esse demonstranti præcognitæ saltem habitualiter, idest, ut demonstrans, non solum non dissentiat illis, sed dispositus sit ad assentiendum, quandocumque menti occurrant: Positiones vero non debeant præcognosci ante omnem Demonstrationem, sed solum quando ex illis conficienda est Demonstratio, vel ex Præmissis per illas demonstratis.

14. Cum Principiis ita explicatis recurrunt propositiones per se notæ. Dicitur autem propositio «per se nota,» quam ex propriis terminis quisque probat ut veram, seu quæ non indiget alia ratione, vel

medio, ut a quolibet ratione utente approbetur, præter conceptum ultimum suorum terminorum, nempe subjecti, et prædicati, quibus constat. Quodsi hoc pacto nota sit secundum communes et obvias notiones, quas omnes a pueritia imbibunt, tunc dicitur propriissime per se nota. Talia sunt Principia generalia, quæ Dignitates appellantur ut «Totum est majus sua parte:» item propositiones identicæ, et aliæ, quæ veritatem præferunt manifestam, v. g. «Petrus aut est albus, aut non est albus.

15. Si vero propositio nota sit ex propriis terminis, quorum ultimus conceptus non habetur communiter a quolibet, sed ad aliquam Facultatem pertinet, tunc erit per se nota, minus proprie quidem, sed tamen proprie: quia, licet extrema sint reconditiora, si tamen tota ratio veritatis enuntiabilis consistit in ipsis, sufficit penetratio terminorum, ut propositionis veritas pateat, quin alio Medio sit opus: hic autem est character propositionis per se notæ. Hoc sensu per se nota dicitur omnis propositio immediata, seu quæ vacat Medio a priori, per quod probetur, v. g. «Qualitas est accidens, Quantitas non est qualitas,» et generatim ea Principia, quæ Positiones dicuntur.

16. Porro propositio immediata, alia dicitur per se nota «quoad se tantum,» alia «quoad se et quoad nos.» Hæc divisio, quæ traditur a Thomistis, et rejicitur ab Scotistis, congruum habet sensum, si loquatur de propositione objectiva, seu de objecto ut enuntiabili. Sic enim erit immediata et per se nota «quoad se tantum» propositio, quando Medium, per quod probatur, non est aliud ab ipsis extremis alietate reali (vel saltem alietate fundante perfectam distinctionem rationis;) a nobis tamen imperfecte cognoscentibus assumitur ut medium, et quasi tertium quid. V. g. dum prima passio prædicatur de subjecto, ut admirativum de homine, fit propositionibus cognoscibilis ac demonstrabilis per definitionem subjecti, scilicet per animal rationale, quod a nobis assumitur ut medium et ratio a priori, cur homo sit admirativus, proindeque se habet «quoad nos» quasi aliud ab extremis. Sed, cum ea definitio non sit aliud ab homine «quoad se,» jam extremorum objectiva connexio non fit nota per aliud «quoad se:»

sit ergo «quoad se» per se nota, et est in se immediata, seu Medio vacans, licet non «quoad nos.»

17. Quando autem nec ex parte objecti mediat ratio a priori, nec ex modo nostro concipiendi, tunc propositio est immediata et per se nota «quoad se et quoad nos;» ut accidit in primis Principiis, et quoties prædicatum est de immediata ratione subjecti, seu quoties definitio, vel pars definitionis prædicatur de definito. Notandum hic, in sensu lato vocari quoque «per se notas» veritates contingentes, quas immediate percipimus per evidentem experientiam. Sic enim per se notum est unicuique homini se existere. Sed proprie non dicitur propositio per se nota, nisi quæ eadem per se patet omnibus. Veritates autem contingentes, et singulares de objecto creato, vel non patent, nisi singulæ singulis, vel non nisi videntibus, aut aliter experientibus. Hic etiam notari solet, sufficere ad conceptum propositionis immediatæ, vel per se notæ, quod careat Medio a priori in aliquo genere causæ, tametsi non careat in alio genere: unde poterit propositio esse immediata in genere causæ intrinsecæ, simulque demonstrabilis per causam extrinsecam.

18. Denique notandum, non esse contra rationem omnis propositionis immediatæ ac per se notæ, quod possit a posteriori demonstrari. Qua occasione dicere oportet, quatenus liceat in demonstrando Circulus. Tunc utimur Circulo, quando vice mutata sumimus objectum Consequens pro Antecedenti, et inde inferimus ut Consequens, quod prius fuerat Antecedens. Hoc si fiat absque alia notitia veritatis denuo assumptæ in Antecedens, quam quæ priori discursu comparata fuerat, dabitur Circulus vitiosus, qui dici solet «Circulus formalis,» aut «uniformis,» alias «petitio principii.» Quodsi Consequens prius illatum, postea penitus cognoscatur, vel etiam ex alio capite probeatur, licebit tunc per illud probare antiquum Antecedens discursu retrogrado, qui vocatur «Circulus materialis, et Regressus demonstrativus,» nullo utique vitio laborans. Sic passim probamus causas per effectus; ac dein per causas attentius consideratas, et melius cognitatas, a priori probamus effectus eosdem. Hoc igitur pacto fieri potest, ut

propositio immediata demonstretur a posteriori, quamvis gerat munus primi Principii Demonstrationis a priori.

CAPUT II

Quales esse debeant Præmissæ Demonstrationis, præsertim ex materia circa quam?

1. Aristoteles 1, Post. cap. 2, ad Præmissas Demonstrationes præscribit condiciones quasdam, ex quibus conficitur hæc veluti definitio Demonstrationis, «Syllogismus constans ex veris, primis et immediatis, prioribus, notioribus, causisque Conclusionis.» Sex istæ condiciones commode reducuntur ad tres: ut nimirum Demonstratio constet 1, ex præmissis «veris,» in quibus scilicet prædicatum re ipsa conveniat subjecto; nec veris utcumque, sed certis et evidentibus, ut passim supponit Aristoteles: 2, ex «immediatis,» idest, Medio vacantibus, sive indemonstrabilibus a priori, quas explicuimus cap. præced.; et hoc ipsum est constare ex «primis: 3,» ex «causis Conclusionis,» ubi comprehenduntur illæ particulæ, «ex prioribus,» et «notioribus,» nam causa est «prior» natura, quam effectus, et est etiam natura «notior,» quatenus illa dicuntur notiora natura, in quibus fundari debet exacta cognitio rerum aliarum, quas accurate et radicitus scire volumus.

2. Sed circa 2, conditionem quæres, an omnis Demonstratio constare debeat ex «primis? Resp.» Omnis Demonstratio «Propter quid» de objecto necessario constare debet ex «primis,» vel formaliter, vel saltem virtualiter constando scilicet ex Præmissis mediatis, quæ jam supponantur demonstratæ per prima Principia. Consuetum quippe est in Scientiis, et ab Aristotele traditum 1, «Topic. cap. 1,» ut Conclusiones per prima Principia demonstratæ (atque adeo participant eorum virtutem certitudinis et evidentiae) sumantur deinceps ut Præmissæ ad novas Conclusiones demonstrandas. Hoc igitur sensu procedere debet Demonstratio ex primis Principiis, seu quod eodem

redit ex propositionibus immediatis ac per se notis, non «quoad se» tantum, sed «quoad nos.»

3. Circa 3, conditionem quæres, an Præmissæ debeant esse Conclusionem notiores, non solum in sensu explicato num. 1, sed ita, ut sint clariores, idest, evidentiores, atque etiam veriores, idest, certiores? Affirmare videtur Aristoteles ex eo celebri proloquio, «Propter quod unumquodque tale, et illud magis;» cum enim Conclusio sit modo dicto nota propter Præmissas, debent istæ esse notiores. Consentunt communiter Philosophi, præsertim veteres; qui tamen ad veritatem illius proloquii (in quo ly «propter» denotat causam per se) tria requirunt. 1, ut prædicatum, in quo sit comparatio, insit utrique extremo; ideoque non sequitur, quod si homo est creatus propter Deum, Deus est magis creatus. 2, ut tale prædicatum suscipere possit magis et minus: quare, licet tu sis homo propter patrem tuum, non ideo tuus pater est magis homo. 3, ut unum sit causa alterius in illo ipso prædicato, et quidem adæquata in suo genere. Cum hisce conditionibus, quas inveniri putant in casu quæstionis, proloquium illud reputant inconcussum, et idcirco tenent, Præmissas semper esse Conclusionem certiores, et evidentiores.

4. Sed oppositum censent PP. Hurtad., Ovied., Lync., Quirós, et alii plurimi, præsertim Recentiores, et quidem ob argumenta non levia, quæ videri possunt apud ipsos: nec dictum proloquium generatim admittunt, nisi in causa finali, quo in genere, si amatur medicina v. g. propter salutem, magis amatur salus. Ad me quod attinet, res est incerta et utrimque probabilis quantum ad excessum evidentiae, quæ facile potest admittere magis et minus. Quantum vero ad excessum certitudinis (quæ nunc sumitur pro infallibilitate actus, vel necessitate objecti), probabilior est negativa pars. Nam certitudo, prout est communis Præmissis et Conclusioni ejusdem Syllogismi demonstrativi, sæpe non admittit magis et minus: vel enim certitudo est metaphysica; et tunc utrobique prorsus impossibile est subesse falsum: vel certitudo est physica, ut in hac Demonstratione, «Quoties terra interponitur Solem inter et Lunam, datur eclipsis Lunæ, Sed tali tempore sic terra interponitur, Ergo tali tempore datur eclipsis Lunæ;»

et tunc etiam utrobique repugnat falsitas absque miraculo prorsus æquali, ut patebit consideranti. Utsummum admitti poterit excessus certitudinis quasi extensivus in utraque Præmissa simul sumpta.

5. Redeo ad conditiones num. 1, expressas, et moneo duo. 1: ut Demonstratio sit «ex causis,» non solum sufficit causa physica, ut est Solis ortus respectu diei, sed etiam causa vel radix metaphysica, ut est rationale respectu admirativi, et admirativum respectu risibilis; imo sufficit prædicatum, quod sit quoad nos proxima ratio connexionis aut convenientiæ extremorum, tametsi non sit causa ipsorum secundum se, ut cum demonstratur, quod homo est vivens, quia est animal. Porro causa ad demonstrandum utilis pro varietate materiæ, potest esse quintuplex, nimirum efficiens, exemplaris, finalis, materialis, et formalis de quibus late in Physica.

6 2: conditiones illas stricte requirit Demonstratio «Propter quid.» Sed latiori sensu dici potest, quod omnis Demonstratio, etiam a posteriori, seu «Quia, constare debet primum ex Præmissis evidenter «veris:» deinde ex «immediatis,» vel indemonstrabilibus, saltem virtualiter, seu ex non indigentia, quatenus Præmissæ evidentes, undecumque tales evadant, non indigent hic et nunc novo Medio, ut evidentiam contineant, et refundere possint in Conclusionem; quod jam indicavimus cap. præced. num. 11: demum ex «causis Conclusionis,» quæ sint causæ saltem in cognoscendo, licet non semper in essendo; ita scilicet, ut objectum Præmissarum, quamvis non sit causa nec radix objecti Conclusionis, sit tamen titulo necessariæ connexionis efficax motivum et ratio cur assentiamur Conclusionis objecto.

7. Præter hucusque dicta, præcipit Aristoteles, ut Præmissæ Demonstrationis constant prædicato «de omni, per se, et secundum quod ipsum.» Tunc datur prædicatum «de omni,» quando nihil sumi potest infra subjectum, cui prædicatum non conveniat pro omni tempore. Hocce prædicatum, aliud est «prioristicum,» seu ratione formæ, quod scilicet expresse applicatur omni contento sub subjecto, præcindendo a veritate rei ut sæpe fit in Libris «Priorum,» ubi propositiones universales formari solent in exemplum formæ syllogisticæ, quin attendatur veritas, aut materiæ conditio, v. g. «Omne A est C,»

vel «Omnis homo est albus.» Aliud est «posterioristicum,» seu ratione materiæ (de qua in libris «Posteriorum»), quod scilicet ex natura objecti reipsa convenit omni et semper, etiamsi subjectum non distribuatur expresse, v. g. «Homo est animal.» Hoc requiritur in aliqua saltem Præmissa Demonstrationis categoricæ.

8. Sed tria sunt notanda. 1: Tó «de omni,» non solum intelligitur positive, quando nempe subjectum est terminus communis plura sub se continens inferiora; verum etiam negative, quando nempe subjectum est singulare, quia tunc etiam nihil sumi potest infra subjectum, cui non conveniat prædicatum. Unde propositio hæc, «Deus est immutabilis,» constat prædicato «de omni,» estque idonea Demonstrationi. 2: ad prædicatum «de omni» sufficit convenientia pro omni tempore, quod sibi determinat natura subjecti, aut prædicati. Unde hæc propositio «Hyems est frigida,» vel hæc, «Æstas est calida,» constat prædicato «de omni,» quamvis subjectum determinet stata tempora; ut etiam hæc, «Luna patitur eclypsim,» quamvis prædicatum determinet tempus, quo terra interponitur Solem inter et Lunam. 3: Demonstratio negativa requirit pariter prædicatum «de nullo,» quod similiter datur, quando nihil infra subjectum sumi potest, a quo non removeatur prædicatum pro omni tempore.

9. Prædicatum «per se» datur duobus modis, Prædicatum «per se primo modo» est, quod ponitur in definitione subjecti, non tamquam additamentum, aut terminus connexionis, sed tamquam tota quidditas, vel pars quidditatis, vel tamquam quid formaliter imbibitum in aliqua parte essentiali; cujusmodi sunt respectu hominis rationale, animal, vivens, et reliqua prædicata superiora. Prædicatum «per se secundo modo» est illud, in cujus definitione ponitur subjectum habens cum eo necessariam connexionem: tale est respectu hominis risibile, cum definiatur, «Homo aptus ad ridendum. Vel clarius et generalius dicetur esse illud, quod cum sit extra essentiam subjecti, necessariam tamen ejus connexionem terminat.

10. Addit hic Aristoteles duos alios modos «per se,» videlicet, «per se existendi, vel essendi,» qui modus proprius est Substantiæ, quatenus hæc dicitur «Ens per se,» ut discernatur ab Accidenti, quod

est «Ens in alio:» item «per se causandi,» quo modo competit effectus suæ propriæ causæ quatali, ut architecto competit ædificare, cytharædo pulsare citharam: unde quod citharædus ædificet, aut architectus citharizet, non est «per se,» sed «per accidens.» Hæc tamen perfectas non efficit prædicatum «per se,» ut nunc sumitur, nisi accedat connectio necessaria subjecti cum prædicato. Quare sola perfectas duplex «in prædicando,» nuper explicata, debet in præsentiarum attendi.

11. Denique prædicatum «secundum quod ipsum,» quod Aristoteles vocat «prædicatum universale» (nempe alio sensu, quam quo «Universale» sumpsimus Tract. 2, et 3,) est prædicatum de omni, per se, quod subjecto convenit convertibiliter, seu reciproce; ut respectu hominis rationale, admirativum, risibile. Dicitur «secundum quod ipsum, quia tale prædicatum convenire non potest ulli subjecto, quod non sit illud ipsum vel sub ipso contentum. Ex dictis inferes, prædicatum «universale,» ut nunc sumitur, comparari ad prædicatum «per se,» tamquam speciem ad genus; et similiter prædicatum «per se» ad prædicatum «de omni,» si hoc accipiatur ut præscindens a prioristico et posterioristico.

12. Porro prædicatum istis conditionibus præditum ideo exposit Aristoteles, ut Demonstratio Premissis constet «necessariis.» Quæ ex occasione quæres, an sit de conceptu omnis Demonstrationis versari circa materiam necessariam? Respondeo, non esse, ut ostendam cap. ultim., ubi de objecto Scientiæ. Nec omnes conditiones, quas præscribit Aristoteles in Libris «Poster.,» pertinent ad conceptum Demonstrationis ut sic, sed plures ad solam Demonstrationem «Propter quid,» aliæ ad solam «potissimam,» ut passim admonent Interpretes; quibus etiam notum est, Aristotelem fere semper loqui de Demonstratione universaliter concludente. In specimen limitationis doctrinæ Aristotelicæ notant hic omnes, prædicatum «secundum quod ipsum» requiri, dum propria passio demonstranda est de subjecto ex propria radice; ad alias autem Demonstrationes sufficere prædicatum «de omni, et per se. Qui totam Philosophi doctrinam fusius et eruditius explicatam volet, legat PP. Conimbricenses in Libros «Posteriorum.»

CAPUT III

Quid sit Opinio, et Syllogismus Topicus, et quatenus a Demonstrativo differat?

1. Quoniam Syllogismus in communi dividitur in Demonstrativum, Topicum, et Sophisticum, ac de Sophistico satis in Summulis dictum est, oportet nunc explicare Topicum, ut ei contrapositus Demonstrativus magis innotescat. Sed, cum id fieri non possit, nisi sciat, Quid est Opinio, prius hoc explicandum est. «Oponio» (inquit D. Thomas 1, p. q. 79, art. 9, ad 4,) «significat actum Intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius.» Communiter pro eodem accipitur, ac iudicium «probabile,» idest, conceptum ex motivo, seu fundamento, verosimili quidem, et alliciente ad assensum, sed non evidenti, nec infallibili, vel saltem non applicato per lumen infallibile, ideoque relinquente locum formidini falsitatis. Hinc omne iudicium opinativum, seu probabile pure tale, dicitur formidolosum.

2. Duplex autem distinguitur formido falsitatis: altera «radicalis,» aut «permissiva,» quæ identificatur cum ipso iudicio probabili, quod, quia non connectitur intrinsece cum veritate, non omnino pacificat Intellectum, sed potius radicat, aut permittit simul existere timorem, ne forte lateat falsitas: altera «formalis,» quæ in Intellectu est actus iudicans, aut vivide apprehendens periculum falsitatis, idque vel ex rationibus pro contraria parte militantibus, vel etiam ex cognita fallibilitate motivi, propter quod præstatur assensus; et inde resultat in Voluntate timor falsi, qui proprie dicitur formido. Formalis ista formido non semper comitatur iudicium probabile, saltem si nec advertatur fallibilitas motivi suadentis, nec ullum se offerat motivum adversæ partis; imo nec semper comitatur iudicium prorsus erroneum, aut temerarium, cum possit illi adjungi certitudo subiecti, ut supra notavimus.

3. Differt *Opinio* ab actu scientifico, quatenus inevidens et obscura est, et insuper incerta ex se; non quia semper versetur circa objectum materiale contingens, sed quia actus opinativus, quantum est ex se, non repugnat falsitati, eo quod motivum non est sufficiens, vel non applicatur sufficienter, ad refundendam certitudinem cognitionis. Unde, quod Aristoteles ait, *Opinionem* esse de contingentibus, seu de iis, quæ aliter se habere possunt, intelligendum est «in vi *Opinionis*,» quatenus hæc ex se non impedit objectum aliter se habere. De cætero, constat plurimas *Opiniones* versari circa res necessarias, aut impossibiles, v. g. cum disputatur de connexione Omnipotentiae cum possibilibus, vel de distinctione essentiae ab existentia in creatis. Hinc etiam, cum Aristoteles ait, «Probabile esse, quod plerumque contingit,» seu «quod fere semper fieri solet,» vel solum definit Probabile teoricum, et sophisticum, vel nullatenus definit Probabile, sed tantum asserit, id, quod contingit plerumque, vel fere semper, esse probabile, v. g. quod mater diligit filium: non tamen negat, alia esse Probabilia, quæ vel contingunt semper, vel nunquam. Sic qui dicit, «Evidens est, quod oculis patet,» non ideo negat alium evidentiae modum.

4. *Quæres*, quatenus differat *Opinio* a *Fide*? «Resp.» *Fides* in genere est iudicium de objecto habitum ex testimonio et autoritate dicentis, rem ita se habere. Dum nititur testimonio seu revelatione Dei, et a principio supernaturali provenit, dicitur *Fides Divina*, et ab *Opinione* differt in eo, quod sit certissima, et infallibilis, solumque cum illa convenit quatenus inevidens et obscura. Dum vero nititur hominis autoritate, dicitur *Fides humana*, estque incerta et fallibilis, semper physice, et plerumque moraliter, quia «*Omnis homo mendax*,» et idcirco solet vel apud Aristotelem comprehendí nomine *Opinionis*, potestque deservire ad Syllogisimum Topicum. Proprie tamen ab *Opinione* differt, quia *Opinio* motivum habet a re ipsa petitur, sive aliquomodo ad rem ipsam pertinens, aliquid scilicet, quod videatur rei causa, signum, aut effectus, vel argumentum a simili, a pari, ab inconvenienti, etc.: *Fides* autem illa præcise movetur, quia homo dicit. Sed utraque in eo convenit, quod sit inevidens, et fallibilis.

5. Porro a Suspicionem et temerario iudicio differt *Opinio*, quia

Suspicio nititur iudicio levi, ut etiam iudicium temerarium, quod insuper habet militare contra gravem rationem, vel præsumptionem vehementem partis oppositæ: *Opinio* autem, quamvis largo sensu actus etiam istos comprehendat, proprie tamen exigit motivum alicujus momenti, cui assentiri non sit prorsus stultum, etiam comparative ad motivum partis oppositæ, si adsit; hoc est enim esse motivum probabile (non loquor de probabili Theologico, plura fortasse requirente), mereri approbationem *Intellectus*, vel saltem non esse prorsus indignum approbari. Hæc probabilitas erit major, aut minor, prout fuerit pondus, ac vis suasiva rationum assentiendi, tum absolute, tum comparative ad rationes oppositas, dum adsunt; potestque ita decrescere, ut solum dicatur probabilitas, aut *Opinio*, cum addito «*tenuis*,» vel «*tenuiter*.» Semper tamen necesse est, ut contra se nihil habeat certum, aliter non erit *Opinio*, sed iudicium erroneum; nam, ut ajunt, «*Contra certum non datur probabile*.»

6. *Opinio* sic exposita, alia est «*immediata*,» alia «*mediata*.» *Opinio* immediata est, qua assentimur objecto ex propriis terminis, quæ sine indigentia Medii de se invitant et movent ad assensum, licet non cum exclusione formidinis. Talis est ista, «*Mater diligit filium*.» Dari enim propositiones probabiles immediatas, seu per se notas probabiliter, quæ sint prima principia probabilia, licet aliqui negent, communi Sapientum calculo ratum est, ut multa et selecta eruditione recens ostendit Sapientissimus pariter et acutissimus P. Vincentius Mascareli in egregio Opere «*De Libertate Actus Divinæ Fidei* sect. 6, 7, et 8.

7. *Opinio* mediata est, quæ per discursum habetur ex duplici, vel altera saltem Præmissa probabili, ut si hæc, «*Berta diligit Titium*,» colligatur ex his, «*Quæ mater est, diligit filium, Berta est mater Titii*.» Sæpe quidem ex Antecedenti certo et necessario deducitur Conclusio probabilis: sed tunc subintelligitur altera Præmissa incerta. V. g. cum sic arguitur, «*Materia prima habet propriam essentiam, Ergo et habet propriam existentiam*,» subauditur hæc Præmissa mere probabilis, «*Quidquid habet propriam essentiam, habet et propriam existentiam*,» vel hæc alia, «*Essentia non distinguitur ab existentia*.»

Denique dividitur *Opinio* in «*actualem, et habitualem;*» quæ divisio speciali explicatione non eget.

8. Ex dictis facile colligitur, quid sit *Syllogismus «Topicus,»* qui vocatur etiam «*Opinativus, Probabilis, Dialecticus* » Est etenim «*Syllogismus faciens opinari,*» vel, «*Syllogismus, in quo ex Præmissis probabilibus, aut ex altera probabili et altera certa, probabilis Conclusio deducitur.*» Ratio, cur sufficiat altera Præmissa incerta, est, quia sufficit, ut identitas utriusque extremi cum medio non sit certa; proindeque non potest ex eo motivo certa evadere identitas extremorum inter se. Hinc, dum utraque Præmissa est mere probabilis, Conclusio est incertior, minusque probabilis, quam unaquæque Præmissa, quia falsitati obnoxia est pluribus titulis. V. g. in hoc discursu, «*Quæ mater est, diligit filium, Sed Berta est mater Titii, Ergo Berta diligit Titium,*» Conclusio redditur fallibilis duplici titulo, et quia forsitan aliquæ matres non diligunt filios, et insuper quia Berta forsitan non est mater Titii.

9. Sed, quando ambæ *Sumptiones* sunt probabiles, curandum est, ut sint comprobabiles, seu potius converificabiles, ita ut veritas unius, si forte detur, non destruat necessario veritatem alterius; alioquin Conclusio evadet spuria, imo evidententer falsa, vel chymerica. V. g. si ita arguas, «*Datur physica prædeterminatio, quoties Voluntas libere agit, Sed physica prædeterminatio tollit libertatem, Ergo datur aliquid tollens libertatem, quoties Voluntas libere agit;*» sumis quidem Præmissas, quarum altera in Schola Thomistica, altera in Jesuitica defenditur ut probabilis, sed nihilominus Consequens est plane implicatorium.

10. Sic explicatus *Syllogismus Topicus* differt a *Demonstrativo*, non ratione formæ, quæ servare debet easdem regulas utrobique, nec ratione materiæ «*circa quam,*» quia idem materiale objectum potest alius scire, alius opinari, vel propter diversa motiva, vel propter idem diversimode propositum; sed ratione materiæ «*ex qua,*» idest, ratione propositionum formalium, ex quibus constituitur uterque, et quæ in *Demonstrativo* sunt omnes certæ et evidentes, in *Topico* autem Conclusio et altera saltem Præmissa inevidentes et incertæ.

Quodsi detur Syllogismus ex Præmissis moraliter certis, quamvis a multis reduci videatur ad Topicum, melius vocabitur Demonstratio, non philosophica, sed historica, vel moralis.

CAPUT IV ET ULTIMUM

De Scientia, quæ per Demonstrationem habetur.

1. Pro complemento doctrinæ demonstrandi, superest, ut de Scientia, quam Demonstratio facit, aut importat, non nihil hic breviter disseramus. Scientiæ nomen accipitur 1, latissime pro qualibet notitia vera, utpote quæ sufficit, ne res dicatur absolute nesciri. 2, pressius pro qualibet notitia evidenti, sive sit discursiva, sive non: atque ita convenit etiam notitiæ primorum Principiorum, quæ vocatur «intellectus,» aut «intelligentia:» convenit item notitiæ experimentali, qua immediate percipimus evidenter objecta contingentia, et singularia. Secundum hanc acceptionem differt Scientia ab Opinione, et Fide.

2. Pressius adhuc accipitur 3, pro notitia discursiva per Syllogismum evidentem seu demonstrativum habita. Hæc acceptio, apud Philosophos frequentissima, complectitur Demonstrationem a priori, et a posteriori. Quare Scientia actualis idem est, ac «Demonstratio,» seu «Conclusio Demonstrationis;» habitualis autem est «Habitus per Demonstrationem adquisitus.» Circa objectum Scientiæ sic acceptæ «quæritur,» an debeat esse «universale, necessarium, perpetuum, ingenerabile, incorruptibile, et Ens per se?» Hæc attributa passim illi tribuuntur a Philosophis cum Aristotele, propterea negantibus, Scientiam esse de singularibus, contingentibus, corruptibilibus, et entibus per accidens, aut non entibus.

3. *Resp.* 1: attributa illa rite explicata competunt objecto Scientiarum totalium, quæ methodice traduntur, et appellantur Disciplinæ, saltem quoad actus præcipuos. Nam in primis earum Subjectum, seu

ratio «sub qua,» est aliquid «universale,» v. g. Ens ut sic, Corpus mobile ut sic, Modus sciendi ut sic: neque ulla per actus primarios disserit de singulari qua tali, sed de aliquo genere, vel specie, adeo ut, cum de Sole, vel de Luna disseritur, non attendatur differentia individualis, sed ea prædicata demonstrentur, quæ indiscriminatim convenirent alii Lunæ, vel Soli ejusdem speciei, si daretur. Excipe tamen actus differentes de Deo qua tali, ut sunt aliqui Physicæ, et plures Metaphysicæ, qua parte dicitur Theologia naturalis.

4. Deinde objectum illud est «necessarium et perpetuum» quoad connexionem subjecti cum prædicato prout affirmabilem per tales actus: hi quippe sumunt prædicatum, quod vel pertinet ad essentiam subjecti, vel ab ea infertur necessario; et aliunde non illud affirmant de subjecto ut exercite existente, sed, ut præscindente ab statu existentiae, cum hac implicita conditione, «si existat,» vel «quandocumque existat.» Hoc sensu, hominem esse admirativum v. g. est quid necessarium, et æternum, non in existendo, sed in verificando, quia in omni tempore et ab æterno est vere affirmabile. Præterea est «ingenerabile, et incorruptibile;» vel quia generatio et corruptio non exercentur circa universalia, sed circa singularia; vel quia præscinditur ab statu existentiae, cujus est generari, et corrumpi; vel quia nulla generatio, vel corruptio variare potest illud objectum quoad munus verificandi actus scientificos: id quod verum est, etiam dum asseritur corruptibilitas ipsa de proprio subjecto.

5. Denique objectum illud est «Ens,» aut «unum per se;» tum logice per univocationem, vel analogiam; tum etiam physice; quia nulla Scientia (1) disserit formaliter de ente per accidens (saltem quatenus hoc nomine significatur ens casuale, vel unum per aggregationem, ut acervus lapidum,) nisi forte quando Metaphysica disserit de Uno per accidens, ut ab illo discernat Unum per se, utique per actus minus præcipuos, aut secundarios.

6. *Resp. 2:* sine iis attributis dari potest objectum Demonstratio-

(1) Vid. Conimbric. in cap. 10, lib 1, Post. q. 1, art. 1, ad finem.

tionis, atque adeo Scientiæ, sive actus scientifici, qui vel ad nullam Disciplinam pertineat propter materiam facilem et obviam, vel pertineat ad aliquam minus principaliter, aut secundario. Exemplo sint Demonstrationes istæ. «Quidquid cogitat, existit; Sed ego cogito; Ergo existo. Quidquid currit, movetur; sed hic leo currit; Ergo hic leo movetur. Hic lignorum fascis est unum per accidens; Sed hic lignorum fascis actu existit; Ergo aliquod unum per accidens actu existit.»

7. Dices, hos non esse syllogismos demonstrativos. «Contra:» sunt syllogismi evidentes; proindeque non falsi, nec sophistici, nec topici: ergo demonstrativi; non enim alia restat species syllogismi. Repones, esse syllogismos experimentales. Sed vero, licet ita vocari possint, quatenus aliquam vel utramque Præmissam immediate sumunt ab experientia; quod tamen constituent speciem syllogismi diversam ab omni Demonstratione, et syllogismo topico, videtur inauditum. Illis certe convenit definitio demonstrationis data cap. 1, num. 1. Dicitur quidem Experientia esse de singularibus, sed sine discursu cognitis: dum vero ex iis discurritur evidenter, jam datur progressus scientificus. Et alioquin notitia, quam de existentia et attributis Dei adquirimus ex creaturis hisce, quas cernimus, non posset esse Demonstratio, nec Scientia; quod est contra communem sensum, cui favet Apostolus «Ad Rom.» cap. 1.

8. Dices iterum; nihil apud Philosophos solemnius, quam quod Scientia est de necessariis, et in eo differt ab Opinione, quæ est de contingentibus. «Insto 1:» ergo, sicut Opinio potest nihilominus esse de necessariis, et passim est, ut vidimus Cap. præced.; ita Scientia poterit esse de contingentibus. «Insto 2:» pariter solemne est apud Philosophos quod Scientia debet esse de Ente positivo, et per se; cum tamen certum sit, Metaphysicam per actus minus præcipuos demonstrative agere de carentiis, de ente rationis, et ente per accidens. Itaque Philosophi loquuntur de Scientiis methodicis quoad actus præcipuos, vel de Scientia «Propter quid» universaliter concludente. Adde, quod, sicut Opinio dicitur esse de contingentibus, non absolute in se ipsis, sed quantum est ex vi motivi, seu cognitionis probabilis, quæ de se fallibilis est, nec nisi contingenter vera; ita Scientia est de nece-

ssariis, non absolute in se ipsis, sed ex suppositione motivi evidentis, et existentiae actus scientifici, qui semper est certus, et intrinsece connexus cum objecto, sine quo existere non potest.

9. Porro Scientia discursiva, seu demonstrativa, tot modis dividitur, quot Demonstratio. Unde alia est Scientia «a priori», alia a posteriori; alia «Quia,» alia «Propter quid:» et hæc ultima est; quæ a multis sola vocatur Scientia simpliciter, et cui proprie convenit celebris definitio Scientiæ, sumpta ex Aristot, 1. Post. cap. 2, videlicet, «Cognitio rei per causam, et quod illius est causa, et quo aliter se habere non potest.» Quæ definitio explicari potest hoc pacto. In primis ly «per causam» indicat notitiam discursivam, hominis propriam; nam Angelus nom cognoscit effectus per causam, sed in causa, per simplicem intuitum: indicat item causam proximam: nam remota non est proprie et stricte causa effectus mediati. Qualis autem debeat esse causa, diximus Cap. 2, num. 5.

10. Deinde illa verba, «et quod illius est causa, denotant, non sufficere cognitionem ejus, quod est causa, et ejus, quod est effectus, nisi cognoscatur unum ut causa alterius. Unde, qui videret Lunæ defectum, simulque cerneret, terram inter Solem et Lunam interponi, si non cognosceret, eclypsim a terræ interpositione provenire, non sciret propter quid Luna deficeret. Non tamen requiritur iudicium expressum de causalitate, distinctum a Præmissis, et Conclusionem præcedens, alioquin tres Præmissas exigeret Demonstratio «Propter quid,» sed sufficit, quod vis causandi exerceite cognoscatur in Præmissis per ipsam penetrationem Medicis; nisi malis, ut Conclusio formalis attingat «ut quo» Præmissarum objectum, illudque sibi proponat ut causam objecti materialis.

11. Denique illud, «et quod aliter se habere non potest,» referri solet ad necessitatem et immutabilitatem objecti, num. 4, explicatam. Sed commodius intelligi potest de certitudine et evidentia actus, qui, quamdiu existit, non sinit objectum aliter se habere, quam enuntiatur; in quo differt ab actu Opinionis, ex num. 8. De cætero, dari posse Scientiam «Propter quid» circa objectum in se contingens, inter alia demonstrat hoc exemplum. «Quidquid est coloratum, est visibile; sed

bæc papyrus est colorata; Ergo est visibilis.» Notandum hic, Scientiam «Propter quid,» dum est per altissimas causas, appellari «Sapientiam;» quod nomen inter Scientias humanas soli Metaphysicæ tribuitur: dum vero per causas inferiores, proprie «Scientiam.» De divisionibus Scientiæ, in actualem et habitualem, in totalem et partialem, in practicam et speculativam, nec non de distinctione Scientiarum totalium ex variis abstractionibus a materia, diximus Tract. 1, Proœmial. quantum pro Logico sufficit.

Explicatur Subalternatio Scientiarum.

12. Restat divisio Scientiæ totalis in «subalternantem, et subalternatam,» nunc paucis explicanda. Subordinatio, vel dependentia, quæ sæpe inter Scientias invenitur, dicitur Subalternatio. Quæ Scientia pendet, vel subordinatur alteri, vocatur Subalternata: quæ vero sibi subordinat alteram, vocatur Subalternans. Ut una Facultas alteri subalternetur largo sensu, vel secundum quid, sufficit 1, si ratione finis alteri subserviat: sic ars frænofactiva subalternatur equestri, et hæc militari; ut etiam omnis Scientia humana Sacræ Theologiæ. 2, si subjectum unius contineatur sub subjecto alterius: ex quo capite omnis Scientia naturalis subalternatur Metaphysicæ. 3, si ab altera mutuatur aliqua principia; quemadmodum Chirurgia principium illud, «Vulnus circulare tardius sanatur,» accipit a Geometria.

13. Sed, ut detur Subalternatio simpliciter, debent simul concurrere tres conditiones. 1, ut subjectum, seu materia unius Scientiæ contineatur sub alterius communi subjecto. 2, ut superaddat aliquam differentiam accidentalem; aliter non erunt Scientiæ simpliciter distinctæ, sed altera erit pars alterius. 3, ut omnia, vel pleraque saltem principia unius Scientiæ, sint Conclusiones «a priori» demonstratæ, vel demonstrabiles ab altera. His de causis Medicina, quæ respicit Corpus humanum ut sanabile, simpliciter subalternatur Physicæ: quia Corpus humanum est species Corporis mobilis ut sic, quod est

subjectum Physicæ: superadditur Sanabilitas, quæ est differentia accidentalis: ad demum omnia vel pleraque Medicinæ principia sunt conclusiones a Physica demonstratæ, vel demonstrabiles. V. g. Medicus conclusionem istam, «Morbus ex frigore proveniens, remediis calidis curatur,» deducit ex his principiis, «Contraria contrariis curantur, Sed calor et frigus contraria sunt:» utrumque autem probare spectat ad Physicum. Hinc dici solet, «Ubi desinit Physicus, incipit Medicus.

14. Ob easdem causas, Musica, quæ considerat Numerum, ut «sonorum,» subalternatur Arithmeticæ: et Perspectiva, quæ considerat Lineam ut «visualem,» subalternatur Geometriæ. Videsis alia exempla apud Aristotelem 1. «Post. cap. 10.» Quando accidentalis differentia est per se scibilis seorsum a tali subjecto, tunc Scientia subalternata dicitur media inter duas alias, alteram, a qua accipit subjectum, alteram, a qua mutuatur differentiam: atque ita se habet Musica inter Arithmeticam et Physicam, cum ab hac Sonorum, ab illa Numerum accipiat: non tamen proprie subalternatur utrique, sed illi tantum, cui debet principia cum subjecto.

15. Facultas subalternata existens in eo, qui simul tenet subalternantem, v. g. Musica in Arithmetico, proculdubio est Scientia, et «a priori» quidem, seu «Propter quid,» cum evidentes conclusiones eliciat ex principiis, vel Præmissis ab eodem Intellectu cognitæ evidentem per prima principia. Dubium tamen est, an, dum habetur ab ignaro subalternantis, v. g. Musica a non Arithmetico, sit Scientia? Alii affirmant, alii negant. Et quæstio procedit de Scientia formaliter sumpta pro cognitione; si enim sumatur objective, seu pro objecto demonstrabili, erit utique Scientia, quamvis actus non cognoscatur scientificè. Dico 1: Subalternata seorsum a Subalternante potest esse Scientia «Quia,» sive «a posteriori:» potest enim Musicus, aut Medicus ab experientia et effectibus evidenter probare principia, quibus utitur. In hoc omnes convenire videntur.

16. Dico 2: Subalternata sine subalternante nequit esse Scientia «a priori,» seu «Propter quid:» et, si aliunde non habet evidentiam «a posteriori,» nullo modo est Scientia. Probatur prima pars: quia non habet Scientiam «Propter quid,» nisi qui novit conclusiones

resolvere in prima principia: subalternatus autem, qui loco principiorum utitur propositionibus mediatis, nequit eam resolutionem facere sine scientia subalternante, ut est manifestum. Probatur secunda pars, et simul confirmatur prima: quia Scientia proprie talis non stat sine evidentia, vel saltem sine certitudine metaphysica, vel physica. Facultas autem subalternata, dum adest subalternans, nec adest evidens experientia, non cognoscit sua principia, nisi per fidem humanam, qua creditur Magistro docenti. At humana fides, nec evidentiam, nec certitudinem plusquam moralem, importare potest.

Sed jam finem impono Operi spinoso, ac difficili; quod labore, et studio, si minus felici, certe non perfunctorio elucubratum, nec labor mihi, nec opus erit pœnitundine dignum, si fausto sydere cedat in Deo Opt. Max., immaculatæ Virginis Deiparæ, Igniferi Protoparentis Ignatii, et Cœlitum omnium gloriam, et honorem.

FINIS.

INDEX

TOMUS TERTIUS

TRACTATUS TERTIUS. DE UNIVERSALIBUS SINGILLATIM SEU DE QUINQUE PRÆDICABILIBUS

	Pag.
Disp. I.—De Genere, et Specie.	6
Caput primum.—Definitur Genus, et dubiola quædam resolvuntur.	6
Cap. II.—Quodnam sit definitum in definitione Ge- neris?	18
Cap. III.—De Specie, tum subijcibili, tum prædicabili.	27
Cap. IV.—Utrum Species prædicabilis necessario requi- rat plura individua possible?	34
Cap. V.—Enodantur objectiones.. . . .	41
Cap. VI.—De individuo. Ubi, an possit abstrahi commu- nis et univoca ratio Individui.	51
Cap. VII.—Occurritur objectionibus.	57
Disp. II.—De reliquis Prædicabilibus Porphyrianis; ubi etiam de numero, et convenientia Prædicabilium. .	64
Caput primum.—De Differentia.. . . .	64
Cap. II.—Nonnullæ Quæstiones circa Differentiam de- ciduntur.	70
Cap. III.—De proprio.	79
Cap. IV.—De accidenti.	84
Cap. V.—De numero, et convenientia Prædicabilium..	88
Cap. VI.—De variis prædicationum modis.	97

TRACTATUS QUARTUS. DE PRÆDICAMENTIS SUMMATIM

	Pag.
Disp. unica.—Doctrina de Prædicamentis, quantum Logicæ interest, explicatur. Ubi de Relatione fusius. . .	104
Caput primum.—Antepredicamenta declarantur. . .	105
Cap. II.—Prædicamenta breviter perstringuntur.. . .	111
Cap. III.—Quid sit Relatio? et quotuplex?	114
Cap. IV.—In quo consistat Relatio prædicamentalis? .	119
Cap. V.—Fundamenta contraria dissolvuntur.. . .	130
Cap. VI.—Reliqua de Relatione perstringuntur. . . .	142
Cap. VII.—De Post-prædicamentis.. . . .	151

TRACTATUS QUINTUS. DE QUIBUSDAM DUBIOLIS AD LIBROS PERIHERMENIAS SPECTANTIBUS: PRÆCIPUE VERO DE VERITATE, ET FALSITATE ENUNTIATIONUM.

Disp. I.—Aliqua Dubia de Signo, ac Definitione.. . .	156
Caput primum.—Dubia de Signo.	156
Cap. II.—Dubia circa Definitionem.. . . .	165
Disp. II.—De Veritate, et Falsitate Enuntiationum.: .	173
Caput primum.—In quo consistat Veritas Enuntiationum? Et an illam essentialiter exigat omnis Enuntiatio vera?	173
Cap. II.—Argumenta contra doctrinam Capitis præcedentis enervantur.. . . .	182
Cap. III.—Utrum Propositio aliqua semel vera possit abire in falsam?	193
Cap. IV.—Diruitur fundamentum contrariæ sententiæ.	201
Cap. V.—Deciduntur aliæ de Veritate et Falsitate quæstiones.	212

TRACTATUS SEXTUS ET ULTIMUS. IN LIBROS ARISTOTELIS
ANALYTICOS

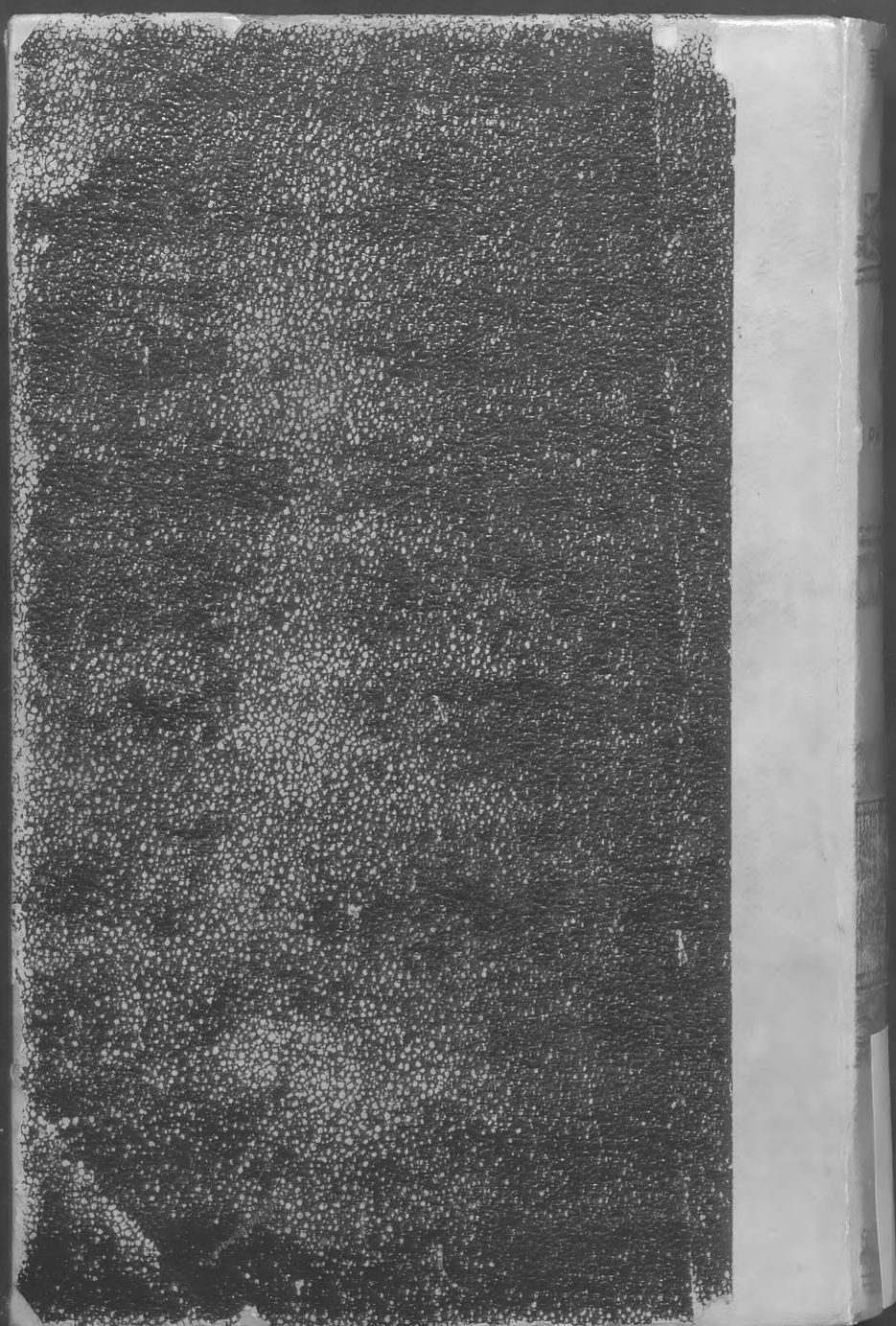
	Pag.
Disp. I.—De Syllogismo in communi.	222
Caput primum.—Dubia quædam de Syllogismo, et Præmissis ejus in ordine ad Conclusionem spectatis.. .	222
Cap. II.—Utrum Præmissæ necessitent Intellectum ad Conclusionem?	227
Cap. III.—Duplex quæstio de Conclusionem Syllogismi. .	238
Disp. II.—De Syllogismo Demonstrativo.. . . .	242
Caput primum.—Quod sit Demonstratio? et quotuplex? Ubi de Præcognitis, et Principiis.	242
Cap. II.—Quales esse debeant Præmissæ Demonstrationis, præsertim ex materia <i>circa quam?</i>	250
Cap. III.—Quid sit Opinio, et Syllogismus Topicus, et quatenus a Demonstrativo differat?	255
Cap. IV et ultimum.—De Scientia, quæ per Demonstrationem habetur.. . . .	259

MENDA SIC EMENDA

TOMUS TERTIUS

PAG.	LIN.	LEGITUR.	CORRIGE.
20	15	secunda	secundam
25	21	praestitum. Pres- titum. Primum	praestitum. Primum
49	26	hac	hanc
72	25	constituens	constituentes
81	13	hunc	huc
103	Lam.	subalterne	subalternae
117	20	fundatur	fundantur
133	25	de	ne
134	1	Setrum	Petrum
194	19	eris	erit
207	24	futut ritionis	futuritionis

LOSSADA

PHILOSOPHIA

112-3

G 63491